

Lem'alar

Bediüzzaman Said Nursî

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan

Lem'alar

Bediüzzaman

Said Nursî

İstanbul - 2007

LEM'ALAR

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2007

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Ltd. Şti.'ne aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin, Işık Ltd. Şti.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

ISBN

978-975-9090-90-6

Yayın Numarası

80

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası

Sarıç Yolu Üzeri No:7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 20 96

Ekim 2007

Genel Dağıtım

Gökkuşaklı Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31

Tek-İr İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 00 Faks: (0212) 444 85 96

Şahdamar Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İçindekiler

Birinci Lem'a	4
İkinci Lem'a	8
Birinci Nükte	9
İkinci Nükte	10
Birinci Vecih	10
İkinci Vecih	10
Üçüncü Vecih	11
Üçüncü Nükte	11
Dördüncü Nükte	12
Beşinci Nükte	13
Birinci Mesele	13
İkinci Mesele	15
Üçüncü Mesele	15
Hâtime	16
Üçüncü Lem'a	17
Birinci Nükte	17
İkinci Nükte	18
Üçüncü Nükte	19
Dördüncü Lem'a	23
Birinci Makam	23

Birinci Nükte.....	23
İkinci Nükte.....	24
Üçüncü Nükte.....	25
Dördüncü Nükte.....	27
İkinci Makam.....	33
Beşinci Lem'a.....	34
Altıncı Lem'a.....	35
Yedinci Lem'a.....	36
Birincisi.....	37
İkincisi.....	37
Üçüncüsü.....	38
Dördüncüsü.....	38
Beşincisi.....	39
Altıncısı.....	40
Yedincisi.....	40
Birincisi.....	41
İkinci Vecih.....	41
Bir Tetimme.....	43
Birinci Nükte.....	43
İkinci Nükte.....	43
Bu Tetimmeye İkinci Bir İzah.....	45
Hâtime.....	48
Sekizinci Lem'a.....	50
Dokuzuncu Lem'a.....	51
Onuncu Lem'a (Şefkat Tokatları Risalesi).....	52

Birincisi	53
İkincisi	54
Üçüncüsü	54
Dördüncüsü	54
Beşincisi	55
Altıncısı	56
Yedincisi	56
Sekizincisi	57
Dokuzuncusu	57
Onuncusu	58
On Birincisi	58
On İkincisi	58
On Üçüncüsü	59
On Dördüncüsü	59
On Birinci Lem'a (Mirkâtü's-Sünne ve Tiryâku Marazi'l-Bid'a)	63
Birinci Nükte	63
İkinci Nükte	64
Üçüncü Nükte	65
Dördüncü Nükte	65
Beşinci Nükte	67
Altıncı Nükte	68
Yedinci Nükte	69
Sekizinci Nükte	70
Dokuzuncu Nükte	71

Onuncu Nükte.....	73
Birinci Nokta.....	73
İkinci Nokta.....	75
Üçüncü Nokta.....	75
On Birinci Nükte.....	76
Birinci Mesele.....	76
İkinci Mesele.....	77
Üçüncü Mesele.....	77
On İkinci Lem'a.....	79
Birinci Nükte.....	79
Birinci Nokta.....	79
İkinci Nokta.....	81
[İkinci Nükte].....	82
Birinci Mesele-i Mühimme.....	82
Birincisi.....	82
İkincisi.....	82
Üçüncüsü.....	83
Dördüncüsü.....	84
İkinci Mesele-i Mühimme'dir.....	84
Birinci Kâide.....	85
İkincisi.....	85
Üçüncüsü.....	85
Dördüncüsü.....	85
Beşincisi.....	86
Altıncısı.....	86
Yedincisi.....	86

On Üçüncü Lem'a (Hikmetü'l-istiâze).....	89
Birinci İşaret.....	89
İkinci İşaret.....	90
Üçüncü İşaret.....	91
Dördüncü İşaret.....	92
Beşinci İşaret.....	93
Altıncı İşaret.....	94
Yedinci İşaret.....	96
Sekizinci İşaret.....	98
Dokuzuncu İşaret.....	101
Onuncu İşaret.....	103
On Birinci İşaret.....	105
On İkinci İşaret.....	106
On Üçüncü İşaret.....	109
Birinci Nokta.....	109
İkinci Nokta.....	110
Üçüncü Nokta.....	111
On Dördüncü Lem'a.....	113
Birinci Makam.....	113
Bu defaki sualinizde diyorsunuz ki:.....	113
Birinci Esas.....	114
İkinci Esas.....	114
Üçüncü Esas.....	115
Birincisi.....	115
İkinci Vecih.....	116

Üçüncü Vecih	116
İkinci Suâl: Âl-i Abâ hakkındadır.	118
İkinci Makam	119
Birinci Sır	120
İkinci Sır	120
Üçüncü Sır	121
Dördüncü Sır	123
Beşinci Sır	124
Altıncı Sır	126
On Beşinci Lem'a	128
On Altıncı Lem'a	129
Birincisi	129
İkinci Meraklı Sual	130
Üçüncü Meraklı Sual	131
Dördüncü Meraklı Sual	132
Hâtime	133
Evvelâ	135
İkinci Sualiniz	135
Üçüncü Sualiniz	137
[Mugayyebât-ı Hamse]	138
On Yedinci Lem'a	141
Mukaddime	141
Birinci Nota	141
İkinci Nota	142
Üçüncü Nota	142

Dördüncü Nota.....	143
Beşinci Nota.....	143
Altıncı Nota.....	150
Yedinci Nota.....	151
Sekizinci Nota.....	153
Dokuzuncu Nota.....	157
Onuncu Nota.....	159
On Birinci Nota.....	160
On İkinci Nota.....	160
On Üçüncü Nota.....	162
Birincisi.....	162
İkinci Mesele.....	164
Üçüncü Mesele.....	164
Dördüncü Mesele.....	166
Beşinci Mesele.....	167
On Dördüncü Nota.....	168
Birinci Remiz.....	168
İkinci Remiz.....	169
Üçüncü Remiz.....	169
Dördüncü Remiz.....	170
On Beşinci Nota.....	170
Birinci Mesele.....	171
On Sekizinci Lem'a.....	173
On Dokuzuncu Lem'a (İktisad Risalesi).....	174
Birinci Nükte.....	174

İkinci Nükte.....	174
Üçüncü Nükte.....	175
Dördüncü Nükte.....	176
Beşinci Nükte.....	179
Altıncı Nükte.....	180
Yedinci Nükte.....	181
Birincisi.....	181
Hırsın İkinci Neticesi.....	182
Üçüncü Netice.....	183
Yirminci Lem'a (İhlâs hakkında).....	186
Birinci Nokta.....	186
Yirmi Birinci Lem'a (İhlâs hakkında).....	199
Birinci Düsturunuz.....	200
İkinci Düsturunuz.....	201
Üçüncü Düsturunuz.....	202
Dördüncü Düsturunuz.....	203
Bir Kısım Kardeşlerime Hususî Bir Mektuptur.....	209
Birincisi.....	209
İkincisi.....	209
Yirmi İkinci Lem'a.....	211
İşârât-ı Selâse.....	211
Birinci İşâret.....	211
İkinci İşâret.....	213
Üçüncü İşâret.....	215
Hâtime.....	218

Yirmi Üçüncü Lem'a (Tabiat Risalesi).....	220
İhtar	220
Şu Sırrı İzahtan Evvel Bir İhtar.....	221
Mukaddime.....	221
Amma Birinci Yol ki.....	222
Birincisi	222
İkinci Muhal	223
Üçüncü Muhal.....	223
Amma İkinci Mesele.....	224
Birincisi	224
İkinci Muhal	225
Üçüncü Muhal.....	225
Üçüncü Kelime.....	226
Birincisi	226
İkinci Muhal	227
Üçüncü Muhal.....	229
Birinci Misal.....	229
İkinci Misal	230
Hâtime.....	235
Birinci Suâl.....	235
İkinci Suâl	236
Üçüncü Suâl.....	239
Yirmi Dördüncü Lem'a (Tesettür Hakkındadır).....	241
Birinci Hikmet.....	241
İkinci Hikmet	242
Üçüncü Hikmet.....	243

Dördüncü Hikmet.....	244
Ehl-i İmân Âhiret Hemşirelerim Olan Kadınlar Tâifesi İle Bir Muhaveredir.....	246
Birinci Nükte.....	246
İkinci Nükte.....	248
Üçüncü Nükte.....	250
Yirmi Beşinci Lem'a (Hastalar Risâlesi).....	252
Yirmi Beş Devadır.....	252
İhtâr ve İtizar.....	252
Birinci Deva.....	252
İkinci Deva.....	253
Üçüncü Deva.....	253
Dördüncü Deva.....	254
Beşinci Deva.....	255
Altıncı Deva.....	255
Altıncı Deva.....	256
Yedinci Deva.....	256
Sekizinci Deva.....	257
Dokuzuncu Deva.....	258
Onuncu Deva.....	259
On Birinci Deva.....	259
On İkinci Deva.....	260
On Üçüncü Deva.....	260
On Dördüncü Deva.....	261
On Beşinci Deva.....	262

On Altıncı Deva.....	263
On Yedinci Deva.....	263
On Sekizinci Deva.....	265
On Dokuzuncu Deva.....	266
Yirminci Deva.....	267
Yirmi Birinci Deva.....	268
Yirmi İkinci Deva.....	268
Yirmi Üçüncü Deva.....	269
Yirmi Dördüncü Deva.....	270
Yirmi Beşinci Deva.....	271
Yirmi Beşinci Lem'a'nın Zeyli.....	272
Yirmi Altıncı Lem'a (İhtiyarlar Risâlesi).....	273
Birinci Rica.....	274
İkinci Rica.....	274
Üçüncü Rica.....	275
Dördüncü Rica.....	276
Beşinci Rica.....	278
Altıncı Rica.....	279
Yedinci Rica.....	281
Sekizinci Rica.....	284
Dokuzuncu Rica.....	287
Onuncu Rica.....	290
On Birinci Rica.....	292
On İkinci Rica.....	298

On Üçüncü Rica.....	302
On Dördüncü Rica.....	309
Birinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye.....	310
İkinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye.....	310
Üçüncü Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye.....	311
Dördüncü Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye.....	312
Beşinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye.....	313
Altıncı Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye.....	313
On Beşinci Rica.....	314
On Altıncı Rica.....	320
Yirmi Altıncı Lem'a'nın Zeyli.....	325
Yirmi Yedinci Lem'a.....	326
Yirmi Sekizinci Lem'a.....	327
İkinci Nükte.....	327
Birincisi.....	327
İkinci Vecih.....	328
Üçüncü Vecih.....	328
Uyku Üç Nevi'dir.....	329
Birincisi.....	329
İkincisi.....	329
Üçüncüsü.....	330
“Bu da Güzeldir”.....	330
[Vahdetü'l-vücuda Dâir].....	332
Birincisi.....	332
İkincisi.....	332

Üçüncüsü.....	332
Bir Suale Cevap.....	333
Mânidar Bir Tevâfuk-u Latîfe.....	337
Zekâî'nin Rüyası.....	339
Tarafgirâne ve Risale-i Nur'a Rakibâne Söylenen Sözlere Mukâbildir.....	339
Yirmi Sekizinci Lem'a'nın Yirmi Sekizinci Nüktesi.....	340
Yirmi Dokuzuncu Lem'a.....	345
İfade-i Meram.....	345
Üçüncü Bâb:.....	348
Birinci Mertebe.....	348
İkinci Mertebe.....	354
Üçüncü Mertebe.....	358
Dördüncü Mertebe.....	360
Beşinci Mertebe.....	366
Altıncı Mertebe.....	372
Elhâsıl:.....	374
Yedinci Mertebe.....	376
Otuzuncu Lem'a.....	379
Birinci Nükte.....	379
Otuzuncu Lem'a'nın İkinci Nüktesi.....	383
Üçüncü Nükte.....	386
Üçüncü Nükte'nin Birinci Noktası.....	387
Üçüncü Nükte'nin İkinci Noktası.....	388
Birinci Meselesi.....	388
İkinci Noktanın İkinci Meselesi.....	389

Üçüncü Nokta.....	389
Dördüncü Nokta.....	392
Beşinci Nokta.....	392
Birinci Mesele.....	393
İkinci Mesele.....	393
Otuzuncu Lem'a'nın Dördüncü Nüktesi.....	395
Birinci İşaret.....	395
Birinci Sikke.....	395
İkinci Sikke.....	396
Üçüncü Sikke.....	396
İkinci İşaret.....	397
Üçüncü İşaret.....	397
Dördüncü İşaret.....	398
Birincisi.....	398
İkinci Nokta.....	400
Üçüncü Nokta.....	401
Beşinci İşaret.....	402
Altıncı İşaret.....	404
Yedinci İşaret.....	405
Birincisi.....	406
İkincisi.....	406
Üçüncüsü.....	406
Otuzuncu Lem'a'nın Beşinci Nüktesi.....	408
Birinci Remiz.....	408
İkinci Remiz.....	410
Üçüncü Remiz.....	412
Dördüncü Remiz.....	413

Beşinci Remiz.....	418
Hâtime.....	420
Otuzuncu Lem'a'nın Altıncı Nüktesi.....	422
Birinci Şuâ.....	423
İkinci Şuâ.....	427
Birinci Mesele.....	427
İkinci Mesele.....	428
Üçüncü Şuâ.....	430
Birincisi.....	430
Dördüncü Şuâ.....	432
Beşinci Şuâ.....	435
Birinci Meselesi.....	435
Beşinci Şuâ'nın İkinci Meselesi.....	437
Otuz Birinci Lem'a.....	442
Otuz İkinci Lem'a.....	442
Otuz Üçüncü Lem'a.....	442
Münâcât.....	443
Fihrist.....	459
Sekizinci Lem'a'nın Fihristesinden Bir Parça.....	525
Yirmi Sekizinci Lem'a'nın Fihristesinden Bir Parça.....	527

Lem'alar

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ¹
 إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِي الصُّرُ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ²
 فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ³
 حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ⁴ ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ⁵
 يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي.. يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي⁶
 لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشَفَاءٌ⁷

Otuz Birinci Mektub'un birinci kısmı; her zaman, hususan mağrib ve işâ ortasında otuz üçer defa okunması çok faziletli bulunan mezkûr kelimât-ı mübarekenin her birinin çok envârından birer nurunu gösterecek altı lem'adır.

¹ “Sonra, (düşüğü balığın karnının, gecenin ve denizin, bir de bulunduğu halin) karanlıkları içinde, “Sen'den başka ilâh yoktur. Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin. Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!” diye yakardı.” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

² “Yâ Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametilerin en merhametli olanısın.” diye niyaz etmişti.” (Enbiyâ sûresi, 21/83)

³ “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetenedir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

⁴ “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

⁵ “Hareket ve güç, ancak yüceler yücesi ve pek büyük olan Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi ile olur.” Peygamber Efendimiz (sallâllâhu aleyhi ve sellem) bu sözün, cennet hazinelerinden bir hazine olduğunu bildirmiştir. Bkz.: Buhârî, meğâzî 38, deavât 51, 68, kader 7; Müslim, zikir 44-46.

⁶ Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

⁷ “O (Kur'ân), iman edenler için hidâyet ve şifadır.” (Fussilet sûresi, 41/44).

Birinci Lem'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hazreti Yûnus İbni Mettâ (*alâ Nebîyyinâ ve aleyhiissalâtü vesselâm*)'ın münâcâtı, en azîm bir münâcâttır ve en mühim bir vesîle-i icâbe-i duâdır.¹

Hazreti Yûnus (*aleyhiisselâm*)'ın kıssa-yı meşhûresinin hülâsası:

Denize atılmış, büyük bir balık onu yutmuş.² Deniz fırtınalı ve gece dağ-dağalı ve karanlık ve her taraftan ümit kesik bir vaziyette,

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ³

münâcâtı, ona süraten vasıta-yı necat olmuştur.

Şu münâcâtın sırr-ı azîmi şudur ki:

O vaziyette esbab bilküllüye sukût etti. Çünkü o hâlde ona necat verecek öyle bir Zât lâzım ki; hükmü hem balığa, hem denize, hem geceye, hem cevû-i semâya geçebilsin. Çünkü onun aleyhinde “gece, deniz ve hût” ittifak etmişler. Bu üçünü birden emrine musahhar eden bir Zât onu sâhil-i selâmete çıkarabilir. Eğer bütün halk onun hizmetkârı ve yardımcısı olsa idiler, yine beş para faydaları olmazdı.⁴

Demek esbâbın tesiri yok. Müsebbibü'l-esbab'dan başka bir melce' olamadığını aynelyakîn gördüğünden, sırr-ı ehadiyet, nur-u tevhid içinde inkişâf ettiği için şu münâcât birdenbire geceyi, denizi ve hûtı musahhar etmiştir. O nur-u tevhid ile hûtun karnını bir tahte'l-bahir gemisi hükmüne getirip ve zelzeleli dağvâri emvâc dehşeti içinde; denizi, o nur-u tevhid ile emniyetli bir sahrâ, bir meydan-ı cevelân ve tenezzühgâhı olarak o nur ile semâ yüzünü bulutlardan süpürüp, kameri bir lâmba gibi başı üstünde bulundurdu. Her taraftan onu

¹ Bkz.: Tirmizî, *deavât* 81; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/170.

² Kıssanın tamamı için bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 17/79-81.

³ “Sen'den başka ilâh yoktur. Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin. Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

⁴ Bkz.: En'âm sûresi, 6/17; Yûnus sûresi, 10/107; Fâtır sûresi, 35/2.

tehdit ve tazyik eden o mahlûkat, her cihette ona dostluk yüzünü gösterdiler. Tâ sâhil-i selâmete çıktı, şecere-i yakûn¹ altında o lûtf-u rabbânîyi müşâhede etti.

İşte, Hazreti Yûnus (aleyhisselâm)'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbâldir. İstikbâlimiz, nazar-ı gafletle, onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizi-miz, şu sergerdân küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor; onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâ-yı nefsimiz, hûtumuzdur; hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor.² Bu hût, onun hûtundan bin derece daha muzırdır. Çünkü onun hûtu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hûtumuz ise, yüz milyon seneler hayatın mahvına çalışıyor.

Madem hakikî vaziyetimiz budur; biz de Hazreti Yûnus (aleyhisselâm)'a iktidâen, umum esbaptan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbibü'l-esbab olan Rabbimize ilticâ edip *لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ*³ demeliyiz ve aynelyakîn anlamalıyız ki; gaflet ve dalâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbâl, dünya ve hevâ-yı nefsin zararlarını defedecek yalnız o Zât olabilir ki; istikbâl taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlık-ı semâvât ve arzdan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hâtrât-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbâli, âhiretin icâdıyla ışıklandıracak ve dünyanın yüz bin boğucu emvâcından kurtaracak, –hâşâ– Zât-ı Vâcibü'l-vücut'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette O'nun izni ve iradesi olmadan imdâd edemez ve halâskâr olamaz.⁴ Madem hakikat-i hâl böyledir. Nasıl ki Hazreti Yûnus (aleyhisselâm)'a o münâcâtın neticesinde hûtu ona bir merkûb, bir tahte'l-bahir ve denizi bir güzel sahrâ ve gece mehtâplı bir latîf sûret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırrıyla *لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ* demeliyiz.

¹ Bkz.: “Üzerine gölge yapması için, orada asma kabak cinsinden bir ağaç bitirdik.” (Sâffât sûresi, 37/146)

² Bkz.: “Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder.” (Yûsuf sûresi, 12/53)

³ “Sen'den başka ilâh yoktur. Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin. Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

⁴ Bkz.: Kehf sûresi, 18/23-24; Dehr sûresi, 76/30; Tekvir sûresi, 81/29; Hac sûresi, 22/65.

1 İLÂHİ İLÂHİ İLÂHİ cümlesiyle istikbâlimize, 2 سُبْحَانَكَ kelimesiyle dünyamıza, 3 كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ 4 fıkrasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celb etmeliyiz. 4 Tâ ki, nur-u î mân ile ve Kur'ân'ın mehtâbıyla istikbâlimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılâp etsin. Ve mütemâ-diyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar emvâcî üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakîm'in tezgâhında yapılan bir sefine-i mâneviye hükmüne geçen hakikat-i İslâmiyet içine girip selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sâhil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelandirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırın. Hem o sır-ı Kur'ân'la, o terbiye-i Furkâniye ile; nefsimiz bize binmeyecek, merkûbumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanmasına kuvvetli bir vasıtamız olsun.

Elhâsıl: Madem insan, mâhiyetinin câmiyeti itibârıyla sıtmadan mü-teellim olduğu gibi, arzın zelzele ve ihtizâzâtından ve kâinatın Kıyâmet hengâmında zelzele-i kübrâsından müteellim oluyor.

Ve nasıl ki hurdebînî bir mikroptan korkar; ecrâm-ı ulviyeden zuhur eden kuyruklu yıldızdan dahi korkar.

Hem nasıl ki hânesini sever; koca dünyayı da öyle sever. Hem nasıl ki küçük bahçesini sever; öyle de, hadsiz ebedî cenneti dahi müştâkâne sever.

Elbette, böyle bir insanın Mâbûdu, Rabbi, melcei, halâskârı, maksûdu öyle bir Zât olabilir ki, umum kâinat O'nun kabza-yı tasarrufunda, zerrât ve seyyârât dahi taht-ı emrindedir.⁵

¹ “Sen'den başka ilâh yoktur.” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

² “Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin.” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

³ “Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

⁴ Peygamber Efendimiz'in (sallâllâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ebûbekir'e (radiyallâhu anhu) tavsiye buyurduğu bir duâ şöyledir: “Allahım! Ben nefsimi çok zulmettim. Günahları ancak Sen affedersin. Öyle ise beni, şânına lâyık bir mağfiretle bağışla, bana merhamet et. Sen affedicisi ve merhamet edicisin.” (Buhârî, ezân 149, tevhid 9, deavât 16; Müslim, zikir 47, 48, hudud 23).

⁵ Bkz.: “Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nun nezdindedir.” (Zümer sûresi, 39/63; Şûrâ sûresi, 42/12). “Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/180; Hadîd sûresi, 57/10)

Elbette öyle bir insan dâimâ Yûnusvârî (aleyhisselâm) ¹لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ

¹ demeye muhtaçtır. كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ “Sen’den başka ilâh yoktur. Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin. Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

² “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

İkinci Lem'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِي الضُّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ¹

Sabır kahramanı Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)'ın şu münâcâtı, hem mücerreb, hem tesirlidir.² Fakat âyetten iktibas sûretinde bizler münâcâtımızda³ *يَا رَبِّ إِنِّي مَسْنِي الضُّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ*⁴ demeliyiz.

Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)'ın meşhur kıssasının hülâsası şudur ki:⁴

Pek çok yara bere içinde epey müddet kaldığı hâlde, o hastalığın azîm mükâfâtını düşünerek kemâl-i sabırla tahammül edip kalmış. Sonra yaralarından tevellüd eden kurtlar, kalbine ve diline iliştigi zaman, zikir ve mârifet-i ilâhiyenin mahalleri olan kalb ve lisânına iliştikleri için,⁵ o vazife-i ubûdiyete hâlel gelir düşüncesiyle kendi istirahati için değil, belki ubûdiyet-i ilâhiye için demiş: “*Yâ Rab! Zarar bana dokundu, lisânen zikrime ve kalben ubûdiyetime hâlel veriyor.*” diye münâcât edip, Cenâb-ı Hak o hâlis ve sâfi, garazsız, lillâh için o münâcâtı gayet hârika bir sûrette kabul etmiş. Kemâl-i âfiyetini ihân edip envâ-ı merhametine mazhar eylemiş.⁶

İşte bu Lem'ada “Beş Nûkte” var.

¹ “Yâ Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın.” diye niyaz etmişti.” (Enbiyâ sûresi, 21/83)

² Allah Teâlâ, duanın yer aldığı âyet-i kerimenin hemen ardından, Hz. Eyyûb'un (*aleyhisselâm*) duasını kabul buyurduğunu beyan etmektedir. (Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/84)

³ Yâ Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın.

⁴ Kıssanın teferruatlı hâli için bkz.: İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühd* s.49; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 17/71-72, 23/165-166; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 6/421.

⁵ Bkz.: İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih* 1/98-100.

⁶ Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/84; Sâd sûresi, 38/42-43. Ayrıca bir gün Cenâb-ı Hak, Hz. Eyyûb (*aleyhisselâm*) üzerine altın çekirgeleri indirmiştir: (Bkz.: Buhârî, *gusûl* 20, *enbiyâ* 20, *salât* 42).

Birinci Nükte

Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)'ın zâhirî yara hastalıklarının mukâbili bizim bâtınî ve rûhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hazreti Eyyûb'dan daha ziyâde yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalb ve rûhumuza yaralar açar.

Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)'ın yaraları, kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. Bizim mânevî yaralarımız, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münâcât-ı Eyyûbiye'ye, o hazretten bin defa daha ziyâde muhtacız.

Bâhusus, nasıl ki o hazretin yaralarından neşet eden kurtlar, kalb ve lisânına ilişmişler; öyle de, bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hâsıl olan vesveseler, şüpheler –neûzü billâh– mahall-i îmân olan bâtın-ı kalbe ilişip îmânı zedeler ve îmânın tercümanı olan lisânın zevk-i rûhânîsine ilişip zikirden nefretkârâne uzaklaştırarak susturuyorlar.¹

Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra tâ nur-u îmânı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor.² Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse,³ kurt değil, belki küçük bir mânevî yılan olarak kalbi ısırıyor.

♦ *Meselâ*, utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılâından çok hicap ettiği zaman, melâike ve rûhâniyâtın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emâre ile onları inkâr etmek arzu ediyor.

♦ *Hem meselâ*, cehennem azâbını intâc eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidâtını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper almazsa, bütün rûhuyla cehennemin ademini arzu ettiğinden, küçük bir emâre ve bir şüphe, cehennemin inkârına cesaret veriyor.

♦ *Hem meselâ*, farz namazını kılmayan ve vazife-i ubûdiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki: “Keşki o vazife-i ubûdiyeti bulunmasa idi.” Ve

¹ Bkz.: Tâhâ sûresi, 20/124; Zuhuf sûresi, 43/36.

² Bkz.: Mutaffîn sûresi, 83/14; Tirmizî, *tefsîru sûre* (83) 1; İbni Mâce, *zühd* 29; Muvatta, *kelâm* 18.

³ İnsanın, günahıktan tevbe ettiği zaman, o günahı hiç işlememiş hâle geleceğine dair bkz.: İbni Mâce, *zühd* 30.

bu arzudan bir mânevî adâvet-i ilâhiyeyi işmâm eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücud-u ilâhiyeye dâir kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışma-ya meyleder. Büyük bir helâket kapısı ona açılır.

O bedbaht bilmiyor ki: İnkâr vasıtasıyla, gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubûdiyetten gelmeye mukâbil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdan daha müthiş mânevî sıkıntılara kendini hedef eder.¹ Sineğin ısırmasından kaçıp, yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâkezâ... bu üç misâle kıyâs edilsin ki *بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ* ² *sırrı anlaşılsın.*

İkinci Nükte

Yirmi Altıncı Söz'de sırr-ı kadere dâir beyân edildiği gibi, musîbet ve hastalıklarda insanların şekvâya üç vecihle hakları yoktur.

Birinci Vecih

Cenâb-ı Hak, insana giydirdiği vücud libâsını sanatına mazhar ediyor. İnsanı bir model yapmış, o vücud libâsını o model üstünde keser, biçer, tebdil eder, tağyir eder; muhtelif esmâsının cilvesini gösterir. Şâfî ismi hastalığı istediği gibi, Rezzâk ismi de açlığı iktizâ ediyor. Ve hâkezâ...

مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ³

İkinci Vecih

Hayat musîbetlerle, hastalıklarla tasaffî eder,⁴ kemâl bulur, kuvvet bulur, terakki eder, netice verir, tekemmül eder; vazife-i hayatiyeyi yapar.⁵ Yeknesak

¹ Bkz.: Nûr sûresi, 24/39; Hac sûresi, 22/31.

² “Bilâkis onların kalpleri paslandı.” (Mutaffifin sûresi, 83/14)

³ Mülk sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder.

⁴ Allah Teâlâ'nın, arındırmak istediği kullarına musibet ve belâlar verdiğine (İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/81; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/500); hastalıkların, geçmiş günahlara keffâret, geri kalan hayat için de bir öğüt olduğuna (Müslim, *birr* 52; Ebû Dâvûd, *cenâiz* 1); hastalıkların, Allah Teâlâ'dan birer hediye olduklarına dair bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/123; el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 1/286.

⁵ Bkz.: “Mümin kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık bir üzüntü hatta bir ufak tasa isabet edecek olsa, Allah onun sebebiyle müminin günahından bir kısmını mağfiret buyurur.” (Buhârî, *merdâ* 1; Müslim, *birr* 52); “Erkeğiyle kadınıyla müminlerin bizzat kendisinde, çocuğunda, malında belâ eksik olmaz. Tâ ki hatasız olarak Allah'a kavuşsun.” (Tirmizî, *zühd* 57; Muvatta, *cenâiz* 40; Dârimî, *rikak* 76)

istirahat döşegindeki hayat, hayr-ı mahz olan vücuddan ziyâde, şerr-i mahz olan ademe yakındır ve ona gider.

Üçüncü Vecih

Şu dâr-ı dünya, meydan-ı imtihandır¹ ve dâr-ı hizmettir.² Lezzet ve ücret ve mükâfât yeri değildir. Madem dâr-ı hizmettir ve mahall-i ubûdiyet- tir.³ Hastalıklar ve musîbetler, dinî olmamak ve sabretmek şartıyla⁴ o hizmete ve o ubûdiyete çok muvâfık oluyor ve kuvvet veriyor. Ve her bir saati, bir gün ibâdet hükmüne getirdiğinden⁵ şekvâ değil, şükretmek gerektir.

Evet ibâdet iki kısımdır:

Bir kısmı müsbet, diğeri menfî.

Müsbet kısmı mâlûmdur.

Menfî kısmı ise, hastalıklar ve musîbetlerle musîbetzede zaafını ve aczini hissedip Rabb-i Rahîmine ilticâkârâne teveccüh edip, O'nu düşün- nüp, O'na yalvarıp hâlis bir ubûdiyet yapar. Bu ubûdiyete riyâ giremez, hâlistir. Eğer sabretse, musîbetin mükâfâtını düşünse, şükretse, o vakit her bir saati bir gün ibâdet hükmüne geçer. Kısacık ömrü uzun bir ömür olur. Hattâ bir kısmı var ki, bir dakikası bir gün ibâdet hükmüne geçer.

Hattâ bir âhîret kardeşim, Muhâcir Hâfız Ahmed isminde bir zâtın müthiş bir hastalığına ziyâde merak ettim. Kalbime ihtâr edildi: “Onu tebrik et. Her bir dakikası bir gün ibâdet hükmüne geçiyor.” Zâten o zât, sabır içinde şük- rediyordu.

Üçüncü Nükte

Bir-iki Söz’de beyân ettiğimiz gibi: Her insan geçmiş hayatını düşünse, kalbine ve lisânına ya “Ah!” veya “Oh!” gelir. Yani ya teessüf eder, ya “El- hamdülillâh” der.

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/155; Âl-i İmran sûresi, 3/152, 154, 186; Mâide sûresi, 5/48; En’âm sûresi, 6/165; A’râf sûresi, 7/129; Yûnus sûresi, 10/14.

² Bkz.: Tevbe sûresi, 9/105; Necm sûresi, 53/39.

³ Bkz.: Bakara sûresi, 2/21; Necm sûresi, 53/36.

⁴ Peygamber Efendimiz’in duâlarında şu ifadeler vardır: “Allahım! Yakıninden öyle bir hisse lutfet ki dünyevî musîbetlere tahammül kolaylaşsın.. ve bize, dinî musîbet verme.” (Tirmizî, *deavât* 79; en- Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/106).

⁵ Bkz.: Dârimî, *rikak* 56; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/159, 194, 198, 3/148, 238, 258.

*Teessüf*ü dedirten, eski zamanın lezâizinin zevâl ve firâkıdan neşet eden mânevî elemelerdir. Çünkü zevâl-i lezzet elemidir. Bazen muvakkat bir lezzet, dâimî elem verir. Düşünmek ise o elemi deşiyor, teessüf akıtıyor.

Eski hayatında geçirdiği muvakkat âlâmın zevâlinden neşet eden mânevî ve dâimî lezzet, “Elhamdülillâh” dedirtir. Bu fitrî hâletle beraber, musibetlerin neticesi olan sevâp ve mükâfât-ı uhreviye ve kısa ömrü, musibet vasıtasıyla uzun bir ömür hükmüne geçmesini düşünse, sabırdan ziyâde, şükreder. ¹ كَلَّ حَالٍ سَوَى الْكُفْرِ وَالضَّلَالِ demesi iktizâ eder.

Meşhur bir söz var ki: “Musibet zamanı uzundur.” Evet musibet zamanı uzundur. Fakat örf-ü nâsta zannedildiği gibi sıkıntılı olduğundan uzun değil, belki uzun bir ömür gibi hayatî neticeler verdiği için uzundur.

Dördüncü Nükte

Yirmi Birinci Söz’ün Birinci Makamı’nda beyân edildiği gibi: Cenâb-ı Hakk’ın insana verdiği sabır kuvvetini evhâm yolunda dağıtmazsa, her musibete karşı kâfi gelebilir. Fakat vehmin tahakkümüyle ve insanın gafletle ve fânî hayatı bâkî tevehhüm etmesiyle sabır kuvvetini mâzî ve müstakbele dağıtıp hâl-i hazırda musibete karşı sabrı kâfi gelmez, şekvâya başlar. Âdetâ –hâşâ– Cenâb-ı Hakk’ı insanlara şekvâ eder. Hem çok haksız bir sûrette ve dîvânesine şekvâ edip sabırsızlık gösterir.

Çünkü geçmiş her bir gün, musibet ise zahmeti gitmiş, rahatı kalmış; elemi gitmiş, zevâlindeki lezzet kalmış; sıkıntısı geçmiş, sevâbı kalmış. Bundan şekvâ değil, belki mütelezzizâne şükretmek lâzım gelir. Onlara küsmek değil, bilâkis muhabbet etmek gerektir. Onun o geçmiş fânî ömrü, musibet vasıtasıyla bâkî ve mes’ûd bir nevi ömür hükmüne geçer. Onlardaki âlâmı vehim ile düşünüp bir kısım sabrını onlara karşı dağıtmak, dîvâneliktir.

Amma gelecek günler ise madem daha gelmemişler; içlerinde çekeceği hastalık veya musibeti şimdiden düşünüp sabırsızlık göstermek, şekvâ etmek, ahmaklıktır. “Yarın, öbür gün aç olacağım, susuz olacağım.” diye bugün mütemâdiyen su içmek, eklemek yemek, ne kadar ahmakçasına bir dîvâneliktir; öyle de, gelecek günlerdeki, şimdi adem olan musibet ve hastalıkları düşünüp, şimdiden onlardan müteellim olmak, sabırsızlık göstermek, hiçbir

¹ “Bize uygun gördüğü her hâlimizden ötürü hamdolsun Rabbimize.. yeter ki küfür ve dalâlete düşüp de cehennemlik olmayalım..” Bkz.: Tirmizî, *deavât* 128; Ebû Dâvûd, *edeb* 97, 98; İbni Mâce, *edeb* 55, *duâ* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/117.

mecburiyet olmadan kendi kendine zulmetmek öyle bir belâhettir ki, hakkın-da şefkat ve merhamet liyâkatini selb ediyor.

Elhâsıl: *Nasıl şükür, nimeti ziyâdeleştiriyor;¹ öyle de şekvâ, musîbeti ziyâdeleştirir, hem merhamete liyâkatı selb eder.*

Birinci Harb-i Umumî'nin birinci senesinde, Erzurum'da mübarek bir zât müthiş bir hastalığa giriftâr olmuştu. Yanına gittim, bana dedi:

“Yüz gecedir ben başımı yastığa koyup yatamadım.” diye acı bir şikâyet etti.

Ben çok acıdım. Birden hatırıma geldi ve dedim:

“Kardeşim, geçmiş sıkıntılı yüz günün şimdi sürurlu yüz gün hükmündedir. Onları düşünüp, şekvâ etme; onlara bakıp şükret. Gelecek günler ise, madem daha gelmemişler. Rabbin olan Rahmân-ı Rahîm'in rahmetine itimâd edip, dövülmeden ağlama, hiçten korkma, ademe vücud rengi verme. Bu saati düşün; sendeki sabır kuvveti bu saate kâfi gelir.

Divâne bir kumandan gibi yapma ki: Sol cenah düşman kuvveti onun sağ cenahına iltihak edip ona taze bir kuvvet olduğu hâlde, sol cenahındaki düşmanın sağ cenahı daha gelmediği vakitte, o tutar, merkez kuvvetini sağa sola dağıtıp merkezi zayıf bırakıp, düşman ednâ bir kuvvet ile merkezi harap eder.”

Dedim: “*Kardeşim, sen bunun gibi yapma, bütün kuvvetini bu saate karşı tahşid et. Rahmet-i ilâhiyeyi ve mükâfât-ı uhreviyeyi ve fânî ve kısa ömrünü, uzun ve bâkî bir sûrete çevirdiğini düşün. Bu acı şekvâ yerinde ferahlı bir şükret.*”

O da tamamıyla bir ferah alarak: “Elhamdülillâh!” dedi, “Hastalığım ondan bire indi.”

Beşinci Nükte

Üç meseledir.

Birinci Mesele

Asıl musîbet ve muzır musîbet, dine gelen musîbettir. Musîbet-i diniyeden her vakit dergâh-ı ilâhiye ilticâ edip feryad etmek gerektir.²

¹ Bkz.: “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım.” (İbrahim sûresi, 14/7)

² Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), dünyevî musibetlere tahammülü istemiş, dinî musibet vermemesi için Allah Teâlâ'ya duada bulunmuştur: Tirmizî, *deavât* 79; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/106.

Fakat dinî olmayan musîbetler, hakikat noktasında musîbet değildirler. Bir kısmı ihtâr-ı rahmânîdir. Nasıl ki çoban, gayrın tarlasına tecâvüz eden koyunlarına taş atıp, onlar o taştan hissederler ki: Zararlı işten kurtarmak için bir ihtârdır, memnunâne dönerler.¹ Öyle de, çok zâhirî musîbetler var ki, ilâhî birer ihtâr, birer ikazdır. Ve bir kısmı keffâretü'z-zünûbdur.² Ve bir kısmı gafleti dağıtıp, beşerî olan aczini ve zaafını bildirerek bir nevi huzur vermektir.

Musîbetin hastalık olan nev'i, sâbıkan geçtiği gibi o kısım, musîbet değil, belki bir iltifât-ı rabbânîdir, bir tathirdir.³ Rivâyette vardır ki: “Ermiş bir ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşüyor, sıtmanın titremesinden günahlar öyle dökülüyor.”⁴

Hazreti Eyyûb (aleyhisselâm) münâcâtında istirahat-i nefis için duâ etmemiş, belki zıkr-ı lisânî ve tefekkür-ü kalbiye mâni olduğu zaman ubûdiyet için şifâ talep eylemiş.

Biz, o münâcât ile –birinci maksadımız– günahlardan gelen mânevî rûhî yaralarımızın şifâsını niyet etmeliyiz.

Maddî hastalıklar için ubûdiyete mâni olduğu zaman ilticâ edebiliriz. Fakat müterizâne, müştekiyâne bir sûrette değil, belki mütezellilâne ve istimdat-kârâne ilticâ edilmeli. Madem O'nun rubûbiyetine râzıyız, o rubûbiyeti noktasında verdiği şeye rıza lâzım.

Kaza ve kaderine itirazı işmâm eder bir tarzda “Ah! Of!” edip şekvâ etmek, bir nevi kaderi tenkidir, rahîmiyetini ittihamdır. *Kaderi tenkid eden, başını örse vurur kırar. Rahmeti ittiham eden, rahmetten mahrum kalır. Kırılmış el ile intikam almak için o eli istimâl etmek, nasıl kırılmasını tezyid ediyor. Öyle de, musîbete giriftâr olan adam, itirazkârâne şekvâ ve merakla onu karşılamak, musîbeti ikileştiriyor.*

¹ Koyunlarını başkasına ait yerin hemen bitişiğinde otlatmaktan kaçınılması gerektiğine dair bkz.: Buhârî, *imân* 39, *büyü'* 2; Müslim *müsâkat* 107. Ayrıca şefkatli bir çoban, koyunlarını tehlikeli yerlere girmekten nasıl koruyorsa, Allah Teâlâ'nın da mümin kulunu öyle koruduğuna dair bkz.: İbni Ebî Âsım, *ez-Züh'd* s.65; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/11; ed-Deylemî, *el-Müsned* 5/227.

² Bkz.: Buhârî, *merdâ* 1; Müslim, *birr* 50-52; Tirmizî, *tefsîru sûre* (4) 24; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/303, 335, 402...

³ Hastalıkların, geçmiş günâhlara keffâret, geri kalan hayat için de bir öğüt olduğuna dair bkz.: Müslim, *birr* 52; Ebû Dâvûd, *cenâiz* 1. Ayrıca hastalıkların, Allah Teâlâ'dan birer hediye olduklarına dair bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/123; el-Hakim et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 1/286.

⁴ Bkz.: İbni Mâce, *tıb* 18; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 2/441. Hastalık ismi zikredilmeyen rivâyetler için bkz.: Buhârî, *merdâ* 2, 14, *tefsîru sûre* (14) 1; Müslim, *münâfikîn* 64.

İkinci Mesele

Maddî musîbetleri büyük gördükçe büyür, küçük gördükçe küçülür. Meselâ, gecelerde insanın gözüne bir hayal ilişir. Ona ehemmiyet verdikçe şişer, ehemmiyet verilmezse kaybolur. Hücum eden arılara iliştikçe fazla tehâcüm göstermeleri, lâkayt kaldıkça dağılmaları gibi; maddî musîbetlere de büyük nazarıyla ehemmiyetle baktıkça büyür. Merak vasıtasıyla o musîbet cesetten geçerek kalbde de kökleşir, bir mânevî musîbeti dahi netice verir, ona istinâd eder, devam eder.

Ne vakit o merakı, kazaya rıza ve tevekkül vasıtasıyla izâle etse, bir ağacın kökü kesilmesi gibi maddî musîbet hafifleşe hafifleşe kökü kesilmiş ağaç gibi kurur gider. Bu hakikati ifade için bir vakit böyle demiştim:

Bırak ey bîçâre feryadı, belâdan kıl tevekkül.

Zira feryad belâ-ender, hatâ-ender belâdır bil.

Eğer belâ vereni buldunsa, safâ-ender, atâ-ender belâdır bil.

Eğer bulmazsan, bütün dünya cefâ-ender, fenâ ender belâdır bil.

Cihan dolu belâ başında varken, ne bağırırsın küçük bir belâdan, gel tevekkül kıl!

Tevekkül ile belâ yüzünde gül, tâ o da gülsün. O güldükçe küçülür, eder tebeddül.

Nasıl ki; mübâreze de müthiş bir hasma karşı gülmekle, adâvet musâlâhaya, husûmet şakaya döner, adâvet küçülür mahvolur.¹ Tevekkül ile musîbete karşı çıkmak dahi öyledir.

Üçüncü Mesele

Her zamanın bir hükmü var.² Şu gaflet zamanında musîbet şeklini değiştirmiş. Bazı zamanda ve bazı eşhasta belâ, belâ değil, belki bir lütf-u ilâhîdir.

Ben şu zamandaki hastalıklı sâir musîbetzedeleri –fakat musîbet, dine dokunmamak şartıyla– bahtiyar gördüğümünden, hastalık ve musîbet aleyhtarı

¹ Bkz.: “İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!” (Fussilet sûresi, 41/34)

² “Her durumun, söylenecek uygun bir sözü vardır.” ifadesi için bkz.: el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 4/263; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'* 1/212, 407.

bulunmak hususunda bana bir fikir vermiyor. Ve bana, onlara acımak hissini îrâs etmiyor.

Çünkü hangi bir genç hasta yanıma gelmiş ise, görüyorum; emsâllerine nisbeten bir derece vazife-i diniyeye ve âhirete karşı merbûtiyeti var. Ondan anlıyorum ki: Öyleler hakkında o nevi hastalıklar musîbet değil, bir nevi nimet-i ilâhiyedir. Çünkü çendan o hastalık onun dünyevî, fânî, kısacık hayatına bir zahmet îrâs ediyor, fakat onun ebedî hayatına faydası dokunuyor, bir nevi ibâdet hükmüne geçiyor.

Eğer sıhhat bulsa, gençlik sarhoşluğuyla ve zamanın sefâhetiyle elbette hastalık hâletini muhafaza edemeyecek, belki sefâhete atılacak.

Hâtime

Cenâb-ı Hak, hadsiz kudret ve nihayetsiz rahmetini göstermek için insanda hadsiz bir acz, nihayetsiz bir fakr derceylemiştir.

Hem hadsiz nukûş-u esmâsını göstermek için insanı öyle bir sûrette halk etmiş ki, hadsiz cihetlerle elemeler aldığı gibi, hadsiz cihetlerle de lezzetler alabilir bir makine hükmünde yaratmış. Ve o makine-i insâniyede yüzer âlet var. Her birinin eleme ayrı, lezzeti ayrı, vazifesi ayrı, mükâfâtı ayrıdır. Âdetâ; insan-ı ekber olan âlemde tecelli eden bütün esmâ-yı ilâhiye, bir âlem-i asgar olan insanda dahi o esmânın umumiyetle cilveleri var.

Bunda sıhhat ve âfiyet ve lezâiz gibi nâfi emirler, nasıl şükür dedirtir, o makineyi çok cihetlerle vazifelerine sevk eder. İnsan da bir şükür fabrikası gibi olur. Öyle de, musîbetlerle, hastalıklarla, âlâm ile, sâir müheyyiç ve muharrik ârızalar ile o makinenin diğer çarklarını harekete getirir, tehyîc eder. Mâhiyet-i insâniyede mûnderiç olan acz ve zaaf ve fakr madenini işlettiriyor. Bir lisân ile değil, belki her bir âzânın lisânıyla bir ilticâ, bir istimdat vaziyeti verir.

Güyâ insan o ârızalar ile, ayrı ayrı binler kalemi tazammun eden müteharrik bir kalem olur. Sayfa-yı hayatında veyahut Levh-i Misâlî'de mukadderât-ı hayatını yazar, esmâ-yı ilâhiyeye bir ilânnâme yapar ve bir kaside-i manzûme-i sübhâniye hükmüne geçip, vazife-i fitratını îfâ eder.

Üçüncü Lem'a

Bu Lem'a'ya bir derece his ve zevk karışmış. His ve zevkin coşkunlukları ise aklın düsturlarını, fikrin mîzanlarını çok dinlemediklerinden ve mürâat etmediklerinden bu Üçüncü Lem'a mantık mîzanları ile tartılmamalı.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ¹

âyetinin meâlini ifade eden² يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي iki cümlesi mühim iki hakikati ifade ediyorlar. Ondandır ki: Nakşîlerin rüesâsından bir kısım, bu iki cümle ile kendilerine bir hatme-i mahsus yapıp muhtasar bir hatme-i Nakşiye hükmünde tutuyorlar. Madem o azîm âyetin meâlini bu iki cümle ifade ediyor. Biz bu iki cümlenin ifade ettiği iki hakikat-i mühimmenin birkaç nüktelerini beyân edeceğiz.

Birinci Nükte

Birinci defa يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي bir ameliyat-ı cerrahiye hükmünde kalbi mâsivâdan tecrit ediyor, kesiyor. Şöyle ki:

İnsan, mâhiyet-i câmiyeti itibârıyla mevcûdâtın hemen ekserisiyle alâkadardır. Hem insanın mâhiyet-i câmiasında hadsiz bir istidâd-ı muhabbet dercedilmiştir. Onun için insan da umum mevcûdâta karşı bir muhabbet besliyor. Koca dünyayı bir hânesi gibi seviyor. Ebedî cennete bahçesi gibi muhabbet ediyor. Hâlbuki muhabbet ettiği mevcûdât durmuyorlar, gidiyorlar. Firâktan dâimâ azâp çekiyor. Onun o hadsiz muhabbeti, hadsiz bir mânevî azâba medâr oluyor.

¹ “O’nun vechi (Zâtı), hariç her şey yok olacaktır. Hüküm O’nundur ve hepiniz O’nun huzuruna götüreceksiniz.” (Kasas sûresi, 28/88)

² Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

fıtrî umumî duâdır ki, Bâkî-i Zülcelâl o şedid sarsılmaz fıtrî arzuyu, o tesirli kuvvetli umumî duâyı kabul etmiştir ki, fânî insanlar için bâkî bir âlemi halk etmiş.

Hem hiç mümkün müdür ki, Fâtır-ı Kerîm, Hâlık-ı Rahîm, küçük midenin cüz'î arzusunu ve muvakkat bir bekâ için lisân-ı hâl ile duâsını hadsiz envâ-ı mat'ûmât-ı leziziyenin îcâdıyla kabul etsin de, umum nev-i beşerin pek büyük bir ihtiyâc-ı fîtriden gelen pek şiddetli bir arzusunu ve küllî ve dâimî ve haklı ve hakikatli, kâlli, hâlli, bekâya dâir gayet kuvvetli duâsını kabul etmesin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ. Kabul etmemek mümkün değildir. Hem hikmet ve adâletine ve rahmet ve kudretine hiçbir cihetle yakışmaz.

Madem insan bekâya âşıktır, elbette bütün kemâlâtı, lezzetleri, bekâya tâbidir. Ve madem bekâ, Bâkî-i Zülcelâl'e mahsustur ve madem Bâkî'nin es-mâsı bâkîyedir. Ve madem Bâkî'nin aynaları Bâkî'nin rengini, hükmünü alır ve bir nevi bekâya mazhar olur. *Elbette insana en lâzım iş, en mühim vazife, o Bâkî'ye karşı alâka peydâ etmektir ve esmâsına yapışmaktır. Çünkü Bâkî yoluna sarf olunan her şey, bir nevi bekâya mazhar olur.*

İşte ikinci *أَنْتَ الْبَاقِي* cümlesi bu hakikati ifade ediyor. İnsanın hadsiz mânevî yaralarını tedâvi etmekle beraber, fîtratındaki gayet şiddetli arzu-yı bekâyı onunla tatmin ediyor.

Üçüncü Nükte

Şu dünyada zamanın, fenâ ve zevâl-i eşyadaki tesirâtı gayet muhtelifdir. Ve mevcûdât ise mütedâhil dâireler gibi birbiri içinde iken, hükümleri zevâl noktasında ayrı ayrı oluyor.

Nasıl ki saatin saniyelerini sayan dâiresi, dakikayı ve saati ve günleri sayan dâireleri zâhiren birbirine benzer, fakat süratte birbirine muhaliftir. Öyle de, insandaki cisim, nefis, kalb, rûh dâireleri öyle mütefavittir. Meselâ, cismin bekâsı, hayatı, vücudu, bulunduğu bir gün, belki bir saat olduğu ve mâzî ve müstakbeli mâdum ve meyyit bulunduğu hâlde, kalbin hazır günden çok gün evvel, çok gün sonraki zamana kadar dâire-i vücudu ve hayatı geniştir. Rûhun hazır günden seneler evvel ve seneler sonraki bir dâire-i azîme, dâire-i hayatına ve vücuduna dâhildir.

İşte bu istidâda binâen hayat-ı kalbî ve rûhîye medâr olan mârifet-i ilâhiye ve muhabbet-i rabbâniye ve ubûdiyet-i sübhâniye ve marziyât-ı rahmâniye

ciyetiyle bu dünyadaki fânî ömür, bâkî bir ömrü tazammun eder ve ebedî ve bâkî bir ömrü intâc eder ve bâkî ve lâyemut bir ömür hükmüne geçer.¹

Evet Bâkî-i Hakikî'nin muhabbet, mârifet, rızası yolunda bir saniye, bir senedir. Eğer O'nun yolunda olmazsa, bir sene bir saniyedir. Belki O'nun yolunda bir saniye, lâyemuttur, çok senelerdir. Ve dünya cihetinde ehl-i gafletin yüz senesi, bir saniye hükmüne geçer.

Meşhur böyle bir söz var ki: *سَنَةُ الْفِرَاقِ سَنَةٌ وَسَنَةُ الْوَصَالِ سَنَةٌ* yani: “Fırâkın bir saniyesi, bir sene kadar uzundur ve visâlin bir senesi, bir saniye kadar kısadır.” Ben bu fıkranın bütün bütün aksine diyorum ki:

Visâl, yani Bâkî-i Zülcelâl'in rızası dâiresinde livechillâh bir saniye visâl, değil yalnız böyle bir sene, belki dâimî bir pencere-i visâldir. Gaflet ve dalâlet fırâkı içinde değil bir sene, belki bin sene, bir saniye hükmündedir. O sözden daha meşhur şu söz var:

*أَرْضُ الْفَلَاحِ مَعَ الْأَعْدَاءِ فِتْنَةٌ سَمُّ الْخِيَاطِ مَعَ الْأَحْبَابِ مَيْدَانٌ*²

hükmümüzü teyid ediyor.

Meşhur evvelki sözün sahih bir mânâsı budur ki: *Fânî mevcûdâtın visâli madem fânîdir, ne kadar uzun da olsa yine kısa hükmündedir. Senesi, bir saniye gibi geçer, hasretli bir hayal ve esefli bir rüya olur. Bekâyı isteyen kalb-i insanî bir sene visâlde, yalnız bir saniyecikte ancak zerre gibi bir zevkini alabilir. Fırâk ise saniyesi bir sene değil, senelerdir. Çünkü fırâkın meydanı geniştir. Bekâyı isteyen bir kalbe, fırâk çendan bir saniye de olsa, seneler kadar tahribât yapar. Çünkü hadsiz fırâkları ihtâr eder. Maddî ve süflî muhabbetler için bütün mâzi ve müstakbel, fırâkla doludur.*

Şu mesele münâsebetiyle deriz: Ey insanlar! Fânî, kısa, faydasız ömrünü, bâkî, uzun, faydalı, meyvedar yapmak ister misiniz? Madem istemek insâniyetin iktizâsıdır; Bâkî-i Hakikî'nin yoluna sarf ediniz. Çünkü Bâkî'ye müteveccih olan şey, bekânın cilvesine mazhar olur.

Madem her insan gayet şiddetli bir sûrette uzun bir ömür ister, bekâyâ âşıktır ve madem bu fânî ömrü, bâkî ömre tebdil eden bir çare var ve mânen

¹ Bkz.: “Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır.” (Tevbe sûresi, 9/111)

² Düşmanla beraber iken koca sahrâ bir fincan kadar dar, dostlarla beraberken iğne deliği bile bir meydan kadar geniştir. Bkz.: İbnü'l-Cevzî, *el-Müdhiş* 1/385; el-Aclûnî, *Kesfü'l-hafâ* 2/246.

çok uzun bir ömür hükmüne geçirmek mümkündür. Elbette insâniyeti sukût etmemiş bir insan, o çareyi arayacak ve o imkânı bilfiile çevirmeye çalışacak ve tevfik-i hareket edecek.

İşte o çare budur: *Allah için işleyiniz, Allah için görüşünüz, Allah için çalışınız. "Lillâh, livechillâh, lieclillâh" rızası dâiresinde hareket ediniz.*¹ O vakit sizin ömrünüzün dakikaları, seneler hükmüne geçer.

Bu hakikate işareten Leyle-i Kadir gibi bir tek gece, seksen küsûr seneden ibaret olan bin ay hükmünde olduğunu nass-ı Kur'ân gösteriyor.² Hem bu hakikate işaret eden ehl-i velâyet ve hakikat beyrinde bir düstur-u muhakkak olan "bast-ı zaman" sırrıyla çok seneler hükmünde olan birkaç dakikalık zaman-ı Mi'râc,³ bu hakikatin vücudunu isbât eder ve bilfiil vukûunu gösteriyor. Mi'râc'ın birkaç saat müddeti, binler seneler hükmünde vü-s'ati ve ihâtası ve uzunluğu vardır. Çünkü O, Mi'râc yoluyla, bekâ âlemine girdi. Bekâ âleminin birkaç dakikası, şu dünyanın binler senesini tazammun etmiştir.

Hem şu hakikate bina edilen beyne'l-evliyâ kesretle vuku bulmuş olan "bast-ı zaman"^{4(Hâşiye)} hâdiseleridir. Bazı evliyâ bir dakikada, bir günlük işi görmüş. Bazıları bir saatte, bir sene vazifesini yapmış. Bazıları bir dakikada, bir hatme-i Kur'âniye'yi okumuş olduklarını rivâyet edip ihbâr ediyorlar. Böyle ehl-i hak ve sıdk, bilerek kizbe elbette tenezzül etmezler. Hem o derece hadsiz ve kesretli bir tevâtürle "bast-ı zaman" hakikatini aynen müşâhede ettikleri medâr-ı şüphe olamaz.

¹ Allah için veren, Allah için men eden, Allah için seven, Allah için buğzeden ve Allah için nikâhlanan kimsenin, imânını tamamlamış olacağına dair bkz.: Tirmizî, *sünnet* 15; Ebû Dâvûd, *kıyâmet* 60; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/438, 440. Ayrıca amelleri sırf Allah için yapmak gerektiği, aksi takdirde kabul buyurulmayacağına dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/140; ed-Dâraakutnî, *es-Sünen* 1/51.

² Bkz.: "Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır." (Kadir sûresi, 97/3)

³ Bkz.: Kâdî İyâz, *eş-Şifâ* s.191; el-Makdisî, *Fezâilü Beyti'l-Makdis* s.87; es-Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/272; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/409.

⁴ (Hâşiye) ^{1*} وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تَسْعًا^{2*} âyetiyle قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ âyeti "tayı-ı zaman" ı gösterdiği gibi, إِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ^{3*} âyeti de "bast-ı zaman" ı gösterir.

^{1*} "Birisi: "Ne kadar uykuda kaldınız?" diye sorunca bazıları: "Bir gün, belki bir günden de az!" diye cevap verdiler." (Kehf sûresi, 18/19)

^{2*} "Mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Bazıları buna dokuz yıl daha ilave ettiler." (Kehf sûresi, 18/25)

^{3*} "Bilin ki Rabbinizin ölçüsüyle bir gün sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir." (Hac sûresi, 22/47)

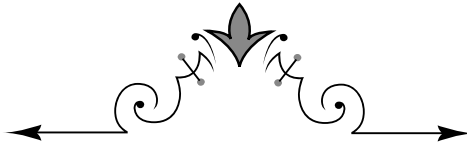
Şu “bast-ı zaman” herkesçe musaddak bir nev’i, rüyada görünüyor. Bazen bir dakikada insanın gördüğü rüyayı, geçirdiği ahvâlî, konuştuğu sözleri, gördüğü lezzetleri veya çektiği elemeleri görmek için yakaza âleminde bir gün, belki günler lâzımdır.

Elhâsıl: İnsan çendan fânîdir. Fakat bekâ için halk edilmiş ve Bâkî bir Zât’ın aynası olarak yaratılmış ve bâkî meyveleri verecek işleri görmekle tavzif edilmiş ve Bâkî bir Zât’ın, bâkî esmâsının cilvelerine ve nakışlarına medâr olacak bir sûret verilmiştir. Öyle ise, böyle bir insanın hakikî vazifesi ve saâdeti, bütün cihâzâtı ve bütün istidâdatıyla o Bâkî-i Sermedî’nin dâire-i marziyâtında esmâsına yapışıp, ebed yolunda o Bâkî’ye müteveccih olup gitmektir. Lisânı ¹ أَنْتَ الْبَاقِي dediği gibi; kalbi, rûhu, akli, bütün letâifi

هُوَ الْبَاقِي هُوَ الْأَزَلِيُّ هُوَ السَّرْمَدِيُّ هُوَ الدَّائِمُ هُوَ الْمَطْلُوبُ هُوَ الْمَحْبُوبُ هُوَ الْمَقْصُودُ هُوَ الْمَعْبُودُ²

demeli.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا⁴

¹ Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

² Bâkî O’dur, Ezeli O.. Sermedî O’dur, Dâim O.. Matlûb O’dur, Mahbûb O.. Maksûd O’dur, Ma’bûd O..

³ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

⁴ “Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme!” (Bakara sûresi, 2/286)

Dördüncü Lem'a

“Minhâcü's-Sünne” bu risaleye lâayık görülmüştür.

“Mesele-i imamet” bir mesele-i fer'iyeye olduğu hâlde, ziyâde ehemmiyet verildiğinden bir mesâil-i î mânîye sırasına girip, İlm-i Kelâm'da ve Usûlû'd-Din'de medâr-ı nazar olduğu¹ cihetle, Kur'an'a ve î mâna âit hizmet-i esâsiye-mize münâsebeti bulunduğundan cüz'î bahsedildi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ۝ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ²
قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى³

Şu âyet-i azîmenin çok hakâik-i azîmesinden bir-iki hakikatine “İki Makam” ile işaret edeceğiz.

Birinci Makam

“Dört Nükte”dir.

Birinci Nükte

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın ümmetine karşı kemâl-i şefkat ve merhametini ifade ediyor.

¹ Bkz.: el-İcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 3/331; Ahmed İbni Muhammed, *Kitâbü Usûlî'd-dîn* s.269-279.

² “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetenidir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

³ “De ki: Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü, sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur.” (Şûrâ sûresi, 42/23)

Evet rivâyet-i sahiha ile mahşerin dehşetinden herkes hattâ enbiyâ dahi “Nefsî, nefsi!” dedikleri zaman, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) “ümme-tî, ümmetî” diye re’fet ve şefkatini göstereceği gibi,¹ yeni dünyaya geldiği zaman ehl-i keşfin tasdikiyle vâlidesi O’nun münâcâtından “Ümmetî, ümmetî!”² iştmiş. Hem bütün tarih-i hayatı ve neşrettiği şefkatkârâne mekârim-i ahlâk, kemâl-i şefkat ve re’fetini gösterdiği gibi ümmetinin hadsiz salavâtına hadsiz ihtiyaç göstermekle,³ ümmetinin bütün saâdetleriyle kemâl-i şefkatin-den âlâkadar olduğunu göstermekle hadsiz bir şefkatini göstermiş.

İşte bu derece şefkatli ve merhametli bir Rehber’in sünnet-i seniyyesine mürâat etmemek, ne derece nankörlük ve vicdansızlık olduğunu kıyâs eyle.

İkinci Nükte

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), küllî ve umumî vazife-i nübüvvet içinde bazı hususî, cüz’î maddelere karşı azîm bir şefkat göstermiştir. Zâhir hâle göre o azîm şefkati, o hususî, cüz’î maddelere sarf etmesi, vazife-i nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatte o cüz’î madde, küllî umumî bir vazife-i nübüvvetin medârı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümes-sili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş.

Meselâ, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) Hazreti Hasan ve Hüseyin’e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkalâde şefkat ve ehemmiyet-i azîme,⁴ yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karâbetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i nübüvvetin bir hayt-ı nuranîsinin bir ucu ve verâset-i nebeviyenin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetyledir.

Evet, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Hazreti Hasan’ı (*radiyallâhu an-hi*) kemâl-i şefkatinden kucığına alarak başını öpmesiyle,⁵ Hazreti Hasan’dan te-selsül eden nuranî nesl-i mübarekinden Gavs-ı Âzam olan Şâh-ı Geylânî gibi çok mehdî-misâl verese-i nübüvvet ve hamele-i şeriat-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) olan zâtların hesabına Hazreti Hasan’ın başını öpmüş ve o zâtların

¹ Bkz.: Buhârî, *tevhîd* 32; Müslim, *îmân* 326.

² Doğduğu zaman Efendimiz’in (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) başını kaldırıp bakışlarını semâya diktğine.. seccede, ellerini kaldırmış, çok muztar bir vaziyette dua ettiğine.. tekbir getirdiğine.. dair rivayetler için bkz.: es-Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/80, 85, 91; en-Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemîn* s.224, 227, 228.

³ Bkz.: Ahzâb sûresi, 33/56; Tirmizî, *kıyâmet* 24.

⁴ Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in (*radiyallâhu anhumâ*) faziletleri ile ilgili hadislerin bir kısmı için bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 22; Müslim, *fezâilü’s-sahâbe* 56-60.

⁵ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 5/47; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 3/32, 22/274.

istikbâlde edecekleri hizmet-i kudsiyelerini nazar-ı nübüvvetle görüp takdir ve istihsân etmiş ve takdir ve teşvike alâmet olarak Hazreti Hasan'ın başını öpmüş.

Hem Hazreti Hüseyin'e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazreti Hüseyin'in (*radıyallâhu anhu*) silsile-i nuraniyesinden gelen Zeynelâbidîn, Câfer-i Sâdık gibi eimme-i âlişan ve hakikî verese-i nebeviye gibi pek çok mehdî-misâl zevât-ı nuraniyenin nâmına ve Din-i İslâm ve vazife-i risâlet hesabına boynunu öpmüş,¹ kemâl-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir.

Evet, Zât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) gayb-âşına kalbiyle, dünyada Asr-ı Saâdet'ten ebed tarafında olan meydan-ı haşri temaşa eden² ve yerden cenneti gören³ ve zeminden gökteki melâikeleri müşâhede eden⁴ ve zaman-ı Âdem'den beri mâzî zulûmâtının perdeleri içinde gizlenmiş hâdisâtı gören,⁵ hattâ Zât-ı Zülcelâl'in rü'yetine mazhar olan⁶ nazar-ı nurânîsi, çeşm-i istikbâl-bînîsi, elbette Hazreti Hasan ve Hüseyin'in arkalarında teselsül eden akitab ve eimme-i verese ve mehdîleri görmüş ve onların umumu nâmına başlarını öpmüş. Evet, Hazreti Hasan'ın başını öpmesinden, Şâh-ı Geylânî'nin hisse-i azîmesi var.

Üçüncü Nükte

إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ⁷ âyetinin bir kavle göre mânâsı: “Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), vazife-i risâletin icrâsına mukâbil ücret istemez, yalnız Âl-i Beyt'ine meveddeti istiyor.”⁸

¹ Bkz.: İbni Mâce, *mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/172.

² Pek çok hadiste Peygamber Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), haşir meydanı ve orada olacaklara dair haberler vermektedir. Meselâ bunlardan birinde, “Kıyâmet günü insanlar beyaz, bembeyaz, has unun çöreği gibi bir yerde toplanacaklar. Orada hiç kimsenin bir işareti (evî, bağı vs.) olmayacak.” buyurmaktadır. (Buhârî, *rikak* 44; Müslim, *münâfikîn* 28)

³ Bkz.: Buhârî, *mevâkitü's-salât* 11, *i'tisam* 3; Müslim, *fezâil* 136.

⁴ Bkz.: Tirmizî, *zühd* 9; İbni Mâce, *zühd* 19.

⁵ Meselâ, müşriklerin işkence ve eziyetlerinden şikâyetçi olan ashâbına Peygamber Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştu: “Önceki ümmetlerden öyleleri vardı ki, kendisi için hazırlanan çukura konuyor, sonra getirilen bir testere ile başının ortasından ikiye bölünüyordu. Bazısı da vardı, demir taraclarla taranıyor, vücudunda sadece et ve kemik kalıyordu. Bütün bu yapılanlar onları dininden çeviremiyordu...” (Bkz.: Buhârî, *menâkıb* 25, *ikrâh* 1; Ebû Dâvûd, *cihâd* 107)

⁶ Bkz.: Tirmizî, *tefsîru sûre* (53) 3; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 11/332; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/629.

⁷ “(Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü), sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur.” (Şûrâ sûresi, 42/23)

⁸ Bkz.: Buhârî, *menâkıb* 1, *tefsîru sûre* (42) 1; Tirmizî, *tefsîru sûre* (42) 1; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/229, 286. Daha geniş bilgi için ayrıca bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 25/23-26.

Eğer denilse: Bu mânâya göre karâbet-i nesliye cihetinden gelen bir fayda gözetilmiş görünüyor. Hâlbuki, ¹ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ¹ sırrına binâen karâbet-i nesliye değil, belki kurbiyet-i ilâhiye noktasında vazife-i risâlet cereyân ediyor?

Elcevap: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), gayb-âşına nazarıyla görmüş ki: Âl-i Beyt'i, Âlem-i İslâm içinde bir şecere-i nuraniye hükmüne geçecek. Âlem-i İslâm'ın bütün tabakâtında kemâlât-ı insâniye dersinde rehberlik ve mürşidlik vazifesini görecektir zâtlar, ekseriyet-i mutlaka ile Âl-i Beyt'ten çıkacak. Teşehhüddeki ümmetin "Âl" hakkındaki duâsı ki,

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ²

'dir. Makbul olacağını keşfetmiş. Yani, nasıl ki millet-i İbrahimiye'de ekseriyet-i mutlaka ile nuranî rehberler Hazreti İbrahim'in (*aleyhisselâm*) âlinden, neslinden olan enbiyâ olduğu³ gibi; Ümmet-i Muhammediye'de de (*aleyhissalâtü vesselâm*) vezâif-i azîme-i İslâmiyet'te ve ekser turuk ve mesâlikinde Enbiyâ-yı Benî İsrâil gibi,⁴ Aktâb-ı Âl-i Beyt-i Muhammediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) görmüş. Onun için

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى⁵

demesiyle emrolunarak, Âl-i Beyt'e karşı ümmetin meveddetini istemiş. Bu hakikati teyid eden diğer rivâyetlerde ferman etmiş: "Size iki şey bırakıyorum. Onlara temessük etseniz, necat bulursunuz: Biri Kitâbullah, biri Âl-i Beyt'im."⁶ Çünkü sünnet-i seniyyenin menbâ ve muhafızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan Âl-i Beyt'tir.

¹ "Şunu unutmayın ki Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda (Allah'ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olanıdır." (Hucurât sûresi, 49/13)

² "Allah'ım! Hazreti İbrahim'e ve Hazreti İbrahim'in âline merhamet ettiğin gibi Efendimiz Muhammed'e ve Efendimiz Muhammed'in âline, her zaman ve her yerde merhamet eyle! Şüphesiz bütün övgülere lâyık ve şanı yüce olan sadece sensin!" (Buhârî, *enbiyâ* 10, *tefsîru sûre* (33) 10, *deavât* 32, 33; Müslim, *salât* 65-69)

³ Bkz.: İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 11/162.

⁴ Bkz.: el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 4/384; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/83.

⁵ "De ki: Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü, sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur." (Şûrâ sûresi, 42/23)

⁶ Tirmizî, *menâkıb* 31; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 3/14, 17, 26, 59, 5/181.

İşte bu sırta binâendir ki; *Kitap ve Sünnet'e ittibâ unvanıyla bu hakikat-i hadîsiye bildirilmiştir. Demek Âl-i Beyt'ten, vazife-i risâletçe muradı, sünnet-i seniyyesidir. Sünnet-i seniyyeye ittibâı terk eden, hakikî Âl-i Beyt'ten olmadığı gibi, Âl-i Beyt'e hakikî dost da olamaz.*¹

Hem ümmetini Âl-i Beyt'in etrafında toplamak arzusunun sırrı² şudur ki: Zaman geçtikçe Âl-i Beyt çok tekessür edeceğini izn-i ilâhî ile bilmiş ve İslâmiyet zaafa düşeceğini anlamış. O hâlde gayet kuvvetli ve kesretli bir cemaat-i mütesânide lâzım ki, Âlem-i İslâm'ın terakkiyât-ı mâneviyesinde medâr ve merkez olabilsin. İzn-i ilâhî ile düşünmüş ve ümmetini Âl-i Beyt'i etrafına toplamasını arzu etmiş.

Evet, Âl-i Beyt'in efrâdı ise, itikat ve îmân hususunda sâirlerden çok ileri olmasa da, yine teslim, iltizam ve tarafgirlikte çok ileridedirler. Çünkü İslâmiyet'e fıtraten, neslen ve cibilliyeten taraftardır. Cibillî taraftarlık zayıf ve şansız, hattâ haksız da olsa bırakılmaz. Nerede kaldı ki, gayet kuvvetli, gayet hakikatli, gayet şanlı, bütün silsile-i ecdâdı bağlandığı ve şeref kazandığı ve canlarını fedâ ettikleri bir hakikate taraftarlık, ne kadar esaslı ve fitrî olduğunu bilbedâhe hisseden bir zât, hiç taraftarlığı bırakır mı? Ehl-i Beyt, işte bu şiddet-i iltizam ve fitrî İslâmiyet cihetiyle Din-i İslâm lehinde ednâ bir emâreyi, kuvvetli bir bürhân gibi kabul eder. Çünkü fitrî taraftardır. Başkası ise, kuvvetli bir bürhân ile sonra iltizam eder.

Dördüncü Nükte

Üçüncü Nükte münâsebetiyle Şîalarla Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın me-dâr-ı nizâı, hattâ akâid-i îmâniye kitaplarına ve esâsât-ı îmâniye sırasına girecek derecede³ büyütülmüş bir meseleye kısaca bir işaret edeceğiz. Mesele şudur:

Ehl-i Sünnet ve Cemaat der ki: "*Hazreti Ali (radıyallâhu anı), Hulefâ-yı Erbaa'nın dördüncüsüdür. Hazreti Sıddık (radıyallâhu anı) daha efdaldir ve hilâfete daha müstehak idi ki, en evvel o geçti.*"⁴

¹ Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/338; et-Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağır* 1/199. Ayrıca bir başka hadiste Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ehl-i beytinden olduğu hâlde kendisinden saymadığı bir kimseden bahsetmekte ve gerçek dostlarının müttakiler olduğunu ifade buyurmaktadır: Ebû Dâvûd, *fiten* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/133.

² Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ehl-i beytini Hz. Nuh'un (aleyhisselâm) gemisine benzetmiş; binenin kurtulacağını, binmeyenin ise batacağını beyan buyurmuştur: el-Bezzâr, *el-Müsned* 9/343; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/45, 46, 12/34.

³ Bkz.: et-Teftâzânî, *Şerhu'l-akâid* (Terc.: Süleyman Uludağ) s.321 vd.

⁴ Bkz.: İbni Ebi'l-izz, *Şerhu Akideti't-Tahâviyye* 1/545-548; Ahmed İbni Hanbel, *el-Akide* 1/123.

Şîalar *derler ki*: “Hak, Hazreti Ali’nin idi. Ona haksızlık edildi. Umumundan en efdal Hazreti Ali’dir.¹ dâvâlarına getirdikleri delillerin hülâsası: Derler ki: Hazreti Ali hakkında vârid ehadis-i nebeviye² ve Hazreti Ali’nin “Şâh-ı Velâyet” unvanıyla ekseriyet-i mutlaka ile evliyânın ve tarîklerin mercii ve ilim ve şecâat ve ibâdetde hârikulâde sıfatları ve Hazreti Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*) ona ve ondan teselsül eden Âl-i Beyt’e karşı şiddet-i alâkası gösteriyor ki; en efdal odur, dâimâ hilâfet onun hakkı idi, ondan gasp edildi.

Elcevap: Hazreti Ali (*radıyallâhu anhı*) mükerreren kendi ikrarı³ ve yirmi se-neden ziyâde o hulefâ-yı selâseye ittibâ ederek onların şeyhü’l-islâmîlığı makamında bulunması, Şîaların bu dâvâlarını cerh ediyor. Hem hulefâ-yı selâse-nin zaman-ı hilâfetlerinde fütûhât-ı İslâmiye ve mücâhede-i âdâ hadiseleri ve Hazreti Ali’nin zamanındaki vakıalar, yine hilâfet-i İslâmiye noktasında Şîala-rın dâvâlarını cerh ediyor. Demek Ehl-i Sünnet ve Cemaat’ın dâvâsı, haklıdır.

Eğer denilse: Şîa ikidir. Biri; Şîa-yı Velâyet’tir, diğeri; Şîa-yı Hilâfet’tir. Haydi, bu ikinci kısım garaz ve siyaset karıştırmasıyla haksız olsun. Fakat birinci kısımda garaz ve siyaset yok. Hâlbuki Şîa-yı Velâyet, Şîa-yı Hilâfet’e iltihak etmiş, yani; ehl-i turuktaki evliyânın bir kısmı Hazreti Ali’yi (*radıyallâhu anhı*) efdal görüyorlar. Siyaset cihetinde olan Şîa-yı Hilâfet’in dâvâlarını tasdik ediyorlar.

Elcevap: Hazreti Ali’ye iki cihetle bakılmak gerektir. Bir ciheti; şahsî ke-mâlât ve mertebesi noktasından. İkinci cihet: Âl-i Beyt’in şahs-ı mânevîsini temsil ettiği noktasındandır. Âl-i Beyt’in şahs-ı mânevîsi ise, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)’ın bir nevi mâhiyetini gösteriyor.

İşte, birinci nokta itibâriyle Hazreti Ali başta olarak bütün ehl-i haki-kat, Hazreti Ebûbekir ve Hazreti Ömer’i (*radıyallâhu anhumâ*) takdim ediyorlar.⁴

¹ Abdurrahman İbni Muhammed, *el-Ğunye fi Usûli’-d-dîn* 1/180-190.

² “Ben kimin efendisiysem, Ali de onun efendisidir.” (Tirmizî, *menâkıb* 19; İbni Mâce, *mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/84, 118, 4/281, 5/347). Peygamber Efendimiz’in (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), Hz. Ali (*radıyallâhu anhı*) hakkında, Hayber savaşındaki iltifatları için bkz.: Buhârî, *cihâd* 102, 143, *fezâilü’s-sahâbe* 9, *meğâzi* 38; Müslim, *cihâd* 132, *fezâilü’s-sahâbe* 32, 3/1440, 4/1871, 1872. Kendi soyunun Hz. Ali’den devam edeceğine dair beyanları için bkz.: et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 3/43; ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/172. Ayrıca (el-Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid* 9/100-146) arasında, Hz. Ali’nin faziletleriyle ilgili pek çok hadis yer alıyor.

³ Hz. Ali’nin, Hz. Ebûbekir (*radıyallâhu anhı*) ve Hz. Ömer (*radıyallâhu anhı*) hakkındaki ikrarlarına dair bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 5; Ebû Dâvûd, *sünne* 7; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/106.

⁴ Bkz.: el-Gazâlî, *Kavâidü’l-akâid* s.228; el-Kelâbâzî, *et-Taarruf li mezhebi Ehli’t-Tasavvuf* 1/57. Ayrıca bu konuyla ilgili teferruatlı bilgi için bkz.: İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/134 (251. Mektup), 146 (266. Mektup).

Hizmet-i İslâmiyet'te ve kurbîyet-i ilâhiyede makamlarını daha yüksek görmüşler.

İkinci nokta cihetinde Hazreti Ali şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt'in mümessili ve şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt, bir hakikat-i Muhammediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) temsil ettiği cihetle, müvâzeneye gelmez. İşte Hazreti Ali hakkında fevkalâde senâkârâne ehadîs-i nebeviye,¹ bu ikinci noktaya bakıyorlar. Bu hakikati teyid eden bir rivâyet-i sahiha var ki; Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş: “Her nebinin nesli kendindendir. Benim neslim, Ali'nin neslidir.”²

Hazreti Ali'nin (*radiyallâhu anhu*) şahsı hakkında sâir hulefâdan ziyâde senâkârâne ehadîsin kesretle intişarının sırrı şudur ki: Emevîler ile Hâricîler, ona haksız hücum ve tenkis ettiklerine mukâbil Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak, onun hakkında rivâyâtı çok neşrettiler. Sâir Hulefâ-yı Râşidîn ise, öyle tenkid ve tenkise çok mâruz kalmadıkları için, onlar hakkındaki ehadîsin intişarına ihtiyaç görülmedi.

Hem istikbâlde Hazreti Ali (*radiyallâhu anhu*) elîm hâdisâta ve dâhilî fitnelere mâruz kalacağını nazar-ı nübüvvetle görmüş, Hazreti Ali'yi (*radiyallâhu anhu*) me'yûsiyetten ve ümmetini onun hakkında sû-i zandan kurtarmak için مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْهِ مَوْلَاهُ³ gibi mühim hadislerle Ali'yi (*radiyallâhu anhu*) teselli ve ümmeti irşâd etmiştir.

Hazreti Ali'ye karşı Şîa-yı Velâyet'in ifrât-kârâne muhabbetleri ve tarîkat cihetinden gelen tafdilleri, kendilerini Şîa-yı Hilâfet derecesinde mesul etmez. Çünkü ehl-i velâyet meslek itibâriyle, muhabbet ile mürşidlerine bakarlar. Muhabbetin şe'ni ifrâttır.⁴ Mahbûbunu makamından fazla görmek arzu ediyor ve öyle de görüyor. Muhabbetin taşkınlıklarında ehl-i hâl mâzur olabilirler. Fakat onların muhabbetten gelen tafdili, Hulefâ-yı Râşidîn'in zemmine ve adâvetine gitmemek şartıyla ve usûl-ü İslâmiye'nin hâricine çıkmamak kaydıyla mâzur olabilirler.

Şîa-yı Hilâfet ise, ağız-ı siyaset, içine girdiği için, garazdan, tecâvüzden kurtulamıyorlar, itizar hakkını kaybediyorlar. Hattâ لَا لِحُبِّ عَلِيٍّ بَلْ لِبُغْضِ عُمَرَ⁵

¹ Yukarıda, ilgili kaynaklara temas edilmişti.

² et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/43; ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 1/172.

³ “Ben kimin efendisiysem, Ali de onun efendisidir.” Tirmizî, *menâkıb* 19; İbni Mâce, *mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 1/84, 118, 4/281, 5/347.

⁴ Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), bir şeye karşı duyulan sevginin, insanı görmez ve duymaz hâle getirdiğini beyân etmiştir: Ebû Dâvûd, *edeb* 113; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 5/194, 6/450.

⁵ Maksat Hz. Ali'ye duyulan sevgi değil; Hz. Ömer'e duyulan kindir.

cümlesine mâsadak olarak Hazreti Ömer'in (*radıyallâhu anhu*) eliyle İran milliyeti ceriha aldığı için,¹ intikamlarını hubb-u Ali sûretinde gösterdikleri gibi, Amr İbnü'l-Âs'ın Hazreti Ali'ye karşı hurucu² ve Ömer İbni Sa'd'ın Hazreti Hüseyin'e (*radıyallâhu anhu*) karşı feci muharebesi,³ Ömer ismine karşı şiddetli bir gayz ve adâveti Şialara vermiş.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat'e karşı Şîa-yı Velâyet'in hakkı yoktur ki, Ehl-i Sünnet'i tenkid etsin. Çünkü Ehl-i Sünnet, Hazreti Ali'yi tenkis etmedikleri gibi ciddi severler. Fakat hadîşçe tehlikeli sayılan ifrât-ı muhabbetten⁴ çekiniyorlar. Hadîşçe Hazreti Ali'nin şîası hakkındaki senâ-yı nebevî,⁵ Ehl-i Sünnet'e âittir. Çünkü istikâmetli muhabbetle Hazreti Ali'nin (*radıyallâhu anhu*) şîaları, ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat'tir. Hazreti İsâ (*aleyhisselâm*) hakkındaki ifrât-ı muhabbet, nasara için tehlikeli olduğu gibi, Hazreti Ali (*radıyallâhu anhu*) hakkında da o tarzda ifrât-ı muhabbet, hadîs-i sahihte tehlikeli olduğu tasrîh edilmiş.⁶

Şîa-yı Velâyet *eğer dese* ki: Hazreti Ali'nin kemâlât-ı fevkalâdesi kabul olunduktan sonra Hazreti Siddîk'ı (*radıyallâhu anhu*) ona tercih etmek kâbil olmuyor.

Elcevap: Hazreti Siddîk-ı Ekber'in ve Fâruk-u Âzam'ın (*radıyallâhu anhumâ*) şahsî kemâlâtıyla ve verâset-i nübüvvet vazifesiyle zaman-ı hilâfetteki kemâlâtı ile beraber bir mîzanın kefesine, Hazreti Ali'nin (*radıyallâhu anhu*) şahsî kemâlât-ı hârikasıyla, hilâfet zamanındaki dâhilî bilmecburiye girdiği elîm vakıalardan gelen ve sû-i zanlara mâruz olan hilâfet mücâhedeleri beraber mîzanın diğer kefesine bırakılsa, elbette Hazreti Siddîk'ın (*radıyallâhu anhu*) veyahut Fâruk'un veyahut Zinnureyn'in (*radıyallâhu anhumâ*) kefesi ağır geldiğini Ehl-i Sünnet görmüş, tercih etmiş.

Hem On İkinci ve Yirmi Dördüncü Sözlerde isbât edildiği gibi, nübüvvet, velâyete nisbeten derecesi o kadar yüksektir ki, nübüvvetin bir dirhem

¹ Bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 6/12, 21; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 3/283-289; İbni Kesîr, *el-Bidâye* 7/60-70.

² Bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/32; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 3/101-105; İbni Kesîr, *el-Bidâye* 7/277-283.

³ Bkz.: et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 3/298; İbni Kesîr, *el-Bidâye* 8/193; ez-Zehebi, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 3/307-309.

⁴ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 1/160; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/137; el-Bezzâr, *el-Müsne'd* 3/12. Ayrıca 'dengeli sevme' prensibiyle ilgili olarak bir hadiste şu ölçü verilmektedir: "Dostunu ölçülü sev; bir gün düşmanın olabilir. Düşmanına da ölçülü kız; bir gün dostun olabilir." (Tirmizî, *birr* 60; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/260)

⁵ Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/354-355, 7/343.

⁶ Yukarıda, ilgili kaynaklara temas edilmişti.

kadar cilvesi, bir batman kadar velâyetin cilvesine müreccahtır. Bu nokta-yı nazardan Hazreti Sıddîk-ı Ekber'in (*radîyallâhu anhî*) ve Fâruk-u Âzam'ın (*radîyallâhu anhî*) verâset-i nübüvvet ve te'sîs-i ahkâm-ı risâlet noktasında¹ hisseleri taraf-ı ilâhîden ziyâde verildiğine, hilâfetleri zamanlarındaki muvaffakiyetleri Ehl-i Sünnet ve Cemaatçe delil olmuş. Hazreti Ali'nin (*radîyallâhu anhî*) kemâlât-ı şahsiyesi, o verâset-i nübüvvetten gelen o ziyâde hisseyi hükümden iskat edemediği için, Hazreti Ali (*radîyallâhu anhî*) Şeyheyn-i Mükerreremeyn'in zaman-ı hilâfetlerinde onlara şeyhü'l-islâm olmuş ve onlara hürmet etmiş. Acaba Hazreti Ali'yi seven ve hürmet eden ehl-i hak ve sünnet, Hazreti Ali'nin (*radîyallâhu anhî*) sevdiği ve ciddi hürmet ettiği Şeyheyn'i nasıl sevmesin ve hürmet etmesin?

Bu hakikati bir misâl ile izah edelim: Meselâ, gayet zengin bir zâtın irsiyetinden evlâdlarının birine yirmi batman gümüş ile dört batman altın veriliyor. Diğerine beş batman gümüş ile beş batman altın veriliyor. Öbürüne de üç batman gümüş ile beş batman altın verilse; elbette âhirdeki ikisi çendan kemmiyetten az alıyorlar, fakat keyfiyetten ziyâde alıyorlar. İşte bu misâl gibi Şeyheyn'in verâset-i nübüvvet ve te'sîs-i ahkâm-ı risâletinden tecelli eden hakikat-i akrebiyet-i ilâhiye altınından hisselerinin az bir fazlalığı, kemâlât-ı şahsiye ve velâyet cevherinden neşet eden kurbiyet-i ilâhiyenin ve kemâlât-ı velâyetin ve kurbiyetin çoğuna galip gelir. Müvâzenede bu noktaları nazara almak gerektir.² Yoksa şahsî şecâati ve ilmi ve velâyeti noktasında birbiri ile müvâzene edilse, hakikatin sûreti değişir.

Hem Hazreti Ali'nin (*radîyallâhu anhî*) zâtında temessül eden şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt ve o şahsiyet-i mâneviyede verâset-i mutlaka cihetiyle tecelli eden hakikat-i Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) noktasında müvâzene edilmez. Çünkü orada Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın sırr-ı azîmi var.

Ammâ Şîa-yı Hilâfet ise, Ehl-i Sünnet ve Cemaate karşı mahcûbiyetinden başka hiçbir hakları yoktur. Çünkü bunlar Hazreti Ali'yi fevkalâde sevmek dâvâsında oldukları hâlde tenkîs ediyorlar ve sû-i ahlâkta bulunduğunu onların mezhepleri iktizâ ediyor. Çünkü diyorlar ki: "Hazreti Sıddîk ile Hazreti Ömer (*radîyallâhu anhumâ*) haksız oldukları hâlde Hazreti Ali (*radîyallâhu anhî*) onlara mümâşât etmiş, Şîa ıstılâhınca takiiye etmiş, yani onlardan korkmuş, riyâkârlık

¹ Hz. Ömer'e ilim ve dinin verildiğine dair bkz.: Buhârî, *imân* 15, *ta'bîr* 17, 18, *fezâilü ashâb* 6; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 15, 16; Tirmizî, *rüyâ* 9.

² Bkz.: Tirmizî, *rüyâ* 10; Ebû Dâvûd, *sünnet* 8; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 5/44, 50.

etmiş.”¹ Acaba böyle kahraman-ı İslâm ve “Esedullah” unvanını kazanan² ve sıddıkların kumandanı ve rehberi olan bir zâtı, riyâkâr ve korkaklık ile sevmediği zâtlara tasannûkârâne muhabbet göstermekle ve yirmi seneden ziyâde havf altında mümâşât etmekle haksızlara tebaiyeti kabul etmekle muttasıf görmek, ona muhabbet değildir. O çeşit muhabbetten Hazreti Ali teberri eder.

İşte ehl-i hakkın mezhebi hiçbir cihetle Hazreti Ali’yi tenkîs etmez, sû-i ah-lâk ile itham etmez. Öyle bir hârîka-yı şecâate korkaklık isnâd etmez ve derler ki: “Hazreti Ali, Hulefâ-yı Râşidîn’i hak görmeseydi, bir dakika tanımaz ve itaat etmezdi. Demek ki onları haklı ve râcih gördüğü için, gayret ve şecâatini hakperestlik yoluna teslim etmiş.”³

Elhâsıl: Her şeyin ifrât ve tefriti iyi değildir. İstikâmet ise hadd-i vassattır ki,⁴ Ehl-i Sünnet ve Cemaat onu ihtiyar etmiş. Fakat, maatteessüf Ehl-i Sünnet ve Cemaat perdesi altına Vehhabîlik ve Hâricîlik fikri kısmen girdiği gibi, siyaset meftunları ve bir kısım mülhidler, Hazreti Ali’yi tenkid ediyorlar. Hâşâ, “Siyaseti bilmediğinden hilâfete tam liyâkat göstermemiş, idare edememiş.” diyorlar. İşte bunların bu haksız ithamlarından Alevîler, Ehl-i Sünnet’e karşı küsmek vaziyetini alıyorlar. Hâlbuki Ehl-i Sünnet’in düsturları ve esas mezhepleri, bu fikirleri iktizâ etmiyor belki aksini isbât ediyorlar. Hâricîlerin ve mülhidlerin tarafından gelen böyle fikirler ile Ehl-i Sünnet mahkûm olamaz. Belki Ehl-i Sünnet, Alevîlerden ziyâde Hazreti Ali’nin taraftarıdır. Bütün hutbelerinde, duâlarında Hazreti Ali’yi lââyık olduğu senâ ile zikrediyorlar. Hususan ekseriyet-i mutlaka ile Ehl-i Sünnet ve Cemaat mezhebinde olan evliyâ ve asfiyâ, onu mürşid ve Şâh-ı Velâyet biliyorlar.⁵ Alevîler, hem Alevîlerin hem Ehl-i Sünnet’in adâvetine istihkâk kesbeden Hâricîler’i ve mülhidleri bırakıp, ehl-i hakka karşı cephe almamalıdır. Hattâ bir kısım Alevîler, Ehl-i

¹ Bkz.: er-Râzî, *İ’tikâdâtü firaki’l-müslimin ve’l-müşrikîn* 1/60, 61; İbni Teymiyye, *Minhâcî’s-sünne* 6/320-322.

² Bkz.: Ahmed İbni Abdullah et-Taberî, *er-Riyâdu’n-nadîra* 1/245; Ahmed İbni Abdullah et-Taberî, *Zehâiru’l-ukbâ* 1/92.

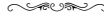
³ Meselâ Hz. Ali, Hz. Ebûbekir hakkında şu sözleri sarfetmiştir: “Eğer biz, Ebûbekir’de hilâfet işine liyâkat görmeseydik, hilâfeti ona bırakmazdık.” “İçimizde hilâfete en lââyık olan Ebûbekir’dir. O, Efendimiz’le beraber mağara arkadaşlığı yapmıştır. Yaşı da hilâfete müsaittir. Efendimiz kendi sağlığında Ebûbekir’i namaz kıldırması için görevlendirmişti.” (Bkz.: İbni Ebî’l-Hadîd, *Şerhu Nehci’l-Belâğa* 1/130-132)

⁴ Bkz.: “İşlerin en hayırlı olanı vasat olanıdır.” (İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/179; el-Beyhakî, *Şuabü’l-îmân* 3/402, 5/261; el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ* 1/470)

⁵ Bkz.: İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/134 (251.Mektup).

Sünnet'in inadına sünneti terk ediyorlar. Her ne ise bu meselede fazla söyledik. Çünkü ulemânın beyninde ziyâde medâr-ı bahsolmuştur.

Ey ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat! Ve ey Âl-i Beyt'in muhabbetini meslek ittihâz eden Alevîler! Çabuk bu mânâsız ve hakikatsiz, haksız, zararlı olan nizâi aranızdan kaldırınız. Yoksa, şimdiki kuvvetli bir sûrette hükmeyleyen zındıka cereyânı, birinizi diğeri aleyhinde âlet edip ezmesinde istimâl edecek. Bunu mağlûp ettikten sonra, o âleti de kıracak. Siz ehl-i tevhid olduğunuzdan uhuvveti ve ittihâdı emreden yüzer esaslı râbıta-yı kudsiye mâbeyninizde varken, iftirâkı iktizâ eden cüz'î meseleleri bırakmak elzemdir.

İkinci Makam

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ¹

âyetinin ikinci hakikatine dâir olacak.²(Hâşiye)

¹ “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O’na dayandım, O’na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş’ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

² (Hâşiye) Bu İkinci Makam, On Birinci Lem’a olarak telif edilmiştir.

Beşinci Lem'a

¹ حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ âyetinin gayet mühim bir hakikatini² on beş mertebe ile beyân edecek bir risale olacaktı. Fakat hakikat ve ilimden ziyâde, zikir ve tefekkür ile münâsebettar olduğundan şimdilik tehir edildi.^{3(Hâşiye)} Çendan On Birinci Lem'a olan “Mirkâtü's-Sünnet ve Tiryâk-ı Marazı'l-Bid'a” nâmında-ki gayet mühim bir risale Beşinci Lem'a nâmiyla bidâyeten yazılmıştı. Fakat o risale, on bir nükte-i mühimmeye inkısam ettiğinden On Birinci Lem'a'ya girdi. Beşinci Lem'a açıkta kaldı.

¹ “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

² Peygamber Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), kıyâmetin dehşeti karşısında bu duâyı tavsiye buyurmaktadır: İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/76; İbni Hibbân, *es-Sahih* 3/105. Ayrıca Hz. İbrahim (*aleyhi-selam*), ateşe atıldığında bu sözü söylemiştir: İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/76.

³ (Hâşiye) Hazreti Üstadımız Yirmi Dokuzuncu Arabî Lem'a'nın Altıncı Bâbı'nın hâşiyesinde bu iki cümle hakkında: “Bu iki mübarek kelâmın merâtibi, ilimden ziyade fikir ve zikir olduğundan, Arabî zikredildi...” diye beyanda bulunmaktadır.

Altıncı Lem'a

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ¹ cümlesinin ifade ettiği çok âyâtın² mühim hakikatini yine on beş-yirmi mertebe-i fikriye ile beyân edecek bir risale olacaktı. Bu Lem'a da, Beşinci Lem'a gibi, nefsimde hissettiğim ve harekât-ı rûhiyemde zikir ve tefekkürle müşâhede ettiğim mertebeler olduğundan, ilim ve hakikatten ziyâde zevk ve hâle medâr olmak cihetiyle, hakikat lem'aları içinde değil, belki âhirlerinde yazılması münasip görüldü.^{3(Hâşiye)}

¹ “Hareket ve güç, ancak yüceler yücesi ve pek büyük olan Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi ile olur.” Peygamber Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) bu sözün, cennet hazinelerinden bir hazine olduğunu bildirmiştir. Bkz.: Buhârî, *meğâzi* 38, *deavât* 51, 68, *kader* 7; Müslim, *zikir* 44-46.

² Bu âyet-i kerimelerden bir kısmı şunlardır: “Maşaallah! Allah ne güzel dilemiş ve yapmış! Ondandır başkaya gerçek güç ve kuvvet sahibi yoktur.” (Kehf sûresi, 18/39); “Bütün kuvvet ve kudretin yalnız Allah'a ait olup” (Bakara sûresi, 2/165). Ayrıca bu sözün, cennet hazinelerinden bir hazine olduğuna dair bkz.: Buhârî, *meğâzi* 38, *deavât* 50, *tevhid* 9; Müslim, *zikir* 44-47)

³ (Hâşiye) Hazreti Üstadımız Yirmi Dokuzuncu Arabî Lem'a'nın Altıncı Bâbı'nın hâşiyesinde bu iki cümle hakkında: “Bu iki mübarek kelâmın merâtibi, ilimden ziyade fikir ve zikir olduğundan, Arabî zikredildi...” diye beyanda bulunmaktadır.

Yedinci Lem'a

Sûre-i Feth'in âhirindeki âyetin yedi nevi ihbâr-ı gaybisine dâirdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ
مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ
فَتْحًا قَرِيبًا ۝ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَكُفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ۝ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ
تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ
السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ
فَاسْتَعْلَطَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا¹

Sûre-i Feth'in bu üç âyetinin çok vücûh-u i'câzı vardır. Kur'ân-ı Mu'ci-zü'l-Beyân'ın on vücûh-u külliye-i i'câziyesinden *ihbâr-ı bilgayb vechi*, şu üç âyette yedi-sekiz vecihle görünüyor.

¹ "Allah, Resûlünün rüyasını elbette doğru çıkaracaktır. İnşallah siz kiminiz başını tıraş ettirmiş, kiminiz saçlarını kısaltmış olarak, Mescid-i Haram'a korkmaksızın tam bir güvenlik içinde gireceksiniz. Ama Allah sizin bilemediğiniz şeyleri bildiğinden ondan önce, yakın bir zafer nasip etti. Bütün dinlere üstün kılmak için Resûlünü hidâyet ve hak dinle gönderen O'dur. Buna şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın resûlüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler. Sen onları rükû ederken, secde ederken, Allah'tan lütf ve rıza ararken görürsün. Onların âlâmeti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır. Bunlar, Tevratteki sıfatları olup İncildeki meselleri ise şöyledir: Öyle bir ekin ki filizini çıkarmış, sonra da onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da artık gövdesi üzerinde doğrulmuş. Öyle ki ekicilerin hoşuna gider, kâfirleri de öfkelenendir. İşte böylece Allah, onlar gibi iman edip makbul ve güzel işler yapanlara bir mağfret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." (Fetih sûresi, 48/27-29)

Birincisi

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا... الخ Feth-i Mekke'yi vukûundan evvel kat'i-yetle haber veriyor. İki sene sonra haber verdiği tarzda vukû bulmuştur.²

İkincisi

فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا³ ifade ediyor ki: Sulh-u Hudeybiye, çendan zâhiri İslâm aleyhinde görülmüş ve Kureyşiler bir derece galip görünmüş olduğu hâlde mânen Sulh-u Hudeybiye, mânevî büyük bir fetih hükmünde olacak ve sâir fütühâtın da anahtarı olacak diye ihbâr ediyor.

Filhakika, Sulh-u Hudeybiye ile çendan maddî kılıç, kılıfına muvakkaten konuldu. Fakat Kur'ân-ı Hakîm'in bârika-âsâ elmas kılıcı çıktı, kalbleri, akılları fethetti. Musâlâha münâsebetiyle birbiriyle ihtilât ettiler.⁴ Mehâsin-i İslâmiyet, envâr-ı Kur'âniye, inat ve taassubât-ı kavmiye perdelerini yırtarak, hükmünü icrâ ettiler. Meselâ, bir dâhiye-i harp olan Hâlid bin Velid ve bir dâhiye-i siyaset olan Amr İbnü'l-Âs gibi, mağlûbiyeti kabul etmeyen zâtlar, Sulh-u Hudeybiye ile cilvesini gösteren seyf-i Kur'ânî onları mağlûp edip,⁵ Medine-i Münevvere'ye kemâl-i inkıyâd ile İslâmiyet'e gerdendâde-i teslim olduktan sonra Hazreti Hâlid, bir "Seyfullah" şekline girdi ve fütühât-i İslâmiye'nin bir kılıcı oldu.⁶

Mühim bir suâl: Fahrü'l-âlemîn ve Habib-i Rabbü'l-âlemîn Hazreti Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın Sahâbelerinin, müşrikine karşı Uhud'un nihayetinde⁷ ve Huneyn'in bidâyetinde mağlûbiyetinin⁸ hikmeti nedir?

¹ "Allah, Resûlünün rüyasını elbette doğru çıkaracaktır." (Fetih sûresi, 48/27)

² Bkz.: İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 5/69; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/139-146; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/152-153.

³ "Allah sizin bilemediğiniz şeyleri bildiğinden ondan önce, yakın bir zafer nasip etti." (Fetih sûresi, 48/27)

⁴ Bkz.: İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 4/288-296; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/98-105.

⁵ Bkz.: İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 4/7; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 4/252; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 9/61; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/145.

⁶ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 5/299, 300; el-Buhârî, *et-Târihu'l-kebir* 3/136.

⁷ Bkz.: Buhârî, *cihâd* 65, *bed'ü'l-halk* 11, *menâkıbü'l-ensâr* 22, *meğâzi* 18, *eymân* 15, *diyât* 16.

⁸ Bkz.: Buhârî, *meğâzi* 54, *cihâd* 52, 61, 97, 167; Müslim, *cihâd* 79; Tirmizî, *cihâd* 15.

Elcevap: Müşrikler içinde, o zamanda saff-ı Sahâbede bulunan ekâbir-i Sahâbeye istikbâlde mukâbil gelecek Hazreti Hâlid gibi çok zâtlar bulunduğundan, şanlı ve şerefli olan istikbâlleri nokta-yı nazarında bütün bütün izzetlerini kırmamak için, hikmet-i ilâhiye, hasenât-ı istikbâliyelerinin bir mükâfât-ı muaccesesi olarak mâzide onlara vermiş, bütün bütün izzetlerini kırmamış. Demek mâzideki Sahâbeler, müstakbeldeki Sahâbelere karşı mağlûp olmuşlar. Tâ o müstakbel Sahâbeler, berk-i sü-yûf korkusuyla değil, belki bârika-yı hakikat şevkiyle İslâmiyet'e girsin ve o şehâmet-i fitriyeleri çok zillet çekmesin.

Üçüncüsü

لَا تَخَافُونَ¹ kaydıyla ihbâr ediyor ki: “Sizler emniyet-i mutlaka içinde Kâ'be'yi tavaf edeceksiniz.” Hâlbuki Ceziretü'l-Arap'taki Bedevî akvam, çoğu düşman olmakla beraber, Mekke etrafı ve Kureyş kabilesi kısm-ı âzamı düşman iken, “yakın bir zamanda hiç havf hissedilmezken Kâ'be'yi tavaf edeceksiniz” ihbârıyla Ceziretü'l-Arab'ı itaat altına ve bütün Kureyş'i İslâmiyet içine ve emniyet-i tâmmeye vaz' edilmesine, delâlet ve ihbâr eder. Aynen haber verdiği gibi vukûa gelmiştir.²

Dördüncüsü

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ³ kemâl-i kat'iyetle ihbâr ediyor ki: “Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın getirdiği din, umum dinlere galebe çalacak.” Hâlbuki o zamanda yüzer milyon tebaası bulunan nasara ve yahudi ve mecusi dinleri ve Roma, Çin ve İran hükûmeti gibi yüzer milyon tebaası bulunan cihangir devletlerin edyân-ı resmileri iken, kendi küçük kabilesine karşı tam galebe edemeyen bir vaziyette bulunan Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın getirdiği din, umum dinlere galip ve umum devletlere muzaffer olacağını ihbâr ediyor. Hem gayet vuzûh ve kat'iyetle ihbâr ediyor. İstikbâl, o haber-i gaybîyi, Bahr-i Muhît-i Şarkî'den Bahr-i Muhît-i Garbî'ye kadar İslâm kılıcının uzamasıyla tasdik etmiştir.

¹ “Korkmazsınız.” (Fetih sûresi, 48/27)

² Bkz.: İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 5/69; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/139-146; et-Taberî, *Târihu'l-ümmem ve'l-mülûk* 2/152-153.

³ “Bütün dinlere üstün kılmak için Resûlünü hidâyet ve hak dinle gönderen O'dur.” (Fetih sûresi, 48/28)

Beşincisi

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا
سُجَّدًا...¹ الخ

Şu âyetin başı, Sahâbelerin enbiyâdan sonra nev-i beşer içinde en mümtaz olduklarına sebep olan secâyâ-yı âliye ve mezâyâ-yı gâliyeyi haber vermekle, mânâ-yı sarîhiyle, tabakât-ı Sahâbenin istikbâlde muttasıf oldukları ayrı ayrı mümtaz has sıfatlarını ifade etmekle beraber, mânâ-yı işârîsiyle; ehl-i tahkikçe vefat-ı Nebevî'den sonra makamına geçecek Hulefâ-yı Râşidîn'e hilâfet tertibi ile işaret edip her birisinin en meşhur medâr-ı imtiyazları olan sıfat-ı hâssayı dahi haber veriyor.² Şöyle ki: ³ وَالَّذِينَ مَعَهُ mayyiet-i mahsusa ve sohbet-i hâssa ile ve en evvel vefat ederek yine mayyietine girmekle meşhur ve mümtaz olan Hazreti Sıddîk'ı gösterdiği gibi, ⁴ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ ile istikbâlde küre-i arzın devletlerini fütûhâtıyla titretecek ve adâletiyle zâlimlere sâika gibi şiddet gösterecek olan Hazreti Ömer'i gösterir. Ve ⁵ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ ile istikbâlde en mühim bir fitnenin vukûu hazırlanırken kemâl-i merhamet ve şefkatinden İslâmlar içinde kan dökülmemek için rûhunu fedâ edip teslim-i nefis ederek Kur'ân okurken mazlûmen şehid olmasını tercih eden Hazreti Osman'ı da haber verdiği gibi, ⁶ رُكَّعًا سُجَّدًا يَتَّبِعُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا hilâfete kemâl-i liyâkat ve kahramanlıkla girdiği hâlde ve kemâl-i zühd ve ibâdet ve fakr ve iktisâdî ihtiyar eden ve rükû ve sücûdda devamı ve kesreti herkesçe musaddak olan Hazreti Ali'nin (*radîyallâhu anhu*) istikbâldeki vaziyetini ve o fitneler içindeki harbleriyle mesul olmadığını ve niyeti ve matlubu fazl-ı ilâhî olduğunu haber veriyor.

¹ “Muhammed Allah'ın resûlüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler. Sen onları rükû ederken, secde ederken, (Allah'tan lûtf ve rıza ararken) görürsün.” (Fetih sûresi, 48/29)

² Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *fezâilü's-sahâbe* 1/434; el-Begavî, *Meâlimü't-tenzil* 4/206; İbnü'l-Cevzi, *Zâdü'l-mesîr* 7/446.

³ “Onun beraberindeki müminler...” (Fetih sûresi, 48/29)

⁴ “...kâfirlere karşı şiddetlidirler.” (Fetih sûresi, 48/29)

⁵ “...kendi aralarında şefkatlidirler.” (Fetih sûresi, 48/29)

⁶ “Sen onları rükû ederken, secde ederken, Allah'tan lûtf ve rıza ararken görürsün.” (Fetih sûresi, 48/29)

Altıncısı

مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ¹ fıkrası, iki cihet ile ihbâr-ı gaybîdir.

Birincisi: Hazreti Peygamber (*aleyhihsalâtü vesselâm*) gibi ümmî bir Zât'a nisbeten gayb hükmünde olan Tevrat'taki evsâf-ı Sahâbeyi haber veriyor.

Evet, Tevrat'ta –On Dokuzuncu Mektup'ta beyân edildiği gibi– âhir zamanda gelecek Peygamber'in Sahâbeleri hakkında Tevrat'ta bu fıkra var: “Kudsîlerin bayrakları beraberlerindedir.”² Yani, O'nun Sahâbeleri ehl-i tâat ve ibâdet ve ehl-i salâhat ve velâyetirler ki, o vasıfları “kudsîler” yani “mukaddes” tâbiriyle ifade etmiştir. Tevrat'ın pek çok ayrı ayrı lisânlara tercüme edilmesi vasıtasıyla o kadar tahrifat olduğu hâlde, şu Sûre-i Feth'in مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ hükmünü müteaddit âyâtıyla tasdik ediyor.

İkinci cihet ihbâr-ı gaybî şudur ki: مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ fıkrasıyla ihbâr ediyor ki: “Sahâbeler ve Tâbiînler, ibâdetle öyle bir dereceye gelecekler ki, rûhlardaki nûrâniyet, yüzlerinde parlayacak ve cephelerinde kesret-i sücûddan hâsıl olan bir hâtem-i velâyet nev'inde alınlarında sikkeler görünecek.”

Evet, istikbâl bunu vuzûh ile ve kat'iyet ile ve parlak bir sûrette isbât etmiştir. Evet, o kadar acîp fitneler ve dağdağa-yı siyaset içinde, gece ve gündüzde Zeynelâbidîn gibi bin rekât namaz kılan³ ve Tavûs el-Yemânî gibi⁴, kırk sene yatsı abdestiyle sabah namazını edâ eden çok mühim pek çok zâtlar⁵, مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ sırrını göstermişlerdir.

Yedincisi

وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ⁶

¹ “Bunlar, Tevrat'taki sıfatlardır.” (Fetih sûresi, 48/29).

² Kitâb-ı Mukaddes (Türkçe tercüme), Eski Ahit, Tesniye, bâb: 33, cümle: 2 (s.213); el-Halebî, es-Sıratü'l-Halebiyye 1/218.

³ Bkz.: İbni Asâkir, Târîhu Dimâşk 41/378; el-Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl 20/390; ez-Zehebî, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ 4/392.

⁴ İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-safve 2/288.

⁵ Yatsı abdestiyle sabah namazını kılan pek çok insan olduğunu belirten İmam Gazâlî, Tâbiînden 40 sene boyunca böyle yapan 40 kişinin isimlerini vermektedir: el-Gazâlî, İhyâu ulûmi'd-dîn 1/359.

⁶ “İncildeki meselleri ise şöyledir: Öyle bir ekin ki filizini çıkarmış, sonra da onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da artık gövdesi üzerinde doğrulmuş. Öyle ki ekicilerin hoşuna gider, kâfirleri de öfkelen-dirir.” (Fetih sûresi, 48/29)

fıkrası, iki cihetle ihbâr-ı gaybîdir.

Birincisi

Nebiyi-i Ümmî'ye nisbeten gayb hükmünde olan, İncil'in Sahâbeler hakkındaki ihbârını ihbârdır.

Evet İncil'de, âhir zamanda gelecek Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın vasfında ¹كَذٰلِكَ مِنْ حَدِيْدٍ وَّ اَمْتُهُ كَذٰلِكَ gibi âyetler var. Yani, Hazreti İsa (*aleyhisselâm*) gibi kılıcsız değil, belki sahibü's-seyf bir Peygamber gelecek, cihada memur olacak ve O'nun Sahâbeleri dahi, kılıklı ve cihada memur olacaklardır. O Kadîb-i Hadîd Sahibi, Reis-i Âlem olacak. Çünkü İncil'in bir yerinde der: "Ben gidiyorum, tâ âlemin reisi gelsin."² Yani, Âlemin Reisi geliyor.

Demek oluyor ki; İncil'in bu iki fıkrasından anlaşılıyor ki, Sahâbeler, çendan mebdede az ve zayıf görünecekler; fakat çekirdekler gibi neşv ü nemâ bularak yükselip kalınlaşıp kuvvetleşerek, küffârın gayzlarını onlara yutkundurup boğduracak vakitte, kılıçlarıyla nev-i beşeri kendilerine musahhar edip, reisleri olan Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın ise, âleme reis olduğunu isbât edecekler. Aynen şu Sûre-i Feth'in âyetinin meâlini ifade ediyor.

İkinci Vecih

Şu fıkra ihbâr ediyor ki: Sahâbeler çendan azlığından ve zaafından Sulh-u Hudeybiye'yi kabul etmişler; elbette, her hâlde az bir zamandan sonra süraten öyle bir inkişâf ve ihtişam ve kuvvet kesbedecekler ki, rûy-u zemin tarlasında dest-i kudretle ekilen nev-i beşerin o zamanda gafletleri cihetiyle kısa, kuvvetsiz, nâkıs, bereketsiz sünbüllerine nisbeten gayet yüksek ve kuvvetli ve meyvedar ve bereketli bir sûrette çoğalacaklar ve kuvvet bulacaklar ve haşmetli hükûmetleri gıbtadan, hasetten ve kıskançlıktan gelen bir gayz içinde bırakacaklar. Evet istikbâl, bu ihbâr-ı gaybîyi çok parlak bir sûrette göstermiştir.

Şu ihbârdaki hafî bir îmâ daha var ki: Sahâbeyi tavsîfât-ı mühimme ile senâ ederken, en büyük bir mükâfâtın vaadi, makamca lâzım geldiği hâlde,

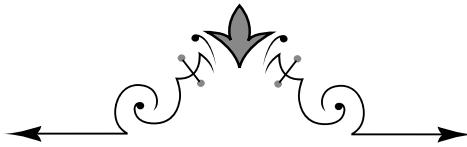
¹ "O'nun yanında kılıcı vardır; onunla savaşıyor. Ümmeti de O'nun gibi olacak." Kitâb-ı Mukaddes (Arapça tercüme), Mezmurlar, bâb: 2, cümle: 9 (s.695); en-Nebhânî, *Huccetullâhi ale'l-âlemin* s.114.

² Bkz.: İbni Kayyim el-Cevziyye, *Hidayetü'l-hıyârâ* 1/55, 85, 157, 5/284; Kitâb-ı Mukaddes (Türkçe terceme), Yeni Ahit, Yuhanna, bâb: 16, cümle: 7-8.

مَغْفِرَةً kelimesiyle işaret ediyor ki, istikbâlde Sahâbeler içinde fitneler vasıtasıyla mühim kusurlar olacak. Çünkü mağfiret, kusurun vukûuna delâlet eder. Ve o zamanda Sahâbeler nazarında en mühim matlup ve en yüksek ihsân, “mağfiret” olacak ve en büyük mükâfât ise, afv ile, mücâzât etmemektir. مَغْفِرَةً kelimesi, nasıl bu latîf îmâyı gösteriyor. Öyle de sûrenin başındaki لَيَغْفِرَ لَكَ لَيَغْفِرَ لَكَ cümlesiyle münâsebettardır. Sûrenin başı, hakikî günahlardan mağfiret değil; çünkü ismet var, günah yok. Belki makam-ı nübüvve lâıyık bir mânâ ile Peygamber’e müjde-i mağfiret ve âhirinde Sahâbelere mağfiret ile müjde etmekle, o îmâyı bir letâfet daha katar.

İşte, âhir-i Feth'in mezkûr üç âyeti, on vücûh-u i'câzından yalnız ihbâr-ı gaybî vechinin çok vücûhundan yalnız yedi vechini bahsettik. Cüz-ü ihtiyarî ve kadere dâir Yirmi Altıncı Söz'ün²(Hâşiye) âhirinde, şu âhirki âyetin hurûfâtının vaziyetindeki mühim bir lem'a-yı i'câza işaret edilmiştir. Bu âhirki âyet, cümleleriyle Sahâbeye baktığı gibi, kayıdlarıyla dahi yine Sahâbenin ahvâline bakıyor. Ve elfâzıyla, Sahâbenin evsâfını ifade ettikleri gibi,³ hurûfâtıyla ve o âyetteki hurûfâtın tekerrür-ü adediyle yine Ashâb-ı Bedir, Uhud, Huneyn, Suffe, Rıdvan gibi tabakât-ı meşhûre-i Sahâbede bulunan zâtlara işaret ettikleri gibi, ilm-i cifrin bir nev'i ve bir anahtarı olan tevâfuk cihetiyle ve ebced hesabıyla daha çok esrârı ifade ediyor.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴

¹ “Bu da Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması... içindir.” (Fetih sûresi, 48/2)

² (Hâşiye) Kadere dair bu konu, Üstadımızın tensibiyle Barla Lâhikası'nda “Mes'ele-yi Mütferrika” nâmı altında Beşinci Mes'ele olarak yer almaktadır.

Nâşirler

³ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *fezâilü's-sahâbe* 1/434; el-Begâvî, *Meâlimü't-tenzil* 4/206.

⁴ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Sûre-i Feth'in âhirindeki âyetin mânâ-yı işârîsiyle verdiği ihbâr-i gaybî münâsebetiyle; gelecek âyetle aynı haber, aynı mânâ-yı işârî ile verdiği münâsebetle bir nebze ondan bahsedilecek.

Bir Tetimme

وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۖ وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا¹

Bu âyetin beyânında binler nüktelerinden “İki Nükte”ye işaret edeceğiz.

Birinci Nükte

Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân mefâhimiyle, mânâ-yı sarîhiyle ifade-i hakâik ettiği gibi; üslûplarıyla, hey’âtıyla çok maânî-i işariyeyi dahi ifade ediyor. Her bir âyetin çok tabaka-yı mânâları var. Kur’ân, ilm-i muhitten geldiği için, bütün mânâları murad olabilir. İnsanın cüz’î fikri ve şahsî iradesiyle olan kelâmlar gibi bir-iki mânâyâ inhisar etmez.

İşte bu sırta binâen âyât-ı Kur’âniye’nin ehli-i tefsir tarafından hadsiz hakâiki beyân edilmiş. Müfessirînin beyân etmediği daha çok hakâiki var. Ve bilhassa hurûfâtında ve mânâ-yı sarîhinden başka, işârâtında çok ulûm-u mühimme vardır.

İkinci Nükte

İşte bu âyet-i kerîme,

مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا²

tâbiriyle, sırât-ı müstakîmin ehli ve hakikî niam-ı ilâhiyeye mazhar nev-i beşerdeki tâife-i enbiyâ ve kâfile-i siddîkîn ve cemaat-i şühedâ ve esnâf-ı sâlihîn ve envâ-ı tâbiînin bulunduklarını ifade etmekle beraber, âlem-i İslâmiyet’te o beş kısmın en mükemmelini dahi ayrıca sarâhaten gösterdikten sonra, o beş kısmın imamları ve baştaki rüesâlarını sıfât-ı meşhûreleriyle zikretmekle onlara

¹ “Ve onları dosdoğru yola ilettirdik. Kim Allah’a ve Resûlüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler, siddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlar!” (Nisâ sûresi, 4/68-69)

² “İşte onlar, Allah’ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler, siddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlar!” (Nisâ sûresi, 4/69)

delâlet edip ifade ettiği gibi, ihbâr-ı gayb nev'inden bir lem'a-yı i'câz ile o tâifelerin istikbâldeki reislerinin vaziyetlerini bir vecihle tâyin ediyor.

Evet, ¹ مِنَ النَّبِيِّينَ nasıl ki sarâhatle Hazreti Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a bakıyor. ² وَالصِّدِّيقِينَ fıkрасıyla Ebûbekrî's-Siddîk'a bakıyor.

Hem Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)'dan sonra ikinci olduğuna ve en evvel yerine geçeceğine ve “Siddîk” ismi, ümmetçe ona unvan-ı mahsus ve siddîkinlerin başında görüneceğine işaret ettiği gibi, ³ وَالشُّهَدَاءِ kelimesiyle Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali (*radvânullâhi aleyhim ecmaîn*)'i, üçünü beraber ifade ediyor. Hem üçü Siddîk'tan sonra nübüvvetin hilâfetine mazhar olacaklarını ve üçü de şehid olacaklarını, fazilet-i şehâdetleri de sâir fezâillerine ilâve edileceğini işaret ve gaybî bir sûrette ifade ediyor. ⁴ وَالصَّالِحِينَ kelimesiyle Ashâb-ı Suffe, Bedir, Rıdvan gibi mümtaz zevâta işaret ederek ⁵ وَحَسَنُ أَوْلَئِكَ cümlesiyle mânâ-yı sarîhiyle onların ittibâna teşvik ve Tâbiinlerdeki tebaiyeti çok müşerref ve güzel göstermekle, mânâ-yı işârîsiyle Hulefâ-yı Erbaa'nın beşincisi olarak ve ⁶ تَلَاثُونَ سَنَةً hadîs-i şerifin hükmünü tasdik ettiren, müddet-i hilâfeti azlığıyla beraber kıymetini azîm göstermek için o mânâ-yı işârîsiyle Hazreti Hasan (*radiyallâhu anhî*)'ı gösterir.

Elhâsıl: Sûre-i Feth'in âhirki âyeti, Hulefâ-yı Erbaa'ya baktığı gibi, bu âyet dahi teyiden, ihbâr-ı gayb nev'inden onların istikbâldeki vaziyetlerine kısmen işaret sûretiyle bakar. İşte Kur'ân'ın envâ-i i'câzından olan ihbâr-ı gayb nev'inin lemeât-ı i'câziyesi âyât-ı Kur'âniye'de o kadar çoktur ki, hasra gelmez. Ehl-i zâhirin kırk elli âyete hasretmeleri, nazar-ı zâhirî iledir. Hakikatte ise binden geçer. Bazen bir âyette dört-beş vecihle ihbâr-ı gaybî bulunur.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا⁷
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁸

¹ “Nebîlerle...” (Nisâ sûresi, 4/69)

² “Siddîklerle...” (Nisâ sûresi, 4/69)

³ “Şehidlerle...” (Nisâ sûresi, 4/69)

⁴ “Salih kişilerle...” (Nisâ sûresi, 4/69)

⁵ “Bunlar ne güzel arkadaşlar!” (Nisâ sûresi, 4/69)

⁶ “Hilâfet benden sonra otuz sene devam edecektir.” (Tirmizî, *fiten* 48; Ebû Dâvûd, *sünnet* 9; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 5/220, 221.)

⁷ “Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme!” (Bakara sûresi, 2/286)

⁸ “Sübhan'sın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Bu Tetimmeye İkinci Bir İzah¹(Hâşiye)

Şu âhir-i Feth'in işaret-i gaybiyesini teyid eden, hem Fatiha-yı Şerife'deki sırât-ı müstakîm ehli ve *أَنْعَمَ الَّذِينَ عَلَيْهِمْ*² âyetindeki murad kimler olduğunu beyân eden, hem ebedül'âbâdın pek uzun yolunda en nuranî, ünsiyetli, kesretli, câzibedâr bir kâfile-i rufekayî gösteren ve ehl-i îmân ve as-hâb-ı şuûru şiddetle o kâfileye tebaiyet noktasında iltihak ve refâkate muçizâne sevk eden şu âyet; *فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا*³ yine âhir-i Feth'in âhirkî âyeti gibi İlm-i Belâgat'te "mearîzu'l-keîlâm"⁴ ve "müstetbeâtü't-terâkîb" tâbir edilen⁵ mânâ-yı maksûddan başka îşârî ve remzî mânâlarla Hulefâ-yı Erbaa ve beşinci halife olan Hazreti Hasan (*radıyallâhu anhu*)'a işaret ediyor, gaybî umûrdan birkaç cihette haber veriyor. Şöyle ki:

Nasıl ki şu âyet, mânâ-yı sarîhi ile nev-i beşerde niam-ı âliye-i ilâhiyeye mazhar olan, ehl-i sırât-ı müstakîm olan kâfile-i enbiyâ ve tâife-i siddîkîn ve cemaat-i şühedâ ve envâ-i sâlihîn ve sınıf-ı tâbiîn, "muhsinîn" olduğunu ifade ettiği gibi; Âlem-i İslâm'da dahi o tâifelerin en ekmeli ve en efdali bulunduğunu ve Nebiyy-i âhir zamanın sırr-ı verâset-i nübüvvetten teselsül eden tâife-i verese-i enbiyâ ve Sıddîk-ı Ekber'in maden-i siddîkiyetinden teselsül eden kâfile-i siddîkîn ve Hulefâ-yı Selâse'nin şehâdet mertebesiyle merbut bulunan kâfile-i şühedâ, *وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ*⁶ sırrıyla bağlanan cemaat-i sâlihîn ve *قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ*⁷ sırrını imtisâl eden ve Sahâbelerin ve Hulefâ-yı Râşidîn'in refâkatinde giden esnâf-ı tâbiîni ihbâr-ı gaybî nev'inden gösterdiği gibi, *وَالصِّدِّيقِينَ*⁸ kelimesiyle mânâ-yı îşârî cihetinde

¹ (Hâşiye) Kardeşlerim her ikisini faydalı bulmasından, iki izahı beraber kaydetmişler; yoksa biri kâfi idi.

² "Nimet ve lutfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet." (Fâtîha sûresi, 1/7).

³ "(Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse) işte onlar, Allah'ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler, siddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlar!" (Nisâ sûresi, 4/68-69)

⁴ Bkz.: el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 10/191, 199; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye fi ğaribi'l-hadis* 3/212.

⁵ Bkz.: el-Hamevî, *Hızânetü'l-edeb* 2/294; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 1/406; el-Münâvî, *et-Teârîf* 1/32, 55.

⁶ "İman edip makbul ve güzel işler yapanlar." (Bakara sûresi, 2/82)

⁷ "De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (Âl-i İmran sûresi, 3/31).

⁸ "Siddîklerle..." (Nisâ sûresi, 4/69)

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'dan sonra makamına geçecek ve halifesi olacak ve ümmetçe “Siddîk” unvanıyla şöhrat bulacak ve siddîkîn kâfilesinin reisi olacak Hazreti Ebûbekri's-Siddîk'ı ihbâr ediyor.

¹ وَالشَّهْدَاءِ kelimesiyle Hulefâ-yı Râşidîn'den üçünün şehadetini haber veriyor ve Siddîk'tan sonra üç şehid, halife olacaklar. Çünkü الشَّهْدَاءِ cem'dir. Cem'in ekalli üçtür. Demek Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali (*radıyallâhu anhum*) Siddîk'tan sonra riyâset-i İslâmiyet'e geçecekler ve şehid olacaklar. Aynı haber-i gaybî vukû bulmuştur.

Hem ² وَالصَّالِحِينَ kaydıyla, Ehl-i Suffe gibi tâat ve ibâdetde Tevrat'ın senâsına mazhar olmuş ehl-i salâhat ve takvâ ve ibâdet, istikbâlde kesretle bulunacağını ihbâr etmekle beraber, ³ وَحَسَنٌ أَوْلَيْكَ رَفِيقًا cümlesi, Sahâbeye, ilim ve amelde refâkat ve tebaiyet eden Tâbiînlerin tebaiyetini tahsin etmekle, ebed yolunda o dört kâfilenin refâkatlerini hasen ve güzel göstermekle beraber; Hazreti Hasan (*radıyallâhu anhi*)'n birkaç ay gibi kısacık müddet-i hilâfeti, çendan az idi, fakat ⁴ سَنَةً ثَلَاثُونَ ثَلَاثُونَ سَنَةً hükmüyle ve o ihbâr-ı gaybiye-i nebevîyenin tasdiki ile ve ⁵ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِتْنَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ hadîsindeki mucizâne ihbâr-ı gaybî-yi nebevîyi tasdik eden ve iki büyük ordu, iki cemaat-i azîme-i İslâmiye'nin musâlâhasını temin eden ve nizâi ortalarından kaldıran ⁶ Hazreti Hasan (*radıyallâhu anhi*)'n kısacık müddet-i hilâfetini ehemmiyetli gösterip, Hulefâ-yı Erbaa'ya bir beşinci halife göstermek için, ihbâr-ı gaybî nev'inden mânâ-yı işâriysiyle ve ⁷ وَحَسَنٌ أَوْلَيْكَ رَفِيقًا kelimesinde beşinci halifenin ismine İlmi Belâgat'te “müstetbeâtü't-terâkib” tâbir edilen ⁷ bir sır ile işaret ediyor.

¹ “Şehidlerle...” (Nisâ sûresi, 4/69)

² “Salih kişilerle...” (Nisâ sûresi, 4/69)

³ “Bunlar ne güzel arkadaşlar!” (Nisâ sûresi, 4/69)

⁴ “Hilâfet benden sonra otuz sene devam edecektir.” (Tirmizî, *fiten* 48; Ebû Dâvûd, *sünnet* 9; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 5/220, 221.)

⁵ “Şüphesiz benim bu torunum seyyiddir. Allah onun vâsıtasıyla müslümanlardan iki büyük fırkanın arasını bulacaktır.” (Bkz.: Buhârî, *sulh* 9; Tirmizî, *menâkıb* 30; Ebû Dâvûd, *sünnet* 12, 13).

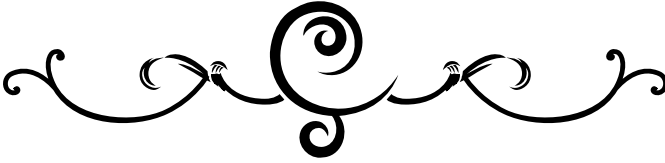
⁶ Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 1/104; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 3/165; el-Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl* 6/246; İbni Hacer, *el-isâbe* 2/73.

⁷ Bkz.: el-Hamevî, *Hizânetü'l-edeb* 2/294; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 1/406; el-Münâvî, *et-Teârif* 1/32, 55.

İşte mezkûr işârî ihbârlar gibi daha çok sırlar var. Sadedimize gelmediği için şimdilik kapı açılmadı. *Kur'ân-ı Hakîm'in çok âyâtı var ki, her bir âyet çok vecihlerle ihbâr-ı gaybî nev'indendir.* Bu nev'i ihbârât-ı gaybiye-i Kur'âniye binlerdir.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ “Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme!” (Bakara sûresi, 2/286)

² “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Hâtîme

Kur'ân-ı Hakîm'in tevâfuk cihetinden tezâhür eden i'câzî nüktelerinden bir nüktesi şudur ki:

Kur'ân-ı Hakîm'de İsm-i Allah, Rahmân, Rahîm, Rab ve İsm-i Celâl yerindeki هُو 'nin mecmûu, dört bin kûsûrdur. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (Hesab-ı Ebced'in ikinci nev'i ki, huruf-u hecâ tertibiyledir), o da dört bin kûsûr eder. Büyük adedlerde küçük kesirler, tevâfuku bozmadığından küçük kesirlerden kat-ı nazar edildi. Hem ¹آلَم tazammun ettiği iki vâv-ı atıf ile beraber iki yüz seksen kûsûr eder. Aynen Sûre-i el-Bakara'nın iki yüz seksen kûsûr İsm-i Celâline ve hem iki yüz seksen kûsûr âyâtın adedine tevâfuk etmekle beraber, ebcedin hecâî tarzındaki ikinci hesabıyla, yine dört bin kûsûr eder. O da yukarıda zikri geçmiş beş esmâ-yı meşhûrenin adedine tevâfuk etmekle beraber بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in kesirlerinden kat-ı nazar, adedine tevâfuk ediyor. Demek, bu sırr-ı tevâfuka binâen ²آلَم hem müsemâmısını tazammun eden bir isimdir, hem el-Bakara'ya isim, hem Kur'ân'a isim, hem ikisine muhtasar bir fihriste, hem ikisinin enmûzeci ve hülâsası ve çekirdeği, hem بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in mücmelidir. Ebcedin meşhur hesabıyla بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ism-i Rab adedine müsâvi olmakla beraber, ³آلَم الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'deki müşedded ر iki ر sayılsa, o vakit dokuz yüz doksan olup, pek çok esrâr-ı mühimmeye medâr olup, on dokuz harfiyle on dokuz bin âlemin miftâhıdır.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'da Lafza-yı Celâl'in tevâfukât-ı latifesindendir ki, bütün Kur'ân'da sayfanın âhîrki satırın yukarı kısmında seksen Lafza-yı Celâl, birbirine tevâfukla baktığı gibi, aşağıkı kısımda da aynen seksen Lafza-yı Celâl, birbirine tevâfukla bakar. Tam o âhîrki satırın ortasında yine elli

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/1; Âl-i İmran sûresi, 3/1; Ankebût sûresi, 29/1; Rûm sûresi, 30/1; Lokman sûresi, 31/1; Secde sûresi, 32/1.

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/1; Âl-i İmran sûresi, 3/1; Ankebût sûresi, 29/1; Rûm sûresi, 30/1; Lokman sûresi, 31/1; Secde sûresi, 32/1.

³ "Rahmân ve Rahîm" (Fâtîha sûresi, 1/3)

beş Lafza-yı Celâl, birbiri üstüne düşüp ittihâd ederek güyâ elli beş Lafza-yı Celâl'den tereküb etmiş bir tek Lafza-yı Celâl'dir. Âhirki satırın başında yalnız ve bazı üç harfli kısa bir kelime fasıla ile yirmi beş tam tevâfukla tam ortadaki elli beşin tam tevâfukuna zammedilince seksen tevâfuk olup, o satırın nısf-ı evvelindeki seksen tevâfuka ve nısf-ı âhirdeki yine seksen tevâfuka tevâfuk ediyor. *Acaba böyle latîf, zarîf, muntazam, mevzûn, i'câzlı bu tevâfukât nüktesiz, hikmetsiz olur mu? Hâşâ, olamaz. Belki o tevâfukâtın ucuyla mühim bir defîne açılabilir.*

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

Said Nursî

¹ “Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme!” (Bakara sûresi, 2/286)

² “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Sekizinci Lem'a

Kerâmet-i Gavsiye Risalesi'dir. Sikke-i Tasdîk-i Gaybî mecmûasında ve teksir Lem'alar mecmûasında neşredilmiştir.

Dokuzuncu Lem'a

Teksir Lem'alar mecmûasında neşredilmiştir.

Onuncu Lem'a

Şefkat Tokatları Risalesi

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا
وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ¹

âyetinin bir sırrını, hizmet-i Kur'âniye'de arkadaşlarımin beşeriyet mukte-
zâsı olarak sehiv ve hatalarının neticesinde yedikleri şefkat tokatlarını² beyân
etmekle tefsir ediyor. Hizmet-i Kur'âniye'nin bir silsile-i kerâmeti ve o hizmet-i
kudsiyenin etrafında izn-i ilâhî ile nezâret eden ve himmet ve duasıyla yardım
eden Gavs-ı Âzam'ın bir nevi kerâmeti beyân edilecek. Tâ ki, bu hizmet-i
kudsiyede bulunanlar, ciddiyetlerinde, hizmetlerinde sebat etsinler.

Bu hizmet-i kudsiyenin kerâmeti üç nev'idir:

Birinci nev'i: O hizmeti ihzâr etmek ve hâdimlerini o hizmete sevk etmek
cihetidir.

İkinci kısım: Mânileri bertaraf etmek ve muzırların şerrini defedip, onları
tokatlamaktır.

Bu iki kısmın hâdiseleri çoktur, hem çok uzundur.³(Hâşiye) Başka vakte
ta'likan, en hafif olan üçüncü bir kısımdan bahsedeceğiz.

Üçüncü kısım şudur ki: Hizmette hâlisen çalışanlara fütûr geldiği vakit,
şefkatli bir tokat yerler, intibaha gelerek yine o hizmete girerler. Bu kısmın hâ-
disâtı, yüzden fazladır. Yalnız yirmi hâdiseden on üç-on dördü şefkatli tokat
yemişler, altı-yedisi zecr tokatı görmüşler.

¹ “Gün gelir, her şahıs (dünyada iken) hayır adına ne işlemişse önünde hazır bulur; kötülük adına ne
işlemişse de. İster ki, o kötülükle kendisi arasında upuzun bir mesafe olsun! Allah, sizi Kendisi'ne karşı
gelmekten sakındırıyor. Allah, kullar(ın)a pek çok acıyandır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/30)

² Bkz.: Şûrâ sûresi, 42/30. Ayrıca ehl-i îmânın hükmen küçük hataları, onların çabuk temizlenmesi için
kısmen dünyada ve süraten verildiğine dair bkz.: Tirmizî, *zühd* 57; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned*
2/287, 450.

³ (Hâşiye) Meselâ: Din muhaliflerinin (Halk Partisi), Nur Talebelerine verdikleri azap ve sıkın-
tı ve ihanetlerden, kendileri dünyada daha ziyâde cezasını çektiler, aynıını gördüler.

Birincisi

Bu bîçâre Said'dir. Her ne vakit hizmete fütûr verir, “neme lâzım” deyip hususî, nefsimi âit işlerle meşgul olduğum zaman tokat yemişim. Hem de kanaatim geliyor ki; ihmalimden tokat yedim. Çünkü hangi maksadım beni işfâle sevketmiş ise, onun aksi ile tokat yedim. Sâir hâlis arkadaşlarımın da yedikleri şefkat tokatları, dikkat ede ede, benim gibi hangi maksat için ihmal etmişse, onun aksiyile şefkat tokatlarını yediklerinden kanaatimiz gelmiş ki o hâdiseler, hizmet-i Kur'âniye'nin kerâmetindendir.

Meselâ, bu bîçâre Said, Van'da ders-i hakâik-i Kur'âniye ile meşgul olduğum miktarca Şeyh Said hâdisâtı zamanında vesveseli hükûmet, hiçbir ci-hette bana ilişmedi ve ilişemedi. Vaktâ ki “neme lâzım” dedim, kendi nefsimi düşündüm. Âhiretimi kurtarmak için Erek Dağı'nda harabe mağara gibi bir yere çekildim. O vakit sebepsiz beni aldılar nefyettiler. Burdur'a getirildim.

Orada yine hizmet-i Kur'âniye'de bulunduğum miktarca, –o vakit menfîlere çok dikkat ediliyordu, her akşam isbât-ı vücud etmekle mükellef oldukları hâlde– ben ve hâlis talebelerim müstesna kaldık. Ben hiçbir vakit isbât-ı vücud gitmedim, hükûmeti tanımadım. Oranın valisi, oraya gelen Fevzi Paşa'ya şikâyet etmiş. Fevzi Paşa demiş: “Ona ilişmeyiniz, hürmet ediniz!” Bu sözü ona söylettiren, hizmet-i Kur'âniye'nin kudsiyetidir. Ne vakit nefsimi kurtarmak, yalnız âhiretimi düşünmek fikri bana galebe etti. Hizmet-i Kur'âniye'de muvakkat fütûr geldi; aks-i maksadıyla tokat yedim. Yani, bir menfâdan diğere (Isparta'ya) gönderildim.

Isparta'da yine hizmet başına geçtim. Yirmi gün geçtikten sonra bazı korkak insanların ihtârlarıyla: “Belki bu vaziyeti hükûmet hoş görmeyecek, bir parça teenni etsen, daha iyi olur.” dediler. Bende, tekrar yalnız kendimi düşünmek hâtırası kuvvet buldu. “Aman halklar gelmesin.” dedim. Yine o menfâdan dahi üçüncü nefiy olarak Barla'ya verildim.

Barla'da ne vakit bana fütûr gelmiş ise, yalnız kendimi düşünmek hâtırası kuvvet bulmuş ise, bu ehl-i dünyanın yılanlarından, münafıklarından birisi bana musallat olmuş. Bu sekiz senede seksen hâdiseyi, kendi başımdan geçtiği için hikâye edebilirim. Usandırmamak için kısa kesiyorum.

Ey kardeşlerim! Başıma gelen şefkat tokatlarını söyledim. Sizlerin de başınıza gelen şefkat tokatlarını, izin verseniz ve helâl etseniz söyleyeceğim. Güceneniniz. Gücenen olursa ismini tasrîh etmeyeceğim.

İkincisi

Öz kardeşim ve en birinci ve yüksek ve fedâkâr bir talebem olan Abdülmecid'in Van'da güzel bir evi vardı. İdaresi yerinde, hem muallim idi. Hizmet-i Kur'âniye'nin daha revaçlı bir yeri olan hududa gitmekliğim için arzumun hilâfına olarak teşebbüs edenlere, içtihadınca güyâ menfaatim için iştirak etmedi, rey vermedi. Güyâ ben hududa gitseydim, hem hizmet-i Kur'âniye siyasetsiz, sâfi olmayacak, hem onu Van'dan çıkaracak idiler diye iştirak etmedi. Maksadının aksiyile şefkatli bir tokat yedi. Hem Van'dan, hem o güzel evinden, hem memleketinden ayrıldı. Ergani'ye gitmeye mecbur kaldı.

Üçüncüsü

Hizmet-i Kur'âniye'nin pek mühim bir âzâsı olan Hulûsi Bey, Eğirdir'den memlekete gittiği vakit, saadet-i dünyeviyeyi tam zevk ettirecek ve temin edecek esbab bulunduğundan, bir derece sırf uhrevî olan hizmet-i Kur'âniye'de fütûra yüz göstermeye dâir esbab hazırlandı. Çünkü hem çoktan görmediği peder ve vâlidesine kavuştu, hem vatanını gördü, hem şerefli, rütbeli bir sûrette gittiği için dünya ona güldü, güzel göründü. *Hâlbuki hizmet-i Kur'âniye'de bulunana, ya dünya ona küsmeli veya o dünyaya küsmeli. Tâ ihlâsla, ciddiyet ile hizmet-i Kur'âniye'de bulunsun.*

İşte, Hulûsi'nin kalbi çendan lâyetezelzel idi. Fakat bu vaziyet onu fütûra sevk ettiğinden şefkatli tokat yedi. Tam bir-iki sene bazı münafıklar ona musallat oldular. Dünyanın lezzetini de kaçırdılar. Hem dünyayı ondan, hem onu dünyadan küstürdüler. O vakit vazife-i mâneviyesindeki ciddiyete tam manasıyla sarıldı.

Dördüncüsü

Muhâcir Hâfız Ahmed'dir. O kendisi söylüyor: Evet ben itiraf ediyorum ki, Hizmet-i Kur'âniye'de âhiretim nokta-yı nazarında içtihadımda hata ettim. Hizmete fütûr verecek bir arzuda bulundum. Şefkatli, fakat şiddetli ve keffaretli bir tokat yedim. Şöyle ki:

“Üstadım yeni icâdlara¹(Hâşiye) taraftar olmadığı için –benim câmim onun komşusudur; şuhûr-u selâse geliyor– câmimi terk etsem, hem ben çok sevâp kaybediyorum, hem mahalle namazsızlığa alışacak. Yeni usûl yapmazsam men edileceğim. İşte bu içtîhâda göre rûhum kadar sevdiğim Üstadımın muvakkaten başka bir köye gitmesini arzu ettim. Bilmedim ki, o yerini değiştirse, başka bir memlekete gitse, hizmet-i Kur’âniye’ye muvakkaten fütûr gelir. Tam o sıralarda ben tokat yedim. Şefkatli, fakat öyle dehşetli bir tokat yedim ki, üç aydır daha aklım başıma gelmedi. Fakat –lillâhilhamd– Üstadımın kat’î ihbârıyla, ona ihtâr edilmiş ki, o musîbetin her dakikası, bir gün ibâdet hükmünde olduğunu rahmet-i ilâhiyeden ümitvar olabiliriz. Çünkü o hata, bir garaza binâen değildi. Sırf âhiretimi düşünmek noktasında o arzu geldi.”

Beşincisi

Hakkı Efendi’dir. Şimdi burada olmadığı için, Hulûsi’ye vekâlet ettiğim gibi, ona da vekâleten derim ki: Hakkı Efendi talebelik vazifesini hakkıyla îfâ ederken, ahlâksız bir kaymakam geldi. Hem Üstadına, hem de kendine zarar gelmemek için, yazdıklarını sakladı. Muvakkaten hizmet-i Nuriyeyi terk etti. Birden bir şefkat tokadı manasında bin lirayı vermeye mükellef olacak bir dâvâ başına açıldı. Bir sene o tehdit altında kaldı. Tâ geldi, burada görüştük, avdetinde hizmet-i Kur’âniye’ye talebelik vazifesine girdi. Şefkat tokadının hükmü kalktı, tebrie etti.

Sonra Kur’ân’ı yeni bir tarzda²(Hâşiye) yazmak hususunda talebelere bir vazife açıldı. Hakkı Efendi’ye de hisse verildi. Elhak o, hissesine sahip çıktı. Bir cüzü güzel yazdı, fakat derd-i maîşet zaruretiyle kendini mecbur bilip gizli dâvâ vekâletine teşebbüs etti. Birden bir şefkat tokadı daha yedi. Kalemî tutan parmağı, muvakkaten kırıldı. Bu parmakla hem dâvâ vekâleti yapmak, hem Kur’ân’ı yazmak olmayacak diye, lisân-ı mana ile ihtâr edildi. Dâvâ vekâletine teşebbüsünü bilmediğimiz için parmağına hayret ediyorduk. Sonra anlaşıldı ki, kudsî, sâfi hizmet-i Kur’âniye, gayet temiz kendine mahsus parmakları başka işe karıştırmak istemiyor. Her ne ise... Hulûsi Bey’i kendim gibi bildim, ona bedel konuştum. Hakkı Efendi de aynen onun gibidir. Eğer benim vekâletime râzı olmazsa, kendi tokatını kendi yazsın.

1 (Hâşiye) Yani, Türkçe ezan gibi, şeaîr-i İslâmiye’ye muhalif bid’atlerdir.

2 (Hâşiye) Tervâfuk mucizesini gösterir bir sûrette demektir.

Altıncısı

Bekir Efendi'dir. Şimdi hazır olmadığı için, ben, kardeşim Abdülmecid'e vekâlet ettiğim gibi, onun itimâd ve sadâkatine itimâdım ve Şamlı Hâfız ve Süleyman Efendi gibi bütün has dostlarımın hükümlerine (bildiklerine) istinaden diyorum ki: Bekir Efendi, Onuncu Söz'ü tab' etti. İ'câz-ı Kur'ân'a dâir Yirmi Beşinci Söz'ü yeni hurûf çıkmadan tab' etmek için ona gönderdik. Onuncu Söz'ün matbaa fiyatını gönderdiğimiz gibi, onu da göndereceğiz diye yazdık. Bekir Efendi, benim fakr-ı hâlîmi düşünüp matbaa fiyatı dört yüz banknot kadar olduğunu mülâhaza ederek ve kendi kesesinden vermek, belki Hoca râzı olmaz diye onun nefsi onu aldattı. Tab edilmedi. Hizmet-i Kur'âniye'ye mühim bir zarar oldu. İki ay sonra dokuz yüz lira hırsızların eline geçti. Şefkatli ve şiddetli bir tokat yedi. İnşallah ziyâa giden dokuz yüz lira, sadaka hükmüne geçti.

Yedincisi

Şamlı Hâfız Tevfîk'tir. O kendisi diyor: “Evet itiraf ediyorum ki: Ben bil-meyerek ve yanlış düşünerek, Hizmet-i Kur'âniye'de fütûr verecek harekâtım sebebiyle iki şefkatli tokat yedim. Şüphem kalmadı ki, bu tokat o cihetten geldi.

Birincisi: Lillâhilhamd, benim hatt-ı Arabiyem Kur'ân'a bir derece uygun bir tarzda ihsân edilmişti. Üstadım en evvel üç cüz bana yazdırmakla sâir arkadaşlarıma taksim etti. Kur'ân yazmak iştiyakı, risalelerin tebyiz ve tesvidindeki hizmetime arzumu kırdı. Hem Arabî hattı bulunmayan sâir arkadaşlara tefevvuk edeceğim diye gururkârâne bir tavırdı bulundum. Hatta Üstadım yazıya âit bir tedbir bana söylediği vakit, “Bu iş bana âittir.” o vakit dedim. “Ben bunu biliyorum, ders almaya ihtiyâcım yoktur.” gibi mağrurâne söyledim. İşte bu hatama göre, fevkalâde hiç hatıra gelmeyen bir tokat yedim. En az Arabî hattı olan bir kardeşime (Hüsrev'e) yetişemedim. Bizler bütün hayret ettik. Şimdi anladık ki, o bir tokattır.

İkincisi: Ben itiraf ediyorum ki: Hizmet-i Kur'âniye'deki kemâl-i ihlâs ve sırf livechillâh için hizmeti, iki vaziyetim ihlâl ediyordu. Şiddetli bir tokat yedim. Çünkü ben bu memlekette garip hükmündeyim, garibim. Hem şekvâ olmasın, Üstadımın en mühim bir düsturu olan iktisâda ve kanaate riâyat etmediğimden fakr-ı hâlê mâruzum. Hodbin, mağrur insanlarla ihtilâta mecbur

olduğumdan –Cenâb-ı Hak afvetsin– mürüvvetkârâne bir sûrette riyâya ve tabasbusa da mecbur oluyordum. Üstadım çok defa beni ikaz ve ihtâr ve tekdir ediyordu. Maatteessüf kendimi kurtaramıyordum. Hâlbuki Kur'ân-ı Hakîm'in rûh-u hizmetine zıt olan bu vaziyetimden şeytan-ı cinnî ve insî istifâde etmekle beraber hizmetimize de bir soğukluk, bir fütûr veriyordu.

İşte ben bu kusuruma karşı şiddetli, fakat inşaallah şefkatli bir tokat yedim. Şüphemiz kalmadı ki, bu tokat, o kusura binâen gelmiş. O tokat da şudur: Sekiz senedir ben, Üstadımın hem muhâtabı, hem müsevvidi, hem mübeyyizi olduğum hâlde, sekiz ay kadar nurlardan istifâde edemedim. Bu hâlde hayret ettik. Ben de ve Üstadım da “Bu neden böyle oluyor?” diye esbab arıyorduk. Şimdi kat'î kanaatimiz geldi ki: O hakâik-i Kur'âniye nurdur, ziyâdır. Tasannû, temelluk, tezellül zulmetleriyle birleşmiyor. Onun için bu nurların hakikatlerinin meâli, benden uzaklaşıyor tarzında bulunarak, bana yabanî görünüyor, yabanî kalıyordu. Cenâb-ı Hak'tan niyaz ediyorum ki, bundan sonra Cenâb-ı Hak bana o hizmete lâıyk ihlâs ihsân etsin, ehl-i dünyaya tasannû ve riyâdan kurtarsın. Başta Üstadım olarak, kardeşlerimden dua rica ediyorum.”

Pür kusur
Şamlı Hâfız Tevfik

Sekizincisi

Seyranî'dir. Bu zât, Hüsrev gibi Nur'a müştâk ve dirâyetli bir talebemdi. Esrâr-ı Kur'âniye'nin bir anahtarı ve İlmi Cifr'in mühim bir miftâhı olan tevâfukata dâir Isparta'daki talebelerin fikirlerini istimzaç ettim. Ondan başkaları, kemâl-i şevk ile iştirak ettiler. O zât başka bir fikirde ve başka bir merakta bulunduğu için, iştirak etmemekle beraber, beni de kat'î bildiğim hakikatten vazgeçirmek istedi. Cidden bana dokunmuş bir mektup yazdı. Eyvah dedim, bu talebemi kaybettim! Çendan fikrini tenvir etmek istedim. Başka bir mana daha karıştı. Bir şefkat tokadını yedi. Bir seneye karib bir halvethânede (yani hapiste) bekledi.

Dokuzuncusu

Büyük Hâfız Zühdü'dür. Bu zât, Ağrus'taki Nur Talebelerinin başında nâzırları hükmünde olduğu bir zaman, sünnet-i seniyyeye ittibâ ve bid'alar-dan

içtinâbı meslek ittihâz eden talebelerin mânevî şerefini kâfi görmeyerek ve ehl-i dünyanın nazarında bir mevki kazanmak emeliyle mühim bir bid'anın muallimliğini derûhte etti. Tamamıyla mesleğimize zıt bir hata işledi. Pek müt-hiş bir şefkat tokadını yedi. Hânedânının şerefini zîr u zeber edecek bir hâdiseye mâruz kaldı. Fakat, maatteessüf Küçük Hâfız Zühdü, hiç tokada istihkâkı yokken, o elim hâdiseye ona da temas etti. Belki, inşaallah o hâdiseye, onun kalbini dünyadan kurtarıp tamamıyla Kur'ân'a vermek için bir ameliyat-ı cerra-hiye-i nâfia hükmüne geçer.

Onuncusu

Hâfız Ahmed (*rahmetullâhi aleyhi*) nâmında bir adamdır. Bu zât, risalelerin yazmasında iki-üç sene teşvikkârâne bir sûrette bulunuyordu ve istifâde ediyordu. Sonra ehl-i dünya, zayıf bir damarından istifâde etti. O şevk zedelen-di. Ehl-i dünyaya temas etti. Belki o cihetle ehl-i dünyanın zararını görmesin, hem onlara sözünü geçirsin ve bir nevi mevki kazansın ve dar olan mâişetine bir sühûlet olsun. İşte hizmet-i Kur'âniye'ye o sûretle o yüzden gelen fütûr ve zarara mukabil iki tokat yedi.

Biri, dar mâişetiyle beraber beş nüfus daha ilâve edildi, perişaniyeti ehemmiyet kesbetti.

İkinci tokat, şeref ve haysiyet noktasında hassas ve hatta bir tek adamın tenkid ve itirazını çekemeyen o zât, bilmeyerek bazı derras insanlar onu öyle bir sûrette kendilerine perde ettiler ki, şerefi zîr u zeber oldu, yüzde doksanını kaybetti ve yüzde doksan adamı aleyhine çevirdi. Her ne ise... Allah affetsin, belki inşaallah bundan intibâha gelir, yine kısmen vazifesine döner.

On Birincisi

Belki rızası yok diye yazılmadı...

On İkincisi

Muallim Galip'tir (*rahmetullâhi aleyhi*). Evet bu zât, sâdikâne ve takdirkârâne, risalelerin tebyizinde çok hizmet etti ve hiçbir müşkülât karşısında zaaf göstermedi. Ekser günlerde geliyordu, kemâl-i şevk ile dinliyordu ve istinsâh

ediyordu. Sonra kendine, otuz lira ücret mukabilinde umum Sözler'i ve Mektubat'ı yazdırdı. Onun maksadı, memleketinde neşretmek ve hem hemşehrilerini tenvir etmek idi. Sonra bazı düşünceler neticesinde risaleleri tasavvur ettiği gibi neşretmedi, sandığa bıraktı. Birden elîm bir hâdise yüzünden bir sene gam ve gussa çekti. Risalelerin neşri ile ona adâvet edecek resmî birkaç düşmanlara bedel, zâlim insafsız çok düşmanları buldu; bir kısım dostlarını kaybetti.

On Üçüncüsü

Hâfız Hâlid'dir (*rahmetullâhi aleyhi*). Kendisi der:

“Evet, itiraf ediyorum, Üstadımın hizmet-i Kur'âniye'de neşrettiği âsârın tesvidinde hararetili bir sûrette bulunduğum zaman mahallemizde bir câmi imamlığı vardı. Eski kisve-i ilmiyemi, sarığı bağlamak niyetiyle muvakkaten o hizmete fütûr verip, bilmeyerek çekildim. Maksadımın aksiyle şefkatli bir tokat yedim. Sekiz-dokuz ay imamlık ettiğim hâlde, müftünün çok vaadlerine rağmen, fevkalâde bir sûrette sarığı saramadım. Şüphemiz kalmadı ki, o kusurdan bu şefkatli tokat geldi. Ben Üstadımın hem bir muhâtabı, hem bir müsevvidi idim. Benim çekilmem ile tesvid hususunda sıkıntı çekmişti. Her ne ise... Yine şükür ki, kusurumuzu anladık ve bu hizmetin de ne kadar kudsî olduğunu bildik ve Şâh-ı Geylânî gibi arkamızda melek-i sıyânet gibi bir Üstad bulunduğuna itimâd ettik.”

Ez'afü'l-ibâd

Hâfız Hâlid

On Dördüncüsü

Üç Mustafa'nın küçücük “üç tokat” yemeleridir.

Birincisi: Mustafa Çavuş (*rahmetullâhi aleyhi*) sekiz senedir bizim hususî küçük câmiye, hem sobasına, hem gazyağına, hem kibritine kadar hizmet ediyordu. Hatta gazyağını ve kibritini sekiz senedir kendi kesesinden sarf ettiğini sonra öğrendik. Cemaate, hususan Cuma gecelerinde gayet zarurî bir iş olmayınca geri kalmıyordu. Sonra ehl-i dünya onun saffet-i kalbinden istifâde ederek dediler ki:

“Sözler’in bir kâtibi olan Hâfız’ın sarığına ilisecekler. Hem gizli ezan, muvakkaten terk edilsin. Sen kâtibe söyle, cebir görmeden evvel sarığı çıkar-sın.”

O bilmiyordu ki: Hizmet-i Kur’âniye’de bulunan birisinin sarığını çıkar-maya dâir sözü tebliğ etmek, Mustafa Çavuş gibi yüksek rûhlulara pek ağırdır. Onların sözlerini tebliğ etmiş. O gece rüyada ben görüyordum ki: Mustafa Çavuş’un elleri kirli, kaymakam arkasında olarak odama geldi. İkinci gün ona dedim:

Mustafa Çavuş, sen bugün kim ile görüştün? Seni elin mülevves bir sûrette kaymakamın arkasında gördüm.

Dedi: “Eyvah! Bana böyle bir söz, muhtar söyledi, kâtibe söyle. Ben arkasında ne olduğunu bilmedim.”

Hem aynı günde bir okkaya yakın gazyağını câmiye getirmiş. Hiç vukû bulmayan, o gün kapı açık kalmış, bir keçi yavrusu içeriye girmiş, büyük bir adam gelmiş, keçi yavrusunun seccademe yakın bıraktığı müzahrefatı yıka-mak için, ibrikteki gazyağını su zannedip bütün o gazyağını temizlik yapı-yorum diye câminin her tarafına serpmiş. Acâiptir ki, kokusunu duymamış. Demek o mescid lisân-ı hâl ile Mustafa Çavuş’a diyor: “Senin gazyağın bize lâzım değil. Ettğin hata için gazyağını kabul etmedim.” diye işaret vermek için o adama koku iştirtilmedi. Hatta o hafta içinde Cuma gecesinde ve bir-kaç mühim namazda, o kadar çalıştığı hâlde cemaate yetişemiyordu. Sonra ciddi bir nedâmet, bir istiğfar ettikten sonra saffet-i asliyesini buldu.

İkinci Mustafalar: Kuleönündeki kıymettar, çalışkan mühim bir talebem olan Mustafa ile, onun çok sâdık ve fedâkâr arkadaşı Hâfız Mustafa’dır (*rahîmetullâhî aleyhi*). Ben bayramdan sonra, ehl-i dünya bize sıkıntı verip hizmet-i Kur’âniye’ye fûtûr vermemek için şimdilik gelmesinler, diye haber gönder-miştim. Şayet gelecek olurlarsa birer birer gelsinler. Hâlbuki bunlar üç adam birden, bir gece geldiler. Fecirden evvel hava müsaid ise gitmek niyet edildi. Hiç vukû bulmadığı bir tarzda hem Mustafa Çavuş, hem Süleyman Efendi, hem ben, hem onlar, zâhir bir tedbiri düşünemedik, bize unutturuldu. Her birimiz ötekine bırakıp ihtiyatsızlık ettik. Onlar fecirden evvel gittiler. Öyle bir fırtına onları iki saat mütemâdiyen tokatladı ki; bu fırtınadan kurtulmayacak-lar, diye telâş ettim. Şimdiye kadar bu kışta ne öyle bir fırtına olmuş ve ne de bu kadar kimseye acımışım. Sonra Süleyman’ı, ihtiyatsızlığının cezâsı olarak arkalarından gönderip sıhhat ve selâmetlerini anlamak için gönderecektim.

Mustafa Çavuş dedi: O gitse, o da kalacak. Ben de onun arkasından gidip aramak lâzım. Benim arkamdan da Abdullah Çavuş gelmek lâzım.” Bu hususta “Tevekkelnâ alellah” dedik, intizar ettik.

Suâl: Has dostlarınıza gelen musibetleri, tokat eseri deyip hizmet-i Kur’-âniye’de fütûrları cihetinde bir itab telâkki ediyorsun. Hâlbuki size ve hizmet-i Kur’âniye’ye hakikî düşmanlık edenler, selâmette kalıyorlar. Neden dosta tokat vuruluyor, düşmana ilişilmiyor?

Elcevap: ¹الظُّلْمُ لَا يَدُومُ وَالْكَفْرُ يَدُومُ sırrınca: Dostların hataları, hizmetimizde bir nevi zulüm hükmüne geçtiği için, çabuk çarpılıyor. Şefkatli tokat yer, akli varsa intibâha gelir.

Düşman ise, hizmet-i Kur’âniye’ye zıddiyeti, mûmânaatı, dalâlet hesabına geçer. Bilerek veya bilmeyerek hizmetimize tecâvüzü, zındıka hesabına geçer. Küfür devam ettiği için, onlar ekseriyetle çabuk tokat yemiyorlar.

Nasıl ki, küçük kabahatleri işleyenlerin, nâhiyelerde cezâları verilir. Büyük kabahatleri de büyük mahkemelere gönderilir. Öyle de, ehl-i îmânın ve has dostların hükmen küçük hataları, çabuk onları temizlemek için kısmen dünyada ve süraten verilir.² Ehl-i dalâletin cinâyetleri, o kadar büyüktür ki, kısacık hayat-ı dünyeviyeye cezâları sığışmadığından, muktezâ-yı adâlet olarak âlem-i bekâdaki mahkeme-i kübrâya havale edildiği için, ekseriyetle burada cezâyı çarpılmıyorlar.

İşte, hadis-i şerifte ³الْكَافِرُ وَجَنَّةُ الْمُؤْمِنِ mezkûr hakikate dahi işaret ediyor. Yani, dünyada şu mümin, kısmen kusûrâtından cezâsını gördüğü için dünya onun hakkında bir dâr-ı cezâdır. Dünya, onların saadetli âhiretlerine nisbeten bir zindan ve cehennemdir. Ve kâfirler madem cehennemden çıkmayacaklar.⁴ Hasenâtlarının mükâfâtlarını kısmen dünyada gördükleri ve büyük seyyiâtları tehir edildiği cihetle, onların âhiretine nisbeten dünya,

¹ “Zulüm devam etmez, küfür devam eder.” Bkz.: el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 2/107. Ayrıca “Allah Teâlâ, zalime biraz fırsat tanır, amma bir de yakaladı mı artık paçayı kurtaramaz.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *tefsîru sûre* (11) 5; Müslim, *birr* 62; Tirmizî, *tefsîru sûre* (8) 11.

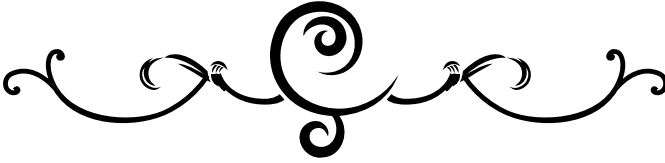
² Bkz.: Şûrâ sûresi, 42/30. Ayrıca ehl-i îmânın hükmen küçük hataları, onların çabuk temizlenmesi için kısmen dünyada ve süraten verildiğine dair bkz.: Tirmizî, *zühd* 57; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/287, 450.

³ “Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir.” (Müslim, *zühd* 1; Tirmizî, *zühd* 16; İbni Mâce, *zühd* 3; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/197, 323, 389, 485.)

⁴ Kâfirlerin ebediyyen cehennemden çıkmayacaklarına dair 45 âyet vardır. Bir kısmı şunlardır: Bakara sûresi, 2/39, 81, 162, 217, 257, 275; Nisâ sûresi, 4/14, 169; Mâide sûresi, 5/37, 80.

cennetleridir. Yoksa mümin bu dünyada dahi kâfirden mânen ve hakikat nokta-yı nazarında çok ziyâde mes'ûddur. Âdetâ müminin îmânı, müminin rûhunda bir cennet-i mâneviye hükmüne geçiyor; kâfirin küfrü, kâfirin mâhiyetinde mânevî bir cehennemi ateşlendiriyor.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

¹ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

On Birinci Lem'a

Mirkâtü's-Sünne ve Tiryâku Marazi'l-Bid'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ
رَّحِيمٌ¹

Şu âyetin Birinci Makamı, Minhâcü's-Sünnet, İkinci Makamı, Mirkâtü's-Sünnet'tir.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ²
قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ³

Bu iki âyet-i azîmenin yüzer nüktesinden on bir nüktesi icmâlen beyân edilecek.

Birinci Nükte

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş:

مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ⁴

¹ “Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir.” (Tevbe sûresi, 9/128)

² “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

³ “De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmran sûresi, 3/31).

⁴ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-eusat* 5/315; İbni Adıyy, *el-Kâmil* 2/327; el-Beyhakî, *ez-Zühd* s.118.

Yani, “Fesâd-ı ümmetim zamanında kim benim sünnetime temessük etse, yüz şehidin ecrini, sevâbını kazanabilir.”

Evet Sünnet-i seniyyeye ittibâ, mutlaka gayet kıymettardır. Hususan bid'aların istilâsı zamanında sünnet-i seniyyeye ittibâ etmek daha ziyâde kıymettardır. Hususan fesâd-ı ümmet zamanında sünnet-i seniyyenin küçük bir âdâbına mürâat etmek, ehemmiyetli bir takvâyı ve kuvvetli bir îmânı ihsâs ediyor. Doğrudan doğruya Sünnete ittibâ etmek, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı hatıra getiriyor. O ihtârdan, o hâtıra, bir huzur-u ilâhî hâtırasına inkılâp eder. Hattâ en küçük bir muâmelede, hattâ yemek,¹ içmek² ve yatmak³ âdâbında sünnet-i seniyyeyi mürâat ettiği dakikada, o âdi muâmele ve o fitrî amel, sevâplı bir ibâdet ve şer'î bir hareket oluyor. Çünkü o âdi hareketiyle Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a ittibânı düşünüyor ve şeriatın bir edebi olduğunu tasavvur eder ve şeriat sahibi O olduğu hatırına gelir. Ve O'ndan Şâri-i Hakikî olan Cenâb-ı Hakk'a kalbi müteveccih olur. Bir nevi huzur ve ibâdet kazanır.

İşte, bu sırra binâen Sünnet-i seniyyeye ittibâi kendine âdet eden, âdâtını ibâdete çevirir, bütün ömrünü semeredâr ve sevâbdâr yapabilir.

İkinci Nükte

İmam Rabbânî Ahmed-i Fârûkî (*kuddise sirrühî*) demiş ki: “Ben seyr-i rûhânide kat-ı merâtıp ederken, tabakât-ı evliyâ içinde en parlak, en haşmetli, en letâfetli, en emniyetli; Sünnet-i seniyyeye ittibâi, esas-ı tarikat ittihâz edenleri gördüm. Hattâ o tabakanın âmî evliyâları, sâir tabakâtın has velilerinden daha muhteşem görünüyordu.”⁴

Evet Müceddid-i Elf-i Sâni İmam Rabbânî (*kuddise sirrühî*) hak söylüyor. Sünnet-i seniyyeyi esas tutan, Habibullah'ın zillî altında makam-ı mahbûbiyete mazhârdır.

¹ Meselâ Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), yemeğin başında besmeleyi unutan kimsenin, hatırladığı anda “Hem başı, hem ortası, hem de sonu için Bismillâh” demek suretiyle bunu telâfi edebileceğini belirtmektedir: Tirmizî, *et'ime* 47; Ebû Dâvûd, *eşribe* 15; İbni Mâce, *et'ime* 7; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 6/143, 207, 265.

² Meselâ Efendimiz'in (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), suyu üç nefeste içtiğine dair bkz.: Buhârî, *eşribe* 26; Müslim, *eşribe* 122, 123; Tirmizî, *eşribe* 14.

³ Meselâ Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), yatarken sağ avucunu yanağının altına aldığına dair bkz.: Buhârî, *deavât* 8; Tirmizî, *deavât* 29; Ebû Dâvûd, *edeb* 177.

⁴ İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/240 (260.Mektup).

Üçüncü Nükte

Bu fakir Said, Eski Said'den çıkmaya çalıştığı bir zamanda, rehbersizlik-ten ve nefis-i emmârenin gururundan gayet müthiş ve mânevî bir fırtına içinde akıl ve kalbim hakâik içerisinde yuvarlandılar. Kâh Süreyyâ'dan serâya, kâh serâdan Süreyyâ'ya kadar bir sukût ve suûd içerisinde çalkanıyorlardı.

İşte, o zaman müşâhede ettim ki, Sünnet-i seniyyenin meseleleri, hattâ küçük âdâbları, gemilerde hatt-ı hareketi gösteren kıblenâmeli birer pusula gibi, hadsiz zararlı, zulümâtli yollar içinde birer düğme hükmünde görüyordum. Hem o seyahat-i rûhiyede çok tazyikat altında gayet ağır yükler yüklenmiş bir vaziyette kendimi gördüğüm zamanda, sünnet-i seniyyenin o vaziyete temas eden meselelerine ittibâ ettikçe, benim bütün ağırlıklarımı alıyor gibi bir hiffet buluyordum. Bir teslimiyetle tereddütlerden ve vesveselerden, yani, "Acaba böyle hareket hak mıdır, maslahat mıdır?" diye endişelerden kurtuluyordum. Ne vakit elimi çektiysem, bakıyordum, tazyikat çok. Nereye gittikleri anlaşılmayan çok yollar var. Yük ağır, ben de gayet âcizim. Nazarım da kısa, yol da zulümâtli. Ne vakit Sünnet'e yapışsam; yol aydınlaşıyor, selâmetli yol görünüyor, yük hafifliyor, tazyikat kalkıyor gibi bir hâlet hissediyordum. İşte o zamanlarımda İmam Rabbânî'nin hükmünü bilmüşâhede tasdik ettim.

Dördüncü Nükte

Bir zaman râbita-yı mevtten ve ¹حَوُّ kazıyyesindeki tasdikten ve âlemin zevâl ve fenâsından gelen bir hâlet-i rûhiyeden kendimi acıp bir âlemde gördüm. Baktım ki: Ben bir cenazeyim, üç mühim büyük cenazenin başında duruyorum.

Birisi: Benim hayatımla alâkadar ve mâzi kabrine giren zîhayat mahlûkâtın hey'et-i mecmûasının cenaze-i mâneviyesi başında bir mezar taşı hükmündeyim.

İkincisi: Küre-i arz mezaristanında, nev-i beşerin hayatıyla alâkadar envâ-ı zîhayatın hey'et-i mecmûasının mâzi mezarına defnedilen azim cenazenin başında bulunan, mezar taşı olan bu asrın yüzünde çabuk silinecek bir nokta ve çabuk ölecek bir karıncayım.

¹ "Ölüm kesin bir gerçektir." (Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/180. Ayrıca, ölüm gerçeğini ifade eden âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/28; Âl-i İmran sûresi, 3/185; Hac sûresi, 22/66; Câsiye sûresi, 45/26; Kaf sûresi, 50/19; Cum'a sûresi, 62/8; Mülk sûresi, 67/2).

Üçüncüsü: Şu kâinatın Kıyâmet vaktinde ölmesi muhakkaku'l-vukû olduğu için, nazarımda vâki hükmüne geçti. O azîm cenazenin sekeratından dehşet ve vefatından beht ü hayret içinde kendimi görmekle beraber, istikbâlde de muhakkaku'l-vukû olan vefatım, o zaman vukû buluyor gibi göründü ve ¹فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ sırrıyla: Bütün mevcûdât, bütün mahbûbat, benim vefatımla bana arkalarını çevirip beni terk ettiler, yalnız bıraktılar. Hadsiz bir deniz sûretini alan ebed tarafındaki istikbâlê rûhum sevk ediliyordu. O denize ister istemez atılmak lâzım geliyordu.

İşte o pek acıp ve çok hazîn hâlette iken, îmân ve Kur'ân'dan gelen bir medetle, ²فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ âyeti imdâdına yetişti ve gayet emniyetli ve selâmetli bir gemi hükmüne geçti. Rûh, kemâl-i emniyetle ve sürurla o âyetin içine girdi.

Evet, anladım ki, âyetin mânâ-yı sarîhinden başka bir mânâ-yı işârîsi, beni teselli etti ki, sükûnet buldum ve sekînet verdi.

Evet, nasıl ki mânâ-yı sarîhi, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*)'a der: "Eğer ehl-i dalâlet arka verip Senin Şeriat ve Sünnetinden i'raz edip Kur'ân'ı dinlemeseler, merak etme! Ve de ki: Cenâb-ı Hak bana kâfidir. O'na tevekkül ediyorum. Sizin yerlerinize ittibâ edecekleri yetiştirir. Taht-ı saltanatı her şeyi muhîttir. Ne âsiler, hududundan kaçabilirler ve ne de istimdâd edenler medetsiz kalırlar!"

Öyle de mânâ-yı işârîsiyle der ki: "Ey insan ve ey insanın reisi ve mürşidi! Eğer bütün mevcûdât seni bırakıp fenâ yolunda ademe giderse, eğer zîhayatlar senden müfârat edip ölüm yolunda koşarsa, eğer insanlar seni terk edip mezaristana girerse, eğer ehl-i gaflet ve dalâlet seni dinlemeyip zulûmâta düşerse, merak etme!" De ki: "Cenâb-ı Hak bana kâfidir. Madem O var, her şey var. Ve o hâlde, o gidenler ademe gitmediler. O'nun başka memleketine gidiyorlar. Ve onların bedeline o Arş-ı Azîm Sahibi, nihayetsiz cünûd u askerinden başkalarını gönderir. Ve mezaristana girenler mahvolmadılar; başka âleme gidiyorlar. Onların bedeline başka vazifedarları gönderir. Ve dalâlete

¹ "(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir)." (Tevbe sûresi, 9/129)

düşenlere bedel, tarîk-ı hakkı takip edecek mutî kullarını gönderebilir. Madem öyledir, O her şeye bedeldir. Bütün eşya, bir tek teveccühüne bedel olamaz!" der.

İşte, şu mânâ-yı işârî vasıtasıyla; bana dehşet veren üç müthiş cenaze, başka şekil aldılar. Yani, hem Hakîm, hem Rahîm, hem Âdil, hem Kadîr bir Zât-ı Zülcelâl'in taht-ı tedbir ve rubûbiyetinde ve hikmet ve rahmeti içinde hikmet-nümâ bir seyeran, ibret-nümâ bir cevelân, vazifedarâne bir seyahat sûretinde bir seyr u seferdir, bir terhis ve tavziftir ki, böylece kâinat çalkalanıyor, gidiyor, geliyor.

Beşinci Nükte

اِنَّ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ¹ âyet-i azîmesi, ittibâ-yı Sünnet ne kadar mühim ve lâzım olduğunu pek kat'î bir sûrette ilân ediyor. Evet şu âyet-i kerîme, kıyâsât-ı mantıkîye içinde, kıyâs-ı istisnâî kısmının en kuvvetli ve kat'î bir kıyâsıdır. Şöyle ki:

Nasıl mantıkça kıyâs-ı istisnâî misâli olarak deniliyor: "Eğer güneş çıksa, gündüz olacak." Müsbet netice için denilir: "güneş çıktı, öyle ise netice veriyor ki şimdi gündüzdür." Menfî netice için deniliyor: "Gündüz yok, öyle ise netice veriyor ki, güneş çıkmamış." Mantıkça, bu müsbet ve menfî iki netice kat'idirler.

Aynen böyle de, şu âyet-i kerîme der ki: "Eğer Allah'a muhabbetiniz varsa, Habibullah'a ittibâ edilecek. İttibâ edilmezse, netice veriyor ki, Allah'a muhabbetiniz yoktur." Muhabbetullah varsa, netice verir ki, Habibullah'ın Sünnet-i seniyyesine ittibâî intâc eder.

Evet, Cenâb-ı Hakk'a îmân eden, elbette O'na itaat edecek. Ve itaat yolları içinde en makbulü ve en müstakîmi ve en kısası, bilâ-şüphe Habibullah'ın gösterdiği ve takip ettiği yoldur.

Evet, bu kâinatı bu derece in'âmât ile dolduran Zât-ı Kerîm-i Zülcemâl, zîşuûrlardan o nimetlere karşı şükür istemesi, zarurî ve bedihîdir. Hem bu kâinatı bu kadar mucizât-ı sanatla tezyin eden o Zât-ı Hakîm-i Zülcelâl, elbette, bilbedâhe, zîşuûrlar içinde En Mümtaz Birisini Kendine muhâtap ve tercüman

¹ "De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (Âl-i İmran sûresi, 3/31).

ve ibâdına mübellîğ ve imam yapacaktır. Hem bu kâinatı hadd ü hesaba gelmez tecelliyât-ı cemâl ve kemâlâtına mazhar eden o Zât-ı Cemîl-i Zülkemâl, elbette bilbedâhe sevdiği ve izhârını istediği cemâl ve kemâl ve esmâ ve sanatının en câmi ve en mükemmel mikyas ve medârı olan bir Zât'a, her hâlde en ekmel bir vaziyet-i ubûdiyeti verecek ve O'nun vaziyetini sâirlerine nümûne-i imtisâl edip herkesi O'nun ittibâna sevk edecek, tâ ki o güzel vaziyeti başkalarında da görünsün.

Elhâsıl: *Muhabbetullah, Sünnet-i seniyyenin ittibâını istilzâm edip intâc ediyor. Ne mutlu o kimseye ki, sünnet-i seniyyeye ittibâından hissesi ziyâde ola. Veyl o kimseye ki, sünnet-i seniyyeyi takdir etmeyip, bid'alara giriyor.*

Altıncı Nükte

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş:

اَلْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ² كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ¹ yani kavâid-i Şeriat-ı Garrâ ve desâtir-i Sünnet-i seniyye, tamam ve kemâlini bulduktan sonra, yeni îcâdlarla o düsturları beğenmemek veyahut hâşâ ve kellâ, nâkıs görmek hissini veren bid'aları îcâd etmek, dalâlettir, ateştir.

Sünnet-i seniyyenin merâtibi var:³

Bir kısmı vâciptir, terk edilmez. O kısım, Şeriat-ı Garrâ'da tafsilâtıyla beyân edilmiş. Onlar muhkemâttır, hiçbir cihette tebeddül etmez.

Bir kısmı da, nevâfil nev'indendir. Nevâfil kısmı da, iki kısımdır. Bir kısım, ibâdete tâbi Sünnet-i seniyye kısımlarıdır. Onlar dahi şeriat kitaplarında beyân edilmiş. Onların tağyiri bid'attır.

*Diğer kısmı, "âdâp" tâbir ediliyor ki, Siyer-i seniyye kitaplarında zikredilmiş. Onlara muhalefete, bid'a denilmez. Fakat âdâb-ı Nebvî'ye bir nevi muhalefettir ve onların nurundan ve o hakikî edepten istifâde etmemektir. Bu kısım ise, örf ve âdât, muamelât-ı fitriyede Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın*

¹ "Her bid'at dalâlettir ve her dalâlet cehennem ateşindedir." Nesâî, *ıydeyn* 22; Ma'mer İbni Râşid, *el-Câmi'* 11/159; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 9/97. İlk kısmı için bkz.: Müslim, *cum'a* 43; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; İbni Mâce, *mukaddime* 6, 7; Dârimî, *mukaddime* 16, 23.

² "İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim." (Mâide sûresi, 5/3)

³ Sünnet'in iki kısım olduğuna dair bkz.: Dârimî, *mukaddime* 49; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 4/215; ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 2/345.

tevâtürle mâlûm olan harekâtına ittibâ etmektir. Meselâ söylemek âdâbını gösteren ve yemek ve içmek ve yatmak gibi hâlâtın âdâbının düsturlarını beyân eden ve muâşerete taalluk eden çok Sünnet-i seniyyeler var. *Bu nev'i Sünnetlere "âdâp" tâbir edilir. Fakat o âdâba ittibâ eden, âdâtını ibâdete çevirir, o âdâptan mühim bir feyz alır. En küçük bir âdâbın mürâatı, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ı tahattur ettiriyor, kalbe bir nur veriyor.*

Sünnet-i seniyyenin içinde en mühimmi, İslâmiyet âlâmetleri olan ve şâîre de taalluk eden Sünnetlerdir. Şeâîr, âdetâ hukuk-u umumiye nev'inden cemiyete âit bir ubûdiyettir. Birisinin yapmasıyla o cemiyet umumen istifâde ettiği gibi, onun terkiyle de umum cemaat mesul olur. *Bu nev'i şâîre riyâ giremez ve ilân edilir. Nâfile nev'inden de olsa, şahsî farzlardan daha ehemmiyetlidir.*

Yedinci Nükte

Sünnet-i seniyye, edeptir. Hiçbir meselesi yoktur ki, altında bir nur, bir edep bulunmasın! Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ferman etmiş:

¹ *يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ فَإِنَّكَ تَأْدِيبِي* Yani, "Rabbim bana edebi, güzel bir sûrette ihsân etmiş, edeplendirmiş." Evet siyer-i nebeviyyeye dikkat eden ve sünnet-i seniyyeyi bilen, katiyen anlar ki: Edebin envânı, Cenâb-ı Hak, Habibinde cem' etmiştir.² O'nun sünnet-i seniyyesini terk eden, edebi terk eder.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ فَإِنَّكَ تَأْدِيبِي

kâidesine mâsadak olur, hasâretli bir edepsizliğe düşer.

Suâl: Her şeyi bilen ve gören ve hiçbir şey O'ndan gizlenemeyen Allâmü'l-guyûb'a⁴ karşı edep nasıl olur? Sebebi hacâlet olan hâletler, ondan gizlenemez. Edebin bir nev'i tesettürdür, mûcib-i istikrah hâlâtı setretmektir. Allâmü'l-guyûb'a karşı tesettür olamaz?

¹ Bkz.: el-Kurtubî, *el-Câmi'* li ahkâmî'l-Kur'an 18/228; es-Sülemî, *Âdâbü's-sohbet* s.124; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 1/201; el-Münâvî, *Feyzu'l-kadir* 1/225; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/72.

² Bkz.: "Şüphesiz Sen, ahlâkın -Kur'an buudlu, ulûhiyet eksenli olması itibarıyla- ihâtası imkânsız, idraki nâkabil en yücesi üzeresin." (Kalem sûresi, 68/4)

³ Edepsiz kişi Allah'ın lutfundan mahrum olur.

⁴ Cenâb-ı Hakk'ın, Allâmü'l-guyûb olduğuna dair bkz.: Mâide sûresi, 5/109, 116; Tevbe sûresi, 9/78; Sebe sûresi, 34/48.

Elcevap:

Evvelâ: Sâni-i Zülcelâl nasıl ki kemâl-i ehemmiyetle sanatını güzel göstermek istiyor ve müstekreh şeyleri perdeler altına alıyor ve nimetlerine, o nimetleri süslendirmek cihetiyle nazar-ı dikkati celb ediyor. Öyle de, mahlûkatını ve ibâdını sâir zîşuûrlara güzel göstermek istiyor. Çirkin vaziyetlerde görünmeleri, Cemîl ve Müzeyyin ve Latîf ve Hakîm gibi isimlerine karşı bir nevi isyan ve hilâf-ı edep oluyor. İşte Sünnet-i seniyyedeki edep, o Sâni-i Zülcelâl'in esmâlarının hudutları içinde bir mahz-ı edep vaziyetini takınmaktır.

Sâniyen: Nasıl ki bir tabip, doktorluk noktasında bir nâmahrem en nâmahrem uzvuna bakar ve zaruret olduğu vakit ona gösterilir. Hilâf-ı edep denilmez. Belki edeb-i tıp öyle iktizâ eder, denilir. Fakat o tabip, reculiyet unvanıyla yahut vâiz ismiyle yahut hoca sıfatıyla o nâmahremlere bakamaz. Ona gösterilmesini edep fetva veremez. Ve o cihette ona göstermek, hayâsızlıktır. Öyle de Sâni-i Zülcelâl'in çok esmâsı var. Her bir ismin ayrı bir cilvesi var. Meselâ, "Gaffar" ismi, günahların vücudunu ve "Settar" ismi, kusûrâtın bulunmasını iktizâ ettikleri gibi; "Cemîl" ismi de, çirkinliği görmek istemez. "Latîf, Kerîm, Hakîm, Rahîm" gibi esmâ-yı cemâliye ve kemâliye, mevcûdâtın güzel bir sûrette ve mümkün vaziyetlerin en iyisinde bulunmalarını iktizâ ederler. Ve o esmâ-yı cemâliye ve kemâliye ise, melâike ve rûhânî ve cin ve insin nazarında güzelliklerini, mevcûdâtın güzel vaziyetleriyle ve hüsn-ü edepleriyle göstermek isterler. İşte Sünnet-i seniyyedeki âdâp, bu ulvî âdâbın işaretidir ve düsturlarıdır ve nümûneleridir.

Sekizinci Nükte

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ¹ دَانَ EVVELKI OLAN 'فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ'² âyeti, Resûl-i Ekrem (aleyhiesselâm)ın ümmetine karşı kemâl-i şefkat ve nihayet re'fetini gösterdikten sonra, şu 'فَإِنْ تَوَلَّوْا' âyetiyle der ki:

"Ey insanlar! Ey müslümanlar! Böyle hadsiz bir şefkatiyle sizi irşâd eden ve sizin menfaatiniz için bütün kuvvetini sarf eden ve mânevî yaralarınız için

¹ "(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa da ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir." (Tevbe sûresi, 9/129)

² "Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titir, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe sûresi, 9/128)

kemâl-i şefkatle getirdiği ahkâm ve Sünnet-i seniyyesiyle tedâvi edip merhem vuran şefkat-perver bir Zât'ın bedihî şefkatini inkâr etmek ve göz ile görünen re'fetini ittiham etmek derecesinde O'nun Sünnetinden ve tebliğ ettiği ahkâmdan yüzlerinizi çevirmek, ne kadar vicdansızlık, ne kadar akılsızlık olduğunu biliniz!

Ve ey şefkatli Resûl ve ey re'fetli Nebî! Eğer Senin bu azîm şefkatini ve büyük re'fetini tanımayıp akılsızlıklarından Sana arka verip dinlemeseler, merak etme! Semâvât ve arzın cünüdu taht-ı emrinde olan,¹ Arş-ı Azîm-i Muhîr'in tahtında saltanat-ı rubûbiyeti hükmeden Zât-ı Zülcelâl Sana kâfidir. Hakikî mutî tâifeleri Senin etrafına toplattırır, Seni onlara dinlettirir, Senin ahkâmını onlara kabul ettirir!

Evet, Şariat-ı Muhammediye ve Sünnet-i Ahmediye'de hiçbir mesele yoktur ki, müteaddit hikmetleri bulunmasın. Bu fakir, bütün kusur ve aczimle beraber bunu iddia ediyorum ve bu dâvânın isbâtına da hazırım. Hem şimdiye kadar yazılan yetmiş-seksen Risale-i Nuriye, Sünnet-i Ahmediye'nin ve Şariat-ı Muhammediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) meseleleri, ne kadar hikmetli ve hakikatli olduğuna yetmiş-seksen şâhid-i sâdık hükmüne geçmiştir. Eğer bu mevzua dâir iktidar olsa yazılsa, yetmiş değil, belki yedi bin risale o hikmetleri bitiremeyecek.

Hem ben şahsımda bilmüşâhede ve zeuken, belki bin tecrübâtım var ki, mesâil-i Şariat'la Sünnet-i seniyye düsturları, emrâz-ı rûhaniyede ve aklıyede ve kalbiyede, hususen emrâz-ı içtimâiyede gayet nâfi' birer devâdır bildiğimi ve onların yerini başka felsefî ve hikmetli meseleler tutamadığını, bilmüşâhede kendim hissettiğimi ve başkalarına da bir derece risalelerde ihsâs ettiğimi ilân ediyorum. Bu dâvâmda tereddüt edenler, Risale-i Nur eczâlarına müracaat edip baksınlar.

İşte böyle bir Zât'ın Sünnet-i seniyyesine elden geldiği kadar ittibâa çalışmak, ne kadar kârlı ve hayat-ı ebediye için ne kadar saâdetli ve hayat-ı dünyeviye için ne kadar menfaatli olduğu kıyâs edilsin.

Dokuzuncu Nükte

Sünnet-i seniyyenin her bir nev'ine tamamen bilfiil ittibâ etmek, ehass-ı havassa dahi ancak müyesser olur. Ona bilfiil olmasa da, binniyet, bilkasd

¹ Bkz.: "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır." (Fetih sûresi, 48/4)

tarafdârâne ve iltizamkârâne talip olmak, herkesin elinden gelir. Farz ve vâcip kısımlara zâten ittibâa mecburiyet var. Ve ubûdiyeteki müstehab olan sünnet-i seniyyenin terkinde günah olmasa dahi, büyük sevâbın zayıyatı var. Tağyirinde ise, büyük hatâ vardır. Âdât ve muamelâtteki sünnet-i seniyye ise, ittibâ ettikçe, o âdât, ibâdet olur. Etmese itab yok. Fakat Habibullah'ın âdâb-ı hayatiyesinin nurundan istifâdesi azalır.

Ahkâm-ı ubûdiyette yeni icâdlar bid'attır. Bid'atlar ise, الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ¹ sırrına münâfi olduğu için, merduttur.² Fakat, tarîkatte evrâd ve ezkâr ve meşrebler nev'inden olsa ve asılları Kitap ve Sünnet'ten ahzedilmek şartıyla ayrı ayrı tarzda, ayrı ayrı sûrette olmakla beraber, mukarrer olan usûl ve esasât-ı sünnet-i seniyyeye muhalefet ve tağyir etmemek şartıyla, bid'a değildirler. Lâkin bir kısım ehl-i ilim, bunlardan bir kısmını bid'aya dâhil edip, fakat "bid'a-yı hasene" nâmını vermiş.³ İmam Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sâni (radiyallâhu anhi) diyor ki:

"Ben seyr-i sülûk-u rûhânide görüyordum ki: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)dan mervî olan kelimât nurludur, Sünnet-i seniyye şuâi ile parlıyor. O'ndan mervî olmayan parlak ve kuvvetli virdleri ve hâlleri gördüğüm vakit, üstünde o nur yoktu. Bu kısmın en parlağı, evvelkinin en azına mukâbil gelmiyordu. Bundan anladım ki; sünnet-i seniyyenin şuâi, bir iksirdir. Hem o Sünnet, nur isteyenlere kâfidir, hâricte nur aramaya ihtiyaç yoktur."

İşte böyle hakikat ve Şeriat'ın bir kahramanı olan bir zâtın bu hükmü gösteriyor ki, Sünnet-i seniyye, saâdet-i dâreynin temel taşıdır ve kemâlâtın madeni ve menbaidir.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا اتِّبَاعَ السُّنَّةِ السَّيِّئَةِ⁴

رَبَّنَا أَمَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتَبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ⁵

¹ "İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim." (Mâide sûresi, 5/3)

² "Kim şu dine uymayan bir şey uyduuracak olursa, bu merduttur, kabul edilmez." anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *i'tisam* 5, *büyü*' 60, *sulh* 5; Müslim, *akdiye* 18; Ebû Dâvûd, *sünnet* 6.

³ Bkz.: el-İcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 1/159; el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 2/256; İbni Receb, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem* 1/267; İbni Âbidîn, *Hâşiye* 1/390.

⁴ "Allahım, bizi sünnet-i seniyyeye ittibâ ile rızıklandır."

⁵ "Yâ Rabbenâ! İndirdiğin kitaba iman edip Elçinin yolunu tuttuk. "Sen de bizi, birliğini ve nebîlerini taniyan şahitlerle birlikte yaz." (Âl-i İmran sûresi, 3/53)

Onuncu Nükte

فَلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

Çünkü çok cümleler, bu üç cümlenin içinde dercedilmiştir. Şöyle ki:

Şu âyet diyor ki: Allah'a (*celle celâlih*) îmânınız varsa, elbette Allah'ı seveceksiniz. Madem Allah'ı seversiniz, Allah'ın sevdiği tarzı yapacaksınız. Ve o sevdiği tarz ise, Allah'ın sevdiği Zât'a benzemelisiniz. O'na benzetmek ise, O'na ittibâ etmektir. Ne vakit O'na ittibâ etseniz, Allah da sizi sevecek. Zâten siz Allah'ı seversiniz, tâ ki Allah da sizi sevsin."

İşte bütün bu cümleler, şu âyetin yalnız mücmel ve kısa bir meâlidir. Demek oluyor ki, insan için en mühim âlî maksad, Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetine mazhar olmasıdır. Bu âyetin nassıyla gösteriyor ki, o matlab-ı âlânın yolu, Habibullah'a ittibâdır ve Sünnet-i seniyyesine iktidâdır. Bu makamda "Üç Nokta" isbât edilse, mezkûr hakikat tamamıyla tezâhür eder.

Birinci Nokta

Beşer, fitraten şu kâinatın Hâlıkına karşı hadsiz bir muhabbet üzerine yaratılmıştır. Çünkü fitrat-ı beşeriyede cemâle karşı bir muhabbet ve kemâle karşı perestîş etmek ve ihsâna karşı sevmek vardır. Cemâl ve kemâl ve ihsân derecâtına göre, o muhabbet tezâyüd eder. Aşkın en münteha derecesine kadar gider.

Hem bu küçük insanın küçücük kalbinde, kâinat kadar bir aşk yerleşir. Evet, kalbin mercimek kadar bir sandukçası olan kuvve-i hâfıza, bir kütüphâne hükmünde binler kitap kadar yazı, içinde yazılması gösteriyor ki, kalb-i insan, kâinatı içine alabilir ve o kadar muhabbet taşıyabilir.

Madem fitrat-ı beşeriyede ihsân ve cemâl ve kemâle karşı böyle hadsiz bir istidâd-ı muhabbet vardır. Ve madem bu kâinatın Hâlıkı, kâinatta tezâhür eden âsârıyla, bilbedâhe tahakkuku sâbit olan hadsiz cemâl-i mukaddesi, bu mevcûdâtta tezâhür eden nukûş-u sanatıyla bizzarûre sübûtu tahakkuk eden hadsiz kemâl-i kudsî ve bütün zîhayatlarda tezâhür eden hadsiz envâ-ı ihsân ve in'âmâtıyla bilyakîn ve belki bilmüşâhede vücudu tahakkuk eden hadsiz

¹ "De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (Âl-i İmran sûresi, 3/31).

ihsânâtı vardır.¹ Elbette, zîşuûrların en câmii ve en muhtacı ve en mütefekkeri ve en müş tâkı olan beşerden, hadsiz bir muhabbeti iktizâ ediyor.

Evet, her bir insan, o Hâlık-ı Zülcelâl'e karşı hadsiz bir muhabbete müstaid olduğu gibi, o Hâlık dahi herkesten ziyâde cemâl ve kemâl ve ihsânına karşı hadsiz bir mahbûbiyete müstehaktır. Hattâ insan-ı müminde, hayatına ve bekâsına ve vücuduna ve dünyasına ve nefesine ve mevcûdâta karşı türlü türlü muhabbetleri ve şedid alâkaları, o istidâd-ı muhabbet-i ilâhiyenin tereşşuhâtıdır. Hattâ insanın mütenevvi hissiyât-ı şedîdesi, o istidâd-ı muhabbetin istihâleleridir ve başka şekillere girmiş reşhalarıdır.

*Mâlûmdur ki, insan kendi saâdetiyle mütelezziz olduğu gibi, alâkadar olduğu zâtların saâdetleriyle dahi mütelezziz oluyor. Ve kendini belâdan kurtaranı sevdiği gibi, sevdiklerini de kurtaranı öyle sever. İşte bu hâlet-i rûhiyeye binâen, insan, eğer her insana âit envâ-ı ihsânât-ı ilâhiyeden yalnız bunu düşünse ki: "Benim Hâlıkım beni zulûmât-ı ebediye olan ademden kurtarıp bu dünyada bir güzel dünyayı bana verdiği gibi, ecelim geldiği zaman beni idam-ı ebedî olan ademden ve mahvdan yine kurtarıp bâkî bir âlemde ebedî ve çok şâşaalı bir âlemi bana ihsân ve o âlemin umum envâ-ı lezâiz ve mehâsininden istifâde edecek ve cevelân edip tenezzüh edecek zâhirî ve bâtınî hassaları, duyguları bana in'am ettiği gibi, çok sevdiğim ve çok alâkadar olduğum bütün akârip ve ahab ve ebnâ-yı cinsimi dahi öyle hadsiz ihsânlarla mazhar ediyor ve o ihsânlar bir cihette bana âit oluyor. Zira, onların saâdetleriyle mes'ûd ve mütelezziz oluyorum. Madem **الْإِنْسَانُ عِبْدُ الْإِحْسَانِ**² sırrıyla, herkeste ihsâna karşı perestîş var. Elbette böyle hadsiz ebedî ihsânâta karşı, kâinat kadar bir kalbim olsa, o ihsâna karşı muhabbetle dolmak iktizâ eder ve doldurmak isterim. Ben bilfil o muhabbeti etmezsem de bilistidâd, bilimân, binniyye, bilkabul, bittakdir, biliştıyak, bililtilzam, bilirade sûretinde ediyorum, diyecek ve hâkezâ... Cemâl ve kemâle karşı insanın göstereceği muhabbet ise, icmâlen işaret ettiğimiz ihsâna karşı muhabbete kıyâs edilsin.*

Kâfir ise, küfür cihetiyle hadsiz bir adâvet eder. Hattâ kâinata ve mevcûdâta karşı zâlimâne ve tahkirkârâne bir adâvet taşıyor.

¹ Bkz.: "Görmüyor musunuz ki Allah göklerde ve yerde olan şeyleri sizin hizmetinize vermiş. Görünen görünmeyen bunca nimete sizi garketmiş?" (Lokman sûresi, 31/20)

² "İnsan, iyiliğin kulu kölesidir." Bu gerçeği ifade eden "İyilik edene muhabbet duymak, kötülük edene de buğzetmek, insan fıtratında vardır." anlamındaki hadis için bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 4/121; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 1/381, 6/481.

İkinci Nokta

Muhabbetullah, ittibâ-yı Sünnet-i Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm)'ı istilzâm eder. Çünkü Allah'ı sevmek, O'nun marziyâtını yapmaktır. Marziyâtı ise, en mükemmel bir sûrette Zât-ı Muhammediye'de (aleyhissalâtü vesselâm) te-zâhür ediyor. Zât-ı Ahmediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) harekât ve ef'âlde benze-mek, iki cihetledir:

•**Birisi:** Cenâb-ı Hakk'ı sevmek cihetinde emrine itaat ve marziyâtı dâ-iresinde hareket etmek, o ittibâi iktizâ ediyor. Çünkü bu işte en mükemmel imam, Zât-ı Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm)'dır.¹

•**İkincisi:** Madem Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), insanlara olan had-siz ihsânât-ı ilâhiyenin en mühim bir vesîlesidir;² elbette Cenâb-ı Hak hesabı-na, hadsiz bir muhabbete lâyıktır. İnsan, sevdiği zâta eğer benzemek kâbilse, fıtraten benzemek ister. İşte Habibullah'ı sevenlerin, Sünnet-i seniyyesine itti-bâ ile O'na benzemeye çalışmaları katiyen iktizâ eder.³

Üçüncü Nokta

Cenâb-ı Hakk'ın hadsiz merhameti olduğu gibi, hadsiz bir muhabbeti de vardır. Bütün kâinattaki masnûâtın mehâsini ile ve süslendirmesiyle kendini hadsiz bir sûrette sevdirdiği gibi; masnûâtını, hususan sevdirmesine sevmek ile mukâbele eden zîşuûr mahlûkatı sever. cennetin bütün letâif ve mehâsini ve lezâizi ve niamâtı, bir cilve-i rahmeti olan bir Zât'ın nazar-ı muhabbetini kendine celbe çalışmak, ne kadar mühim ve âli bir maksat olduğu bilbedâhe anlaşılır. Madem, *nass-ı kelâmıyla; O'nun muhabbetine, yalnız ittibâ-yı Sünnet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) ile mazhar olunur.*⁴ Elbette ittibâ-yı Sünnet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), *en büyük bir maksad-ı insanî ve en mühim bir vazife-i beşeriye olduğu tahakkuk eder.*

¹ Bkz.: "Hakikaten, Allah'ın Resûlünde sizler için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikredenler için en mükemmel bir numûne vardır." (Ahzâb sûresi, 33/21)

² Bkz.: "Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik." (Enbiyâ sûresi, 21/107)

³ Bkz.: "Peygamberin müminler üzerinde haiz olduğu hak, onların bizzat kendileri hakkında haiz olduk-ları haktan daha fazladır." (Ahzâb sûresi, 33/6)

⁴ Bkz.: "Ey Resûlüm, de ki: "Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Âl-i İmran sûresi, 3/31)

On Birinci Nükte

Üç meseledir.

Birinci Mesele

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın Sünnet-i seniyyesinin menbâi üçtür: *Akvâli, ef'âli, ahvâlidir*.¹ Bu üç kısım dahi, üç kısımdır: *Ferâiz, nevâfil, âdât-ı hasenesidir*.

Farz ve vâcip kısmında ittibâa mecburiyet var; terkinde, azâp ve ikap vardır. Herkes ona ittibâa mükelleftir.

Nevâfil kısmında, emr-i istihbabî ile yine ehl-i îmân mükelleftir. Fakat, terkinde azâp ve ikap yoktur. Fiilinde ve ittibâında azîm sevâplar var ve tağyir ve tebdili bid'a ve dalâlettir ve büyük hatadır.

Âdât-ı seniyyesi ve harekât-ı müstahsenesi ise hikmeten, maslahaten, hayat-ı şahsiye ve nev'îye ve içtimâie itibârıyla O'nu taklit ve ittibâ etmek, gayet müstahsendir. Çünkü her bir hareket-i âdiyesinde, çok menfaat-i hayatiye bulunduğu gibi, mütâbaat etmekle o âdâp ve âdetler, ibâdet hükmüne geçer.

*Evet, madem dost ve düşmanın ittifâkıyla, Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) mehâsin-i ahlâkın en yüksek mertebelerine mazhardır. Ve madem bilittifak nev-i beşer içinde en meşhur ve mümtaz bir şahsiyettir. Ve madem binler mucizâtın delâletiyle ve teşkil ettiği âlem-i İslâmiyet'in ve kemâlâtının şehâdetiyle ve mübelliğ ve tercüman olduğu Kur'an-ı Hakîm'in hakâikinın tasdiğiyle, en mükemmel bir insan-ı kâmil ve bir mürşid-i ekmeldir. Ve madem semere-i ittibâıyla milyonlar ehl-i kemâl, merâtib-i kemâlâtta terakki edip saâdet-i dâreyne vâsıl olmuşlardır. Elbette o Zât'ın Sünneti, harekâtı, iktidâ edilecek en güzel nümûnelerdir ve takip edilecek en sağlam rehberlerdir ve düstur ittihâz edilecek en muhkem kanunlardır. Bahtiyar odur ki, bu ittibâ-yı Sünnet'te hissesi ziyâde ola. Sünnet'e ittibâ etmeyen, tembellik eder ise, hasâret-i azîme; ehemmiyet-siz görür ise, cinâyet-i azîme; tekzîbini işmâm eden tenkid ise, dalâlet-i azîmedir.*²

¹ Bkz.: es-Suyûtî, *et-Tedribü'r-râvî* 1/194.

² Peygamber Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), kendisine itaat edenin Allah'a itaat etmiş olacağını beyan buyurmuş, itaat etmeyen hariç bütün ümmetinin cennete gireceğini müjdelemiştir: Buhârî, *i'tisam* 2, *ahkâm* 1, *cihâd* 109; Müslim, *imâre* 33; Nesâî, *bey'at* 27.

İkinci Mesele

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Hakîm'de: ¹ *وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ* ferman eder. Rivâyât-ı sahiha ile Hazreti Âişe-i Siddîka (*radıyallâhu anhâ*) gibi sahâbe-i güzîn, Hazreti Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)²ı tarif ettikleri zaman ³ *خُلُقُهُ الْقُرْآنُ* diye tarif ediyorlardı. Yani, “Kur'ân'ın beyân ettiği mehâsin-i ahlâkın misâli, Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)⁴dır. Ve o mehâsini en ziyâde imtisâl eden ve fıtraten o mehâsin üstünde yaratılan O'dur.”

İşte böyle bir Zât'ın ef'âl, ahvâl, akvâl ve harekâtının her birisi, nev-i beşere birer model hükmüne geçmeye lâyık iken, O'na îmân eden ve ümmetinden olan gafillerin, (Sünnetine ehemmiyet vermeyen veyahut tağyir etmek isteyen) ne kadar bedbaht olduğunu dîvâneler de anlar.

Üçüncü Mesele

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), hilkaten en mûtedil bir vaziyette ve en mükemmel bir sûrette halk edildiğinden, harekât ve sekenâtı, itidâl ve istikâmet üzerine gitmiştir.³ Siyer-i seniyyesi, kat'î bir sûrette gösterir ki, her hareketinde istikâmet ve itidâl üzere gitmiş, ifrât ve tefritten içtinâp etmiştir.

Evet, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), ⁴ *فَاسْتَقِمَّ كَمَا أُمِرْتُ* emrini tamamiyle imtisâl ettiği için, bütün ef'âl ve akvâl ve ahvâlinde istikâmet, kat'î bir sûrette görünüyor. Meselâ, kuvve-i aklıyenin fesât ve zulmeti hükmündeki ifrât ve tefriti olan gabâvet ve cerbezeden müberrâ olarak, hadd-i vasat ve medâr-ı istikâmet olan hikmet noktasında kuvve-i aklıyesi dâimâ hareket ettiği gibi; kuvve-i gadabiyenin fesâdı ve ifrât ve tefriti olan korkaklık ve tehevürden münezze olarak, kuvve-i gadabiyenin medâr-ı istikâmeti ve hadd-i vasatı olan şecâat-ı kudsiye ile kuvve-i gadabiyesi hareket etmekle beraber; kuvve-i şehevîyenin fesâdı ve ifrât ve tefriti olan humud ve fücurdan musaffâ olarak, o kuvvenin medâr-ı istikâmeti olan iffette, kuvve-i şehevîyesi dâimâ iffeti, âzamî masûmiyet derecesinde rehber ittihâz etmiştir. Ve hâkezâ... Bütün

¹ “Şüphesiz Sen, ahlâkın –Kur'ân buudlu, ulûhiyet eksensli olması itibarıyla– ihâtası imkânsız, idrâki nâkâbil en yücesi üzerinesin!” (Kalem sûresi, 68/4)

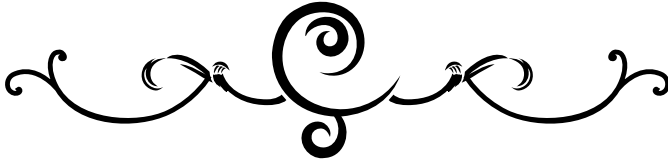
² Müslim, *müsâfirin* 139; İbni Mâce, *ahkâm* 14; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 6/91, 163, 216.

³ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 6/68, 155; et-Tayâlisî, *el-Müsned* s.49; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 4/478.

⁴ “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” (Hûd sûresi, 11/112)

Sünen-i seniyyesinde, ahvâl-i fitriyesinde ve ahkâm-ı şer'iyyesinde, hadd-i istikâmeti ihtiyar edip zulüm ve zulümât olan ifrât ve tefritten, israf ve tebzirden içtinâp etmiştir. Hattâ tekellümünde ve ekl ve şürbünde, iktisâdı rehber ve israftan katiyen içtinâp etmiştir. Bu hakikatin tafsîlâtına dâir binler cild kitap telif edilmiştir. ¹اَلْعَارِفُ تَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ¹ sırımca, bu denizden bu katre ile iktifâ edip, kıssayı kısa keseriz.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ جَامِعِ مَكَارِمِ الْاَخْلَاقِ وَمَظْهَرِ سِرِّ ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ الَّذِي قَالَ
مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ²
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنَّ هَدَيْنَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ
رَبِّنَا بِالْحَقِّ³
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴

¹ Ârif olana bir işaret yeter.

² Allahım! “Şüphesiz sen pek büyük bir ahlâk üzeresin.”^{*1} sırrına mazhar olarak en üstün meziyetleri kendisinde toplayan^{*2} ve “Ümmetimin fesadı zamanında benim sünnetime yapışana yüz şehid ecri vardır.”^{*3} buyuran Zâta rahmet et.

^{*1} Kalem sûresi, 68/4.

^{*2} Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/381; İbni Ebi Şeybe, *el-Musannef* 6/324.

^{*3} et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/315; İbni Adıyy, *el-Kâmil* 2/327; el-Beyhakî, *ez-Züh'd* s.118.

³ “Hamdolsun bizi bu cennete erıştiren Allah'a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizin yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.” derler.” (A'râf sûresi, 7/43)

⁴ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

On İkinci Lem'a

Re'fet Bey'in iki cüz'î suali münâsebetiyle, iki nükte-i Kur'âniye'nin beyânına dâirdir.

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ إِخْوَانِكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ³

Aziz siddık kardeşim Re'fet Bey,

Senin bu müsaadesiz zamanımda suallerin, beni müşkül bir mevkide bulunduruyor. Bu defaki iki سوالin çendan cüz'îdir. Fakat iki nükte-i Kur'âniye'ye münâsebettar olduklarından ve küre-i arza dâir سوالiniz, coğrafya ve kozmoğrafyanın yedi kat zemin ve yedi tabaka semâvâta tenkidlerine temas ettiğinden, bana ehemmiyetli geldi. Onun için سوالin cüz'iyetine bakmayarak ilmî ve küllî bir sûrette, iki âyet-i kerîmeye dâir iki nükte icmâlen beyân edilecek. Sen de cüz'î سوالine karşı ondan hisse alırsın.

Birinci Nükte

“İki Nokta”dır.

Birinci Nokta

وَكَايْنِ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ⁴
إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ⁵

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi; sizin ve kardeşlerinizin üzerine olsun.

⁴ “Nice canlı mahlûk var ki rızıklarını kendileri taşıyamazlar. Ama sizi de, bütün onları da rızıklandıran Allah'tır. O her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.” (Ankebût sûresi, 29/60)

⁵ “Bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ'dır.” (Zâriyât sûresi, 51/58).

âyetlerinin sırrınca, rızık doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâl'in elindedir ve hazine-i rahmetinden çıkar. Her bir zîhayatın rızık, taahhüd-ü rabbânîsi altında olduğundan, açlıktan ölmek, olmamak lâzım gelir. Hâlbuki zâhiren açlıktan ve rıziksızlıktan ölenler çok görünüyor. Şu hakikatin ve şu sırrın halli şudur ki:

Taahhüd-ü rabbânî hakikattir. Rıziksızlık yüzünden ölenler yoktur. Çünkü Hakîm-i Zülcelâl, zîhayatın bedenine gönderdiği rızkın bir kısmını ihtiyat için şahm ve içyağı sûretinde iddihâr eder. Hattâ beden her hüceyesine gönderdiği rızkın bir kısmını, yine o hüceyrenin bir köşesinde iddihâr eder. İstikbalde hâriçten rızık gelmediği zaman, sarf edilmek üzere bir ihtiyat zahîresi hükmünde bulundurur. İşte bu iddihâr edilmiş ihtiyat rızık bitmeden evvel ölüyorlar. Demek o ölmek, rıziksızlıktan değildir. Belki sû-i ihtiyardan tevellüd eden bir âdet ve o sû-i ihtiyardan ve âdetin terkinden neşet eden bir marazla ölüyorlar.

Evet, zîhayatın bedeninde şahm sûretinde iddihâr edilen rızık-ı fitrî, hadd-i vasat olarak kırk gün mükemmelen devam eder. Hattâ bir marazın veya bir istiğrak-ı rûhânî neticesinde iki kırkı geçer. Hattâ bir adam, şedid bir inat yüzünden Londra mahpushânesinde yetmiş gün sıhhat ve selâmetle, hiçbir şey yemeden hayatı devam ettiğini, on üç –şimdi otuz dokuz– sene evvel¹ gazeteler yazmışlar.

Madem kırk günden yetmiş-seksen güne kadar rızık-ı fitrî devam ediyor ve madem Rezzâk ismi, gayet geniş bir sûrette rûy-u zeminde cilvesi görünüyor ve madem hiç ümit edilmediği bir tarzda, memeden ve odundan rızıklar akıyor, baş gösteriyor. Eğer pür-şer beşer, sû-i ihtiyarıyla müdahale edip karışmazsa, her hâlde rızık-ı fitrî bitmeden evvel, o zîhayatın imdâdına o isim yetişiyor, açlıkla ölüme yol vermiyor. Öyle ise; açlıktan ölenler, eğer kırk günden evvel ölseler, katiyen rıziksızlıktan değildir. Belki تَزْكُ الْعَادَاتِ مِنَ الْمُهْلِكَاتِ² sırrıyla, sû-i ihtiyardan gelen bir âdet ve terk-i âdetten neşet eden bir illetten, bir marazdan ileri gelmiştir. Öyle ise, açlıktan ölmek olmaz, denilebilir.

Evet bilmüşâhede görünüyor ki, rızık, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenasiptir. Meselâ, daha dünyaya gelmeden evvel bir yavru, rahm-ı mâderde ihtiyar ve iktidardan bütün bütün mahrum olduğu zamanda, ağzını kımılatacak kadar muhtaç olmayacak bir sûrette rızık veriliyor. Sonra dünyaya

¹ Yani 1921 yılında.

² Âdetlerin terki helâkete götüren sebeplerdendir.

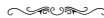
geldiği vakit, iktidar ve ihtiyar yok, fakat bir derece istidâdı ve bilkuvve bir hissi olduğundan, yalnız ağzını yapıştırmak kadar bir harekete ihtiyaç ile en mükemmel ve en mugaddi ve hazmı en kolay ve en latif bir sûrette ve en acıp bir fitratta, memeler musluğundan ağzına veriliyor. Sonra, iktidar ve ihtiyara bir derece alâka peydâ ettikçe, o kolay ve güzel rızık, bir derece, çocuğa karşı nazlanmaya başlar. O memeler çeşmeleri kesilir, başka yerlerden rızık gönderilir. Fakat iktidar ve ihtiyarı, rızık takip etmeye müsaid olmadığı için, Rezzâk-ı Kerîm peder ve vâlidesinin şefkat ve merhametlerini, iktidar ve ihtiyarına yardımcı gönderiyor. Her ne vakit iktidar ve ihtiyar tekemmül eder, o vakit rızık ona koşmaz ve koşturulmaz.

Rızık yerinde durur. Der: “Gel beni ara ve bul ve al!” Demek rızık, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenasibdir. Hattâ çok risalelerde beyân etmişiz ki, en ihtiyarsız ve iktidarsız hayvanlar, daha iyi yaşıyorlar, daha iyi besleniyorlar.

İkinci Nokta

İmkânın envâî var. İmkân-ı aklî, imkân-ı örfî, imkân-ı âdi gibi kısımları vardır. Bir hâdisе, eğer imkân-ı aklî dâiresinde olmazsa, reddedilir; imkân-ı örfî dâiresinde olmazsa dahi, mucize olur fakat kolayca kerâmet olamaz. Eğer örfen ve kâideten nazîri bulunmazsa, şuhûd derecesinde bir bürhân-ı kat’î ile ancak kabul edilir.

İşte bu sırra binâen kırk gün ekmek yemeyen Seyyid Ahmed-i Bedevî’nin hârikulâde hâlleri, imkân-ı örfî dâiresindedir. Hem kerâmet olur, hem hârikulâde bir âdeti de olabilir. Evet Seyyid Ahmed-i Bedevî’nin (*kuddîse sirruhi*) acıp ve istiğrakkârâne hâllerde bulunduğu, tevâtür derecesinde naklediliyor. Kırk günde bir defa yemek yemesi, vâki olmuştur. Fakat her vakit öyle değil. Kerâmet nev’inden bazı defa olmuştur. Bir ihtimâl var ki, hâlet-i istiğrakıyesi, yemeye ihtiyaç görmediği için, ona nisbeten âdet hükmüne girmiştir. Seyyid Ahmed-i Bedevî (*kuddîse sirruhi*) nev’inden çok evliyâlardan bu tarz hârikalar mevsûkan rivâyet edilmiş. Madem Birinci Nokta’da isbât ettiğimiz gibi, müddehar rızık, kırk günden fazla devam eder ve o miktar yememek, âdeten mümkündür ve mevsûkan hârika adamlardan o hâl rivâyet edilmiştir. Elbette inkâr edilmeyecektir.

[İkinci Nükte]

İkinci Sual münâsebetiyle iki mesele-i mühimme beyân edilecek.

Çünkü coğrafya ve kozmoğrafya fenlerinin kısacık kanunlarıyla ve daracık düsturlarıyla ve küçücük mîzanlarıyla Kur'ân'ın semâvâtına çıkamadıklarından ve âyâtın yıldızlarındaki yedi kat mânâları keşfedemediklerinden âyeti tenkid, belki inkârına divânesine çalışmışlar.

Birinci Mesele-i Mühimme

Semâvât gibi arzın da yedi tabaka olmasına dâirdir. Şu mesele, yeni zamanın feylesoflarına hakikatsiz görünüyor. Onların arza ve semâvâta dâir olan fenleri kabul etmiyor. Bunu vasita ederek bazı hakâik-i Kur'âniye'ye itiraz ediyorlar. Buna dâir muhtasaran birkaç işaret yazacağız.

Birincisi

Evelâ: Âyetin mânâsı ayırdır ve o mânâların efrâdı ve mâsadaıkları ayırdır. İşte o küllî mânânın müteaddit efrâdından bir ferdi bulunmazsa, o mânâ inkâr edilmez. Semâvâtın yedi tabakasına ve arzın yedi katına dâir mânâyı küllîsinin çok efrâdından yedi mâsadak zâhiren görünüyor.

Sâniyen: Âyetin sarâhatinde “yedi kat arz” dememiş.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا¹

Âyetin zâhiri diyor ki: “arzi da o seb'a semâvât gibi halk etmiş ve mahlûkatına mesken ittihâz etmiş.” Yedi tabaka olarak halk ettim, demiyor. Misliyet ise mahlûkiyet ve mahlûkata meskeniyet cihetiyle bir teşbihtir.

İkincisi

Küre-i arz her ne kadar semâvâta nisbeten çok küçüktür, fakat hadsiz masnûât-ı ilâhiyenin meşheri, mazharı, mahşeri, merkezi hükmünde olduğundan, kalb, cesede mukâbil geldiği gibi, küre-i arz dahi, koca hadsiz se-

¹ “Allah O yüce Yaratıcıdır ki yedi kat göğü ve yerden de onların benzerini yaratmıştır. Allah'ın emri ve hükmü bunlar arasında inip durur ki, Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilmiyle ihata ettiğini, O'nun ilmi dışında hiçbir şey olmayacağını siz de bilebilirsiniz.” (Talâk sûresi, 65/12)

mâvâta karşı bir kalb ve mânevî bir merkez hükmünde olarak mukâbil gelir. Onun için zeminin küçük mikyasta eskiden beri yedi¹(Hâşiye) iklimi; hem Avrupa, Afrika, Okyanusya, iki Asya, iki Amerika namlarıyla mâruf yedi kıtası; hem denizle beraber şark, garb, şimal, cenup, bu yüzdeki ve Yeni Dünya yüzündeki mâlûm yedi kıtası; hem merkezinden tâ kısr-ı zâhirîye kadar hikmeten, fennen sâbit olan muttasıl ve mütenevvi yedi tabakası, hem zîhayat için medâr-ı hayat olmuş yetmiş basit ve cüz'î unsurları tazammun edip ve "yedi kat" tâbir edilen meşhur yedi nev'i küllî unsuru; hem dört unsur denilen su, hava, nar, toprak (türab) ile beraber, "mevâlid-i selâse" denilen meâdin, nebâtât ve hayvanâtın yedi tabakaları ve yedi kat âlemleri; hem cin ve ifrit ve sâir muhtelif zîşuûr ve zîhayat mahlûkların âlemleri ve meskenleri olduğu, çok kesretli ehl-i keşf ve ashâb-ı şuhûdun şehâdetiyle sâbit yedi kat arzın âlemleri; hem küre-i arızımıza benzeyen yedi küre-i uhrâ dahi bulunmasına, zîhayata makar ve mesken olmasına işareten yedi tabaka, yani, yedi küre-i arziye bulunmasına işareten küre-i arz dahi, yedi tabaka, âyât-ı Kur'âniye'den fehmedilmiştir.

İşte yedi nev'i ile yedi tarzda, arzın yedi tabakası mevcud olduğu tahakkuk ediyor. Sekizincisi olan âhirki mânâ, başka nokta-yı nazarda ehemmiyetlidir; o yedide dâhil değildir.

Üçüncüsü

Madem Hakîm-i Mutlak israf etmiyor, abes şeyleri yaratmıyor. Ve madem mahlûkatın vücudları, zîşuûr içindir ve zîşuûrla kemâlini bulur ve zîşuûrla şenlenir ve zîşuûrla abesiyetten kurtulur. Ve madem bilmüşâhede o Hakîm-i Mutlak, o Kadîr-i Zülcelâl, hava unsurunu, su âlemini, toprak tabakasını hadsiz zîhayatlarla şenlendiriyor. Ve madem hava ve su, hayvanâtın cevelânına mâni olmadığı gibi; toprak, taş gibi kesif maddeler, elektrik ve röntgen gibi maddelerin seyrine mâni olmuyorlar. Elbette o Hakîm-i Zülkemâl, o Sâni-i Bîzevâl, küre-i arızımızın merkezinden tut, tâ meskenimiz ve merkezimiz olan bu kısr-ı zâhirîye kadar birbirine muttasıl yedi küllî tabakayı ve geniş meydanlarını ve âlemlerini ve mağaralarını boş ve hâli bırakmaz. Elbette onları şenlendirmiş, o âlemlerin şenlenmesine münasip ve muvâfık zîşuûr mahlûkları halk edip orada iskân etmiştir. O zîşuûr mahlûklar, mademki melâike ecnâsından ve rûhânî envâlarından olmak lâzım gelir. Elbette en kesif ve en sert

1 (Hâşiye) Seb'a ile beraber yedi kelimesi yedi kere tevâfuku pek güzel düşmüş.

tabaka –onlara nisbeten– balığa nisbeten deniz ve kuşa nisbeten hava gibidir. Hattâ zeminin merkezindeki müthiş ateş dahi, o zîşuûr mahlûklara nisbeti, bizlere nisbeten güneşin harareti gibi olmak iktizâ eder. O zîşuûr rûhânîler nurdan oldukları için, nâr onlara nur gibi olur.

Dördüncüsü

On Sekizinci Mektup'ta tabakât-ı arzın acâibine dâir ehl-i keşfin tavr-ı akıl hâricinde beyân ettikleri tasvirata dâir bir temsil zikredilmiştir. Hülâsası şudur ki: Küre-i arz, âlem-i şehâdette bir çekirdektir; âlem-i misâliye ve berzahiyede bir büyük ağaç gibi, semâvâta omuz omuza vuracak bir azamettedir. Ehl-i keşfin küre-i arzda ifritlere mahsus tabakasını bin senelik bir mesafe görmele-ri, âlem-i şehâdete âit küre-i arzın çekirdeğinde değil, belki âlem-i misâlîdeki dallarının ve tabakalarının tezâhürüdür. Madem küre-i arzın zâhiren ehemmi-yetsiz bir tabakasının böyle başka âlemde azametli tezâhürâtı var; elbette yedi kat semâvâta mukâbil yedi kat denilebilir ve mezkûr noktaları ihtâr için icâz ile i'câzkârâne bir tarzda âyât-ı Kur'âniye, semâvâtın yedi tabakasına karşı bu küçücük arzı mukâbil göstermekle işaret ediyor.

İkinci Mesele-i Mühimme'dir

نُسَبِحُ لَهُ السَّمَوَاتِ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹
ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ²

Şu âyet-i kerîme gibi müteaddit âyetler, semâvâtı yedi semâ olarak be-yân ediyor. İşârâtü'l-i'câz tefsirinde eski Harb-i Umumi'nin birinci senesinde cephe-i harpte ihtisar mecburiyetiyle gayet mücmel beyân ettiğimiz o mesele-nin yalnız bir hülâsasını yazmak münasıptır. Şöyle ki:

Eski hikmet, semâvâtı dokuz tasavvur edip, lisân-ı şer'ide, Arş ve Kürs'ü yedi semâvât ile beraber kabul edip acıp bir sûretle semâvâtı tasvir etmiştiler. O eski hikmetin dâhî hükemâsının şâşaalı ifadeleri, nev-i beşeri çok asırlar müddetince tahakkümleri altında tutmuşlar. Hattâ, çok ehl-i tefsir, âyâtın zâ-hirlerini onların mezhebine göre tevfik etmeye mecbur kalmışlar. O sûretle

¹ “Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah'ı takdis ve tenzih eder. Hatta hiçbir şey yoktur ki O'na hamd ile tenzih etmesin.” (İsrâ sûresi, 17/42-44)

² “Sonra iradesi yukarıya yönelip orayı da yedi gök halinde sağlamca nizama koydu. O her şeyi hakkıyla bilir.” (Bakara sûresi, 2/29)

Kur'ân-ı Hakîm'in i'câzına bir derece perde çekilmişti. Ve hikmet-i cedîde nâmı verilen yeni felsefe ise, eski felsefenin mürûr ve ubûra ve hark ve iltiyâma kâbil olmayan semâvât hakkındaki ifrâtına mukâbil tefrit edip, semâvâtın vücudunu âdetâ inkâr ediyorlar. Evvelkiler ifrât, sonrakiler tefrit edip hakikati tamamıyla gösterememişler. Kur'ân-ı Hakîm'in hikmet-i kudsiyesi ise, o ifrât ve tefriti bırakıp hadd-i vasatı ihtiyar edip der ki: Sâni-i Zülcelâl, yedi kat semâvâtı halk etmiştir. Hareket eden yıldızlar ise, balıklar gibi semâ içinde gezerler ve tesbih ederler. Hadîste ¹مَوْجُ السَّمَاءِ مَكْفُوفٌ denilmiş. Yani, "Semâ, emvâc-ı karardâde olmuş bir denizdir."

İşte bu hakikat-i Kur'âniye'yi yedi kâide ve yedi vecih mânâ ile gayet muhtasar bir sûrette isbât edeceğiz.

Birinci Kâide

Fennen ve hikmeten sâbittir ki, bu haddi yok fezâ-yı âlem, nihayetsiz bir boşluk değil, belki "esîr" dedikleri madde ile doludur.

İkincisi

Fennen ve aklen, belki müşâhedeten sâbittir ki, ecrâm-ı ulviyenin câzibe ve dâfia gibi kanunlarının râbitası ve ziyâ ve hararet ve elektrik gibi maddelerdeki kuvvetlerin nâşiri ve nâkili, o fezâyı dolduran bir madde mevcuttur.

Üçüncüsü

Madde-i esîriye, esîr kalmakla beraber, sâir maddeler gibi muhtelif teşekkûlât ve ayrı ayrı sûretlerde bulunduğu tecrübeten sâbittir. Evet, nasıl ki buhar, su, buz gibi havâî, mâyi, câmid üç nev'i eşya, aynı maddeden oluyor. Öyle de, madde-i esîriyeden dahi yedi nev'i tabakât olmasına hiçbir mâni-i akli olmadığı gibi, hiçbir itiraza medâr olmaz.

Dördüncüsü

Ecrâm-ı ulviyeye dikkat edilse görünüyor ki, o ulvî âlemlerin tabakâtında muhalefet var. Meselâ, Nehrüsema ve Kehkeşan nâmıyla mâruf, Türkçe "Samanyolu" tâbir olunan bulut şeklindeki dâire-i azîmenin bulunduğu tabaka,

¹ Bkz.: Tirmizî, *tefsîru sûre (57) 1*; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd 2/370*; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat 6/15*.

elbette sevâbit yıldızların tabakasına benzemiyor. Güyâ tabaka-yı sevâbit yıldızları, yaz meyveleri gibi yetişmiş, ermişler. Ve o Kehkeşan'daki bulut şeklinde görülen hadsiz yıldızlar ise, yeniden yeniye çıkıp ermeye başlıyorlar. Tabaka-yı sevâbit dahi, sâdık bir hads ile Manzûme-i Şemsiye'nin tabakasına muhalefeti görünüyor. Ve hâkezâ yedi manzumât ve yedi tabaka, birbirine muhalif bulunması, his ve hads ile derk olunur.

Beşincisi

Hadsen ve hissene ve istikrâen ve tecrübeten sâbit olmuştur ki: Bir maddede tanzim ve teşkil düşse ve o maddeden başka masnûât yapılsa, elbette muhtelif tabaka ve şekillerde olur. Meselâ, elmas madeninde teşkilât başladığı vakit, o maddeden hem ramâd, yani hem kül, hem kömür, hem elmas nev'ileri tevellüd ediyor. Hem meselâ, ateş, teşekküle başladığı vakit, hem alev, hem duman, hem kor tabakalarına ayrılıyor. Hem meselâ, müvellidü'l-mâ, müvellidü'l-humuza ile mezcedildiği vakit, o mezceden hem su, hem buz, hem buhar gibi tabakalar teşekkül ediyor. Demek anlaşılıyor ki bir madde-i vâhidde teşkilât düşse, tabakâta ayrılıyor. Öyle ise, madde-i esîriyede Kudret-i Fâtıra teşkilâta başladığı için, elbette ayrı ayrı tabaka olarak فَسَوَاهُنَّ سِنَعٌ sırrıyla yedi nev'i semâvâtı ondan halk etmiştir.¹

Altıncısı

Şu mezkûr emâreler, bizzarûre semâvâtın hem vücuduna, hem taaddüdüne delâlet ederler. Madem katiyen semâvât müteaddittir ve Muhibir-i Sâdık, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın lisânıyla yedidir, der. Elbette yedidir.

Yedincisi

Yedi, yetmiş, yedi yüz gibi tâbirât, üslûb-u Arabî'de kesreti ifade ettiği için, o küllî yedi tabaka çok kesretli tabakaları hâvî olabilir.

Elhâsıl: Kadîr-i Zülcelâl, esîr maddesinden yedi kat semâvâtı halk edip tesviye ederek, gayet dakik ve acıp bir nizam ile tanzim etmiş ve yıldızları içinde zer' edip ekmiştir. Madem Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, umum ins ve cinnin umum tabakalarına karşı konuşan bir hutbe-i ezeliyedir. Elbette nev-i

¹ “(Sonra iradesi yukarıya yönelip) orayı da yedi gök halinde sağlamca nizama koydu.” (Bakara sûresi, 2/29)

beşerin her bir tabakası, her bir âyât-ı Kur'âniye'den hissesini alacak ve âyât-ı Kur'âniye, her tabakanın fehmini tatmin edecek sûrette ayrı ayrı ve müteaddit mânâları zımnen ve işâreten bulunacaktır.

Evet, hitâbât-ı Kur'âniye'nin vüs'ati ve maânî ve işâratındaki genişliği ve en âmî bir avâmdan en has bir havassa kadar derecât-ı fehimlerini mürâat ve mümâşât etmesi gösterir ki; her bir âyetin her bir tabakaya bir vechi var, bakıyor. İşte bu sırâ binâen, "yedi semâvât" mânâ-yı küllisinde yedi tabaka-i beşeriye, muhtelif yedi kat mânâyı fehmetmişler. Şöyle ki:

¹ *فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ* âyetinde, kısa nazarlı ve dar fikirli bir tabaka-yı insâniye, hava-yı nesîmînin tabakâtını fehmeder. Ve kozmoğrafya ile sersemleşmiş diğer bir tabaka-yı insâniye dahi, elsine-i enâmda seb'a-yı seyyare ile meşhur yıldızları ve medârlarını fehmeder. Daha bir kısım insanlar küremize benzer zevillhayatın makarrı olmuş semâvî yedi küre-i âheri fehmeder.² Diğer bir tâife-i beşeriye, Manzûme-i Şemsiye'nin yedi tabakaya ayrılmasını, hem Manzûme-i Şemsiye'mizle beraber yedi manzumât-ı şümûsiyeyi fehmeder. Daha diğer bir tâife-i beşeriye, madde-i esîriyenin teşekkülâtı yedi tabakaya ayrılmasını fehmeder. Daha geniş fikirli bir tabaka-yı beşeriye, yıldızlarla yaldızlanıp, bütün görünen gökleri bir semâ sayıp, onu bu dünyanın semâsıdır diyerek, bundan başka altı tabaka-yı semâvât var olduğunu fehmeder. Ve nev-i beşerin yedinci tabakası ve en yüksek tâifesi ise; semâvât-ı seb'ayı, âlem-i şehâdete münhasır görmüyor. Belki avalim-i uhreviye ve gaybiye ve dünyeviye ve misâliyenin birer muhît zarfı ve ihâtalı birer sakfı olan yedi semâvâtın var olduğunu fehmeder.

Ve hâkezâ bu âyetin külliyyetinde mezkûr yedi kat tabakanın yedi kat mânâları gibi daha çok cüz'î mânâları vardır. Herkes fehmine göre hissesini alır ve o mâide-i semâviyeden herkes rızkını bulur.

Madem o âyetin böyle pek çok sâdık mâsadağları var. Şimdiki akılsız feylesofların ve serseri kozmoğrafyalarının, inkâr-ı semâvât bahânesiyle böyle âyete taarruz etmesi, haylaz ahlak çocukların semâvâtındaki yıldızlara bir yıldızı düşürmek niyetiyle taş atmasına benzer. Çünkü âyetin mânâ-yı küllîsinden bir tek mâsadak sâdıksa, o küllî mânâ sâdık ve hak olur. Hattâ vâki-de bulunmayan, fakat umumun lisânında mütedâvil bulunan bir ferdi, umu-

¹ "(Sonra iradesi yukarıya yönelip) orayı da yedi gök halinde sağlamca nizama koydu." (Bakara sûresi, 2/29)

² Bkz.: el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/535; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 28/153, 154.

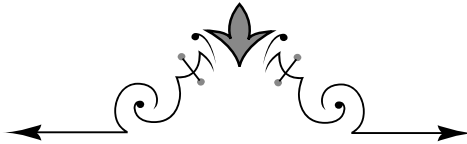
mun efkârını mürâat için o küllîde dâhil olabilir. Hâlbuki, hak ve hakikî çok efrâdını gördük. Ve şimdi bu insafsız ve haksız coğrafyaya ve sersem ve sermest ve sarhoş kozmografyaya bak: Nasıl bu iki fen hatâ ederek, hak ve hakikat ve sâdık olan küllî mânâdan gözlerini yumup ve çok sâdık olan mâsadaıkları görmeyerek; hayalî bir acîp ferdi, mânâ-yı âyet tevehhüm ederek âyete taş attılar, kendi başlarını kırdılar, îmânlarını uçurdular!

Elhâsıl: Kiraât-ı seb'a,¹ vücûh-u seb'a ve mucizât-ı seb'a ve hakâik-i seb'a ve erkân-ı seb'a üzerine nâzil olan Kur'ân semâsının o yedişer tabakalarına, cin ve şeyatîn hükmündeki itikatsız maddî fikirler çıkamadıklarından âyâtın nücûmunda ne var, ne yok bilmeyip yalan ve yanlış haber verirler. Ve onların başlarına o âyâtın nücûmundan mezkûr tahkikat gibi şahaplar inerler ve onları yakarlar. Evet, cin fikirli feylesofların felsefesiyle o semâvât-ı Kur'âniye'ye çıkılmaz. *Belki, âyâtın yıldızlarına, hikmet-i hakikiyenin mi'râciyla ve îmân ve İslâmiyet'in kanatlarıyla çıkılabilir.*

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى شَمْسِ سَمَاءِ الرِّسَالَةِ وَقَمَرِ فَلَكِ التَّبَوَّةِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ نُجُومِ الْهُدَى
لِمَنْ اهْتَدَى²

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³

اللَّهُمَّ يَا رَبَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ زَيِّنْ قُلُوبَ كَاتِبِ هَذِهِ الرِّسَالَةِ وَزُفَقَائِهِ بِنُجُومِ حَقَائِقِ
الْقُرْآنِ وَالْإِيمَانِ آمِينَ⁴

¹ Bkz.: Buhârî, *fezâilü'l-Kur'ân* 5, 27, *tevhîd* 53; Müslim, *müsâfirîn* 270; Tirmizî, *kıraat* 2.

² "Allahım! Risalet semâsının güneşi ve nübüvvet feleğinin ayı olan Zât ile, doğru yolu tutanların hidayet yıldızları olan Âl ve Ashabına rahmet et."

³ "Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara sûresi, 2/32)

⁴ "Ey göklerin ve yerin Rabbi olan Allahım! Bu risalenin kâtibi ile arkadaşlarının kalblerini Kur'ân hakikatlerinin yıldızlarıyla ve imanla süslendir, âmîn..."

On Üçüncü Lem'a

Hikmetü'l-istiâze

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ¹ sırrına dâirdir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۖ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ²

Şeytandan istiâze sırrına dâirdir. “On Üç İşaret” yazılacak. O işaretlerin bir kısmı, müteferrik bir sûrette Yirmi Altıncı Söz gibi bir kısım risalelerde beyân ve isbât edildiğinden burada yalnız icmâlen bahsedilecek.

Birinci İşaret

Suâ/: Şeytanların kâinata îcâd cihetinde hiçbir medhalleri olmadığı, hem Cenâb-ı Hak rahmet ve inâyetiyle ehl-i hakka taraftar olduğu, hem hak ve hakikatin câzibedâr güzellikleri ve mehâsinleri ehl-i hakka müeyyid ve müşevvik bulunduğu, hem dalâletin müstekreh çirkinlikleri ehl-i dalâleti tenfir ettikleri hâlde, hizbü’ş-şeytanın çok defa galebe etmesinin hikmeti nedir? Ve ehl-i hak, her vakit şeytanın şerrinden Cenâb-ı Hakk’a sığınmasının sırrı nedir?

Elcevap: Hikmeti ve sırrı şudur ki: Ekseriyet-i mutlaka ile dalâlet ve şer, menfidir ve tahriptir ve ademîdir ve bozmaktır. Ve ekseriyet-i mutlaka ile hidâyet ve hayır, müsbettir ve vücûdîdir ve imar ve tâmirdir. Herkesçe mâlûmdur ki, yirmi adamın yirmi günde yaptığı bir binayı, bir adam, bir günde tahrip eder. Evet bütün âzâ-yı esâsiyenin ve şerâit-i hayatiyenin vücuduyla vücudu devam eden hayat-ı insan, Hâlık-ı Zülcelâl’in kudretine mahsus olduğu hâlde; bir zâlim, bir uzvu kesmesiyle, hayata nisbeten ademî olan mevte o insanı

¹ Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah Teâlâ’ya sığınırım.

² “Sen de ki: “Yâ Rabbi! Şeytanların vesveselerinden, onların yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!” (Mü’minûn sûresi, 23/97-98)

mazhar eder. Onun için ¹ اَلتَّحْرِيبُ اَسْهَلُ durûb-u emsâl hükmüne geçmiş.

İşte bu sırdandır ki, ehl-i dalâlet, hakikaten zayıf bir kuvvet ile pek kuvvetli ehl-i hakka bazen galip oluyor. Fakat ehl-i hakkın öyle muhkem bir kale-i var ki, onda tahassun ettikleri vakit, o müthiş düşmanlar yanaşamazlar, bir halt edemezler. Eğer muvakkat bir zarar verseler, ² وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ sırıyla ebedî bir sevâp ve menfaatle o zarar telâfi edilir. O kale-yi metîn, o hısn-ı ha-sîn ise, Şeriat-ı Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm) ve Sünnet-i Ahmediye'dir (aleyhissalâtü vesselâm).

İkinci İşaret

Suâl: “Şerr-i mahz olan şeytanların icâdı ve ehl-i îmâna taslitleri ve onların yüzünden çok insanlar küfre girip cehenneme girmeleri, gayet müthiş ve çirkin görünüyor. Acaba Cemil-i ale'l-ıtlak ve Rahim-i Mutlak ve Rahmân-ı bil-Hakk'ın rahmet ve cemâli, bu hadsiz çirkinliğin ve dehşetli musîbetin husûlüne nasıl müsaade ediyor ve nasıl cevaz gösteriyor?” Şu meseleyi çoklar sormuşlar ve çokların hatırına geliyor.

Elcevap: Şeytanın vücudunda cüz'î şerler ile beraber birçok makâsıd-ı hayriye-i külliye ve kemâlât-ı insâniye vardır. Evet, bir çekirdekten koca bir ağaca kadar ne kadar mertebeler var; mâhiyet-i insâniyedeki istidâtta dahi ondan daha ziyâde merâtıp var. Belki zerreden şemse kadar dereceleri var. Bu istidâdatın inkişâfâtı, elbette bir hareket ister, bir muâmele iktizâ eder. Ve o muâmeledeki terakki zenbereğinin hareketi, mücâhede ile olur. O mücâhede ise, şeytanların ve muzır şeylerin vücuduyla olur. Yoksa, melâikeler gibi, insanların da makamı sâbit kalırdı. O hâlde insan nev'inde, binler envâ hükümünde sınıflar bulunmayacak... Bir şerr-i cüz'î gelmemek için bin hayrı terk etmek, hikmet ve adâlete münâfîdir.

Çendan, şeytan yüzünden ekser insanlar dalâlete giderler. Fakat ehemmiyet ve kıymet, ekseriyetle keyfiyete bakar, kemmiyete az bakar veya bakmaz. Nasıl ki bin ve on çekirdeği bulunan bir zât, o çekirdekleri toprak altında bir muâmele-i kimyeviyeye mazhar etse; ondan on tanesi ağaç olmuş, bini

¹ Yıkmak kolaydır.

² “Güzel âkıbet, elbette müttakilerindir.” (A'râf sûresi, 7/128)

bozulmuş. O on ağaç olmuş çekirdeklerin o adama verdiği menfaat, elbette bin bozulmuş çekirdeğin verdiği zararı hiçe indirir. Öyle de, nefis ve şeytanlara karşı mücâhede ile, yıldızlar gibi nev-i insanı şereflendiren ve tenvir eden on insan-ı kâmil yüzünden o nev'e gelen menfaat ve şeref ve kıymet, elbette, haşarat nev'inden sayılacak derecede süflî ehl-i dalâletin küfre girmesiyle insan nev'ine vereceği zararı hiçe indirip göze göstermediği için, rahmet ve hikmet ve adâlet-i ilâhiye, şeytanın vücuduna müsaade edip tasallutlarına meydan vermiş.

Ey ehl-i îmân! Bu müthiş düşmanlarınıza karşı zırhınız: Kur'ân tez-gâhında yapılan takvâdır. Ve siperiniz, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın sünnet-i seniyyesidir. Ve silâhınız, istiâze ve istiğfar ve hıfz-ı ilâhiyeye ilticâdır.

Üçüncü İşaret

Suâl: Kur'ân-ı Hakîm'de ehl-i dalâlete karşı azîm şekvâları ve kesretli tahşidâtı ve çok şiddetli tehdidâtı,¹ aklın zâhirine göre adâletli ve münâsebetli belâgatine ve üslûbundaki itidâline ve istikâmetine münâsip düşmüyor. Âdetâ âciz bir adama karşı, orduları tahşid ediyor. Ve onun cüz'î bir hareketi için, binler cinâyet etmiş gibi tehdit ediyor. Ve müflis ve mülkte hiç hissesi olmadığı hâlde mütecâviz bir şerik gibi mevki verip ondan şekvâ ediyor. Bunun sırrı ve hikmeti nedir?

Elcevap: Onun sır ve hikmeti şudur ki: Şeytanlar ve şeytanlara uyanlar, dalâlete sülûk ettikleri için, küçük bir hareketle çok tahribât yapabilirler. Ve çok mahlûkatın hukukuna, az bir fiil ile çok hasâret veriyorlar.

Nasıl ki bir sultanın büyük bir ticaret gemisinde bir adam az bir hareketle, belki küçük bir vazifeyi terk etmekle, o gemi ile alâkadar bütün vazifedarların semere-i sa'ylerinin ve netice-i amellerinin mahvına ve iptâline sebebiyet verdiği için, o geminin Sahib-i Zîşânı, o âsîden, o gemi ile alâkadar olan bütün raiyetinin hesabına azîm şikâyetler edip dehşetli tehdit ediyor ve onun o cüz'î hareketini değil, belki o hareketin müthiş neticelerini nazara alarak ve o Sahib-i Zîşânın Zâtına değil, belki raiyetinin hukuku nâmına dehşetli bir cezâyı çarpar.

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/85; Âl-i İmran sûresi, 3/88; Nisâ sûresi, 4/173; A'râf sûresi, 7/18, 27; Meryem sûresi, 19/88-95; Sâd sûresi, 38/85; Talâk sûresi, 65/8; Gâşiye sûresi, 88/23-24; Fecr sûresi, 89/25.

Öyle de, Sultan-ı Ezel ve Ebed dahi, küre-i arz gemisinde ehl-i hidâyetle beraber bulunan ehl-i dalâlet olan hizbü's-şeytanın zâhiren cüz'î hatîatlarıyla ve isyanlarıyla pek çok mahlûkatın hukukuna tecâvüz ettikleri ve mevcûdâtın vezâif-i âliyelerinin neticelerinin iptâl etmesine sebebiyet verdikleri için, onlardan azîm şikâyet ve dehşetli tehdidât ve tahribâtlarına karşı mühim tahşidât etmek, ayn-ı belâgat içinde mahz-ı hikmettir ve gayet münasip ve muvâfıktır. Ve mutâbık-ı muktezâ-yı hâldir ki; belâgatin tarifidir¹ ve esasıdır ve israf-ı kelâm olan mübalâğadan münezzehtir.

Mâlûmdur ki, böyle az bir hareketle çok tahribât yapan dehşetli düşmanlara karşı gayet metîn bir kaleye ilticâ etmeyen, çok perişan olur. İşte ey ehl-i î mân! O çelik ve semâvî kale, Kur'an'dır. İçine gir, kurtul.

Dördüncü İşaret

Adem, şerr-i mahz ve vücud hayr-ı mahz olduğunu, ehl-i tahkik ve as-hâb-ı keşif ittifak etmişler. Evet ekseriyet-i mutlaka ile hayır ve mehâsin ve kemâlât, vücuda istinâd eder ve ona râcî olur. Sûreten menfî ve ademî de olsa, esasî sübûtîdir ve vücûdîdir. Dalâlet ve şer ve musîbetler ve mâsiyetler ve belâlar gibi bütün çirkinliklerin esasî, mâyesi ademdir, nefiydir. Onlardaki fenâlık ve çirkinlik, ademden geliyor. Çendan sûret-i zâhîrîde müsbet ve vücûdî de görünseler, esasî ademdir, nefiydir.

Hem bilmüşâhede sâbittir ki, bina gibi bir şeyin vücudu, bütün eczâsının mevcudiyetiyle takarrur eder. Hâlbuki onun harabiyeti ve ademi ve in'ıdamı, bir rûknün ademiyle hâsıl olur. Hem vücud, her hâlde mevcut bir illet ister. Muhakkak bir sebebe istinâd eder. Adem ise, ademî şeylere istinâd edebilir. Ademî bir şey, mâdum bir şeye illet olur.

İşte bu iki kâideye binâendir ki, şeytan-ı ins ve cinnin kâinattaki müthiş âsâr-ı tahripkâraneleri ve envâ-ı küfür ve dalâlet ve şer ve mehâlik yaptıkları hâlde, zerre miktar îcâda ve hilkate müdahaleleri olmadığı gibi, mülk-i ilâhîde bir hisse-i iştirakleri olamıyor. Ve bir iktidar ve bir kudretle o işleri yapmıyorlar, belki çok işlerinde iktidar ve fiil değil, belki terk ve atâlettir. Hayrı yaptırmamakla, şerleri yapıyorlar. Yani, şerler oluyorlar. Çünkü mehâlik ve şer, tahribât nev'inden olduğu için, illetleri, mevcut bir iktidar ve fâil bir îcâd olmak lâzım değildir. Belki bir emr-i ademî ile ve bir şartın bozulmasıyla koca bir tahribât olur.

¹ Bkz.: el-Hamevî, Hızânetü'l-edebe 2/482; el-Kazvinî, el-İzâh fî ulûmî'l-belâğa 1/15, 16.

İşte bu sır, mecusilerde inkişâf etmediği içindir ki, kâinatta “Yezdan” nâmiyla bir hâlık-ı hayır, diğeri “Ehriman” nâmıyla bir hâlık-ı şer itikat etmişlerdir.¹ Hâlbuki onların Ehriman dedikleri mevhum ilâh-ı şer, bir cüz-ü ihtiyarıyla ve îcâdsız bir kesble şerlere sebebiyet veren mâlûm şeytandır.

İşte, ey ehl-i îmân! Şeytanların bu müthiş tahribâtına karşı en mühim silâhınız ve cihâzât-ı tâmiriyeniz istiğfardır ve اَعُوْذُ بِاللّٰهِ demekle Cenâb-ı Hakk’a ilticâdır. Ve kaleniz sünnet-i seniyyedir.

Beşinci İşaret

Cenâb-ı Hak, Kütüb-ü Semâviye’de beşere karşı cennet gibi azîm mükâfât ve cehennem gibi dehşetli mucâzâtı göstermekle beraber, çok irşâd, ikaz, ihtâr, tehdit ve teşvik ettiği hâlde; ehl-i îmân, bu kadar esbâb-ı hidâyet ve istikâmet varken, hizbü’ş-şeytanın mükâfâtsız çirkin zayıf desîselerine karşı mağlûp olmaları, bir zaman beni çok düşündürüyordu. Acaba îmân varken, Cenâb-ı Hakk’ın o kadar şiddetli tehdidâtına ehemmiyet vermemek nasıl oluyor? Nasıl îmân gitmiyor? إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا³ sırrıyla şeytanın gayet zayıf desîselerine kapılıp Allah’a isyan ediyor? Hattâ benim arkadaşlarımdan bazıları, yüz hakikat dersini kalben tasdik ile beraber benden işittiği ve bana karşı da fazla hüsn-ü zannı ve irtibâtı varken, kalbsiz ve bozuk bir adamın ehemmiyetsiz ve riyâkârâne iltifâtına kapıldı, onun lehinde, benim aleyhimde bir vaziyete geldi. “Fesühbânallah!” dedim, insanda bu derece sukût olabilir mi? Ne kadar hakikatsiz bir insan idi, diye o biçâreyi gıybet ettim, günaha girdim.

Sonra, sâbık işaretlerdeki hakikat inkişâf etti, karanlıklı çok noktaları aydınlattı. O nur ile, –illâhilhamd– hem Kur’ân-ı Hakîm’in azîm terğîbât ve teşvikâtı tam yerinde olduğunu, hem ehl-i îmânın desâis-i şeytânîyeye kapılmaları, îmânsızlıktan ve îmânın zayıflığından olmadığını, hem günah-ı kebâiri işleyen küfre girmediğini, hem Mu’tezile mezhebi ve bir kısım Hâriciye mezhebi “Günah-ı kebâiri irtikâp eden kâfir olur veya îmân ve küfür ortasında kalır.”⁴ diye hükümlerinde hatâ ettiklerini, hem benim o biçâre arkadaşım da

¹ eş-Şehristânî, *el-Milel ve’n-nihal* 1/232, 233, 237; el-İcî, *Kitâbü’l-Mevâkıf* 3/65; Tâhir İbni Muhammed, *et-Tabsir fi’d-dîn* 1/91, 113, 142.

² Allah Teâlâ’ya sığınırım.

³ “Şeytanın hilesi, cidden zayıftır.” (Nisâ sûresi, 4/76)

⁴ Bkz.: el-İcî, *Kitâbü’l-Mevâkıf* 3/548; İbni Ebî’l-izz, *Şerhu Akideti’t-Tahâviyye* 1/356-362.

yüz ders-i hakikati bir herifin iltifâtına fedâ etmesi, düşündüğüm gibi çok su-kût ve dehşetli alçaklık olmadığını anladım. Cenâb-ı Hakk'a şükrettim, o var-tadan kurtuldum. Çünkü sâbikan dediğimiz gibi, şeytan cüz'î bir emr-i ademî ile insanı mühim tehlikelere atar. Hem insandaki nefis ise, şeytanı her vakit dinler. Kuvve-i şehevîye ve gadabiye ise, şeytanın desîselerine hem kâbile, hem nâkile iki cihaz hükmündedirler.

İşte, bunun içindir ki, Cenâb-ı Hakk'ın "Gafûr", "Rahîm" gibi iki ismi, tecelli-i âzamla ehl-i îmâna teveccüh ediyor. Ve Kur'ân-ı Hakîm'de peygamberlere en mühim ihsânı, mağfiret olduğunu gösteriyor ve onları, istiğfar etmeye davet ediyor. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ kelime-i kudsiyesini her sûre başında tekrar ile ve her mübarek işlerde zikrine emretmesiyle¹, kâinatı ihâta eden rahmet-i vâsiasını melce' ve tahassungâh gösteriyor ve فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ² emriyle³ أَغُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ³ kelimesini siper yapıyor.

Altıncı İşaret

Şeytanın en tehlikeli bir desîsesi şudur ki: Bazı hassas ve sâfi-kalb insanlara tahayyül-ü küfrîyi tasdik-i küfürle iltibâs ettiriyor. Tasavvur-u dalâleti, dalâletin tasdiki sûretinde gösteriyor. Ve mukaddes zâtlar ve münezzeh şeyler hakkında gayet çirkin hâtıraları hayaline gösteriyor. Ve imkân-ı zâtîyi imkân-ı aklî şeklinde gösterip îmândaki yakînine münâfî bir şek tarzını veriyor. Ve o vakit o bîçâre hassas adam, kendini dalâlet ve küfür içine düştüğünü tevehhüm edip îmândaki yakîninin zâil olduğunu zanneder, yeise düşer, o yeisle şeytana maskara olur. Şeytan hem yeisini, hem o zayıf damarını, hem o iltibâsını çok işlettirir, ya divâne olur yahud "her-çibâd-âbâd" der, dalâlete gider.

Şeytanın bu desîsesinin mâhiyeti ne kadar esassız olduğunu, bazı risalelerde beyân ettiğimiz gibi, burada icmâlen bahsedeceğiz. Şöyle ki:

Nasıl ki aynada yılanın sûreti ısırmaz ve ateşin misâli yandırmaz ve murdarın aksi, telvîs etmez. Öyle de, hayal veya fikir aynasında küfrîyâtın ve çirkin akisleri ve dalâletin gölgeleri ve şetimli çirkin sözlerin hayalleri, itikadı

¹ Besmelesiz başlanılan bir işin eksik kalacağına dair bkz.: İbni Mâce, *nikâh* 19; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/359; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/127-128.

² "Hemen Allah'a sığın." (A'râf sûresi, 7/200; Nahl sûresi, 16/98; Mü'min sûresi, 40/56; Fussilet sûresi, 41/36.

³ Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah Teâlâ'ya sığınırım.

bozmaz, îmânı tağyir etmez, hürmetli edebi kırmaz. Çünkü meşhur kâidedir ki: *Tahayyül-ü şetm, şetm olmadığı gibi, tahayyül-ü küfür dahi, küfür değil ve tasavvur-u dalâlet de dalâlet değil.*

Îmândaki şek meselesi ise, imkân-ı zâtiden gelen ihtimâller, o yakîne münâfi değil ve o yakîni bozmaz. İlm-i usûl-ü dinde kavâid-i mukarrerendendir ki, *إِنَّ الْإِمْكَانَ الذَّاتِيَّ لَا يُنَافِي الْيَقِينَ الْعِلْمِيَّ*¹

Meselâ, Barla Denizi su olarak yerinde bulunduğuna yakînımız var. Hâlbuki zâtında mümkündür ki, o deniz, bu dakikada batmış olsun ve batması mümkünâtandır. Bu imkân-ı zâtî, madem bir emâreden neşet etmiyor, zihnî bir imkân olamaz ki, şek olsun. Çünkü yine ilm-i usûl-ü dinde bir kâide-i mukarreredir ki, *لَا عِبْرَةَ لِلْإِحْتِمَالِ الْغَيْرِ النَّاشِئِ عَنْ دَلِيلٍ*² Yani, “Bir emâreden gelmeyen bir ihtimâl-i zâtî ise, bir imkân-ı zihnî olmaz ki, şüphe verip, ehemmiyeti olsun.” İşte bu desîse-i şeytâniyeye mâruz olan bîçâre adam, hakâik-i îmâniyeye yakînini, böyle zâtî imkânlar ile kaybediyor zanneder. Meselâ, Hazreti Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*) hakkında beşeriyet itibarıyla çok imkân-ı zâtiye hatırına geliyor ki, îmânın cezm ve yakînine zarar vermez. Fakat o, zarar verdi zanneder, zarara düşer.

Hem bazen şeytan, kalb üstündeki lümmesi cihetinde Cenâb-ı Hak hakkında fenâ sözler söyler. O adam zanneder ki, onun kalbi bozulmuş ki böyle söylüyor; titriyor. Hâlbuki onun titremesi ve korkması ve adem-i rızası delildir ki, o sözler, kalbinden gelmiyor, belki lümme-i şeytâniyeden geliyor veya şeytan tarafından ihtâr ve tahayyül ediliyor.

Hem insanın letâifi içinde teşhis edemediğim bir-iki latife var ki, ihtiyar ve iradeyi dinlemezler; belki de mesuliyet altına da giremezler. Bazen o latifeler hükmediyorlar, hakkı dinlemiyorlar, yanlış şeylere giriyorlar. O vakit şeytan o adama telkin eder ki: “Senin istidâdın hakka ve îmâna muvâfık değil ki, böyle ihtiyarsız bâtlı şeylere giriyorsun. Demek senin kaderin, seni şekâvete mahkûm etmiştir.” O bîçâre adam, yeise düşüp, helâkete gider.

İşte şeytanın evvelki desîselerine karşı müminin tahassungâhı, muhakkikîn-i asfiyânın düsturlarıyla hudutları taayyün eden hakâik-i îmâniye ve muhkemât-ı Kur'âniye'dir. Ve âhirdeki desîselerine karşı, istiâze

¹ “İmkân-ı zâtî, yakîn-i ilmiye münâfi değildir.” Yakın mânâdaki kaideler için bkz.: el-Gazâlî, *el-Menhûl* s.122; el-Müceddidi, *Kavâidü'l-fıkḥ* s.11, 143.

² Bkz.: *Mecelle* s.24; el-Müceddidi, *Kavâidü'l-fıkḥ* s.105; Ömer Nasuhî Bilmen, *Hukuk-i İslâmiye ve istilâhât-ı fıkhiye kamusu* 1/279.

ile, ehemmiyet vermemektir. Çünkü ehemmiyet verdikçe, nazar-ı dikkati celb ettirip büyür, şişer. Müminin böyle mânevî yaralarına tiryak ve merhem, sünnet-i seniyyedir.

Yedinci İşaret

Suâf: Mu'tezile imamları, şerrin icâdını şer telâkki ettikleri için, küfür ve dalâletin hilkatini Allah'a vermiyorlar. Güyâ onunla Allah'ı takdis ediyorlar. "Beşer kendi ef'âlinin hâlıkıdır." diye dalâlete gidiyorlar.¹

Hem derler, "Bir günah-ı kebîreyi işleyen bir müminin îmânı gider.² Çünkü Cenâb-ı Hakk'a itikat ve cehennemi tasdik etmek, öyle günahı işlemekle kâbil-i tevfiğ olamaz. Çünkü dünyada gayet cüz'î bir hapis korkusuyla kendini hilâf-ı kanun her şeyden muhafaza eden adam, ebedî bir azâb-ı cehennemi ve Hâlık'ın gazabını nazar-ı ehemmiyete almayacak derecede büyük günahları işlerse, elbette îmânsızlığa dalâlet eder."

İlcevap:

•**Birinci şıkkın cevabı şudur ki:** Kader Risalesi'nde izah edildiği gibi, halk-ı şer, şer değil; belki kesb-i şer, şerdir. Çünkü halk ve icâd umum neticelere bakar. Bir şerrin vücudu, çok hayırlı neticelere mukaddime olduğu için, o şerrin icâdı, neticeler itibârıyla hayır olur, hayır hükmüne geçer. Meselâ, ateşin yüz hayırlı neticeleri var. Fakat bazı insanlar sû-i ihtiyarıyla ateşi kendilerine şer yapmakla "Ateşin icâdı şerdir." diyemezler. Öyle de, şeytanların icâdı, terakkiyât-ı insâniye gibi çok hikmetli neticeleri olmakla beraber, sû-i ihtiyarıyla ve yanlış kesbiyle şeytanlara mağlûp olmakla, "Şeytanın hilkatı şerdir." diyemez. Belki o, kendi kesbiyle kendine şer yaptı.

Evet, kesb ise, mübâşeret-i cüz'îye olduğu için, hususî bir netice-i şerriyenin mazharı olur; o kesb-i şer, şer olur. Fakat icâd, umum neticelere baktığı için, icâd-ı şer, şer değil, belki hayırdır. İşte Mu'tezile bu sırrı anlamadıkları için, "Halk-ı şer, şerdir ve çirkinin icâdı çirkindir." diye Cenâb-ı Hakk'ı takdis için şerrin icâdını ona vermemişler, dalâlete düşmüşler.

³وَالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ olan bir rûkn-ü îmânîyi⁴ te'vil etmişler.

¹ Bkz.: el-Mâtürîdî, *et-Tevhîd* 1/92, 169, 314, 315; İbni Hazm, *el-Fasl fi'l-mîlel* 2/121, 3/57, 59.

² Bkz.: el-İcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 3/548; İbni Ebî'l-izz, *Şerhu Akideti't-Tahâviyye* 1/356-362.

³ Başa gelen ister hayır olsun ister şer olsun, kadere her yönüyle inanmak.

⁴ Kaderin, îmânın bir rûknü olduğuna dair bkz.: Müslim, *îmân* 39; Tirmizî, *îmân* 4; Ebû Dâvûd, *sünnet* 17.

•**İkinci şık ki:** “Günah-ı kebîreyi işleyen, nasıl mümin kalabilir?” diye suallerine cevap ise:

Evvelâ, sâbık işaretlerde onların hatası kat’î bir sûrette anlaşılmıştır ki, tekrara hâcet kalmamıştır. Sâniyen, nefs-i insâniye, muaccel ve hazır bir dir-hem lezzeti, müeaccel, gâib bir batman lezzete tercih ettiği gibi, hazır bir tokat korkusundan, ileride bir sene azâptan daha ziyâde çekinir.

Hem insanda hissiyât galip olsa, aklın muhâkemesini dinlemez. Heves ve vehmi hükmedip, en az ve ehemmiyetsiz bir lezzet-i hazırayı, ileride gayet büyük bir mükâfata tercih eder. Ve az bir hazır sıkıntıdan, ileride büyük bir azâb-ı müecceleden ziyâde çekinir. Çünkü tevehhüm ve heves ve his, ileriye görmüyor belki inkâr ediyorlar. Nefis dahi yardım etse, mahall-i î mân olan kalb ve akıl susarlar, mağlûp oluyorlar. Şu hâlde kebâiri işlemek, î mânsızlıktan gelmiyor, belki his ve hevesin ve vehmin galebesiyle akıl ve kalbin mağ-lûbiyetinden ileri gelir.

Hem sâbık işaretlerde anlaşıldığı gibi, fenâlık ve hevesât yolu, tahribât olduğu için gayet kolaydır. Şeytan-ı ins ü cinnî, çabuk insanları o yola sevk ediyor. Gayet cây-ı hayret bir hâldir ki, âlem-i bekânın nass-ı hadîsle sinek kanadı kadar bir nuru, ebedî olduğu için, bir insanın müddet-i ömründe dünyadan aldığı lezzet ve nimete mukâbil geldiği hâlde;¹ bazı biçâre insanlar, bir sinek kanadı kadar bu fânî dünyanın² lezzetini, o bâkî âlemin, bu fânî dünyasına değer lezzetlerine tercih edip, şeytanın arkasında gider.

İşte bu sırlar içindir ki, Kur’ân-ı Hakîm, müminleri pek çok tekrar ve ısrar ile, tehdit ve teşvik ile günahı zecr ve hayra sevk ediyor.³

Bir zaman Kur’ân-ı Hakîm’in bu tekrar ile şiddetli irşâdâtı bana bu fikri verdi ki; bu kadar mütemâdî ihtârlar ve ikazlar, mümin insanları sebatsız ve hakikatsiz gösteriyorlar. İnsanın şerefine yakışmayacak bir vaziyet veriyorlar. Çünkü bir memur, âmirinden aldığı bir tek emri itaatine kâfi iken, aynı emri on defa söylese, o memur cidden gücenecek. Beni itham ediyorsun, ben hain değilim, der. Hâlbuki en hâlis müminlere Kur’ân-ı Hakîm musırrâne mükerrer emrediyor.

¹ Bkz.: el-Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmî’l-Kur’ân* 13/7.

² Bkz.: “Allah katında, dünyanın sinek kanadı kadarlık bir kıymeti olsaydı, kâfirler ondan bir yudum su bile içemezlerdi.” (Tirmizî, *zühd* 13; İbni Mâce, *zühd* 3.)

³ Bkz.: “Allah başkalarına adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlarla vermeyi emreder. Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.” (Nahl sûresi, 16/90)

Bu fikir benim zihnimi kurcaladığı bir zamanda iki-üç sâdik arkadaşlarım vardı. Onları şeytan-ı insânin desîselerine kapılmamak için pek çok defa ihtâr ve ikaz ediyordum. “Bizi itham ediyorsun.” diye gücenmiyorlardı. Fakat ben kalben diyordum ki: “Bu mütemâdiyen ihtârlarımla bunları gücendiriyorum, sadâkatsizlikle ve sebatsızlıkla itham ediyorum.”

Sonra birden sâbık işaretlerde izah ve isbât edilen hakikat inkişâf etti. O vakit o hakikatle hem Kur’ân-ı Hakîm’in tam mutâbık-ı muktezâ-yı hâl ve yerinde ve israfsız ve hikmetli ve ithamsız bir sûrette ısrar ve tekrârâtı yaptığını ve ayn-ı hikmet ve mahz-ı belâgat olduğunu bildim. Ve o sâdik arkadaşlarımla gücenmediklerinin sırrını anladım. O hakikatin hülâsası şudur ki:

Şeytanlar tahribât cihetinde sevk ettikleri için, az bir amel ile çok şerleri yaparlar. Onun için tarîk-ı hakta ve hidâyette gidenler, pek çok ihtiyat ve şiddetli sakınmaya ve mükerrer ihtârâta ve kesretli muâvenete muhtaç olduklarıdır ki, Cenâb-ı Hak, o tekrârât cihetinde bin bir ismi ile ehl-i îmâna muâvenetini takdim ediyor ve binler merhamet ellerini imdâdına uzatıyor. Şerefini kırmıyor, belki vikâye ediyor. İnsanın kıymetini küçük düşürmüyor, belki şeytanın şerrini büyük gösteriyor.

İşte, ey ehl-i hak ve ehl-i hidâyet! Şeytan-ı ins ve cinnînin mezkûr desîselerinden kurtulmak çaresi: Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak mezhebini karargâh yap ve Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’ın muhkemât kalemine gir ve sünnet-i seniyyeyi rehber yap, selâmeti bul.

Sekizinci İşaret

Suâl: Sâbık işaretlerde isbât ettiniz ki: Dalâlet yolu, kolay ve tahrip ve tecâvüz olduğu için, çoklar o yola sülûk ediyorlar. Hâlbuki sâir risalelerde kat’î deliller ile isbât etmişsiniz ki, küfür ve dalâlet yolu o kadar müşkülâtlı ve suubetlidir ki, hiç kimse ona girmek gerektiği ve kâbil-i sülûk değil. Ve îmân ve hidâyet yolu o kadar kolay ve zâhirdir ki, herkes ona girmeli idi.

Elcevap: Küfür ve dalâlet iki kısımdır.

Bir kısmı, amelî ve fer’î olmakla beraber, îmân hükümlerini nefyetmek ve inkâr etmektir ki, bu tarz dalâlet kolaydır. Hakkı kabul etmemektir, bir tertir, bir ademdir, bir adem-i kabuldür. İşte bu kısımdır ki, risalelerde kolay gösterilmiş.

İkinci kısım ise, amelî ve fer'î olmayıp, belki itikadî ve fikrî bir hükümdür. Yalnız îmânın nefyini değil, belki îmânın zıddına gidip bir yol açmaktır. Bu ise, bâtılı kabuldür, hakkın aksini isbâttır. Bu kısım, îmânın yalnız nefyi ve nakîzi değil, îmânın zıddıdır. Adem-i kabul değil ki kolay olsun, belki kabul-ü ademdir. Ve o ademi isbât etmekle kabul edilebilir. ¹ **لَا يُبْتَدَأُ** kâidesiyle, ademin isbâtı elbette kolay değildir.

İşte sâir risalelerde imtinâ derecesinde suubetli ve müşkülâtlı gösterilen küfür ve dalâlet bu kısımdır ki, zerre miktar şuûru bulunan, bu yola sâlik olmamak lâzımdır. Hem bu yol, risalelerde kat'î isbât edildiği gibi o kadar dehşetli elemeleri var ve boğucu karanlıkları var ki, zerre miktar aklı bulunan, o yola talip olmaz.

Eğer denilse: Bu kadar elîm ve karanlıklı, müşkülâtlı yola nasıl ekser insanlar gidiyorlar?

Elcevap: İçine düşmüş bulunuyorlar, çıkamıyorlar. Hem insandaki nebâtî ve hayvânî kuvveleri, âkıbeti görmedikleri, düşünemedikleri ve o insandaki letâif-i insâniyeye galebe ettikleri için, çıkmak istemiyorlar ve hazır ve muvakkat bir lezzetle müteselli oluyorlar.²

Suâl: Eğer denilse: Dalâlette öyle dehşetli bir elem ve bir korku var ki; kâfir, değil hayattan lezzet alması, hiç yaşamaması lâzım geliyor. Belki o elemden ezilmeli ve o korkudan ödü patlamalı idi. Çünkü insâniyet itibârıyla hadsiz eşyaya müştâk ve hayata âşık olduğu hâlde, küfür vasıtasıyla mevtini bir idam-ı ebedî ve bir firâk-ı lâyezalî ve zevâl-i mevcûdâtı ve ahababının vefatlarını ve bütün sevdiklerini idam ve müfârat-ı ebediye sûretinde gözü önünde dâimâ küfür vasıtasıyla gören insan, nasıl yaşayabilir? Nasıl hayattan lezzet alabilir?

Elcevap: Acîp bir mağlata-yı şeytâniye ile kendini aldatır, yaşar. Surî bir lezzet alır zanneder. Meşhur bir temsil ile onun mâhiyetine işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Deniliyor: Deve kuşuna demişler, “Kanatların var, uç.” O da kanatlarını kısıp, “Ben deveyim.” demiş, uçmamış. Fakat avcının tuzağına düşmüş. Avcı beni görmesin diye başını kuma sokmuş. Hâlbuki koca gövdesini dışarıda

¹ “Mutlak yokluk, (ancak pek büyük güçlkle) isbat edilebilir.” Bkz.: İbni Nüceym, *el-Bahru'r-râik* 2/122; İbni Kayyim, *es-Savâiku'l-mürsele* 4/1310; İbni Kayyim, *er-Rûh fi'l-kelâm* 1/198.

² Bkz.: Kıyâmet sûresi, 75/20-21; Dehr sûresi, 76/27.

bırakmış, avcıya hedef etmiş. Sonra ona demişler, “Madem deveyim diyorsun, yük götür.” O zaman kanatlarını açıvermiş, “Ben kuşum.” demiş, yükün zahmetinden kurtulmuş. Fakat hâmisiz ve yemsiz olarak avcılarının hücumuna hedef olmuş.

Aynen onun gibi, kâfir, Kur’ân’ın semâvî ilânâtına karşı küfr-i mutlakı bırakıp meşkûk bir küfre inmiş. Ona denilse, “Madem mevt ve zevâli, bir idam-ı ebedî biliyorsun, kendini asacak olan darağacı göz önünde... Ona her vakit bakan, nasıl yaşar? Nasıl lezzet alır?” O adam, Kur’ân’ın umumî vech-i rahmet ve şümûllü nurundan aldığı bir hisse ile der: “Mevt idam değil, ihtimâl bekâ var.” Veyahut deve kuşu gibi başını gaflet kumuna sokar, tâ ki ecel onu görmesin ve kabir ona bakmasın ve zevâl-i eşya ona ok atmasın!

Elhâsıl, o meşkûk küfür vasıtasıyla deve kuşu gibi mevt ve zevâli idam mânâsında gördüğü vakit Kur’ân ve semâvî kitapların îmân-ı bi’l-âhirete dâir kat’î ihbârâtı ona bir ihtimâl verir; o kâfir, o ihtimâle yapışır, o dehşetli elemi üzerine almaz. O vakit ona denilse, “Madem bâkî bir âleme gidilecek; o âlemde güzel yaşamak için tekâlif-i diniye meşakkatini çekmek gerektir.” O adam şekk-i küfrî cihetiyle der, “Belki yoktur, yok için neden çalışayım?” Yani, vaktâ ki o hükm-ü Kur’ân’ın verdiği ihtimâl-i bekâ cihetiyle idam-ı ebedî âlâmından kurtulur; ve meşkûk küfrün verdiği ihtimâl-i adem cihetiyle tekâlif-i diniye meşakkatini ona müteveccih olur, ona karşı küfür ihtimâline yapışır, o zahmetten kurtulur. Demek bu nokta-yı nazarda, müminden ziyâde bu hayatta lezzet alır zannediyor. Çünkü tekâlif-i diniyenin zahmetinden ihtimâl-i küfrî ile kurtuluyor ve âlâm-ı ebediyeden ise ihtimâl-i îmânî cihetiyle kendi üzerine almaz. Hâlbuki bu mağlata-yı şeytânîyenin hükmü, gayet sathî ve faydasız ve muvakkattır.

İşte, Kur’ân-ı Hakîm’in küffârlar hakkında da bir nevi cihet-i rahmeti vardır ki, hayat-ı dünyeviyeyi onlara cehennem olmaktan bir derece kurtarıp bir nevi şek vererek, şek ile yaşıyorlar. Yoksa âhiret cehennemini andıracak bu dünyada dahi mânevî bir cehennem azâbı çekeceklerdi ve intihara mecbur olacaklardı.

İşte, ey ehl-i îmân! Sizi idam-ı ebedîden ve dünyevî ve uhrevî cehennemlerden kurtaran Kur’ân’ın himayeti altına müminâne ve mu’temidâne giriniz ve sünnet-i seniyyesinin dâiresine teslimkârâne ve müstahsinâne dâhil olunuz, dünya şekâvetinden ve âhirette azâptan kurtulunuz!

Dokuzuncu İşaret

Suâl: Hizbullah olan ehl-i hidâyet, başta enbiyâ ve onların başında Fahr-i Âlem (*aleyhissalâtu vesselâm*), o kadar inâyet ve rahmet-i ilâhiye ve imdâd-ı sübhâniyye mazhar oldukları hâlde, neden çok defa hizbü'-ş-şeytan olan ehl-i dalâlete mağlûp olmuşlar? Hem Hâtemü'l-enbiyâ'nın güneş gibi parlak nübüvvet ve risâleti ve iksir-i âzam gibi tesirli i'câz-ı Kur'ânî vasıtasıyla irşâd ve câzibe-i umumiye-i kâinattan daha câzibedâr hakâik-i Kur'âniye'nin komşuluğunda ve yakınında olan Medine münafıklarının dalâlette ısrarları ve hidâyete girmemeleri ne içindir ve hikmeti nedir?

Elcevap: Bu iki şık müthiş sualin halli için, derince bir esas beyân etmek lâzım gelir. Şöyle ki:

Şu kâinat Hâlık-ı Zülcelâl'inin hem cemâlî, hem celâlî iki kısım esmâsı bulunduğundan ve o cemâlî ve celâlî isimler, hükümlerini ayrı ayrı cilverlerle göstermek iktizâ ettiklerinden, Hâlık-ı Zülcelâl, kâinatta ezdâdı birbirine mezc edip birbirine mukâbil getirip ve birbirine mütecâviz ve müdâfi bir vaziyet verip, hikmetli ve menfaattar bir nevi mübâreze sûretine getirip, ondan zıd-ları birbirinin hududuna geçirip ihtilâfât ve tagayyürât meydana getirmekle kâinatı kanun-u tagayyür ve tahavvül ve düstur-u terakki ve tekâmüle tâbi kıldığı için; o şecere-i hilkatın câmi bir semeresi olan insan nev'inde o kanun-u mübârezeyi daha acîp bir şekle getirip bütün terakkiyât-ı insâniyye medâr bir mücâhede kapısını açıp, hizbullaha karşı meydana çıkabilmek için hizbü'-ş-şeytana bazı cihâzât vermiş.

İşte bu sır-ı dakîk içindir ki, enbiyâlar çok defa ehl-i dalâlete karşı mağlûp oluyor.¹ Ve gayet zaaf ve aczde olan dalâlet ehli, mânen gayet kuvvetli olan ehl-i hakka muvakkaten galip oluyorlar ve mukavemet ediyorlar. Bu acîp mukavemetin sır-ı hikmeti şudur ki:

Dalâlette ve küfürde hem adem ve terk var ki, pek kolaydır, hareket istemez. Hem tahrip var ki, çok sehildir ve âsandır; az bir hareket yeter. Hem tecâvüz var ki, az bir amel ile çoklarına zarar verip, ihâfe noktasında ve fir'avniyet cihetinden onlara bir makam kazandırır. Hem âkıbeti görmeyen ve hazır zevke müptelâ olan insandaki nebâtî ve hayvânî kuvvelerin tatmini,

¹ Meselâ Hz. Nûh (*aleyhisselâm*), kavmine karşı çok darda kaldığı andaki yakanışı Kur'ân'da meâlen şöyle yer alır: "O da: "Yâ Rabbî, ben mağlûbum, artık Sen bana yardım et!" dedi." (Kamer sûresi, 54/10)

telezzüzü, hürriyeti vardır ki, akıl ve kalb gibi letâif-i insâniyeyi insâniyetkârâne ve âkıbet-endişâne olan vazifelerinden vazgeçiriyorlar.¹

Ehl-i hidâyet ve başta ehl-i nübüvvet ve başta Habib-i Rabbü'l-âlemîn olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın meslek-i kudsîsi, hem vücûdî, hem sübûtî, hem tâmîr, hem hareket, hem hudutta istikâmet, hem âkıbeti düşünmek, hem ubûdiyet, hem nefsi emmârenin firavuniyetini,² serbestliğini kırmak gibi esasât-ı mühimme bulunduğundandır ki, Medine-i Münevvere'de bulunan o zamanın münafıkları, o Parlak güneşe karşı yarasa kuşu gibi gözlerini yumup, o Câzibe-i Azîme'ye karşı şeytanî bir kuvve-i dâfiaya kapılıp, dalâlette kalmışlar.

Eğer denilirse: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) madem Habib-i Rabbü'l-âlemîn'dir.³ Hem elindeki hak ve lisânındaki hakikattir.⁴ Ve ordusundaki askerlerin bir kısmı melâikedir.⁵ Ve bir avuç su ile bir orduyu sular.⁶ Ve dört avuç buğday ve bir oğlağın etiyle bin adamı doyuracak bir ziyafet verir.⁷ Ve küffâr ordusunun gözlerine bir avuç toprak atmakla, o bir avuç topraktan her küffârın gözüne bir avuç toprak girmesiyle onları kaçırr.⁸ Ve daha bunun gibi bin mucizât sahibi olan bir Kumandan-ı Rabbânî, nasıl oluyor Uhud'un nihayetinde⁹ ve Huneyn'in bidâyetinde mağlûp oluyor?¹⁰

Elcevap: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), nev-i beşere muktedâ ve imam ve rehber olarak gönderilmiştir. Tâ ki, o nev-i insanî, hayat-ı içtimâiye

¹ Bkz.: "Ey Ehl-i kitap! Niçin bile bile hakkı bâtil ile karıştırıyor, niçin bile bile hakikati gizliyorsunuz? Ehl-i kitaptan bir gürûh birbirlerine, şöyle dediler: Şu müslümanlara indirilen kitaba günün başlangıcında (zahiren) iman edin, sonunda da inkâr edin, olur ki onlar da şüpheye düşüp dinlerinden dönerler." (Âl-i İmran sûresi, 3/71-72)

² Nefsin daima fenalığı isteyip, kötülüğe sevk ettiğine dair bkz.: "Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder." (Yûsuf sûresi, 12/53). Ayrıca insanın en büyük düşmanı, kendi nefsi olduğuna dair bkz.: el-Beyhakî, *ez-Zühd* s.157; el-Gazâlî, *İhyâ ulûmi'd-dîn* 3/4; ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 3/408.

³ Bkz.: Tirmizî, *menâkıb* 1; Dârimî, *mukaddime* 8.

⁴ Bkz.: "Biz Kur'ân'ı hak olarak indirdik. O da hakkın ve gerçeğin ta kendisi olarak indi. Seni de ey Resûlüm, sadece rahmetle müdelemen ve inanmayanları ise azapla uyarmak için gönderdik." (İsrâ sûresi, 17/105)

⁵ Bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/123-125; Buhârî, *meğâzî* 11.

⁶ Bkz.: Buhârî, *vudû'* 32, *menâkıb* 25, *meğâzî* 35; Müslim, *imâre* 72, 73, *fezâil* 5, 6.

⁷ Buhârî, *menâkıb* 25, *meğâzî* 35; Müslim, *fezâil* 6, 7, *imâre* 72, 73.

⁸ Müslim, *cihâd* 81; Dârimî, *siyer* 16; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 1/303, 368.

⁹ Bkz.: Buhârî, *cihâd* 65, *bed'ü'l-halk* 11, *menâkıbü'l-ensâr* 22, *meğâzî* 18, *eymân* 15, *diyât* 16; Ebû Dâvûd, *cihâd* 106; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 4/293, 294.

¹⁰ Bkz.: Buhârî, *meğâzî* 54, *cihâd* 52, 61, 97, 167; Müslim, *cihâd* 79; Tirmizî, *cihâd* 15.

ve şahsiyedeki düsturları ondan öğrensın ve Hakîm-i Zülkemâl'in kavânîn-i meşîetine itaate alışsınlar ve desâtir-i hikmetine tevfik-i hareket etsınler. Eğer Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), hayat-ı içtimâiye ve şahsiyesinde dâimâ hârikulâdelere ve mucizelere istinâd etseydi, o vakit İmâm-ı Mutlak ve Rehber-i Ekber olamazdı.

İşte bu sır içindir ki, yalnız dâvâsını tasdik ettirmek için ara sıra indelhâce, münkirlerin inkârını kırmak için mucizeler gösterirdi. Sâir vakitlerde nasıl ki herkesten ziyâde evâmir-i ilâhiyeye itaat etmiştir. Öyle de, hikmet-i rabbâniye ile ve meşîet-i sübhâniye ile tesîs edilen âdetullah kavânînine herkesten ziyâde mürâat ve itaat ederdi. Düşmana karşı zırh giyerdi,¹ “Sipere giriniz!” emrederdi.² Yara alırdı, zahmet çekerdi.³ Tâ tamamıyla hikmet-i ilâhiye kanununa ve kâinattaki şeriat-ı fitriye-i kübrâya mürâat ve itaati gösterson.

Onuncu İşaret

İblisin en mühim bir desîsesi: Kendini, kendine tâbi olanlara inkâr ettirmekdir. Şu zamanda, hususan maddiyyûnların felsefeleriyle zihni bulanalar, bu bedihî meselede tereddüt gösterdikleri için, şeytanın bu desîsesine karşı bir-iki söz söyleyeceğiz. Şöyle ki:

• *İnsanlarda şeytan vazifesini gören cesetli ervâh-ı habîse bilmüşâhede bulunduğu gibi, cinnîden cesetsiz ervâh-ı habîse dahi bulunduğu, o kat'iyettedir. Eğer onlar maddî ceset giyseydiler, bu şerîr insanların aynı olacaktılar. Hem eğer bu insan sûretindeki insî şeytanlar cesetlerini çıkarabilse idiler, o cinnî iblisler olacaktılar. Hattâ bu şiddetli münâsebate binâendir ki, bir mezheb-i bâtil hükmetmiş ki: “İnsan sûretindeki gayet şerîr ervâh-ı habîse, öldükten sonra şeytan olur.”*

Mâlûmdur ki, âlâ bir şey bozalsa, ednâ bir şeyin bozulmasından daha ziyâde bozuk olur. Meselâ, nasıl ki süt ve yoğurt bozulsalar, yine yenilebilir. Yağ bozalsa, yenilmez, bazen zehir gibi olur. Öyle de, mahlûkatın en mükërremi, belki en âlâsı olan insan, eğer bozalsa, bozuk hayvandan daha ziyâde bozuk olur. Mûteaffin maddelerin kokusuyla telezüz eden haşarat gibi ve ısırmakla zehirlendirmekten lezzet alan yılanlar gibi, dalâlet bataklığındaki şerler ve habîs ahlâklar ile telezüz ve iftihar eder ve zulmün zulûmâtındaki zararlardan

¹ Bkz.: Ebû Dâvûd, *cihâd* 75; İbni Mâce, *cihâd* 18; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 3/449.

² Bkz.: Buhârî, *meğâzi* 29, *cihâd* 34, 161, *kader* 16, *temennî* 7; Müslim, *cihâd* 125.

³ Bkz.: Buhârî, *cihâd* 80, 85, 163, *vudû'* 72, *meğâzi* 24, *nikâh* 123, *tıb* 27; Müslim, *cihâd* 101.

ve cinâyetlerden lezzet alırlar; âdetâ şeytanın mâhiyetine girerler. Evet, cinnî şeytanın vücuduna kat'î bir delili, insî şeytanın vücududur.

•**Sâniyen:** Yirmi Dokuzuncu Söz'de yüzer delil-i kat'î ile rûhânî ve meleklerin vücudunu isbât eden umum o deliller, şeytanların dahi vücudunu isbât ederler. Bu ciheti o Söz'e havale ediyoruz.

•**Sâlisen:** Kâinattaki umûr-u hayriyedeki kanunların mümessili, nâzırı hükmünde olan meleklerin vücudu, ittifâk-ı edyân ile sâbit olduğu gibi, umûr-u şerriyenin mümessilleri ve mübâşirleri ve o umûrdaki kavânînin medârları olan ervâh-ı habîse ve şeytânîye bulunması, hikmet ve hakikat noktasında kat'idir. Belki umûr-u şerriyede zîşuûr bir perdenin bulunması daha ziyâde lâzımdır. Çünkü Yirmi İkinci Söz'ün başında denildiği gibi, herkes, her şeyin hüsn-ü hakikisini göremediği için, zâhirî şerriyet ve noksaniyet cihetinde Hâlık-ı Zülcelâl'e karşı itiraz etmemek ve rahmetini ittiham etmemek ve hikmetini tenkid etmemek ve haksız şekvâ etmemek için, zâhirî bir vasıtayı perde ederek, tâ itiraz ve tenkid ve şekvâ, o perdelere gidip, Hâlık-ı Kerîm ve Hakîm-i Mutlak'a teveccüh etmesin. Nasıl ki vefat eden ibâdın küsmesinden Hazreti Azrail'i kurtarmak için hastalıkları ecele perde etmiş.¹ Öyle de, Hazreti Azrail'i (*alefhiisselâm*) kabz-ı ervâha perde edip, tâ merhametsiz tevehhüm edilen o hâletlerden gelen şekvâlar, Cenâb-ı Hakk'a teveccüh etmesin. Öyle de, daha ziyâde bir kat'iyetle şerlerden ve fenâlıklardan gelen itiraz ve tenkid, Hâlık-ı Zülcelâl'e teveccüh etmemek için, hikmet-i rabbâniye, şeytanın vücudunu iktizâ etmiştir.

•**Râbian:** İnsan küçük bir âlem olduğu gibi, âlem dahi büyük bir insandır. Bu küçük insan, o büyük insanın bir fihristesi ve hülâsasıdır. İnsanda bulunan nümûnelerin büyük asılları, insan-ı ekberde bizzarûre bulunacaktır. Meselâ, nasıl ki insanda kuvve-i hâfızanın vücudu, âlemde Levh-i Mahfuz'un vücuduna kat'î delildir. Öyle de, insanda kalbin bir köşesinde lümme-i şeytânîye² denilen bir âlet-i vesvese ve kuvve-i vâhimenin telkinâtıyla konuşan bir şeytanî³ lîsân ve ifsâd edilen kuvve-i vâhime, küçük bir şeytan hükmüne geçtiğini ve sahiplerinin ihtiyarına zıt ve arzusuna muhalif hareket ettiklerini

¹ Bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 5/51; el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 1/177-178; es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-mensûr* 6/543.

² Bkz.: Tirmizî, *tefsîru sûre* (35) 2; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/305; el-Bezzâr, *el-Müsne'd* 5/394; Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 8/417.

³ “Şeytan gagasını Âdemoğlunun kalbi üzerine koymuş vaziyette durur. O kul Allah'ı anarsa, şeytan susar; kul Allah'ı anmayı unutursa şeytan vesvese verir.” anlamındaki hadis için bkz.: Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 7/278.

hissen ve hadsen herkes nefsinde görmesi, âlemde büyük şeytanların vücuduna kat'î bir delildir. Ve bu lümme-i şeytâniye ve şu kuvve-i vâhime, bir kulak ve bir dil olduklarından, ona üfleyen ve bunu konuşuran hâricî bir şahs-ı şerîrenin vücudunu ihsâs ederler.

On Birinci İşaret

Ehl-i dalâletin şerrinden kâinatın kızdıklarını ve anâsır-ı külliye'nin hiddet ettiklerini ve umum mevcûdâtın galeyana geldiklerini, Kur'ân-ı Hakîm mucizâne ifade ediyor. Yani, kavm-i Nûh'un başına gelen tufan ile semâvât ve arzın hücumunu¹ ve kavm-i Semûd ve Âd'in inkârından hava unsurunun hiddetini² ve kavm-i Firavun'a karşı su unsurunun ve denizin galeyanını³ ve Karun'a karşı toprak unsurunun gayzını⁴ ve ehl-i küfre karşı âhirette تَكَادُ تَمَيِّزُ⁵ sırıyla cehennemin gayzını ve öfkesini ve sâir mevcûdâtın ehl-i küfür ve dalâlete karşı hiddetini gösterip ilân ederek gayet müthiş bir tarzda ve i'câzkârâne ehl-i dalâlet ve isyanı zecrediyor.

Suâl: Ne için böyle ehemmiyetsiz insanların ehemmiyetsiz amelleri ve şahsî günahları, kâinatın hiddetini celb ediyor?

İcevap: Bazı risalelerde ve sâbık işaretlerde isbât edildiği gibi, küfür ve dalâlet, müthiş bir tecâvüzdür ve umum mevcûdâtı alâkadar edecek bir cinâyettir. Çünkü hilkat-i kâinatın bir netice-i âzamı, ubûdiyet-i insâniyedir ve rubûbiyet-i ilâhiyeye karşı îmân ve itaatle mukâbeledir. Hâlbuki ehl-i küfür ve dalâlet ise, küfürdeki inkârıyla, mevcûdâtın ille-i gâiyeleri ve sebeb-i bekâları olan o netice-i âzamı reddettikleri için, umum mahlûkatın hukukuna bir nevi tecâvüz olduğu gibi, umum masnûâtın aynalarında cilveleri tezâhür eden ve masnûâtın kıymetlerini, aynadarlık cihetinde âlî eden esmâ-yı ilâhiyenin cilvelerini inkâr ettikleri için, o esmâ-yı kudsiyeye karşı bir tezyif olduğu gibi, umum masnûâtın kıymetini tenzil ile, o masnûâta karşı bir tahkir-i azîmdir. Hem umum mevcûdâtın her biri birer vazife-i âliye ile muvazzaf birer memur-u rabbânî derecesinde iken, küfür vasıtasıyla sukût ettirip, câmid, fânî, mânâsız bir mahlûk menzilesinde gösterdiğinden, umum mahlûkatın hukukuna karşı bir nevi tahkirdir.

¹ Bkz.: Hâkka sûresi, 69/11; Kamer sûresi, 54/11-12.

² Bkz.: Hâkka sûresi, 69/5-6.

³ Bkz.: A'râf sûresi, 7/136; Tâhâ sûresi, 20/78; Kasas sûresi, 28/40.

⁴ Bkz.: Kasas sûresi, 28/81.

⁵ Bkz.: Mülk sûresi, 67/7-8.

İşte envâ-ı dalâlet derecâtına göre az çok kâinatın yaratılmasındaki hikmet-i rabbâniyeye ve dünyanın bekâsındaki makâsıd-ı sübhâniyeye zarar verdiği için, ehl-i isyana ve ehl-i dalâlete karşı kâinat hiddete geliyor, mevcûdât kızıyor, mahlûkat öfkeleniyor.

Ey cirmi ve cismi küçük ve cürmü ve zulmü büyük¹ ve ayb ve zenbi azîm bîçâre insan! Kâinatın hiddetinden, mahlûkatın nefretinden, mevcûdâtın öfkesinden kurtulmak istersen, işte kurtulmanın çaresi: Kur'ân-ı Hakîm'in dâire-i kudsiyesine girmektir. Ve Kur'ân'ın mübelliği olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın sünnet-i seniyyesine ittibâdır. Gir ve tâbi ol!

On İkinci İşaret

Dört sual ve cevaptır.

Birinci Suâl: Mahdut bir hayatta, mahdut günahlara mukâbil, hadsiz bir azâp ve nihayetsiz bir cehennem nasıl adâlet olur?

Elcevap: Sâbık işaretlerde, hususan bundan evvelki On Birinci İşaret'te katıyen anlaşıldı ki: Küfür ve dalâlet cinâyeti, nihayetsiz bir cinâyettir ve hadsiz bir hukuka tecâvüzdür.

İkinci Suâl: Şeriatla denilmiştir ki: "Cehennem cezâ-yı ameldir, fakat cennet fazl-ı ilâhî iledir."² Bunun sırr-ı hikmeti nedir?

Elcevap: Sâbık işaretlerde tebeyyün etti ki; insan, îcâdsız bir cüz-ü ihtiyarî ile ve cüz'î bir kesb ile, bir emr-i ademî veya bir emr-i itibârî teşkil ile ve sübût vermekle müthiş tahribâta ve şerlere sebebiyet verdiği gibi, nefsi ve hevâsı dâimâ şerlere ve zararlara meyyâl olduğu için, o küçük kesbin neticesinden hâsıl olan seyyiâtın mesuliyetini, o çeker. Çünkü onun nefsi istedi ve kendi kesbiyle sebebiyet verdi. Ve şer ademî olduğu için, abd ona fâil oldu. Cenâb-ı Hak da halk etti. Elbette o hadsiz cinâyetin mesuliyetini, nihayetsiz bir azâp ile çekmeye müstehak olur.

Amma hasenât ve hayrat ise, madem ki vücûdîdirler; kesb-i insanî ve cüz-ü ihtiyarî onlara illet-i mûcide olamaz. İnsan, onda hakikî fâil olamaz. Ve nefs-i emmâresi de hasenâta taraftar değildir,³ belki rahmet-i ilâhiye onları

¹ Bkz.: Ahzâb sûresi, 33/72.

² Bkz.: Nisâ sûresi, 4/79; Yûnus sûresi, 10/58; Buhârî, rikak 18, merdâ 19; Müslim, münâfikîn 71-73, 75, 76, 78.

³ Bkz.: "Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder." (Yûsuf sûresi, 12/53)

ister ve kudret-i rabbâniye îcâd eder. Yalnız insan, îmân ile, arzu ile, niyet ile sahip olabilir. Ve sahip olduktan sonra, o hasenât ise, ona evvelce verilmiş olan vücut ve îmân nimetleri gibi sâbık hadsiz niam-ı ilâhiyeye bir şükürdür, geçmiş nimetlere bakar. Vaad-i ilâhî ile verilecek cennet ise, fazl-ı rahmânî ile verilir. Zâhirde bir mükâfâtır, hakikatte fazıldır.

Demek seyyiâtta sebep, nefistir; mücâzâta bizzât müstehaktır. Hasenâtta ise sebep Hak'tandır, illet de Hak'tandır. Yalnız, insan îmân ile tesahub eder. "Mükâfâtını isterim" diyemez, "Fazlını beklerim" diyebilir.

Üçüncü Suâl: Beyânat-ı sâbıkadan da anlaşılıyor ki; seyyiât, intişar ve tecâvüz ile taaddüt ettiğinden, bir seyyie bin yazılmalı, hasene ise vü-cûdî olduğu için maddeten taaddüt etmediğinden ve abdin îcâdıyla ve nefsin arzusuyla olmadığından hiç yazılmamalı veya bir yazılmalı idi. Neden seyyie bir yazılır, hasene on ve bazen bin yazılır?¹

Elcevap: Cenâb-ı Hak, kemâl-i rahmet ve cemâl-i rahîmîyetini o sûretle gösteriyor.

Dördüncü Suâl: Ehl-i dalâletin kazandıkları muvaffakiyet ve gösterdik-leri kuvvet ve ehl-i hidâyete galebeleri gösteriyor ki; onlar bir kuvvete ve bir hakikate istinâd ediyorlar. Demek ya ehl-i hidâyette zaaf var, ya onlarda bir hakikat var?

Elcevap: Hâşâ! Ne onlarda hakikat var, ne ehl-i hakta zaaf vardır. Fakat maatteessüf kasîrû'n-nazar muhâkemesiz bir kısım avâm tereddüde düşüp vesvese ediyorlar, akidelerine hâlel geliyor. Çünkü diyorlar: "Eğer ehl-i hakta tam hak ve hakikat olsaydı, bu derece mağlûbiyet ve zillet olmamak gerekti. Çünkü hakikat kuvvetlidir. ² الْحَقُّ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى عَلَيْهِ" olan kâide-i esâsiye ile, kuvvet haktır. Eğer o ehl-i hakka mukâbil galibâne gelen ehl-i dalâletin hakikî bir kuvveti ve bir nokta-yı istinâdı olmasaydı bu derece galibiyet ve muvaffakiyet olmamak lâzım gelecekti?"

Elcevap: Ehl-i hakkın mağlûbiyeti kuvvetsizlikten, hakikatsizlikten gelmediği, sâbık işaretlerle kat'î isbât edildiği gibi; ehl-i dalâletin galebesi kuvvetlerinden ve iktidarlarından ve nokta-yı istinâd bulmalarından gelmediği, yine o işaretlerle kat'î isbât edildiğinden; bu sorunun cevabı, sâbık işaretlerin hey'et-i

¹ Hasenenin on kat yazıldığına dair bkz.: En'âm sûresi, 6/160. Ayrıca seyyienin bir yazıldığı hâlde, hasenenin on kattan yedi yüz kata kadar yazıldığına dair bkz.: Buhârî, *imân* 31; Müslim, *imân* 206, 207.

² "Hak yücedir ve ona üstün gelinmez." Bkz.: Buhârî, *cenâiz* 79; et-Taberânî, *el-Mu'cemû'l-ı-ıvsat* 6/128.

mecmûasıdır. Yalnız burada desîselerinde istimâl ettikleri bir kısım silâhlarına işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Ben kendim mükerreren müşâhede etmişim ki, yüzde on ehl-i fesât, yüzde doksan ehl-i salâhı mağlûp ediyordu. Hayretle merak ettim, tetkik ederek katiyen anladım ki, o galebe kuvvetten, kudretten gelmiyor, belki fesâtın ve alçaklıktan ve tahripten ve ehl-i hakkın ihtilâfından istifâde etmesinden ve içlerine ihtilâf atmaktan ve zayıf damarları tutmaktan ve aşılarmaktan ve hissiyât-ı nefsanîyeyi ve ağrâz-ı şahsiyeyi tahrik etmekten ve insanın mâhiyetinde muzır madenler hükmünde bulunan fenâ istidâtları işlettirmekten ve şan ve şeref nâmıyla riyâkârâne nefsin firavniyetini okşamaktan ve vicdansızca tahribâtlarından herkes korkmasından geliyor. Ve o misillü şeytanî desîseler vasıtasıyla muvakkaten ehl-i hakka galebe ederler. Fakat ¹ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ² sırrıyla, ³ الْحَقُّ يَغْلُو وَلَا يَغْلِي عَلَيْهِ ⁴ düsturuyla, onların o muvakkat galebeleri, menfaat cihetinden onlar için ehemmiyetsiz olmakla beraber, cehennemi kendilerine ve cenneti ehl-i hakka kazandırmalarına sebeptir.

İşte, dalâlette, iktidarsızlar muktedir görünmeleri ve ehemmiyetsizler şöhrat kazanmaları içindir ki, hodfuruş, şöhrat-perest, riyâkâr insanlar ve az bir şeyle iktidarlarını göstermek ve ihâfe ve ızzat cihetinden bir mevki kazanmak için ehl-i hakka muhalefet vaziyetine girerler. Tâ görünsün ve nazar-ı dikkat ona celb olunsun. Ve iktidar ve kudretle değil, belki terk ve atâletle sebebiyet verdiği tahribât ona isnâd edilip, ondan bahsedilsin. Nasıl ki böyle şöhrat dîvânelerinden birisi, namazgâhı telvîs etmiş, tâ herkes ondan bahsetsin. Hattâ ondan lânetle de bahsedilmiş de, şöhrat-perestlik damarı kendisine bu lânetli şöhrati hoş göstermiş diye darb-ı mesel olmuş.

Ey âlem-i bekâ için yaratılan ve fânî âleme müptelâ olan biçâre insan!

² فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ ³ âyetinin sırrına dikkat et, kulak ver! Bak ne diyor! Mefhûm-u sarîhiyle ferman ediyor ki: “Ehl-i dalâletin ölmesiyle, insan ile alâkadar olan semâvât ve arz, onların cenazeleri üstünde ağlamıyorlar, yani, onların ölmesiyle memnun oluyorlar.” Ve mefhûm-u işârîsiyle ifade ediyor ki: “Ehl-i hidâyetin ölmesiyle semâvât ve arz, onların cenazeleri üstünde ağlıyorlar, fırâklarını istemiyorlar.” Çünkü ehl-i îmân ile bütün kâinat alâkardır, ondan memnundur. Zira îmân ile Hâlık-ı Kâinat'ı bildikleri için, kâinatın

¹ “Güzel âkıbet, elbette müttakilerindir.” (A'râf sûresi, 7/128)

² “(Merhamete lâıyk olma haklarını kaybettiklerinden) perişan hâllerine gök de ağlamadı, yer de ağlamadı.” (Duhân sûresi, 44/29)

kıymetini takdir edip hürmet ve muhabbet ederler. Ehl-i dalâlet gibi tahkir ve zımnî adâvet etmezler.

Ey insan, düşün! Sen alâküllihâl öleceksin. Eğer nefis ve şeytana tâbi isen, senin komşuların, belki akrabaların senin şerrinden kurtulmak için mesrûr olacaklar.¹ Eğer ²أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ deyip, Kur'ân'a ve Habîb-i Rahmân'a tâbi isen, o vakit semâvât ve arz ve mevcûdât, herkesin derecesine nisbeten, senin derecene göre senin firâkından müteessir olup mânen ağlarlar. Ulvî bir matem ile ve haşmetli bir teşyi' ile, kabir kapısıyla girdiğin bekâ âleminde senin derecene nisbeten senin için bir hüsn-ü istikbâl var olduğuna işaret ederler.³

On Üçüncü İşaret

“Üç Nokta”dır.

Birinci Nokta

Şeytanın en büyük bir desîsesi, hakâik-i îmâniyenin azameti cihetinde dar kalbli ve kısa akıllı ve kâsır fikirli insanları aldatır, *der ki*: “Bir tek zât, umum zerrât ve seyyârât ve nücûmu ve sâir mevcûdâtı bütün ahvâliyle tedbir-i rubûbiyetinde çeviriyor, idare ediyor, deniliyor. Böyle hadsiz acıp büyük meseleye nasıl inanılabilir? Nasıl kalbe yerleşir? Nasıl fikir kabul edebilir?” der. Acz-i insanî noktasında bir hiss-i inkârî uyandırıyor.

Elcevap: Şeytanın bu desîsesini susturan sır: ⁴اللَّهُ أَكْبَرُ'dir. Ve cevab-ı hakikisi de اللَّهُ أَكْبَرُ'dir. Evet اللَّهُ أَكْبَرُ'in ziyâde kesretle şeâir-i İslâmiye'de tekrarı, bu desîseyi mahvetmek içindir. Çünkü insanın âciz kuvveti ve zayıf kudreti ve dar fikri, böyle hadsiz büyük hakikatleri اللَّهُ أَكْبَرُ nuruyla görüp tasdik ediyor ve اللَّهُ أَكْبَرُ kuvvetiyle o hakikatleri taşıyor ve اللَّهُ أَكْبَرُ dâiresinde yerleştiriyor ve

¹ “Mümin kul (ölünce), dünyanın yorgunluk ve ağrılarından kurtulur. Fâcir ise (ölünce) ondan da kullar, memleket, ağaçlar ve hayvanlar kurtulur.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *rıkak* 42; Müslim, *cenâiz* 61, 62.

² Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah Teâlâ'ya sığınırım.

³ Bkz.: Tirmizî, *kıyâmet* 26; İbni Mâce, *zühhd* 31; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/364, 6/140.

⁴ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

vesveseye düşen kalbine diyor ki, bu kâinatın gayet muntazamca tedbir ve tedviri bilmüşâhede görünüyor. Bunda iki yol var:

Birinci yol: Mümkündür, fakat gayet azımdır ve hârikadır. Zâten böyle hârika bir eser, bir hârika sanat ile, çok acıp bir yol ile olur. O yol ise, mevcûdât belki zerrât adedince vücudunun şâhidleri bulunan bir Zât-ı Ehad ve Samed'in rubûbiyetiyle ve irade ve kudretiyle olmasıdır.

İkinci yol: Hiçbir cihet-i imkânı olmayan ve imtinâ derecesinde müşkülâtlı ve hiçbir cihette mâkul olmayan şirk ve küfür yoludur. Çünkü Yirminci Mektup ve Yirmi İkinci Söz gibi çok risalelerde gayet kat'î isbât edildiği üzere, o vakit kâinatın her bir mevcudunda ve hattâ her bir zerresinde bir ulûhiyet-i mutlaka ve bir ilm-i muhît ve hadsiz bir kudret bulunmak lâzım geliyor. Tâ ki, mevcûdâtta bilmüşâhede görünen nihayet derecede nizam ve intizam ve gayet hassas mîzan ve imtiyaz ile mükemmel ve müzeyyen olan nukûş-u sanat vücud bulabilsin.

Elhâsıl: Eğer tam lâyıf ve tam yerinde olan azametli ve kibriyalı rubûbiyet olmasa, o vakit her cihetçe gayr-i mâkul ve mümtenî bir yol takip etmek lâzım gelecek. Lâyık ve lâzım olan azametten kaçmakla, muhâl ve imtinâa girmeyi, şeytan dahi teklif edemez.

İkinci Nokta

Şeytanın mühim bir desîsesi, insana kusurunu itiraf ettirmemektir. Tâ ki, istiğfar ve istiâze yolunu kapasın. Hem nefis-i insâniyenin enaniyetini tahrik edip, tâ ki nefis kendini avukat gibi müdafaa etsin; âdetâ taksirattan takdis etsin.

Evet şeytanı dinleyen bir nefis, kusurunu görmek istemez; görse de, yüz te'vil ile te'vil ettirir. وَعَيْنُ الرَّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ¹ sırrıyla: Nefsine nazar-ı rıza ile baktığı için ayıbını görmez. Ayıbını görmediği için itiraf etmez, istiğfar etmez, istiâze etmez; şeytana maskara olur. Hazreti Yusuf (aleyhisselâm) gibi bir Peygamber-i Âlîşan, النَّفْسُ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ² (alefihisselâm) gibi bir deddiği hâlde, nasıl nefse itimâd edilebilir?

¹ Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'ye ait olan bu beyit için bkz.: İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 33/219, 36/319; el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 3/36; el-Kalkaşendi, *Subhu'l-a'sâ* 9/196.

² "Doğrusu ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevkeder." (Yûsuf sûresi, 12/53).

Nefsini ittiham eden, kusurunu görür. Kusurunu itiraf eden, istiğfar eder. İstiğfar eden, istiâze eder. İstiâze eden, şeytanın şerrinden kurtulur.¹ Kusurunu görmemek o kusurdan daha büyük bir kusurdur. Ve kusurunu itiraf etmemek, büyük bir noksanlıktır. Ve kusurunu görse, o kusur kusurluktan çıkar; itiraf etse, afva müstehak olur.²

Üçüncü Nokta

İnsanın hayat-ı içtimâyesini ifsâd eden bir desîse-i şeytâniye şudur ki: Bir müminin bir tek seyyiesiyle, bütün hasenâtını örter. Şeytanın bu desîsesini dinleyen insafsızlar, o mümine adâvet ederler. *Hâlbuki Cenâb-ı Hak, Haşır'de adâlet-i mutlaka ile mîzan-ı ekberinde âmâl-i mükellefini tarttığı zaman, hasenâtı seyyiâta galibiyeti, mağlûbiyeti noktasında hükmeyleyler.*³ *Hem seyyiâtın esbâbı çok ve vücudları kolay olduğundan, bazen bir tek hasene ile çok seyyiâtını örter.*

Demek bu dünyada, o adâlet-i ilâhiye noktasında muâmele gerektir. Eğer bir adamın iyilikleri fenâlıklarına kemmiyeten veya keyfiyeten ziyâde gelse, o adam muhabbete ve hürmete müstehaktır. Belki kıymettar bir tek hasene ile, çok seyyiâtına nazar-ı afv ile bakmak lâzımdır. Hâlbuki insan, fıtratındaki zulüm damarıyla, şeytanın telkiniyle, bir zâtın yüz hasenâtını bir tek seyyie yüzünden unuttur, mümin kardeşine adâvet eder, günahlara girer. Nasıl bir sinek kanadı göz üstüne bırakılsa bir dağ setreder, göstermez. Öyle de, insan garaz damarıyla, sinek kanadı kadar bir seyyie ile dağ gibi hasenâtı örter, unuttur, mümin kardeşine adâvet eder, insanların hayat-ı içtimâyesinde bir fesât âleti olur.

Şeytanın bu desîsesine benzer diğer bir desîse ile, insanın selâmet-i fikrini ifsâd ediyor, hakâik-i imâniyeye karşı sıhhat-ı muhâkemeyi bozuyor ve istikâmet-i fikriyeyi ihlâl ediyor. Şöyle ki:

Bir hakikat-i imâniyeye dâir yüzer delâil-i isbâtîyenin hükmünü, nefyine delâlet eden bir emâre ile kırmak ister. Hâlbuki kâide-i mukarreredir ki: "Bir isbât edici, çok nefyedıcilere tereccuh ediyor." Bir dâvâyâ müsbit bir şahidin hükmü, yüz nâfilere râcih olur. Bu hakikate bu temsil ile bak. Şöyle ki:

¹ Bkz.: "Kim kötülük eder veya günah işleyerek nefesine zulmeder de sonra Allah'tan af dilerse, Allah'ı gafur ve rahim (affi ve merhameti bol) bulur." (Nisâ sûresi, 4/110)

² Bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsned* 5/199; el-Kudâî, *Müsnedü's-Şâhâb* 2/44.

³ Bkz.: A'râf sûresi, 7/8-9; Mü'minûn sûresi, 23/102-103; Kâria sûresi, 101/6-9.

Bir saray, yüzer kapalı kapıları var. Bir tek kapı açılmasıyla, o saraya girilebilir, öteki kapılar da açılır. Eğer bütün kapılar açık olsa, bir-iki tanesi kapansa, o saraya girilemeyeceği söylenemez.

İşte, hakâik-i îmâniye o saraydır. Her bir delil, bir anahtardır, isbât ediyor, kapıyı açıyor. Bir tek kapının kapalı kalmasıyla o hakâik-i îmâniyeden vazgeçilmez ve inkâr edilemez. Şeytan ise, bazı esbâba binâen, ya gaflet ve ya cehâlet vasıtasıyla kapalı kalmış olan bir kapıyı gösterir; isbât edici bütün delilleri nazardan iskat ediyor. “İşte, bu saraya girilmez, belki saray değildir, içinde bir şey yoktur.” der kandırır.

İşte ey şeytanın desîselerine müptelâ olan bîcâre insan! Hayat-ı diniye, hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimâiyenin selâmetini dilersen ve sıhhat-ı fikir ve istikâmet-i nazar ve selâmet-i kalb istersen; muhkemât-ı Kur’âniye’nin mîzanlarıyla ve sünnet-i seniyyenin terazileriyle âmal ve hâtrâtını tart ve Kur’ân’ı ve sünnet-i seniyyeyi dâimâ rehber yap. Ve ¹أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ de, Cenâb-ı Hakk’a ilticâda bulun.

İşte bu On Üç İşaret, on üç anahtardır. Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’ın en âhirki sûresi ve ²أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ’in mufasssalı ve mâdeni olan

أَسْتَعِذُّ بِاللّٰهِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝ مَلِكِ النَّاسِ ۝ إِلَهِ النَّاسِ ۝ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۝²

sûresinin hısn-ı hasîni ve kale-yi metîninin kapısını o on üç anahtarla aç, gir, selâmeti bul!

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۝ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ⁴

¹ Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah Teâlâ’ya sığınırım.

² “De ki: İnsanların Rabbine, İnsanların yegâne Hükümdarına, İnsanların İlâhına sığınırım: O sinsi şeytanın şerrinden O ki insanların kalplerine vesvese verir, O şeytan, cinlerden de olur, insanlardan da olur.” (Nâs sûresi, 114/1-6)

³ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

⁴ “Sen de ki: “Yâ Rabbi! Şeytanların vesveselerinden, onların yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!” (Mü’minün sûresi, 23/97-98)

On Dördüncü Lem'a

İki Makamdır. Birinci Makamı iki sualin cevabıdır.

Birinci Makam

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ³

Aziz, sıddık kardeşim Re'fet Bey,

Sevr ve hût'a dâir sorduğın sualin bazı risalelerde cevabı vardır. O nev'i suallere göre cevap Yirmi Dördüncü Söz'ün Üçüncü Dalı'nda On İki Asıl nâmıyla on iki kâide-i mühimme beyân edilmiştir. O kâideler ehadîs-i nebeviye-ye dâir muhtelif te'vilâta dâir birer mihenktirler ve ehadîse gelen evhâmı def edecek mühim esaslardır. Maatteessüf şimdilik sünûhattan başka ilmî mesâil ile iştigalime mâni bazı hâller var. Onun için sualinize göre cevap veremiyorum. Eğer sünûhât-ı kalbiye olsa, bilmecburiye meşgul oluyorum. Bazen sualler, sünûhata tevâfuk ettiği için cevap verilir, gücenmeyiniz. Onun için her bir sualinize lâıyıkınca cevap veremiyorum. Haydi bu defaki sualinize kısa bir cevap vereyim.

Bu defaki sualinizde diyorsunuz ki:

“Hocalar diyorlar: arz, öküz ve balık üstünde duruyor. Hâlbuki arz, mual-lakta bir yıldız gibi gezdiğini coğrafya görüyor. Ne öküz var ve ne de balık?”

Elcevap: İbni Abbas (*radıyallâhu anı*) gibi zâtlara isnâd edilen sahih bir rivâyet var ki, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'dan sormuşlar: “Dünya ne üstündedir?” Ferman etmiş: ⁴ عَلَى النَّوْرِ وَالْحُوتِ Bir rivâyette, bir defa

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

⁴ “Dünya; öküz ve balığın üzerindedir.” et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/153, 194, 21/72; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/636; İbni Abdilberr, *et-Temhid* 4/9.

عَلَى التَّوْرِ demiş, diğer defada عَلَى الْحُوتِ demiştir. Muhaddislerin bir kısmı, İsrâiliyât'tan alınma ve eskiden beri nakledilen hurâfevârî hikâyelere bu hadîsi tatbik etmişler. Hususan Benî İsrâil âlimlerinin müslüman olanlarından bir kısmı, kütüb-ü sâbıkada “sevr ve hût” hakkında gördükleri hikâyeleri, hadîse tatbik edip, hadîsin mânâsını acîp bir tarza çevirmişler. Şimdilik bu sualinize dâir gayet mücmel Üç Esas ve Üç Vecih söylenecek.

Birinci Esas

Benî İsrâil ulemâsının bir kısmı müslüman olduktan sonra, eski mâlûmatları dahi onlarla beraber müslüman olmuş, İslâmiyet'e mal olmuş. Hâlbuki o eski mâlûmatlarında yanlışlar var. O yanlışlar, elbette onlara âittir, İslâmiyet'e âit değildir.

İkinci Esas

Teşbih ve temsiller, havastan avâma geçtikçe, yani, ilmin elinden cehlin eline düştükçe, mürûr-u zamanla hakikat telâkki edilir. Meselâ, küçüklüğümde kamer tutuldu.

Ben vâlideme dedim: “Neden ay böyle oldu?”

Dedi: “Yılan yutmuş.”

Dedim: “Daha görünüyor?”

Dedi: “Yukarıda yılanlar cam gibi olup, içlerinde bulunan şeyi gösterirler.”

Bu çocukluk hâtırasını çok zaman tahattur ediyordum. Ve der idim ki: “Bu kadar hakikatsiz bir hurafe, vâlidem gibi ciddî zâtların lisânında nasıl geziyor?” diye düşündümdü. Tâ, felekiyât fennini mütalâa ettiğim vakit gördüm ki, vâlidem gibi öyle diyenler, bir teşbihi hakikat telâkki etmişler. Çünkü derecât-ı şemsiyenin medârı olan “mıntikatü'l-bürûc” tâbir ettikleri dâire-i azîme, menâzil-i kameriyyenin medârı bulunan mâil-i kamer dâiresi birbiri üstüne geçmekle, o iki dâire her biri iki kavis şeklini vermiş. O iki kavise felekiyûn ulemâsı latîf bir teşbih ile büyük iki yılan nâmı olan “tinnîneyn” nâmını vermişler. İşte, o iki dâirenin tekâtü' noktasına, baş mânâsına “re's”, diğerine kuyruk mânâsına “zeneb” demişler. Kamer re'se ve şems zenebe geldiği vakit, felekiyûn istilâhınca “haylûlet-i arz” vukû bulur. Yani, küre-i arz, tam ikisinin ortasına düşer, o vakit kamer hasf olur. Sâbık teşbih ile “Kamer, tinnînin

ağzına girdi.” denilir. İşte bu ulvî ve ilmî teşbih, avâmın lisânına girdikçe, mûrûr-u zamanla, kameri yutacak koca bir yılan şeklini almış.

İşte Sevr ve Hût nâmıyla iki büyük melek, bir teşbih-i latîf-i kudsî ile ve mânidar bir işaretle Sevr ve Hût nâmıyla tesmiye edilmişler. Kudsî, ulvî lisân-ı Nübüvvet'ten umumun lisânına girdikçe, o teşbih hakikate inkılâp etmiş, âde-tâ gayet büyük bir öküüz ve dehşetli bir balık sûretini almışlar.

Üçüncü Esas

Nasıl ki Kur'ân'ın müteşâbihâtı var; gayet derin meseleleri temsilât ile ve teşbihâtla avâma ders veriyor. Öyle de, hadîsin müteşâbihâtı var; gayet derin hakikatleri me'nûs teşbihâtla ifade eder.

Meselâ, bir-iki risalede beyân ettiğimiz gibi, bir vakit huzur-u Nebevî'de gayet derin bir gürültü işitildi. Ferman etti ki: “Yetmiş senedir yuvarlanıp, bu dakikada cehennem dibine düşen bir taşın gürültüsüdür.”¹ Birkaç dakika sonra birisi geldi, dedi: “Yetmiş yaşındaki meşhur münafık öldü.” Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın gayet belîğ temsilinin hakikatini ilân etti.

Senin sualin cevabına şimdilik “Üç Vecih” söylenecek.

Birincisi

Hamele-i Arş ve semâvât denilen melâikenin birinin ismi “Nesir” ve diğerinin ismi “Sevr” olarak dört melâikeyi,² Cenâb-ı Hak Arş ve semâvâta saltanat-ı rubûbiyetine nezâret etmek için tâyin ettiği gibi, semâvâtın bir küçük kardeşi ve seyyarelerin bir arkadaşı olan küre-i arza dahi iki melek, nâzır ve hamele olarak tâyin etmiştir. O meleklerin birinin ismi “Sevr” ve diğerinin ismi “Hût”tur. Ve o nâmı vermesinin sırrı şudur ki:

Arz iki kısımdır: Biri, su, biri toprak. Su kısmını şenlendiren balıktır. Toprak kısmını şenlendiren, insanların medâr-ı hayatı olan ziraat, öküüz ile dir ve öküüzün omuzundadır. Küre-i arza müekkel iki melek, hem kumandan, hem nâzır olduklarından, elbette balık tâifesine ve öküüz nev'ine bir cihet-i münâsebetleri bulunmak lâzımdır. Belki, **وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ**³, o iki meleğin âlem-i

¹ Bkz.: Müslim, *cennet* 31, *münâfikîn* 15; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/371, 3/341, 346; İbni Hibbân, *es-Sahih* 16/510.

² Bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/153, 194, 21/72; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/636; İbni Abdilberr, *et-Temhid* 4/9.

³ Gerçek bilgi Allah katındadır.

melekût ve âlem-i misâlde Sevr ve Hût sûretinde temessülleri var.¹(Hâşiye) İşte bu münâsebe ve o nezârete işaretlen ve küre-i arzın o iki mühim nev'i mah-lûkatına imâen lisân-ı Mu'cizü'l-Beyân-ı Nebevî,² **الْأَرْضُ عَلَى النَّوْرِ وَالْحَوْتِ** demiş, gayet derin ve geniş bir sayfa kadar meseleleri hâvî olan bir hakikati, gayet güzel ve kısa bir tek cümle ile ifade etmiş.

İkinci Vecih

Meselâ, nasıl ki denilse: “Bu devlet ve saltanat hangi şey üzerinde duruyor?” Cevabında: **عَلَى السَّيْفِ وَالْقَلَمِ** denilir. Yani, “Asker kılıcının şecâatine, kuvvetine ve memur kaleminin dirâyetine ve adâletine istinâd eder.” Öyle de, küre-i arz madem zîhayatın meskenidir ve zîhayatın kumandanları da insandır ve insanın ehl-i sevâhil kısmının kısm-ı âzâminin medâr-ı taayyüşleri balıktır ve ehl-i sevâhil olmayan kısmının medâr-ı taayyüşleri, ziraatle öküzün omuzundadır ve mühim bir medâr-ı ticareti de balıktır. Elbette, devlet, seyy ve kalem üstünde durduğu gibi, küre-i arz da, öküz ve balık üstünde duruyor denilir. Zira, ne vakit öküz çalışmazsa ve balık milyon yumurtayı birden doğurmazsa, o vakit insan yaşayamaz, hayat sukût eder, Hâlik-ı Hakîm de arzı harap eder.

İşte, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*), gayet mucizâne ve gayet ulvî ve gayet hikmetli bir cevap ile, **الْأَرْضُ عَلَى النَّوْرِ وَالْحَوْتِ** demiş. Nev-i insanın hayatı, ne kadar cins-i hayvânînin hayatıyla alâkadar olduğuna dâir geniş bir hakikati, iki kelime ile ders vermiş.

Üçüncü Vecih

Eski kozmoğrafya nazarında güneş gezer. Güneşin her otuz derecesini, bir burç tâbir etmişler. O burçlardaki yıldızların aralarında birbirine rabt edecek farazî hatlar çekilse, bir tek vaziyet hâsıl olduğu vakit, bazı esed (yani arslan) sûretini, bazı terazi mânâsına olarak mîzan sûretini, bazı öküz mânâsına sevr sûretini, bazı balık mânâsına hût sûretini göstermişler. O münâsebe

1 (Hâşiye) Evet küre-i arz, bahr-i muhit-i havâide bir sefine-i rabbâniye ve nass-ı hadisle âhiretin bir mezrası¹, yani fidanlıklar tarlası olduğundan, o câmid ve şuursuz büyük gemiyi o denizde emr-i ilâhî ile, intizam ile, hikmet ile yüzdüren, kaptanlık eden melâikeye “Hût” nâmı ve o tarlaya izn-i ilâhî ile nezâret eden melâikeye “Sevr” ismi ne kadar yakıştığı zâhirdir.

¹ “Dünya, âhiretin tarlasıdır.” mânâsındaki hadis için bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/19; es-Sehâvî, *el-Makâsîdül-hasene* s.497; Aliyyülkârî, *el-Esrârü'l-merfûa* s.205.

2 “Dünya; öküz ve balığın üzerindedir.”

binâen o burçlara o isimler verilmiş. Şu asrın kozmoğrafyası nazarında ise, güneş gezmiyor. O burçlar boş ve muattal ve işsiz kalmışlar. Güneşin bedeline küre-i arz geziyor. Öyle ise, o boş, işsiz burçlar ve yukarıdaki muattal dâireler yerine, yerde arzın medâr-ı senevîsinde küçük mikyasta o dâireleri teşkil etmek gerektir. Şu hâlde buruc-u semâviye, arzın medâr-ı senevîsinden temessül edecek. Ve o hâlde küre-i arz her ayda buruc-u semâviyenin birinin gölgesinde ve misâlinde. Güyâ arzın medâr-ı senevîsi bir ayna hükmünde olarak semâvî burçlar, onda temessül ediyor.

İşte, bu veçhile Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), sâbıkan zikrettiğimiz gibi bir defa عَلَى النَّوْرِ bir defa عَلَى الْخُوتِ demiş. Evet, Mu'cizü'l-Beyân olan lisân-ı nübüvveti yakışır bir tarzda gayet derin ve çok asır sonra anlaşılabilecek bir hakikate işareten bir defa عَلَى النَّوْرِ demiş. Çünkü küre-i arz, o sualin zamanında Sevr Burcu'nun misâlinde idi. Bir ay sonra yine sorulmuş, عَلَى الْخُوتِ demiş. Çünkü o vakit küre-i arz, Hût Burcu'nun gölgesinde imiş.

İşte, istikbâlde anlaşılabilecek bu ulvî hakikate işareten ve küre-i arzın vazifesindeki hareketine ve seyahatine imâen ve semâvî burçlar, güneş itibârıyla muattal ve misafirsiz olduklarına ve hakikî işleyen burçlar ise, küre-i arzın medâr-ı senevîsinde bulunduğu ve o burçlarda vazife gören ve seyahat eden küre-i arz olduğuna remzen, عَلَى النَّوْرِ وَالْخُوتِ¹ demiştir.

—وَاللَّهُ أَغْلَمُ بِالضُّوَابِ²—

Bazı kütüb-ü İslâmiye'de Sevr ve Hût'a dâir acıp ve haric-i akıl hikâyeler, ya İsrâiliyât'ı tır veya temsîlâtır veya bazı muhaddislerin te'vilâtıdır ki, bazı dikkatsizler tarafından hadîs zannedilerek Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a isnâd edilmiş.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا³

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴

¹ “(Dünya;) öküz ve balığın üzerindedir.” et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/153, 194, 21/72; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/636; İbni Abdilberr, *et-Temhid* 4/9.

² Allah Teâlâ, her şeyin en doğrusunu en mükemmel şekilde bilir.

³ “Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme!” (Bakara sûresi, 2/286)

⁴ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

İkinci Suâl: Âl-i Abâ hakkındadır.

Kardeşim, Âl-i Abâ hakkındaki cevapsız kalan sualinizin çok hikmetlerinden yalnız bir tek hikmeti söylenecek. Şöyle ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), giydiği mübarek abâsını, Hazreti Ali (*radıyallâhu anhu*) ve Hazreti Fâtıma (*radıyallâhu anhâ*) ve Hazreti Hasan ve Hüseyin'in (*radıyallâhu anhumâ*) üstlerine örtmesi ve onlara bu sûretle **لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا**¹ âyetiyle duâ etmesinin² esrârı ve hikmetleri var. Sırlarından bahsetmeyeceğiz. Yalnız vazife-i risâlete taalluk eden bir hikmeti şudur ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), gayb-âşına ve istikbâl-bîn nazar-ı nübüvvetle otuz-kırk sene sonra Sahâbeler ve Tâbiînler içinde mühim fitneler olup kan döküleceğini görmüş. İçinde en mümtaz şahsiyetler, abâsı altında olan o üç şahsiyet olduğunu müşâhede etmiş. Hazreti Ali'yi (*radıyallâhu anhu*) ümmet nazarında tathir ve tebrie etmek ve Hazreti Hüseyin'i (*radıyallâhu anhu*) tâziye ve teselli etmek ve Hazreti Hasan'ı (*radıyallâhu anhu*) tebrik etmek ve musâlâha ile mühim bir fitneyi kaldırmakla şerefini ve ümmete azîm faydasını ilân etmek ve Hazreti Fâtıma'nın zürriyetinin tâhir ve müşerref olacağını ve Ehl-i Beyt unvan-ı âlisine lâyük olacaklarını ilân etmek için o dört şahsa kendiyle beraber "Hamse-i Âl-i Abâ"³ unvanını bahşeden o abâyı örtmüştür.

Evet, çendan Hazreti Ali (*radıyallâhu anhu*) halife-i bilhak idi. Fakat dökülen kanlar çok ehemmiyetli olduğundan ümmet nazarında tebriesi ve beraeti, vazife-i risâlet hasebiyle ehemmiyetli olduğundan, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), o sûretle onu tebrie ediyor. Onu tenkid ve tahtie ve tatlîl eden Hâricileri ve Emevîlerin mütecâviz taraftarlarını sükûta davet ediyor. Evet Hâricîler ve Emevîlerin müfrit taraftarları Hazreti Ali (*radıyallâhu anhu*) hakkındaki tefritleri ve tatlîlleri ve Hazreti Hüseyin'in gayet feci ciğer-sûz hâdisesiyle Şiaların ifrâtları ve bid'aları ve Şeyheyn'den teberrîleri, ehl-i İslâm'a çok zararlı düşmüştür.

¹ "Ey Peygamberin şerefli hane halkı, ey Ehl-i beyt! Allah sizden her türlü kiri giderip sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzâb sûresi, 33/33)

² Bkz.: Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 61; Tirmizî, *tefsîru sûre* (33) 7, *menâkıb* 31; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/330, 4/107.

³ "Hz. Âişe (*radıyallâhu anhâ*) anlatıyor: "Resûlullah (*aleyhissalâtü vesselâm*), üzerinde siyah (yünden) nakışlı bir kumaş olduğu hâlde sabahleyin (evden) çıktı. O sırada Hasan geldi, onu örtünün altına soktu. Sonra Hüseyin geldi onu da soktu. Sonra Fâtıma geldi, onu da soktu. Sonra Ali geldi onu da örtünün altına soktu. Sonra da: "Ey Ehl-i Beyt Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzâb sûresi, 33/33) buyurdu." (Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 61; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/370)

İşte bu abâ ve duâ ile Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Hazreti Ali (*radıyallâhu anhu*) ve Hazreti Hüseyin'i (*radıyallâhu anhu*) mesuliyetten ve ittihamdan ve ümmetini onlar hakkında sû-i zandan kurtardığı gibi, Hazreti Hasan'ı (*radıyallâhu anhu*) yaptığı musâlâha ile ümmete ettiği iyiliğini vazife-i risâlet noktasında tebrik ediyor ve Hazreti Fâtıma'nın (*radıyallâhu anha*) zürriyetinin nesl-i mübareki, âlem-i İslâm'da Ehl-i Beyt unvanını alarak âlî bir şeref kazanacaklarını ve Hazreti Fâtıma (*radıyallâhu anha*)¹ الرَّحِيمِ الشَّيْطَانِ مِنَ الدَّيْتِ وَدُرَّتْهَا بِكَ وَعِدَّتْهَا بِكَ وَدُرَّتْهَا بِكَ diyen Hazreti Meryem'in vâlidisi² gibi zürriyetçe çok müşerref olacağını ilân ediyor.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ الْأَبْرَارِ وَعَلَى أَصْحَابِهِ
الْمُجَاهِدِينَ الْمُكْرَمِينَ الْأَخْيَارِ آمِينَ³

İkinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ'in binler esrârından altı sırrına dâirdir.

İhtar: Basmelenin rahmet noktasında parlak bir nûru, sönük aklıma uzaktan göründü. Onu, kendi nefsim için nota sûretinde kaydetmek istedim. Ve yirmi-otuz kadar sırlar ile, o nûrun etrafında bir dâire çevirmek ile avlamak ve zaptetmek arzu ettim. Fakat maatteessüf şimdilik o arzuma tam muvaffak olamadım; yirmi-otuzdan beş-altıya indi.

“Ey insan!” dediğim vakit, nefsimi murad ediyorum. Bu ders kendi nefsimde has iken, rûhen benimle münâsebettar ve nefsi nefsimden daha hüşyâr zâtlara, belki medâr-ı istifâde olur niyetiyle, “On Dördüncü Lem'a'nın İkinci Makamı” olarak, müdakkik kardeşlerimin tasviblerine havale ediyorum. Bu ders akıldan ziyâde kalbe bakar, delilden ziyâde zevke nâzırdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ۝ إِنَّهُ مِنْ شُلَيْمٍ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ⁴

¹ “(Ben onun adını Meryem koydum). Onu da, onun neslinden gelecekleri de o mel'un şeytanın şerrinden korumanı niyaz ediyorum.” (Âl-i İmran sûresi, 3/36)

² Hz. Meryem'in vâlidisi, Hanne bintü Fâkûz'dur. Bkz.: el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/648, 651; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 3/235, 237, 241, 244, 294.

³ Allahım! Efendimiz Hz. Muhammed'e, O'nun tayyib ve tâhir ve ebrâr olan Âline ve mücahid ve ikrama mazhar ve ahyâr olan Ashabına rahmet et, âmîn...

⁴ “(Hz. Süleyman'ın mektubunu alan Sebe' Kraliçesi Belkis:): ‘Değerli danışmanlarım! Bana çok önemli bir mektup gönderildi.’ Mektup Süleyman'dandır ve “Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla” diye başlamaktadır.’ dedi.” (Neml sûresi, 27/29-30)

Şu makamda birkaç sır zikredilecektir.

Birinci Sır

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ'in bir cilvesini şöyle gördüm ki:

Kâinat sîmâsında, arz sîmâsında ve insan sîmâsında birbirini içinde birbirinin nümûnesini gösteren üç sikke-i rubûbiyet var.

•**Biri:** Kâinatın hey'et-i mecmuasındaki teâvün, tesânüd, teânuk, tecâvüpten tezâhür eden *sikke-i kübrâ-yı ulûhiyettir* ki, بِسْمِ اللَّهِ¹ ona bakıyor.

•**İkincisi:** Küre-i arz sîmâsında nebâtât ve hayvanâtın tedbir ve terbiye ve idaresindeki teşâbüh, tenâsüb, intizam, insicam, lütuf ve merhametten tezâhür eden *sikke-i kübrâ-yı rahmâniyettir* ki, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ ona bakıyor.

•**Sonra,** insanın mâhiyet-i câmiasının sîmâsındaki letâif-i re'fet ve dekâ-ik-ı şefkat ve şuaât-ı merhamet-i ilâhiyeden tezâhür eden *sikke-i ulyâ-yı rahîmiyettir* ki, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ'deki الرَّحِيم ona bakıyor.

Demek بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ sayfa-yı âlemde bir satır-ı nûrânî teşkil eden üç sikke-i ehadiyetin kudsî unvanıdır. Ve kuvvetli bir hayttır ve parlak bir hattıdır. Yâni, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيم yukarıdan nüzûl ile semere-i kâinat ve âlemin nüsha-yı musağğarası olan insana ucu dayanıyor. Ferş'i Arş'a bağlar. İnsânî arşa çıkmaya bir yol olur.

İkinci Sır

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, hadsiz kesret-i mahlûkatta tezâhür eden vâhidiyet içinde ukûlû boğmamak için, daima o vâhidiyet içinde ehadiyet cilvesini gösteriyor. Yâni, meselâ, nasıl ki güneş ziyâsıyla hadsiz eşyayı ihâta ediyor. Mecmû-u ziyâsındaki güneşin zâtını mülâhaza etmek için, gayet geniş bir tasavvur ve ihâtalı bir nazar lâzım olduğundan, güneşin zâtını unutturmak için, her bir parlak şeyde güneşin zâtını aksi vasıtasıyla gösteriyor. Ve her parlak şey kendi kabiliyetince güneşin cilve-i zâfisiyle beraber ziyâsı, harareti gibi hâssalarını gösteriyor. Ve her parlak şey, güneşi bütün sıfâtıyla, kabiliyetine göre gösterdiği gibi; güneşin ziyâ ve hararet ve ziyâdaki elvân-ı seb'a gibi

¹ Allah'ın adıyla

keyfiyâtlarının her birisi dahi, umum mukabilindeki şeyleri ihâta ediyor. Öyle de, -¹ وَاللَّهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى - temsilde hatâ olmasın- ehadiyet ve samediyet-i ilâhiye, her bir şeyde husûsan zîhayatta, husûsan insanın mâhiyet aynasında bütün esmâsıyla bir cilvesi olduğu gibi; vahdet ve vâhidiyet cihetiyle dahi mevcûdât ile alâkadar her bir ismi bütün mevcûdâtı ihâta ediyor. İşte vâhidiyet içinde ukûlü boğmamak ve kalbler Zât-ı Akdes'i unutmamak için, daima vâhidiyet-teki sikke-i ehadiyeti nazara veriyor ki, o sikkenin üç mühim ukdesini irâe eden بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ'dir.

Üçüncü Sır

Şu hadsiz kâinatı şenlendiren, bilmüşâhede rahmettir. Ve bu karanlık-lı mevcûdâtı ışıklandıran, bilbedâhe yine rahmettir. Ve bu hadsiz ihtiyâcât içinde yuvarlanan mahlûkatı terbiye eden, bilbedâhe yine rahmettir. Ve bir ağacın bütün hey'etiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün kâinatı insana müteveccih eden ve her tarafta ona baktıran ve muâvenetine koşturan, bilbedâhe rahmettir. Ve bu hadsiz fezâyı ve boş ve hâlî âlemi dolduran, nurlandıran ve şenlendiren, bilmüşâhede rahmettir. Ve bu fânî insanı ebede namzed eden ve ezeli ve ebedî bir Zât'a muhâtap ve dost yapan, bilbedâhe rahmettir.

Ey insan! Madem rahmet böyle kuvvetli ve câzibedâr ve sevimli ve medetkâr bir hakikat-i mahbûbedir; بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ de, o hakikate yapış ve vahşet-i mutlakadan ve hadsiz ihtiyâcâtın elemelerinden kurtul. Ve O Sultân-ı Ezel ve Ebed'in tahtına yanaş ve o rahmetin şefkatiyle, şefaatiyle ve şuââtiyle o Sultân'a muhâtap ve halil ve dost ol!

Evet, kâinatın envânı hikmet dâiresinde insanın etrafında toplayıp bütün hâcâtına kemâl-i intizam ve inâyet ile koşturmak, bilbedâhe iki hâletten birisidir. Ya kâinatın her bir nev'i kendi kendine insanı tanıyor. Ona itaat ediyor, muâvenetine koşuyor. Bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhâlâtı intâc ediyor, insan gibi bir âciz-i mutlakta, en kuvvetli bir Sultân-ı Mutlak'ın kudreti bulunmak lâzım geliyor. Veyahut, bu kâinatın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlak'ın ilmi ile bu muâvenet oluyor. Demek kâinatın envâı, insanı tanıyor değil; belki insanı bilen ve tanıyan, merhamet eden bir Zât'ın tanımasının ve bilmesinin delilleridir.

¹ "En yüce sıfatlar Allah'ındır." (Nahl sûresi, 16/60)

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki, bütün envâ-ı mahlûka-tı sana müteveccihen muâvenet ellerini uzattıran ve senin hâcetlerine “Leb-beyk!” dedirten Zât-ı Zülcelâl; seni bilmesin, tanımasın, görmesin? Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de O’nu bil, hürmetle bildiğini bildir ve katiyen anla ki; senin gibi zayıf-ı mutlak, âciz-i mutlak, fakîr-i mutlak, fânî, küçük bir mahlûka bu koca kâinatı musahhar etmek ve onun imdadına göndermek; elbette hikmet ve inâyet ve ilim ve kudreti tazammun eden hakikat-i rahmettir. Elbette böyle bir rahmet, sende küllî ve hâlis bir şükür ve ciddî ve sâfi bir hürmet ister. İşte o hâlis şükürün ve o sâfi hürmetin tercümanı ve unvanı olan بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ‘i de. O rahmetin vusûlüne vesîle ve o Rahmân’ın dergâhında şefaataçı yap.

Evet, rahmetin vücûdu ve tahakkuku, güneş kadar zâhirdir. Çünkü nasıl merkezi bir nakış, her taraftan gelen atkı ve iplerin intizâmından ve vaziyetlerinden hâsıl oluyor. Öyle de, bu kâinatın dâire-i kübrâsında bin bir ism-i ilâhînin cilvesinden uzanan nûrânî atkılar, kâinat sîmâsında öyle bir sikke-i rahmet içinde bir hâtem-i rahîmiyeti ve bir nakş-ı şefkati dokuyor ve öyle bir hâtem-i inâyeti nescediyor ki, güneşten daha parlak kendini akıllara gösteriyor.

Evet, şems ve kameri, anâsır ve meâdini, nebâtât ve hayvanâtı, bir nakş-ı âzamın atkı ipleri gibi, o bin bir isimlerin şualarıyla tanzim eden ve hayata hâdim eden ve nebâtî ve hayvânî olan umum vâlidelerin gayet şirin ve fedâkârâne şefkatleriyle şefkatini gösteren¹ ve zevilhayatı, hayat-ı insâniyeye musahhar eden ve ondan rubûbiyet-i ilâhiyenin gayet güzel ve şirin bir nakş-ı âzamını ve insanın ehemmiyetini gösteren ve en parlak rahmetini izhâr eden o Rahmân-ı Zülcemâl, elbette kendi istiğnâ-yı mutlakına karşı rahmetini, ihtiyâc-ı mutlak içindeki zihayata ve insana makbul bir şefaataçı yapmış. Ey insan! Eğer insan isen, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ de; O şefaataçıyı bul.

Evet, rûy-u zeminde dört yüz bin muhtelif ayrı ayrı nebâtâtın ve hayvanâtın tâifelerini; hiçbirini unutmayarak, şaşırmayarak, vakti vaktine, kemâl-i intizam ile, hikmet ve inâyet ile terbiye ve idare eden ve küre-i arzın sîmâsında hâtem-i ehadiyeti vaz’eden; bilbedâhe, belki bilmüşâhede rahmettir. Ve o rahmetin vücûdu, bu küre-i arzın sîmâsındaki mevcûdâtın vücûdları kadar kat’î olduğu gibi, o mevcûdât adedince tahakkukunun delilleri var.

¹ Mahlukatta bulunan acıma hissinin; Cenâb-ı Hakk’ın yüz rahmetinden sadece birinin, bütün mahlukat arasında taksim edilmiş hâli olduğuna dair bkz.: Buhârî, edeb 19; Müslim, tevbe 17, 20, 21.

Evet, zeminin yüzünde öyle bir hâtem-i rahmet ve sikke-i ehadiyet bulunduğ gibi, insanın mâhiyet-i mâneviyesinin sîmâsında dahi öyle bir sikke-i rahmet vardır ki; küre-i arz sîmâsındaki sikke-i merhamet ve kâinat sîmâsındaki sikke-i uzma-yı rahmetten daha aşağı değil. Âdetâ bin bir ismin cilvesinin bir nokta-yı mihrâkiyesi hükmünde bir câmiyeti var.

Ey insan! Hiç mümkün müdür ki, sana bu sîmâyı veren ve o sîmâda böyle bir sikke-i rahmeti ve bir hâtem-i ehadiyeti vaz'eden Zât, seni başı boş bıraksın,¹ sana ehemmiyet vermesin, senin harekâtına dikkat etmesin, sana müteveccih olan bütün kâinatı abes yapsın,² hilkat seçeresini, meyvesi çürük, bozuk ehemmiyetsiz bir ağaç yapsın. Hem hiçbir cihetle şüphe kabul etmeyen ve hiçbir veçhile noksanıyeti olmayan, güneş gibi zâhir olan rahmetini ve ziyâ gibi görünen hikmetini inkâr ettirsin. Hâşâ!..

Ey insan! Bil ki, o rahmetin arşına yetişmek için bir mi'râc var. O mi'râc, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ dir. Ve bu mi'râc ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak istersen, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın yüz on dört sûrelerinin başlarına ve hem bütün mübarek kitapların iptidâlarına ve umum mübarek işlerin mebdelerine bak. Ve besmelenin azamet-i kadrine en kat'i bir hüccet şudur ki; İmam Şâfiî (*radiyallâhu anfi*) gibi çok büyük müçtehidler demişler: “Besmele tek bir âyet olduğu hâlde, Kur'ân'da yüz on dört defa nâzil olmuştur.”³

Dördüncü Sır

Hadsiz kesret içinde vâhidiyet tecellîsi, hitâb-ı ۴ نَعْبُدُكَ إِيَّاكَ demekle herkese kâfi gelmiyor. Fikir dağılıyor. Mecmûundaki vahdet arkasında Zât-ı Ehadiyet'i mülâhaza edip ۵ نَعْبُدُكَ إِيَّاكَ وَنَسْتَعِينُ demeğe küre-i arz vüs'atında bir kalb bulunmak lâzım geliyor. Ve bu sırâ binâen, cüz'iyatta zâhir bir sûrette sikke-i ehadiyeti gösterdiği gibi; her bir nevide sikke-i ehadiyeti göstermek ve Zât-ı Ehad'i mülâhaza ettirmek için, hâtem-i rahmâniyet içinde bir sikke-i ehadiyeti gösteriyor; tâ külfetsiz herkes her mertebede ۶ نَعْبُدُكَ إِيَّاكَ وَنَسْتَعِينُ deyip doğrudan doğruya Zât-ı Akdes'e hitap ederek müteveccih olsun.

¹ Bkz.: “İnsan başı boş bırakılacağını mı sanır?” (Kıyâmet sûresi, 75/36)

² Bkz.: “Bizim sizi boşuna yarattığımızı, Bizim huzurumuza dönüp hesap vermeyeceğinizi mi sandınız?” (Mü'minûn sûresi, 23/115)

³ Bkz.: eş-Şâfiî, *el-ümm* 1/208; el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* 1/8; el-Gazâlî, *el-Müstasfâ* 1/82; İbnü'l-Cevzî, *et-Tahkik fi ehâdisi'l-hilâf* 1/345-347; ez-Zeylâî, *Nasbu'r-râye* 1/327.

⁴ “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet ederiz.” (Fâtîha sûresi, 1/5)

⁵ “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.” (Fâtîha sûresi, 1/5)

İşte, Kur'ân-ı Hakîm bu sır-ı azîmi ifâde içindir ki, kâinatın dâire-i âzamından, meselâ, semâvât ve arzın hilkatinden bahsettiği vakit, birden en küçük bir dâireden ve en dakîk bir cüz'iden bahseder; tâ ki, zâhir bir sûrette hâtem-i ehadiyeti gösterebilir. Meselâ, hilkat-i semâvât ve arzdan bahsi içinde, hilkat-i insandan ve insanın sesinden ve sîmâsındaki dekâik-i nîmet ve hikmetten bahis açar. Tâ ki fikir dağılmasın, kalb boğulmasın, rûh Ma'bûd'unu doğrudan doğruya bulsun. Meselâ, **وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ**¹ âyeti mezkûr hakikati mucizâne bir sûrette gösteriyor.

Evet, hadsiz mahlûkatta ve nihayetsiz bir kesrette vahdet sikkeleri, müte-dâhil dâireler gibi en büyüğünden, en küçük sikkeye kadar envâi ve mertebeleri vardır. Fakat o vahdet, ne kadar olsa yine kesret içinde bir vahdettir. Hakikî hitabı tam temin edemiyor. Onun için, vahdet arkasında ehadiyet sikkesi bulunmak lâzımdır. Tâ ki, kesreti hatıra getirmesin. Doğrudan doğruya Zât-ı Akdes'e karşı kalbe yol açsın.

Hem sikke-i ehadiyete nazarları çevirmek ve kalbleri celb etmek için, o sikke-i ehadiyet üstünde gayet câzibedâr bir nakış ve gayet parlak bir nur ve gayet şirin bir halâvet ve gayet sevimli bir cemâl ve gayet kuvvetli bir hakikat olan rahmet sikkelerini ve rahîmiyet hâtemini koymuştur. Evet, o rahmetin kuvvetidir ki, zîşuûrun nazarlarını celb eder, kendine çeker ve ehadiyet sikkesine îsâl eder. Ve Zât-ı Ehadiyet'i mülâhaza ettirir ve ondan **إِيَّاكَ نَعْبُدُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**² 'deki hakikî hitaba mazhar eder. İşte Fâtîha'nın fihristesi ve Kur'ân'ın mücmel bir hülâsası olduğu cihetle, bu mezkûr sır-ı azîmin unvanı ve tercümanı olmuş. Bu unvanı eline alan, rahmetin tabakâtında gezebilir. Ve bu tercümanı konuşuran, esrâr-ı rahmeti öğrenir ve envâr-ı rahîmiyeti ve şefkati görür.

Beşinci Sır

Bir hadîs-i şerifte vârid olmuş ki: **إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَىٰ صُورَةِ الرَّحْمَنِ**³ -ev kemâ kâl-

¹ "O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de: Gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin farklı olmasıdır." (Rûm sûresi, 30/22)

² "(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız." (Fâtîha sûresi, 1/5)

³ "Şüphesiz Allah Teâlâ, insanı Rahmân sûretinde yaratmıştır." Buhârî, *isti'zân* 1; Müslim, *birr* 115, *cennet* 28; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/244, 251, 315, 323, 434, 463, 519.

Bu hadîsi, bir kısım ehl-i tarîkat, akâid-i îmâniyeye münâsib düşmeyen acîp bir tarzda tefsir etmişler. Hattâ onlardan bir kısım ehl-i aşk, insanın sîmâ-yı mânevîsine bir sûret-i Rahmân nazarıyla bakmışlar. Ehl-i tarîkatin ekserinde sekr, ehl-i aşkın çoğunda istiğrak ve iltibâs olduğundan, hakikate muhâlif telâkkilerinde belki mâzurdurlar. Fakat, akli başında olanlar, fikren onların esâs-ı akâide münâfi olan mânâlarını kabul edemez. Etse hatâ eder.

Evet, bütün kâinatı bir saray, bir ev gibi muntazam idare eden ve yıldızları zerreler gibi hikmetli ve kolay çeviren ve gezdiren ve zerrâtı muntazam memurlar gibi istihdam eden Zât-ı Akdes-i İlâhî'nin şeriki, nazîri, zıddı, niddi olmadıği gibi ¹ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ sırrıyla, sûreti, misli, misâli, şebîhi dahi olamaz. Fakat, ² وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ sırrıyla mesel ve temsil ile, şuûnâtına ve sîfât ve esmâsına bakılır. Demek mesel ve temsil, şuûnât nokta-yı nazarında vardır. Şu mezkûr hadîs-i şerifin çok makâsıdından birisi şudur ki: İnsan, ism-i Rahmân'ı tamamıyla gösterir bir sûrettedir. Evet, sabıkan beyan ettiğimiz gibi, kâinatın sîmâsında bin bir ismin şuâlarından tezâhür eden ism-i Rahmân görüldüğü gibi; zemin yüzünün sîmâsında rubûbiyet-i mutlaka-yı ilâhiyenin hadsiz cilveleriyle tezâhür eden ism-i Rahmân gösterildiği gibi; insanın sûret-i câmiyasında küçük bir mikyasta zeminin sîmâsı ve kâinatın sîmâsı gibi yine o ism-i Rahmân'ın cilve-i etemmini ni gösterir demektir.

Hem işaretir ki; Zât-ı Rahmân-ı Rahîm'in delilleri ve aynaları olan zî-hayat ve insan gibi mazharlar, o kadar o Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'a delâletleri kat'î ve vâzıh ve zâhirdir ki, güneşin timsâlini ve aksini tutan parlak bir ayna parlaklığına ve delâletinin vuzûhuna işareten "O ayna güneştir." denildiği gibi, "İnsanda sûret-i Rahmân var." vuzûh-u delâletine ve kemâl-i münâsebetine işareten denilmiş ve denilir. Ve ehl-i vahdetü'l-vücûdun mûtedil kısmı ³ لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ bu sırâ binâen, bu delâletin vuzûhuna ve bu münâsebetine kemâline bir unvan olarak demişler.

¹ "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi hakkıyla işitir ve görür." (Şûrâ sûresi, 42/11)

² "Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar O Allah'ındır. O Aziz ve Hakimdir: Mutlak gâliptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Rûm sûresi, 30/27). Ayrıca Nahl sûresi, 16/60. âyeti de aynı hususu biraz değişik lafızla ifade etmektedir.

³ Vücûd-u Vâcib'e nisbeten başka şeylere vücûd denilmemeli.. onlar vücûd unvanına lâayık değillerdir..

اَللّٰهُمَّ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيْمٌ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اِزْحَمْنَا كَمَا يَلِيْقُ بِرَحِيْمَتِكَ
وَفَهِّمْنَا اَسْرَارَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ كَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ اٰمِيْن¹

Altıncı Sır

Ey hadsiz acz ve nihayetsiz fakr içinde yuvarlanan biçâre insan! Rahmet ne kadar kıymetli bir vesile ve ne kadar makbul bir şefaathane olduğunu bununla anla ki: O rahmet, öyle bir Sultân-ı Zülcelâl'e vesiledir ki, yıldızlarla zerrât beraber olarak kemâl-i intizam ve itaatle –beraber– ordusunda hizmet ediyorlar. Ve o Zât-ı Zülcelâl'in ve o Sultân-ı Ezel ve Ebed'in istiğnâ-yı Zâtî'si var. Ve istiğnâ-yı mutlak içindedir. Hiçbir cihetle kâinata ve mevcûdâta ihtiyâcı olmayan bir Ganiyy-i ale'l-ıtlak'tır. Ve bütün kâinat taht-ı emir ve idaresinde ve heybet ve azameti altında nihayet itaatte, celâline karşı tezel-lüldedir.

İşte rahmet, seni –Ey insan!– o Müstağni-i ale'l-ıtlak'ın ve Sultân-ı Sermedî'nin huzuruna çıkarır ve O'na dost yapar. Ve O'na muhâtap eder. Ve sevgili bir abd vaziyetini verir. Fakat, nasıl sen güneşe yetişemiyorsun, çok uzaksın, hiçbir cihetle yanaşamıyorsun. Fakat güneşin ziyâsı, güneşin aksini, cilvesini senin aynan vasıtasıyla senin eline verir, öyle de: O Zât-ı Akdes'e ve o Şems-i Ezel ve Ebed'e biz çendan nihayetsiz uzağız, yanaşamayız; fakat O'nun ziyâ-yı rahmeti, O'nu bize yakın ediyor.

İşte ey insan! Bu rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir hazine-i nur buluyor. O hazîneyi bulmanın çaresi: Rahmetin en parlak bir misâli ve mümessili ve o rahmetin en belîğ bir lisânı ve dellâlı olan ve “rahmeten li'l-âlemîn”² unvanıyla Kur'ân'da tesmiye edilen Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*)'ın sünnetidir ve tebaiyyetidir. Ve bu rahmeten li'l-âlemîn olan rahmet-i mücessemeye vesile ise, salavâttır. Evet, salavâtın mânâsı rahmettir. Ve o zihayat mücessem rahmete, rahmet duâsı olan salavât ise; o rahmeten li'l-âlemînin vusûlüne vesiledir.³ Öyle ise; sen salavâtı kendine, o rahmeten li'l-âlemîne vesile yap ve o Zât'ı da rahmet-i Rahmân'a vesile ittihâz et.

¹ Ey Rahmân, Rahîm Allahım! 'Bismillâhirrahmânirrahîm'in hakkı için, rahîmiyetine yaraşır şekilde bize merhamet et ve rahmânîyetine yaraşır şekilde, bize 'Bismillâhirrahmânirrahîm'in sırlarını anlamayı temin et.

² Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/107.

³ Peygamber Efendimiz'e (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) salât ü selâm getirmenin önemine dair bkz.: Ahzâb sûresi, 33/56; Müslim, *salât* 11, 70; Tirmizî, *vitr* 21; Ebû Dâvûd, *salât* 36, 201, *vitr* 26.

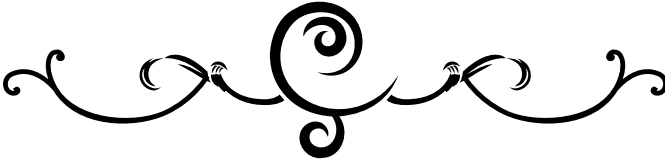
Umum ümmetin rahmeten li'l-âlemîn olan (*aleyhissalâtü vesselâm*) hakkında hadsiz bir kesretle rahmet mânâsıyla salavât getirmeleri, rahmet ne kadar kıymettar bir hediye-i ilâhiye ve ne kadar geniş bir dâiresi olduğunu parlak bir sûrette isbât eder.

Elhâsıl: Hazîne-i rahmetin en kıymettar pırlantası ve kapıcısı Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) olduğu gibi, en birinci anahtarı dahi,

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'dir. Ve en kolay bir anahtarı da salavâtır.

اللَّهُمَّ بِحَقِّ أَشْرَارِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ
كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِحُرْمَتِهِ، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ. وَارْحَمْنَا رَحْمَةً تُغْنِينَا بِهَا
عَنْ رَحْمَةٍ مِنْ سِوَاكَ مِنْ خَلْقِكَ آمِينَ¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Allahım! 'Bismillâhırrahmânırrahim'in sırlarının hakkı için, âlemlere rahmet olarak gönderdiğin Zâta ve bütün Âl ve Ashabına, Senin rahmetine ve O'nun hürmetine yaraşır bir şekilde salât ve selâm et. Bize de, öyle bir rahmetle merhamet et ki, Senden gayrı, mahlûkatından hiç kimsenin merhametine muhtaç olmayalım.

² "Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara sûresi, 2/32)

On Beşinci Lem'a

Risale-i Nur Külliyyatı'nın Sözler, Mektubât ve On Dördüncü Lem'a'ya kadar olan kısmının fihristesidir. Her kısmın fihristesi, yani Sözler kısmının fihristesi, Sözler Mecmûası'nda bulunduğundan, Mektubât ve Lem'alar'ın da kendilerine âit fihristeleri o mecmûaların âhirlerine ilhak edildiğinden burada yazılmadı.

On Altıncı Lem'a

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا³

Aziz siddık kardeşlerim Hoca Sabri (rahmetullâhi aleyhi), Hâfız Ali (rahmetullâhi aleyhi), Mes'ûd (rahmetullâhi aleyhi), Mustafalar (rahmetullâhi aleyhim), Hüsrev (rahmetullâhi aleyhi), Re'fet (rahmetullâhi aleyhi), Bekir Bey (rahmetullâhi aleyhi), Rüşdü (rahmetullâhi aleyhi), Lütfüler (rahmetullâhi aleyhim), Hâfız Ahmed (rahmetullâhi aleyhi), Şeyh Mustafa (rahmetullâhi aleyhi) vesâire... Sizlere meraklı ve medâr-ı sual olmuş “dört küçük mesele”yi mâlûmat kabîlinden muhtasar bir sûrette beyân etmekliğe kalbimde bir hâtıra hissettim.

Birincisi

Kardeşlerimizden Çaprazzade Abdullah Efendi gibi bazı adamlar, ehl-i keşiften rivâyeten bu geçen Ramazan'da Ehl-i Sünnet ve Cemaat için bir ferec, bir fütûhât olacağını haber verdikleri hâlde zuhûr etmedi. Böyle ehl-i velâyet ve keşif, neden hilâf-ı vâki haber veriyorlar? Benden sordular. Ben de birden sünûhat kabîlinden olarak verdiğim *cevabın muhtasarı* şudur:

Hadîs-i şerifte vârid olmuştur ki: “Bazen belâ nâzil oluyor; gelirken karşısına sadaka çıkar, geri çevirir.”⁴ Şu hadîsin sırrı gösteriyor ki, mukadderât,

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi; sonsuza kadar sürekli üzerinize olsun.

⁴ Az bir sadakanın, çok belâyı def ettiğine dair bkz.: el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/30; Ayrıca hadislerde sadakanın, gazab-ı ilâhîyi söndürdüğü (Tirmizi, *zekât* 28; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/261, 19/421; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 3/245) ve yetmiş çeşit belâyı def ettiği (Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 8/207; el-Münâvî, *Feyzu'l-kadir* 4/236) belirtilmektedir.

bazı şerâitle vukûa gelirken geri kalır. Demek ehl-i keşfin muttali olduğu mukadderât mutlak olmadığını, belki bazı şerâitle mukayyed bulunduğunu ve o şerâitin vukû bulmamasıyla o hâdise de vukûa gelmiyor. Fakat o hâdise, ecel-i muallâk gibi Levh-i Ezelî'nin bir nevi defteri hükmünde olan Levh-i Mahv, İsbât'ta mukadder olarak yazılmıştır.¹ Gayet nadir olarak Levh-i Ezelî'ye kadar keşif çıkar. Ekseri oraya çıkamıyor.

İşte bu sırta binâen, geçen Ramazan-ı Şerif'te ve Kurban Bayramı'nda ve daha başka vakitlerde istihrâca binâen veya keşfiyat nev'inden verilen haberler, muallâk oldukları şerâiti bulamadıkları için vukûa gelmemişler ve haber verenleri tekzip etmiyorlar. Çünkü mukadder imiş, fakat şartı gelmeden o da vukûa gelmemiş. Evet Ramazan-ı Şerif'te bid'aların ref'ine Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın ekseriyetle hâlis duâsı bir şart ve bir sebeb-i mühim idi. Maalesef câmilere Ramazan-ı Şerif'te bid'alar girdiğinden, duâların kabulüne sed çekip ferec gelmedi. Nasıl ki, sâbık hadîsin sırrıyla, sadaka, belâyı ref' eder; ekseriyetin hâlis duâsı dahi, ferec-i umumîyi cezbeder. Kuvve-i câzibe vücuda gelmediğinden, fütûhât da verilmedi.

İkinci Meraklı Sual

Bu iki ay zarfında heyecanlı bir vaziyet-i siyasiye karşısında bana, hem alâkadar olduğum çok kardeşlerime kavî bir ihtimâl ile ferah verecek bir teşebbüs etmek lâzımken, o vaziyete hiç ehemmiyet vermeyerek bilâkis beni tazyik eden ehl-i dünyanın lehinde olarak bir fikirde bulundum. Bazı zâtlar hayret içinde hayrette kaldılar. Dediler ki:

“Sana işkence eden bu müptedî ve kısmen münafık baştaki insanların takip ettikleri siyaseti nasıl görüyorsun ki ilişmiyorsun?”

Verdiğim *cevabın muhtasarı* şudur ki:

Bu zamanda ehl-i İslâm'ın en mühim tehlikesi, fen ve felsefeden gelen bir dalâletle kalblerin bozulması ve îmânın zedelenmesidir. Bunun çâre-i yegânesi, nurdur, nur göstermektir ki, kalbler ıslah olsun, îmânlar kurtulsun. Eğer siyaset topuzuyla hareket edilse, galebe çalınsa, o kâfirler münafık derecesine iner. Münafık, kâfirden daha fenâdır. Demek, topuz böyle bir zamanda kalbi ıslah etmez. O vakit küfür kalbe girer,

¹ Bkz.: en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim* 16/114; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 10/415-416.

saklanır; nifaka inkılâp eder. Hem nur, hem topuz.. ikisini, bu zamanda benim gibi bir âciz yapamaz. Onun için bütün kuvvetimle nura sarılma-ya mecbur olduğumdan, siyaset topuzu ne şekilde olursa olsun bakmamak lâzım geliyor. Amma maddî cihadın muktezâsı ise, o vazife şimdilik bizde değildir. Evet, ehline göre kâfirin veya mürtedin tecâvüzatına sed çekmek için topuz lâzımdır. Fakat iki elimiz var. Eğer yüz elimiz de olsa, ancak nura kâfi gelir. Topuzu tutacak elimiz yok!

Üçüncü Meraklı Soru

Bu yakında İngiliz ve İtalya gibi ecnebilerin bu hükûmete ilişmesiyle, eskiden beri bu vatandaki hükûmetin hakikî nokta-yı istinâdî ve kuvve-i mânevîyesinin menbaı olan hamiyet-i İslâmiye'yi tehyic etmekle şeâir-i İslâmiye'nin bir derece ihyâsına ve bid'aların bir derece def'ine medâr olacağı hâlde, neden şiddetle harp aleyhinde çıktın ve bu meselenin âsâyişle halledilmesini duâ ettin ve şiddetli bir sûrette müptedîlerin hükûmetleri lehinde taraftar çıktın? Bu ise, dolayısıyla bid'alara tarafgirliktir?

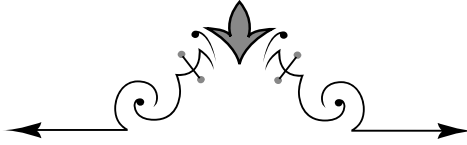
Cevap: Biz, ferec ve ferah ve sürur ve fütühât isteriz; fakat kâfirlerin kılıcıyla değil. Kâfirlerin kılıçları başlarını yesin; kılıçlarından gelen fayda bize lâzım değil. Zâten o mütemerit ecnebilerdir ki, münafıkları ehl-i îmâna mu-sallat ettiler ve zındıkları yetiştirdiler.

Hem harp belâsı ise hizmet-i Kur'âniye'mize mühim bir zarardır. Bizim en fedâkâr ve en kıymettar kardeşlerimizin ekserisi kırk beşten aşağı olduğundan, harp vasıtasıyla vazife-i kudsiye-i Kur'âniye'yi bırakıp askere gitmeye mecbur olacaktılar. Benim param olsa, hüsn-ü rızam ile, böyle kıymettar kardeşlerimin her birisini askerlikten kurtarmak için, bedel-i nakdiye bin lira kadar da olsa, verirdim. Böyle yüzer kıymettar kardeşlerimizin hizmet-i Kur'âniye-i Nuriye'yi bırakıp maddî cihad topuzuna el atmakta, yüz bin lira kendi zararımızı hissediyordum. Hattâ Zekâî'nin bu iki sene askerliği, belki bin lira kadar mânevî faydasını kaybettirdi. Her ne ise... Kadîr-i Küll-i Şey', bir dakikada bulutlarla dolmuş cevvi-i havayı süpürüp temizleyerek, semânın berrak yüzünde ziyâdar güneşi gösterdiği gibi, bu zulûmâtî ve rahmetsiz bulutları da izâle edip hakâik-i Şeriat'ı güneş gibi gösterir ve ucuz ve dağda-ğasız verebilir. O'nun rahmetinden bekleriz ki, bize pahalı satmasın. Başta-kilerin başlarına akıl ve kalblerine îmân versin, yeter. O vakit kendi kendine iş düzelir.

Dördüncü Meraklı Sual

Diyorlar ki: “Madem sizin elinizdeki nurdur, topuz değildir; nura karşı muaraza edilmez ve nurdan kaçılmaz ve nurun izhârından zarar gelmez. Neden arkadaşlarınıza ihtiyatı tavsiye ediyorsunuz? Çok nurlu risaleleri halklara gösterilmesini men ediyorsunuz?”

Bu suale karşı *cevabın muhtasar meâli* şudur ki: Başlardaki başların çoğu sarhoş, okumaz. Okusa da anlamaz. Yanlış mânâ verip ilişir. İlişmemesi için, akli başına gelinceye kadar göstermemek lâzım geliyor. Hem çok vicdansız insanlar var ki, garaz veya tama' veyahut havf cihetiyle nuru inkâr eder veya gözünü kapar. Onun için kardeşlerime de tavsiye ediyorum ki: İhtiyat etsinler, nâ-ehillerin eline hakikatleri vermesinler.¹ Hem ehl-i dünyanın evhâmını tahrik edecek işlerde bulunmasınlar.²(Hâşiye)

¹ “İlmi, lâayk olmayan kimseye öğretmek, domuzun boynuna mücevherat, inci, altın takmak gibidir.” anlamındaki hadis için bkz.: İbni Mâce, *mukaddime* 17.

² (Hâşiye) Ciddî bir meseleye vesîle olabilecek bir latîfe: Dünkü gün sabahleyin bir dostumun dâmâdı Mehmed yanıma geldi. Mesrûrâne, beşaretkârâne dedi ki:

“Senin bir kitabını Isparta’da tab’ etmişler, çoklar okuyorlar.” Ben dedim: “O, yasak olan tab’ değil belki müstensihle bazı nüshalar alınmış ki hükûmet ona bir şey demez.” Hem dedim: “Sakın bunu senin dostun olan iki münâfığa söyleme. Onlar böyle bir şey arıyorlar ki, bahâne etsinler.” İşte kardeşlerim, bu adam çendan bir dostumun dâmâdıdır; o münâsebetle benim de ahabbım sayılır. Fakat berberlik münâsebetiyle vicdansız muallim ve münâfık müdürün dostudur. Orada kardeşlerimizden birisi bilmeyerek öyle söylemiş; iyi oldu ki, en evvel geldi, bana haber verdi. Ben de tenbih ettim, fenâlığın önü alındı. Ve teksir makinası binler nüshaları bu perde altında neşretti.

Hâtîme

Bugün Re'fet Bey'in bir mektubunu aldım. Lihye-i Şerife hakkındaki su-ali münâsebetiyle diyorum ki:

Hadîsçe sâbittir ki, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın Lihye-i Saâdetinden düşen saçların taneleri mahduttur. Otuz kırk tane veya elli-altmış tane gibi az bir miktarda iken, binler yerde Lihye-i Saâdetin saçları bulunması, beni bir zaman çok düşündürdü. O vakit hatırıma gelmiş ki:

Lihye-i Saâdet, yalnız Lihye-i Şerifin saçlarından ibaret değil, belki re's-i mübarekinin traş oldukça hiçbir şeyini kaybetmeyen Sahâbeler,¹ o nurlu ve mübarek ve dâimî yaşayacak saçları muhafaza etmişler. Onlar binlerdir; şimdiki mevcuda müsâvi gelebilirler.

Yine o vakit hatırıma geldi ki: Acaba her câmide bulunan, sened-i sahih ile bu saç Hazreti Risâlet'in saç olduğu sâbit midir ki, ona karşı ziyaret makbul olabilsin?

Birden hatıra geldi ki: O saçların ziyareti, vesîledir. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a karşı salavât getirmeye sebep ve bir hürmet ve muhabbet medârdır.² Vesîlelik ciheti o şeyin zâtına bakmaz, vesîlelik cihetine bakar. Onun için eğer bir saç hakikî olarak Lihye-i Saâdetten olmazsa, madem zâhir hâle göre öyle telâkki edilmiş ve o vesîlelik vazifesini yapıyor ve hürmete ve teveccühe ve salavâta vesîle oluyor; kat'î sened ile o saçın zâtını teşhis ve tâyin lâzım değildir. Yalnız, aksine kat'î delil olmasın, yeter. Çünkü telâkkiyat-ı âmm ve kabul-ü ümmet, bir nevi hüccet hükmüne geçer.

Bazı ehl-i takvâ böyle işlerde, ya takvâ veya ihtiyat veya azîmet noktasında ilişkeler de, hususî ilişirler. Bid'a da deseler, bid'a-yı hasene nev'inde dâhildir. Çünkü vesîle-i salavâtır. Re'fet Bey mektubunda diyor: "Bu mesele ihvanlar beyrinde medâr-ı münakaşa olmuş." Kardeşlerime tavsiye ediyorum ki: İnşikâka ve iftirâka sebebiyet veren münakaşa etmesinler. Yalnız müdâvele-i efkâr sûretinde nizâsız mübâhaseye alışırlar.

¹ Bkz.: Buhârî, *vudû'* 33; Müslim, *hac* 322-326; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/133, 137.

² Peygamber Efendimiz'e (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) salât ü selâm getirmenin faziletine dair bkz.: Ahzâb sûresi, 33/56; Müslim, *salât* 11, 70; Tirmizî, *vitr* 21; Ebû Dâvûd, *salât* 36, 201, *vitr* 26.

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²
الْسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ³

Aziz sıddık Senirkentli kardeşlerim İbrahim, Şükrü, Hâfız Bekir, Hâfız Hüseyin, Hâfız Recep Efendiler!

Hâfız Tevfik ile gönderdiğiniz üç meseleye mülhidler eskiden beri ilişıyorlar.

Birincisi: ⁴حَمِيَّةٍ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ⁴ Âyetin ifade ettiği zâhir mânâsına göre: Güneşin, hararetili ve çamurlu bir çeşme suyunda gurub ettiğini görmüş, diyor.

İkincisi: Sedd-i Zülkarneyn nerededir?

Üçüncüsü: Âhir zamanda Hazreti İsa (aleyhisselâm)'ın geleceğine ve Deccal'ı öldüreceğine dâirdir.⁵

Bu suallerin cevapları uzundur. Yalnız muhtasar bir işaretle deriz ki: Âyât-ı Kur'âniye, üslûb-u Arabiye üzerine ve zâhir nazara göre umumun anlayacağı bir tarzda ifade ettiği için, çok defa teşbih ve temsil sûretinde beyân ediyor.

İşte ⁶حَمِيَّةٍ⁶ تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ yani güneşin, hararetili ve çamurlu bir çeşme gibi görünen Bahr-i Muhît-i Garbî'nin sâhilinde veya volkanlı, alevli, dumanlı dağın gözünde gurub ettiğini Zülkarneyn görmüş. Yani, zâhir nazarda Bahr-i Muhît-i Garbî'nin sevâhilinde, yazın şiddet-i hararetiyle etrafındaki bataklık hararetlenmiş, tebahhur ettiği bir zamanda o buhar arkasında büyük bir çeşme havzası sûretinde uzaktan Zülkarneyn'e görünen Bahr-i Muhît'in bir kısmında güneşin zâhirî gurubunu görmüş. Veya volkanlı, taş ve toprak ve maden sularını karıştırarak fışkıran bir dağın başında yeni açılmış ateşli gözünde, semâvâtın gözü olan güneşin gizlendiğini görmüş.

Evet, Kur'ân-ı Hakîm'in mucizâne belâgat-ı ifadesi bu cümle ile çok me-sâili ders veriyor.

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzihi) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

⁴ "Nihayet Batıya ulaştığında, güneşi âdeta kara bir balçıkta batar vaziyette buldu." (Kehf sûresi, 18/86)

⁵ Müslim, *fiten* 110; Tirmizî, *fiten* 59, 62; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; İbni Mâce, *fiten* 33.

⁶ "(Nihayet Batıya ulaştığında), güneşi âdeta kara bir balçıkta batar vaziyette (buldu)." (Kehf sûresi, 18/86)

Evvelâ

Zülkarneyn'in mağrib tarafına seyahati, şiddet-i hararet zamanında ve bataklık tarafına ve güneşin gurub âvânına ve volkanlı bir dağın fışkırması vaktine tesadüf ettiğini beyân etmekle, Afrika'nın tamam istilâsı gibi çok ibretli meselelere işaret eder.

Mâlûmdur ki, görünen hareket-i şems, zâhîrîdir ve küre-i arzın mahfî hareketine delildir; onu haber veriyor. Hakikat-i gurub murad değildir. Hem çeşme, teşbihtir. Uzaktan büyük bir deniz, küçük bir havuz gibi görünür. Hararetten çıkan sis ve buharlar ve bataklıklar arkasında görünen bir denizi, çamur içinde bir çeşmeye teşbihi ve Arapça hem çeşme, hem güneş, hem göz mânâsında olan عَيْن kelimesi, esrâr-ı belâgatça gayet mânidar ve münasiptir.¹(Hâşiye) Zülkarneyn'in nazarında uzaklık cihetiyle öyle görüldüğü gibi, Arş-ı Âzam'dan gelen ve ecrâm-ı semâviyeye kumanda eden semâvî hitab-ı Kur'ânî, bir misafirhâne-i rahmâniyede sirac vazifesini gören musahhar güneşi Bahr-i Muhît-i Garbî gibi bir çeşme-i rabbânide gizleniyor demesi, azametine ve ulviyetine yaklaşıyor ve mucizâne üslûbu ile, denizi hararetili bir çeşme ve dumanlı bir göz gösterir. Ve semâvî gözlere öyle görünür.

Elhâsıl: Bahr-i Muhît-i Garbî'ye çamurlu bir çeşme tâbiri, Zülkarneyn'e nisbeten uzaklık noktasında o büyük denizi bir çeşme gibi görmüş. Kur'ân'ın nazarı ise her şeye yakın olduğu cihetle, Zülkarneyn'in galat-ı his nev'indeki nazarına göre bakamaz. Belki Kur'ân, semâvâta bakarak geldiğinden küre-i arzı kâh bir meydan, kâh bir saray bazen bir beşik, bazen bir sayfa gibi gördüğünden; sisli, buharlı koca Bahr-i Muhît-i Atlas-ı Garbî'yi bir çeşme tâbir etmesi, azamet-i ulviyetini gösteriyor.

İkinci Sualiniz

Sedd-i Zülkarneyn nerededir? Ye'cüc, Me'cüc kimlerdir?²

¹ (Hâşiye) فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ 'deki عَيْنٍ tâbiri, esrâr-ı belâgatça latîf bir mânâyı remzen ihtâr ediyor. Şöyle ki: "Semâ ve yüzü, güneş gözüyle zeminin yüzündeki cemâl-i rahmeti seyirden sonra, zemin dahi deniz gözüyle yukarıdaki azamet-i ilâhiyeyi temâşâyı müteakib; o iki göz bir-biri içine kapanırken, rûy-u zemindeki gözleri kapıyor." diye mucizâne bir kelime ile hatırlatıyor ve gözler vazifesine paydos işaretine işaret ediyor.

² Bkz.: Kehf sûresi, 18/92-98; Enbiyâ sûresi, 21/95-96.

Elcevap: Eskiden bu meseleye dâir bir risale yazmıştım. O vaktin mülhidleri onunla mülzem olmuşlardı. Şimdilik hem o risale yanımda yoktur, hem kuvve-i hâfızam ta'til-i eşgal etmiş, yardım etmiyor. Hem Yirmi Dördüncü Söz'ün Üçüncü Dalı'nda bir nebze bu meseleden bahsedilmiş. Onun için bu meselenin yalnız iki-üç nüktesine gayet muhtasar bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Ehl-i tahkikin beyânına göre, hem Zülkarneyn unvanının işaretiyle, Yemen padişahlarından Zülyezen gibi "zû" kelimesiyle başlayan isimleri bulunduğundan bu Zülkarneyn, İskender-i Rumî değildir. Belki Yemen padişahlarından birisidir ki,¹ Hazreti İbrahim'in zamanında bulunmuş² ve Hazreti Hızır'dan ders almış.³ İskender-i Rumî ise, Milâddan takriben üç yüz sene evvel gelmiş, Aristo'dan ders almış.⁴

Tarih-i beşerî, muntazam sûrette üç bin seneye kadar gidiyor. Bu nâkıs ve kısa tarih nazarı, Hazreti İbrahim zamanından evvel doğru olarak hükmedemiyor. Ya hurâfevârî, ya münkirâne, ya gayet muhtasar gidiyor. Bu Yemenî Zülkarneyn, tefsirlerde eskiden beri İskender nâmıyla iştiharının⁵ sebebi, ya o Zülkarneyn'in bir ismi İskender'dir ki, İskender-i Kebîr ve Eski İskender'dir. Veyahut âyât-ı Kur'âniye'nin zikrettiği hâdisât-ı cüz'iyeler; küllî hâdisâtın uçları olduğu cihetle, Zülkarneyn olan İskender-i Kebîr'in nübüvvet-kârâne irşâdâtıyla akvam-ı zâlîme ile milîl-i mazlûme ortasında hâil ve gad-darların garetlerine mâni olacak meşhur sedd-i Çin'in binasını kurduğu gibi; İskender-i Rumî misillü müteaddit cihangirler ve kuvvetli padişahlar, maddî cihetinde ve mânevî âlem-i insâniyetin padişahları olan bir kısım enbiyâ ve bazı aktab dahi mânevî ve irşâdî cihetinde o Zülkarneyn'in arkasında gidip iktidâ edip, mazlûmları zâlimlerden kurtaracak çarelerin mühimlerinden olan dağlar ortalarında sedleri,⁶(Hâşiye) sonra dağlar başlarında kaleleri kurmuşlar.

¹ Bkz.: Ebu's-Suûd, *Tefsîru Ebi's-Suûd* 5/239-240; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 6/385; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 16/27.

² Bkz.: el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke* 3/221; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'an* 11/47; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an* 1/180, 3/101.

³ Bkz.: el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'an* 11/47.

⁴ Bkz.: İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 6/382-383; eş-Şevkânî, *el-Fethu'l-kadîr* 3/307; el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* 1/184. Peygamber Efendimiz (sallâllâhu aleyhi ve sellem), "Hz. Zülkarneyn nebî miydi, değil miydi bilmiyorum." buyurmaktadır. Bkz.: el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/17, 488. Ayrıca kaynaklarda Hz. Zülkarneyn'in, nebî veya melik olmadığı, fakat ibadet ü takva sahibi, insanları Allah'a çağıran bir büyük insan olduğu da kaydediliyor. Bkz.: İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/346; Abdurrezzak, *Tefsîru's-San'ânî* 2/410.

⁵ Bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 16/17; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'an* 11/45, 47; eş-Şevkânî, *el-Fethu'l-kadîr* 3/307; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 16/26.

⁶ (Hâşiye) Rûy-u zeminde mürûr-u zamanla dağ şeklini almış, tanınmayacak bir sûrete gelmiş çök sun'î sedler vardır.

Ya bizzât maddî kuvvetleriyle veyahut irşâd ve tedbirleriyle teşîs etmişler. Sonra şehirlerin etrafında surları ve ortalarında kaleleri, tâ son çare olan kırk ikilik topları ve kale-i seyyar gibi diritnavtları yapmışlar. Hattâ rûy-u zeminin en meşhur seddi ve kaç günlük uzak bir mesafe tutan Sedd-i Çin'i Kur'ân lisânıyla Ye'cüc ve Me'cüc'ün ve tâbir-i diğerle tarih lisânında Mançur ve Moğol denilen ve âlem-i beşeriyeti kaç defa zîr u zeber eden ve Himalaya Dağlarının arkasından çıkan ve şarktan garba kadar harap eden akvam-ı vahşiye ve garretkâr milletlerin Hind ve Çin'deki akvam-ı mazlûmeye tecâvüzlerini durdurmak için o Himalaya silsilelerine yakın iki dağ ortasında uzun bir sed yaptığı ve o akvam-ı vahşiyenin kesretle hücumlarına çok zaman mâni olduğu gibi, Kafkas Dağlarında Derbent cihetinde yine çapulcu garretgir akvam-ı Tatariyenin hücumunu durdurmak için Zülkarneyn-misâl eski İran padişahlarının himmetiyle sedler yapılmıştır. Bu nev'idenden çok sedler var. *Kur'ân-ı Hakîm umum nev-i beşer ile konuştuğu için, zâhiren bir hâdis-e cüz'iyeyi zikredip, umum o hâdiseye benzer hâdisâtı ihtâr ederek konuşuyor.* İşte bu nokta-yı nazardandır ki, Sedd'e ve Ye'cüc ve Me'cüc'e dâir rivâyetler ve akvâl-i müfessirîn, ayrı ayrı gidiyor.

Hem Kur'ân-ı Hakîm, münasebât-ı kelâmiye cihetinde bir hâdiseden uzak bir hâdiseye intikal eder. Bu münasebâtı düşünmeyen zanneder ki, iki hâdisenin zamanları birbirine yakındır. İşte Sedd'in harabiyetinden Kıyamet'in kopmasını Kur'ân'ın haber vermesi, kurbiyet-i zaman cihetiyle değil, belki münasebât-ı kelâmiye cihetinde iki nükte içindir. Yani, bu sed nasıl harap olacak, öyle de dünya harap olacaktır. Hem nasıl ki fitrî ve ilâhî sedler olan dağlar metîndir, ancak Kıyamet'in kopmasıyla harap olurlar, öyle de bu sed dahi dağ gibi metîndir, ancak dünyanın harap olmasıyla hâk ile yeksan olabilir. İnkılâbât-ı zaman tahribât yapsa da, çoğu sağlam kalır demektir. Evet, Sedd-i Zülkarneyn'in külliyetinden bir ferdi olan Sedd-i Çinî binler sene yaşadığı hâlde daha meydanda duruyor. İnsanın eliyle zemin sayfasında yazılan, mücessem, mütehaccir, mânidar tarih-i kadîmden uzun bir satır olarak okunuyor.

Üçüncü Sualiniz

Hazreti İshâ (*aleyfiisselâm*)'ın Deccal'ı öldürmesi, hem Birinci Mektup'ta ve hem On Beşinci Mektup'ta gayet muhtasar ve size kâfi bir cevap vardır.

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ³

Aziz, fedâkâr, siddîk, vefadar kardeşlerim Hoca Sabri (rahmetullâhi aleyh) ve Hâfız Ali (rahmetullâhi aleyh),

“Mugayyebât-ı Hamse”ye⁴ dâir Sûre-i Lokman’ın âhindeki âyetin hakkında mühim sualinize gayet mühim bir cevap isterken, maatteessüf şimdiki hâlet-i rûhiyem ve ahvâl-i maddiyem o cevaba müsaid değildir. Yalnız sualinizin temas ettiği bir-iki noktaya gayet mücmel işaret edeceğiz. Şu sualinizin meâli gösteriyor ki, ehl-i ilhad tarafından tenkid sûretinde muğayyebât-ı hamse’den⁵ yağmurun gelmek vaktine ve rahm-ı mâderdeki ceninin keyfiyetine itiraz edilmiş. *Demişler ki*: “Rasadhânelerde bir âletle yağmurun vakt-i nüzûlü keşfediliyor. Onu da, Allah’tan başkası da biliyor. Hem röntgen şuâıyla rahm-ı mâderdeki ceninin müzekker, müennes olduğu anlaşılıyor. Demek muğayyebât-ı hamseye ıtlîlâ kabildir?”

Elcevap: Yağmurun vakt-i nüzûlü bir kâideye merbut olmadığı için, doğrudan doğruya meşîet-i hâssa-yı ilâhiye ile bağlı ve hazine-i rahmetten hususî iradeye tâbi olduğunun bir sır-ı hikmeti şudur ki:

• *Kâinatta en mühim hakikat ve en kıymettar mâhiyet; nur, vücud ve hayat ve rahmettir ki, bu dört şey perdesiz, vasıtasız, doğrudan doğruya kudret-i ilâhiye ve meşîet-i hâssa-yı ilâhiyeye bakar. Sâir masnûâtta zâhirî esbab, kudretin tasarrufuna perde oluyorlar. Ve muttarid kanunlar ve kâideler, bir derece irade ve meşîete hicap oluyor. Fakat vücud, hayat ve nur ve rahmette o perdeler konulmamış. Çünkü perdelerin sır-ı hikmeti o işte cereyân etmiyor. Madem vücutta en mühim hakikat, rahmet ve hayattır; yağmur, hayata menşe ve medâr-ı rahmet, belki ayn-ı rahmettir. Elbette ve-sait perde olmayacak. Kâide ve yeknesaklık dahi, meşîet-i hâssa-yı ilâhiyeyi setretmeyecek; tâ ki her vakit, herkes, her şeyde şükür ve ubûdiyete ve sual ve duâya mecbur olsun. Eğer bir kâide dâhilinde olsaydı, o kâideye güvenip*

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah’ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O’nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

⁴ Bkz.: Lokman sûresi, 31/34; Buhârî, *istiskâ* 29, *tefsîru sûre* (6) 1, (13) 1, (31) 2, *tevhid* 4; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne* 2/24, 52, 58, 122.

⁵ Bkz.: Lokman sûresi, 31/34; Buhârî, *istiskâ* 29, *tefsîru sûre* (6) 1, (13) 1, (31) 2, *tevhid* 4; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne* 2/24, 52, 58, 122.

şükür ve rica kapısı kapanırdı. Güneşin tulûunda ne kadar menfaatler olduğu mâlûmdur. Hâlbuki muttarid bir kâideye tâbi olduğundan, güneşin çıkması için duâ edilmiyor ve çıkmasına dâir şükür yapılmıyor. Ve ilm-i beşerî o kâidenin yoluyla yarın güneşin çıkacağını bildiği için, gâipten sayılmıyor. Fakat yağmurun cüz'iyatı bir kâideye tâbi olmadığı için, her vakit insanlar rica ve duâ ile dergâh-ı ilâhîye ilticâya mecbur oluyorlar. Ve ilm-i beşerî, vakt-i nüzûlünü tâyin edemediği için, sırf hazine-i rahmetten bir nimet-i hâssa telâkki edip hakikî şükrediyorlar.

İşte bu âyet, bu nokta-yı nazardan yağmurun vakt-i nüzûlünü, muğayyebât-ı hamseye¹ idhal ediyor. Rasathânelerdeki âletle, bir yağmurun mukaddemâtını hissedip vaktini tâyin etmek, gâibi bilmek değil, belki gâipten çıkıp âlem-i şehâdete takarrübü vaktinde bazı mukaddemâtına ittılâ sûretinde bilmektir. Nasıl, en hafî umûr-u gaybiye vukûa geldikte veyahut vukûa yakın olduktan sonra hiss-i kable'l-vukû'un bir nev'iyle bilinir. O, gaybı bilmek değil; belki o, mevcudu veya mukarrebü'l-vücudu bilmektir. Hattâ ben kendi asabımda bir hassasiyet cihetiyle yirmi dört saat evvel, gelecek yağmuru bazen hissediyorum. Demek yağmurun mukaddemâtı, mebâdîleri var. O mebâdîler, rutubet nev'inden kendini gösteriyor, arkasından yağmurun geldiğini bildiriyor. Bu hâl, aynen kâide gibi, ilm-i beşerin gâipten çıkıp daha şehâdete girmeyen umûra vusule bir vesîle olur. Fakat daha âlem-i şehâdete ayak basmayan ve meşîet-i hâssa ile rahmet-i hâssadan çıkmayan yağmurun vakt-i nüzûlünü bilmek, ilm-i Allâmü'l-guyûb'a mahsustur.

•**Kaldı ikinci mesele:** Röntgen şuaıyla rahm-ı mâderdeki çocuğun erkek ve dişisini bilmek ile ²وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ âyetinin meâl-i gaybîsine münâfi olamaz. Çünkü âyet yalnız zükûret ve ünûset keyfiyetine değil, belki o çocuğun acîp istidâd-ı hususîsi ve istikbâlde kesbedeceği vaziyetine medâr olan mukadderât-ı hayatiyesinin mebâdîleri, hattâ sîmasındaki gayet acîp olan sikke-i samediyet muraddır ki, çocuğun o tarzda bilinmesi, ilm-i Allâmü'l-guyûb'a mahsustur.³ Yüz bin röntgen-misâl fikr-i beşerî birleşse, yine o çocuğun umum efrâd-ı beşeriyeye karşı birer alâmet-i farikası bulunan yalnız hakikî sîma-yı vechiyesini keşfedemez. Nerede kaldı ki sîma-yı vechîsinden yüz defa daha hârîka olan istidâdındaki sîma-yı mânevîyi keşfedebilsin.

¹ Bkz.: Lokman sûresi, 31/34; Buhârî, *istiskâ* 29, *tefsîru sûre* (6) 1, (13) 1, (31) 2, *tevhid* 4; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/24, 52, 58, 122.

² "Rahimlerde olanı O bilir." (Lokman sûresi, 31/34)

³ İnsanın rızkı ve eceliyle ilgili hususların, ayrıca cennetlik mi yoksa cehennemlik mi olacağı gibi özelliklerin, daha anne karnındayken Allah Teâlâ'nın gönderdiği bir melek tarafından kaydedildiğine dair bkz.: Buhârî, *bed'ü'l-halk* 6, *enbiyâ* 1; Müslim, *kader* 1.

Baştâ dedik ki: Vücut ve hayat ve rahmet, bu kâinatta en mühim hakikatlerdir ve en mühim makam onlarındır. İşte onun için o câmi hakikat-i hayatiye, bütün incelikleriyle ve dekaikiyle irade-i hâssaya ve rahmet-i hâssaya ve meşîet-i hâssaya bakmalarının bir sırrı şudur ki: Hayat, bütün cihâzâtıyla ve cihâtıyla şükür ve ubûdiyet ve tesbihin menşe ve medârı olduğundandır ki, irade-i hâssaya hicap olan yeknesaklık ve kâidelik ve rahmet-i hâssaya perde olan vesait-i zâhiriye konulmamıştır. Cenâb-ı Hakk'ın rahm-ı mâderdeki çocukların sîma-yı maddî ve mânevîlerinde iki cilvesi var:

Birisi: Vahdetini ve ehadiyetini ve samediyetini gösterir ki, o çocuk âzâ-yı esasîde ve cihâzât-ı insâniyenin envâında sâir insanlarla muvâfık ve mutâbık olduğu cihetle, Hâlık ve Sâni'inin vahdetine şehâdet ediyor. O cenin bu lisân ile bağıyor ki: "Bana bu sîma ve âzâyı veren kim ise, bütün esasât-ı âzâda bana benzeyen bütün insanların Sâni'i dahi O'dur. Ve hem bütün zihayatin Sâni'i O'dur."

İşte rahm-ı mâderdeki ceninin bu lisânı, gaybî değil, kâideye ve ittîrada ve nev'ine tâbi olduğu için mâlûmdur, bilinebilir. Âlem-i şehâdetten âlem-i gaybı girmiş bir daldır ve bir dildir.

İkinci cihet: Sîma-yı istidâdiye-i hususiyesi ve sîma-yı vechiye-i şahsiyesi lisânıyla Sâni'inin ihtiyarını, iradesini ve meşîetini ve rahmet-i hâssasını ve hiçbir kayıt altında olmadığını, bağırp gösteriyor. Fakat bu lisân, gaybû'l-gaybdan geliyor. İlmi ezelden başkası, kable'l-vücut bunu göremiyor ve ihâta edemiyor. Rahm-ı mâderde iken bu sîmanın binde bir cihâzâtı görünmekle, bilinmiyor!

Elhâsıl: Ceninin sîma-yı istidâdîsinde ve sîma-yı vechiyesinde hem delil-i vahdâniyet var, hem ihtiyar ve irade-i ilâhiyenin hücceti vardır. Eğer Cenâb-ı Hak muvaffak etse, muğayyebât-ı hamseye dâir bazı nükteler yazılacaktır. Şimdilik bundan fazla vaktim ve hâlim müsaade etmedi, hâtime veriyorum.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

² "Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara sûresi, 2/32)

On Yedinci Lem'a

Zühre'den gelmiş "On Beş Nota"dan ibarettir.¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Mukaddime

Bu lem'anın telifinden on iki sene evvel,^{2(*)} inâyet-i rabbâniye ile, mârifet-i ilâhiyede bir hareket-i fikriye ve bir seyahat-i kalbiye ve bir inkişâfât-ı rûhiyede tezâhür eden bazı lemeât-ı tevhidiyeyi Arabî olarak notalar sûretinde *Zühre*, *Şu'le*, *Habbe*, *Şemme*, *Zerre*, *Katre* gibi risalelerde kaydetmiştim. Uzun bir hakikatin yalnız bir ucunu göstermek ve parlak bir nurun yalnız bir şuânı irâe etmek tarzında yazıldığından, yalnız kendi kendime birer hâtıra ve birer ihtâr şeklinde olduğundan, başkalarının istifâdesi mahdud kalmıştı. Hususan en mümtaz ve en has kardeşlerimin kısm-ı âzamı Arabî okumamışlar. Bunların ısrarı ve ilhâhiyla o notaların, o lem'aların kısmen izahlı ve kısmen kısa bir meâlini Türkçe olarak yazmaya mecbur oldum. Şu notalar ve Arabî risaleler, Yeni Said'in en evvel hakikat ilminden bir derece şuhûd sûretinde gördüğü için tağyir edilmeden meâlleri yazıldı. Onun için bazı cümleler sâir Sözlér'de de zikredilmekle beraber burada da zikrediliyor; ve bir kısmı gayet mücmel olmakla beraber izah edilmiyor, tâ letâfet-i asliyesini kaybetmesin.

Birinci Nota

Kendi nefsim hitaben demiştim: Ey gafil Said! Bil ki: Şu âlemin fenâsından sonra sana refâkat etmeyen ve dünyanın harabıyla senden müfârakat eden bir şeye kalbini bağlamak sana lâıyk değildir. Hususan senin asrının inkırazıyla seni terk edip arka çeviren ve bâhusus Berzah seferinde arkadaşlık

¹ On Yedinci Lem'a, on yedi nota olarak düşünölmüş, fakat burada on beş notaya yer verilmiş. On Altıncı Nota, Tabiat Risalesi olarak Yirmi Üçüncü Lem'a'da, On Yedinci Nota ise, İhlâs Risaleleri olarak Yirmi ve Yirmi Birinci Lem'a'da neşredilmiştir.

² (*) "On iki sene evvel" denilen tarih, hicrî 1340, milâdî 1921 seneleridir.

etmeyen ve hususan seni kabir kapısına kadar teşyi¹ etmeyen,¹ hususan bir-i ki sene zarfında ebedî bir firâk ile senden ayrılıp günahını senin boynuna takan, hususan senin rağmına olarak husûlû anında seni terk eden fânî şeylerle kalbini bağlamak, kâr-ı akıl değildir.

Eğer aklın varsa, uhrevî inkılâbâtında, berzahî etvarında ve dünyevî inkılâbâtının müsademâtı altında ezilen, bozulan ve ebedî seferde sana arkadaşlığa muktedir olmayan işleri bırak, ehemmiyet verme, onların zevâlinde kederlenme.

Sen kendi mâhiyetine bak ki: *Senin latîfelerin içinde öyle bir latîfe var ki, ebedden ve Ebedî Zât'tan başkasına râzı olamaz. Ondan başkasına teveccüh edemiyor, mâsivâsına tenezzül etmez. Bütün dünyayı ona versen, o fitrî ihtiyâcı tatmin edemez. O şey ise, senin duygularının ve latîfelerinin sultanıdır. Fâtır-ı Hakîm'in emrine mutî olan o sultanına itaat et, kurtul!..*

İkinci Nota

Hakikattar bir rüyada gördüm ki, insanlara diyordum: “Ey insan! Kur’ân’ın desâtirindendir ki, Cenâb-ı Hakk’ın mâsivâsından hiçbir şeyi O’na taabbüd edecek bir derecede kendinden büyük zannetme. Hem sen kendini hiçbir şeyden tekebbür edecek derecede büyük tutma. Çünkü mahlûkat, mâbûdiyetten uzaklık noktasında müsâvi oldukları gibi, mah-lûkiyet nisbetinde de birdirler.”

Üçüncü Nota

Ey gafil Said! Bil ki: Galat-ı his nev’inden gayet muvakkat dünyayı lâyemut ve dâimî görüyorsun. Etrafına ve dünyaya baktığın zaman bir derece sâbit ve müstemir gördüğünden, fânî nefsini de o nazar ile sâbit telâkki ettiğinden, yalnız Kıyamet’in kopacağından dehşet alıyorsun. Güyâ Kıyamet’in kopmasına kadar yaşayacaksın gibi, yalnız ondan korkuyorsun.² Aklını başına al. Sen ve hususî dünyan, dâimî zevâl ve

¹ Ölüyü, mezara kadar takip eden üç şeyden ikisinin (ailesi ve malının) geriye dönüp, ölünün sadece ameliyle başbaşa kalacağına dair bkz.: Buhârî, *rikak* 42; Müslim, *zühhd* 5; Tirmizî, *zühhd* 46.

² Ölen insanın, kendi kıyâmeti kopmuş olacağına dair bkz: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmî'd-dîn* 4/64; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/368.

fenâ darbesine mâruzsunuz. Senin bu galat-ı hissin ve mağlatan şu misâle benzer ki:

Bir adam elinde olan aynasını bir hâne veya bir şehre veya bir bahçeye karşı tutsa; misâlî bir hâne, bir şehir, bir bahçe o aynada görünür. Ednâ bir hareket ve küçük bir tagayyür aynanın başına gelse, o misâlî hâne ve şehir ve bahçede herc ü merc ve karışıklık düşer. Hâriçteki hakikî hâne, şehir ve bahçenin devam ve bekâsı sana fayda vermez. Çünkü senin elindeki aynadaki hâne ve sana âit şehir ve bahçe, yalnız aynanın sana verdiği mikyas ve mîzan iledir.

Senin hayatın ve ömrün, aynadır. Senin dünyanın direği ve aynası ve merkezi, senin ömrün ve hayatındır. Her dakikada o hâne ve şehir ve bahçenin ölmesi mümkün ve harap olması muhtemel olduğundan, her dakika senin başına yıkılacak ve senin kıyâmetin kopacak bir vaziyettedir. Madem öyledir; sen, bu hayatına ve dünyana, çekemedikleri ve kaldıramadıkları yükleri yükletme!..

Dördüncü Nota

Bil ki: Ekseriyetle Fâtır-ı Hakîm'in âdetidir, ehemmiyetli ve kıymettar şeyleri aynıyla iade ediyor. Yani, ekser eşyanın misliyle tazelenmesi, mevsimlerin tebeddülünde, asırların değişmesinde o kıymettar ehemmiyetli şeyleri aynıyla iade ediyor. Yevmî ve senevî ve asrî haşirlerin umumunda, şu kâide-i âdetullah ekseriyetle muttarid görünüyor.

İşte bu sâbit kâideye binâen deriz: *Madem fûnûnun ittifâkıyla ve ulûmun şehâdetiyle, hilkat şeceresinin en mükemmel meyvesi insandır. Ve mahlûkat içinde en ehemmiyetli insandır. Ve mevcûdât içinde en kıymettar insandır. Ve insanın bir ferdi, sâir hayvanâtın bir nev'i hükmündedir. Elbette, kat'î bir hads ile hükmedilir ki, haşir ve neşr-i ekberde beşerin her bir ferdi aynıyla, cismiyle, ismiyle, resmiyle iade edilecektir.*

Beşinci Nota

Şu notada, Avrupa fûnûnu ve medeniyeti, Eski Said'in fikrinde bir derece yerleştiği için, Yeni Said harekât-ı fikriyede seyrettiği zaman, Avrupa'nın fûnûn ve medeniyeti, o seyahat-i kalbiyede emrâz-ı kalbiyeye inkılâp ederek

ziyâde müşkülâta medâr olduğundan, bilmeceburiye Yeni Said zihnini silkeleyip, müzahref felsefeyi ve sefih medeniyeti atmak isterken, kendi rûhunda Avrupa'nın lehinde şehâdet eden hissiyât-ı nefsanîyeyi susturmak için, Avrupa'nın şahs-ı mânevîsi ile bir cihette gayet kısa, bir cihette uzun, gelecek muhavereye mecbur olmuştur.

Yanlış anlaşılmasın, Avrupa ikidir: **Birisi**, İsevîlik din-i hakikîsinden aldığı feyz ile hayat-ı içtimâîye-i beşerîyeye nâfi' sanatları ve adâlet ve hakkaniyete hizmet eden fûnûnları takip eden bu birinci Avrupa'ya hitab etmiyorum. Belki felsefe-i tabiiyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiâtını mehâsin zannederek, beşeri sefâhete ve dalâlete sevk eden bozulmuş **ikinci** Avrupa'ya hitab ediyorum. Şöyle ki:

O zaman, o seyahat-i rûhiyede, mehâsin-i medeniyet ve fûnûn-u nâfiadan başka olan malâyânî ve muzır felsefeyi ve muzır ve sefih medeniyeti elinde tutan Avrupa'nın şahs-ı mânevîsine karşı demiştim:

Bil ey ikinci Avrupa! Sen sağ elinle sakîm ve dalâletli bir felsefeyi ve sol elinle sefih ve muzır bir medeniyeti tutup dâvâ edersin ki, beşerin saâdeti bu ikisi ile. Senin bu iki elin kırılın ve şu iki pis hediye senin başını yesin ve yiyecek.

Ey küfr u küfrânı dağıtıp neşreden bedbaht rûh! Acaba, hem rûhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musîbetlerle musîbettede olmuş ve azâba düşmüş bir adamın cismiyle, zâhirî bir sûrette aldatıcı bir zînet ve servet içinde bulunmasıyla saâdeti mümkün olabilir mi? Ona mes'ûd denilebilir mi?

Âyâ, görmüyor musun ki, bir adamın cüz'î bir emirden me'yûs olması ve vehmî bir emelden ümidi kesilmesi ve ehemmiyetsiz bir işten inkisâr-ı hayale uğraması sebebiyle tatlı hayaller ona acılaşıyor, şirin vaziyetler onu tâzib ediyor, dünya ona dar geliyor, zindan oluyor? Hâlbuki, senin şeametinle, kalbinin en derin köşelerinde ve rûhunun tâ esasında dalâlet darbesini yiyen ve o dalâlet cihetiyle bütün emelleri inkıtaa uğrayan ve bütün elemeleri ondan neşet eden bir bîçâre insana hangi saâdeti temin ediyorsun? Acaba, zâil, yalancı bir cennette cismi bulunan ve kalbi, rûhu cehennemde azâp çeken bir insana mes'ûd denilebilir mi? İşte, sen, bîçâre beşeri böyle baştan çıkardın, yalancı bir cennet içinde cehennemî bir azâp çektiriyorsun.

Ey beşerin nefsi-i emmâresi! Bu temsile bak, beşeri nereye sevk ettiğini bil. Meselâ bizim önümüzde iki yol var.

Birisinden gidiyoruz. Görüyoruz ki, her adım başında bîcâre âciz bir adam bulunur. Zâlimler hücum edip malını, eşyasını gasp ederek kulübeciğini harap ediyorlar, bazen de yaralıyorlar. Öyle bir tarzda ki, acınacak hâline semâ ağılıyor. Nereye bakılsa hâl bu minval üzere gidiyor. O yolda işitilen sesler, zâlimlerin gürültüleri, mazlûmların ağlayışları olduğundan umumî bir matem, o yolu kaplıyor. İnsan, insâniyet cihetiyle gayrın elemiyle müteallim olduğundan, hadsiz bir eleme giriftâr oluyor. Hâlbuki vicdan bu derece teellüme tahammül edemediğinden; o yolda giden, iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insâniyetten tecerrüt edip ve nihayetsiz vahşeti iltizam ederek öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umurun helâketi onu müteessir etmesin veyahut kalb ve aklın muktezâsını iptâl etsin.

Ey sefâhet ve dalâletle bozulmuş ve İsevî dininden uzaklaşmış Avrupa! Deccal gibi bir tek gözü taşıyan¹ kör dehan ile rûh-u beşere bu cehennemî hâleti hediye ettin! Sonra anladın ki, bu öyle ilâcsız bir iletir ki, insanı âlâ-yı illiyyînden, esfel-i safilîne atar. Hayvanâtın en bedbaht derecesine indirir. Bu illete karşı bulduğun ilâç, muvakkaten iptâl-i his hizmeti gören câzibedâr oyuncakların ve uyutucu hevesât ve fantaziyelerindir. Senin bu ilâcın, senin başını yesin ve yiyecek! İşte beşere açtığın yol ve verdiğin saâdet, bu misâle benzer.

İkinci yol ki, Kur'ân-ı Hakîm, hidâyetiyle beşere hediye etmiştir. Şöyledir: Görüyoruz ki o yolun her menzilinde, her mekânında, her şehrinde bir Sultan-ı Âdil'in müstakîm askerleri her tarafta bulunuyorlar, geziyorlar. Ara sıra o Sultanın emriyle o askerlerin bir kısmını terhis ediyorlar. Silâhlarını, atlarını ve mîrî levâzımatlarını alıyorlar, onlara izin tezkeresini veriyorlar. O terhis olunan neferler, çendan ünsiyet ettikleri at ve silâhların teslim alınmasından zâhiren mahzun oluyorlar. Fakat hakikat noktasında terhisle müferrah olup, Sultanın ziyaretine ve Padişahın payitahtına dönmesi ve Padişahı ziyaret etmesi cihetinde gayet memnun oluyorlar.

Bazen terhis memurları acemî bir nefere rast geliyorlar. Nefer onları tanımıyor. "Silâhını teslim et!" diyorlar. Nefer diyor: "Ben Padişahın askeriyim, O'nun hizmetindeyim; sonra O'nun yanına gideceğim. Siz neci oluyorsunuz? Eğer O'nun izin ve rızasıyla gelmiş iseniz, göz ve baş üstüne geldiniz, emrini gösteriniz; yoksa çekiliniz, benden uzak olunuz. Ben tek başımla kalsam, sizler binler dahi olsanız, yine sizinle dövüşeceğim. Kendi nefsim için değil, çünkü

¹ Bkz.: Buhârî, *enbiyâ* 48, *libâs* 68, *ta'bir* 11, 33, *fiten* 26; Müslim, *imân* 273-276.

nefsim benim değil, benim Sultanımdır. Belki bendeki nefsim ve silâhım, Mâlikimin emanetidir. Emaneti muhafaza ve Sultanımın haysiyetini himaye ve izzetini vikâye için size baş eğmeyeceğim!”

İşte, o ikinci yoldaki medâr-ı sürur ve saâdet olan binler ahvâlden bu hâl bir nümûnedir. Sâir ahvâli sen kıyâs et. Bütün o ikinci yolun seferinde, tevellüdât nâmında sevinç ve şenlikle bir tahşidât ve sevkîyât-ı askeriye vardır ve vefiyât nâmında sürur ve muzika ile terhisât-ı askeriye görünüyorlar. İşte Kur’ân-ı Hakîm beşere bu yolu hediye etmiştir. Bu hediye kim tam kabul etse, böyle iki cihanın saâdetine giden bu ikinci yoldan gider. Ne geçmiş şeyden mahzun ve ne de gelecek şeyden havf eder.

Ey ikinci bozuk Avrupa! Senin çürük ve esassız esaslarının bir kısmı şunlardır ki: “En büyük melekten en küçük semeğe kadar her bir zihayat kendi nefesine mâliktir ve kendi zâtı için çalışır ve kendi lezzeti için çabalar. Onun bir hakk-ı hayatı var. Gaye-i himmeti ve hedef-i maksadı, yaşamak ve bekâsını temin etmektir.” diyorsun. Ve Hâlık-ı Kerîm’in kerem düsturlarından ve erkân-ı kâinatta kemâl-i itaatle imtisâl edilen düstur-u teâvünle, nebâtât hayvanâtın imdâdına ve hayvanât insanların yardımına koşmasından tezâhür eden o umumî kanunun rahîmâne, kerîmâne cilvelerini cidal zannedip, “Hayat bir cidaldir.” diye, ahmakâne hükmetmişsin. Acaba, o düstur-u teâvünün cilvesinden olan zerrât-ı taamiyenin, kemâl-i şevk ile beden hüceyrelerinin gıdalandırılması için koşmaları nasıl cidaldir? Nasıl bir çarpışmaktır? Belki o imdâd ve o koşmak, Kerîm bir Rabb’in emriyle bir teâvündür.

Hem çürük bir esasın: “Her şey kendi nefesine mâliktir.” diyorsun. Hiçbir şey kendi nefesine mâlik olmadığına kat’î bir delil şudur ki: Esbâbın içinde en eşrefi ve ihtiyar noktasında en geniş iradelisi, insandır. Hâlbuki bu insanın düşünmek, söylemek ve yemek gibi en zâhir ef’âl-i ihtiyariyesinden yüz cüzünden onun dest-i ihtiyarına verilen ve dâire-i iktidarına giren yalnız meşkûk tek bir cüzdür. Böyle en zâhir fiilin yüz cüzünden bir cüzüne mâlik olmayan, nasıl kendine mâliktir denilir?

Böyle en eşref ve ihtiyar en geniş, bu derece hakikî tasarruftan ve temellükten eli bağlanmış bulunsa; “Sâir hayvanât ve cemâdât kendi kendine mâliktir.” diyen, hayvandan daha ziyâde hayvan ve cemâdâtta daha ziyâde câmid ve şuûrsuz olduğunu isbat eder.

Seni bu hataya atıp bu vartaya düşüren, bir gözlü dehandır. Yani, hârîka, menhus zekândır. O kör dehan ile, her şeyin Hâlıkı olan Rabbini unuttun,

mevhum bir tabiata isnâd ettin, âsârını esbaba verdin, o Hâlıkın malını bâtil mâbûd olan tâğutlara taksim ettin. Şu noktada ve o dehan nazarında her zîhayat, her bir insan, tek başıyla hadsiz âdâya karşı mukavemet etmek ve nihayetsiz hâcâtın tahsiline çabalamak lâzım geliyor. Ve zerre gibi bir iktidar, ince tel gibi bir ihtiyar, zâil lem'a gibi bir şuûr, çabuk söner şu'le gibi bir hayat, çabuk geçer dakika gibi bir ömür ile, o hadsiz âdâya ve hâcâta karşı dayanmaya mecbur oluyor. Hâlbuki o bîçâre zîhayatın sermayesi, binler matlublarından birisine kâfi gelmiyor. Musîbete giriftâr olduğu zaman; sağır, kör esbaptan başka derdine derman beklemiyor, *وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ*¹ sırına mazhar oluyor.

Senin karanlıklı dehan, nev-i beşerin gündüzünü geceye kalbetmiş. Yalnız o sıkıntılı, zulümlü ve zulmetli geceye ısındırmak için, yalancı, muvakkat lâmbalarla tenvir ettin. O lâmbalar sürur ile beşerin yüzüne tebessüm etmiyorlar. Belki beşerin ağılanacak acı hâllerindeki eblehâne gülmesine, o ışıklar müstehziyâne gülüp eğleniyor.

Her bir zîhayat senin şâkirtlerin nazarında zâlimlerin hücumuna mâruz, miskin birer musîbetzededirler. Dünya bir matemhâne-i umumiye'dir. Dünya'daki sadâlar ölümlerden, elemelerden gelen vaveylâlardır. Senden tam ders alan şâkirdin, bir firavun olur. Fakat en hasis şeye ibâdet eden ve menfaat gördüğü her şeyi, kendine rab telâkki eden bir firavun-u zelildir. Hem senin şâkirdin mütemerrittir. Fakat bir lezzeti için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerrittir. Hasis bir menfaat için şeytanın ayağını öper derecede alçaklık gösterir. Hem cebbardır fakat kalbinde bir nokta-yı istinât bulamadığı için, zâtında gayet âciz bir cebbar-ı hodfûruştur. O şâkirdin gaye-i himmeti, hevesât-ı nefsanıyeyi tatmin ve hamiyet ve fedâkârlık perdesi altında kendi menfaat-i nefsinin arayan ve hırs ve gururunu teskin etmeye çalışan bir dessaydır. Nefsinden başka ciddî olarak hiçbir şeyi sevmiyor. Her şeyi nefsinin fedâ ediyor.

Amma Kur'ân'ın hâlis ve tam şâkirdi ise, bir abddir. Fakat âzam-ı mahlûkata karşı da ubûdiyete tenezzül etmez ve cennet gibi en büyük ve âzam bir menfaati gaye-i ubûdiyet yapmaz bir abd-i azizdir. Hem halim selimdir. Fakat Fâtır-ı Zülcelâlinden başkasına, izni ve emri olmadan tenezzüle tenezzül etmez bir halim-i âlihimmettir. Hem fakirdir fakat onun Mâlik-i Kerim'i ona ileride iddihâr ettiği mükâfât ile bir fakir-i müstağnidir.

¹ "İşte kâfirlerin duası öyle boşa gider." (Ra'd sûresi, 13/14; Mü'min sûresi, 40/50)

Hem zayıftır fakat kudreti nihayetsiz olan Seyyidinin kuvvetine istinâd eden bir zayıf-ı kavîdir ki, Kur'ân hakikî bir şâkirdine cennet-i ebediyei dahi gaye-i maksat yaptırmadığı hâlde;¹ bu zâil fânî dünyayı ona gaye-i maksat hiç yapar mı? İşte iki şâkirdin himmetlerinin ne derece birbirinden farklı olduğunu anla!

Hem felsefe-i sakîmenin şâkirtleriyle Kur'ân-ı Hakîm'in tilmizlerinin hamiyetkârlık ve fedâkârlıklarını bununla müvâzene edebilirsiniz. Şöyle ki:

Felsefenin şâkirdi, kendi nefsi için kardeşinden kaçır, onun aleyhinde dâvâ açar. Kur'ân'ın şâkirdi ise, semâvât ve arzdeki umum sâlih ibâdî kendine kardeş telâkki ederek, gayet samimî bir sûrette onlara duâ eder.² Ve saâdetleriyle mes'ûd oluyor. Ve rûhunda şedid bir alâkayı onlara karşı hisseder ki, duâsında ³ اَعِزِّ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ der. Hem en büyük şey olan Arş ve şemsi, musahhar birer memur ve kendi gibi bir abd, bir mahlûk telâkki eder.

Hem iki şâkirdin ulviyet ve inbisât-ı rûhlarını bundan kıyâs et ki: Kur'ân, kendi şâkirtlerinin rûhuna öyle bir inbisât ve ulviyet verir ki; doksan dokuz taneli tesbihe bedel, doksan dokuz esmâ-yı ilâhiyenin cilvelerini gösteren doksan dokuz âlemlerin zerrâtını, birer tesbih taneleri olarak şâkirtlerinin ellerine verir. “Evrâdlarınızı bununla okuyunuz.” der. İşte Kur'ân'ın tilmizlerinden Şâh-ı Geylânî, Rufâî, Şâzelî (*qaddesallahu sirrahüm*) gibi şâkirtleri, virdlerini okudukları vakit dinle, bak! Ellerinde silsile-i zerrâtı, katarât adedlerini, mahlûkâtın aded-i enfasını tutmuşlar, onunla evrâdlarını okuyorlar. Cenâb-ı Hakk'ı zikir ve tesbih ediyorlar.

İşte Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın mucizâne terbiyesine bak ki: *Nasıl ednâ bir kederle ve küçük bir gam ile başı dönüp sersemleşen ve küçük bir mikroba mağlûp olan bu küçük insan, terbiye-i Kur'ân ile ne kadar teâlî ediyor. Ve ne derece letâifi inbisât eder ki: Koca dünya mevcûdâtını, virdine tesbih olmakta kısa görüyor. Ve cenneti zikir ve virdine gaye olmakta az gördüğü hâlde, kendi nefsinin Cenâb-ı Hakk'ın ednâ bir mahlûkunun üstünde büyük tutmuyor.⁴ Nihayet izzet içinde, nihayet tevazuu cem' edi-*

¹ En mühim gâyenin Allah Teâlâ'nın rızası olduğuna dair bkz.: Tevbe sûresi, 9/72.

² Müminlerin birbiri hakkında duâlarının yer aldığı âyet-i kerîmelerden bir kısmı için bkz.: Bakara sûresi, 2/286; Âl-i İmran sûresi, 3/16, 147, 193; A'râf sûresi, 7/151; ...

³ Allah'ım! Erkeğiyle kadınıyla bütün müminleri bağışla.

⁴ Meselâ Peygamber Efendimiz (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmaktadır: “Keşke sökülen bir ağaç olsaydım.” (Tirmizî, zühd 9; İbnî Mâce, zühd 19).

yor. Felsefe şâkirtlerinin buna nisbeten ne derece pest ve aşağı olduğunu kıyâs edebilirsin.

İşte felsefe-i sakîme-i Avrupaiye'den yek-çeşm olan dehasının yanlış gördüğü hakikatleri; iki cihana bakan, gayb-âşına parlak iki gözü ile iki âleme nazar eden, beşer için iki saâdete iki eliyle işaret eden hüdâ-yı Kur'ânî der ki:

“Ey insan! Senin elinde bulunan nefis ve malın senin mülkün değil, belki sana emanettir. O emanetin Mâlikî, her şeye kadîr, her şeyi bilir bir Rahîm-i Kerîm'dir. O, senin yanındaki mülkünü senden satın almak istiyor. Tâ senin için muhafaza etsin, zayi' olmasın. İleride mühim bir fiat sana verecek. Sen muvazza'f ve memur bir askersin. O'nun nâmıyla çalış ve hesabıyla amel et. O'dur ki, muhtaç olduğun şeyleri sana rızık olarak gönderiyor ve senin tâkatın yetmediği şeylerden seni muhafaza eder. Senin şu hayatının gayesi, neticesi; o Mâlik'in esmâsına ve şuûnâtına bir mazhariyettir. Sana bir musîbet geldiği vakit, de: ¹إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ Yani, “Ben Mâlikimin hizmetindeyim. Ey musîbet! Eğer O'nun izin ve rızasıyla geldin ise, merhaba, safa geldin! Çünkü elbette bir vakit O'na döneceğiz ve O'nun huzuruna gideceğiz ve O'na müştâkız. Madem herhâlde bir zaman bizi hayatın tekâlifinden âzad edecektir. Haydi ey musîbet! O terhis ve o âzad etmek, senin elinle olsun, râzıyım. Eğer benim emanet muhafazasında ve vazife-perverliğimi tecrübe sûretinde sana emir ve irade etmiş, fakat sana teslim olmaklığıma izin ve rızası olmazsa; benim tâkatım yettikçe, emin olmayana Mâlikimin emanetini teslim etmem!” der.

İşte, binden bir nümüne olarak, deha-yı felsefinin ve hüdâ-yı Kur'ânî'nin verdikleri derslerin derecelerine bak. Evet, iki tarafın hakikat-i hâli sâbıkan beyân edilen tarz ile gidiyor. Fakat hidâyet ve dalâlette insanların dereceleri mütefavittir. Gafletin mertebeleri muhtelifdir. Herkes her mertebede bu hakikatı tamamıyla hissedemez. Çünkü gaflet, hissi iptâl ediyor. Ve bu zamanda öyle bir derecede iptâl-i his etmiş ki, bu elîm elemnin acısını ehl-i medeniyet hissetmiyorlar. Fakat hassasiyet-i ilmiyenin tezâyüdüyü ve her günde otuz bin cenazeyi gösteren mevtin ikazatıyla o gaflet perdesi parçalanıyor. Ecnebilerin tâgutlarıyla ve fûnûn-u tabiiyeleriyle dalâlete gidenlere ve onları körü körüne taklit edip ittibâ edenlere binler nefrin ve teessüfler!²

¹ “Biz Allah'a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz.” (Bakara sûresi, 2/156)

² Bkz.: “Ey iman edenler! Eğer Ehl-i kitaptan bir kısmına uyacak olursanız, iyi bilin ki onlar sizi imanınızdan sonra küfre çevirmek isterler.” (Âl-i İmran sûresi, 3/100)

Ey bu vatan gençleri! Firenkleri taklide çalışmayınız! Âyâ, Avrupa'nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adâvetten sonra, hangi akıl ile onların sefâhet ve bâtil efkârlarına ittibâ edip emniyet ediyorsunuz? Yok! Yok! Sefihâne taklit edenler, ittibâ değil, belki şuûrsuz olarak onların safına iltihak edip kendi kendinizi ve kardeşlerinizi idam ediyorsunuz. Âgâh olunuz ki, siz ahlâksızcasına ittibâ ettikçe, hamiyet dâvâsında yalancılık ediyorsunuz!.. Çünkü şu sûrette ittibânız, milliyetinize karşı bir istihfâftır ve millete bir istihzadır!..

هَدَيْنَا اللَّهَ وَإِيَّاكُمْ إِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ¹

Altıncı Nota

Ey kâfirlerin çokluklarından ve onların bazı hakâik-i îmâniyenin inkârındaki ittifaklarından telâşa düşen ve itikadını bozan bîcâre insan! Bil ki, kıymet ve ehemmiyet, kemmiyette ve aded çokluğunda değil. Çünkü insan eğer insan olmazsa, şeytan bir hayvana inkılâp eder. İnsan, bazı firenkler ve firenk-meşrebler gibi ihtirâsât-ı hayvaniyede terakki ettikçe, daha şiddetli bir hayvaniyet mertebesini alır. Sen görüyorsun ki; hayvanâtın kemmiyet ve aded itibârıyla hadsiz bir çokluğu varken, ona nisbeten insan gayet az iken, umum envâ-ı hayvanât üstünde sultan ve halife ve hâkim olmuştur.

İşte, muzır kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefipler, Cenâb-ı Hakk'ın hayvanâtından bir nevi habîslerdir ki, Fâtır-ı Hakîm onları dünyanın imareti için halk etmiştir. Mûmin ibâdına ettiği nimetlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vâhid-i kıyâsî yapıp, âkıbetinde müstehak oldukları cehenneme teslim eder.

İşte, küffârın ve ehl-i dalâletin bir hakikat-i îmâniyeyi inkâr ve nefyetmelerinde kuvvet yoktur. Çünkü nefiy sırrıyla ittifakları kuvvetsizdir. Bin nefyedici, bir tek hükmündedir. Meselâ, bütün İstanbul ahalisi, Ramazan'ın başında ayı görmediğinden nefyetse, iki şâhidin isbâtıyla o cemm-i gafirin nefiy ve ittifâkı sukût eder.² Madem küfrün ve dalâletin mâhiyeti nefiydir ve inkârdır,

¹ Allah bizi de, sizi de sırat-ı müstakîme hidâyet etsin.

² Bkz.: Ebû Dâvûd, *saum* 14; es-Serahsî, *el-Mebsût* 3/139-140; el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 2/81-82. Ayrıca, bir kişinin şahitliğine göre hükmedildiği de olmuştur: Tirmizî, *saum* 7; Ebû Dâvûd, *saum* 15; Nesâî, *sıyâm* 8.

cehildir ve ademdir, küffârın kesret ile ittîfâkı ehemmiyetsizdir.¹ Ehl-i hakkın, hak ve sâbit ve sübûtu isbât olunan mesâil-i îmâniyede şuhûda istinâd eden iki müminin hükmü, hadsiz o ehl-i dalâletin ittîfâkına râcih olur, galebe eder.

Bu hakikatin sırrı şudur ki: Nefyedenlerin dâvâları sûreten bir iken, müteaddittir; birbiriyle ittîhâd edemez ki kuvvetlensin. İsbât edicilerin dâvâları ittîhâd ediyor, birbirinden kuvvet alır. Çünkü gökteki hilâl-i Ramazan'ı görmeyen der ki: "Benim nazarımda ay yoktur; benim yanımda görünmüyor." Başkası da, "Nazarımda yoktur." der. Daha başkası da öyle der. Her biri kendi nazarında "yoktur" der. Her birinin nazarları ayrı ayrı ve nazara perde olan esbab dahi ayrı ayrı olabildiği için, dâvâları da ayrı ayrı olur; birbirine kuvvet veremez. Fakat isbât edenler demiyor ki: "Benim nazarımda ve gözümde hilâl var." Belki "Nefsü'l-emirde, göğün yüzünde hilâl vardır, görünür." der. Görenler bütün aynı dâvâyı ve "Nefsü'l-emirde vardır." der. Demek bütün dâvâlar birdir. Nefyedenlerin nazarları ayrı ayrı olduğundan, dâvâları da ayrı ayrı olur. Nefsü'l-emre hükmedemiyorlar. Çünkü nefsü'l-emirde nefiy isbât edilmez. Çünkü ihâta lâzımdır. ² *وَالْعَدَمُ الْمُطْلَقُ لَا يُبْتَدَى إِلَّا بِمُشْكَلَاتٍ عَظِيمَةٍ* bir kâide-i usûldür. Evet, bir şeyi dünyada var desen, yalnız o şeyi göstermek kâfi gelir. Eğer yok deyip nefyetsen, bütün dünyayı eleyip göstermek lâzım gelir ki, tâ o nefiy isbât edilsin.

İşte bu sırra binâen; ehl-i küfrün bir hakikati nefyetmesi ise, bir meseleyi halletmek veyahut dar bir delikten geçmek veyahut bir hendekten atlamak misâlinedir ki; bin de, bir de, birdir. Çünkü birbirine yardımcı olamaz. Fakat isbât edenler nefsü'l-emirde hakikat-i hâle baktıkları için, müddeâları ittîhâd ediyor. Kuvvetleri birbirine yardım eder. Büyük bir taşın kaldırmasına benzer ki, ne kadar eller yapışsa daha ziyâde kaldırması kolay olur ve birbirinden kuvvet alır.

Yedinci Nota

Ey müslümanları dünyaya şiddetle teşvik eden ve sanat ve terakkiyât-ı ecnebiyeye cebr ile sevk eden bedbaht hamiyet-füruş! Dikkat et, bu milletin bazılarının din ile bağlandıkları râbitaları kopmasın! Eğer böyle

¹ Bkz.: "Kendi aralarındaki çatışmaları pek şiddetlidir. Sen dışardan onları birlik içinde sanırsın. Hâlbuki kalpleri darmadağındır." (Haşır sûresi, 59/14)

² "Mutlak yokluk, ancak pek büyük güçlkle isbat edilebilir." Bkz.: İbni Nüceym, *el-Bahru'r-râik* 2/122; İbni Kayyim, *es-Savâiku'l-mürsele* 4/1310; İbni Kayyim, *er-Rûh fi'l-keîlâm* 1/198.

ahmakâne körü körüne topuzların altında bazılarının dinden râbitaları kopsa, o vakit hayat-ı içtimâiyede bir semm-i kâtil hükmünde o dinsizler zarar verecekler. Çünkü mürtedin vicdanı tamam bozulduğundan, hayat-ı içtimâiyeye zehir olur.¹ Ondandır ki, ilm-i usûlde “Mürtedin hakk-ı hayatı yoktur. Kâfir eğer zimmî olsa veya musâlâha etse, hakk-ı hayatı var.” diye usûl-ü Şeriat’ın bir düsturudur.² Hem mezheb-i Hanefiye’de, ehl-i zimmeden olan bir kâfirin şehâdeti makbuldür.³ Fakat fâsık merdûdü’ş-şehâdettir, çünkü haindir.⁴

Ey bedbaht fâsık adam! Fâsıkların kesretine bakıp aldanma ve “Ekseriyetin efkârı benimle beraberdir.” deme! Çünkü fâsık adam, fısıki isteyerek ve bizzât talep edip girmemiş; belki içine düşmüş çıkamıyor. Hiçbir fâsık yoktur ki, sâlih olmasını temenni etmesin ve âmirini ve reisini mütedeyyin görmek istemesin. İllâ ki, –el-iyâzü billâh!– irtidat ile vicdanı tefessüh edip, yılan gibi zehirlemekten lezzet alsın.

Ey dîvâne baş ve bozuk kalb! Zanneder misin ki, müslümanlar dünyayı sevmiyorlar veyahut düşünmüyorlar ki, fakr-ı hâle düşmüşler ve ika-za muhtaçtırlar; tâ ki dünyadan hissesini unutmasınlar? Zannın yanlıştır, tahminin hatadır. Belki hırs şiddetlenmiş, onun için fakr-ı hâle düşüyorlar. Çünkü müminde hırs, sebeb-i hasârettir ve sefalettir. ⁵الْحَرِيصُ خَائِبٌ خَائِرٌ durub-u emsâl hükmüne geçmiştir.

Evet, insanı dünyaya çağıran ve sevk eden esbab çoktur. Başta nefis ve hevâsı ve ihtiyaç ve havassı ve duyguları ve şeytanı ve dünyanın surî tatlılığı ve senin gibi kötü arkadaşları gibi çok dâîleri var. Hâlbuki bâkî olan âhirete ve uzun hayat-ı ebediye davet eden azdır. Eğer sende zerre miktar bu biçâre millete karşı hamiyet varsa ve ulûvv-i himmetten dem vurduğun yalan olmazsa,

¹ Bkz.: “Kâfirler, ellerinden gelse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaştan geri durmazlar. Sizden her kim dininden döner ve kâfirlikte devam ederek ölürse, işte onların dünyada da, âhirette de yaptıkları boşa gider. Bunlar cehennemlik olup orada ebedi kalacaklardır.” (Bakara sûresi, 2/217)

² Bkz.: Buhârî, *cihâd* 149, *istitâbetü'l-mürteddîn* 2; Tirmizî, *hudûd* 25; İbni Mâce, *hudûd* 2. Ayrıca “mürted”in durumuyla ilgili bkz.: el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 7/134; eş-Şâfiî, *el-ümm* 1/257.

³ Kâfirin şehâdetinin makbûl olup olmamasıyla ilgili, farklı durumlara göre çok farklı hükümlerin olduğuna dair bkz.: el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 2/254-255, 6/266.

⁴ Hâin fâsıkın şehâdetinin câiz olmadığını belirten hadis için bkz.: Tirmizî, *şehâdât* 2; Ebû Dâvûd, *akdiye* 16; İbni Mâce, *ahkâm* 30; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/181, 204, 208. Ayrıca bu konunun fikhî hükmü için bkz.: el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 1/156; el-Merğînânî, *el-Hidâye* 3/124; İbni Âbidîn, *Hâşiye* 7/112.

⁵ “Aşın hırs gösteren, umduğunu bulamaz ve kaybeder.” Bkz.: İbni Kays, *Kıra'd-dayf* 4/301; el-Meydânî, *Mecmeu'l-emsâl* 1/214.

hayat-ı bâkiyeye yardım eden azlara imdâd etmek lâzım gelir. Yoksa, o az dâileri susturup, çoklara yardım etsen şeytana arkadaş olursun.

Âyâ zanneder misin; bu milletin fakr-ı hâli, dinden gelen bir zühd ve terk-i dünyadan gelen bir tembellikten neşet ediyor? Bu zanda hatâ ediyorsun. Acaba görmüyor musun ki, Çin ve Hind'deki mecusi ve berahime ve Afrika'daki zenciler gibi, Avrupa'nın tasallutu altına giren milletler bizden daha fakirdirler? Hem görmüyor musun ki, zarurî kuttan ziyâde müslümanların elinde bırakılmıyor? Ya Avrupa kâfir zâlimleri veya Asya münafıkları, desiseleriyle ya çalar veya gasp ediyor.

Sizin cebren böyle ehl-i îmânı mimsiz medeniyete sevk etmekteki maksadınız, eğer memlekette âsâyiş ve emniyet ve kolayca idare etmek ise, katiyen biliniz ki; hatâ ediyorsunuz, yanlış yola sevk ediyorsunuz. Çünkü itikadı sarıslmış, ahlâkı bozulmuş yüz fâsıkın idaresi ve onlar içinde âsâyiş temini, binler ehl-i salâhatın idaresinden daha müşküldür.

İşte bu esaslara binâen ehl-i İslâm, dünyaya ve hırsa sevk etmeye ve teşvik etmeye muhtaç değildirler. Terakkîyât ve âsâyişler, bununla temin edilmez. Belki mesailerinin tanzimine ve mâbeynlerindeki emniyetin tesisine ve teâvün düsturunun teshiline muhtaçtırlar. Bu ihtiyaç da, dinin evâmîr-i kudsiyesiyle ve takvâ ve salâbet-i diniye ile olur.

Sekizinci Nota

Ey sa'y ve ameldeki lezzet ve saâdeti bilmeyen tembel insan! Bil ki: Cenâb-ı Hak, kemâl-i kereminden, hizmetin mükâfâtını, hizmet içinde dercetmiştir. Amelin ücretini, nefs-i amel içine koymuştur. İşte bu sır içindir ki, mevcûdât hattâ bir nokta-yı nazarda câmidat dahi, evâmîr-i tekvîniye tâbir edilen hususî vazifelerinde, kemâl-i şevk ile ve bir çeşit lezzet ile evâmîr-i rabbâniyeyi imtisâl ederler. Arıdan, sinekten, tavuktan tut; tâ şems ve kamere kadar her şey kemâl-i lezzetle vazifesine çalışıyorlar. Demek hizmetlerinde bir lezzet var ki, akılları olmadığından âkıbeti ve neticeleri düşünmeden, mükemmel vazifelerini îfâ ediyorlar.

Eğer desen: Zihayatta lezzet kâbildir, cemâdâtta nasıl şevk ve lezzet olabilir?

Elcevap: Cemâdât kendi hesaplarına değil, onlarda tecelli eden esmâ-yı ilâhiye hesabına bir şeref, bir makam, bir kemâl, bir güzellik, bir

intizam isterler, arıyorlar. O vazife-i fıtriyelerinin imtisâlinde, Nuru'l-Envâr'ın isimlerine birer mâkes, birer ayna hükmüne geçtiğinden tenevvür eder, terakki eder.

Meselâ, nasıl ki bir katre su, bir zerrecik cam parçası zâtında ziyâsız, ehemmiyetsiz iken, sâfi kalbiyle güneşe yüzünü çevirse, o vakit o ehemmiyetsiz, ziyâsız katre ve cam parçası, güneşin bir nevi arşı olup senin yüzüne de tebessüm eder. İşte bu misâl gibi, zerrât ve mevcûdât, cemâl-i mutlak ve kemâl-i mutlak sahibi olan Zât-ı Zülcelâl'in isimlerine vazife-perverlik cihetinde ayna olmalarıyla, o katre ve zerrecik şişe gibi gayet aşağı bir dereceden gayet yüksek bir derece-i zuhûra ve tenevvüre çıkıyorlar. Madem vazife cihetinde gayet nuranî ve yüksek bir makam alıyorlar; lezzet mümkün ve kâbilse, yani hayat-ı âmmeden hissedar iseler, gayet lezzet ile o vazifeleri görüyorlar, denilebilir.

Vazifede lezzet bulunduğuna en zâhir bir delil, sen kendi âzâ ve duygularının hizmetlerine bak. Her biri bekâ-yı şahsî ve bekâ-yı nev'i için ettikleri hizmetlerinde ayrı ayrı lezzetleri var. Nefs-i hizmet, onlara bir telezüz hükmüne geçiyor. Hattâ hizmeti terk etmek, o uzvun bir nevi azâbıdır.

Hem en zâhir bir delil dahi, horoz veya yavrusu tavuk gibi hayvanâtın vazifelerinde gösterdikleri fedâkârâne ve merdâne vaziyetleridir ki, horoz aç olduğu hâlde tavukları nefsine tercih edip bulunduğu rızka onları çağırır; yemez, onlara yedirir. Ve bir şevk ve iftihar ve telezüz ile o vazifeyi gördüğü, görünür. Demek o hizmette, yemekten fazla bir lezzet alır.

Hem küçük yavrularına çobanlık eden tavuk dahi, yavrularının hatırı için rûhunu fedâ eder, ite atılır.¹ Kendini aç bırakıp onları doyurur. Demek o hizmette öyle bir lezzet alır ki; açlık acısına ve ölmek elemine tereccuh eder, ziyâde gelir.

Hayvânî vâlideler yavrularını, küçük iken vazifeleri bulunduğundan lezzetle himayeye çalışır. Büyük olduktan sonra vazife kalkar, lezzet de gider. Yavrusunu döver, elinden taneyi alır. Yalnız, insan nev'indeki vâlidelerin vazifeleri bir derece devam eder. Çünkü insanlarda zaaf u acz itibârıyla dâimâ bir nevi çocukluk var, her vakit de şefkate muhtaçtır.

¹ "Cenâb-ı Hak rahmeti yüz parçaya böldü. Bunun doksan dokuz parçasını nezd-i ulûhiyetinde tuttu. Birtek parçayı da yer yüzüne indirdi. Varlıklar arasındaki merhametin kaynağı işte bu parçadır. Atın yavrusuna basma endişesiyle ayağını kaldırmaması da bu merhamet sebebiyledir." anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, edeb 19, rîkak 19; Müslim, teube 17; Tirmizî, deavât 107-108; İbni Mâce, zühd 35.

İşte, umum hayvanâtın horoz gibi çobanlık eden erkeklerine ve tavuk gibi vâlidelerine bak, anla ki; bunlar kendi hesabına ve kendileri nâmına, kendi kemâlleri için o vazifeyi görmüyorlar. Çünkü hayatını, vazifede lâzım gelse fedâ ediyorlar. Belki vazifeleri, onları o vazife ile tavgif eden ve o vazife içinde rahmetiyle bir lezzet derceden Mün'im-i Kerîm'in hesabına ve Fâtır-ı Zülcelâl'in nâmına görüyorlar.

Hem nefsi hizmette ücret bulunduğuna bir delil de şudur ki: Nebâtât ve eşcar, bir şevk u lezzeti ihsâs eden bir tavır ile Fâtır-ı Zülcelâl'in emirlerini imtisâl ediyorlar. Çünkü dağıttığı güzel kokular ve müşterilerin nazarını celb edecek zînetlerle süslenmeleri ve sümbülleri ve meyveleri için çürüyünceye kadar kendilerini fedâ etmeleri, ehl-i dikkate gösterir ki: Onların, emr-i ilâhînin imtisâlinden öyle bir lezzetleri var ki; nefsinin mahvedip çürütüyor.

Bak, başında çok süt konserveleri taşıyan Hindistan cevizi ve incir gibi meyvedar ağaçlar, rahmet hazinesinden lisân-ı hâl ile süt gibi en güzel bir gıdayı ister, alır, meyvelerine yedirir; kendi bir çamur yer. Nar ağacı sâfi bir şarabı, hazine-i rahmetten alıp meyvesine yedirir; kendisi çamurlu ve bulanık bir suya kanaat eder.

Hattâ hububatta dahi sümbüllenenmek vazifesinde zâhir bir iştiyak görünür. Nasıl ki dar bir yerde hapsedilen bir zât, bir bostana, geniş bir yere çıkmayı müştâkâne ister. Öyle de, hububatta, sümbüllenenmek vazifesinde öyle sürurlu bir vaziyet, bir iştiyak görünür.

İşte "Sünnetullah" tâbir edilen, kâinatta cereyân eden bu sırlı uzun düsturdandır ki, işsiz, tembel, istirahatle yaşayan ve rahat döşeğinde uzananlar, ekseriyetle sa'yeden, çalışanlardan daha ziyâde zahmet ve sıkıntı çeker. Çünkü dâimâ işsizler ömründen şikâyet eder; eğlence ile çabuk geçmesini ister. Sa'yeden ve çalışan ise; şâkirdir, hamdeder, ömrün geçmesini istemez.

الْمُسْتَرِيحُ الْعَاطِلُ شَاكٍ مِنْ عُمْرِهِ، وَالسَّاعِي الْعَامِلُ شَاكِرٌ¹

küllî düsturdur. Hem o sır iledir ki: "Rahat, zahmette; zahmet, rahattadır." cümlesi darb-ı mesel olmuştur.

Evet cemâdâta dikkatle nazar edilse: Bilkuvve yalnız istidât ve kabiliyet cihetinde nâkıs kalıp inkişâf etmeyenlerin, gayet bir içtihad ve sa'y ile inbisât

¹ Atâlet içinde istirahat eden, ömründen şikâyetçidir. Çalışan ve iş gören ise hâline şükreder.

edip bilkuvveden bilfiil sûretine geçmesinde, mezkûr sünnet-i ilâhiye düsturuyla bir tavır görünüyor. Ve o tavır işaret eder ki: O vazife-i fitriyede bir şevk ve o meselede bir lezzet vardır. Eğer o câmidin umumî hayattan hissesi varsa, şevk kendisinin olur; yoksa, o câmidi temsil eden, nezâret eden şeye âittir. Hattâ bu sırâ binâen denilebilir: Latîf, nazik su incimad emrini aldığı vakit, öyle şiddetli bir şevk ile o emre imtisâl eder ki, demiri şak eder, parçalar. Demek bürûdet ve tahte's-sıfır soğuğun lisânıyla ağzı kapalı demir kaptaki suya "Genişlen!" emr-i rabbânîsini tebliğinde, şiddet-i şevk ile kabını parçalar, demiri bozar, kendisi buz olur.

Ve hâkezâ, her şeyi buna kıyâs et ki, güneşlerin deveranından ve seyr u seyahatlerinden tut, tâ zerrelerin mevlvî gibi devretmelerine ve dönmelerine ve ihtizazlarına kadar kâinattaki bütün sa'y ü hareket, kanun-u kader-i ilâhî üzerine cereyân ediyor. Ve dest-i kudret-i ilâhîden sudûr eden ve irade ve emir ve ilmi tazammun eden emr-i tekvinî ile zuhûr eder.

Hattâ her bir zerre, her bir mevcud, her bir zîhayat, bir nefer askere benzer ki; orduda muhtelif dâirelerde, o neferin ayrı ayrı nisbetleri, vazifeleri olduğu gibi; her bir zerre, her bir zîhayatın dahi öyledir. Meselâ, senin gözünde bir zerre, gözün hücreesinde ve gözde ve âsâb-ı vechiyede ve bedeninin şerâyin tâbir edilen damarlarında, birer nisbeti ve o nisbete göre birer vazifesi ve o vazifeye göre birer faydası vardır. Ve hâkezâ, her şeyi ona kıyâs et. Buna binâen her bir şey, bir Kadîr-i Ezelî'nin vücub-u vücuduna iki cihetle şehâdet eder:

Biri: Tâkatinin binler derece fevkinde vazifeleri görmekteki acz-i mutlak lisânıyla o Kadîr'in vücuduna şehâdet eder.

İkincisi: Her bir şey, nizam-ı âlemi teşkil eden düsturlara ve müvâzene-i mevcûdâtı idame eden kanunlara tatbik-i hareket etmekle, o Alîm-i Kadîr'e şehâdet eder. Çünkü zerre gibi bir câmid, arı gibi küçük bir hayvan, Kitab-ı Mübîn'in mühim ve ince meseleleri olan nizam ve mîzanı bilmez. Câmid bir zerre, arı gibi küçük bir hayvan nerede? Semâvât tabakalarını bir defter sayfası gibi açıp, kapayıp toplayan Zât-ı Zülcelâl'in elindeki Kitab-ı Mübîn'in mühim ince meselelerini okumak nerede? Eğer sen divânelik edip; zerrede, o kitabın ince hurûfâtını okuyacak kadar bir göz bulunduğunu tevehhüm etsen; o vakit o zerrenin şehâdetini redde çalışabilirsin.

Evet, Fâtır-ı Hakîm, Kitab-ı Mübîn'in düsturlarını gayet güzel bir sûrette ve muhtasar bir tarzda ve has bir lezzette ve mahsus bir ihtiyaçta icmâl edip derceder. Her şey öyle has bir lezzet ve mahsus bir ihtiyaç ile amel etse, o

Kitab-ı Mübîn'in düsturlarını bilmeyerek imtisâl eder. Meselâ, hortumlu sivri-sinek dünyaya geldiği dakikada hânesinden çıkar; durmayarak insanın yüzüne hücum eder, uzun asâsıyla vurur, âb-ı hayat fışkırtır, içer. Hücumdan kaçmakta, erkân-ı harp gibi maharet gösterir. Acaba bu küçük, tecrübesiz, yeni dünyaya gelen mahlûka bu sanatı ve bu fenn-i harbi ve su çıkarmak sanatını kim öğretmiş ve nerede öğrenmiş? Ben, yani bu bîçâre Said itiraf ediyorum ki: Eğer ben o hortumlu sineğin yerinde olsaydım; bu sanatı, bu kerr u fer harbini ve su çıkarmak hizmetini çok uzun dersler ve çok müteaddit tecrübelerle ancak öğrenebilirdim.

İşte, ilhama mazhar olan arı, örümcek ve yuvasını çorap gibi yapan bül-bül gibi hayvanâtı bu sineğe kıyâs et. Hattâ nebâtâtı da aynen hayvanâta kıyâs edebilirsin. Evet Cevâd-ı Mutlak (*celle celâlihi*), her ferd-i zîhayatın eline lezzet midâdıyla ve ihtiyaç mürekkebiyle yazılmış bir tezkereyi vermiş. Onunla evâmîr-i tekvîniyenin programını ve hizmetlerinin fihristesini tevdi' etmiştir. Bak o Hakîm-i Zülcelâl'e; nasıl Kitab-ı Mübîn'in düsturlarından arı vazifesine âit miktarını bir tezkerede yazmış, arının başındaki sandukçaya koymuştur. O sandukçanın anahtarı da, vazife-perver arıya has bir lezzettir. Onunla sandukçayı açar, programını okur, emri anlar, hareket eder. ¹ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ

İşte eğer bu Sekizinci Nota'yı tamam işittin ve tam anladınsa, bir hads-i îmânînin ² وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحْ بِحَمْدِهِ ³ 'nin bir sırrını, ⁴ كُنْ فَيَكُونُ ⁵ 'nun bir hakikatini, ⁶ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ⁷ 'nun bir düsturunu, ⁸ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ⁹ 'nun bir nüktesini anlarsın.

Dokuzuncu Nota

Bil ki, *nev-i beşerde nübüvvet, beşerdeki hayır ve kemâlâtın fezlekesi ve esasıdır. Din-i Hak, saâdetin fihristesidir. İmân, bir hüsn-ü münezzeh*

¹ "Rabbin bal arısına vahyetti." (Nahl sûresi, 16/68)

² "Rahmetim her şeyi kaplar." (A'râf sûresi, 7/156)

³ "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

⁴ "Bir şeyi dilediğinde O'nun buyruğu, sadece "Ol!" demektir, hemen olurverir..." (Yâsin sûresi, 36/83)

⁵ "Sübhandır, münezzehdir o Zât ki, her şey üzerinde hâkimiyet elindedir. Ve... hepinizin de dönüşü, O'na olacaktır." (Yâsin sûresi, 36/83)

ve mücerredir. Madem şu âlemde parlak bir hüsün, geniş ve yüksek bir hayr, zâhir bir hak, faik bir kemâl görünüyor. Bilbedâhe hak ve hakikat, nübüvvet içindedir ve nebiler elindedir. Dalâlet, şer ve hasâret; onun muhalıfinedir.

Mehâsin-i ubûdiyetin binlerinden yalnız buna bak ki, Nebi (aleyhisselâm), ubûdiyet cihetiyle muvahhidinin kalblerini îd ve Cuma ve cemaat namazlarında ittihâd ettiriyor ve dillerini bir kelimedede cem' ediyor. Öyle bir sûrette ki, şu insan, Mâbûd-u Ezeli'nin azamet-i hitabına, hadsiz kalblerden ve dillerden çıkan sesler, duâlar, zikirler ile mukâbele ediyor. O sesler, duâlar, zikirler birbirine tesânüd ederek ve birbirine yardım edip ittifak ederek öyle geniş bir sûrette Mâbûd-u Ezeli'nin ulûhiyetine karşı bir ubûdiyet gösteriyor ki; güyâ küre-i arz kendisi o zikri söylüyor, o duâyı ediyor ve aktarıyla namaz kılıyor ve etrafıyla semâvâtın fevkinde izzet ve azametle nâzil olan أَفِيْمُوا الصَّلٰوةَ¹ emrini, küre-i arz imtisâl ediyor. Bu sır-ı ittihâd ile, kâinat içinde bir zerre gibi zayıf, küçük bir mahlûk olan şu insan, ubûdiyetin azameti cihetiyle Hâlık-ı arz ve semâvât'ın mahbûb bir abdi ve arzın halifesi², sultanı ve hayvanâtın reisi ve hilkat-i kâinatın neticesi ve gayesi oluyor.

Evet, eğer namazların arkasında hususan bayram namazlarında bir anda اَللّٰهُ اَكْبَرُ³ diyen yüzer milyon insanların sesleri, âlem-i gaybda ittihâd ettikleri gibi, âlem-i şehâdetde dahi birbiriyle ittihâd edip içtimâ etse, küre-i arz tamamıyla büyük bir insan olup, azametine nisbeten büyük bir sadâ ile söylediği اَللّٰهُ اَكْبَرُ'e müsâvi geldiğinden, o muvahhidinin ittihâdı ile bir anda اَللّٰهُ اَكْبَرُ demeleri, küre-i arzın büyük bir اَللّٰهُ اَكْبَرُ'i hükmüne geçiyor. Âdetâ bayram namazlarında âlem-i İslâm'ın zikr u tesbihiyle zemin zelzele-i kübrâya mazhar olup, aktar u etrafıyla اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip, kıblesi olan Kâ'be-i Mükerrreme'ninsamimîkalbiyeniyet edip, Mekke ağzıyla, Cebel-i Arefe diliyle اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek, o tek kelime etraf-ı arzdaki umum müminlerin mağara-misâl ağızlarındaki havada temessül ediyor. Bir tek اَللّٰهُ اَكْبَرُ kelimesinin aks-i sadâsıyla hadsiz اَللّٰهُ اَكْبَرُ vukû bulduğu gibi, o makbul zikir

¹ “Siz namazı hakkıyla ifâ etmeye devam edin.” (Bakara sûresi, 2/43, 83, 110; Nisâ sûresi, 4/77, 103; En'âm sûresi, 6/72; Yûnus sûresi, 10/87; Hac sûresi, 22/78; Nûr sûresi, 24/56; Rûm sûresi, 30/31; Mücadele sûresi, 58/13; Müzzemmil sûresi, 73/20)

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/30.

³ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

ve tekbir, semâvâtı dahi çınlatıp berzah âlemlerine de temevvüc ederek sadâ veriyor.

İşte bu arzı böyle Kendine sâcid¹ ve âbid ve ibâdına mescid² ve mah-lûklarına beşik³ ve Kendine müsebbih⁴ ve mükebbir eden Zât-ı Zülcelâl'e, yerin zerrâtı adedince hamd ve tesbih ve tekbir edip ve mevcûdâtı adedince hamdediyoruz ki; bize bu nev'i ubûdiyeti ders veren Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)ına ümmet eylemiş.

Onuncu Nota

Bil ey gafil, müşevveş Said! Cenâb-ı Hakk'ın nur-u mârifetine yetiş-mek ve bakmak ve âyât ve şâhidlerin aynalarında cilvelerini görmek ve berâhin ve deliller mesâmâtıyla temâşâ etmek iktizâ ediyor ki; senin üs-tünden geçen, kalbine gelen ve aklına görünen her bir nuru tenkid par-maklarıyla yoklama ve tereddüt eliyle tenkid etme! Sana ışıklanan bir nuru tutmak için elini uzatma; belki gaflet esbâbından tecerrüt et, onlara müteveccih ol, dur. Çünkü ben müşâhede ettim ki: Mârifetullahın şâhidleri, bürhânları üç çeşittir.

Bir kısmı: Su gibidir; görünür, hissedilir, lâkin parmaklarla tutulmaz. Bu kısımda hayalâtтан tecerrüt etmek, külliyyetle ona dalmak gerektir. Ten-kid parmaklarıyla tecessüs edilmez; edilse akar, kaçır. O âb-ı hayat, parmağı mekân ittihâz etmez.

İkinci kısım: Hava gibidir; hissedilir, fakat ne görünür, ne de tutulur. Ona karşı sen, yüzün, ağzın, rûhunla o rahmet nesîmine karşı teveccüh et, kendini mukâbil tut, tenkid elini uzatma, tutamazsın. Rûhunla teneffüs et. Tereddüt eliyle baksan, tenkid ile el atsan, o yürür gider; senin elini mesken ittihâz etmez, ona râzı olmaz.

Üçüncü kısım ise: Nur gibidir; görünür, fakat ne hissedilir, ne de tutulur. Öyle ise, sen kalbinin gözüyle, rûhunun nazarıyla kendini ona mukâbil tut ve gözünü ona tevcih et, bekle; belki kendi kendine gelir. Çünkü nur; el ile tutulmaz,

¹ Bkz.: Ra'd sûresi, 13/15; Nahl sûresi, 16/49; Hac sûresi, 22/18.

² Bkz.: Buhârî, *salât* 56 (bab başlığında); Tirmizî, *salât* 119; Ebû Dâvûd, *salât* 24; İbni Mâce, *mesâcid* 4.

³ Bkz.: Bakara sûresi, 2/22; Tâhâ sûresi, 20/53; Zuhuruf sûresi, 43/10; Nebe sûresi, 78/6.

⁴ Bkz.: "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44). Ayrıca bkz: Fâtiha sûresi, 1/2; En'âm sûresi, 6/1; Kehf sûresi, 18/1; ...

parmaklar ile avlanmaz, belki o nur ancak basiret nuruyla avlanır. Eğer harîs ve maddî elini uzatsan ve maddî mîzanlarla tartsan, sönme de gizlenir. Çünkü öyle nur, maddîde hapse râzı olmadığı gibi, kayda da giremez, kesifi kendine mâlik ve seyyid kabul etmez.

On Birinci Nota

Bil ki, *Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân*'ın ifadesinde çok şefkat ve merhamet var. Çünkü muhâtabların ekserisi, cumhur-u avâmdır. Onların zihinleri basittir. Nazarları dahi dakîk şeyleri görmediğinden, onların besatet-i efkârını okşamak için tekrar ile semâvât ve arzın yüzlerine yazılan âyetleri tekrar ediyor. O büyük harfleri kolaylıkla okutturuyor. Meselâ, semâvât ve arzın hilkati ve semâdan yağmurun yağdırılması ve arzın dirilmesi gibi bilbedâhe okunan ve görünen âyetleri ders veriyor. O hurûf-u kebîre içinde küçük harflerle yazılan ince âyâta nazarı nâdirenden çevirir, tâ zahmet çekmesinler.

Hem üslûb-u Kur'ânî'de öyle bir cezâlet ve selâset ve fîtrilik var ki, güyâ Kur'ân bir hâfızdır; kudret kalemiyle kâinat sayfalarında yazılan âyâtı okuyor. Güyâ Kur'ân, kâinat kitabının kıraâtıdır ve nizamâtının tîlâvetidir ve Nakkaş-ı Ezelîsinin şuûnâtını okuyor ve fiillerini yazıyor. Bu cezâlet-i beyâniyeyi görmek istersen, hüşyâr ve müdakkik bir kalb ile, Sûre-i ¹﴿عَمَّ﴾ ve ²اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ ³âyetleri gibi fermanları dinle!..

On İkinci Nota

Ey bu Notaları dinleyen dostlarım! Biliniz ki; ben hilâf-ı âdet olarak, gizlemesi lâzım gelen Rabbime karşı kalbimin tazarrû ve niyaz ve münâcâtını bazen yazdığımın sebebi; ölüm, dilimi susturduğu zamanlarda, dilime bedel kitabımın söylemesinin kabulünü rahmet-i ilâhiyeden rica etmektir. Evet kısa bir ömürde, hadsiz günahlarıma keffaret olacak, muvakkat lisânımın tövbe ve nedâmetleri kâfi gelmiyor. Sâbit ve bir derece daim olan kitabın lisânı daha ziyâde o işe yarar. İşte on üç sene³(Hâşiye) evvel,⁴ dağdağalı bir fırtına-yı rûhiye

¹ Nebe sûresi, 78/1.

² “De ki: “Ey mülk ve hakimiyet sahibi Allahım!” (Âl-i İmran sûresi, 3/26)

³ (Hâşiye) Bu risalenin telifinden on üç sene evvel.

⁴ 1920 tarihidir.

neticesinde, Eski Said'in gülmeleri, Yeni Said'in ağlamalarına inkılâp edeceği hengâmda; gençliğin gaflet uykusundan ihtiyarlık sabahıyla uyandığım bir anda, şu münâcât ve niyaz Arabî yazılmıştır. Bir kısmının Türkçe meâlî şudur ki:

Ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerîmim! Benim sû-i ihtiyarım ile ömrüm ve gençliğim zayı olup gitti. Ve o ömür ve gençliğin meyvelerinden elimde kalan, elem verici günahlar, zillet verici elemeler, dalâlet verici vesveseler kalmıştır. Ve bu ağır yük ve hastalıklı kalb ve hacâletli yüzümle kabre yaklaşıyorum. Bilmüşâhede göre göre gayet sûratle, sağa ve sola inhıraf etmeyecek, ihtiyarsız bir tarzda, vefat eden ahbab ve akran ve akâribim gibi kabir kapısına yanaşıyorum.

O kabir, bu dâr-ı fâniden firâk-ı ebedî ile ebedü'l-âbâd yolunda kurulmuş, açılmış evvelki menzil ve birinci kapıdır.¹ Ve bu bağlandığım ve meftun olduğum şu dâr-ı dünya da, kat'î bir yakîn ile anladım ki; hâliktir gider ve fânîdir ölür. Ve bilmüşâhede, içindeki mevcûdât dahi, birbiri arkasından kâfile kâfile göçüp gider, kaybolur. Hususan benim gibi nefis-i emmâreyi taşıyanlara şu dünya çok gaddardır, mekkârdır. Bir lezzet verse, bin elem takar çektirir. Bir üzüm yedirse, yüz tokat vurur.

Ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerîmim! ² اِنَّ قَرِيبَ كُلىٰ sırrıyla ben şimdiden görüyorum ki: Yakın bir zamanda ben kefenimi giydim, tabutuma bindim, dostlarımla veda eyledim. Kabrime teveccüh edip giderken, Senin dergâh-ı rahmetinde, cenazemin lisân-ı hâliyle, rûhumun lisân-ı kâliyle bağırarak derim: El-amân el-amân! Yâ Hannân! Yâ Mennân! Beni günahlarımın hacâletinden kurtar!

İşte, kabrimin başına ulaştım, boynuma kefenimi takıp kabrimin başında uzanan cismimin üzerine durdum. Başımı dergâh-ı rahmetine kaldırıp bütün kuvvetimle feryad edip nida ediyorum: El-Amân el-Amân! Yâ Hannân! Yâ Mennân! Beni günahlarımın ağır yüklerinden halâs eyle!

İşte kabrime girdim, kefenime sarıldım. Teşyi'ciler beni bırakıp gittiler. Senin afv u rahmetini intizar ediyorum. Ve bilmüşâhede gördüm ki, Senden başka melce' ve mence' yok. Günahların çirkin yüzünden ve mâsiyetin vahşi

¹ Bkz.: "Kabir, âhiret menzillerinin birinci menzildir. Kişi ondan kurtulabilirse, ondan sonrakiler daha kolaydır. Ondan kurtulamazsa ondan sonrakiler bundan daha zordur, daha şiddetlidir". (Tirmizî, *zûhd* 5; İbni Mâce, *zûhd* 32; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 1/63.)

² "Her gelecek şey yakındır." (es-Suyûtî, *ed-Dürru'l-müntesira* s.15; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/149. Ayrıca bkz.: İbni Mâce, *mukaddime* 7; Dârimî, *mukaddime* 23)

şeklinden ve o mekânın darlığından bütün kuvvetimle nida edip diyorum: El-amân, el-amân! Yâ Rahmân! Yâ Hannân! Yâ Mennân! Yâ Deyyan! Beni çirkin günahlarımın arkadaşlıklarından kurtar, yerimi genişlettir. İlâhî! Senin rahmetin melceimdir ve Rahmeten li'l-âlemîn olan Habibin Senin rahmetine yetişmek için vesîlemdir. Senden şekvâ değil, belki nefsimi ve hâlimi Sana şekvâ ediyorum.

Ey Hâlık-ı Kerimim ve ey Rabb-i Rahîmim! Senin Said ismindeki mah-lûkun ve masnûun ve abdin hem âsî, hem âciz, hem gafil, hem cahil, hem alîl, hem zelil, hem müî', hem müsin, hem şakî, hem seyyidinden kaçmış bir köle olduğu hâlde, kırk sene sonra nedâmet edip Senin dergâhına avdet etmek istiyor. Senin rahmetine ilticâ ediyor. Hadsiz günah ve hatiatlarını itiraf ediyor. Evhâm ve türlü türlü illetlerle müptelâ olmuş. Sana tazarrû ve niyaz eder. Eğer kemâl-i rahmetinle onu kabul etsen, mağfiret edip rahmet etsen; zâten o Senin şânındır. Çünkü Erhamürrâhimînsin. Eğer kabul etmezsen, Senin kapından başka hangi kapıya gideyim? Hangi kapı var? Senden başka Rab yok ki, dergâhına gidilsin. Senden başka hak Mâbûd yoktur ki, ona ilticâ edilsin!..”

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ اخِرُ الْكَلَامِ فِي الدُّنْيَا وَأَوَّلُ الْكَلَامِ فِي الْآخِرَةِ وَفِي الْقَبْرِ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ¹

On Üçüncü Nota

Medâr-ı iltibâs olmuş olan beş meseledir.

Birincisi

Tarîk-ı hakta çalışan ve mücâhede edenler, yalnız kendi vazifelerini düşünmek lâzım gelirken, Cenâb-ı Hakk'a âit vazifeyi düşünüp, harekâtını ona bina ederek hataya düşerler. Edebü'd-dünya ve'd-dîn risalesinde vardır ki: Bir zaman şeytan, Hazreti İsâ (aleyhisselâm)'a itiraz edip demiş ki: “Madem ecel ve her şey kader-i ilâhî ileldir; sen kendini bu yüksek yerden at, bak nasıl öleceksin.” Hazreti İsâ (aleyhisselâm) demiş ki:

¹ Senden başka ilâh yoktur. Sen birsin. Senin hiçbir ortağın yoktur. Dünyada son sözümüz, âhirette ve kabirde de ilk sözümüz şudur: Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur; yine şehadet ederim ki Muhammed (sallâllâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın Resûlüdür.

إِنَّ لِلَّهِ أَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَلَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ¹

Yani, “Cenâb-ı Hak, abdinı tecrübe eder ve der ki: ‘Sen böyle yapsan sana böyle yaparım, göreyim seni yapabilir misin?’ diye tecrübe eder. Fakat abdin hakkı yok ve haddi değil ki, Cenâb-ı Hakk’ı tecrübe etsin ve desin: Ben böyle işlesem, Sen böyle işler misin?, diye tecrübevâri bir sûrette Cenâb-ı Hakk’ın rubûbiyetine karşı imtihan tarzı sû-i edeptir, ubûdiyete münâfidir.”

Madem hakikat budur; *insan kendi vazifesini yapıp Cenâb-ı Hakk’ın vazifesine karışmamalı.*

Meşhurdur ki, bir zaman İslâm kahramanlarından ve Cengiz’in ordusunu müteaddit defa mağlûp eden Celâleddin-i Harzemşah harbe giderken, vüze-râsı ve etbâi ona demişler:

“Sen muzaffer olacaksın, Cenâb-ı Hak seni galip edecek.”

O demiş:

“Ben Allah’ın emriyle, cihad yolunda hareket etmeye vazifedarım, Cenâb-ı Hakk’ın vazifesine karışmam; muzaffer etmek veya mağlûp etmek O’nun vazifesidir.”

İşte o zât, bu sırr-ı teslimiyeti anlamasıyla, hârika bir sûrette çok defa muzaffer olmuştur.

Evet, insanın elindeki cüz-ü ihtiyarî ile işledikleri ef’âllerinde, Cenâb-ı Hakk’a âit netâici düşünmemek gerektir. Meselâ, kardeşlerimizden bir kısım zâtlar, halkların Risale-i Nur’a iltihakları şevklerini ziyâdeleştiriyor, gayrete geçiriyor. Dinlemedikleri vakit zayıfların kuvve-i mânevîyeleri kırılıyor, şevkleri bir derece sönüyor. Hâlbuki, *Üstad-ı Mutlak, Muktedâ-yı Küll, Rehber-i Ekmel olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm),* ²وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ³ olan ferman-ı ilâhîyi kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyâde sa’y ü gayret ve ciddiyetle tebliğ etmiş. Çünkü إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ³ sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidâyet vermek, Cenâb-ı Hakk’ın vazifesidir. Cenâb-ı Hakk’ın vazifesine karışmazdı.

¹ Bkz.: el-Mâverdi, *Edebü’l-dünyâ ve’l-dîn* s.12. Ayrıca bkz.: Ma’mur İbni Râşid, *el-Câmi’* 11/113; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ* 4/12; Kitâb-ı Mukaddes (Türkçe tercüme), Matta, *bâb*: 4, *cümle*: 1-11.

² “Peygamberin görevi, açıkça tebliğ etmekten başka bir şey değildir.” (Nûr sûresi, 24/54; Ankebût sûresi, 29/18)

³ “Sen dilediğin kimseyi doğru yola erdirmezsin, lâkin ancak Allah dilediğini doğruya hidâyet eder.” (Kasas sûresi, 28/56) Ayrıca bkz.: Bakara sûresi, 2/272.

Öyle ise, işte ey kardeşlerim! Siz de, size âit olmayan vazifeye harekâtınızı bina etmekle karışmayınız ve Hâlıkınıza karşı tecrübe vaziyetini almayınız!

İkinci Mesele

Ubûdiyet, emr-i ilâhîye ve rızâ-yı ilâhîye bakar. Ubûdiyetin dâisi emr-i ilâhî ve neticesi rızâ-yı Hak'tır. Semeratı ve fevâidi, uhreviyedir. Fakat ille-i gaiye olmamak, hem kasden istenilmemek şartıyla, dünyaya âit faydalar ve kendi kendine terettüp eden ve istenilmeyerek verilen semereler, ubûdiyete münâfi olmaz. Belki zayıflar için müşevvik ve müreccih hükmüne geçerler. Eğer o dünyaya âit faydalar ve menfaatler; o ubûdiyete, o virde veya o zikre illet veya illetin bir cüzü olsa; o ubûdiyeti kısmen iptâl eder. Belki o hâsiyetli virdi akîm bırakır, netice vermez.

İşte bu sırrı anlamayanlar, meselâ yüz hâsiyeti ve faydası bulunan Evrâd-ı Kudsiye-i Şâh-ı Nakşibendî'yi veya bin hâsiyeti bulunan Cevşenü'l-Kebîr'i, o faydaların bazılarını maksûd-u bizzât niyet ederek okuyorlar. O faydaları göremiyorlar ve göremeyecekler ve görmeye de hakları yoktur. Çünkü o faydalar, o evrâdların illeti olamaz ve ondan, onlar kasden ve bizzât istenilmeyecek. Çünkü onlar fazlî bir sûrette, o hâlis virde talebsiz terettüp eder. Onları niyet etse, ihlâsı bir derece bozulur. Belki ubûdiyetten çıkar ve kıymetten düşer. Yalnız bu kadar var ki; böyle hâsiyetli evrâdı okumak için zayıf insanlar bir müşevvik ve müreccihe muhtaçtırlar. O faydaları düşünüp, şevke gelip; evrâdı sırf rızâ-yı ilâhî için, âhiret için okusa zarar vermez. Hem de makbuldür. Bu hikmet anlaşılmadığından; çoklar, aktaptan ve selef-i sâlihinden mervî olan faydaları görmediklerinden şüpheye düşer, hattâ inkâr da eder.

Üçüncü Mesele

طوبى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَلَمْ يَتَجَاوَزْ طَوْرَهُ¹ Yani, “Ne mutlu o adama ki, kendini bilip haddinden tecâvüz etmez.” Nasıl bir zerre camdan, bir katre sudan, bir havuzdan, denizden, kamerden seyyarelere kadar güneşin cilveleri var. Her birisi kabiliyetine göre güneşin aksini, misâlini tutuyor ve haddini biliyor. Bir katre su, kendi kabiliyetine göre “Güneşin bir aksi bende vardır.” der. Fakat “Ben de deniz gibi bir aynayım.” diyemez. Öyle de: Esmâ-yı ilâhiyenin

¹ Bkz.: el-Buhârî, et-Târihu'l-kebir 3/338; et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir 5/71; el-Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ 4/182.

cilvesinin tenevvüüne göre, makamât-ı evliyâda öyle merâtîp var. Esmâ-yı ilâhiyenin her birisinin bir güneş gibi kalbden Arş'a kadar cilveleri var. Kalb de bir arştır, fakat "Ben de Arş gibiyim." diyemez.

İşte, ubûdiyetin esası olan, acz ve fakr ve kusur ve naksını bilmek ve niyaz ile dergâh-ı ulûhiyete karşı secde etmeye bedel, naz ve fahir sûretinde gidenler; zerrecik kalbini Arş'a müsâvi tutar. Katre gibi makamını, deniz gibi evliyânın makamâtıyla iltibâs eder. Kendini o büyük makamâta yakıştırmak ve o makamda kendini muhafaza etmek için tasannuâta, tekellüfâta, mânâsız hodfuruşluğa ve birçok müşkülâta düşer.

Elhâsıl, hadîste vardır ki:

هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَالِمُونَ وَهَلَكَ الْعَالِمُونَ إِلَّا الْعَالِمُونَ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ
وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ¹

Yani, *medâr-ı necat ve halâs, yalnız ihlâstır. İhlâsı kazanmak çok mühimdir. Bir zerre ihlâslı amel, batmanlarla hâlis olmayana müreccahtır.*² İhlâsı kazandıran harekâtındaki sebebi, sırf bir emr-i ilâhî ve neticesi rızâ-yı ilâhî olduğunu düşünmeli ve vazife-i ilâhiyeye karışmamalı.

Her şeyde bir ihlâs var. Hattâ muhabbetin de ihlâs ile bir zerresi, batmanlarla resmî ve ücretli muhabbete tereccuh eder. İşte bir zât bu ihlâslı muhabbeti böyle tâbir etmiş:

وَمَا أَنَا بِالْبَاطِلِ عَلَى الْحَبِّ رِشْوَةً ضَعِيفٌ هَوَى يُبْغِي عَلَيْهِ نَوَابٌ³

Yani "Ben muhabbet üzerine bir rüşvet, bir ücret, bir mukâbele, bir mukâfât istemiyorum. Çünkü mukâbilinde bir mukâfât, bir sevâp istenilen muhabbet zayıftır, devamsızdır." Hattâ hâlis muhabbet, fitrat-ı insâniyede ve umum vâlidelerde dercedilmiştir. İşte bu hâlis muhabbete tam mânâsıyla vâlidelerin şefkatleri mazhardır. Vâlideler o sırr-ı şefkat ile, evlâdlarına karşı

¹ "İnsanlar helâk oldu; âlimler müstesna. Âlimler de helâk oldu; ilmiyle amel edenler müstesna. Amel edenler de helâk oldu; ihlâs sahipleri müstesna. İhlâs sahiplerine gelince, onlar da pek büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar." Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 3/414, 4/179, 362; el-Gazâlî, *Meâricü'l-Kuds* s.88; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/415.

² Peygamber Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), dinde ihlâslı olmak kaydıyla az bir amelin dahi yeteceğine beyan buyurmaktadır: el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/341; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/244. Ayrıca Allah Teâlâ'nın ancak ihlâsla yapılan amelleri kabul buyuracağına dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/140; ed-Dârakutnî, *es-Sünen* 1/51.

³ Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'ye ait olan bu beyit için bkz.: İbni Kays, *Kıra'd-dayf* 1/95, 237; ez-Zehebi, *Târihu'l-islâm* (354 tarihi vefatları) s.103.

muhabbetlerine bir mükâfât, bir rüşvet istemediklerine ve talep etmediklerine delil; rûhunu, belki saâdet-i uhreviyesini de onlar için fedâ etmeleridir. Tavuğun bütün sermayesi kendi hayatı iken, yavrusunu itin ağzından kurtarmak için –Hüsrev'in müşâhedesıyla– kafasını ite kaptırır.

Dördüncü Mesele

Esbâb-ı zâhiriye eliyle gelen nimetleri, o esbab hesabına almamak gerektir. Eğer o sebep ihtiyar sahibi değilse –meselâ hayvan ve ağaç gibi– doğrudan doğruya o nimeti Cenâb-ı Hak hesabına verir. Madem o, lisân-ı hâl ile بِسْمِ اللَّهِ¹ der, sana verir. Sen de Allah hesabına olarak بِسْمِ اللَّهِ de, al. Eğer o sebep ihtiyar sahibi ise; o بِسْمِ اللَّهِ demeli, sonra ondan al, yoksa alma. Çünkü بِسْمِ اللَّهِ عَلَیْهِ² âyetinin mânâ-yı sarîhinden başka bir mânâ-yı îşârîsi şudur ki: “Mün'im-i Hakikî'yi hatıra getirmeyen ve O'nun nâmıyla verilmeyen nimeti yemeyiniz!” demektir.

O hâlde hem veren بِسْمِ اللَّهِ demeli, hem alan بِسْمِ اللَّهِ demeli. Eğer o بِسْمِ اللَّهِ demiyor fakat sen de almaya muhtaç isen; sen بِسْمِ اللَّهِ de, onun başı üstünde rahmet-i ilâhiyenin elini gör, şükür ile öp, ondan al. Yani, nimetten in'ama bak, in'amdan Mün'im-i Hakikî'yi düşün. Bu düşünmek bir şükürdür. Sonra o zâhirî vasıtaya istersen duâ et. Çünkü o nimet onun eliyle size gönderildi.

Esbâb-ı zâhiriye perestîş edenleri aldatan; iki şeyin beraber gelmesi veya bulunmasıdır ki, “iktiran” tâbir edilir, birbirine illet zannetmeleridir. Hem bir şeyin ademi, bir nimetin mâdum olmasına illet olduğundan, tevehhüm eder ki, o şeyin vücudu dahi, o nimetin vücuduna illettir. Şükürünü, minnettarlığını o şeye verir, hataya düşer. Çünkü bir nimetin vücudu, o nimetin umum mukaddemâtına ve şerâitine terettüp eder. Hâlbuki o nimetin ademi, bir tek şartın ademiyle oluyor. Meselâ, bir bahçeyi sulayan cetvelin deliğini açmayan adam, o bahçenin kurumasına ve o nimetlerin ademine sebep ve illet oluyor. Fakat o bahçenin nimetlerinin vücudu, o adamın hizmetinden başka, yüzer şerâitin vücuduna tevakkufla beraber, illet-i hakikî olan kudret ve irade-i rab-bâniye ile vücuda gelir. İşte bu mağlatanın ne kadar hatası zâhir olduğunu anla ve esbap-perestlerin ne kadar hatâ ettiklerini bil!

¹ Allah'ın adıyla

² “Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin!” (En'âm sûresi, 6/121)

Evet, iktiran ayrıdır, illet ayrıdır. Bir nimet sana geliyor; fakat bir insanın sana karşı ihsân niyeti, o nimete mukarin olmuş; fakat illet olmamış. İlet, rahmet-i ilâhiyedir. Evet, o adam ihsân etmeyi niyet etmeseydi, o nimet sana gelmezdi. Nimetin ademine illet olurdu. Fakat mezkûr kâideye binâen; o meyl-i ihsân, o nimete illet olamaz. Ancak yüzer şerâitin bir şartı olabilir. Meselâ, Risale-i Nur'un şâkirtleri içinde Cenâb-ı Hakk'ın nimetlerine mazhar bazı zâtlar (Hüsrev, Re'fet gibi), iktiranı illetle iltibâs etmişler; Üstadına fazla minnettarlık gösteriyorlardı. Hâlbuki Cenâb-ı Hak onlara ders-i Kur'ânî'de verdiği nimet-i istifâde ile, Üstadlarına ihsân ettiği nimet-i ifadeyi beraber kılmış, mukarenet vermiş. *Onlar derler ki*: "Eğer Üstadımız buraya gelmeseydi, biz bu dersi alamazdık. Öyle ise onun ifadesi, istifâdemize iletir." *Ben de derim*:

"Ey kardeşlerim! Cenâb-ı Hakk'ın bana da sizlere de ettiği nimet beraber gelmiş, iki nimetin illeti de rahmet-i ilâhiyedir. Ben de sizin gibi iktiranı illetle iltibâs ederek, bir vakit Risale-i Nur'un sizler gibi elmas kalemlî yüzer şâkirtlerine çok minnettarlık hissediyordum. Ve diyordum ki: "Bunlar olmasaydı, benim gibi yarım ümmî bir bîçâre nasıl hizmet edecekti?" Sonra anladım ki, sizlere kalem vasıtasıyla olan kudsî nimetten sonra, bana da bu hizmete muvaffakiyet ihsân etmiş. Birbirine iktiran etmiş, birbirinin illeti olamaz. Ben size teşekkür değil, belki sizi tebrik ediyorum. Siz de bana minnettarlığa bedel, duâ ve tebrik ediniz."

Bu dördüncü meselede, gafletin ne kadar dereceleri bulunduğu anlaşılır.

Beşinci Mesele

Nasıl ki bir cemaatin malı bir adama verilse zulüm olur. Veya cemaate âit vakıfları bir adam zabtetse zulmeder. Öyle de, cemaatin sa'yleriyle hâsıl olan bir neticeyi veya cemaatin haseneleriyle terettüp eden bir şerefi, bir fazileti, o cemaatin reisine veya üstadına vermek; hem cemaate, hem de o üstad veya reise zulümdür. Çünkü enaniyeti okşar, gurura sevk eder. Kendini kapıcı iken, padişah zannettirir. Hem kendi nefesine de zulmeder. Belki bir nevi şirk-i hafîye yol açar.

Evet, bir kaleyi fetheden bir taburun ganimetini ve muzafferiyet ve şerefini, binbaşısı alamaz. Evet üstad ve mürşid, masdar ve menba telâkki edilmemek gerektir. Belki mazhar ve mâkes olduklarını bilmek lâzımdır. Meselâ, hararet ve ziyâ, sana bir ayna vasıtasıyla gelir. Senden güneşe karşı minnettar olmaya bedel, aynayı masdar telâkki edip, güneşi unutup, ona minnettar olmak, dîvâneliktir.

Evet ayna muhafaza edilmeli, çünkü mazhardır. *İşte mürşidin rûhu ve kalbi bir aynadır. Cenâb-ı Hak'tan gelen feyze mâkes olur, müridine akse-dilmesine de vesile olur. Vesilelikten fazla feyiz noktasında makam veril-memek lâzımdır. Hattâ bazı olur ki, masdar telâkki edilen bir üstad, ne maz-hardır, ne masdardır. Belki müridinin saffet-i ihlâsıyla ve kuvvet-i irtibâtıyla ve ona hasr-ı nazar ile o mürid başka yolda aldığı füyuzâtı, üstadının mir'ât-ı rû-hundan gelmiş görüyor. Nasıl ki bazı adam, manyetizma vasıtasıyla bir cama dikkat ede ede âlem-i misâle karşı hayalinde bir pencere açılır. O aynada çok garâibi müşâhede eder. Hâlbuki aynada değil, belki aynaya olan dikkat-i na-zar vasıtasıyla aynanın hâricinde hayaline bir pencere açılmış görüyor. Onun içindir ki, bazen nâkis bir şeyhin hâlis müridi, şeyhinden daha ziyâde kâmil olabilir ve döner şeyhini irşâd eder ve şeyhinin şeyhi olur.*

On Dördüncü Nota

Tevhide dâir dört küçük remizdir.

Birinci Remiz

Ey esbap-perest insan! Acaba garip cevherlerden yapılmış bir acîp kasrı görsen ki, yapılıyor. Onun binasında sarf edilen cevherlerin bir kısmı yalnız Çin'de bulunuyor. Diğer kısmı Endülüs'te, bir kısmı Yemen'de, bir kısmı Si-birya'dan başka yerde bulunmuyor. Binanın yapılması zamanında aynı gün-de şark, şimal, garb, cenuptan o cevherli taşlar kolaylıkla celb olup yapıldığını görsen; hiç şüphən kalır mı ki; o kasrı yapan usta, bütün küre-i arza hükme-den bir Hâkim-i Mucizekâr'dır.

İşte, her bir hayvan, öyle bir kasr-ı ilâhîdir. Hususan insan, o kasırların en güzeli ve o sarayların en acıbidir. Ve bu insan denilen sarayın cevherleri; bir kısmı âlem-i ervâhtan, bir kısmı âlem-i misâlden ve Levh-i Mahfuz'dan ve diğer bir kısmı da hava âleminden, nur âleminden, anâsir âleminden geldiği gibi; hâcâtı ebede uzanmış, emelleri semâvât ve arzın aktarında intişar etmiş, râbitaları, alâkaları dünya ve âhiret edvarında dağılmış bir saray-ı acîp ve bir kasr-ı gariptir.

İşte ey kendini insan zanneden insan! Madem mâhiyetin böyledir; seni yapan ancak o Zât olabilir ki: Dünya ve âhiret birer menzil, arz ve semâ bi-rer sayfa, ezel ve ebed dün ve yarın hükmünde olarak tasarruf eden bir Zât

olabilir. Öyle ise insanın mâbûdu ve melcei ve halâşkârı O olabilir ki; arz ve semâya hükmeder, dünya ve ukba dizginlerine mâliktir.

İkinci Remiz

Bazı eblehler var ki, güneşi tanımadıkları için, bir aynada güneşi görse, aynayı sevmeye başlar. Şedid bir his ile onun muhafazasına çalışır. Tâ ki içindeki güneşi kaybolmasın. Ne vakit o ebleh; güneş, aynanın ölmesiyle ölmediğini ve kırılmasıyla fenâ bulmadığını derk etse, bütün muhabbetini gökteki güneşe çevirir. O vakit anlar ki, aynada görülen güneş; aynaya tâbi değil, bekâsı ona mütevakkıf değil. Belki güneştir ki, o aynayı o tarzda tutuyor ve onun parlamasına ve nuruna medet veriyor. Güneşin bekâsı onunla değil; belki aynanın hayattar parlamasının bekâsı, güneşin cilvesine tâbidir.

Ey insan! Senin kalbin ve hüviyet ve mâhiyetin, bir aynadır. Senin fitratında ve kalbinde bulunan şedid bir muhabbet-i bekâ, o ayna için değil ve o kalbin ve mâhiyetin için değil. Belki o aynada istidâda göre cilvesi bulunan Bâkî-i Zülcelâl'in cilvesine karşı muhabbetindir ki, belâ-het yüzünden o muhabbetin yüzü başka yere dönmüş. Madem öyledir, ¹ يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي de. Yani, madem Sen varsın ve bâkisin; fenâ ve adem ne isterse bize yapsın, ehemmiyeti yok!

Üçüncü Remiz

Ey insan! Fâtır-ı Hakîm'in senin mâhiyetine koyduğu en garip bir hâlet şudur ki, bazen dünyaya yerleşemiyorsun. Zindanda boğazı sıkılmış adam gibi "Of, of!" deyip dünyadan daha geniş bir yer istediğin hâlde, bir zerrecik bir iş, bir hâtıra, bir dakika içine girip yerleşiyorsun. Koca dünyaya yerleşemeyen kalb ve fikrin, o zerrecikte yerleşir. En şiddetli hissiyâtınla o dakikacık, o hatıracıkta dolaşıyorsun.

Hem senin mâhiyetine öyle mânevî cihâzât ve latîfeler vermiş ki; bazıları dünyayı yutsa tok olmaz. Bazıları bir zerreyi kendinde yerleştiremiyor. Baş, bir batman taşı kaldırdığı hâlde; göz, bir saçı kaldıramadığı gibi; o latîfe, bir saç kadar bir sıklleti, yani gaflet ve dalâletten gelen küçük bir hâlete dayanamıyor. Hattâ bazen söner ve ölür. Madem öyledir; hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem'a,

¹ Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

bir işarette, bir öpmekte batma! Dünyayı yutan büyük letâiflerini onda batırma. Çünkü çok küçük şeyler var, çok büyükleri bir cihette yutar. Nasıl küçük bir cam parçasında; gök, yıldızlarıyla beraber içine girip gark oluyor. Hardal gibi küçük kuvve-i hâfızanda, senin sayfa-yı âmalin ekseri ve sahâif-i ömrün ağılebi içine girdiği gibi; çok cüz'î küçük şeyler var, öyle büyük eşyayı bir cihette yutar, istiab eder.

Dördüncü Remiz

Ey dünya-perest insan! Çok geniş tasavvur ettiğin senin dünyanın, dar bir kabir hükmündedir. Fakat, o dar kabir gibi menzilin duvarları şişeden olduğu için, birbiri içinde in'ikâs edip göz görünceye kadar genişliyor. Kabir gibi dar iken, bir şehir kadar geniş görünür.

Çünkü o dünyanın sağ duvarı olan geçmiş zaman ve sol duvarı olan gelecek zaman, ikisi mâdum ve gayr-i mevcud oldukları hâlde, birbiri içinde in'ikâs edip gayet kısa ve dar olan hazır zamanın kanatlarını açarlar. Hakikat hayale karışır, mâdum bir dünyayı mevcud zannedersin.

Nasıl bir hat, sürat-i hareketle bir satır gibi geniş görünürken, hakikat-i vücudu ince bir hat olduğu gibi; senin de dünyanın hakikatçe dar, fakat senin gaflet ve vehm ü hayalinle duvarları çok genişlemiş. O dar dünyada, bir mu-sîbetin tahrikiyle kımıldansan, başını çok uzak zannettiğin duvara çarparsın. Başındaki hayali uçurur, uykunu kaçırır. O vakit görürsün ki, o geniş dünya; kabirden daha dar, köprüden daha müsaadesiz. Senin zamanın ve ömrün, berkten daha çabuk geçer; hayatın, çaydan daha süratli akar.

Madem dünya hayatı ve cismanî yaşayış ve hayvânî hayat böyledir. *Hayvaniyetten çık, cismaniyeti bırak, kalb ve rûhun derece-i hayatına gir. Tevehhüm ettiğin geniş dünyadan daha geniş bir dâire-i hayat, bir âlem-i nur bulursun. İşte o âlemin anahtarı, mârifetullah ve vahdâniyet sırlarını ifade eden* ¹ *لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ* kelime-i kudsiyesiyle kalbi söylettirmek, rûhu içlettirmektir.

On Beşinci Nota

Üç meseledir.

¹ "Allah'tan başka ilâh yoktur." (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

Birinci Mesele

İsm-i Hafîz'in tecelli-i etemmine işaret eden

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۖ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ¹

âyetidir. Kur'ân-ı Hakîm'in bu hakikatine delil istersen, Kitab-ı Mübîn'in mis-tarı üstünde yazılan şu kâinat kitabının sayfalarına baksan, ism-i Hafîz'in cil-ve-i âzamını ve bu âyet-i kerîmenin bir hakikat-i kübrâsının nazîresini çok cihetlerle görebilirsin.

Ezcümle: Ağaç, çiçek ve otların muhtelif tohumlarından bir kabza al. O muhtelif ve birbirine muhalif tohumların cinsleri birbirinden ayrı, nev'ileri birbirinden başka olan çiçek ve ağaç ve otların sandukçaları hükmünde olan o kabzayı karanlıkta ve karanlık ve basit ve câmid bir toprak içinde defnet, serp. Sonra mîzansız ve eşyayı fark etmeyen ve nereye yüzünü çevirsen oraya giden basit su ile sula. Sonra senevî haşrın meydanı olan bahar mevsiminde gel, bak! İsrâfil-vari melek-i ra'd; baharda nefh-i Sûr nev'inden yağmura ba-ğırması, yer altında defnedilen çekirdeklere nefh-i rûhla müjdelemesi zama-nına dikkat et ki, o nihayet derece karışık ve karışmış ve birbirine benzeyen o tohumcuklar, ism-i Hafîz'in tecellisi altında kemâl-i imtisâl ile hatasız olarak Fâtır-ı Hakîm'den gelen evâmîr-i tekvîniyeyi imtisâl ediyorlar. Ve öyle tevfi-k-i hareket ediyorlar ki; onların o hareketlerinde bir şuûr, bir basiret, bir kasd, bir irade, bir ilim, bir kemâl, bir hikmet parladığı görünüyor. Çünkü görüyorsun ki; o birbirine benzeyen tohumcuklar, birbirinden temayüz ediyor, ayrılıyor.

Meselâ bu tohumcuk, bir incir ağacı oldu. Fâtır-ı Hakîm'in nimetlerini başlarımız üstünde neşre başladı. Serpiyor, dallarının elleri ile bizlere uzatıyor. İşte bu, ona sûreten benzeyen bu iki tohumcuk ise, gün âşığı nâmındaki çiçek ile, hercâî menekşe gibi çiçekleri verdi. Bizler için süslendi. Yüzümüze gülü-yorlar, kendilerini bizlere sevdireyorlar. Daha buradaki bir kısım tohumcuklar, bu güzel meyveleri verdi ve sümbül ve ağaç oldular. Güzel tad ve koku ve şekilleri ile iştihâmızı açıp, kendi nefislerine bizim nefislerimizi davet ediyorlar ve kendilerini müşterilerine fedâ ediyorlar. Tâ nebâtî hayat mertebesinde, hayvânî hayat mertebesine terakki etsinler. Ve hâkezâ, kıyâs et. Öyle bir sû-rette o tohumcuklar inkişâf ettiler ki, o tek kabza, muhtelif ağaçlarla ve müte-nevvi çiçeklerle dolu bir bahçe hükmüne geçti. İçinde hiçbir galat, kusur yok.

¹ “Zerre ağırlığınca hayır yapan onu bulur, zerre ağırlığınca şer yapan da onu bulur.” (Zilzâl sûresi, 99/7-8)

¹ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ¹ sırrını gösterir. Her bir tohum, ism-i Hafız'ın cilvesiyle ve ihsânıyla ona pederinin ve aslının malından verdiği irsiyeti; iltibâsız, noksansız muhafaza edip gösteriyor.

İşte bu hadsiz hârika muhafazayı yapan Zât-ı Hafız, Kıyâmet ve Haşir'de hafiziyyetin tecelli-i ekberini göstereceğine kat'î bir işarettir.

Evet, bu ehemmiyetsiz, zâil, fânî tavırlarda bu derece kusursuz, galatsız hafiziyyet cilvesi bir hüccet-i katıdır ki; ebedî tesiri ve azîm ehemmiyeti bulunan emanet-i kübrâ hamelesi ve arzın halifesi² olan insanların ef'âl ve âsâr ve akvâlleri ve hasenât ve seyyiâtları, kemâl-i dikkatle muhafaza edilir ve muhasebesi görülecek.

Âyâ, bu insan zanneder mi ki, başı boş kalacak?³ Hâşâ! Belki insan, ebede meb'ustur ve saâdet-i ebediyeye ve şekâvet-i daimeye namzeddir. Küçük büyük, az çok her amelinden muhasebe görecek. Ya taltif veya tokat yiyecek. İşte hafiziyyetin cilve-i kübrâsına ve mezkûr âyetin hakikatine şâhidler hadd ü hesaba gelmez. Bu meseledeki gösterdiğimiz şâhid; denizden bir katre, dağdan bir zerredir.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴

¹ “Çevir de bak gözünü, görebilir misin bir kusur?!” (Mülk sûresi, 67/3)

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/30.

³ Bkz.: “İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır!” (Kıyâmet sûresi, 75/36)

⁴ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

On Sekizinci Lem'a

Teksir Lem'alar ve Sikke-i Tasdik-i Gaybî mecmuasında neşredilmiştir.

On Dokuzuncu Lem'a

İktisad Risalesi

İktisâd ve kanaate, israf ve tebzire dâirdir.

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا¹

Şu âyet-i kerîme, iktisâda kat'î emir ve israftan nehy-i sarîh sûretinde gayet mühim bir ders-i hikmet veriyor. Şu meselede “Yedi Nükte” var.

Birinci Nükte

Hâlık-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukâbilinde şükür istiyor.² İsrâf ise şükre zıddır, nimete karşı hasâretli bir istihfaftır. İktisâd ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır.

Evet, iktisâd, hem bir şükür-ü mânevî, hem nimetlerdeki rahmet-i ilâhiyeye karşı bir hürmet, hem kat'î bir sûrette sebab-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir medâr-ı sıhhat, hem mânevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebab-i izzet, hem nimet içindeki lezzeti hissetmesine ve zâhiren lezzetsiz görünen nimetlerdeki lezzeti tatmasına kuvvetli bir sebeptir. İsrâf ise, mezkûr hikmetlere muhalif olduğundan, vahim neticeleri vardır.

İkinci Nükte

Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray sûretinde ve muntazam bir şehir misâlinde yaratmış. Ağızdaki kuvve-i zâikayı bir kapıcı, âsâb ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi kuvve-i zâika ile, merkez-i vücuddaki mide ile bir medâr-ı muhabereleridir ki; ağıza gelen maddeyi o damarlarla haber verir. Bedene, mideye lüzumu yoksa “Yasaktır!” der, dışarı atar. Bazen de bedene menfaati olmamakla beraber zararlı ve acı ise; hemen dışarı atar, yüzüne tükürür.

¹ “Yiyin, için fakat israf etmeyin.” (A'râf sûresi, 7/31)

² Bkz.: “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım.” (İbrahim sûresi, 14/7)

İşte madem ağızdaki kuvve-i zâika bir kapıcıdır; mide, cesedin idaresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın hâkimine verilen hediyein yüz derece kıymeti varsa, kapıcıya bahşiş nev'inden ancak beş derecesi muvâfık olur, fazla olamaz. Tâ ki; kapıcı gururlanıp, baştan çıkıp vazifeyi unutup, fazla bahşiş veren ihtilâlcileri saray dâhiline sokmasın.

İşte, bu sırâ binâen, şimdi iki lokma farz ediyoruz. Bir lokma, peynir ve yumurta gibi mugaddî maddeden kırk para; diğer lokma, en âlâ baklavadan on kuruş olsa;¹ bu iki lokma, ağıza girmeden, beden itibârıyla farkları yoktur, müsâvidirler; boğazdan geçtikten sonra, ceset beslemesinde yine müsâvidirler belki bazen kırk paralık peynir daha iyi besler. Yalnız, ağızdaki kuvve-i zâikayı okşamak noktasında yarım dakika bir fark var. Yarım dakika hatırı için kırk paradan on kuruşa çıkmak, ne kadar mânâsız ve zararlı bir israf olduğu kıyâs edilsin.

Şimdi, saray hâkimine gelen hediye kırk para olmakla beraber, kapıcıya dokuz defa fazla bahşiş vermek, kapıcıyı baştan çıkarır, “Hâkim benim.” der. Kim fazla bahşiş ve lezzet verse onu içeriye sokacak, ihtilâl verecek, yangın çıkaracak, “Aman doktor gelsin, hararetimi teskin etsin, ateşimi söndürsün.” dedirmeye mecbur edecek.

İşte iktisâd ve kanaat, hikmet-i ilâhiyeye tevfik-i harekettir. Kuvve-i zâika-yı kapıcı hükmünde tutup, ona göre bahşiş verir. İsrâf ise; o hikmete zıt hareket ettiği için çabuk tokat yer, midneyi karıştırır, iştiha-yı hakikiyi kaybeder. Tenevvü-i et'îmeden gelen sun'î bir iştiha-yı kâzibe ile yedirir, hazımsızlığa sebebiyet verir, hasta eder.

Üçüncü Nükte

Sâbık ikinci nüktede, kuvve-i zâika kapıcıdır dedik. Evet ehl-i gaflet ve rûhen terakki etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun telezzüzü hatırı için israfâta ve bir dereceden on derece fiata çıkmamak gerektir.

Fakat, hakikî ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatin ve ehl-i kalbin kuvve-i zâikası –Altıncı Söz'deki müvâzenede beyân edildiği gibi, kuvve-i zâikası– rahmet-i ilâhiyenin matbahlarına bir nâzir ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o kuvve-i zâikada taamlar adedince mîzancılarla nimet-i ilâhiyenin envânını tartmak ve tanımak; bir şükr-ü mânevî sûretinde cesede, mideye haber vermektir.

¹ Bu iki lokma arasında, 10 kat fiat farkı olmaktadır.

İşte, bu sûrette kuvve-i zâika, yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki kalbe, rûha, akla dahi baktığı cihetle midenin fevkinde hükmü var, makamı var.

İsraf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükranıyeyi yerine getirmek ve en-vâ-ı niam-ı ilâhiyeyi hissedip tanımak kaydı ile ve meşrû olmak ve zillet ve dilencilığe vesîle olmamak şartıyla, lezzetini takip edebilir. Ve o kuvve-i zâikayı taşıyan lisânı, şükürde istimâl etmek için lezzetli taamları tercih edebilir. Bu hakikate işaret eden bir hâdis ve bir kerâmet-i gavsîye:

Bir zaman Hazreti Gavs-ı Âzam Şeyh Geylânî'nin (*kâddesallâhu sirrahı*) terbiyesinde, nazdar ve ihtiyare bir hanımın bir tek evlâdı bulunuyormuş. O muhterem ihtiyare, gitmiş oğlunun hücreğine; bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmeği yiyor. O riyâzattan zaafiyetiyle vâldesinin şefkatini celb etmiş. Ona acımış. Sonra Hazreti Gavs'ın yanına şekvâ için gitmiş. Bakmış ki, Hazreti Gavs kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş:

“Yâ Üstad! Benim oğlum açlıktan ölüyor. Sen tavuk yersin!”

Hazreti Gavs tavuğa demiş: *قُمْ يَا ذَنْنِ اللَّهِ* O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp, tavuk olarak yemek kabından dışarı atıldığını, mûtemed ve mevsûk çok zâtlardan Hazreti Gavs gibi kerâmât-ı hârikaya mazhariyeti dünyaca meşhur bir zâtın bir kerâmeti olarak mânevî tevâtürle nakledilmiş.

Hazreti Gavs demiş:

“Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman o da tavuk yersin.”²

İşte, Hazreti Gavs'ın bu emrinin mânâsı şudur ki: *Ne vakit senin oğlun da rûhu cesedine, kalbi nefesine, aklı midesine hâkim olsa ve lezzeti şükür için istese, o vakit lezzetli şeyleri yiyebilir...*

Dördüncü Nükte

“İktisad eden, mâişetçe aile belâsını çekmez.” meâlinde *لَا يَغُولُ مَنْ اقْتَصَدَ*³ hadîs-i şerifi sırrıyla, *iktisâd eden, mâişetçe aile zahmet ve meşakkatini çok çekmez.*

¹ Allah'ın izniyle kalk (diril).

² el-Geylânî, *Gunyetü't-tâlibîn* s.502; en-Nebhânî, *Câmiu kerâmâtî'l-evliyâ* 2/203.

³ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/447; İbni Ebi Seybe, *el-Musannef* 5/331.

Evet, iktisâd, kat'î bir sebep-i bereket ve medâr-ı hüsn-ü maîşet olduğuna o kadar kat'î deliller var ki, hadd ü hesaba gelmez.¹ Ezcümle, ben kendi şahsımda gördüğüm ve bana hizmet ve arkadaşlık eden zâtların şehâdetleriyle diyorum ki: İktisâd vasıtasıyla bazen bire on bereket gördüm ve arkadaşlarım gördüler. Hattâ dokuz sene –şimdi otuz sene– evvel² benimle beraber Burdur'a nefyedilen reislerden bir kısmı, parasızlıktan zillet ve sefaletle düşme-mekliğim için, zekâtlarını bana kabul ettirmeğe çok çalıştılar. O zengin reislere dedim: “Gerçi param pek azdır; fakat iktisâdım var, kanaate alışmışım. Ben sizden daha zenginim.” Mükerrer ve musırrâne tekliflerini reddettim.

Cây-ı dikkattir ki, iki sene sonra, bana zekâtlarını teklif edenlerin bir kısmı iktisâdsızlık yüzünden borçlandılar. Lillâhilhamd, onlardan yedi sene sonra, o az para iktisâd bereketiyle bana kâfi geldi; benim yüz suyumu döktürmedi, beni halklara arz-ı hâcete mecbur etmedi. Hayatımın bir düsturu olan “nâstan istiğnâ” mesleğimi bozmadı.

Evet, iktisâd etmeyen, zillate ve mânen dilenciliğe ve sefaletle düşme-ğe namzeddir. Bu zamanda israfâta medâr olacak para, çok pahalıdır. Mukâbilinde bazen haysiyet, namus, rüşvet alınıyor. Bazen mukaddesât-ı diniye mukâbil alınıyor, sonra menhus bir para veriliyor. Demek mânevî yüz lira zarar ile, maddî yüz paralık bir mal alınır.

Eğer iktisâd edip hâcât-ı zaruriyeye iktisar ve ihtisar ve hasretse, إِنَّ اللَّهَ هُوَ sarâhatiy-³ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا⁴ sırrıyla, زُرَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَمِينِ⁵ le; ummadığı tarzda yaşayacak kadar rızkını bulacak. Çünkü şu âyet taahhüd ediyor. Evet rızık ikidir:⁵

•**Biri:** Hakikî rızıktır ki, onunla yaşayacak. Bu âyetin hükmü ile o rızık, taahhüd-ü rabbânî altındadır. Beşerin sû-i ihtiyarı karışmazsa, o zarurî rızık herhâlde bulabilir. Ne dinini, ne namusunu, ne izzetini fedâ etmeğe mecbur olmaz.

¹ “Harcama yaparken tasarruflı davranmak, geçimin yarısıdır.” anlamındaki hadis için bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 7/25; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 5/254.

² Yani 1926 yılında.

³ “Bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ'dır.” (Zâriyât sûresi, 51/58).

⁴ “Yeryüzünde kimıldayan hiçbir canlı yoktur ki onun rızıkı Allah'a ait olmasın.” (Hûd sûresi, 11/6)

⁵ Biri, *elde etmek için gayret sarfedilen rızık*; diğeri de, *gayret sarfedilmeden gelen rızık* olmak üzere rızık iki çeşit olduğuna dair bkz.: el-Cürcânî, *Târîhu Cürcân* s.366. Ayrıca, *zâhir* ve *bâtın* olmak üzere iki tür rızık olduğuna dair bkz.: el-Gazâlî, *el-Maksadü'l-esnâ* s.85-86.

•**İkincisi:** Rızk-ı mecâzîdir ki, sû-i istimâlât ile hâcât-ı gayr-i zaruriye hâcât-ı zaruriye hükmüne geçip, görenek belâsıyla tiryaki olup, terk edemiyor. İşte bu rızık, taahhüd-ü rabbânî altında olmadığı için; bu rızık tahsil etmek, hususan bu zamanda çok pahalıdır. Başta izzetini fedâ edip zilleti kabul etmek, bazen alçak insanların ayaklarını öpmek kadar mânen bir dilencilik vaziyetine düşmek, bazen hayat-ı ebediyesinin nuru olan mukaddesât-ı diniyesini fedâ etmek sûretiyle o bereketsiz menhûs malı alır.

Hem bu fakr u zaruret zamanında, aç ve muhtaç olanların elemelerinden ehl-i vicdana rikkat-i cinsiye vasıtasıyla gelen teellüm; o gayr-i meşrû bir sûrette kazandığı para ile aldığı lezzeti, vicdanı varsa acılaştırıyor. *Böyle acıp bir zamanda, şüpheli mallarda, zaruret derecesinde iktifâ etmek lâzımdır. Çünkü إِنَّ الصَّوْرَةَ تَقْدَرُ بِقَدْرِهَا¹ sırrıyla, haram maldan, mecburiyetle zaruret derecesini alabilir; fazlasını alamaz.² Evet, muztar adam, murdar etten tok oluncaya kadar yiyemez. Belki, ölmeyecek kadar yiyebilir. Hem yüz aç adamın huzurunda, kemâl-i lezzet ile fazla yenilmez.*

İktisâd, sebep-i izzet ve kemâl olduğuna delâlet eden bir vakia:

Bir zaman, dünyaca sehavetle meşhur Hâtem-i Tâî, mühim bir ziyafet veriyor. Misafirlerine gayet fazla hediyeler verdiği vakit, çölde gezmeye çıkıyor. Bakar ki, bir ihtiyar fakir adam, bir yük dikenli çalı ve gevenleri beline yüklemiş; cesedine batıyor, kanatıyor.

Hâtem ona dedi:

“Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber mühim bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; beş kuruşluk çalı yüküne bedel beş yüz kuruş alırsın.”

O muktesid ihtiyar demiş ki:

“Ben, bu dikenli yükümü izzetimle çekerîm, kaldırırm. Hâtem-i Tâî'nin minnetini almam.”

Sonra, Hâtem-i Tâî'den sormuşlar:

“Sen kendinden daha civanmerd, aziz, kimi bulmuşsun?”

Demiş:

¹ “Zarûretler, ancak miktân kadar takdir olunur.” (Bkz.: *Mecelle* s.12, madde: 22)

² Bkz.: “Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırımadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.” (Bakara sûresi, 2/173).

“İşte o sahrâda rast geldiğim o muktesid ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmerd gördüm.”¹

Beşinci Nükte

Cenâb-ı Hak kemâl-i kereminden, en fakir adama en zengin adam gibi ve gedaya (yani fakire) padişah gibi, lezzet-i nimetini ihsâs ettiriyor. Evet bir fakirin, kuru bir parça siyah ekmekten açlık ve iktisâd vasıtasıyla aldığı lezzet, bir padişahın ve bir zenginin israftan gelen usanç ve iştahsızlık ile yediği en âlâ baklavadan aldığı lezzetten daha ziyâde lezzetlidir.

Cây-ı hayrettir ki, bazı müsrif ve mübezzir insanlar, böyle iktisâdçıları “hisset” ile itham ediyorlar. Hâşâ! *İktisâd, izzet ve cömertliktir. Hisset ve zillet, ehl-i israf ve tebzirin zâhirî merdâne keyfiyetlerinin iç yüzüdür.* Bu hakikati teyid eden, bu risalenin telifi senesinde² Isparta’da hücremde cereyân eden bir vakıa var. Şöyle ki:

Kâideme ve düstur-u hayatıma muhalif bir sûrette, bir talebem iki buçuk okkaya yakın bir balı, bana hediye kabul ettirmeye ısrar etti. Ne kadar kâide-mi ileri sürdüm, kanmadı. Bilmecburiye, yanımdaki üç kardeşime yedirmek ve Şâban-ı Şerif ve Ramazan’da o baldan iktisâd ile otuz-kırk gün üç adam yesin ve getiren de sevâp kazansın ve kendileri de tatlısız kalmasın diyerek, “Alınız.” dedim. Bir okka bal da benim vardı. O üç arkadaşım, gerçi müstakim ve iktisâdî takdir edenlerdendi. Fakat, her ne ise, birbirine ikram etmek ve her biri ötekinin nefsinı okşamak ve kendi nefesine tercih etmek olan bir cihette ulvî bir haslet ile iktisâdî unuttular. Üç gecede iki buçuk okka balı bittirdiler. Ben gülererek dedim:

“Sizi, otuz-kırk gün o bal ile tadlandırıracaktım. Siz, otuz günü üçe indirdiniz. Âfiyet olsun.” dedim.

Fakat, ben kendi o bir okka balımı iktisâd ile sarf ettim. Bütün Şâban ve Ramazan’da hem ben yedim, hem, -lillâhilhamd- o kardeşlerimin her birisine iftar vaktinde birer kaşık³(Hâşiye) verip, mühim sevâba medâr oldu.

Benim hâlimi görenler, o vaziyetimi belki hisset telâkki etmişlerdir. Öteki kardeşlerimin üç gecelik vaziyetlerini bir civanmerdlik telâkki edebilirler.

¹ Buradaki onurlu tavrı ifade eden bir hadis-i şerif için bkz.: Buhârî, *müsâkât* 13, *zekât* 50, *büyû*’ 15; İbni Mâce, *zekât* 25; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/167.

² Yani 1935 yılında.

³ (Hâşiye) Yani, büyükçe bir çay kaşığı iledir.

Fakat, hakikat noktasında, o zâhirî hisset altında ulvî bir izzet ve büyük bir bereket ve yüksek bir sevâp gizlendiğini gördük. Ve o civanmerdlik ve israf altında, eğer vazgeçilme idi, bir dilencilik ve gayrın eline tama'kârâne ve muntazırâne bakmak gibi, hissetten çok aşağı bir hâleti netice verir idi.

Altıncı Nükte

İktisâd ve hissetin çok farkı var. Tevazu, nasıl ki ahlâk-ı seyyiden olan tezellülden mânen ayrı ve sûreten benzer bir haslet-i memduhadır. Ve vakar, nasıl ki kötü hasletlerden olan tekebbürden mânen ayrı ve sûreten benzer bir haslet-i memduhadır. Öyle de:

Ahlâk-ı âliye-i peygamberiyeden olan ve belki kâinattaki nizam-ı hikmet-i ilâhiyenin medârlarından olan iktisâd ise,¹ sefillik ve bahillik ve tama'kârlık ve hırsın bir halitası olan hisset ile hiç münâsebeti yok. Yalnız, sûreten bir benze-yiş var. Bu hakikati teyid eden bir vakia:

Sahâbenin Abâdile-i Seb'a-yı Meşhûresinden² olan Abdullah İbni Ömer³ Hazretleri ki; halife-i Resûlullah olan Fâruk-u Âzam Hazreti Ömer'in (*radîyallâhu anhu*) en mühim ve büyük mahdumu ve sahâbe âlimlerinin içinde en müm-tazlarından olan o zât-ı mübarek çarşı içinde, alış-verişte, kırk paralık bir meseleden, iktisâd için ve ticaretin medârı olan emniyet ve istikâmeti⁴ muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir sahâbe ona bakmış. Rûy-u zeminin halife-i zîşanı olan Hazreti Ömer'in mahdumunun kırk para için münakaşasını acıp bir hisset tevehhüm ederek o imamın arkasına düşüp, ahvâlini anlamak ister. Baktı ki Hazreti Abdullah hâne-i mübarekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Sonra hânesinin ikinci kapısından çıktı, diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Uzaktan bakan o sahâbe merak etti. Gitti o fakirlere sordu:

¹ İktisadın, nübüvvetin 25 parçasından biri olduğuna dair bkz.: Ebû Dâvûd, *edeb* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/296.

² Peygamber Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) döneminde Abdullah ismiyle anılan 200 sahâbiden en meşhurları olan 7 Abdullah'tır ki bunlar: Abdullah İbni Abbâs, Abdullah İbni Ömer, Abdullah İbni Mes'ûd, Abdullah İbni Revâha, Abdullah İbni Selâm, Abdullah İbni Amr İbnü'l-Âs, Abdullah İbni Ebi Evfâ'dır (*Allâhı hepsinden râzı olsun*).

³ Abdullah İbni Ömer'in hayatı için bkz.: İbni Abdilberr, *el-istîâb* 3/950-953; İbni Hacer, *el-isâbe* 4/181-187.

⁴ Doğru sözlü ve güvenilir tüccarların, nebîler, sıddîkler ve şehitlerle beraber olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *büyû'* 3; İbni Mâce, *ticârât* 1; Dârimî, *büyû'* 8.

“İmam sizin yanınızda durdu, ne yaptı?”

Her birisi dedi:

“Bana bir altın verdi.”

O sahâbe dedi:

“Fesühânallah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hânesinde iki yüz kuruşu kimseye sezdirmeden kemâl-i rızâ-yı nefisle versin!” diye düşündü, gitti, Hazreti Abdullah İbni Ömer’i gördü. Dedi:

“Yâ İmam! Bu müşkülümü hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hânende de şöyle yapmışsın.”

Ona cevaben dedi ki:

“Çarşıdaki vaziyet iktisâddan ve kemâl-i akıldan ve alış-verişin esası ve rûhu olan emniyetin, sadâkatin muhafazasından gelmiş bir hâlettir; hisset değildir. Hânemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve rûhun kemâlinden gelmiş bir hâlettir. Ne o hissettir ve ne de bu israftır.”

İmam Âzam, bu sırta işaret olarak *لَا إِسْرَافَ فِي الْخَيْرِ كَمَا لَا خَيْرَ فِي الْإِسْرَافِ* demiş. Yani: “Hayırda ve ihsânda (fakat müstehak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur.”¹

Yedinci Nükte

İsraf, hırsı intâc eder. Hırs, üç neticeyi verir.

Birincisi

Kanaatsizliktir. Kanaatsizlik ise sa’ye, çalışmaya şevki kırar. Şükür yerine şekvâ ettirir, tembelliğe atar. Ve meşrû, helâl, az malı²(Hâşiye) terk edip; gayr-i meşrû, külfetsiz bir malı arar. Ve o yolda izzetini, belki haysiyetini fedâ eder.

¹ Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi’-d-dîn* 1/262; el-Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân* 7/110; el-Münâvî, *Feyzu’l-kadîr* 5/454.

² (Hâşiye) İktisâdsızlık yüzünden müstehlikler çoğalır, müstahsiller azalır. Herkes gözünü hükûmet kapısına diker. O vakit hayat-ı içtimâiyenin medân olan “sanat, ticaret, ziraat” tenakus eder. O millet de tedenni edip sukût eder, fakir düşer.

Hırsın İkinci Neticesi

Haybet ve hasârettir. Maksûdunu kaçırmak ve istiskale mâruz kalıp, tes-hilât ve muâvenetten mahrum kalmaktır. Hattâ, ¹الْخَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ yani, “Hırs, hasâret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir.” olan darb-ı mesele mâ-sadak olur.

Hırs ve kanaatin tesirâtı, zîhayat âleminde gayet geniş bir düstur ile cere-yân ediyor. Ezcümle, rızka muhtaç ağaçların fitrî kanaatleri, onların rızkını on-lara koşturduğu gibi; hayvanâtın hırs ile meşakkat ve noksaniyet içinde rızka koşmaları, hırsın büyük zararını ve kanaatin azîm menfaatini gösterir.

Hem zayıf umum yavruların lisân-ı hâlleriyle kanaatleri, süt gibi latîf bir gıdanın ummadığı bir yerden onlara akması ve canavarların hırs ile noksan ve mülevves rızıklarına saldırması; dâvâmızı parlak bir sûrette isbât ediyor.

Hem semiz balıkların vaziyet-i kanaatkârânesi, mükemmел rızıklarına me-dâr olması; ve tilki ve maymun gibi zeki hayvanların hırs ile rızıkları peşinde dolaşmakla beraber kâfi derecede bulmamalarından cılız ve zayıf kalmaları, yine hırs ne derece sebab-i meşakkat ve kanaat ne derece medâr-ı rahat ol-duğunu gösterir.

Hem yahudi milleti² hırs ile, ribâ ile, hile dolabı ile rızıklarını zilletli ve sefaletli, gayr-i meşrû ve ancak yaşayacak kadar rızıklarını bulması ve sahrâ-nişinlerin (yani bedevîlerin) kanaatkârâne vaziyetleri, izzetle yaşaması ve kâfi rızkı bulması; yine mezkûr dâvâmızı kat’î isbât eder.

Hem çok âlimlerin³(Hâşiye-1) ve ediblerin⁴(Hâşiye-2) zekâvetlerinin verdiği bir

¹ Bkz.: İbni Kays, *Kıra'd-dayf* 4/301; el-Meydânî, *Mecmeu'l-emsâl* 1/214.

² Bu hususu ifade eden bazı âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/61, 96.

³ (Hâşiye-1) İran'ın âdil padişahlarından Nûsirevân-ı Âdil'in veziri, akılcı meşhur âlim olan Büzürmehr'den (Büzürg-Mihr) sormuşlar:

“Neden ulemâ, ümerâ kapısında görünüyor da; ümerâ ulemâ kapısında görünmüyor. Halbuki ilim, emâretin fevkindedir?”

Cevaben demiş ki:

“Ulemânın ilminden, ümerânın cehлиндendir.” Yani; ümerâ, cehlinden ilmin kıymetini bil-miyorlar ki, ulemânın kapısına gidip ilmi arasınlar. Ulemâ ise; mârifetlerinden mallarının kıymetini dahi bildikleri için ümerâ kapısında arıyorlar. İşte Büzürmehr, ulemânın arasın-da fakr ve zilletlerine sebep olan zekâvetlerinin neticesi bulunan hırslarını zarîf bir sûrette te'vil ederek nazikâne cevap vermiştir.

Hüsrev

⁴ (Hâşiye-2) Bunu teyid eden bir hâdis: Fransa'da ediblere, iyi dilencilik yaptıkları için dilen-cilik vesikası veriliyor.

hırs sebebiyle fakr-ı hâle düşmeleri ve çok aptal ve iktidarsızların, fitrî kanaat-kârâne vaziyetleri ile zenginleşmeleri¹ kat'î bir sûrette isbât eder ki, rızk-ı helâl, acz ve iftikâra göre gelir; iktidar ve ihtiyar ile değil. Belki o rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenasıptır. Çünkü çocukların iktidar ve ihtiyarı geldikçe rızkı azalır, uzaklaşır, sakilleşir. ² لَا يَغْنَى الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَغْنَى hadîsinin sırrıyla; kanaat, bir define-i hüsn-ü maîşet ve rahat-ı hayattır. Hırs ise, bir maden-i hasâret ve sefalettir.

Üçüncü Netice

Hırs, ihlâsı kırar, amel-i uhreviyei zedeler. Çünkü bir ehl-i takvânın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsi ister. Teveccüh-ü nâsi mürâat eden, ihlâs-ı tâmmı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok câ-yı dikkattir.

Elhâsıl: İsrâf, kanaatsizliği intâc eder. Kanaatsizlik ise çalışmanın şevkini kırar, tembelliğe atar; hayatından şekvâ kapısını açar, mütemâdiyen şekvâ ettirir.³(Hâşiye) Hem ihlâsı kırar, riyâ kapısını açar. Hem izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir.

İktisâd ise, kanaati intâc eder. ⁴ عَزَّ مَنْ قَنَعَ وَذَلَّ مَنْ طَمِعَ hadîsin sırrıyla; kanaat, izzeti intâc eder. Hem sa'ye ve çalışmaya teşci' eder. Şevkini ziyâdeleştirir, çalıştırır. Çünkü meselâ bir gün çalıştı. Akşamda aldığı cüz'î bir ücrete kanaat sırrıyla, ikinci gün yine çalışır. Müsrif ise; kanaat etmediği için, ikinci gün daha çalışmaz. Çalışsa da şevksiz çalışır.

Hem iktisâddan gelen kanaat; şükür kapısını açar, şekvâ kapısını kapatır. Hayatında dâimâ şâkir olur.

Hem kanaat vasıtasıyla insanlardan istiğnâ etmek cihetinde teveccühlerini aramaz. İhlâs kapısı açılır, riyâ kapısı kapanır.

İktisâdsızlık ve israfın dehşetli zararlarını geniş bir dâirede müşâhede ettim. Şöyle ki, ben, dokuz sene evvel mübarek bir şehre geldim. Kış münâsebetiyle o şehrin menâbi-i servetini göremedim. Allah rahmet etsin, oranın

¹ Bu hususu ifade eden bir hadîs-i şerîf için bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 4/385.

² "Kanaat, bitip-tükenme bilmeyen bir hazinedir." (Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 7/84; el-Beyhakî, *ez-Züh'd* 2/88; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/133.)

³ (Hâşiye) Evet, hangi müsrif ile görüşsen şekvâlar işiteceksin. Ne kadar zengin olsa da, yine dili şekvâ edecektir. En fakir, fakat kanaatkâr bir adamla görüşsen; şükür işiteceksin.

⁴ "Kanaat eden aziz olur; tamah eden zillate düşer." Bkz.: İbnü'l-Esir, *en-Nihâye fi ğaribi'l-hadis* 4/114; ez-Zebidî, *Tâcü'l-arûs* 22/90 (k-n-a maddesi).

müftüsü birkaç defa bana dedi: “Ahalimiz fakirdir.” Bu söz benim rikkatime dokundu. Beş altı sene sonraya kadar dâimâ o şehir ahalisine acıyordum. Sekiz sene sonra yazın yine o şehre geldim. Bağlarına baktım. Merhum müftünün sözü hatırıma geldi. “Fesühânallah!” dedim, bu bağların mahsulâtı şehrin hâcetinin pek fevkindedir. Bu şehir ahalisi pek çok zengin olmak lâzım gelir. Hayret ettim. Beni aldatmayan ve hakikatlerin derkinde bir rehberim olan bir hatıra-yı hakikatle anladım: İktisâdsızlık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, o kadar menâbi-i servetle beraber o merhum müftü “Ahalimiz fakirdir.” diyordu.

Evet zekât vermek ve iktisâd etmek, malda bittetcrübe sebab-i bereket olduğu gibi;¹ israf etmek ile zekât vermemek, sebab-i ref'-i bereket olduğuna hadsiz vakîât vardır.

İslâm hükemâsının Eflâtunu ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, dâhî-i meşhur Ebû Ali İbni Sina, yalnız tıp noktasında² کُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا³ âyetini şöyle tefsir etmiş. Demiş:

جَمَعْتُ الطِّبَّ فِي بَيِّنَتَيْنِ جَمْعًا وَحُسْنُ الْقَوْلِ فِي قِصْرِ الْكَلَامِ
فَقَلِّلْ إِنْ أَكَلْتَ وَبَعْدَ أَكْلِ تَجَنَّبْ وَالشِّفَاءُ فِي الْإِنْهَاضِ
وَلَيْسَ عَلَى الثَّفُوسِ أَشَدُّ حَالًا مِنْ إِدْخَالِ الطَّعَامِ عَلَى الطَّعَامِ³

Yani, “İlm-i Tıbb'ı iki satırla topluyorum. Sözün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört-beş saat kadar daha yeme. Şifâ, hazımdadır. Yani, kolayca hazmedeceğin miktarı ye. Nefse ve mideye en ağır ve yorucu hâl, taam taam üstüne yemektir.”⁴(Hâşiye)

Cây-ı hayret ve medâr-ı ibret bir tevâfuk:

İktisâd Risalesi'ni, üçü acemî olarak beş-altı ayrı ayrı müstensih, ayrı ayrı yerde, ayrı ayrı nüshadan yazıp birbirinden uzak, hatları birbirinden ayrı, hiç elifleri düşünmeyerek yazdıkları her bir nüshanın elifleri; duâsız elli bir, duâ ile beraber elli üçte tevâfuk etmekle beraber; İktisâd

¹ Malın zekâtını vermenin, onu korumaya almak olduğuna dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 10/128; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-eusat* 2/161, 274; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 3/382, 4/84.

² “Yiyin, için fakat israf etmeyin.” (A'râf sûresi, 7/31)

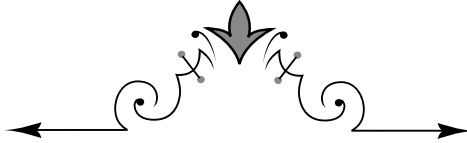
³ Benzer ifadeler için bkz.: İbni Kayyim, *et-Tıbbü'n-Nebevi* s.448.

⁴ (Hâşiye) Yani, vücuda en muzır, dört-beş saat fâsıla vermeden yemek yemek veyahut telezüz için mütennevi yemekleri birbiri üstüne mideye doldurmaktır.

Risalesi'nin tarih-i telif ve istinsâhı olan Rûmîce elli bir ve Arabî elli üç tarihinde¹ tevâfuku ise, şüphesiz tesadüf olamaz. İktisâddaki bereketin kerâmet derecesine çıktığına bir işarettir. Ve bu seneye, "Sene-i İktisâd" tesmiyesi lâyıktır.

Evet, zaman iki sene sonra bu kerâmet-i iktisâdiyeyi, İkinci Harb-i Umu-miye'de her taraftaki açlık ve tahribât ve israfâtla ve nev-i beşer ve herkes iktisâda mecbur olmasıyla isbât etti.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Yani 1935 yılında.

² "Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara sûresi, 2/32)

Yirminci Lem'a

İhlâs hakkında

[On Yedinci Lem'a'nın On Yedinci Notası'nın yedi meselesinden, beş noktadan ibaret olan ikinci meselesinin birinci noktası iken, ehemmiyetine binâen Yirminci Lem'a oldu.]

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۚ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ¹

âyetiyle,

هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَالِمُونَ وَهَلَكَ الْعَالِمُونَ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ
وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ²

–ev kema kâl– hadîs-i şerifi, ikisi de ihlâs ne kadar İslâmiyet'te mühim bir esâs olduğunu gösteriyorlar. Bu ihlâs meselesinin hadsiz nüktelerinden yalnız “Beş Nokta”yı muhtasaran beyan ederiz.

Tenbih: Bu mübârek Isparta'nın medâr-ı şükran bir hüsn-ü tâlî'idir ki, ondaki ehl-i takvâ ve ehl-i tarikat ve ehl-i ilmin –sâir yerlere nisbeten– rekabetkârâne ihtilâfları görünmüyor. Gerçi lâzım olan hakikî muhabbet ve ittîfâk yoksa da, zararlı muhalefet ve rekabet de başka yerlere nisbeten yoktur.

Birinci Nokta

Mühim ve müdhiş bir suâl:

¹ “Biz sana kitabı gerçeğin ta kendisi olarak indirdik. O hâlde sen de, ihlâsla yalnız Allah'a ibadet et! İyi bilin ki hâlis din, yani bütün gönlüyle candan itaat, yalnız Allah'a yapılır.” (Zümer sûresi, 39/2-3). İhlâsla ilgili şu âyetlere de bakılabilir: A'râf sûresi, 7/29; Hicr sûresi, 15/40; Zümer sûresi, 39/11, 14; Mü'min sûresi, 40/14.

² “İnsanlar helâk oldu; âlimler müstesna. Âlimler de helâk oldu; ilmiyle amel edenler müstesna. Amel edenler de helâk oldu; ihlâs sahipleri müstesna. İhlâs sahiplerine gelince, onlar da pek büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar.” Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâü ulûmi'd-dîn* 3/414, 4/179, 362; el-Gazâlî, *Meâricü'l-Kuds* s.88; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/415.

Neden ehl-i dünya, ehl-i gaflet, hattâ ehl-i dalâlet ve ehl-i nifâk rekabet-siz ittifâk ettikleri hâlde; ehl-i hak ve ehl-i vifâk olan ashâb-ı diyânet ve ehl-i ilim ve ehl-i tarikat, neden rekabetli ihtilâf ediyorlar? İttifâk ehl-i vifâkın hakkı iken ve hilâf ehl-i nifâkın lâzımı iken, neden bu hak oraya geçti ve şu haksızlık şuraya geldi?

Elcevap:

Bu elim ve fecî ve ehl-i hamiyeti ağlattırarak hâdis-e müdhişenin pek çok esbâbından, yedi sebebini beyan edeceğiz.

Birincisi: Ehl-i hakkın ihtilâfı hakikatsizlikten gelmediği gibi, ehl-i gafletin ittifâkı dahi hakikattarlıktan değildir. Belki ehl-i dünyanın ve ehl-i siyasetin ve ehl-i mekteb gibi hayat-ı içtimâiyenin tabakatına dair birer muayyen vazife ile ve has bir hizmet ile meşgul tâifelerin, cemaatlerin ve cemiyetlerin vazifeleri taayyün edip ayrılış. Ve o vezâif mukâbilindeki alacakları maîşet noktasındaki maddî ücret ve hubb-u câh ve şân ü şeref noktasında teveccüh-ü nâstan alacakları¹(Hâşiye) mânevî ücret taayyün etmiş, ayrılmış. Müzâhame ve münâkaşayı ve rekabeti intâc edecek derecede bir iştirâk yok. Onun için, bunlar ne kadar fena bir meslekte de gitseler, birbiriyle ittifâk edebilirler. Amma ehl-i din ve ashâb-ı ilim ve erbab-ı tarikat ise, bunların her birisinin vazifesi umuma baktığı gibi, muaccel ücretleri de taayyün ve tahassus etmediği ve her birinin makam-ı içtimâide ve teveccüh-ü nâsta ve hüsn-ü kabuldeki hissesi tahassus etmiyor. Bir makama çoklar namzed olur. Maddî ve mânevî her bir ücrete çok eller uzanabilir. O noktadan müzâhame ve rekabet tevellüd edip; vifâkı nifâka, ittifâkı ihtilâfa tebdil eder.

İşte bu müdhiş marazın merhemi, ilâcî ihlâstır. Yani hakperestliği nefis-perestliğe tercih etmekle ve hakkın hatırı, nefsin ve enâniyetin hatırına galib gelmekle ²إِنِّ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ sırımına mazhar olup, nâstan gelen maddî ve

1 (Hâşiye) **ihhtar:** Teveccüh-ü nâs istenilmez, belki verilir. Verilse de onunla hoşlanılmaz. Hoşlansa ihlâsı kaybeder, riyâya girer. Şân ü şeref arzusuyla teveccüh-ü nâs ise; ücret ve mukâfat değil, belki ihlâssızlık yüzünden gelen bir itâb ve bir mücâzâttır. Evet amel-i sâlih-in hayatı olan ihlâsın zararına teveccüh-ü nâs ve şân ü şeref, kabir kapısına kadar muvakkat olan bir lezzet-i cüz'iyeye mukâbil, kabrin öbür tarafında azab-ı kabir gibi nâhoş bir şekil aldığından; teveccüh-ü nâsı arzu etmek değil, belki ondan ürkmek ve kaçmak lâzımdır. Şöhret-perestlerin ve şân ü şeref peşinde koşanların kulakları çınlasın.

2 “Benim mukâfatımı verecek olan yalnız Allah Teâlâ’dır.” (Yûnus sûresi, 10/72; Hûd sûresi, 11/29; Sebe sûresi, 34/47)

mânevî ücretten istiğnâ etmekle¹(Hâşiye) ²إِلَّا الْبَلَاغُ سırrına mazhar olup hüsn-ü kabul ve hüsn-ü te'sir ve teveccüh-ü nâsı kazanmak noktalarının Cenâb-ı Hakk'ın vazifesi ve ihsânı olduğunu ve kendi vazifesi olan tebliğde dâhil olmadığını ve lâzım da olmadığını ve onunla mükellef olmadığını bilmekle ihlâsa muvaffak olur. Yoksa ihlâsı kaçıır.

İkinci Sebep: Ehl-i dalâletin zilletindendir ittifâkları, ehl-i hidâyetin izzetindendir ihtilâfları. Yani, ehl-i gaflet olan ehl-i dünya ve ehl-i dalâlet, hak ve hakikate istinâd etmedikleri için zayıf ve zelildirler. Tezellül için, kuvvet almaya muhtaçtırlar. Bu ihtiyaçtan, başkasının muâvenet ve ittifâkına samimî yapışırlar. Hattâ meslekleri dalâlet ise de, yine ittifâkı muhâfaza ederler. Âdetâ o haksızlıkta bir hakperestlik, o dalâlette bir ihlâs, o dinsizlikte dinsizdârâne bir taassub ve o nifâkta bir vifâk yaparlar, muvaffak olurlar. Çünkü samimî bir ihlâs, şerde dahi olsa neticesiz kalmaz. Evet ihlâs ile kim ne isterse Allah verir.³(Hâşiye)

Amma; ehl-i hidâyet ve diyânet ve ehl-i ilim ve tarîkat, hak ve hakikate istinâd ettikleri için ve her biri bizzât tarîk-i hakta yalnız Rabbini düşünüp, tevfikine itimâd ederek gittiklerinden, mânen o meslekten gelen izzetleri var. Zaaf hissettiği vakit, insanların yerine Rabbine müracaat eder, medet O'ndan ister. Meşreblerin ihtilâfıyla, zâhir meşrebine muhâlif olana karşı muâvenet ihtiyâcını tam hissetmiyor, ittifâka ihtiyâcını göremiyor. Belki hodgâmlık ve

1 (Hâşiye) Sahabelerin senâ-yı Kur'âniye'ye mazhar olan "isâr" hasletini^{*1} kendine rehber etmek. Yani: Hediye ve sadakanın kabulünde başkasını kendine tercih etmek ve hizmet-i dîniyenin mukabilinde gelen menfaat-ı maddiyeyi istemeden ve kalben talep etmeden, sırf bir insan-ı ilâhî bilerek, nâstan minnet almayarak ve hizmet-i dîniyenin mukabilinde de almamaktır. Çünkü hizmet-i dîniyenin mukabilinde dünyada bir şey istenilmemeli ki, ihlâs kaçmasın. Çendan hakları var ki, ümmet onların maişetlerini temin etsin. Hem zekâta da müstehaklırlar. Fakat bu istenilmez, belki verilir. Verildiği vakitte, hizmetimin ücretidir denilmez. Mümkün olduğu kadar kanaatkârâne başka ehlî ve daha müstehak olanların nefsinin kendi nefsinin tercih etmek, ^{2*}وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ sırrına mazhariyetle, bu müdhiş tehlikeden kurtulup ihlâsı kazanabilir.

^{*1} ve ^{*2} Bkz.: "Kendileri ihtiyaç duysalar bile o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler." (Haşir sûresi, 59/9)

2 "Peygamberin görevi, açıkça tebliğ etmekten başka bir şey değildir." (Nûr sûresi, 24/54; Ankebût sûresi, 29/18)

3 (Hâşiye) Evet, ^{1*}وَجَدَ وَجَدَهُ مِنْ طَلَبٍ bir düstur-u hakikattir. Külliyeti geniş ve genişliği mesleği-mize de şâmil olabilir.

^{*1} "Kim bir şeyi talep eder ve o istikamette ciddi bir gayret gösterirse onu elde eder." Bkz.: İbnü'l-Cevzî, *el-Müdhiş* s.490; İbni Hacer, *Mukaddimetü Fethu'l-bârî* s.14; el-üşşeyhî, *el-Müstatraf* 2/125.

enâniyet varsa, kendini haklı ve muhâlifini haksız tevehhüm ederek, ittifâk ve muhabbet yerine, ihtilâf ve rekabet ortaya girer. İhlâsı kaçırrız, vazifesi zîr u zeber olur.

İşte bu müdhîş sebebin verdiği vahîm neticeleri görmemenin yegâne çâresi, “**dokuz emir**” dir:

1. Müsbet hareket etmektir ki yani kendi mesleğinin muhabbetiyle hareket etmek. Başka mesleklerin adâveti ve başkalarının tenkîsi, onun fikrine ve ilmine müdâhale etmesin; onlarla meşgul olmasın...

2. Belki dâire-i İslâmiyet içinde hangi meşrebde olursa olsun, medâr-ı muhabbet ve uhuvvet ve ittifâk olacak çok râbîta-yı vahdet bulunduğunu düşünüp ittifâk ederek,

3. Ve haklı her meslek sahibinin, başkasının mesleğine ilişmemek cihe-tinde hakkı ise: “Mesleğim haklıdır” yahud “daha güzeldir” diyebilir. Yoksa başkasının mesleğinin haksızlığını veya çirkinliğini îmâ eden, “Hak, yalnız benim mesleğimdir.” veyahut “Güzel, benim meşrebimdir.” diyemez olan insaf düsturunu rehber etmek,

4. Ve ehl-i hakla ittifâk, tevfiğ-i ilâhînin bir sebebi ve diyânetteki izzetin bir medârı olduğunu düşünmekle,

5. Hem ehl-i dalâlet ve haksızlık –tesânüd sebebiyle– cemaat sûretindeki kuvvetli bir şahs-ı mânevînin dehâsıyla hücumu zamanında, o şahs-ı mânevî-ye karşı, en kuvvetli ferdî olan mukâvemetin mağlûb düştüğünü anlayıp ehl-i hak tarafındaki ittifâk ile bir şahs-ı mânevî çıkarıp o müdhîş şahs-ı mânevî-i dalâlete karşı, hakkâniyeti muhâfaza ettirmek;

6. Ve hakkı, bâtılın savletinden kurtarmak için,

7. Nefsini ve enâniyetini,

8. Ve yanlış düşündüğü izzetini,

9. Ve ehemmiyetsiz rekabetkârâne hissiyatını terk etmekle ihlâsı kazanır, vazifesini hakkıyla îfâ eder.^{1(Hâşiye)}

¹ (Hâşiye) Hattâ hadîs-i sahihle, âhîr zamanda İsevîlerin hakikî dindarları ehl-i Kur’ân ile ittifak edip, müşterek düşmanları olan zındıkaya karşı dayanacakları gibi;¹ şu zamanda dahi ehl-i diyanet ve ehl-i hakikat, değil yalnız dindaşı, meslekdaşı, kardeşi olanlarla samimî ittifak etmek, belki hristiyanların hakikî dindar ruhanîleri ile dahi, medar-ı ihtilâf noktaları muvakkaten medar-ı münakaşa ve nizâ etmeyerek müşterek düşmanları olan mütecaviz dinsizlere karşı ittifaka muhtaçtırlar.

Üçüncü Sebep: Ehl-i hakkın ihtilâfı, himmetsizlikten ve aşağılıktan ve ehl-i dalâletin ittifâkı, ulüvv-i himmetten değildir. Belki ehl-i hidâyetin ihtilâfı, ulüvv-i himmetin sû-i istimâlinde ve ehl-i dalâletin ittifâkı, himmetsizlikten gelen zaaf ve aczdendir.

Ehl-i hidâyeti, ulüvv-i himmetten sû-i istimâle ve dolayısıyla ihtilâfa ve rekabete sevk eden, âhiret nokta-yı nazarında bir haslet-i memdûha sayılan hırs-ı sevab ve vazife-i uhreviyede kanaatsızlık cihetinden ileri geliyor. Yani, “Bu sevabı ben kazanayım, bu insanları ben irşâd edeyim, benim sözümü dinlesinler.” diye, karşısındaki hakikî kardeşi ve cidden muhabbet ve muâvenetine ve uhuvvetine ve yardımına muhtaç bir zâta karşı rekabetkârâne vaziyet alır. “Şâkirtlerim ne için onun yanına gidiyorlar? Ne için onun kadar şâkirtlerim bulunmuyor?” diye, enâniyeti oradan fırsat bulup, mezmûm bir haslet olan hubb-u câha temâyül ettirir, ihlâsı kaçıır, riyâ kapısını açar.

İşte bu hatanın ve bu yaranın ve bu müdhiş maraz-ı rûhanînin ilâcı şudur ki:

Cenâb-ı Hakk’ın rızası ihlâs ile kazanılır.¹ Kesret-i etbâ’ ile ve fazla muvafakiyet ile değildir. Çünkü onlar vazife-i ilâhiyeye âit olduğu için istenilmez, belki bazen verilir.

Evet, bazen bir tek kelime sebep-i necât ve medâr-ı rızâ olur.² Kemmiyetin ehemmiyeti o kadar medâr-ı nazar olmamalı. Çünkü bazen bir tek adamın irşâdı, bin adamın irşâdı kadar rızâ-yı ilâhiye medâr olur. Hem ihlâs ve hakperestlik ise, müslümanların nereden ve kimden olursa olsun istifadelerine tarafdâr olmaktır. Yoksa, “Benden ders alıp sevab kazandırıyorlar.” düşüncesi, nefsin ve enâniyetin bir hilesidir.

Ey sevaba hırslı ve âmâl-i uhreviyeye kanaatsız insan! Bazı peygamberler gelmişler ki, mahdud birkaç kişiden başka ittibâ edenler olmadığı hâlde,³ yine o peygamberlik vazife-i kudsiyesinin hadsiz ücretini almışlar. Demek hüner,

^{*1} Hz. İsa’nın (*aleyhisselâm*) âhir zamanda yeryüzüne tekrar inip, İslâm adına mücadele edeceğine dair bkz.: Buhârî, *enbiyâ* 50; Müslim, *imân* 242; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; İbni Hibbân, *es-Sahîh* 15/233. Ayrıca bkz.: “Ehl-i kitaptan hiç kimse yoktur ki ölmeden önce ona (Hz. İsa’ya) inanacak olmasın.” (Nisâ sûresi, 4/159).

¹ İhlâsla dünyadan ayrılardan Allah Teâlâ’nın râzı olacağını bildiren hadis için bkz.: İbni Mâce, *mukaddime* 9; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/362.

² Bir beklentisi olmaksızın, sırf Allah için sarfettiği sözlerden dolayı kişinin cennetteki derecesinin yükseltileceğine dair bkz.: Buhârî, *rikak* 81; Müslim, *zühd* 6; Tirmizî, *zühd* 12.

³ Bkz.: Hûd sûresi, 11/40; Buhârî, *tıb* 17, 42; Müslim, *imân* 332, 374; Tirmizî, *kıyâmet* 16.

kesret-i etbâ' ile değildir. Belki hüner, rızâ-yı ilâhîyi kazanmaktır. Sen ne ci oluyorsun ki, böyle hırs ile “Herkes beni dinlesin.” diye vazifeni unutup, vazife-i ilâhiyeye karışyorsun? Kabul ettirmek, senin etrafına halkı toplamak Cenâb-ı Hakk’ın vazifesidir. Vazifeni yap, Allah’ın vazifesine karışma. Hem hak ve hakikati dinleyen ve söyleyene sevab kazandıranlar, yalnız insanlar değildir. Cenâb-ı Hakk’ın zîşuûr mahlûkları ve rûhanîleri ve melâikeleri kâinatı doldurmuş, her tarafı şenlendirmişler.¹ Madem çok sevab istersin, ihlâs esâs tut ve yalnız rızâ-yı ilâhîyi düşün. Tâ ki senin ağzından çıkan mübârek kelimelerin havadaki efrâdları, ihlâs ile ve niyet-i sâdika ile hayatlınsın, canlınsın, hadsiz zîşuûrun kulaklarına gidip onları nurlandırısın, sana da sevab kazandırısın. Çünkü meselâ; sen “Elhamdülillâh” dedin; bu kelâm, milyonlarla büyük küçük “Elhamdülillâh” kelimeleri, havada izn-i ilâhî ile yazılır. Nakkâş-ı Hakîm abes ve israf yapmadığı için, o kesretli mübârek kelimeleri dinleyecek kadar hadsiz kulakları halk etmiş.

Eğer ihlâs ile, niyet-i sâdika ile o havadaki kelimeler hayatlınsalar, lezzetli birer meyve gibi rûhanîlerin kulaklarına girer.

Eğer rızâ-yı ilâhî ve ihlâs o havadaki kelimelere hayat vermezse, dinlenilmez; sevab da yalnız ağızdaki kelimeye münhasır kalır. Seslerinin ziyâde güzel olmadığından, dinleyenlerin azlığından sıkılan hâfızların kulakları çınlasın!

Dördüncü Sebep: Ehl-i hidâyetin rekabetkârâne ihtilâfı, âkıbeti düşünmemekten ve kasr-ı nazardan olmadığı gibi; ehl-i dalâletin samîmâne ittifâkları, akıbet-endişlikten ve yüksek nazardan değildir.

Belki ehl-i hidâyet, hak ve hakikatin te’siriyle, nefsin kör hissiyâtına kapılmayarak, kalbin ve aklın dûr-endişâne temâyülâtına tâbi olmakla beraber, istikameti ve ihlâsı muhâfaza edemediklerinden, o yüksek makamı muhâfaza edemeyip ihtilâfa düşüyorlar.

Ehl-i dalâlet ise, nefsin ve hevânın tesiriyle, kör ve âkıbeti görmeyen ve bir dirhem hâzır lezzeti bir batman ilerideki lezzete tercih eden hissiyâtın mukataziyâtıyla, birbirine samimî olarak, muaccel bir menfaat ve hâzır bir lezzet için şiddetli ittifâk ediyorlar. Evet dünyevî ve hâzır lezzet ve menfaat etrafında aşığı, kalbsiz nefis-perestler samimî ittifâk ve ittihâd ediyorlar.

Ehl-i hidâyet, âhirete âit ve ileriye müteallik semerât-ı uhreviyeye ve kemâlâta, kalb ve aklın yüksek düsturlarıyla müteveccih oldukları için, esâslı bir

¹ Meselâ gökyüzünün, Allah’a secde hâlindeki meleklerle dolu olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *zühd* 9; İbni Mâce, *zühd* 19.

istikamet ve tam bir ihlâs ve gayet fedâkârâne bir ittihâd ve ittifâk olabilirken; enânîyetten tecerrüt edemedikleri için, ifrat ve tefrit yüzünden, ulvî bir menba-ı kuvvet olan ittifâkı kaybedip, ihlâs da kırılır ve vazife-i uhreviye de zedelenir. Kolayca rızâ-yı ilâhî de elde edilmez.

Bu mühim marazın merhemi ve ilâcı: ¹اللَّهُ فِي الْحُبِّ سırıyla: Tarîk-i hakta gidenlere refâkatle iftihar etmek,

Ve arkalarından gitmek,

Ve imamlık şerefini onlara bırakmak,

Ve o Hak yolunda kim olursa olsun kendinden daha iyi olduğunun ihtimâliyle enânîyetinden vazgeçip ihlâsı kazanmak,

Ve ihlâs ile bir dirhem amel, ihlâssız batmanlar ile amellere râcih olduğuna bilmekle;

Ve tâbiyeti dahi sebeb-i mesuliyet ve hatarlı olan metbûiyete tercih etmekle o marazdan kurtulur ve ihlâsı kazanır, vazife-i uhreviyesini hakkıyla yapabilir.

Beşinci Sebebe: Ehl-i hidâyetin ihtilâfı ve adem-i ittifâkı zaafılarından olmadığı gibi, ehl-i dalâletin kuvvetli ittifâkı da kuvvetlerinden değildir.

Belki ehl-i hidâyetin ittifâksızlığı, îmân-ı kâminden gelen nokta-yı istinâd ve nokta-yı istinâddan neşet eden kuvvetten ileri geldiği gibi; ehl-i gaflet ve ehl-i dalâletin ittifâkları, kalben nokta-yı istinâd bulmadıkları itibarıyla zaaf ve aczlerinden ileri gelmiştir.

Çünkü zayıflar ittifâka muhtaç oldukları için, kuvvetli ittifâk ederler. Kavîler, ihtiyâcı tam hissetmediklerinden, ittifâkları zayıftır. Arslanlar, tilkiler gibi ittifâka muhtaç olmadıkları için ferdî yaşıyorlar. Yabânî keçiler, kurtlardan muhâfaza için, bir sürü teşkil ederler.

Demek zayıfların cemiyeti ve şahs-ı mânevîsi kavî olduğu gibi,²(Hâşiye) kavîlerin cemiyeti ve şahs-ı mânevîsi ise zayıftır.

¹ “İçte duyulacak sevgi, Allah için olmalıdır.” ‘Allah için sevmek ve nefret etmek’ bazı hadislerde amellerin en faziletlisi sayılmış; ¹ bazı hadislerde de imanın en güçlü bir bağı olduğuna dikkat çekilmiştir. ²

¹ Ebû Dâvûd, *sünnet* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 5/146; el-Bezzâr, *el-Müsne'd* 9/461.

² et-Tayâlisî, *el-Müsne'd* s.101; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/170, 172, 7/80.

² (Hâşiye) Avrupa komiteleri içinde en şiddetlisi ve en tesirlisi ve bir cihette en kuvvetlisi, cins-i latîf ve zaîf ve nazik olan kadınların Amerika'daki Hukuk ve Hürriyet-i Nisvan Komitesi olduğu; hem milletler içinde az ve zaîf olan Ermenilerin komitesi, gösterdikleri kuvvetli fedâkârâne vaziyetle bu müddeâmızı teyid ediyor.

Bu sırâ bir işaret-i latîfe ve zarîf bir nûkte-i Kur'âniye'dir ki ferman etmiş: ¹وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ Müenneslerin cemaatine, iki katlı müennes olduğu hâlde, müzekker fiili olan قَالَ buyurması; hem ²قَالَتِ الْأَعْرَابُ buyurmakla müzekkerlerin cemaatine, müennes fiili olan قَالَتْ tâbiriyle, latîfâne işaret ediyor ki:

Zayıf ve halim ve yumuşak kadınların cemiyeti kuvvetleşir, sertlik ve şiddet kesbedip bir nevi reculiyet kazanır. Müzekker fiilini iktizâ ettiğinden ³وَقَالَ نِسْوَةٌ tâbiriyle, gayet güzel düşmüş.

Kavî erkekler ise, –hususen bedevî ârâb olsa– kuvvetlerine güvendikleri için cemiyetleri zayıf olup hem ihtiyatkârlık, hem yumuşaklık vaziyetini aldı-ğından, bir nevi kadınlık hâsiyeti takındıkları için, müennes fiilini iktizâ ettiğinden ⁴قَالَتِ الْأَعْرَابُ müennes fiiliyle tâbiri tam yerindedir.

Evet, ehl-i hak, gayet kuvvetli bir nokta-yı istinâd olan îmân-ı billâhtan gelen tevekkül ve teslim ile, başkalara arz-ı ihtiyaç edip, muâvenet ve yardımlarını istemez. İstese de gayet fedâkârâne yapışmaz. Ehl-i dünya, dünya işle-lerinde hakikî nokta-yı istinâdlarından gaflet ettiklerinden, zaaf ve acze düşüp, şiddetli bir sûrette yardımcıları ihtiyâcını hisseder; samimâne, belki fedâkâ-râne ittifâk ederler.

İşte ehl-i hak, ittifaktaki hak kuvvetini düşünmediklerinden ve aramadık-larından, haksız ve muzır bir netice olan ihtilâfa düşerler. Haksız ehl-i dalâlet ise; ittifaktaki kuvveti, aczleri vasıtasıyla hissettiklerinden, gayet mühim bir vesile-i makâsıd olan ittifâkı elde etmişler.

İşte ehl-i hakkın bu haksız ihtilâf marazının merhemi ve ilâcı: وَلَا تَنَازَعُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ⁴ âyetindeki şiddetli nehy-i ilâhî, ³وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ âyetinde hayat-ı içtimâiyece gayet hikmetli emr-i ilâhîyi düstur-u hareket etmek ve ihtilâfın İslâmiyet'e ne derece zararlı olduğunu ve ehl-i dalâletin ehl-i hakka galebesini ne derece teshîl ettiğini düşünüp, kemâl-i zaaf ve acz ile, o ehl-i hakkın kafilesine fedâkârâne, samimâne iltihâk etmektir; şahsiyetini unutmakla riyâ ve tasannudan kurtulup, ihlâsı elde etmektir.

¹ “Şehirde bir takım kadınlar, (Duydunuz mu?) dediler.” (Yûsuf sûresi, 12/30)

² “Bedeviler dediler.” (Hucurât sûresi, 49/14)

³ “Sakin birbirinize ihtilâf etmeyin; sonra korkuya kapılıp zaafa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) gider.” (Enfâl sûresi, 8/46)

⁴ “Siz iyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın.” (Mâide sûresi, 5/2)

Altıncı Sebep: Ehl-i hakkın ihtilâfı nâmerdliklerinden, himmetsizliklerinden, hamiyetsizliklerinden olmadığı gibi; gafletli ehl-i dünyanın ve ehl-i dalâletin, hayat-ı dünyeviyeye âit işlerde samimâne ittifâkları dahi mertlikten, hamiyetten, himmetten değildir.

Belki, ehl-i hakkın ekseriyetle âhirete âit olan faydaları düşünmekle, o ehemmiyetli ve kesretli meselelere hamiyeti, himmeti, mertliği inkisâm eder. Hakikî sermaye olan vaktini bir meseleye sarf etmediği için, meslekdaşlarıyla ittifâkı muhkemleşmiyor. Çünkü meseleler çok, dâire dahi geniştir.

Gafletli ehl-i dünya ise, yalnız hayat-ı dünyeviyeyi düşündüklerinden, bütün hissîyâtıyla ve rûh u kalbiyle şiddetli bir sûrette hayat-ı dünyeviyeye âit meselelere sarılır. Ve o meselede ona yardım edene kuvvetli yapışır. Ve hakikat nokta-yı nazarında beş paraya değmeyen ve ehl-i hak ona on para kıymet vermeyen meselelere –dîvâne olmuş elmasçı bir Yahudi'nin beş paralık cam parçasına beş lira fiat verdiği gibi– beş yüz lira kıymetindeki vaktini o meseleye hasreder. Elbette bu kadar fiat verip ve şiddetli hissîyât ile sarılmak, –bâtıl yolunda dahi olsa– samimî bir ihlâs olduğundan, o meselede muvaffak olur ve ehl-i hakka galebe eder. Bu galebe neticesinde ehl-i hak zillete ve mahkûmiyete ve tasannua ve riyâya düşüp, ihlâsı kaybeder. O nâmerd, himmetsiz, hamiyetsiz bir kısım ehl-i dünyaya dalkavukluk etmeğe mecbur olur.

Ey ehl-i hak! Ey hakperest ehl-i şeriat ve ehl-i hakikat ve ehl-i tarikat! Bu müdhiş maraz-ı ihtilâfa karşı birbirinizin kusurunu görmeyerek, yekdiğerinizin ayıbına karşı gözünüzü yumunuz! ¹وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا¹ edeb-i Furkanî ile edepleniniz! Ve hâricî düşmanın hücumunda dâhilî münakaşâtı terk etmek ve ehl-i hakkı sukûtta ve zilletten kurtarmayı en birinci ve en mühim bir vazife-i uhreviye telâkki edip, yüzer âyât ve ehadis-i nebeviyenin şiddetle emrettikleri uhuvvet,² muhabbet³ ve teâvün⁴ yapıp, bütün hissîyâtınızla ehl-i dünyadan daha şiddetli bir sûrette meslekdaşlarınızla ve dindaşlarınızla ittifâk ediniz,

¹ “O kullar, boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler.” (Furkan sûresi, 25/72).

² Meselâ: Müminlerin kardeş olduklarını beyân eden âyet için bkz.: Hucurât sûresi, 49/10. Ayrıca “Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *edeb* 57, 62; Müslim, *birr* 23, 24; Tirmizî, *birr* 24; Ebû Dâvûd, *edeb* 47.

³ Meselâ Ensâr'ın, kendi beldelerine hicret edenlere sevgi beslediklerini beyân eden âyet için bkz.: Haşır sûresi, 59/9. Ayrıca “Birbirinizi sevmedikçe gerçekten iman etmiş olamazsınız.” anlamındaki hadis için bkz.: Müslim, *îmân* 93; Tirmizî, *kıyâmet* 54, *isti'zân* 1.

⁴ Meselâ iyilik ve takvâda yardımlaşmayı emredip, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayı yasaklayan âyet için bkz.: Mâide sûresi, 5/2. Ayrıca müslüman kardeşine her fırsatta iyilikte bulunmayı vurgulayan hadis bkz.: Buhârî, *mezâlim* 3, *ikrâh* 7; Müslim, *birr* 58.

yani, ihtilâfa düşmeyiniz. “Böyle küçük meseleler için kıymettar vaktimi sarf etmekten ise, o çok kıymetli vaktimi zikir ve fikir gibi kıymettar şeylere sarf edeceğim.” deyip çekilerek, ittifâkı zayıflaştırmayınız.

Çünkü bu mânevî cihadda küçük mesele zannettiğiniz, çok büyük olabilir. Bir neferin, bir saatte mühim ve husûsî şerâit dâhilindeki nöbeti bir sene ibadet hükmüne bazen geçmesi gibi;¹ bu ehl-i hakkın mağlûbiyeti zamanında, mânevî mücadele mesâilinde, küçük bir meseleye sarf olunan senin kıymettar bir günün, o neferin o saati gibi bin derece kıymet alabilir, bir günün bin gün olabilir. Madem livechillâhtır; o işin küçüğüne-büyüğüne, kıymetli ve kıymetsizliğine bakılmaz. İhlâs ve rızâ-yı ilâhî yolunda zerre, yıldız gibi olur.² Vesilenin mâhiyetine bakılmaz, neticesine bakılır. Madem neticesi rızâ-yı ilâhîdir ve mâyesî ihlâstır; o küçük değildir, büyüktür.

Yedinci Sebep: Ehl-i hak ve hakikatin ihtilâf ve rekabetleri, kıskançlıktan ve hırs-ı dünyadan gelmediği gibi; ehl-i dünyanın ve ehl-i gafletin ittifâkları dahi, civanmerdlikten ve uluvv-ü cenâbdan değildir.

Belki ehl-i hakikat, hakikatten gelen uluvv-i cenâb ve uluvv-i himmet ve tarîk-i hakta memduh olan müsabakayı³ tam muhâfaza edemediklerinden ve nâehillerin girmesi yüzünden bir derece sû-i istimâl ettiklerinden; rekabet-kârâne ihtilâfa düşüp hem kendine, hem cemaat-i İslâmiye’ye ehemmiyetli zarar olmuş.

Ehl-i gaflet ve ehl-i dalâlet ise, meftun oldukları menfaatlerini kaçırmamak ve menfaat için perestiş ettikleri reislerini ve arkadaşlarını küstürmemek için, zilletlerinden ve nâmerdliklerinden, hamiyetsizliklerinden; mutlak arkadaşlarıyla –hattâ denî ve hâin ve muzır olsalar dahi– hâlisâne ittihâd; hem menfaat etrafında toplanan ne şekilde olursa olsun şerikleriyle samimâne ittifâk ederler. Samimiyet neticesi olarak istifade ederler.

İşte, ey musîbetzede ve ihtilâfa düşmüş ehl-i hak ve ashâb-ı hakikat! Bu musîbet zamanında ihlâsı kaçırdığınızdan ve rızâ-yı ilâhîyi münhasıran gaye-i maksad yapmadığınızdan, ehl-i hakkın bu zillet ve mağlûbiyetine sebebiyet

¹ Allah yolundaki bir günlük nöbetin, dünyadan ve içindekilerden daha hayırlı olduğuna dair bkz.: Buhârî, *cihâd* 5, 73; Müslim, *imâre* 112-115, 163; Tirmizî, *fezâilü'l-cihâd* 26.

² Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), dinde ihlâslı olmak kaydıyla az bir amelin dahi yeteceğini beyan buyurmaktadır: el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/341; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/244. Ayrıca amelleri sırf Allah için yapmak gerektiği, yoksa Allah Teâlâ'nın kabul buyurmayacağı hakkında bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/140.

³ Bkz.: Mâide sûresi, 5/48; Mü'minûn sûresi, 23/61; Fâtır sûresi, 35/32.

verdiniz. Umûr-u diniye ve uhreviyede rekabet, gıpta, hased ve kıskançlık olmamalı ve hakikat nokta-yı nazarında olamaz.

Çünkü kıskançlık ve hasedin sebebi: Bir tek şeye çok eller uzanmasından ve bir tek makama çok gözler dikilmesinden ve bir tek ekmeği çok mideler istemesinden müzâhame, münâkaşa, müsabaka sebebiyle gıptaya, sonra kıskançlığa düşerler. Dünyada bir şey-i vâhid'e çoklar tâlib olduğundan ve dünya dar ve muvakkat olması sebebiyle insanın hadsiz arzularını tatmin edemediği için, rekabete düşüyorlar. Fakat, âhirette tek bir adama beş yüz sene¹(Hâşiye) mesafelik bir cennet ihsân edilmesi² ve yetmiş bin kasır ve hûriler

¹ (Hâşiye) *Mûhim bir taraftan ehemmiyetli bir suâl*: Rivâyette gelmiş ki; cennette bir adama beş yüz senelik bir cennet verilir.⁴¹ Bu hakikat akl-ı dünyevînin havsalasında nasıl yerleşir?

İcveap: Nasıl ki bu dünyada herkesin dünya kadar hususî ve muvakkat bir dünyası var. Ve o dünyanın direği onun hayatıdır. Ve zâhirî ve bâtinî duygularıyla o dünyasından istifade eder. “Güneş bir lâmbam, yıldızlar mumlarımdır.” der. Başka mahlûkat ve zîruhlardan bulunmaları, o adamın mâlikiyetine mâni olmadıkları gibi, bilâkis onun hususî dünyasını şenlendiriyorlar, zînetlendiriyorlar. Aynen öyle de, fakat binler derece yüksek, her bir mümin için binler kasır ve hürileri ihtiva eden has bahçesinden² başka, umumî cennetten beş yüz sene genişliğinde birer hususî cenneti vardır. Derecesi nisbetinde inkişaf eden hissiyatıyla, duygularıyla cennete ve ebediyete lâyık bir sûrette istifade eder. Başkaların işti-râki onun mâlikiyetine ve istifadesine noksan vermedikleri gibi, kuvvet verirler. Ve hususî ve geniş cennetini zînetlendiriyorlar. Evet, bu dünyada bir adam, bir saatlik bir bahçeden ve bir günlük bir seyrangâhtan ve bir aylık bir memleketten ve bir senelik bir mesîregâhta seyahatından; ağzıyla, kulağıyla, gözüyle, zevkiyle, zâikasıyla, sair duygularıyla istifade ettiği gibi; aynen öyle de, fakat bir saatlik bir bahçeden ancak istifade eden bu fânî memleketteki kuvve-i şâmme ve kuvve-i zâika, o bâkî memlekette bir senelik bahçeden aynı istifadeyi eder. Ve burada bir senelik mesîregâhtan ancak istifade edebilen bir kuvve-i bâsıra ve kuvve-i sâmia orada beş yüz senelik mesîregâhtaki seyahattan; o haşmetli, baştan başa zînetli memlekete lâyık bir tarzda istifade eder. Her mümin derecesine ve dünyada kazandığı sevablar, haseneler nisbetinde inbisât ve inkişâf eden duygularıyla zevk alır, telezzüz eder, müstefid olur.

^{*1} Bazı cennet nimetlerinin ehemmiyeti “gökler ve yer kadar, yani beş yüz senelik mesafe” şeklinde vurgulanmıştır (Bkz.: Tirmizî, *cennet* 8). Nitekim cennetin, gökler ve yer kadar genişliğe sahip olduğu, Kur’ân-ı Kerim’de de beyân edilmiştir (Bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/133; Hadîd sûresi, 57/21). Hatta cennette en alt mertebedekilerin bile, bin senelik mesafeye denk gelecek kadar bol nimetlere mazhar olacaklarına dair hadisler vardır. (Bkz.: Tirmizî, *tefsîru sûre (75) 2, cennet* 17; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsneid* 2/13, 64)

^{*2} Adn cennetlerinde, beş bin kapısı olan ve her bir kapısında yirmi beş bin hûri bulunan hususî cennetler olduğuna dair bkz.: İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/39. Ayrıca her mümin için söz konusu olan bu hususî cennetlerin, çok daha teferruatlıca ifade edildiği hadisler için bkz.: İbnü’l-Mübârek, *ez-Zühed* s.550.

² Üstteki hâşiyede açıklama verildi.

verilmesi¹ ve ehl-i cennetten herkes kendi hissesinden kemâl-i rızâ ile memnun olması işaretiyle gösteriliyor ki: Âhirette medâr-ı rekabet bir şey yoktur ve rekabet de olamaz.² Öyle ise, âhirete âit olan a'mâl-i sâlihada dahi rekabet olamaz; kıskançlık yeri değildir. Kıskançlık eden ya riyâkârdır, a'mâl-i sâliha sûretiyle dünyevî neticeleri arıyor veyahud sâdik câhildir ki, a'mâl-i sâliha nereye baktığını bilmiyor ve a'mâl-i sâlihanın ruhu, esâsı ihlâs olduğunu derk etmiyor. Rekabet sûretiyle evliyâullaha karşı bir nevi adâvet taşımakla, vüs'at-i rahmet-i ilâhiyeyi itham ediyor. Bu hakikati teyid eden bir vakıa:

Eski arkadaşlarımızdan bir adamın, bir adama karşı adâveti vardı. O adamın yanında senâkârâne onun düşmanı amel-i salihle, hattâ velâyetle tavsif edildi. O adam kıskanmadı, sıkılmadı.

Sonra birisi dedi:

“Senin o düşmanın cesurdur, kuvvetlidir.” Baktık ki o adamda şiddetli bir kıskançlık ve bir rekabet damarı uyandı.

Ona dedik:

“Velâyet ve salâhat hadsiz bir hayat-ı ebediyenin pırlantası gibi bir kuvvet ve bir yüksekliktir. Sen buna bu cihette kıskanmadın. Dünyevî kuvvet öküzde ve cesaret canavarda dahi bulunmakla beraber, velâyet ve salâhata nisbeten; bir âdi cam parçasının elmasa nisbeti gibidir.”

O adam dedi ki:

“Bir noktaya, bir makama ikimiz bu dünyada gözümüzü dikmiştik. Oraya çıkmak için basamaklarımız da kuvvet ve cesaret gibi şeylerdir. Onun için kıskandım. Âhiret makamı hadsizdir. O burada benim düşmanım iken, orada benim samimî ve sevgili kardeşim olabilir.”

Ey ehl-i hakikat ve tarikat! Hakka hizmet, büyük ve ağır bir defineyi taşımak ve muhâfaza etmek gibidir. O defineyi omuzunda taşıyanlara ne kadar kuvvetli eller yardıma koşsalar daha ziyâde sevinir, memnun olurlar. Kıskanmak şöyle dursun, gayet samimî bir muhabbetle o gelenlerin kendilerinden daha ziyâde olan kuvvetlerini ve daha ziyâde te'sirlerini ve yardımlarını müftehirâne alkışlamak lâzım gelirken,³ nedendir ki rekabetkârâne o hakikî

¹ Üstteki hâşiyede açıklama verildi.

² Bkz.: A'râf sûresi, 7/43; Hicr sûresi, 15/47.

³ Meselâ Hz. Ömer'in (*radfıallâhu anı*) hakperestçe şu tavrı vardır: Bir gün, Üsâme İbni Zeyd'e (fey'den) üç bin beş yüz (dirhemlik) pay ayırdığı hâlde, kendi oğlu İbni Ömer'e üç bin (dirhemlik) pay vermişti.

kardeşlere ve fedâkâr yardımcılara bakılıyor ve o hâl ile ihlâs kaçıyor? Vazife-nizde müttehem olup, ehl-i dalâletin nazarında, sizden ve sizin mesleğinizden yüz derece aşağı olan; “din ile dünyayı kazanmak ve ilm-i hakikatle mâişeti temin etmek, tamah ve hırs yolunda rekabet etmek...” gibi müdhiş ithamlara maruz kalıyorsunuz?

Bu marazın çâre-i yegânesi: Nefsini ittiham etmek ve nefesine değil, daima karşısındaki meslekdaşına tarafdâr olmak... Fenn-i Âdâb ve İlm-i Mûnâzara'nın ulemâsı mâbeynindeki hakperestlik ve insaf düsturu olan şu:

“Eğer bir meselenin münazarasında kendi sözünün haklı çıktığına tarafdâr olup ve kendi haklı çıktığına sevinse ve hasmının haksız ve yanlış olduğuna memnun olsa, insafsızdır.”¹ Hem zarar eder. Çünkü haklı çıktığı vakit o münazarada bilmediği bir şeyi öğrenmiyor, belki gurur ihtimâliyle zarar edebilir.

Eğer hak hasmının elinde çıksa, zararsız, bilmediği bir meseleyi öğrenip, menfaattar olur, nefsin gururundan kurtulur. Demek insafî hakperest, hakkın hatırı için nefsin hatırını kırıyor. Hasmının elinde hakkı görse, yine rızâ ile kabul edip, tarafdâr çıkar, memnun olur.

İşte bu düsturu; ehl-i din, ehl-i hakikat, ehl-i tarîkat, ehl-i ilim kendilerine rehber ittihaz etseler, ihlâsı kazanırlar. Ve vazife-i uhreviyelerinde muvaffak olurlar. Ve bu fecî sukût ve musîbet-i hâzıradan rahmet-i ilâhiye ile kurtulurlar.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

Oğlu, ‘Niye Üsâme’yi benden üstün tuttun? Vallâhi onun katıldığı her savaşa ben de katıldım.’ diye sorunca da Hz. Ömer şu cevabı vermişti: ‘Ey oğulcuğum! Zeyd (radiyallâhu anhu), Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm) nezdinde babandan daha sevgili idi. Üsâme de (radiyallâhu anhu) Resûlullah’a senden daha sevgilidir. Ben Resûlullah’ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim.’ buyurmuştu. (Tirmizî, menâkıb 39)

¹ Bkz.: el-Gazâlî, İhyâu ulûmi’-d-dîn 1/79-80.

² “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Yirmi Birinci Lem'a

İhlâs hakkında

[On Yedinci Lem'a'nın On Yedinci Notası'nın yedi meselesinden Dördüncü Meselesi iken, ihlâs münasebetiyle Yirminci Lem'a'nın İkinci Nokta'sı oldu. Nuraniyetine binâen Yirmi Birinci Lem'a olarak Lemeât'a girdi.]

(Bu Lem'a lâakal her on beş günde bir defa okunmalı.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَا تَنَارِعُوا فَتَنَسَّلُوا وَتَذَهَّبَ رِيحُكُمْ¹
وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ²
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا³
وَلَا تَسْتَوُوا بِآيَاتِي ثَمًّا قَلِيلًا⁴

Ey âhîret kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'âniye'de arkadaşlarım! Bilirsiniz ve biliniz: Bu dünyada, hususen uhrevî hizmetlerde; en mühim bir esâs, en büyük bir kuvvet, en makbul bir şefaatçi,⁵ en metin bir nokta-yı istinâd, en kısa bir tarîk-ı hakikat, en makbul bir dua-yı mânevî, en kerâmetli bir vesile-i makâsîd, en yüksek bir haslet, en sâfî bir ubûdiyet, ihlâstır.

Madem ihlâsta mezkûr hâssalar gibi çok nurlar var ve çok kuvvetler var. Ve madem bu müdhiş zamanda ve dehşetli düşmanlar mukâbilinde ve şiddetli tazyîkat karşısında ve savletli bid'alar, dalâletler içerisinde bizler gayet az

¹ "Sakin birbirinizle ihtilâf etmeyin; sonra korkuya kapılıp zaafa düşersiniz, rûzgârınız (kuvvetiniz) gider." (Enfâl sûresi, 8/46)

² "Namazlara kalkıp huşû ile Allah'ın divanında durun." (Bakara sûresi, 2/238)

³ "Nefsini maddî ve mânevî kirlerden arındıran felâha erer. Onu günahlarla örten ise ziyâna uğrar." (Şems sûresi, 91/9-10)

⁴ "Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın." (Bakara sûresi, 2/41)

⁵ Allah Teâlânın, ancak ihlâsla yapılan ameli kabul buyurduğuna dair bkz.: Nesâî, *cihâd* 24; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/126.

ve zayıf ve fakir ve kuvvetsiz olduğumuz hâlde, gayet ağır ve büyük ve umûmî ve kudsî bir vazife-i îmâniye ve hizmet-i Kur'âniye omuzumuza ihsân-ı ilâhî tarafından konulmuş.

Elbette herkesten ziyâde bütün kuvvetimizle ihlâsı kazanmaya mecbur ve mükellefiz ve ihlâsın sırrını kendimizde yerleştirmek için gayet derecede muhtacız. Yoksa hem şimdiye kadar kazandığımız hizmet-i kudsiye kısmen zâyi olur, devam etmez; hem şiddetli mesul oluruz. ¹ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا¹ âyetindeki şiddetli tehdidkârâne nehy-i ilâhîye mazhar olup, saâdet-i ebediye zararına; mânâsız, lüzumsuz, zararlı, kederli, hodefüruşâne, sakıl, riyâkârâne bazı hissiyât-ı süfliye ve menâfi-i cüz'iyenin hatırı için ihlâsı kırmakla; hem bu hizmetteki umum kardeşlerimizin hukukuna tecavüz, hem hizmet-i Kur'âniye'nin hizmetine taarruz, hem hakâik-i îmâniyenin kudsiyetine hürmetsizlik etmiş oluruz.

Ey kardeşlerim! Mühim ve büyük bir umûr-u hayriyenin çok muzır mânileri olur.² Şeytanlar o hizmetin hâdimleriyle çok uğraşır.³ Bu mânilere ve bu şeytanlara karşı, ihlâs kuvvetine dayanmak gerektir. İhlâsı kıracak esbâptan; yılandan, akrepten çekindiğiniz gibi çekininiz. Hazreti Yusuf (*aleyhisselâm*)⁴ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي⁴ demesiyle, nefs-i emmâreye itimâd edilmez. Enâniyet ve nefs-i emmâre sizi aldatmasın.

İhlâsı kazanmak ve muhâfaza etmek ve mânileri def etmek için, gelecek düsturlar rehberiniz olsun.

Birinci Düsturunuz

Amelinizde rızâ-yı ilâhî olmalı.

Eğer O râzı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer O kabul etse, bütün halk reddetse te'siri yok. O râzı olduktan ve kabul ettikten sonra, isterse ve hikmeti iktizâ ederse, sizler istemek talebinde olmadığınız hâlde, halklara da kabul ettirir, onları da râzı eder. Onun için, bu hizmette doğrudan doğruya yalnız Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını esâs maksad yapmak gerektir.

¹ “Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın.” (Bakara sûresi, 2/41)

² “Her hayrın bir engeli vardır.” anlamındaki söz için bkz.: el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/89.

³ İnsanoğlunun her hayırlı teşebbüsünde yoluna şeytanın çıkıp, değişik oyunlarla ona engel olmaya çalıştığına dair bkz.: A'raf sûresi, 7/16-17; Nesâî, *cihâd* 19; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/483.

⁴ “Rabbimin merhamet edip koruduğın hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevkeder.” (Yûsuf sûresi, 12/53).

İkinci Düsturunuz

Bu hizmet-i Kur'âniye'de bulunan kardeşlerinizi tenkid etmemek ve onların üstünde fazilet-füruşluk nev'inden gıpta damarını tahrik etmemektir.

Çünkü nasıl insanın bir eli diğer eline rekabet etmez, bir gözü bir gözü-nü tenkid etmez, dili kulağına itiraz etmez, kalb ruhun ayıbını görmez.. belki birbirinin noksanını ikmâl eder, kusurunu örter, ihtiyâcına yardım eder, vazifesine muâvenet eder.¹ Yoksa o vücud-u insanın hayatı söner, ruhu kaçır, cismi de dağılır.

Hem nasıl ki bir fabrikanın çarkları birbiriyle rekabetkârâne uğraşmaz, birbirinin önüne tekaddüm edip tahakküm etmez, birbirinin kusurunu görerek tenkid edip, sa'ye şevkini kırıp atâlete uğratmaz. Belki bütün istidadlarıyla, birbirinin hareketini umûmî maksada tevcih etmek için yardım ederler; hakikî bir tesânüd, bir ittifâk ile gaye-i hilkatlerine yürürler. Eğer zerre miktar bir taarruz, bir tahakküm karışsa, o fabrikayı karıştıracak, neticesiz, akîm bırakacak. Fabrika sahibi de o fabrikayı bütün bütün kırıp dağıtacak.

İşte, ey Risale-i Nur şâkirtleri ve Kur'ân'ın hizmetkârları! Sizler ve bizler öyle bir insan-ı kâmil ismine lâayık bir şahs-ı mânevînin âzâlarıyız² ve hayat-ı ebediye içindeki saâdet-i ebediyeyi netice veren bir fabrikanın çarkları hükümündeyiz. Ve sâhil-i selâmet olan Dâru's-selâm'a³ ümmet-i Muhammediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) çıkaran bir sefine-i rabbâniyede çalışan hademeleriz. Elbette, dört fertten bin yüz on bir kuvve-i mâneviyeyi temin eden sırr-ı ihlâsı kazanmak ile, tesânüd ve ittihâd-ı hakikîye muhtacız ve mecburuz.⁴

¹ “Birbirlerini sevmeye, birbirlerine karşı merhamet ve şefkatte müminler, tek bir beden gibidir. Bir uzuv rahatsız olsa, diğer uzuvlar uykusuzluk ve aşın ateş gibi durumlarda hemen onun yardımına koşarlar.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *edeb* 27; Müslim, *birr* 66, 67; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/270, 276. Ayrıca “Kim kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanın bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu kıyâmet gününün sıkıntısından kurtarır. Kim bir müslümanın açıklarını kapatırsa, Allah da kıyâmet günü onun açıklarını kapatır.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *mezâlim* 3; Müslim, *birr* 59, *zikir* 38.

² Müminlerin, taşları kenetlenmiş bir bina gibi birbirine bağlı olmaları gerektiğine dair bkz.: Saf sûresi, 61/4; Buhârî, *salât* 88, *edeb* 36, *mezâlim* 5; Müslim, *birr* 65.

³ Cennet anlamında “Dâru's-selâm” ifadesi için bkz.: En'âm sûresi, 6/127; Yûnus sûresi, 10/25.

⁴ Meselâ, “Kim kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanın bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu kıyâmet gününün sıkıntısından kurtarır. Kim bir müslümanın açıklarını kapatırsa, Allah da kıyâmet günü onun açıklarını kapatır.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *mezâlim* 3; Müslim, *birr* 59, *zikir* 38.

Evet, üç elif ittihâd etmezse, üç kıymeti var. Sırr-ı adediyyet ile ittihâd etse, yüz on bir kıymet alır. Dört kerre dört ayrı ayrı olsa, on altı kıymeti var. Eğer sırr-ı uhuvvet ve ittihâd-ı maksad ve ittifâk-ı vazife ile tevafuk edip bir çizgi üstünde omuz omuza verseler, o vakit dört bin dört yüz kırk dört kuvvetinde ve kıymetinde olduğu gibi, hakikî sırr-ı ihlâs ile, on altı fedâkâr kardeşlerin kıymet ve kuvvet-i mâneviyesi dört binden geçtiğine,¹ pek çok vukuât-ı tarihiye şehadet ediyor.

Bu sırrın sırrı şudur ki: Hakikî, samimî bir ittifâkta her bir ferd, sâir kardeşlerin gözüyle de bakabilir ve kulaklarıyla da işitebilir. Güya on hakikî müttehid adamın her biri yirmi gözle bakıyor, on akılla düşünüyor, yirmi kulakla işitiyor, yirmi elle çalışıyor bir tarzda mânevî kıymeti ve kuvvetleri vardır.²(Hâşiye)

Üçüncü Düsturunuz

Bütün kuvvetinizi ihlâsta ve hakta bilmelisiniz.

Evet, kuvvet haktır ve ihlâstadır. Haksızlar dahi, haksızlıkları içinde gösterdikleri ihlâs ve samimiyet yüzünden kuvvet kazanıyorlar.

Evet, kuvvet hakta ve ihlâsta olduğuna bir delil, şu hizmetimizdir. Bu hizmetimizde bir parça ihlâs, bu dâvâyı isbat eder ve kendi kendine delil olur. Çünkü yirmi seneden fazla kendi memleketimde ve İstanbul'da ettiğimiz hizmet-i ilmiye ve diniyeye mukâbil, burada sizinle yedi-sekiz senede yüz derece fazla edildi. Hâlbuki, kendi memleketimde ve İstanbul'da burada benimle çalışan kardeşlerimden yüz, belki bin derece fazla yardımcılarım varken, burada ben yalnız, kimsesiz, garib, yarım ümmî, insafsız memurların tarassudât

¹ Bkz.: "Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir." (Bakara sûresi, 2/249)

² (Hâşiye) Evet sırr-ı ihlâs ile samimî tesanüd ve ittihad, hadsiz menfaate medar olduğu gibi; korkulara hattâ ölüme karşı en mühim bir siper, bir nokta-yı istinaddır. Çünkü ölüm gelse, bir ruhu alır. Sırr-ı uhuvvet-i hakikiye ile rıza-yı ilâhî yolunda, âhirete müteallik işlerde, kardeşleri adedince ruhları olduğundan biri ölse, "Diğer ruhlarım sağlam kalsınlar; zira o ruhlar her vakit sevabları bana kazandırmakla mânevî bir hayatı idame ettiklerinden ben ölmüyorum." diyerek,¹ ölümü gülerек karşılar. "Ve o ruhlar vasıtasıyla sevab cihetinde yaşıyorum, yalnız günah cihetinde ölüyorum." der, rahatla yatar.

^{*1} Müminlerin sürekli birbirlerine duâ ederek sevap kazandırmaya çalıştıklarına dair bkz.: İbrahim sûresi, 14/41; Nûh sûresi, 71/28. Ayrıca, "Birbirlerini sevmeye, birbirlerine karşı merhamet ve şefkatte müminler, tek bir beden gibidir. Bir uzuv rahatsız olsa, diğer uzuvlar uykusuzluk ve aşırı ateş gibi durumlarda hemen onun yardımına koşarlar." anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, edeb 27; Müslim, birr 66, 67; Ahmed İbni Hanbel, el-Müsned 4/270, 276.

ve tazyikâtları altında yedi-sekiz sene sizinle ettiğim hizmet; yüz derece eski hizmetten fazla muvaffakiyeti gösteren mânevî kuvvet, sizlerdeki ihlâstan geldiğine katiyen şüphem kalmadı.

Hem itiraf ediyorum ki, samimî ihlâsınızla, şan ü şeref perdesi altında nefsimi okşayan riyâdan beni bir derece kurtardınız. İnşâallah tam ihlâsa muvaffak olursunuz, beni de tam ihlâsa sokarsınız.

Bilirsiniz ki, Hazreti Ali (*radîyallâhu anhu*) o mucize-vârî kerâmetiyle ve Hazreti Gavs-ı Âzam (*ḡuddise sirruhi*), o hârika kerâmet-i gaybiyesiyle, sizlere bu sırr-ı ihlâsa binâen iltifat ediyorlar ve himâyetkârâne teselli verip hizmetinizi mânen alkışlıyorlar.¹ Evet hiç şüphe etmeyiniz ki, bu teveccühleri, ihlâsa binâen gelir. Eğer bilerek bu ihlâsı kırsanız, onların tokadını yersiniz. Onuncu Lem'a'daki şefkat tokatlarını tahattur ediniz.

Böyle mânevî kahramanları arkanızda zahîr, başınızda üstad bulmak isterseniz *وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ*² sırrıyla ihlâs-ı tammı kazanınız.

Kardeşlerinizin nefislerini nefsinize –şerefte, makamda, teveccüh-te, hattâ menfaat-i maddiye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde– tercih ediniz.³ Hattâ en latîf ve güzel bir hakikat-i îmâniyeyi muhtaç bir mümine bildirmek ki; en mâsumâne, zararsız bir menfaattir. Mümkün ise, nefsinize bir hodgâmlık gelmemek için, istemeyen bir arkadaş ile yaptırması hoşunuza gitsin. Eğer “Ben sevab kazanayım, bu güzel meseleyi ben söyleyeyim.” arzunuz varsa, çendan onda bir günah ve zarar yoktur. Fakat mâbeyninizdeki sırr-ı ihlâsa zarar gelebilir.

Dördüncü Düsturunuz

Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip, onların şerefleriyle şâkirâne iftihar etmektir.

Ehl-i tasavvufun mâbeyninde “*fenâ fi’ş-şeyh, fenâ fi’r-resûl*” ıstılahâtı var. Ben sofi değilim. Fakat onların bu düsturu, bizim meslekte “*fenâ fi’l-ihvân*”

¹ Bkz.: Bedüzzaman, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî* s.95-116 (8.Şua) s.117-138 (8.Lem'a), (18.Lem'a), (28.Lemânın 2.Kerâmet-i Aleviye'si)

² “(Hatta kendileri ihtiyaç duysalar bile) o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler.” (Haşir sûresi, 59/9)

³ “Hiçbiriniz kendi için istediğini, kardeşi için de istemedikçe gerçekten îmân etmiş olamaz.” anlamında ki hadis için bkz.: Buhârî, *îmân* 7; Müslim, *îmân* 71, 72; Tirmizî, *kıyâmet* 59.

sûretinde güzel bir düsturdur. Kardeşler arasında buna “tefânî” denilir. Yani, birbirinde fânî olmaktır. Yani, kendi hissiyât-ı nefsânîyesini unutup, kardeşlerinin meziyât ve hissiyâtıyla fikren yaşamaktır. Zâten mesleğimizin esâsı uhuvvettir. Peder ile evlâd, şeyh ile mürid mâbeynindeki vasıta değildir. Belki hakikî kardeşlik vasıtalarıdır. Olsa olsa bir üstadlık ortaya girer.

Mesleğimiz “Halîliye” olduğu için, meşrebimiz “hillet”tir. Hillet ise, en yakın dost ve en fedâkâr arkadaş ve en güzel takdir edici yoldaş ve en civanmerd kardeş olmak iktizâ eder. Bu hilletin üssü'l-esâsı, samimî ihlâstır. Samimî ihlâsı kıran adam, bu hilletin gayet yüksek kulesinin başından sukût eder. Gayet derin bir çukura düşmek ihtimâli var. Ortada tutunacak yer bulamaz.

Evet, yol iki görünüyor.¹ Cadde-i kübrâ-yı Kur'âniye olan şu mesleğimizden şimdi ayrılanlar, bize düşman olan dinsizlik kuvvetine bilmeyecek yardım etmek ihtimâli var. İnşâallah, Risale-i Nur yoluyla Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın dâire-i kudsiyesine girenler; daima nura, ihlâsa, îmâna kuvvet verecekler ve öyle çukurlara sukût etmeyeceklerdir.

Ey hizmet-i Kur'âniye'de arkadaşlarım! İhlâsı kazanmanın ve muhâfaza etmenin en müessir **bir sebebi**, ‘râbîta-yı mevt’² tir. Evet, ihlâsı zedeleyen ve riyâyâya ve dünyaya sevk eden, tûl-ü emel olduğu gibi, riyâdan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, râbîta-yı mevt³ tir. Yani, ölümünü düşünüp, dünyanın fânî olduğunu mülâhaza edip, nefsin desîselerinden kurtulmaktır. Evet ehl-i tarikat ve ehl-i hakikat, Kur'ân-ı Hakîm'in

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ² ، كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ³

gibi âyetlerinden aldığı dersle, râbîta-yı mevti sülûklarında esâs tutmuşlar, tûl-ü emelin menşei olan tevehhüm-ü ebediyeti o râbîta ile izâle etmişler. Onlar farazî ve hayalî bir sûrette kendilerini ölmüş tasavvur ve tahayyül edip ve yıkanıyor, kabre konuyor farz edip, düşünce düşünce nefs-i emmâre o tahayyül ve tasavvurdan müteessir olup uzun emellerinden bir derece vazgeçer. Bu râbîtanın fevâidi pek çoktur. Hadîste **أَكْبَرُوا ذِكْرَ هَازِمِ اللَّذَاتِ**⁴ –ev kemâ kâl– yani

¹ Bkz.: “Şükûr” ya da “küfür” yolu (Dehr sûresi, 76/3); “iki yol (hayır ve şer yolu)” (Beled sûresi, 90/10); “kötlük” ya da “takvâ” yolu (Şems sûresi, 91/8); Malını Allah yolunda harcıyıp O'na saygı duyarak haramdan sakınan, o en güzel kelimayı (kelime-i tevhidi) tasdik eden kimsenin nâil olacağı “en kolay yol” ya da cimri davranan, bir de kendini güçlü sanıp Allah'tan müstağni gören, o en güzel kelimayı (kelime-i tevhidi) yalan sayanın sardınacağı “en güç yol” (Leyl sûresi, 92/5-10).

² “Hiç şüphe yok ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler.” (Zümer sûresi, 39/30)

³ “Her canlı her an ölümü tatmaktadır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/185)

⁴ Tirmizî, *kıyâmet* 26, *zühd* 4; Nesâî, *cenâiz* 3; İbni Mâce, *zühd* 31; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/292.

“Lezzetleri tahrib edip acılaştırın ölümü çok zikrediniz!” diye bu râbıtayı ders veriyor. Fakat mesleğimiz tarikat olmadığı, belki hakikat olduğu için, bu râbıtayı ehl-i tarikat gibi farazî ve hayalî sûretinde yapmaya mecbur değiliz. Hem meslek-i hakikate uygun gelmiyor. Belki âkıbeti düşünmek sûretinde, müstakbeli zaman-ı hâzıra getirmek değil, belki hakikat noktasında zaman-ı hâzırdan istikbale fikren gitmek, nazaran bakmaktır.

Evet, hiç hayale, faraza lüzum kalmadan bu kısa ömür ağacının başındaki tek meyvesi olan kendi cenazesine bakabilir. Onunla yalnız kendi şahsının mevtini gördüğü gibi, bir parça öbür tarafa gitse, asrının ölümünü de görür; daha bir parça öbür tarafa gitse, dünyanın ölümünü de müşahade eder, ihlâs-ı etemme yol açar.

İkinci Sebep: İmân-ı tahkîkinin kuvvetiyle ve mârifet-i Sâni’i netice veren masnûâtta tefekkür-ü imânîden gelen lemeât ile bir nevi huzur kazanıp, Hâlık-ı Rahîm’in hâzır nâzır olduğunu düşünüp, O’ndan başkasının teveccühünü aramayarak, huzurunda başkalarına bakmak, medet aramak o huzurun edebine muhâlif olduğunu düşünmek ile o riâyadan kurtulup ihlâsı kazanır. Her ne ise.. bunda çok derecât, merâtib var. Herkes kendi hissesine göre ne kadar istifade edebilse, o kadar kârdır. Risale-i Nur’da riâyadan kurtaracak, ihlâsı kazandıracak çok hakâik zikredildiğinden ona havale edip, burada kısa kesiyoruz.

İhlâsı kıran ve riâyaya sevk eden pek çok esbâptan iki-üçünü muhtasaran beyan edeceğiz:

Birincisi: Menfaat-i maddiye cihetinden gelen rekabet, yavaş yavaş ihlâsı sı kırar. Hem netice-i hizmeti de zedeler. Hem o maddî menfaati de kaçırr.

Evet, hakikat ve âhiret için çalışanlara karşı bu millet bir hürmet ve bir muâvenet fikrini daima beslemiş. Ve bilfiil onların hakikat-i ihlâslarına ve sâdikâne olan hizmetlerine bir cihette iştirâk etmek niyetiyle, onların hâcât-ı maddiyelerinin tedârikiyle meşgul olup, vakitlerini zâyî etmemek için, sadaka ve hediye gibi maddî menfaatlerle yardım edip, hürmet etmişler. Fakat bu muâvenet ve menfaat istenilmez, belki verilir. Hem kalben arzu edip muntazır kalmakla, lisân-ı hâl ile dahi istenilmez, belki ummadığı bir hâlde verilir. Yoksa ihlâsı zedelenir. Hem لَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي نَمَنَّا قَلِيلًا¹ âyetinin nehyine yanaşır, ameli kısmen yonar.

¹ “Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın.” (Bakara sûresi, 2/41)

İşte bu maddî menfaati arzu edip muntazır kalmak, sonra nefs-i emmâre, hodgâmlık cihetiyle o menfaati başkasına kaptırmamak için, hakikî bir kardeşine ve o husûsî hizmette arkadaşına karşı bir rekabet damarı uyandırır. İhlâsî zedelenir, hizmette kudsiyeti kaybeder, Ehl-i hakikat nazarında sakil bir vaziyet alır. Ve maddî menfaati de kaybeder. Her ne ise.. bu hamur çok su götürür, kısa kesip yalnız hakikî kardeşlerimin içinde sırr-ı ihlâsî ve samimî ittîfâkı kuvvetleştirecek iki misal söyleyeceğim.

Birinci misal: Ehl-i dünya, büyük bir servet ve şiddetli bir kuvvet elde etmek için, hattâ bir kısım ehl-i siyaset ve hayat-ı içtimâiye-i beşeriyenin mühim âmilleri ve komiteleri, iştirâk-i emvâl düsturunu kendilerine rehber etmişler. Bütün sû-i istimâlât ve zararlarıyla beraber, hârika bir kuvvet, bir menfaat elde ediyorlar. Hâlbuki, iştirâk-i emvâlin çok zararlarıyla beraber, iştirâkle mâhiyeti değişmez. Her birisi umuma gerçi bir cihette ve nezarette mâlik hükmündedir, fakat istifade edemez. Her ne ise... bu iştirâk-i emvâl düsturu âmâl-i uhreviyeye girse, zararsız, azîm menfaate medârdır. Çünkü bütün emvâl, o iştirâk eden her bir ferdin eline tamamen geçmesinin sırrını taşıyor.

Çünkü nasıl ki dört-beş adamdan –iştirâk niyetiyle– biri gazyağı, biri fitil, biri lâmba, biri şişe, biri kibrit getirip lâmbayı yaktılar. Her biri tam bir lâmbaya mâlik oluyor. O iştirâk edenlerin her birinin bir duvarda büyük bir aynası varsa, her birinin noksansız, parçalanmadan birer lâmba, oda ile beraber aynasına girer.

Aynen öyle de, emvâl-i uhreviyede sırr-ı ihlâs ile iştirâk ve sırr-ı uhuvvet ile tesânüd ve sırr-ı ittihâd ile teşrîkü'l-mesâî, o iştirâk-i âmâlden hâsıl olan umum yekûn ve umum nur, her birinin defter-i âmâline bitemâmihâ gireceği ehl-i hakikat mâbeyninde meşhud ve vâkî'dir ve vüs'at-ı rahmet ve kerem-i ilâhînin muktezâsıdır.

İşte, ey kardeşlerim! Sizleri inşaallah menfaat-i maddiye rekabete sevk etmeyecek. Fakat menfaat-i uhreviye noktasında bir kısım ehl-i tarikat aldanıkları gibi, sizin de aldanmanız mümkündür. Fakat şahsî, cüz'î bir sevab nereden; mezkûr misal hükmündeki iştirâk-i âmâl noktasında tezâhür eden sevab ve nur nereden?

İkinci misal: Ehl-i sanat, netice-i sanatı ziyâde kazanmak için, iştirâk-i sanat cihetinde mühim bir servet elde ediyorlar. Hattâ dikiş iğneleri yapan on adam, ayrı ayrı yapmaya çalışmışlar. O ferdî çalışmanın her günde yalnız üç iğne, o ferdî sanatın meyvesi olmuş. Sonra teşrîkü'l-mesâî düsturuyla on

adam birleşmişler. Biri demir getirip, biri ocak yandırıp, biri delik açar, biri ocağa sokar, biri ucunu sivriltilir ve hâkezâ... her birisi iğne yapmak sanatında yalnız cüz'î bir işle meşgul olup, iştigal ettiği hizmet basit olduğundan vakit zâyi olmayıp, o hizmette meleke kazanarak, gayet süratle işini görmüş. Sonra, o teşrîk-i mesâî ve taksim-i âmâl düsturuyla olan sanatın semeresini taksim etmişler. Her birisine –bir günde– üç iğneye bedel üç yüz iğne düştüğünü görmüşler. Bu hâdise, ehl-i dünyanın sanatkârları arasında, onları teşrîk-i mesâ- iye sevk etmek için dillerinde destan olmuştur.

İşte, ey kardeşlerim! Madem umûr-u dünyeviyede, kesif maddelerde böyle ittihâd, ittîfâk ile neticeler, böyle azîm yekûn faydalar verir. Acaba, uhrevî ve nuranî ve tecezzi ve inkisâma muhtaç olmayarak ve fazl-ı ilâhî ile her birisinin aynasına umum nur in'ikâs etmek ve her biri umumun kazandığı misil sevaba mâlik olmak,¹ ne kadar büyük bir kâr olduğunu kıyas edebilirsiniz. Bu azîm kâr, rekabetle ve ihlâssızlık ile kaçırılmaz!

İhlâsî kuran ikinci mânî: Hubb-u câhtan gelen şöhet-perestlik sâikasıyla ve şân ü şeref perdesi altında teveccüh-ü âhmmeyi kazanmak, nazar-ı dikkati kendine celbetmekle enâniyeti okşamak ve nefis-i emmâreye bir makam vermektir ki, en mühim bir maraz-ı rûhî olduğu gibi “şirk-i hafî” tâbir edilen riyâkârlığa,² hodfüruşluğa kapı açar, ihlâsî zedeler.

Ey kardeşlerim! Kur'ân-ı Hakîm'in hizmetindeki mesleğimiz *hakikat ve uhuvvet olduğu ve uhuvvetin sırrı, şahsiyetini kardeşleri içinde fânî edip*,³ (Hâşiye) onların nefislerini kendi nefisine tercih etmek olduğundan, mâbeynimizde bu nevi hubb-u câhtan gelen rekabet te'sir etmemek gerektir. Çünkü mesleğimize bütün bütün münâfidir. Madem kardeşlerin şerefi umumiyetle her ferde âit olabilir; o büyük şeref-i mânevîyi, şahsî, hodfüruşâne, rekabetkârâne, cüz'î bir şerefe ve şöhrete fedâ etmek, Risale-i Nur şâkirtlerinden yüz derece uzak olduğu ümidindeyim.

Evet, Risale-i Nur şâkirtlerinin kalbi, aklı, ruhu; böyle aşağı, zararlı, süflî şeylere tenezzül etmez. Fakat herkeste nefis-i emmâre bulunur. Bazı da

¹ “Kim bir hidayete davette bulunursa, ona uyanların sevaplarının bir misli ona gelir. Ayrıca bu durum, onların ücretlerinden de hiçbir şey eksiltmez.” anlamındaki hadis için bkz.: Müslim, *ilim* 16; Tirmizî, *ilim* 15; Ebû Dâvûd, *sünnet* 6; Nesâî, *zekât* 64.

² Riyâkârlığın, “şirk-i hafî” olduğuna dair bkz.: İbni Mâce, *zühd* 21; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/30; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/365; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 5/334.

³ (Hâşiye) Evet bahtiyar odur ki; kevser-i Kur'ânî'den süzülen tatlı, büyük bir havuzu kazanmak için, bir buz parçası nev'indeki şahsiyetini ve enâniyetini o havuz içine atıp eritendir.

hissiyât-ı nefsiye damarlara ilişir; bir derece hükmünü kalb, akıl ve ruhun rağ-
mına olarak icrâ eder. Sizlerin kalb ve ruh ve aklınızı itham etmem. Risale-i
Nur'un verdiği te'sire binâen itimâd ediyorum. Fakat nefis ve heva ve his ve
vehim bazen aldatıyorlar. Onun için, bazen şiddetli ikaz olunuyorsunuz. Bu
şiddet, nefis ve heva ve his ve vehme bakıyor; ihtiyatlı davranınız.

Evet eğer mesleğimiz şeyhlik olsa idi, makam bir olurdu veyahut mahdud
makamlar bulunurdu. O makama müteaddit istidadlar namzed olurdu. Gıb-
takârâne bir hodgâmlık olabilirdi. Fakat mesleğimiz uhuvvettir. Kardeş karde-
şe peder olamaz, mürşid vaziyetini takinamaz. Uhuvvetteki makam geniştir.
Gıbtakârâne müzâhameye medâr olamaz. Olsa olsa, kardeş kardeşe muavin
ve zahîr olur; hizmetini tekmil eder. Pederâne, mürşidâne mesleklerdeki gıb-
takârâne hırs-ı sevab ve ulüvv-i himmet cihetiyle çok zararlı ve hatarlı netice-
ler vücuda geldiğine delil, ehl-i tarîkatin o kadar mühim ve azîm kemâlâtları
ve menfaatleri içindeki ihtilâfâtın ve rekabetin verdiği vahîm neticelerdir ki;
onların o azîm, kudsî kuvvetleri bid'a rüzgârlarına karşı dayanamıyor.

Üçüncü Mâni: Korku ve tamahdır. Bu mâni diğer bir kısım mânilerle
beraber "Hücumât-ı Sitte"de¹ tamamıyla izah edildiğinden ona havale edip,
Cenâb-ı Erhamürrahimîn'den bütün esmâ-yı hüsnâsını şefaatçi yapıp niyaz
ediyoruz ki: "Bizleri ihlâs-ı tâtma muvaffak eylesin, âmin..."

اللَّهُمَّ بِحَقِّ الْإِخْلَاصِ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْمُخْلِصِينَ الْمُخْلِصِينَ آمِينَ آمِينَ²
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³

¹ Mektubat'ta Yirmi Dokuzuncu Mektub'un Altıncı Kısmı'dır.

² "Allah'ım! İhlâs sûresinin hakkı için, bizi (bütün davranışlarında) ihlâsı hedefleyen ve ihlâsa erdirilmiş kullarından eyle, âmin, âmin."

³ "Sübhan'sın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara sûresi, 2/32)

Bir Kısım Kardeşlerime Hususî Bir Mektuptur

Yazıda usanan ve ibâdet ayları olan Şuhûr-u Selâsede sâir evrâdı, beş cihetle ibâdet sayılan¹(Hâşiye) Risale-i Nur yazısına tercih eden kardeşlerime iki hadîs-i şerifin bir nüktesini söyleyeceğim.

Birincisi

²يُورَنُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ بِدِمَاءِ الشُّهَدَاءِ –ev kemâ kâl– Yani: “Mahşerde ulemâ-yı hakikatin sarf ettikleri mürekkebe, şehidlerin kanıyla müvâzene edilir; o kıymette olur.”

İkincisi

³مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ –ev kemâ kâl– Yani: “Bid’aların ve dalâletlerin istilâsı zamanında sünnet-i seniyyeye ve Hakikat-i Kur’âniye’ye temessük edip hizmet eden, yüz şehid sevâbını kazanabilir.”

Ey tembellik damarıyla yazıdan usanan ve ey sofi-meşreb kardeşler! Bu iki hadîsin mecmûu gösterir ki, böyle zamanda hakâik-i îmâniyeye ve esrâr-ı şeriat ve sünnet-i seniyyeye hizmet eden mübarek, hâlis kalemlerden akan siyah nur veya âb-ı hayat hükmünde olan mürekkeblerin bir dirhemi, şühe-dânın yüz dirhem kanı hükmünde yevm-i mahşerde size fayda verebilir. Öyle ise, onu kazanmaya çalışınız.

¹ (Hâşiye) Bu kıymetli mektupta Üstadımızın işaret ettiği beş nev’i ibâdetin kendilerinden iza-hını talep ettik. Aldığımız izah aşağıya yazılmıştır.

1 - En mühim bir mücâhede olan ehl-i dalâlete karşı mânen mücâhede etmektir.

2 - Üstadına neşr-i hakikat cihetinde yardım sûretiyle hizmet etmektir.

3 - Müslümanlara îmân cihetinde hizmet etmektir.

4 - Kalemle ilmi tahsil etmektir.

5 - Bazen bir saati bir sene ibâdet hükmüne geçen tefekkürî olan ibâdeti yapmaktır.

Rüşdü, Hüsrev, Re’fet

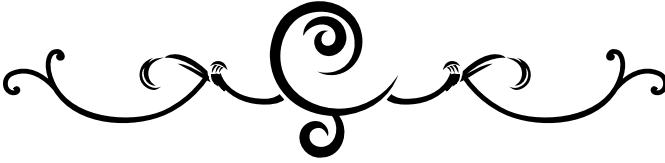
² Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâü ulûmî’-d-dîn* 1/6, 8; İbni Hacer, *Lisânü’l-mizân* 5/225; el-Münâvî, *Feyzu’l-kadir* 6/466.

³ et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-eusaf* 5/315; İbni Adıyy, *el-Kâmil* 2/327; el-Beyhakî, *ez-Zühud* s.118.

Eğer deseniz: Hadîste “âlim” tâbiri var, bir kısmımız yalnız kâtibiz.

Elcevap: Bir sene bu risaleleri ve bu dersleri anlayarak ve kabul ederek okuyan, bu zamanın mühim, hakikatli bir âlimi olabilir. Eğer anlamasa da, madem Risale-i Nur şâkirtlerinin bir şahs-ı mânevîsi var; şüphesiz o şahs-ı mânevî bu zamanın bir âlimidir. Sizin kalemlerinizi ise, o şahs-ı mânevînin parmaklarıdır. Kendi nokta-yı nazarımda liyâkatsız olduğum hâlde, haydi hüsn-ü zannınıza binâen bu fakire bir üstadlık ve tebaiyet noktasında bir âlim vaziyetini verdiğinizden bağlanmışsınız. Ben ümmî ve kalemsiz olduğum için, sizin kalemlerinizi benim kalemim sayılır, hadîste gösterilen ecridir alırsınız.

Said Nursî

Yirmi İkinci Lem'a

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹

Isparta'nın âdil valisine ve adliyesine ve zabıtasına,

En mahrem ve en has ve hâlis kardeşlerime mahsus olarak yirmi iki sene evvel Isparta'nın Barla nâhiyesinde iken yazdığım gayet mahrem bu risaleciğimi Isparta milletiyle ve hükûmetiyle alâkadarlığını gösterdiği için takdim ediyorum. Eğer münasip görülse, ya yeni veya eski harfle daktilo ile birkaç nüsha yazılsın ki, yirmi beş otuz senedir esrârımı arayanlar ve tarassud edenler de anlasınlar ki; gizli hiçbir sırrımız yok. Ve en gizli bir sırrımız, işte bu risaledir; bilsinler!

Said Nursî

İşârât-ı Selâse

On Yedinci Lem'anın On Yedinci Notası'nın Üçüncü Meselesi iken suâllerinin şiddet ve şümûlüne ve cevaplarının kuvvet ve parlaklığına binâen, Otuz Birinci Mektup'un Yirmi İkinci Lem'ası olarak Lemeât'a karıştı. Lem'alar bu Lem'aya yer vermelidirler. Mahremdir; en has ve hâlis ve sâdık kardeşlerimize mahsustur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا²

Bu Mesele “Üç İşaret”tir.

Birinci İşaret

Şahsıma ve Risale-i Nur'a âit mühim bir suâl.

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Allah'a dayanıp güvenene Allah kâfidir. Allah buyruğunu elbette yerine getirir. Gerçekten Allah her şey için bir ölçü, her iş için bir vâde belirlemiştir.” (Talâk sûresi, 65/3)

Çoklar tarafından deniliyor ki: Sen, ehl-i dünyanın dünyasına karışmadığın hâlde, nedendir ki, her fırsatta onlar senin âhiretine karışıyorlar; hâlbuki hiçbir hükûmetin kanunu, târikü'd-dünya ve münzevîlere karışmıyor?

Elcevap: Yeni Said'in bu suâle karşı cevabı sükûttur. Yeni Said: "Benim cevabımı kader-i ilâhî versin." der. Bununla beraber, mecburiyetle, emaneten istiâre ettiği Eski Said'in kafası diyor ki:

Bu suâle cevap verecek, Isparta vilâyetinin hükûmetidir ve şu vilâyetin milletidir. Çünkü bu hükûmet ve şu millet, benden çok ziyâde bu suâlin altındaki mânâ ile alâkadarlardır. Madem binler efrâdı bulunan bir hükûmet ve yüz binler efrâdı bulunan bir millet benim bedelime düşünmeye ve müdafaa etmeye mecburdur; ben neden lüzumsuz olarak müddeilerle konuşup müdafaa edeyim? Çünkü dokuz senedir ben bu vilâyetteyim; gittikçe daha ziyâde dünyalarına arkamı çeviriyorum. Hiçbir hâlim de mestur kalmamış. En gizli, en mahrem risalelerim dahi hükûmetin ve bazı meb'usların ellerine geçmiş. Eğer ehl-i dünyayı telâşa ve endişeye düşürecek dünyevî bir karışmak hâlim ve karıştırmak teşebbüsüm ve fikrim olsaydı, bu vilâyet ve kazalardaki hükûmet, dokuz sene dikkat ve tecessüs ettikleri hâlde ve ben de çekinmeyerek yanına gelenlere esrârımı beyân ettiğim hâlde, hükûmet bana karşı sükût edip ilişmediler. Eğer milletin ve vatanın saâdetine ve istikbâline zarar verecek bir kabahatim varsa, dokuz seneden beri valisinden tut, köy karakol kumandanına kadar kendilerini mesul eder. Onlar kendilerini mesuliyetten kurtarmak için, hakkımda habbeyi kubbe yapanlara karşı, kubbeyi habbe yapıp beni müdafaa etmeye mecburdurlar. Öyle ise bu suâlin cevabını onlara havale ediyorum.

Amma şu vilâyetin milleti, umumiyetle benden ziyâde beni müdafaa etmek mecburiyetleri şundandır ki; bu dokuz senedir hem kardeş, hem dost, hem mübarek olan bu milletin hayat-ı ebediyesine ve kuvvet-i imaniyesine ve saâdet-i hayatiyesine bilfiil ve maddeten tesirini gösteren yüzer risalelerle çalıştığımızı ve hiçbir dağdağa ve zarar, hiç kimseye o risaleler yüzünden gelmediği ve hiçbir garazkârâne tereşşuhât-ı siyasiye ve dünyeviye görülmediği ve -lillâhilhamd- şu Isparta vilâyeti, eski zamanın Şam-ı Şerifinin mübarekiyeti ve âlem-i İslâm'ın medrese-i umumîsi olan Mısır'ın Câmiü'l-Ezher'i mübarekiyeti nev'inden, kuvvet-i imaniye ve salâbet-i diniye cihetinde bir mübarekiyet makamını Risale-i Nur vasıtasıyla kazanarak; bu vilâyette, imanın kuvveti

lâkaydlığa ve ibâdetin iştıyakı sefâhete hâkim olmasını ve umum vilâyetlerin fevkinde bir meziyet-i dindaraneyi Risale-i Nur bu vilâyete kazandırdığından, elbette bu vilâyetteki umum insanlar, hattâ faraza dinsizi de olsa, beni ve Risale-i Nur'u müdafaaya mecburdur. Onların çok ehemmiyetli müdafa hakları içinde, benim gibi vazifesini bitirmiş ve -lillâhilhamd- binlerle şâkirtler benim gibi bir âcizin yerinde çalışmış ve çalıştığı hengâmda, ehemmiyetsiz cüz'î hakkım, beni müdafaaya sevk etmiyor. Bu kadar binlerle dâvâ vekilleri bulunan bir adam, kendi dâvâsını kendi müdafa etmez.

İkinci İşaret

Tenkitkârâne bir suâle cevaptır.

Ehl-i dünya tarafından deniliyor ki: Sen neden bizden küstün? Bir defa olsun hiç müracaat etmeyip sükût ettin? Bizden şiddetli şekvâ edip “Bana zulmediyorsunuz!” diyorsun. Hâlbuki bizim bir prensibimiz var, bu asrın muktezâsı olarak hususî düsturlarımız var. Bunların tatbikini sen kendine kabul etmiyorsun. Kanunu tatbik eden zâlim olmaz, kabul etmeyen isyan eder.

Ezcümle, bu asr-ı hürriyette ve bu yeni başladığımız cumhuriyetler devrinde, müsâvât esası üzerine tahakküm ve tagallübü kaldırmak düsturu, bizim bir kanun-u esasımız hükmüne geçtiği hâlde, sen kâh hocalık, kâh zâhidlik sûretinde teveccüh-ü âmmeyi kazanarak, nazar-ı dikkati kendine celbederek, hükûmetin nüfuzu hâricinde bir kuvvet, bir makam-ı içtimâî elde etmeye çalıştığın, zâhir hâlin ve eski zamandaki macera-yı hayatının delâletiyle anlaşıyor. Bu hâl ise, -şimdiki tâbir ile- burjuvaların müstebidâne tahakkümleri içinde hoş görünebilir. Fakat bizim tabaka-yı avâmın intibâhıyla ve galebesiyle tezâhür eden tam sosyalizm ve bolşevizm düsturları, bizim daha ziyâde işimize yaradığı için; o sosyalizm düsturlarını kabul ettiğimiz hâlde, senin vaziyetin bize ağır geliyor, prensiplerimize muhalif düşüyor. Onun için sana verdiğimiz sıkıntıdan şekvâya ve küsmeye hakkın yoktur?

Elcevap: Hayat-ı içtimâiye-i beşeriyede bir çığır açan, eğer kâinatta ki kanun-u fıtrata muvâfık hareket etmezse; hayırlı işlerde ve terakkide muvaffak olamaz. Bütün hareketi şer ve tahrip hesabına geçer. Madem kanun-u fıtrata tatbik-i harekete mecburiyet var; elbette fıtrat-ı beşeriyeyi değiştirmek ve nev-i beşerin hilkatindeki hikmet-i esâsiyeyi kaldırmakla, mutlak müsâvât kanunu tatbik edilebilir. Evet ben, neseben ve hayatça avâm

tabakasındanım. Ve meşreben ve fikren “müsâvât-ı hukuk” mesleğini kabul edenlerdenim. Ve şefkaten ve İslâmiyet’ten gelen sırr-ı adâlet ile, burjuva denilen tabaka-yı havassın istibdat ve tahakkümlerine karşı eskiden beri muhalefetle çalışanlardanım. Onun için bütün kuvvetimle adâlet-i tâmmе lehinde, zulüm ve tagallübün ve tahakküm ve istibdadın aleyhindeyim.

Fakat nev-i beşerin fıtrâtı ve sırr-ı hikmeti, müsâvât-ı mutlaka kanununa zıddır. Çünkü Fâtır-ı Hakîm, kemâl-i kudret ve hikmetini göstermek için, az bir şeyden çok mahsulât aldırır ve bir sayfada çok kitapları yazdırır ve bir şey ile çok vazifeleri yaptırdığı gibi, beşer nev’i ile de binler nev’in vazifelerini gördürür.

İşte o sırr-ı azîmdendir ki, Cenâb-ı Hak, insan nev’ini binler nev’ileri sünbül verecek ve hayvanâtın sâir binler nev’ileri kadar tabakât gösterecek bir fıtratta yaratmıştır. Sâir hayvanât gibi kuvâlarına, latîfelerine, duygularına had konulmamış; serbest bırakıp hadsiz makamâtta gezecek istidât verdiğiinden, bir nev’ iken binler nev’ hükmüne geçtiği içindir ki, arzın halifesi¹ ve kâinatın neticesi ve zîhayatın sultanı hükmüne geçmiştir.

İşte nev-i insanın tenevvünün en mühim mâyesı ve zenbereği, müsabaka ile, hakikî imanlı fazilettir. Fazileti kaldırmak, mâhiyet-i beşeriyenin tebdiliyle, aklın söndürülmesiyle, kalbin öldürülmesiyle, rûhun mahvedilmesiyle olabilir. Evet şu hürriyet perdesi altında müthiş bir istibdadı taşıyan şu asrın gaddar yüzüne çarpılmaya lâyık iken ve hâlbuki o tokada müstehak olmayan gayet mühim bir zâtın yanlış olarak yüzüne savrulan kâmilâne şu sözün:

Ne mümkün zulüm ile, bidâd ile, imha-yı hürriyet!
Çalış idraki kaldır, muktedirsен âdemiyetten!²

sözünün yerine, bu asrın yüzüne çarpmak için ben de derim:

Ne mümkün zulüm ile, bidâd ile, imha-yı hakikat!
Çalış kalbi kaldır, muktedirsен âdemiyetten!

Veyahut,

Ne mümkün zulüm ile, bidâd ile, imha-yı fazilet!
Çalış vicdanı kaldır, muktedirsен âdemiyetten!

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/30.

² Namık Kemal, *Hürriyet Kasidesi*.

Evet imanlı fazilet, medâr-ı tahakküm olmadığı gibi, sebep-i istibdad da olamaz. Tahakküm ve tagallüb etmek, faziletsizliktir. Ve bilhassa ehl-i faziletin en mühim meşrebi, acz ve fakr ve tevazu ile hayat-ı içtimâiye-i beşeriyeeye karışmak tarzındadır. Lillâhilhamd, bu meşreb üstünde hayatımız gitmiş ve gidiyor. Ben kendimde fazilet var diye fahir sûretinde dâvâ etmiyorum. *Fakat nimet-i ilâhiyeyi tahdis sûretinde, şükretmek niyetiyle diyorum ki: Cenâb-ı Hak fazl u keremiyle, ulûm-u imaniye ve Kur'âniye'ye çalışmak ve fehmetmek faziletini ihsân etmiştir.* Bu ihsân-ı ilâhîyi bütün hayatımda –lillâhilhamd– tefvik-i ilâhî ile şu millet-i İslâmiye'nin menfaatine, saâdetine sarf ederek; hiçbir vakit vasıta-yı tahakküm ve tagallüb olmadığı gibi; ekser ehl-i gafletçe matlub olan teveccüh-ü nâs ve hüsn-ü kabul-ü halk dahi, mühim bir sırta binâen benim menfurumdur; onlardan kaçıyorum. Yirmi sene eski hayatımı zayi ettiği için onları kendime muzır görüyorum. Fakat Risale-i Nur'u beğenmelerine bir emâre biliyorum, onları küstürmüyorum.

İşte ey ehl-i dünya! Dünyanıza hiç karışmadığım ve prensiplerinize hiçbir cihet-i temasım bulunmadığı ve dokuz sene esaretteki bu hayatımın şehâdetiyle yeniden dünyaya karışmaya hiçbir niyet ve arzum yokken, bana eski bir mütegalib ve dâimâ fırsatı bekleyen ve fikr-i istibdad ve tahakkümü taşıyan bir adam gibi yapılan bunca tarassud ve tazyikiniz, hangi kanun ileidir? Hangi maslahat ileidir? Dünyada hiçbir hükûmet böyle fevka'l-kanun ve hiçbir ferdin tasvibine mazhar olmayan bir muâmeleye müsaade etmediği hâlde, bana karşı yapılan bu kadar bed muâmelelere, yalnız, değil benim küsmem, belki eğer bilse nev-i beşer küser, belki kâinat küsüyor!

Üçüncü İşaret

Mağlatalı divânecesine bir suâl.

Bir kısım ehl-i hüküm diyorlar ki: Madem sen bu memlekette duruyorsun; şu memleketin cumhurî kanunlarına inkıyâd etmek lâzım gelirken, sen neden inzivâ perdesi altında kendini o kanunlardan kurtarıyorsun? Ezcümle; şimdiki hükûmetin kanununda, vazife hâricinde bir meziyeti, bir fazileti kendine takıp, onunla bir kısım millete tahakküm edip nüfuzunu icrâ etmek, müsâvât esasına istinâd eden cumhuriyetin bir düsturuna münâfidir. Sen neden vazifesiz olduğun hâlde elini öptürüyorsun? Halk beni dinlesin diye hodfüruşâne bir vaziyet takınıyorsun?

Elcevap: Kanunu tatbik edenler evvelâ kendilerine tatbik ettikten sonra başkasına tatbik edebilirler. Siz kendinize tatbik etmediğiniz bir düsturu başkasına tatbik etmekle, herkesten evvel siz düsturunuzu, kanununuzu kırıyorsunuz ve karşı geliyorsunuz. Çünkü bu müsâvât-ı mutlaka kanununun bana tatbikini istiyorsunuz. Ben de derim:

Ne vakit bir nefer, bir müşirin makam-ı içtimâisine çıkarsa ve milletin o müşire karşı gösterdikleri hürmet ve teveccühe iştirak ederse ve onun gibi o teveccüh ve hürmete mazhar olursa veyahut o müşir, o nefer gibi âdileşirse ve o neferin sönük vaziyetini alırsa ve o müşirin vazife hâricinde hiçbir ehemmiyeti kalmazsa; hem eğer, en zeki ve bir ordunun muzafferiyetine sebebiyet veren bir erkân-ı harp reisi, en aptal bir neferle teveccüh-ü âmmeye ve hürmet ve muhabbette müsâvâta girerse; o vakit sizin bu müsâvât kanununuz hükmünce bana şöyle diyebilirsiniz: “Kendine hoca deme! Hürmeti kabul etme! Faziletini inkâr et! Hizmetçine hizmet et! Dilencilere arkadaş ol!”

Eğer deseniz: Bu hürmet ve makam ve teveccüh, vazife başında olduğu vakte mahsustur ve vazifedarlara hastır. Sen vazifesiz bir adamsın; vazifedarlar gibi milletin hürmetini kabul edemezsin.

Elcevap: Eğer insan yalnız bir cesetten ibaret olsa ve insan dünyada lâyemutâne dâimî kalsa ve kabir kapısı kapansa ve ölüm öldürülse, o vakit vazife yalnız askerlik ve idare memurlarına mahsus kalırsa; sözünüzde dahi bir mânâ olurdu.

Fakat *madem* insan yalnız cesetten ibaret değil. Cesedi beslemek için; kalb, dil, akıl, dimağ koparılıp o cesede yedirilmez, onlar imha edilmez. Onlar da idare ister.

Ve *madem* kabir kapısı kapanmıyor ve *madem* kabrin öbür tarafındaki endişe-i istikbâl her ferdin en mühim meselesidir. Elbette milletin itaat ve hürmetine istinâd eden vazifeler, yalnız milletin hayat-ı dünyeviyesine âit içtimâî ve siyasî ve askerî vazifelere münhasır değildir.

Evet yolculara seyahat için vesika vermek bir vazife olduğu gibi, ebed tarafına giden yolculara da hem vesika, hem o zulûmâtı yolda nur vermek öyle bir vazifedir ki, hiçbir vazife o vazife kadar ehemmiyetli değildir. Böyle bir vazifenin inkârı, ölümün inkârıyla ve her gün ¹حَقُّ الْمَوْتِ dâvâsını,

¹ “Ölüm kesin bir gerçektir.” (Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 3/180. Ayrıca, ölüm gerçeğini ifade eden âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/28; Âl-i İmran sûresi, 3/185; Hac sûresi, 22/66; Câsiye sûresi, 45/26; Kaf sûresi, 50/19; Cum’a sûresi, 62/8; Mülk sûresi, 67/2).

cenazelerinin mührüyle imza edip tasdik eden otuz bin şâhidin şehâdetini tekzip ve inkâr etmekle olur.

Madem mânevî hâcât-ı zaruriyeye istinâd eden mânevî vazifeler var. Ve o vazifelerin en mühimmi, ebed yolunda seyahat için pasaport varakası ve berzah zulûmâtında kalbin cep feneri ve saâdet-i ebediyenin anahtarı olan imandır ve imanın ders ve takviyesidir. Elbette o vazifeyi gören ehl-i mârifet her hâlde küfrân-ı nimet sûretinde kendine edilen nimet-i ilâhiyeyi ve fazilet-i imaniyeyi hiçe sayıp, sefihler ve fâsıkların makamına sukût etmeyecektir. Kendini, aşağıların bid'alarıyla, sefâhetleriyle bulaştırmayacaktır. İşte beğenmediğiniz ve müsâvâtsızlık zannettiğiniz inzivâ bunun içindir.

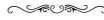
İşte bu hakikatle beraber, beni işkence ile tâciz eden sizin gibi enaniyette ve bu kanun-u müsâvâtı kırmakta firavunluk derecesinde ileri giden mütekebbirlere karşı demiyorum. Çünkü mütekebbirlere karşı tevazu, tezellül zannedildiğinden, tevazu etmemek gerektir. Belki ehl-i insaf ve mütevazi ve âdil kısmına derim ki:

Ben –felillâhilhamd– kendi kusurumu, aczimi biliyorum; değil müslümanlar üstünde mütekebbirâne bir makam-ı ihtiram istemek, belki her vakit nihayetsiz kusurlarımı, hiçliğimi görüp, istiğfar ile teselli bulup, halklardan ihtiram değil, duâ istiyorum. Hem zannederim benim bu mesleğimi, benim bütün arkadaşlarım biliyorlar. Yalnız bu kadar var ki, Kur'ân-ı Hakîm'in hizmeti esnasında ve hakâik-i imaniyenin dersi vaktinde o hakâik hesabına ve Kur'ân şerefine o makamın iktizâ ettiği izzet ve vakar-ı ilmiyeyi ders vaktinde muhafaza edip, başımı ehl-i dalâlete eğmemek için, o izzetli vaziyeti muvakkaten takınıyorum. Zannederim, ehl-i dünyanın kanunlarının haddi yoktur ki, bu noktalara karşı çıkabilsin!

Cây-ı Hayret Bir Tarz-ı Muâmele: Mâlûmdur ki; her yerde ehl-i maarif, mârifet ve ilim noktasında muhâkeme eder. Nerede ve kimde mârifet ve ilmi görse, meslek itibârıyla ona karşı bir dostluk ve bir hürmet besler. Hattâ düşman bir hükûmetin bir profesörü bu memlekete gelse, ehl-i maarif, onun ilim ve mârifetine hürmeten onu ziyaret ederler ve ona hürmet ederler. Hâlbuki İngiliz'in en yüksek meclis-i ilmiyesinin, Meşihat-ı İslâmiye'den sorduğu altı suâlin cevabını, altı yüz kelime ile Meşihat-ı İslâmiye'den istedikleri zaman, bura maarifinin hürmetsizliğine uğrayan bir ehl-i mârifet, o altı suâle altı kelime ile mazhar-ı takdir olmuş bir cevap veren ve ecnebîlerin en mühim ve hükemâların en esaslı düsturlarına hakikî ilim ve mârifetle muaraza edip galebe

çalan ve Kur'ân'dan aldığı kuvvet-i mârifet ve ilme istinaden Avrupa feylesoflarına meydan okuyan ve hürriyetten altı ay evvel İstanbul'da hem ulemâyı ve hem de mekteblileri münazaraya davet edip kendisi hiç suâl sormadan suâllerine noksansız olarak doğru cevap veren¹(Hâşiye) ve bütün hayatını bu milletin saâdetine hasreden ve yüzer risale, o milletin Türkçe olan lisânıyla neşredip o milleti tenvir eden; hem vatandaş, hem dindaş, hem dost, hem kardeş bir ehl-i mârifete karşı en ziyâde sıkıntı veren ve hakkında adâvet besleyen ve belki hürmetsizlik eden, bir kısım maarif dâiresine mensup olanlarla az bir kısım resmî hocalardır.

İşte, gel bu hâle ne diyeceksin? Medeniyet midir? Maarif-perverlik midir? Vatan-perverlik midir? Milliyet-perverlik midir? Cumhuriyet-perverlik midir? Hâşâ! Hâşâ! Hiç hiçbir şey değil. Belki bir kader-i ilâhîdir ki, o kader-i ilâhî, o ehl-i mârifet adamın dostluk ümit ettiği yerden adâvet gösterdi ki, hürmet yüzünden ilmi riyâya girmesin ve ihlâsı kazansın.

Hâtîme

Kendimce câ-yı hayret ve medâr-ı şükran bir taarruz:

Bu fevkalâde enaniyetli ehl-i dünyanın enaniyet içinde o kadar hassasiyet var ki, eğer şuûren olsa idi, kerâmet derecesinde veyahut büyük bir deha derecesinde bir muâmele olurdu. O muâmele de şudur: Kendi nefsim ve aklım bende hissetmedikleri bir parça riyâkârâne enaniyet vaziyetini, onlar enaniyetlerinin hassasiyet mîzanıyla hissediyorlar gibi, şiddetli bir sûrette, ben hissetmediğim enaniyetimin karşısına çıkıyorlar. Bu sekiz-dokuz senede, sekiz-dokuz defa tecrübem var ki, onların zâlimâne bana karşı muâmelelerinin vukûundan sonra, kader-i ilâhîyi düşünüp “Ne için bunları bana musallat etti.” diye nefsimin desîselerini arıyordum. Her defada, ya nefsim şuûrsuz olarak enaniyete fitrî meyletmış veyahut bilerek beni aldatmış, anlıyorum. O vakit kader-i ilâhî, o zâlimlerin zulmü içerisinde hakkımda adâlet etmiş, derdim.

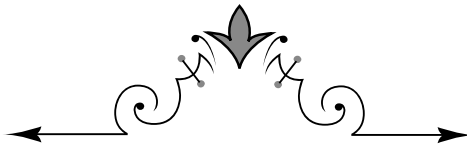
1 (Hâşiye) Yeni Said diyor ki: Şu makamda Eski Said'in iftîharkârâne söylediği şu sözlere ben iştirak etmiyorum. Bu risalede sözü ona verdiğim için susturamıyorum. Enaniyetlilere karşı bir parça enaniyetini göstereyim diye sükût ediyorum.

Ezcümle; bu yazın arkadaşlarım güzel bir ata beni bindirdiler. Bir sey-rangâha gittim. Şuûrsuz olarak nefsimde hodfûruşâne bir keyif arzusu uyan-makla ehl-i dünya öyle şiddetli o arzumun karşısına çıktılar ki, yalnız o gizli arzuyu değil, belki çok iştihalarımı kestiler. Hattâ ezcümle, bu defa Rama-zan'dan sonra, eski zamanda gayet büyük, kudsî bir imamın bize karşı gaybî kerâmetiyle iltifâtından sonra kardeşlerimin takvâ ve ihlâsları ve ziyaretçilerin hürmet ve hüsn-ü zanları içinde –ben bilmeyerek– nefsim müftehirâne, güyâ müteşekkîrâne perdesi altında riyâkârâne bir enaniyet vaziyetini almak istedi. Birden bu ehl-i dünyanın hadsiz hassasiyetle ve hattâ riyâkârlığın zerrelerini de hissedebilir bir tarzda, birden bana iliştiler. Ben Cenâb-ı Hak'â şükredi-yorum ki, bunların zulmü bana bir vasıta-yı ihlâs oldu.

رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ ۝ وَاَعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّخْضُرُوْنِ¹

اَللّٰهُمَّ يَا حَافِظُ يَا خَيْرَ الْحَافِظِيْنَ اِحْفَظْنِيْ وَاحْفَظْ نَاشِرَ هٰذِهِ الرِّسَالَةِ وَرُقَقَائِيْ
مِنْ شَرِّ النَّفْسِ وَالشَّيْطَانِ وَمِنْ شَرِّ الْجِنَّ وَالْاِنْسَانِ وَمِنْ شَرِّ اَهْلِ الصَّلَاةِ وَاَهْلِ الطُّغْيَانِ
اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ²

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ³

¹ “Sen de ki: Yâ Rabbi! Şeytanların vesveselerinden, onların yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!” (Mü'minûn sûresi, 23/97-98)

² Ey Hâfız ve Hafız olan ve muhafaza edenlerin en hayırlısı olan Allahım! Beni, bu risalelerin nâşirini ve arkadaşlarımı nefsin ve şeytanın şerrinden, cinlerin ve insanların şerrinden, dalâlete düşmüş ve azgınlık yapanların şerrinden muhafaza et, âmin, âmin, âmin...

³ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Yirmi Üçüncü Lem'a

Tabiat Risalesi

On Yedinci Lem'anın On Altıncı Notası iken, ehemmiyetine binâen Yirmi Üçüncü Lem'a olmuştur. Tabiattan gelen fikr-i küfrîyi dirilmeyecek bir surette öldürüyor, küfrün temel taşını zîr u zeber ediyor.

İhtar

Şu notada tabîyyûnun münkir kısmının gittikleri yolun iç yüzü ne kadar akıldan uzak ve ne kadar çirkin ve ne derece hurafe olduğu, lâakal doksan muhâlî tazammun eden dokuz muhal ile beyan edilmiş. Sâir risalelerde o muhaller kısmen izah edildiğinden burada gayet muhtasar olmak haysiyetiyle bazı basamaklar tayyedilmiştir. Onun için, birdenbire bu kadar zâhir ve âşikâre bir hurafeyi nasıl bu meşhur âkil feylesoflar kabul etmişler, o yolda gidiyorlar, hatıra geliyor.

Evet onlar, mesleklerinin iç yüzünü görememişler. Hem hakikat-i meslekleri ve mesleklerinin lâzımı ve muktezası odur ki yazılmış her bir muhâlin ucunda beyan edilen o çirkin ve müstekreh ve gayr-i mâkul¹(Hâşiye) hülâsa-yı mezhepleri, mesleklerinin lâzımı ve zarurî muktezası olduğunu gayet bedihî ve kat'î burhanlarla şüphesi olanlara tafsilen beyan ve isbat etmeye hazırım.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ²

Şu âyet-i kerîme, istifham-ı inkârî ile “Cenâb-ı Hak hakkında şek olmaz ve olmamalı.” demekle; vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiye, bedâhet derecesinde olduğunu gösteriyor.

¹ (Hâşiye) Bu risalenin sebeb-i telifi; gayet mütecâvizâne ve gayet çirkin bir tarz ile hakâik-i imaniyeyi tezyif edip, bozulmuş aklı yetişmediği şeye hurafe deyip, dinsizliği tabiata bağlayarak Kur'an'a hücum edilmesidir. O hücum ise şiddetli bir hiddeti, kalbe (kaleme) verdi ki; şiddetli ve galiz tokatları, o mühlidlere ve haktan yüz çeviren bâtil mezheplilere yedirdi. Yoksa Risale-i Nur'un mesleği, nezihâne ve nazikâne ve kavî-i leyvindir.

² “Peygamberleri onlara: Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi? dedi.” (İbrahim sûresi, 14/10).

Şu Sırrı İzahtan Evvel Bir İhtar

1338'de Ankara'ya gittim.¹ İslâm Ordusu'nun Yunan'a galebesinden neşe alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde gayet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessayâne çalıştığını gördüm. Eyvah dedim, bu ejderha imanın erkânına ilişecek! O vakit, şu âyet-i kerîme bedâhet derecesinde vücûd ve vahdâniyeti ifham ettiği cihetle ondan istimdâd edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur'ân-ı Hakîm'den alınan kuvvetli bir burhanı, Nur'un Arabî risalesinde yazdım. Ankara'da, Yeni Gün Matbaası'nda tab' ettirmiştim. Fakat maatteessüf Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olmakla beraber, gayet muhtasar ve mücmel bir surette o kuvvetli burhan tesirini göstermedi. Maatteessüf o dinsizlik fikri hem inkişâf etti, hem kuvvet buldu. Bilmecburiye, o burhanı Türkçe olarak bir derece beyan edeceğim. O burhanın bazı parçaları, bazı risalelerde tam izah edildiğinden burada icmâlen yazılacaktır. Sâir risalelerde inkısam etmiş olan müteaddit burhanlar, bu burhanda kısmen ittihat ediyor; her biri bunun bir cüzü hükmüne geçiyor.

Mukaddime

Ey insan! Bil ki, insanların ağzından çıkan ve dinsizliği işmâm eden dehşetli kelimeler var. Ehl-i iman, bilmeyerek istimâl ediyorlar. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz:

Birincisi: “*Evcedethü'l-esbab*”. Yani: “Esbap, bu şeyi îcad ediyor.”

İkincisi: “*Teşekkele binefsihî*”. Yani: “Kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor.”

Üçüncüsü: “*İktezathü't-tabiat*”. Yani: “Tabîidir, tabiat iktiza edip îcad ediyor.”

Evet madem mevcudât var ve inkâr edilmez. Hem her mevcud, sanatlı ve hikmetli vücûda geliyor. Hem madem kadîm değil, yeniden oluyor. Her hâlde ey mühlid! Bu mevcudu, meselâ bu hayvanı ya diyeceksin ki esbab-ı âlem, onu îcad ediyor; yani esbâbın içtimâında o mevcud vücûd buluyor veyahut o kendi kendine teşekkül ediyor veyahut tabiat muktezası olarak, tabiatın tesiriyle vücûda geliyor veyahut bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretiyle îcad

¹ Yani 1922 yılında.

edilir. Madem, aklen bu dört yoldan başka yol yoktur; evvelki üç yol muhal, battal, mümtenî, gayr-i kabil oldukları kat'î isbat edilse bizzarûre ve bilbedâhe dördüncü yol olan tarîk-i vahdâniyet şeksiz, şüphesiz sâbit olur.

Amma Birinci Yol ki

Esbab-ı âlemin içtimâyıyla teşkil-i eşya ve vücûd-u mahlûkattır. Pek çok muhâlâtından yalnız üç tanesini zikrediyoruz.

Birincisi

Bir eczahânede gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden zîhayat bir macun istenildi. Hem hayattar, harika bir tiryak onlardan yapılmak îcab etti. Geldik, o eczahânede o zîhayat macunun ve hayattar tiryakin çoklukla efrâdını gördük. O macunlardan her birisini tetkik ettik.

Görüyoruz ki o kavanoz şişelerden her birisinden, bir mizan-ı mahsusla, bir-iki dirhem bundan, üç-dört dirhem ötekinden, altı-yedi dirhem başkasından ve hâkezâ muhtelif miktarlarda eczâlar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa o macun zîhayat olamaz, hâsiyetini gösteremez. Hem o hayattar tiryakı da tetkik ettik. Her bir kavanozdan bir mizan-ı mahsus ile bir madde alınmış ki zerre miktarı noksan veya ziyâde olsa, tiryak hâssasını kaybeder. O kavanozlar elliden ziyâde iken, her birisinden ayrı bir mizan ile alınmış gibi ayrı ayrı miktarda eczâları alınmış.

Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimâl var mı ki o şişelerden alınan muhtelif miktarlar, şişelerin garip bir tesadûf veya fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilmesinden her birisinden alınan miktar kadar yalnız o miktar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan daha hurafe, muhal, bâtil bir şey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa, “Bu fikri kabul etmem!” diye kaçacaktır.

İşte bu misal gibi her bir zîhayat elbette, zîhayat bir macundur ve her bir nebat, hayattar bir tiryak gibidir ki; çok müteaddit eczâlardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçü ile alınan maddelerden terkiib edilmiştir.

Eğer esbaba, anâsıra isnad edilse ve “esbap îcad etti” denilse aynen eczahânedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücûd bulması gibi, yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtildir.

Elhâsıl: Şu eczahâne-i kübrâ-yı âlemde Hakîm-i Ezelî'nin mizan-ı kaza ve kaderiyle alınan mevâdd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihâyetsiz bir ilim ve her şeye şâmil bir irade ile vücûd bulabilir. “Kör, sağır, hudutsuz, sel gibi akan küllî anâsır ve tabâyî ve esbâbın işidir.” diyen bedbaht, “O tiryâk-ı acîb, kendi kendine şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur.” diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyâde ahmaktır. Evet o küfür ahmakâne, sarhoşâne, divanece bir hezeyandır.

İkinci Muhal

Eğer her şey, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse, belki esba-ba isnad edilse, lâzım gelir ki; âlemin pek çok anâsır ve esbâbı, her bir zihaya-tın vücûdunda müdahalesi bulunsun. Hâlbuki sinek gibi bir küçük mahlûkun vücûdunda kemâl-i intizam ile gayet hassas bir mizan ve tamam bir ittifak ile muhtelif ve birbirine zıt, mübâyin esbâbın içtimâi, o kadar zâhir bir muhâldir ki sinek kanadı kadar şuuru bulunan, “Bu muhâldir, olamaz!” diyecektir. Evet bir sineğin küçücük cismi, kâinatın ekser anâsır ve esbâbı ile alâkadar-dır; belki bir hülâsasıdır. Eğer Kadîr-i Ezelî'ye verilmezse o esbab-ı maddi-ye onun vücûdu yanında bizzât hazır bulunmak lâzım; belki onun küçücük cisminde girmek gerektir. Belki cisminin küçük bir numûnesi olan gözündeki bir hücreyesine girmeleri îcab ediyor. Çünkü sebep maddî ise müsebbebin yanında ve içinde bulunması lâzım geliyor. Şu hâlde, iki sineğin iğne ucu gibi parmakları yerleşmeyen o hücreyrecikte erkân-ı âlem ve anâsır ve tabâyiin, maddeten içinde bulunup, usta gibi içinde çalıştıklarını kabul etmek lâzım geliyor.

İşte, sofestâinin en eblehleri dahi, böyle bir meslekten utanıyorlar.

Üçüncü Muhal

¹ الْوَاحِدُ لَا يَضُدُّ إِلَّا عَنِ الْوَاحِدِ kâide-i mukarreresiyle “Bir mevcudun vah-detü varsa elbette, bir vâhidden, bir elden sudûr edebilir.” Hususan o mevcud, gayet mükemmel bir intizam ve hassas bir mizan içinde ve câmî bir hayata mazhar ise bilbedâhe, sebep-i ihtilâf ve keşmekeş olan müteaddit ellerden çıkmadığını; belki gayet Kadîr, Hakîm olan bir tek elden çıktığını gösterdiği hâlde; hadsiz ve câmid ve cahil, mütecâviz, şuarsuz, karmakarışıklık içinde,

¹ Bkz.: eş-Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal* 2/124; el-Îcî, *Kitabü'l-Mevâkıf* 2/589.

kör, sağır esbab-ı tabiiyenin karmakarışık ellerine –hadsiz imkânât yolları içinde ve içtimâ ve ihtilât ile o esbâbın körlüğü, sağırlığı ziyâdeleştigi hâlde– o muntazam ve mevzûn ve vâhid bir mevcudu onlara isnad etmek, yüz muhâli birden kabul etmek gibi akıldan uzaktır.

Haydi bu muhâlden kat-ı nazar, esbab-ı maddiyenin elbette, tesirleri, mübâşeretle ve temasla olur. Hâlbuki o esbab-ı tabiiyenin temasları, zîhayat mevcudların zâhirleriyle dir. Hâlbuki görüyoruz ki; o esbab-ı maddiyenin elleri yetişmediği ve temas edemedikleri o zîhayatın bâtını, on defa zâhirinden daha muntazam, daha latîf, sanatça daha mükemmeldir. Esbab-ı maddiyenin elleri ve âletleriyle hiçbir cihetle yerleşemedikleri, belki tam zâhirine de temas edemedikleri küçücük zîhayat, küçücük hayvancıklar, en büyük mahlûklar-dan daha ziyâde sanatça acîb, hilkatçe bedî bir surette oldukları hâlde, o câmid, cahil, kaba, uzak, büyük ve birbirine zıt olan sağır, kör esbaba isnad etmek yüz derece kör, bin derece sağır olmakla olur!

Amma İkinci Mesele

“Teşekkele binefsihî” dir. Yani: Kendi kendine teşekkül ediyor. İşte bu cümle nin dahi çok muhâlâtı var; çok cihetle bâtıldır, muhâldir. Numûne için muhâlâtından üç tanesini beyan ederiz:

Birincisi

Ey muannit münkir! Senin enaniyetin seni o kadar ahmaklaştırmış ki yüz muhâli birden kabul etmeyi bir derece hükmediyorsun. Çünkü sen mevcut-sun ve basit bir madde ve câmid ve tagayyürsüz değilsin. Belki, dâimâ teceddüdde olarak gayet muntazam bir makine ve harika ve dâimâ tahavvülde bir saray gibisin. Senin vücudunda her vakit zerreler çalışıyorlar. Senin vücudun kâinatla hususan rızık münâsebetiyle, hususan bekâ-yı nev’i itibârıyla alâ-kadar ve alış veriş i vardır. Senin vücudunda çalışan zerreler, o münasebâtı bozmamak ve o alâkadarlığı kırmamak için dikkat ediyorlar. Öylece ihtiyat-la ayaklarını atıyorlar. Güyâ bütün kâinata bakıyorlar. Senin münasebâtını kâinatta görüp öyle vaziyet alıyorlar. Sen zâhirî ve bâtinî duygularınla o zer-relerin, o harika vaziyetine göre istifâde edersin. Eğer sen vücudundaki zer-releri, Kadîr-i Ezeli’nin kanunuyla hareket eden küçücük memurları veya bir ordusu veya kalem-i kaderin uçları (her bir zerre bir kalem ucu) veya kalem-i kudretin noktaları (her bir zerre bir nokta) olduğunu kabul etmezsen, o vakit

senin gözünde çalışan her bir zerreye öyle bir göz lâzım ki senin mecmû-u cesedinin her tarafını görmekle beraber, münâsebettar olduğun bütün kâinatı dahi görecek bir gözü ve bütün senin mâzi ve müstakbel ve nesil ve aslın ve anâsırının menbalarını ve rızkının madenlerini bilecek, tanıyacak yüz dâhî kadar bir akıl vermek lâzım geliyor. Senin gibi bu meselelerde zerre kadar akli olmayanın bir zerresine bin Eflâtun kadar bir ilim ve şuur vermek, bin derece divanece bir hurafeciliktir!

İkinci Muhal

Senin vücudun bin kubbeli harika bir saraya benzer ki her kubbesinde taşlar, direksiz birbirine başbaşa verip, muallâkta durdurulmuş. Belki senin vücûdun, bin defa bu saraydan daha acıptır. Çünkü o saray-ı vücudun, dâimâ kemâl-i intizamla tazelenmektedir. Gayet harika olan rûh, kalb ve mânevî letâiften kat-ı nazar, yalnız cesedindeki her bir âzâ, bir kubbeli menzil hük-mündedir. Zerreler, o kubbedeki taşlar gibi birbirleriyle kemâl-i muvâzene ve intizam ile başbaşa verip harika bir bina, fevkalâde bir sanat, göz ve dil gibi acıb birer mucize-i kudret gösteriyorlar. Eğer bu zerreler, şu âlemin ustasının emrine tâbi birer memur olmasalar; o vakit her bir zerre, umum o cesetteki zerrelerle hem hâkim-i mutlak, hem her birisine mahkûm-u mutlak, hem her birisine misil, hem hâkimiyet noktasında zıt, hem yalnız Vâcibü'l-vücûd'a mahsus olan ekser sıfâtın masdarı, menbaı; hem gayet mukayyed, hem gayet mutlak bir surette olmakla beraber, sırr-ı vahdetle yalnız bir Vâhid-i Ehad'in eseri olabilen gayet muntazam bir masnû-u vâhidi o hadsiz zerrâta isnad etmek, zerre kadar şuuru olan bunun pek zâhir bir muhal belki yüz muhâl olduğunu derk eder.

Üçüncü Muhal

Eğer senin vücudun, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Ezeli'nin kalemiyle mektup olmazsa ve tabiata, esbaba mensup matbû ise o vakit senin vücudundaki bir hüceyre-i bedenden tut, birbiri içinde dâireler misillü, binler mürekkepler adedince tabiat kalıplarının bulunması lâzım gelir. Çünkü meselâ bu elimizdeki kitap eğer mektup olsa bir tek kalem, kâtibinin ilmine istinad edip, bütün onları yazar. Eğer o, mektup olmazsa ve onun kalemine verilmezse, kendi kendine olmuş denilse veya tabiata verilse o vakit matbû kitap gibi, her bir harfi için ayrı bir demir kalem lâzımdır ki tab' edilsin.

Nasıl ki matbaada hurûfât adedince demir harfler bulunur sonra o harfler vücûd bulur. O vakit bir tek kaleme bedel, o hurûfât adedince kalemler bulunması lâzım gelir. Belki o hurûfât içinde –bazen olduğu gibi– küçük kalem ile bir büyük harfte bir sayfa ince hatla yazılmış ise binler kalem bir tek harf için lâzım geliyor. Belki birbirinin içine girip muntazam bir vaziyetle, senin cesedin gibi bir şekil alıyorsa o vakit her bir dâirede, her bir cüz için, o mürekkebât adedince kalıplar lâzım geliyor. Haydi, yüz muhal içinde bulunan bu tarzı, mümkün desen dahi bu muntazam sanatlı demir harfleri ve mükemmel kalıpları ve kalemleri yapmak için yine bir tek kaleme verilmezse o kalemler, o kalıplar, o demir harflerin yapılması için onların adedlerince yine kalemler, kalıplar ve harfler lâzım. Çünkü onlar da yapılmışlar ve onlar da muntazam sanatlıdırlar. Ve hâkezâ müteselsilen gittikçe gidecek...

İşte sen de anla! Bu öyle bir fikirdir ki senin zerrâtın adedince muhâlât ve hurafeler, içinde bulunuyor. Ey muannit muattıl! Sen de utan, bu dalâletten vazgeç!

Üçüncü Kelime

“İktezathü't-tabiât”. Yani: Tabiat iktiza ediyor, tabiat yapıyor. İşte bu hükmün çok muhâlâtı var. Numûne için üçünü zikrediyoruz.

Birincisi

Eğer mevcudâtta, hususan zîhayatta görünen basîrâne, hakimâne olan sanat ve îcad, Şems-i Ezeli'nin kalem-i kader ve kudretine verilmezse; belki kör, sağır, düşüncesiz olan tabiata ve kuvvete isnad edilse lâzım gelir ki tabiat, îcad için her şeyde hadsiz mânevî makine ve matbaaları bulundursun veya hut her şeyde kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet dercetsin.

Çünkü nasıl şemsin cilveleri ve akisleri, zemin yüzündeki zerrecik cam parçalarında ve katrelerde görünüyor. Eğer o misâlî ve aksî güneşçikler, semâdaki tek güneşe isnad edilmese; lâzım gelir ki bir kibrit başı yerleşmeyen bir zerrecik cam parçasında tabîî, fitrî ve güneşin hâsiyetlerine mâlik, zâhiren küçük, mânen çok derin bir güneşin hâricî vücûdunu kabul ederek zerrât-ı zü-câciye adedince tabîî güneşleri kabul etmek lâzım geldiği gibi; aynen bu misal gibi mevcudât ve zîhayat doğrudan doğruya Şems-i Ezeli'nin cilve-i esmâsına verilmezse her bir mevcutta, hususan her bir zîhayatta hadsiz bir kudret ve irade ve nihâyesiz bir ilim ve hikmet taşıyacak bir tabiatı, bir kuvveti, âdetâ

bir ilâhî içinde kabul etmek lâzım gelir. Bu tarz-ı fikir ise, kâinattaki muhâlâtın en bâtlı, en hurafesidir. Hâlık-ı kâinatın sanatını mevhum, ehemmiyetsiz, şuursuz bir tabiata veren insan, elbette, yüz defa hayvandan daha hayvan, daha şuursuz olduğunu gösterir.

İkinci Muhal

Eğer gayet intizamlı, mizanlı, sanatlı, hikmetli şu mevcudât; nihâyetsiz Kadîr, Hakîm bir Zât'a verilmezse, belki tabiata isnad edilse, lâzım gelir ki tabiat, her bir parça toprakta Avrupa'nın umum matbaaları ve fabrikaları adedince makineleri, matbaaları bulundursun; ta o parça toprak, menşe ve tezgâh olduğu hadsiz çiçekler ve meyvelerin yetişmelerine ve teşkillerine medar olabilsin. Çünkü çiçekler için saksılık vazifesini gören bir kâse toprak içine tohumları nöbetle atılan umum çiçeklerin birbirinden çok ayrı olan şekil ve heyetlerini teşkil ve tasvir edebilir bir kabiliyeti, bilfiil görülüyor. Eğer Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse o vakit, o kâsedeki toprakta her bir çiçek için mânevî, ayrı, tabîî bir makinesi bulunmazsa, bu hâl vücûda gelemes.

Çünkü tohumlar ise nutfeler ve yumurtalar gibi maddeleri birdir. Yani müvellidülmâ, müvellidülhumûza, karbon, azotun intizamsız, şekilsiz, hamur gibi halitasından ibaret olmakla beraber; hava, su, hararet, ziyâ dahi, her biri basit ve şuursuz ve her şeye karşı sel gibi bir tarzda gittiğinden, o hadsiz çiçeklerin teşkilleri ayrı ayrı ve gayet muntazam ve sanatlı olarak o topraktan çıkması, bilbedâhe ve bizzarûre iktiza ediyor ki o kâsede bulunan toprakta, mânen Avrupa kadar, mânevî ve küçük mikyasta matbaaları ve fabrikaları bulunsun. Ta ki, bu kadar hayattar kumaşları ve binler ayrı ayrı nakışlı mensucatları dokuyabilsin.

İşte tabîyyûnların fikr-i küfrîleri, ne derece daire-i akıldan hariç saptığını kıyas et. Ve tabiatı mücid zanneden insan suretindeki ahmak sarhoşlar “mütefennin ve akıllıyız” diye dâvâ ettikleri hâlde akıl ve fenden ne kadar uzak düştüklerini ve mümtenî ve hiçbir cihetle mümkün olmayan bir hurafeyi kendilerine meslek ittihaz ettiklerini gör, gül ve tükür!

Eğer desen: Mevcudât tabiata isnad edilse böyle acîb muhaller olur, imtinâ derecesinde müşkülât olur. Acaba Zât-ı Ehad-i Samed'e verildiği vakit, o müşkülât nasıl kalkıyor? Ve o suûbetli imtinâ, o sühûletli vücûba nasıl inkılâp eder?

Elcevap: Birinci muhâlde nasıl ki güneşin cilve-i in'ikâsı, kemâl-i sühûletle külfetsiz en küçük zerrecik câmidden tut, ta en büyük bir denizin yüzüne kadar feyzini ve tesirini misâlî güneşçiklerle gayet kolaylıkla gösterdikleri hâlde; eğer güneşten nisbeti kesilse, o vakit her bir zerrecikte tabîi ve bizzât bir güneşin hâricî vücûdu imtinâ derecesinde bir suûbetle olabilmesi, kabul edilmek lâzım gelir. Öyle de; her bir mevcud, doğrudan doğruya Zât-ı Ehad-i Samed'e verilse vücûb derecesinde bir sühûlet, bir kolaylık ile ve bir intisap ve cilve ile her bir mevcuda lâzım her bir şey ona yetiştirilebilir.

Eğer o intisap kesilse ve o memuriyet başıbozukluğa dönse ve her bir mevcud kendi başına ve tabiata bırakılsa, o vakit imtinâ derecesinde yüz bin müşkülât ve suûbetle sinek gibi bir zîhayatın, kâinatın küçük bir fihristesi olan gayet harika makine-i vücûdunu îcad eden, içindeki kör tabiatın, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet sahibi olduğunu farzetmek lâzım gelir. Bu ise bir muhal değil, belki binler muhâldir.

Elhâsıl: Nasıl ki Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un şerik ve nazîri mümtenî ve muhâldir. Öyle de rubûbiyetinde ve îcad-ı eşyada başkalarının müdahalesi, şerik-i zâtî gibi mümtenî ve muhâldir.

Amma ikinci muhâldeki müşkülât ise: Müteaddit risalelerde isbat edildiği gibi, eğer bütün eşya Vâhid-i Ehad'e verilse bütün eşya, bir tek şey gibi sühûletli ve kolay olur. Eğer esbaba ve tabiata verilse bir tek şey, umum eşya kadar müşkülâtlı olduğu, müteaddit ve kat'î burhanlarla isbat edilmiş. Bir burhanın hülâsası şudur ki:

Nasıl ki bir adam, bir padişaha askerlik veya memuriyet cihetiyle intisap etse, o memur ve o asker o intisap kuvvetiyle yüz bin defa kuvvet-i şahsiyesinden fazla işlere medar olabilir. Ve padişahı nâmına bazen bir şahı esir eder. Çünkü gördüğü işlerin ve yaptığı eserlerin cihâzâtını ve kuvvetini kendi taşıyor ve taşımaya mecbur olmuyor. O intisap münâsebetiyle, padişahın hazineleri ve arkasındaki nokta-yı istinad olan ordu o kuvveti, o cihâzâtı taşıyor. Demek gördüğü işler, şahane olarak bir padişahın işi gibi; ve gösterdiği eserler, bir ordu eseri misillü harika olabilir.

Nasıl ki karınca, o memuriyet cihetiyle Firavun'un sarayını harap ediyor. Sinek o intisap ile Nemrud'u gebertiyor.¹ Ve o intisap ile buğday tanesi gibi

¹ Bkz.: İbni Kesîr, *el-Bidâye* 1/149.

bir çam çekirdeği, koca çam ağacının bütün cihâzâtını yetiştiriyor.^{1(Hâşiye)} Eğer o intisap kesilse o memuriyetten terhis edilse, yapacağı işlerin cihâzâtını ve kuvvetini, belinde ve bileğinde taşımaya mecburdur. O vakit, o küçücük bileğindeki kuvvet miktarınca ve belindeki cephâne adedince iş görebilir. Evvelki vaziyette gayet kolaylıkla gördüğü işleri bu vaziyette ondan istenilse elbette, bileğinde bir ordu kuvvetini ve belinde bir padişahın cihâzât-ı harbiye fabrikasını yüklemek lâzım gelir ki; güldürmek için acıb hurafeleri ve masalları hikâye eden maskaralar dahi bu hayalden utanıyorlar!

Elhâsıl: Vâcibü'l-vücûd'a her mevcudu vermek, vücûb derecesinde bir sühûleti var. Ve tabiata îcad cihetinde vermek, imtinâ derecesinde müşkül ve hâric-i daire-i akliye'dir.

Üçüncü Muhal

Bu muhâli izah edecek bazı risalelerde beyan edilen iki misal:

Birinci Misal

Bütün âsâr-ı medeniyetle tekmil ve tezyin edilmiş, hâlî bir sahrâda kurulmuş, yapılmış bir saraya gayet vahşi bir adam girmiş, içine bakmış. Binlerle muntazam sanatlı eşyayı görmüş. Vahşetinden, ahmaklığından "Hariçten kimse müdahale etmeyip, o saray içinde o eşyadan birisi, o sarayı müştemilâtıyla beraber yapmıştır" diye taharriye başlıyor. Hangi şeye bakıyor; o vahşetli aklı dahi kabil görmüyor ki o şey bunları yapsın.

Sonra o sarayın teşkilât programını ve mevcudât fihristesini ve idare kaunları içinde yazılı olan bir defteri görür. Çendan elsiz ve gözsüz ve çekişsiz olan o defter dahi, sâir içindeki şeyler gibi hiçbir kabiliyeti yoktur ki o sarayı teşkil ve tezyin etsin. Fakat muztar kalarak, bilmecburiye, eşya-yı âhere nisbeten, kavânîn-i ilmiyenin bir unvanı olmak cihetiyle, o sarayın mecmûuna bu defteri münâsebettar gördüğünden, "İşte bu defterdir ki o sarayı teşkil, tanzim ve tezyin edip bu eşyayı yapmış, takmış, yerleştirmiş" diyerek vahşetini ahmakların, sarhoşların hezeyanına çevirmiş.

¹ (Hâşiye) Evet, eğer intisap olsa; o çekirdek, kader-i ilâhîden bir emir alır, o harika işlere mazhar olur. Eğer o intisap kesilse; o çekirdeğin hilkatî, koca çam ağacının hilkatinden daha ziyâde cihâzât ve iktidar ve sanatı iktiza eder. Çünkü dağdaki kudret eseri olan mücessem çam ağacının bütün âzâları ve cihâzâtıyla o çekirdekteki kader eseri olan mânevî ağaçta mevcut bulunması lâzım gelir. Çünkü o koca ağacın fabrikası, o çekirdektir. İçindeki kaderî ağaç kudretle hariçte tezâhür eder, cismânî çam ağacı olur.

İşte aynen bu misal gibi hadsiz derecede misaldeki saraydan daha muntazam, daha mükemmel ve bütün etrafı mucizâne hikmetle dolu şu saray-ı âlemin içine, inkâr-ı ulûhiyete giden “tabîyyûn” fikrini taşıyan vahşi bir insan girer. Daire-i mümkinât haricinde olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un eser-i sanatı olduğunu düşünmeyerek ve ondan i'râz ederek, daire-i mümkinât içinde kader-i ilâhînin yazar bozar bir levhası hükmünde ve kudret-i ilâhiyenin kavânîn-i icraatına tebeddül ve tagayyür eden bir defteri olabilen ve pek yanlış ve hata olarak “tabiat” nâmı verilen bir mecmûa-yı kavânîn-i âdât-ı ilâhiye ve bir fihriste-i sanat-ı rabbâniyeyi görür *ve der ki*:

“Madem bu eşya bir sebep ister, hiçbir şeyin bu defter gibi münâsebeti görünmüyor. Çendan hiçbir cihetle akıl kabul etmez ki; gözsüz, şuursuz, kudretsiz bu defter, rubûbiyet-i mutlakanın işi olan ve hadsiz bir kudreti iktiza eden icadî yapamaz. Fakat madem Sâni-i Kadîm'i kabul etmiyorum; öyle ise en münasibi, 'Bu defter bunu yapmış ve yapar, diyeceğim' der.”

Biz de deriz: “Ey ahmakü'l-humakâdan tahammuk etmiş sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar, arkana bak; zerrâtan, seyyârâta kadar bütün mevcudât, ayrı ayrı lisanlarla şehâdet ettikleri ve parmaklarıyla işaret ettikleri bir Sâni-i Zülcelâl'i gör. Ve o sarayı yapan ve o defterde sarayın programını yazan Nakkâş-ı Ezeli'nin cilvesini gör, fermanına bak, Kur'ân'ını dinle, o hezeyanlardan kurtul!..”

İkinci Misal

Gayet vahşi bir adam muhteşem bir kışla dâiresine girer. Gayet muntazam bir ordunun umumî, beraber tâlimlerini, muntazam hareketlerini görür.

Bir neferin hareketiyle bir tabur, bir alay, bir fırka kalkar, oturur, gider; bir ateş emriyle ateş ettiklerini müşâhede eder. Onun kaba, vahşi akli, bir kumandanın, devletin nizamâtıyla ve kanun-u padişahî ile o kumandanın emrine kumandasını anlamayıp, inkâr ettiğiinden, o askerlerin iplerle birbiriyle bağlı olduklarını tahayyül eder. O hayalî ip, ne kadar harikalı bir ip olduğunu düşünüp hayrette kalır.

Sonra gider, Ayasofya gibi gayet muazzam bir câmiye, Cuma gününde dâhil olur. O cemaat-i müsliminin, bir adamın sesiyle kalkar, eğilir, secde ederek oturduklarını müşâhede eder. Mânevî ve semâvî kanunların mecmûundan ibaret olan şeriati ve şariat sahibinin emirlerinden gelen mânevî düsturlarını anlamadığından, o cemaatin maddî iplerle bağlandığını ve o acib ipler

onları esir edip oynattığını tahayyül ederek en vahşi, insan suretindeki canavar hayvanları dahi güldürecek derecede maskaralı bir fikirle çıkar, gider.

İşte aynı bu misal gibi, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in hadsiz cünûdunun muhteşem bir kışlası olan şu âleme ve o Mâbud-u Ezelî'nin muntazam bir mescidi olan şu kâinata mahz-ı vahşet olan, inkârlı fikr-i tabiatı taşıyan bir münkir giriyor. O Sultan-ı Ezelî'nin hikmetinden gelen nizamât-ı kâinatın mânevî kanunlarını, birer maddî madde tasavvur ederek ve saltanat-ı rubûbiyetin kavânîn-i itibâriyesi ve o Mâbud-u Ezelî'nin şeriat-ı fitriye-i kübrâsının mânevî ve yalnız vücûd-u ilmîsi bulunan ahkâmlarını ve düsturlarını birer mevcud-u hâricî ve maddî birer madde tahayyül ederek, kudret-i ilâhiyenin yerine, o ilim ve kelâmdan gelen ve yalnız vücûd-u ilmîsi bulunan o kanunları ikame etmek ve ellerine icad vermek, sonra da onlara “tabiat” nâmını takmak ve yalnız bir cilde-i kudret-i rabbâniye olan kuvveti, bir zîkudret ve müstakil bir kadîr telâkki etmek misaldeki vahşiden bin defa aşağı bir vahşettir!

Elhâsıl: Tabiyyûnların mevhum ve hakikatsiz tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hâriciye sahibi ise ancak

- ✓ Bir sanat olabilir, sâni' olamaz.
- ✓ Bir nakıştır, nakkâş olamaz.
- ✓ Ahkâmdır, hâkim olamaz.
- ✓ Bir şeriat-ı fitriyedir, şâri' olamaz.
- ✓ Mahlûk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz.
- ✓ Münfail bir fitrattır, fâtır bir fâil olamaz.
- ✓ Kanundur, kudret değildir; kâdir olamaz.
- ✓ Mistardır, masdar olamaz.

Elhâsıl: Madem mevcudât var. Madem On Altıncı Nota'nın başında denildiği gibi mevcudun vücûduna, taksim-i aklî ile dört yoldan başka yol tahayyül edilmez. O dört cihetten üçünün –her birinin üç zâhir muhaller ile– butlanı, kat'î bir surette isbat edildi. Elbette, bizzarûre ve bilbedâhe dördüncü yol olan vahdet yolu, kat'î bir surette isbat olunuyor. O dördüncü yol ise; baştaki ¹ *أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ* âyeti, şeksiz ve şüphesiz bedâhet derecesinde Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un ulûhiyetini ve her şey doğrudan doğruya dest-i

¹ “Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi?” (İbrahim sûresi, 14/10).

kudretinden çıktığını ve semâvât ve arz, kabza-yı tasarrufunda bulunduğunu gösteriyor.

Ey esbap-perest ve tabiata tapan bîçâre adam! Madem her şeyin tabiatı, her şey gibi mahlûktur; çünkü sanatlıdır ve yeni oluyor. Hem her müsebbeb gibi zâhirî sebebi dahi masnûdur. Ve madem her şeyin vücûdu, pek çok cihâzât ve âletlere muhtaçtır. O hâlde, o tabiatı îcad eden ve o sebebi halk eden bir Kadîr-i Mutlak var. Ve o Kadîr-i Mutlak'ın ne ihtiyacı var ki âciz vesaiti, rubûbiyetine ve îcadına teşrik etsin? Hâşâ! Belki doğrudan doğruya müsebbebi, sebep ile beraber halk ederek, cilve-i esmâsını ve hikmetini göstermek için, bir tertib ve tanzim ile zâhirî bir sebebiyet, bir mukarenet vermekle eşyadaki zâhirî kusurlara, merhametsizliklere ve noksaniyetlere merci olmak için esbap ve tabiatı dest-i kudretine perde etmiş, izzetini o suretle muhafaza etmiş.

Acaba bir saatçi, saatin çarklarını yapsın; sonra saati çarklarla tertib edip tanzim etsin, daha mı kolaydır? Yoksa harika bir makineyi o çarklar içinde yapsın; sonra saatin yapılmasını o makinenin câmid ellerine versin, ta saati yapsın, daha mı kolaydır? Acaba imkân haricinde değil midir? Haydi o insafsız aklınla sen söyle, sen hâkim ol!

Veyahut bir kâtip mürekkebe, kalem, kâğıdı getirdi. Onunla kendi bizzât o kitabı yazsa, daha mı kolaydır? Yoksa o kâğıt, mürekkebe, kalem içinde o kitaptan daha sanatlı, daha zahmetli, yalnız o tek kitaba mahsus olarak bir yazı makinesi îcad etsin; sonra o şuursuz makineye “Haydi sen yaz” desin de kendi karışmasın, daha mı kolaydır? Acaba yüz defa yazıdan daha müşkül değil midir?

Eğer desen: Evet bir kitabı yazan makinenin îcadı, o kitaptan yüz defa daha müşküldür. Fakat o makine, aynı kitabın bir çok nüshalarını yazmasına vasıta olmak cihetiyle belki bir kolaylık var?

Elcevap: Nakkâş-ı Ezeli, hadsiz kudretiyle nihâyetsiz cilve-i esmâsını her vakit tazelandirmekle, ayrı ayrı şekilde göstermek için, eşyadaki teşahhusları ve hususî sîmaları öyle bir surette halk etmiştir ki hiçbir mektub-u samedânî ve hiçbir kitab-ı rabbânî, diğer kitapların aynı aynına olamıyor. Alâküllihâl, ayrı manaları ifade etmek için, ayrı bir sîması bulunacak.

Eğer gözün varsa insanın sîmasına bak, gör ki; zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar, belki ebede kadar, bu küçük sîmada, âzâ-yı esasîde ittifak ile beraber her bir sîma, umum sîmalara nisbeten her birisine karşı birer alâmet-i fârikası var olduğu katiyen sâbittir. Bunun için her bir sîma, ayrı bir kitaptır.

Yalnız sanatın tanzimi için ayrı bir yazı takımı ve ayrı bir tertib ve telif ister. Ve maddelerini hem getirmek, hem yerleştirmek ve hem de vücûda lâzım olan her şeyi dercetmek için bütün bütün başka bir tezgâh ister. Haydi, farz-ı muhal olarak tabiata bir matbaa nazarıyla baktık. Fakat bir matbaaya âit olan tanzim ve basmak, yani muayyen intizamını kalıba sokmaktan başka, o tanzimin îcadından, îcadları yüz derece daha müşkül bir zihayatin cismindeki maddeleri, aktâr-ı âlemden mizan-ı mahsusla ve has bir intizamla îcad etmek ve getirmek ve matbaa eline vermek için, yine o matbaayı îcad eden Kadîr-i Mutlak'ın kudret ve iradesine muhtaçtır. Demek bu matbaalık ihtimâli ve farzı, bütün bütün manasız bir hurafedir.

İşte bu saat ve kitap misalleri gibi Sâni-i Zülcelâl, Kadîr-i külli şey, esbâbı halk etmiş; müsebbebâtı da halk ediyor. Hikmetiyle, müsebbebâtı esbaba bağlıyor. Kâinatın harekâtının tanzimine dâir kavânîn-i âdetullahtan ibaret olan şeriat-ı fitriye-i kübrâ-yı ilâhiyenin bir cilvesini ve eşyadaki o cilvesine, yalnız bir ayna ve bir mâkes olan tabiat-ı eşyayı, iradesiyle tâyin etmiştir. Ve o tabiatın vücûd-u hâricîye mazhar olan vechini, kudretiyle îcad etmiş ve eşyayı o tabiat üzerinde halk etmiş, birbirine mezc etmiş. Acaba gayet derecede mâkul ve hadsiz burhanların neticesi olan bu hakikatin kabulü mü daha kolaydır? Acaba vücûb derecesinde lâzım değil midir? Yoksa câmid, şuursuz, mahlûk, masnû, basit olan o sebep ve tabiat dediğiniz maddelere, her bir şeyin vücûduna lâzım hadsiz cihâzât ve âlâtı verip hakimâne, basîrâne olan işleri kendi kendilerine yaptırmak mı daha kolaydır? Acaba imtinâ derecesinde, imkân haricinde değil midir? Senin, o insafsız aklının insafına havale ediyoruz.

Münkir ve tabiat-perest diyor ki:

Madem beni insafa davet ediyorsun. Ben de diyorum ki; şimdiye kadar yanlış gittiğimiz yol hem yüz derece muhal, hem gayet zararlı ve nihâyet derecede çirkin bir meslek olduğunu itiraf ediyorum. Sâbık tahkikatınızdan zerre miktar şuuru bulunan anlayacak ki; esbaba, tabiata îcad vermek mümtenîdir, muhâldir. Ve her şeyi doğrudan doğruya Vâcibü'l-vücûd'a vermek vâciptir, zarurîdir. ¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى الْإِيْمَانِ deyip iman ediyorum.

Yalnız bir şüphem var: Cenâb-ı Hakk'ın Hâlık olduğunu kabul ediyorum; fakat bazı cüz'î esbâbın ehemmiyetsiz şeylerde îcada müdahaleleri ve bir parça medh ü senâ kazanmaları, saltanat-ı rubûbiyetine ne zarar verir? Saltanatına noksaniyet gelir mi?

¹ İmân nimetini lutfeden Allah'a sonsuz şükürler olsun.

Elcevap: Bazı risalelerde gayet kat'î isbat ettiğimiz gibi; *hâkimiyetin* *şe'ni*, *müdahaleyi reddetmektir*. Hatta en ednâ bir hâkim, bir memur; daire-i hâkimiyetinde oğlunun müdahalesini kabul etmiyor. Hatta hâkimiyetine müdahale tevehhümüyle, bazı dindar padişahlar halife oldukları hâlde masum evlâdlarını katletmeleri, bu “redd-i müdahale kanunu”nun hâkimiyette ne kadar esaslı hükmettiğini gösteriyor. Bir nâhiyede iki müdürden tut, ta bir memlekette iki padişaha kadar, hâkimiyetteki istiklâliyetin iktiza ettiği “men-i iştirak kanunu” tarih-i beşerde çok acîb herc ü merc ile kuvvetini göstermiş.

Acaba âciz ve muâvenete muhtaç insanlardaki âmiriyet ve hâkimiyetin bir gölgesi, bu derece müdahaleyi reddetmeyi ve başkasının müdahalesini menetmeyi ve hâkimiyetinde iştirak kabul etmemeyi ve makamında istiklâliyetini nihâyet taassubla muhafazaya çalışmayı gör; sonra hâkimiyet-i mutlaka rubûbiyet derecesinde.. ve âmiriyet-i mutlaka ulûhiyet derecesinde.. ve istiklâliyet-i mutlaka ehadiyet derecesinde.. ve istiğnâ-yı mutlak kadîriyet-i mutlaka derecesinde bir Zât-ı Zülcelâl’de, bu redd-i müdahale ve men-i iştirak ve tard-ı şerik, ne derece o hâkimiyetin zarurî bir lâzımı ve vâcib bir muktezası olduğunu kıyas edebilirsen et.

Amma ikinci şık şüphesi ki: Bazı esbap, bazı cüz’iyatın bazı ubûdiyetlerine merci olsa o Mâbud-u Mutlak olan Zât-ı Vâcibü’l-vücûd’a müteveccih zerrâtan seyyârâta kadar mahlûkatın ubûdiyetlerinden ne noksan gelir?

Elcevap: Şu kâinatın Hâlık-ı Hakîm’i kâinatı bir ağaç hükmünde halk edip, en mükemmel meyvesini zîşuur ve zîşuurun içinde en câmi meyvesini insan yapmıştır. Ve insanın en ehemmiyetli, belki insanın netice-i hilkatı ve gaye-i fitratı ve semere-i hayatı olan şükür ve ibadeti, o Hâkim-i Mutlak ve Âmir-i Müstakil, kendini sevdirmek ve tanıttırmak için kâinatı halk eden o Vâhid-i Ehad, bütün kâinatın meyvesi olan insanı ve insanın en yüksek meyvesi olan şükür ve ibadetini başka ellere verir mi? Bütün bütün hikmetine zıt olarak, netice-i hilkatı ve semere-i kâinatı abes eder mi? Hâşâ ve kellâ!..

Hem hikmetini ve rubûbiyetini inkâr ettirecek bir tarzda mahlûkatın ibadetlerini başkalarına vermeye rıza gösterir mi, hiç müsaade eder mi? Ve hem hadsiz bir derecede kendini sevdirmeyi ve tanıttırmayı ef’âliyle gösterdiği hâlde, en mükemmel mahlûkatının şükür ve minnettarlıklarını, tahabbüb ve ubûdiyetlerini başka esbaba vermekle kendini unutturup, kâinattaki makâsıd-ı âliyesini inkâr ettirir mi? Ey tabiat-perestlikten vazgeçen arkadaş! Haydi sen söyle!

O diyor:

“Elhamdülillâh, bu iki şüphem hallolmakla beraber, vahdâniyet-i ilâhiyeye dâir ve Mâbud-u bilhak O olduğuna ve O’ndan başkaları ibadete lâyük olmadığına o kadar parlak ve kuvvetli iki delil gösterdin ki onları inkâr etmek, güneşi ve gündüzü inkâr etmek gibi bir mükâberedir.”

Hâtîme

Tabiat fikr-i küfrîsini terk eden ve imana gelen zât diyor ki: “Elhamdülillâh, benim şüphelerim kalmadı; yalnız merakımı mûcip olan birkaç suâlîm var.”

Birinci Suâl

Çok tembellerden ve târikü’s-salâtlardan işitiyoruz, diyorlar ki:

“Cenâb-ı Hakk’ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki, Kur’ân’da çok şiddet ve ısrar ile ibadeti terk edeni zecredip cehennem gibi dehşetli bir ceza ile tehdit ediyor;¹ itidalli ve istikâmetli ve adaletli olan ifade-i Kur’âniye’ye nasıl yaklaşıyor ki, ehemmiyetsiz bir cüz’î hataya karşı nihâyet şiddeti gösteriyor?”

Elcevap: Evet, Cenâb-ı Hak senin ibadetine, belki hiçbir şeye muhtaç değil. Fakat sen ibadete muhtaçsın, mânen hastasın. İbadet ise mânevî yaralarına tiryaklar hükmünde olduğunu çok risalelerde isbat etmişiz. Acaba bir hasta, o hastalık hakkında, şefkatli bir hekimin ona nâfi ilâçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil, hekime dese: “Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?” Ne kadar manasız olduğunu anlarsın.

Amma Kur’ân’ın, terk-i ibadet hakkında şiddetli tehdidâtı ve dehşetli cezaları ise; nasıl ki bir padişah, raiyetinin hukukunu muhafaza etmek için; âdi bir adamın, raiyetinin hukukuna zarar veren bir hatasına göre şiddetli cezaya çarpar. Öyle de ibadeti ve namazı terk eden adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed’in raiyeti hükmünde olan mevcudâtın hukukuna ehemmiyetli bir tecavüz ve mânevî bir zulüm eder. *Çünkü mevcudâtın kemâlleri, Sâni’e müteveccih yüzlerinde tesbih ve ibadet ile tezâhür eder. İbadeti terk eden, mevcudâtın ibadetini görmez ve göremez, belki de inkâr eder.* O vakit, ibadet ve tesbih noktasında yüksek makamda bulunan ve her biri birer mektub-u

¹ Bkz.: Mü’min sûresi, 40/60; Müddessir sûresi, 74/42-43...

samedânî ve birer ayna-yı esmâ-yı rabbâniye olan mevcudâtı, âlî makamlarından tenzil ettiğinden ve ehemmiyetsiz, vazifesiz, câmid, perişan bir vaziyette telâkki ettiğinden, mevcudâtı tahkir eder, kemâlâtını inkâr ve tecavüz eder.

Evet, herkes, kâinatı kendi aynasıyla görür. Cenâb-ı Hak insanı kâinat için bir mikyas, bir mizan suretinde yaratmıştır. Her insan için bu âlemde hususî bir âlem vermiş; o âlemin rengini, o insanın itikad-ı kalbîsine göre gösteriyor. Meselâ gayet me'yus ve matemli olarak ağlayan bir insan, mevcudâtı ağlar ve me'yûs suretinde görür. Gayet sürûrlü ve neşeli, müjdeli ve kemâl-i neşesinden gülen bir adam, kâinatı neşeli, güler gördüğü gibi; mütefekkirâne ve ciddî bir surette ibadet ve tesbih eden adam, mevcudâtın hakikaten mevcud ve muhakkak olan ibadet ve tesbihatlarını bir derece keşfeder ve görür. Gafletle veya inkârla ibadeti terk eden adam, mevcudâtı, hakikat-i kemâlâtına tamamıyla zıt ve muhalif ve hata bir surette tevehhüm eder ve mânen onların hukukuna tecavüz eder.

Hem o târikü's-salât, kendi kendine mâlik olmadığı için, kendi mâlikinin bir abdi olan kendi nefsine zulmeder. Onun mâliki o abdinin hakkını, onun nefs-i emmâresinden almak için dehşetli tehdit eder. Hem netice-i hilkatî ve gaye-i fitratî olan ibadeti terk ettiğinden, hikmet-i ilâhiye ve meşîet-i rabbâniyeye karşı bir tecavüz hükmüne geçer. Onun için cezaya çarpılır.

Elhâsıl: İbadeti terk eden, hem kendi nefsine zulmeder; -nefsi ise, Cenâb-ı Hakk'ın abdi ve memlûküdür- hem kâinatın hukuk-u kemâlâtına karşı bir tecavüz, bir zulümdür. Evet, nasıl ki küfür, mevcudâta karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi, kâinatın kemâlâtını bir inkârdır. Hem hikmet-i ilâhiyeye karşı bir tecavüz olduğundan, dehşetli tehdide, şiddetli cezaya müstehak olur.

İşte bu istihkâkı ve mezkûr hakikati ifade etmek için Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, mucizâne bir surette o şiddetli tarz-ı ifadeyi ihtiyar ederek, tam tamına hakikat-i belâgat olan mutâbık-ı mukteza-yı hâle mutabakat ediyor.

İkinci Suâl

Tabiattan vazgeçen ve imana gelen zât diyor ki:

Her mevcud her cihette, her işinde ve her şeyinde ve her şe'ninde meşîet-i ilâhiyeye ve kudret-i rabbâniyeye tâbi olması çok azîm bir hakikattir. Azameti cihetinde dar zihinlerimize sıkışmıyor. Hâlbuki gözümüzle gördüğümüz

bu nihâyet derecede mebzuliyet, hem hilkat ve îcad-ı eşyadaki hadsiz sühûlet, hem sâbık burhanlarınızla tahakkuk eden vahdet yolundaki îcad-ı eşyada nihâyet derecede kolaylık ve sühûlet, hem nass-ı Kur'ân ile beyan edilen

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنْفُسٍ وَاحِدَةٍ¹
وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ²

gibi âyetlerin sarâhaten gösterdikleri nihâyet derecede kolaylık, o hakikat-i azîmeyi, en makbul ve en mâkul bir mesele olduğunu gösteriyorlar. Bu kolaylığın sırrı ve hikmeti nedir?

Elcevap: Yirminci Mektup'un Onuncu Kelimesi olan³ قَدِيرٌ

beyanında, o sır gayet vâzih ve kat'î ve muknî bir tarzda beyan edilmiş. Hususan o mektubun zeylinde daha ziyâde vuzûh ile isbat edilmiş ki; bütün mevcudât, Sâni-i Vâhid'e isnad edildiği vakit, bir tek mevcut hükmünde kolaylaşır. Eğer Vâhid-i Ehad'e verilmezse; bir tek mahlûkun îcadı, bütün mevcudât kadar müşkülleşir ve bir çekirdek, bir ağaç kadar suûbetli olur.

Eğer sâni-i hakikisine verilse, kâinat bir ağaç gibi ve ağaç bir çekirdek gibi ve cennet bir bahar gibi ve bahar bir çiçek gibi kolaylaşır, sühûlet peydâ eder. Ve bilmüşâhede görünen hadsiz mebzuliyet ve ucuzluğun ve her nev'in sühûletle kesret-i efrâdı bulunmasının ve kesret-i sühûlet ve süratle muntazam, sanatlı, kıymetli mevcudâtın kolayca vücûda gelmesinin sırlarına medar olan ve hikmetlerini gösteren yüzer delillerinden ve başka risalelerde tafsilen beyan edilen bir-ikisine muhtasar bir işaret ederiz.

Meselâ, nasıl ki yüz nefer, bir zâbitin idaresine verilse; bir neferin, yüz zâbitin idarelerine verilmesinden yüz derece daha kolay olduğu gibi; bir ordunun teşhizat-ı askeriyesi bir merkez, bir kanun, bir fabrika ve bir padişahın emrine verildiği vakit, âdetâ kemmiyeten bir neferin teşhizatı kadar kolaylaştığı gibi, bir neferin teşhizat-ı askeriyesi müteaddit merkezle, müteaddit fabrikalara, müteaddit kumandanlara havalesi de âdetâ bir ordunun teşhizatı kadar kemmiyeten müşkülâtlı oluyor. Çünkü bir tek neferin teşhizatı için bütün orduya lâzım olan fabrikaların bulunması gerektir.

¹ "Sizin hepinizi yaratmak da, ölümünüzün ardından (âhirette) hepinizi diriltmek de, (O'nun için) ancak bir kişiyi yaratmak ve diriltmek gibidir." (Lokman sûresi, 31/28)

² "Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter." (Nahl sûresi, 16/77)

³ "Allah herşeye kâdirdir." (Mâide sûresi, 5/120; Hûd sûresi, 11/4; Rûm sûresi, 30/50; ...).

Hem bir ağacın sırr-ı vahdet cihetiyle bir kökte, bir merkezde, bir kanun ile mevâdd-ı hayatiyesi verildiğinden; binler meyve veren o ağaç, bir meyve kadar sühûletli olduğu bilmüşâhede görünür.

Eğer vahdetten kesrete gidilse, her bir meyveye lâzım mevâdd-ı hayatiye başka yerden verilse her bir meyve, bir ağaç kadar müşkülât peydâ eder. Belki ağacın bir enmûzeci ve fihristesi olan bir tek çekirdek dahi o ağaç kadar suûbetli olur. Çünkü bir ağacın hayatına lâzım olan bütün mevâdd-ı hayatiye, bir tek çekirdek için de lâzım oluyor.

İşte bu misaller gibi yüzler misaller var, gösteriyorlar ki vahdette nihâyet derecede sühûletle vücûda gelen binler mevcud, şirkte ve kesrette bir tek mevcuttan daha ziyâde kolay olur. Sâir risalelerde bu hakikat iki kere iki dört eder derecede isbat edildiğinden onlara havale edip, burada yalnız bu sühûlet ve kolaylığın ilim ve kader-i ilâhî ve kudret-i rabbâniye nokta-yı nazarında gayet mühim bir sırrını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Sen bir mevcutsun. Eğer Kadîr-i Ezeli'ye kendini versen, bir kibrit çakar gibi hiçten, yoktan, bir emirle, hadsiz kudretiyle seni bir anda halk eder. Eğer sen kendini O'na vermezsen, belki esbab-ı maddiye ve tabiata isnad etsen, o vakit sen kâinatın muntazam bir hülâsası, meyvesi ve küçük bir fihristesi ve listesi olduğundan; seni yapmak için kâinatı ve anâsırı ince elek ile ele-yip hassas ölçülerle aktâr-ı âlemden senin vücûdundaki maddeleri toplamak lâzım gelir. Çünkü esbab-ı maddiye yalnız terkiib eder, toplar. Kendilerinde bulunmayanı hiçten, yoktan yapamadıkları, bütün ehl-i akıl yanında musad-daktır. Öyle ise küçük bir zîhayatın cismini aktâr-ı âlemden toplamaya mecbur olurlar.

İşte vahdette ve tevhidde ne kadar kolaylık ve şirkte ve dalâlette ne kadar müşkülât var olduğunu anla!

İkincisi: İlim noktasında hadsiz bir sühûlet vardır. Şöyle ki:

Kader, ilmin bir nev'idir ki her şeyin mânevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir miktar tâyin eder. Ve o miktar-ı kaderî, o şeyin vücûduna bir plân, bir model hükmüne geçer. Kudret îcad ettiği vakit, gayet sühûletle o kaderî miktar üstünde îcad eder.

Eğer o şey muhit ve hadsiz ve ezeli bir ilmin sahibi olan Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse –sâbıkan geçtiği gibi– binler müşkülât değil, belki yüz muhâlât ortaya düşer. Çünkü o miktar-ı kaderî ve miktar-ı ilmî olmazsa binler hâricî ve maddî kalıplar, küçücük bir hayvanın cesedinde istimâl edilmek lâzım gelir.

İşte vahdette nihâyetsiz kolaylık ve dalâlette ve şirkte hadsiz müşkülâtın bir sırrını anla; ¹ *وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ* âyeti, ne kadar hakikatli ve doğru ve yüksek bir hakikati ifade ettiğini bil!

Üçüncü Suâl

Eskiden düşman, şimdi dost olan mühtedî *diyor ki*:

“Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar diyorlar ki: Hiçten hiçbir şey îcad edilmiyor ve hiçbir şey idam edilmiyor; yalnız bir terkiib, bir tahlildir ki kâinat fabrikasını işlettiriyor.”

Elcevap: Nur-u Kur’ân ile mevcudâta bakmayan feylesofların en ileri gidenleri bakmışlar ki, tabiat ve esbap vasıtasıyla bu mevcudâtın teşekkülât ve vücûdlarını –sâbıkan isbat ettiğimiz tarzda– imtinâ derecesinde müşkülâtlı gördüklerinden, iki kısma ayrıldılar.

Bir kısmı sofestâî olup, insanın hâssası olan akıldan istifa ederek, ahmak hayvanlardan daha aşağı düşerek, kâinatın vücûdunu inkâr etmeyi; hatta kendilerinin vücûdlarını dahi inkâr etmesini, dalâlet mesleğinde esbap ve tabiatın îcad sahibi olmalarından daha ziyâde kolay gördüklerinden; hem kendilerini, hem kâinatı inkâr edip cehl-i mutlaka düşmüşler.

İkinci gürûh bakmışlar ki; dalâlette, esbap ve tabiat mûcid olmak noktasında, bir sinek ve bir çekirdeğin îcadı, hadsiz müşkülâtı var ve tavr-ı aklın haricinde bir iktidar iktiza ediyor. Onun için bilmeceburiye îcadı inkâr ediyorlar, “Yoktan var olmaz.” diyorlar ve idamı da muhal görüyorlar, “Var yok olmaz.” hükmediyorlar. Yalnız, harekât-ı zerrât ile tesadûf rüzgârlarıyla bir terkiib ve tahlil ve dağılmak ve toplanmak suretinde bir vaziyet-i itibâriye tahayyül ediyorlar.

İşte sen gel, ahmaklığın ve cehaletin en aşağı derecesinde, en yüksek akıllı kendini zanneden adamları gör ve dalâlet, insanı ne kadar maskara ve süflî ve echel yaptığını bil, ibret al!

Acaba her senede dört yüz bin envâî birden, zemin yüzünde îcad eden ve semâvât ve arzı altı günde halk eden² ve altı haftada, her baharda, kâinat-tan daha sanatlı, hikmetli zîhayat bir kâinatı inşâ eden bir kudret-i ezeliye, bir

¹ “Kiyametnin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter.” (Nahl sûresi, 16/77)

² Bkz.: A’râf sûresi, 7/54; Yûnus sûresi, 10/3; Hûd sûresi, 11/7...

ilm-i ezelinin dâiresinde plânları ve miktarları taayyün eden mevcudât-ı ilmiyeyi, göze göstermeyen bir eczâ ile yazılan ve görünmeyen bir yazıyı göstermek için sürülen bir eczâ misillü, gayet kolay o mâdumat-ı hâriciye olan mevcudât-ı ilmiyeye vücûd-u hâricî vermeyi o kudret-i ezeliyeden uzak görmek ve îcadı inkâr etmek, evvelki gürûh olan sofestâîlerden daha ziyâde ahmakâne ve cahilânedir. Bu bedbahtlar, âciz-i mutlak ve yalnız bir cüz-ü ihtiyarîden başka ellerinde olmayan firavunlaşmış kendi nefisleri, hiçbir şeyi idam ve yok edemediklerinden ve hiçbir zerreyi, bir maddeyi, hiçten, yoktan îcad edemediklerinden ve güvendikleri esbap ve tabiatın ellerinde hiçten îcad gelmediği cihetle, ahmaklıklarından diyorlar: “Yoktan var olmaz. Var da yok olmaz.” deyip, bu bâtil ve hata düsturu, Kadîr-i Mutlak’a teşmil etmek istiyorlar.

Evet Kadîr-i Zülcelâl’in iki tarzda îcadı var:

Biri, ihtirâ ve ibda’ ileidir. Yani hiçten, yoktan vücûd veriyor ve ona lâzım her şeyi de hiçten îcad edip eline veriyor.

Diğeri, inşâ ile, sanat ileidir. Yani kemâl-i hikmetini ve çok esmâsının cilvelerini göstermek gibi çok dakik hikmetler için kâinatın anasırından bir kısım mevcudâtı inşâ ediyor; her emrine tâbi olan zerrâtları ve maddeleri, rezzâkiyet kanunuyla onlara gönderir ve onlarda çalıştırır.

Evet Kadîr-i Mutlak’ın iki tarzda, hem ibda’ hem inşâ suretinde îcadı var. Varı yok etmek ve yoğu var etmek en kolay, en sühûletli, belki dâimî, umumî bir kanunudur. Bir baharda, üç yüz bin envâ-ı zîhayat mahlûkatın şekillerini, sıfatlarını, belki zerrâtlarından başka bütün keyfiyât ve ahvâllerini hiçten var eden bir kudrete karşı, “Yoğu var edemez!” diyen adam, yok olmalı!

Tabiatı bırakan ve hakikate geçen zât diyor ki:

Cenâb-ı Hakk’a zerrât adedince şükür ve hamd ü senâ ediyorum ki kemâl-i imanı kazandım, evhâm ve dalâletlerden kurtuldum ve hiçbir şüphem de kalmadı.

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ¹
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Bize ihsan ettiği İslâm Dini ve tam, yüksek iman nimeti sebebiyle Rabbimize hamd olsun.

² “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Yirmi Dördüncü Lem'a

Tesettür Hakkındadır

On Beşinci Nota'nın İkinci ve Üçüncü Meseleleri iken, ehemmiyetine binâen Yirmi Dördüncü Lem'a olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ¹ ... الخ
âyeti, tesettürü emrediyor. Medeniyet-i sefihe ise, Kur'an'ın bu hükmüne karşı muhalif gidiyor. Tesettürü, fitrî görmüyor, “Bir esarettir.” diyor.²(Hâşiye)

Elcevap: Kur'an-ı Hakîm'in bu hükmü tam fitrî olduğuna ve muhalifi gayr-i fitrî olduğuna delâlet eden çok hikmetlerinden, yalnız “Dört Hikmet” ini beyân ederiz.

Birinci Hikmet

Tesettür, kadınlar için fitridir ve fıtratları iktizâ ediyor. Çünkü kadınlar hilkaten zayıf ve nazik olduklarından, kendilerini hayatından ziyâde sevdiği yavrularını himâye edecek bir erkeğin himâye ve yardımına muhtaç bulunduğundan, kendini sevdirmek ve nefret ettirmemek ve istiskale mâruz kalmamak için, fitrî bir meyli var.

Hem kadınların on adetten altı-yedisi ya ihtiyardır, ya çirkindir ki; ihtiyarlığını ve çirkinliğini herkese göstermek istemezler. Ya kıskançtır; kendinden

¹ “Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mümin kadınlara söyle, ev dışına çıktıkları zaman dış elbiselerini üzerlerine salversinler.” (Ahzâb sûresi, 33/59).

² (Hâşiye) Mahkemeye karşı ve mahkemeyi susturan Lâyiha-yı Temyiz'in müdafaâtından bir parça:

“Ben de Adliyenin mahkemesine derim ki: Bin üç yüz elli senede ve her asırda üç yüz elli milyon insanların hayat-ı içtimâyesinde en kudsî ve hakikî ve hakikatlı bir düstur-u ilâhî-yi, üç yüz elli bin tefsirin tasdiklerine ve ittifaklarına istinaden ve bin üç yüz elli sene zarfında geçmiş ecdâdımızın itikatlarına iktidâen tefsir eden bir adamı mahkûm eden haksız bir kararı, elbette rûy-u zeminde adâlet varsa, o kararı red ve bu hükmü nakzedecektir!”

daha güzellere nisbeten çirkin düşmemek veya tecâvüzden ve ithamdan korkar, taarruza mâruz kalmamak ve kocası nazarında hıyanetle müttehem olmamak için, fıtraten tesettür isterler. Hatta dikkat edilse, en ziyâde kendini saklayan ihtiyarlardır. Ve on adetten ancak iki-üç tanesi bulunabilir ki; hem genç olsun, hem güzel olsun, hem kendini göstermekten sıkılsın.

Mâlûmdur ki, insan sevmediği ve istiskal ettiği adamların nazarından sıkılır, müteessir olur. Elbette açık saçıklık kıyafetine giren güzel bir kadın, bakmasına hoşlandığı nâmahrem erkeklerden onda iki-üçü varsa, yedi-sekizinden istiskal eder. Hem tefahhuş ve tefessüh etmeyen bir güzel kadın, nazik ve seriü't-teessür olduğundan, maddeten tesiri tecrübe edilen belki semlendiren pis nazarlardan elbette sıkılır. Hatta işitiyoruz, açık saçıklık yeri olan Avrupa'da çok kadınlar, bu dikkat-i nazardan sıkılarak, "Bu alçaklar bizi göz hapsine alıp sıkıyorlar." diye polislere şekvâ ediyorlar. Demek, medeniyetin ref-i tesettürü, hilâf-ı fıtrattır. Kur'ân'ın tesettür emri fitrî olmakla beraber, o maden-i şefkat ve kıymettar birer refika-yı ebediye olabilen kadınları, tesettür ile sukut-tan, zilletten ve mânevî esareten ve sefaletten kurtarıyor.

Hem kadınlarda, ecnebî erkeklere karşı fıtraten korkaklık, tahavvûf var. Tahavvûf ise, fıtraten tesettürü iktizâ ediyor. Çünkü sekiz-dokuz dakika bir zevki cidden acılaştıracak sekiz-dokuz ay ağır bir veled yükünü zahmet ile çekmekle beraber, hâmisiz bir veledin terbiyesiyle sekiz-dokuz sene, o sekiz-dokuz dakika gayrimeşrû zevkin belâsını çekmek ihtimâli var. Ve kesretle vâki olduğundan, cidden şiddetle nâmahremlerden fıtratı korkar ve cibilliyeti sakınmak ister. Ve tesettür ile nâmahrem'in iştahını açmamak ve tecâvüzüne meydan vermemek, zayıf hilkatı emreder ve kuvvetli ihtar eder. Ve bir siperi ve kalesi çarşafı olduğunu gösteriyor.

Mesmûâtıma göre, merkez ve payitaht-ı hükûmette, çarşı içinde, gündüzde, ahalinin gözleri önünde, gayet âdi bir kundura boyacısı, dünyaca rütbeten büyük bir adamın açık bacaklı karısına bilfiil sarkıntılık etmesi, tesettür aleyhinde olanların hayâsız yüzlerine bir şamar vuruyor!

İkinci Hikmet

Kadın ve erkek ortasında gayet esaslı ve şiddetli münasebet, muhabbet ve alâka, yalnız dünyevî hayatın ihtiyacından ileri gelmiyor. Evet bir kadın, kocasına yalnız hayat-ı dünyeviyeye mahsus bir refika-yı hayat değildir. Belki

hayat-ı ebediyede dahi bir refika-yı hayattır.¹ Madem hayat-ı ebediyede dahi kocasına refika-yı hayattır; elbette ebedî arkadaşı ve dostu olan kocasının nazarından gayrı başkasının nazarını kendi mehâsinine celb etmemek ve onu darıltmamak ve kıskandırmamak lâzım gelir.

Madem mümin olan kocası, sırr-ı imana binâen onun ile alâkası hayat-ı dünyeviye münhasır ve yalnız hayvânî ve güzellik vaktine mahsus muvakkat bir muhabbet değil; belki hayat-ı ebediyede dahi bir refika-yı hayat noktasında esaslı ve ciddî bir muhabbetle, bir hürmetle alâkadardır. Hem yalnız gençliğinde ve güzellik zamanında değil, belki ihtiyarlık ve çirkinlik vaktinde dahi o ciddî hürmet ve muhabbeti taşıyor. Elbette ona mukâbil, o da kendi mehâsinini onun nazarına tahsis ve muhabbetini ona hasretmesi muktezâ-yı insaniyettir. Yoksa pek az kazanır, fakat pek çok kaybeder.

Şer'an koca, karıya küfüv olmalı, yani birbirine münasip olmalı. Bu küfüv ve denk olmak, en mühimmi diyanet noktasındadır.

Ne mutlu o kocaya ki; kadınının diyanetine bakıp taklit eder, refika-sını hayat-ı ebediyede kaybetmemek için mütedeyyin olur.

Bahtiyardır o kadın ki; kocasının diyanetine bakıp "Ebedî arkadaşı mı kaybetmeyeyim." diye takvâya girer.

Veyl o erkeğe ki; sâliha kadını ebedî kaybettirecek olan sefâhete girer. Ne bedbahttır o kadın ki; müttaki kocasını taklit etmez, o mübarek ebedî arkadaşını kaybeder!

Binler veyl o iki bedbaht zeuc ve zevceye ki; birbirinin fıskını ve sefâhetini taklit ediyorlar. Birbirine ateşe atılmasında yardım ediyorlar!

Üçüncü Hikmet

Bir ailenin saâdet-i hayatiyesi, koca ve karı mâbeyninde bir emniyet-i mütekâbile ve samimî bir hürmet ve muhabbetle devam eder. Tesettürsüzlük ve açık saçıklık, o emniyeti bozar, o mütekabil hürmet ve muhabbeti de kırar. Çünkü açık saçıklık kılığına giren on kadından ancak bir tanesi bulunur ki, kocasından daha güzeli görmediğinden, kendini ecnebiye sevdirmeye çalışmaz. Dokuzu, kocasından dahi iyisini görür. Ve yirmi adamdan ancak bir tanesi,

¹ Dünyada evli olan kimselerin, bu beraberliklerini cennette de devam ettireceklerine dâir bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 30; Tirmizî, *menâkıb* 62; Ma'mer İbni Râşid, *el-Câmi'* 11/302.

karısından daha güzelini görmüyor. O vakit o samimî muhabbet ve hürmet-i mütেকâbile gitmekle beraber, gayet çirkin ve gayet alçakça bir his uyandırmaya sebebiyet verebilir. Şöyle ki:

İnsan, hemşire misillü mahremlerine karşı fıtraten şehvânî his taşıyamıyor. Çünkü mahremlerin simaları, karâbet ve mahremiyet cihetindeki şefkat ve muhabbet-i meşrûayı ihsâs ettiği cihetle nefsi, şehvânî temayülâtı kırar. Fakat bacaklar gibi şer'an mahremlere de göstermesi caiz olmayan yerlerini açık-saçık bırakmak, süflî nefislere göre gayet çirkin bir hissin uyanmasına sebebiyet verebilir. Çünkü mahremi siması mahremiyetten haber verir ve nâmahreme benzemez. Fakat meselâ açık bacak, mahremi gayıyla müsâvidir.

Mahremiyeti haber verecek bir alâmet-i farikası olmadığından, hayvânî bir nazar-ı hevesi, bir kısım süflî mahremlerde uyandırmak mümkündür. Böyle nazar ise, tüyleri ürpertecek bir sukut-u insaniyettir!

Dördüncü Hikmet

Mâlûmdur ki, kesret-i nesil herkesçe matlubdur. Hiçbir millet ve hükûmet yoktur ki, kesret-i tenâsüle taraftar olmasın. Hatta Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş:

تَنَاقَحُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ¹

—ev kemâ kâl— Yani: “İzdivaç ediniz; çoğalınız. Ben kıyâmette, sizin kesretinizle iftihar edeceğim.” Hâlbuki tesettürün ref'i, izdivacı teksir etmeyip, çok azaltıyor. Çünkü en serseri ve asrî bir genç dahi, refika-yı hayatını namuslu ister. Kendi gibi asrî, yani açık-saçık olmasını istemediğinden bekâr kalır, belki de fuhuşa sülûk eder.

Kadın öyle değil, o derece kocasını inhisar altına alamaz. Çünkü kadının —aile hayatında müdür-ü dâhilî olmak haysiyetiyle kocasının bütün malına, evlâdına ve her şeyine muhafaza memuru olduğundan— en esaslı hasleti sadâkattir, emniyettir. Açık saçıklık ise bu sadâkati kırar, kocası nazarında emniyeti kaybeder, ona vicdan azâbı çektirir. Hatta erkeklerde iki güzel haslet olan cesaret ve sehavet kadınlarda bulunsa, bu emniyete ve sadâkate zarar olduğu

¹ Abdurrezzak, *el-Musannef* 6/173; el-Aclûni, *Keşfü'l-hafâ* 1/380.

için, ahlâk-ı seyyiedendir, kötü haslet sayılırlar. Fakat kocasının vazifesi, ona hazinedarlık ve sadâkat değil, belki himâyet ve merhamet ve hürmettir. Onun için, o erkek inhisar altına alınmaz. Başka kadınları da nikâh edebilir.¹

Memleketimiz Avrupa'ya kıyâs edilmez. Çünkü orada düello gibi çok şiddetli vasıtalarla açık saçıklık içinde namus bir derece muhafaza edilir. İzzet-i nefis sahibi birisinin karısına pis nazarla bakan, boynuna kefenini takar, sonra bakar. Hem memâlik-i bâride olan Avrupa'daki tabiatlar, o memleket gibi bârid ve câmiddirler. Bu Asya, yani Âlem-i İslâm kıtası, ona nisbeten memâlik-i hârredir. Mâlûmdur ki; muhîtin, insanın ahlâkı üzerinde tesiri vardır. O bârid memlekette, soğuk insanlarda hevesât-ı hayvaniyeyi tahrik etmek ve iştiha-yı açmak için açık saçıklık, belki çok sû-i istimâlâta ve israfâta medâr olmaz. Fakat seriü't-teessür ve hassas olan memâlik-i hârredeki insanların hevesât-ı nefsâniyesini mütemâdiyen tehyîc edecek açık saçıklık, elbette çok sû-i istimâlâta ve israfâta ve neslin zaafiyetine ve sukut-u kuvvete sebeptir. Bir ayda veya yirmi günde ihtiyac-ı fitrîye mukâbil, her birkaç günde kendini bir israfa mecbur zanneder. O vakit, her ayda on beş gün kadar hayız gibi arızalar münasebetiyle kadından tecennüb etmeye mecbur olduğundan, nefsine mağlûp ise fuhşiyâta da meyleder.

Şehirli; köylülere, bedevîlere bakıp tesettürü kaldıramaz. Çünkü köylerde, bedevîlerde, derd-i mâîşet meşgalesiyle ve bedenlen çalışmak ve yorulmak münasebetiyle, hem şehirliye nisbeten nazar-ı dikkati az celb eden mâsume işçi ve bir derece kaba kadınların kısmen açık olmaları, hevesât-ı nefsâniyeyi tehyîce medâr olamadığı gibi; serseri ve işsiz adamlar az bulunduğundan, şehirdeki mefâsidin onda biri onlarda bulunmaz. Öyle ise onlara kıyas edilmez.

¹ Bkz.: Nisâ sûresi, 4/3.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ehl-i Îmân Âhîret Hemşirelerim Olan Kadınlar Tâifesi İle Bir Muhaveredir

Bazı vilâyetlerde tâife-i nisâdan samimî ve hararetli bir sûrette Nur'la-ra karşı alâkalarını gördüğüm ve haddimden pek ziyâde, onların Nur'lara âit derslerime itimâdlarını bildiğim sıralarda, mübarek Isparta'ya ve mânevî Medresetü'z-Zehrâ'ya üçüncü defa geldiğim zaman işittim ki; o mübarek âhîret hemşirelerim olan tâife-i nisâ, benden bir ders bekliyorlarmış. Güyâ vaaz sûretinde câmilerde onlara bir dersim olacak. Hâlbuki ben dört-beş vecihle hastayım ve hem perişan, hattâ konuşmaya ve düşünmeye iktidarsız bulunduğum hâlde, bu gece şiddetli bir ihtâr ile kalbime geldi ki; madem on beş sene evvel gençlerin istemeleriyle Gençlik Rehberi'ni onlar için yazdın ve pek çok istifâde edildi. Hâlbuki hanımlar tâifesi, gençlerden daha ziyâde bu zamanda öyle bir rehber muhtaçtırlar. Ben de bu ihtâra karşı gayet perişan ve zaaf u acizimle beraber "Üç Nükte" ile gayet muhtasar bazı lüzumlu maddele-ri, o mübarek hemşirelerime ve mânevî genç evlâdlarıma beyân ediyorum.

Birinci Nükte

Risale-i Nur'un en mühim bir esası şefkat olmasından, nisâ tâifesi şefkat kahramanları bulunmaları cihetiyle daha ziyâde Risale-i Nur'la fîrâten alâkâdardırlar. Ve –lillâhilhamd– bu fitrî alâkadarlık çok yerlerde hissediliyor. Bu şefkattaki fedâkârlık, hakikî bir ihlâs ve mukâbelesiz bir fedâkârlık mânâsını ifade ettiğinden, şimdi bu zamanda pek çok ehemmiyeti var.

Evet bir vâlide veledini tehlikeden kurtarmak için hiçbir ücret istemeden rûhunu fedâ etmesi ve hakikî bir ihlâs ile vazife-i fıtrîyesi itibâıyla kendini evlâdına kurban etmesi gösteriyor ki; hanımlarda gayet yüksek bir kahramanlık var. Bu kahramanlığın inkişâfı ile; hem hayat-ı dünyevîyesini, hem hayat-ı ebedîyesini onunla kurtarabilir. Fakat bazı fenâ cereyânlarla, o kuvvetli ve kıymettar seciye inkişâf etmez veyahut sû-i istimâl edilir. Yüzer nümûnelerinden bir küçük nümûnesi şudur:

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

O şefkatli vâlide, çocuğunun hayat-ı dünyeviyede tehlikeye girmemesi, istifâde ve fayda görmesi için her fedâkârlığı nazara alır, onu öyle terbiye eder. “Oğlum paşa olsun!” diye bütün malını verir; hâfız mektebinden alır, Avrupa’ya gönderir. Fakat o çocuğun hayat-ı ebediyesi tehlikeye girdiğini düşünmüyor ve dünya hapsinden kurtarmaya çalışıyor, cehennem hapsine düşmesini nazara almıyor. Fitrî şefkatin tam zıddı olarak o masum çocuğunu, âhirette şefaathçi olmak lâzım gelirken dâvâcı ediyor. O çocuk, “Niçin benim îmânımı takviye etmeden bu helâketime sebebiyet verdin?” diye şekvâ edecek. Dünyada da terbiye-i İslâmiye’yi tam almadığı için, vâlidesinin hârîka şefkatinin hakkına karşı lâıykıyla mukâbele edemez, belki de çok kusur eder.

Eğer hakikî şefkat sû-i istimâl edilmeyerek, bîçâre veledini haps-i ebedî olan cehennemden ve idam-ı ebedî olan dalâlet içinde ölmekten kurtarmaya o şefkat sırrı ile çalışsa; o veledin bütün ettiği hasenâtının bir misli, vâlidesinin defter-i âmâline geçeceğinden, vâlidesinin vefatından sonra her vakit hasenâtları ile rûhuna nurlar yetiştirdiği gibi, âhirette de değil dâvâcı olmak, bütün rûh u canı ile şefaathçi olup ebedî hayatta ona mübarek bir evlâd olur.

Evet insanın en birinci üstadı ve tesirli muallimi, onun vâlidesidir. Bu münâsebetle ben kendi şahsımda kat’î ve dâimâ hissettiğim bu mânâyı beyân ediyorum:

Ben bu seksen sene ömrümde, seksen bin zâtlardan ders aldığım hâlde, kasem ediyorum ki; en esaslı ve sarsılmaz ve her vakit bana dersini tazeler gibi merhum vâlidemden aldığım telkinât ve mânevî derslerdir ki; o dersler fitratımda, âdetâ maddî vücudumda çekirdekler hükmünde yerleşmiş. Sâir derslerimin o çekirdekler üzerine bina edildiğini, aynen görüyorum. Demek bir yaşındaki fitratıma ve rûhuma, merhum vâlidemin ders ve telkinâtını, şimdi bu seksen yaşındaki gördüğüm büyük hakikatler içinde birer çekirdek-i esâsiye müşâhede ediyorum.

Ezcümle; meslek ve meşrebimin dört esasından en mühimmi olan şefkat etmek ve Risale-i Nur’un da en büyük hakikati olan acımak ve merhamet etmeyi, o vâlidemin şefkatli fiil ve hâlinden ve o mânevî derslerinden aldığımı yakinen görüyorum. Evet bu hakikî ihlâs ile hakikî bir fedâkârlık taşıyan vâlidelik şefkati sû-i istimâl edilip, masum çocuğunun elmas hazinesi hükmünde olan âhiretini düşünmeyerek, muvakkat fânî şîşeler hükmünde olan dünyaya o çocuğun masum yüzünü çevirmek ve bu şekilde ona şefkat göstermek, o şefkati sû-i istimâl etmektir.

Evet kadınların şefkat cihetiyle bu kahramanlıklarını hiçbir ücret ve hiçbir mukâbele istemeyerek, hiçbir fayda-yı şahsiye, hiçbir gösteriş mânâsı olma-yarak rûhunu fedâ ettiklerine, o şefkatin küçücük bir nümûnesini taşıyan bir tavuğun yavrusunu kurtarmak için arslana saldırması ve rûhunu fedâ etmesi isbât ediyor.

Şimdi terbiye-i İslâmiye'den ve âmâl-i uhreviyeden en kıymetli ve en lüzumlu esas, ihlâstır. Bu çeşit şefkatteki kahramanlıkta o hakikî ihlâs bulunuyor.

Eğer bu iki nokta o mübarek tâifede inkişâfa başlasa, dâire-i İslâmiye'de pek büyük bir saâdete medâr olur. Hâlbuki erkeklerin kahramanlıkları mukâbelesiz olamıyor; belki, yüz cihette mukâbele istiyorlar. Hiç olmazsa şân ü şeref istiyorlar. Fakat maatteessüf bîçâre mübarek tâife-i nisâiye, zâlim erkeklerinin şerlerinden ve tahakkümlerinden kurtulmak için, başka bir tarzda, zaafiyetten ve aczden gelen başka bir nevide riyâkârlığa giriyorlar.

İkinci Nükte

Bu sene inzivâda iken ve hayat-ı içtimâiyeden çekildiğim hâlde bazı Nurcu kardeşlerimin ve hemşirelerimin hatırları için dünyaya baktım. Benimle görüşen ekseri dostlardan, kendi ailevî hayatlarından şekvâlar işittim. “Eyyvah!” dedim. İnsanın hususan müslûmanın tahassungâhı ve bir nevi cenneti ve küçük bir dünyası aile hayatıdır. “Bu da mı bozulmaya başlamış?” dedim. Sebebin aradım. *Bildim ki, nasıl, İslâmiyet'in hayat-ı içtimâiyesine ve dolayısıyla din-i İslâm'a zarar vermek için gençleri yoldan çıkarmak ve gençlik hevesâtıyla sefâhete sevk etmek için bir-iki komite çalışıyormuş. Aynen öyle de; bîçâre nisâ tâifesinin gafil kısmını dahi yanlış yollara sevk etmek için bir-iki komitenin tesirli bir sûrette perde altında çalıştığını hissettim. Ve bildim ki; bu millet-i İslâm'a bir dehşetli darbe, o cihetten geliyor.*

Ben de siz hemşirelerime ve gençleriniz olan mânevî evlâdlarıma katiyen beyân ediyorum ki: *Kadınların saâdet-i uhreviyesi gibi, saâdet-i dünyevîleri de ve fıtratlarındaki ulvî seciyeleri de bozulmaktan kurtulmanın çâre-i yegânesi, dâire-i İslâmiye'deki terbiye-i diniyeden başka yoktur! Rusya'da o bîçâre tâifenin ne hâle girdiğini işitiyorsunuz.*

Risale-i Nur'un bir parçasında denilmiş ki:

Aklı başında olan bir adam; refikasına muhabbetini ve sevgisini, beş-on senelik fânî ve zâhirî hüsn-ü cemâline bina etmez. Belki kadınların hüsn-ü

cemâlinin en güzeli ve dâimîsi, onun şefkatine ve kadınlığa mahsus hüsn-ü sîretine sevgisini bina etmeli. Tâ ki, o bîçâre ihtiyarladıkça, kocasının muhabbeti ona devam etsin. Çünkü onun refikası, yalnız dünya hayatındaki muvakkat bir yardımcı refika değil, belki hayat-ı ebediyesinde ebedî ve sevimli bir refika-yı hayat olduğundan¹, ihtiyarlandıkça daha ziyâde hürmet ve merhamet ile birbirine muhabbet etmek lâzım geliyor. Şimdiki terbiye-i medeniye perdesi altındaki hayvancasına muvakkat bir refâkatten sonra ebedî bir müfârakate mâruz kalan o aile hayatı, esasıyla bozuluyor.

Hem Risale-i Nur'un bir cüzünde denilmiş ki:

Bahtiyardır o adam ki; refika-yı ebediyesini kaybetmemek için sâliha zevcesini taklit eder, o da sâlih olur.

Hem bahtiyardır o kadın ki; kocasını mütedeyyin görür, ebedî dostunu ve arkadaşını kaybetmemek için o da tam mütedeyyin olur; saâdet-i dünyeviyesi içinde saâdet-i uhreviyesini kazanır.

Bedbahttır o adam ki; sefâhete girmiş zevcesine ittibâ eder; vazgeçirmeye çalışmaz, kendisi de iştirak eder.

Bedbahttır o kadın ki; zevcinin fışkına bakar, onu başka bir sûrette taklit eder.

Veyl o zevc ve zevceye ki; birbirini ateşe atmakta yardım eder. Yani; medeniyet fantaziyelerine birbirini teşvik eder.

İşte, Risale-i Nur'un bu meâldeki cümlelerinin mânâsı budur ki:

Bu zamanda aile hayatının ve dünyevî ve uhrevî saâdetinin ve kadınlarda ulvî seciyelerin inkişâfının sebebi, yalnız dâire-i şeriatteki âdâb-ı İslâmiyet'le olabilir.

Şimdi aile hayatında en mühim nokta budur ki:

Kadın, kocasında fenâlık ve sadâkatsizlik görse, o da kocasının inadına kadının vazife-i ailevîsi olan sadâkat ve emniyeti bozsa, aynen askerîdeki itaatin bozulması gibi, o aile hayatının fabrikası zîr u zeber olur. Belki o kadın, elinden geldiği kadar kocasının kusurunu ıslaha çalışmalıdır ki, ebedî arkadaşını kurtarsın. Yoksa o da, kendini açıklık ve saçıklıkla başkalara göstermeğe ve sevdirmeye çalışsa, her cihetle zarar eder. Çünkü hakikî sadâkati bırakan,

¹ Dünyada evli olan kimselerin, bu beraberliklerini cennette de devam ettireceklerine dâir bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 30; Tirmizî, *menâkıb* 62; Ma'mer İbni Râşid, *el-Câmi'* 11/302.

dünyada da cezâsını görür. Çünkü nâmahremlerin nazarından fıtratı korkar, sıkılır, çekinir. Nâmahrem yirmi erkeğin on sekizinin nazarından istiskal eder. Erkek ise, nâmahrem yüz kadından ancak birisinden istiskal eder, bakmasından sıkılır. Kadın o cihette azâp çektiği gibi, sadâkatsizlik ittihamı altına girer; zaafiyetiyle beraber, hukukunu muhafaza edemez.

Elhâsıl: Nasıl ki kadınlar kahramanlıkta, ihlâsta şefkat itibâriyle erkeklere benzemedikleri gibi, erkekler de o kahramanlıkta onlara yetişemiyorlar; öyle de o masum hanımlar dahi, sefâhette hiçbir vecihle erkeklere yetişemezler. Onun için fıtratlarıyla ve zayıf hilkatleriyle nâmahremlerden şiddetli korkarlar ve çarşaf altında saklanmaya kendilerini mecbur bilirler. Çünkü erkek, sekiz dakika zevk ve lezzet için sefâhete girse, ancak sekiz lira kadar bir şey zarar eder. Fakat kadın sekiz dakika sefâhetteki zevkin cezâsı olarak dünyada dahi sekiz ay ağır bir yükü karnında taşır ve sekiz sene de o hâmisiz çocuğun terbiyesinin meşakkatine girdiği için sefâhette erkeklere yetişemez, yüz derece fazla cezâsını çeker.

Az olmayan bu nev'i vukûat da gösteriyor ki; mübarek tâife-i nisâiye, fıtraten yüksek ahlâka menşe' olduğu gibi, fık u sefâhette dünya zevki için kabiliyetleri yok hükmündedir. Demek onlar dâire-i terbiye-i İslâmiye içinde mes'ûd bir aile hayatını geçirmeğe mahsus bir nevi mübarek mahlûkturlar. Bu mübarekleri ifsâd eden komiteler kahrolsunlar! Allah bu hemşirelerimi de bu serserilerin şerlerinden muhafaza eylesin, âmin...

Hemşirelerim! Mahremce bu sözümü size söylüyorum: Maîşet derdi için; serseri, ahlâksız, frenkmeşreb bir kocanın tahakkümü altına girmektense, fıtratınızdaki iktisâd ve kanaatle, köylü masum kadınların nafakalarını kendileri çıkarmak için çalışmaları nev'inden kendinizi idareye çalışınız, satmaya çalışmayınız. Şayet size münasip olmayan bir erkek kısmet olsa, siz kısmetinize râzı olunuz ve kanaat ediniz. İnşâallah rızanız ve kanaatinizle o da islah olur.¹ Yoksa şimdiki işittiğim gibi, mahkemelere boşanmak için müracaat edeceksiniz. Bu da, haysiyet-i İslâmiye ve şeref-i milliyemize yakışmaz.

Üçüncü Nükte

Aziz hemşirelerim! Katiyen biliniz ki:

¹ "Onlarla hoşça, güzelce geçinin. Şayet onlardan hoşlanmayacak olursanız, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur." (Nisâ sûresi, 4/19) Ayrıca bkz.: Müslim, radâ 61; Ahmed İbni Hanbel, el-Müsned 2/329.

Dâire-i meşrûanın hâricindeki zevklerde, lezzetlerde; on derece onlardan ziyâde elemeler ve zahmetler bulunduğunu Risale-i Nur yüzer kuvvetli delillerle, hâdisâtlarla isbât etmiştir. Uzun tafsîlâtı Risale-i Nur'da bulabilirsiniz.

Ezcümle: Küçük Sözler'den Altıncı, Yedinci, Sekizinci Sözler ve Gençlik Rehberi benim bedelime sizlere tam bu hakikati gösterecek. Onun için dâire-i meşrûadaki keyfe iktifâ ediniz ve kanaat getiriniz. Sizin hânenizdeki masum evlâdlarınızla masumane sohbet, yüzer sinemadan daha ziyâde zevklidir. Hem katiyen biliniz ki; bu hayat-ı dünyeviyede hakikî lezzet, îmân dâiresindedir ve îmândadır. Ve a'mâl-i sâlihanın her birisinde bir mânevî lezzet var. Ve dalâlet ve sefâhette, bu dünyada dahi gayet acı ve çirkin elemeler bulunduğunu Risale-i Nur yüzer kat'î delillerle isbât etmiştir. Âdetâ îmanda bir cennet çekirdeği ve dalâlette ve sefâhette bir cehennem çekirdeği bulunduğunu, ben kendim çok tecrübelerle ve hâdiselerle aynelyakîn görmüşüm ve Risale-i Nur'da bu hakikat tekrar ile yazılmış. En şedid muannit ve mu'terizlerin eline girip; hem resmî ehl-i vukuflar ve mahkemeler o hakikati cerh edememişler. Şimdi sizin gibi mübarek ve masum hemşirelerime ve evlâdlarım hükmünde küçüklerinize, başta Tesettür Risalesi ve Gençlik Rehberi ve Küçük Sözler benim bedelime sizlere ders versin.

Ben işittim ki; benim size câmide ders vermekliğimi arzu ediyorsunuz. Fakat benim perişanîyetimle beraber hastalığım ve çok esbab, bu vaziyete müsaade etmiyor. Ben de sizin için yazdığım bu dersimi okuyan ve kabul eden bütün hemşirelerimi, bütün mânevî kazançlarıma ve duâlarıma Nur şâkirtleri gibi dâhil etmeğe karar verdim. Eğer siz benim bedelime Risale-i Nur'u kısmen elde edip okusanız veya dinleseniz, o vakit kâidemiz mücibince; bütün kardeşleriniz olan Nur şâkirtlerinin mânevî kazançlarına ve duâlarına da hissedar oluyorsunuz.

Ben şimdi daha ziyâde yazacaktım; fakat çok hasta ve çok zayıf ve çok ihtiyar ve tashihat gibi çok vazifelerim bulunduğundan, şimdilik bu kadarla iktifâ ettim.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Duanıza muhtaç kardeşiniz
Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Yirmi Beşinci Lem'a

Yirmi Beş Devadır

Hastalara bir merhem, bir teselli, mânevî bir reçete, bir iyâdetü'l-marîz ve geçmiş olsun makamında yazılmıştır.

İhtâr ve İtizar

Bu mânevî reçete, bütün yazdıklarımızın fevkinde bir sûratle¹(Hâşiye) telif edildiği gibi; hem umuma muhalif olarak tashihâta ve dikkate vakit bulmayarak, telifi gibi gayet sûratle, ancak bir defa nazardan geçirildi. Demek müsvedde-i evvel hükmünde müşevveş kalmıştır. Kalbe fitrî bir sûrette gelen hâtırâtı, sanatla ve dikkatle bozmamak için, yeniden tetkikâta lüzum görmedik. Okuyan zâtlar, hususan hastalar bazı nâhoş ibarelerden veyahut ağır kelimelerden ve ifadelerden sıkılıp gücenmesinler, bana da duâ etsinler.

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ²
وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي ۖ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي³

Şu Lem'a'da, nev-i beşerin on kısmından bir kısmını teşkil eden müsibet-zede ve hastalara hakikî bir teselli ve nâfi' bir merhem olabilecek yirmi beş devayı icmâlen beyân ediyoruz.

Birinci Deva

Ey biçâre hasta! Merak etme, sabret. Senin hastalığın sana dert değil belki bir nevi dermandır. Çünkü ömür bir sermayedir, gidiyor. Meyvesi bulunmazsa zayı' olur. Hem rahat ve gafletle olsa, pek çabuk gidiyor. Hastalık, senin

1 (Hâşiye) Bu risale, dört buçuk saat zarfında telif edilmiştir. Evet: Rüşdü, Evet: Re'fet, Evet: Hüsrev, Evet: Said.

2 "Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde, 'Biz Allaha aidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz' derler." (Bakara sûresi, 2/156)

3 "O'dur beni doyuran, O'dur beni içiren. Hastalandığımda O'dur bana şifa veren." (Şuarâ sûresi, 26/79-80)

o sermayeni büyük kârlarla meyvedar ediyor. Hem ömrün çabuk geçmesine meydan vermiyor, tutuyor, uzun ediyor; tâ meyveleri verdikten sonra bırakıp gitsin. İşte, ömrün hastalıkla uzun olmasına işareten bu darb-ı mesel dillerde destandır ki; “Musîbet zamanı çok uzundur, safa zamanı pek kısa oluyor.”

İkinci Deva

Ey sabırsız hasta! Sabret, belki şükret. Senin bu hastalığın, ömür dakikalarını birer saat ibâdet hükmüne getirebilir. Çünkü *ibâdet iki kısımdır. Biri müsbet ibâdettir ki; namaz, niyaz gibi mâlûm ibâdetlerdir. Diğeri menfî ibâdetlerdir ki; hastalıklar, musîbetler vasıtasıyla musîbetzede, aczini, zaafını hisseder. Hâlık-ı Rahîmine ilticâ eder, yalvarır. Hâlis, riyâsız, mânevî bir ibâdete mazhar olur.*

Evet hastalıkla geçen bir ömür, Allah'tan şekvâ etmemek şartıyla, mümin için ibâdet sayıldığına rivâyât-ı sahiha vardır.¹ Hattâ bazı sâbir ve şâkir hastaların bir dakikalık hastalığı, bir saat ibâdet hükmüne geçtiği ve bazı kâmillerin bir dakikası bir gün ibâdet hükmüne geçtiği, rivâyet-i sahiha ve keşfiyat-ı sâdika ile sâbittir. Senin bir dakika ömrünü, bin dakika hükmüne getirip, sana uzun ömrü kazandıran hastalıktan teşekki değil, teşekkür et.

Üçüncü Deva

Ey tahammülsüz hasta! İnsan bu dünyaya keyf sürmek ve lezzet almak için gelmediğine, mütemâdiyen gelenlerin gitmesi ve gençlerin ihtiyarlaşması ve mütemâdiyen zevâl ve firâkta yuvarlanması şâhiddir. Hem insan, zihayâtın en mükemmeli, en yükseği ve cihâzâtça en zengini, belki zihayatların sultanı hükmünde iken, geçmiş lezzetleri ve gelecek belâları düşünmek vasıtasıyla, hayvana nisbeten en ednâ bir derecede, ancak kederli, meşakkatli bir hayat geçiriyor. Demek insan, bu dünyaya yalnız güzel yaşamak için ve rahatla ve safâ ile ömür geçirmek için gelmemiştir. Belki azîm bir sermaye elinde bulunan insan, burada ticaret ile, ebedî dâimî bir hayatın saâdetine çalışmak için gelmiştir.² Onun eline verilen sermaye de ömürdür.

¹ “Bir kimse, salih amel işlerken araya bir hastalık veya sefer girerek ameline mâni olursa, Allah ona sıhhati yerinde ve mukim iken yapmakta olduğu salih amelin sevabını aynen yazar.” meâlindeki hadis için bkz.: Buhârî, *cihâd* 134; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 4/410; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 7/182.

² Bu hakikati ifade eden âyet-i kerîmeler için bkz.: Fâtır sûresi, 35/29; Tevbe sûresi, 9/111.

Eğer hastalık olmazsa, sıhhat ve âfiyet gaflet verir, dünyayı hoş gösterir, âhireti unutturur.¹ Kabri ve ölümü hatırına getirmek istemiyor, sermaye-i ömrünü bād-i hevâ boş yere sarf ettiriyor. Hastalık ise, birden gözünü açtırır. Vücuduna ve cesedine der ki: “Lâyemut değilsin, başıboş değilsin, bir vazifen var. Gururu bırak, seni Yaratanı düşün, kabre gideceğini bil, öyle hazırlan.”

İşte hastalık bu nokta-yı nazardan hiç aldatmaz bir nâsih ve ikaz edici bir müşiddir. Ondandır şekvâ değil, belki bu cihette ona teşekkür etmek; eğer fazla ağır gelse, sabır istemek gerektir.

Dördüncü Deva

Ey şekvâcı hasta! Senin hakkın şekvâ değil şükürdür, sabırdır. Çünkü senin vücudun ve âzâ ve cihâzâtın, senin mülkün değildir. Sen onları yapmamışsın, başka tezgâhlardan satın almamışsın. Demek başkasının mülküdür. Onların Mâliki, mülkünde istediği gibi tasarruf eder.

Yirmi Altıncı Söz’de denildiği gibi, meselâ gayet zengin, gayet mahir bir sanatkâr; güzel sanatını, kıymettar servetini göstermek için, miskin bir adama modellik vazifesini gördürmek maksadıyla, bir ücrete mukâbil, bir saatçik zamanda, murassa ve gayet sanatlı diktığı bir gömleği, bir hulleyi o fakire giydirir. Onun üstünde işler ve vaziyetler verir. Hârika envâ-ı sanatını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam, o zâta dese: “Bana zahmet veriyorsun, eğilip kalkmakla verdiğin vaziyetten bana sıkıntı veriyorsun, beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun.” demeye hak kazanabilir mi? “Merhametsizlik, insafsızlık ettin.” diyebilir mi? İşte aynen bu misâl gibi, Sâni-i Zülcelâl sana, ey hasta! Göz, kulak, akıl, kalb gibi nuranî duygularla murassa olarak giydirdiği cisim gömleğini, esmâ-yı hüsnâsının nakışlarını göstermek için, çok hâlât içinde seni çevirir ve çok vaziyetlerde seni değiştirir. Sen açıklıkla O’nun Rezzâk ismini tanıdığın gibi, Şâfi ismini de hastalığınla bil. Elemler, musîbetler bir kısım esmâsının ahkâmını gösterdikleri için, onlarda hikmetten lem’alar ve rahmetten şuâlar ve o şuâat içinde çok güzellikler bulunuyor. Eğer perde açılrsa, tevahhuş ve nefret ettiğin hastalık perdesi arkasında, sevimli güzel mânâları bulursun.

¹ “İki (büyük) nimet vardır. İnsanların çoğu onlar hususunda aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit!” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *rikak* 1; Tirmizî, *zühd* 1.

Beşinci Deva

Ey maraza müptelâ hasta! Bu zamanda tecrübemle kanaatim gelmiştir ki; hastalık bazılara bir ihsân-ı ilâhîdir, bir hediye-i rahmânîdir. Bu sekiz-dokuz senedir, liyâkatsız olduğum hâlde, bazı genç zâtlar, hastalık münâsebetiyle duâ için benimle görüştüler. Dikkat ettim ki; hangi hastalıklı genci gördüm, sâir gençlere nisbeten âhiretini düşünmeye başlıyor. Gençlik sarhoşluğu yok. Gaflet içindeki hayvânî hevesâtтан bir derece kendini kurtarıyor. Ben de bakıyordum, onların tahammül dâhilindeki hastalıklarını bir ihsân-ı ilâhî olduğunu ihtâr ederdim.

Derdim ki:

“Kardeşim, senin bu hastalığının aleyhinde değilim, hastalık için sana karşı bir şefkat hissedip acımiyorum ki duâ edeyim. Hastalık seni tam uyandırmıncaya kadar sabra çalış ve hastalık vazifesini bitirdikten sonra Hâlık-ı Rahîm inşaallah sana şifâ verir.”

Hem derdim:

“Senin bir kısım emsâlin sıhhat belâsıyla gaflete düşüp, namazı terk edip, kabri düşünmeyip, Allah’ı unutup, bir saatlik hayat-ı dünyeviye nin zâhirî keyfi ile, hadsiz bir hayat-ı ebediyesini sarsar, zedeler, belki de harap eder. Sen hastalık gözüyle, her hâlde gideceğin bir menzilin olan kabrini ve daha arkasında uhrevî menzilleri görürsün ve onlara göre davranıyorsun. Demek senin için hastalık, bir sıhhattır. Bir kısım emsâlindeki sıhhat, bir hastalıktır.”

Altıncı Deva

Ey elemenden teşekki eden hasta! Senden soruyorum; geçmiş ömrünü düşün ve o ömürde geçmiş lezzetli safâ günleri ve belâ ve elemli vakitlerini tahattur et. Her hâlde ya “Oh!” ya “Âh!” diyeceksin. Yani, ya “Elhamdülillâh, şükür.” veyahut “Vâ hasretâ, vâ esefâ!” kalbin veya lisânın diyecek.

Dikkat et, sana “Oh, elhamdülillâh, şükür.” dediren, senin başından geçmiş elemeler, musîbetlerin düşünmesi, bir mânevî lezzeti deşiyor ki; senin kalbin şükreder. Çünkü elemesin zevâlî, lezzettir. O elemeler, o musîbetler zevâlîyle, rûhta bir lezzet irsiyet bırakmış ki, düşünmekle deşilse, rûhtan bir lezzet akıyor, şükürler takattur ediyor.

Sana “Vâ esefâ, vâ hasretâ!” dedirten, eski zamanda geçirdiğin lezzetli ve safâli o hâllerdir ki; zevâllerleriyle, senin rûhunda dâimî bir elem irsiyet bırakıp, ne vakit düşünsen, o elem yine deşiliyor, esef ve hasret akıtıyor.

Madem bir günlük gayr-i meşrû lezzet, bazen bir sene mânevî elem çek-tiriyor. Ve muvakkat bir günlük hastalıkla gelen elem, çok günler mânevî lez-zet-i sevâpla beraber, zevâlindeki halâs ve kurtulmaktan gelen mânevî lezzet vardır. Senin başındaki şimdilik bu muvakkat hastalığın neticesi ve iç yüzün-deki sevâbı düşün, “Bu da geçer, yâ Hû!” de, şekvâ yerinde şükret.

Altıncı Deva^{1(Hâşiye)}

Ey dünya zevkini düşünüp hastalıktan ızdırıp çeken kardeşim! Bu dünya eğer dâimî olsa idi ve yolumuzda ölüm olmasaydı ve firâk ve zevâlin rüzgârları esmeseydi ve musibetli, fırtınalı istikbâlde mânevî kış mevsimleri olmasaydı; ben de seninle beraber senin hâline acıyacaktım. Fakat madem dünya bir gün bize “Haydi, dışarı.” diyecek, feryadımızdan kulağını kapayacak, o bizi dışarı kovmadan biz bu hastalıklar ikazâtıyla şimdiden onun aşkından vazgeç-meliyiz. O bizi terk etmeden, kalben onu terke çalışmalıyız.

Evet hastalık bu mânâyı bize ihtâr edip der ki: “Senin vücudun taştan, demirden değildir. Belki dâimâ ayrılmaya müsaid muhtelif maddelerden ter-kib edilmiştir. Gururu bırak, aczini anla, mâlikini tanı, vazifeni bil, dünyaya ne için geldiğini öğren.” kalbin kulağına gizli ihtâr ediyor.

Hem madem dünyanın zevki, lezzeti devam etmiyor. Hususan meşrû ol-mazsa hem devamsız, hem elemli, hem günahlı oluyor. O zevki kaybettiğin-den hastalık bahânesiyle ağılama; bilâkis hastalıktaki mânevî ibâdet ve uhrevî sevâp cihetini düşün, zevk almaya çalış.

Yedinci Deva

Ey sıhhatinin lezzetini kaybeden hasta! Senin hastalığın sıhhatteki nimet-i ilâhiyenin lezzetini kaçırmıyor, bilâkis tattırıyor, ziyâdeleştiriyor. Çünkü bir şey devam etse tesirini kaybeder. Hattâ ehl-i hakikat müttefikan diyorlar ki:

¹ (Hâşiye) Fitrî bir sûrette bu lem'a tahattur ettiğinden, altıncı mertebede iki devâ yazılmış. Fitriliğine ilişmemek için öylece bıraktık, belki bir sır vardır diye değıştirmedik.

يَنْمَ الْأَشْيَاءُ تُعْرَفُ بِأَضْدَادِهَا¹ Yani, “Her şey zıddıyla bilinir.” Meselâ, karanlık olmazsa ışık bilinmez, lezzetsiz kalır. Soğuk olmazsa hararet anlaşılmaz, zevksiz kalır. Açlık olmazsa, yemek lezzet vermez. Mide harareti olmazsa, su içmesi zevk vermez. İlet olmazsa, âfiyet zevksizdir. Maraz olmazsa, sıhhat lezzetsizdir.

Madem, Fâtır-ı Hakîm, insana her çeşit ihsânını ihsâs etmek ve her bir nevi nimetini tattırmak ve insanı dâimâ şükre sevk etmek istediğini, şu kâinatta çeşit çeşit hadsiz envâ-ı nimeti tadacak, tanıyacak derecede gayet çok cihâzât ile insanı teşhiz etmesi gösteriyor ki; elbette sıhhat ve âfiyeti verdiği gibi; hastalıkları, illetleri, dertleri de verecektir. Senden soruyorum: “Bu hastalık senin başında veya elinde veya midende olmasaydı; sen, başın, elin, midenin sıhhatindeki lezzetli, zevkli nimet-i ilâhiyeyi hissedip şükreder miydin? Elbette şükür değil, belki düşünmeyecektin; şuûrsuz o sıhhati gaflete belki sefâhete sarf ederdin.”

Sekizinci Deva

Ey âhiretini düşünen hasta! Hastalık, sabun gibi, günahların kirlerini yıkar, temizler. Hastalıklar, keffaretü’z-zünûb olduğu hadîs-i sahih ile sâbittir. Hem hadîste vardır ki: “Ermiş ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşer; îmânî bir hastanın titremesi de, öyle günahları silker.”²

Günahlar, hayat-ı ebediyede dâimî hastalıklardır. Bu hayat-ı dünyevîde dahi kalb, vicdan, rûh için mânevî hastalıklardır. Sen eğer sabredip, şekvâ etmezsen, şu muvakkat bir hastalık ile dâimî pek çok hastalıklardan kurtuluyorsun. Eğer günahları düşünmüyorsan, yahud âhireti bilmiyorsan veya Allah’ı tanımıyorsan, sende öyle dehşetli bir hastalık var ki; milyon defa sendeki bu küçük hastalıktan daha büyüktür. Ondandır feryad et. Çünkü bütün dünyanın mevcûdâtıyla kalbin, rûhun ve nefsin alâkadardır. Mütemâdiyen firâk ve zevâl ile o alâkalar kesilip, sende hadsiz yaralar açılır. Bâhusus âhireti bilmediğin için, ölümü idam-ı ebedî tahayyül ettiğinden –âdetâ– güyâ yara bere içinde, dünya kadar hastalıklı bir vücudun var. İşte en evvel hadsiz yaralı ve hastalıklı bu büyük mânevî vücudun hadsiz hastalıklarına kat’î ilâç ve kat’î şifâ verici bir tiryak olan îmân ilâcını aramak ve itikadını düzeltmek gerektir ki, o ilâcı bulmakta en kısa yol, bu maddî hastalığın yırttığı gaflet perdesinin

¹ et-Taberî, Câmiu’l-beyân 19/19. Ayrıca bkz.: el-Gazâlî, İhyâu ulûmi’l-dîn 4/321; İbni Kayyim, Medâricü’s-sâlikîn 3/188

² Buhârî, merdâ 1, 2, 13, 16; Müslim, birr 14; Dârimî, rikak 57.

altında sana gösterdiği aczin ve zaafın penceresiyle, bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretini ve rahmetini tanımaktır.

Evet Allah'ı tanımayanın dünya dolusu belâ başında vardır. Allah'ı tanıyanın dünyası nurla ve mânevî sürurla doludur. Derecesine göre îmân kuvvetiyle hisseder. Bu îmândan gelen mânevî sürur ve şifâ ve lezzet altında, cüz'î maddî hastalıkların elemi erir, ezilir.

Dokuzuncu Deva

Ey Hâlıkını tanıyan hasta! Hastalıklardaki elem ve tevahhuş ve korkmak ise; hastalık bazen ölüme vesîle olduğu cihetindendir. Ölüm, nazar-ı gaflet ve zâhirî cihetinde dehşetli olduğundan, ona vesîle olabilen hastalıklar korkutuyor, telâş veriyor.

Evvelâ bil ve kat'î îmân et ki: *“Ecel mukadderdir, tagayyür etmez.”*¹ Çok ağır hastaların başında ağlayanlar ve sıhhatleri yerinde olanlar ölmüşler, o ağır hastalar şifâ bulup yaşamışlar.

Sâniyen: Ölüm, sûreten görüldüğü gibi dehşetli değil. Çok risalelerde gayet kat'î, şeksiz, şüphesiz bir sûrette, Kur'ân-ı Hakîm'in verdiği nur ile isbât etmişiz ki: *Ehl-i îmân için ölüm, vazife-i hayat külfetinden bir terhistir; hem dünya meydanındaki imtihanda, talim ve talimat olan ubûdiyetten bir paydostur; hem öteki âleme gitmiş yüzde doksan dokuz ahbab ve akrabasına kavuşmak için bir vesîledir; hem hakikî vatanına ve ebedî makam-ı saâdetine girmeye bir vasıtaadır; hem zindan-ı dünyadan bostan-ı cinana bir davettir; hem Hâlık-ı Rahîminin fazlından, kendi hizmetine mukâbil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir.* Madem ölümün mâhiyeti hakikat noktasında budur; ona dehşetli bakmak değil, bilâkis rahmet ve saâdetin bir mukaddimesi nazarıyla bakmak gerektir.

Hem ehlullahın bir kısmının ölümden korkmaları, ölümün dehşetinden değildir. Belki “daha fazla hayır kazanacağım” diye, vazife-i hayatın idamesinden kazanacakları hayrat içindir. Evet *ehl-i îmân için ölüm, rahmet kapısıdır. Ehl-i dalâlet için, zulûmât-ı ebediye kuyusudur.*²

¹ Ecelin takdir edilmiş olup bir an geri bırakılmayacağı ve öne de alınmayacağına dair bkz.: A'râf sûresi, 7/34; Yûnus sûresi, 10/49.

² Kabrin ehl-i iman için cennet bahçelerinden bir bahçe, ehl-i dalalet için cehennem çukurlarından bir çukur olmasıyla ilgili bkz.: Tirmizî, kıyâmet 26; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/273; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/360.

Onuncu Deva

Ey lüzumsuz merak eden hasta! Sen, hastalığın ağırlığından merak ediyorsun. O merakın, senin hastalığını ağırlaştırır. Hastalığın hafifleşmesini istersen, merak etmemeye çalış. Yani hastalığın faydalarını, sevâbını ve çabuk geçeceğini düşün, merakı kaldır, hastalığın kökünü kes.

Evet merak, hastalığı ikileştirir; maddî hastalığın altında merak ile mânevî bir hastalığı kalbine verir; maddî hastalık ona dayanır, devam eder. Eğer teslimiyetle, rıza ile, hastalığın hikmetini düşünmekle o merak gitse, o maddî hastalığın mühim bir kökü kesilir, hafifleşir, kısmen gider. Hususan evhâmla bir dirhem maddî hastalık, bazen merak vasıtasıyla on dirhem kadar büyür. Merak kesilmesiyle, o hastalığın onda dokuzu gider. Merak, hastalığı ziyâde ettiği gibi, hikmet-i ilâhiyeyi ittiham ve rahmet-i ilâhiyeyi tenkid ve Hâlık-ı Rahîminden şekvâ hükmünde olduğu için, aks-i maksadıyla tokat yer, hastalığını ziyâdeleştirir.

Evet nasıl ki şükür, nimeti ziyâdeleştirir;¹ öyle de şekvâ, hastalığı, musîbeti tezyid eder. Hem merakın kendisi de bir hastalıktır. Onun ilâcı, hastalığın hikmetini bilmektir. Madem hikmetini, faydasını bildir; o merhemi meraka sür, kurtul. “Âh!” yerine “Oh!” de, “Vâ esefâ!” yerine ²كُلِّ حَالٍ عَلَى اللَّهِ الْحَمْدُ söyle.

On Birinci Deva

Ey sabırsız hasta kardeş! Hastalık, hazır bir eleme sana vermekle beraber; evvelki hastalığından bugüne kadar o hastalığın zevâlindeki bir lezzet-i mâneviye ve sevâbındaki bir lezzet-i rûhiye veriyor. Bugünden, belki bu saatten sonraki zamanda hastalık yok, elbette yoktan elem yok; elem olmazsa teessür olamaz. Sen yanlış bir sûrette tevehhüm ettiğin için sabırsızlık geliyor. Çünkü bugünden evvel bütün hastalık zamanının maddîsi gitmekle, eleme de beraber gitmiş; kendindeki sevâbı ve zevâlindeki lezzet kalmış. Sana kâr ve sürur vermek lâzım gelirken, onları düşünüp müteallim olmak ve sabırsızlık etmek dîvâneliktir. Gelecek günler daha gelmemişler. Onları şimdiden düşünüp, yok bir günde, yok olan bir hastalıktan, yok olan bir elemenden tevehhüm ile

¹ “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım” (İbrahim sûresi, 14/7).

² “Bize uygun gördüğü her hâlimizden ötürü hamdolsun Rabbimize..” Bkz.: Tirmizî, *deavât* 128; Ebû Dâvûd, *edeb* 97, 98; İbni Mâce, *edeb* 55, *duâ* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/117.

düşünüp müteallim olmak, sabırsızlık göstermekle, üç mertebe “yok, yok”a vücud rengi vermek, divânelik değil de nedir?

Madem bu saatten evvelki hastalık zamanları ise sürur veriyor. Ve madem yine bu saatten sonraki zaman mâdum, hastalık mâdum, elem mâdumdur. Sen, Cenâb-ı Hakk'ın sana verdiği bütün sabır kuvvetini böyle sağa sola dağıtma; bu saatteki eleme karşı tahşid et; “Yâ Sabûr!” de, dayan.

On İkinci Deva

Ey hastalık sebebiyle ibâdet ve evrâdından mahrum kalan ve o mahrumiyetten teessüf eden hasta! Bil ki, hadisçe sâbittir ki, “Müttaki bir mümin, hastalık sebebiyle yapamadığı dâimî virdinin sevâbını, hastalık zamanında yine kazanır.”¹ Farzı, mümkün olduğu kadar yerine getiren bir hasta, sabır ve tevekkül ile ve farzlarını yerine getirmekle o ağır hastalık zamanında sâir sünnetlerin yerini, hem hâlis bir sûrette, hastalık tutar. Hem hastalık, insandaki aczini, zaafını ihsâs eder. O aczin lisânıyla ve zaafın diliyle hâlen ve kâlen bir duâ ettirir. Cenâb-ı Hak, insana hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir zaaf vermiş,² tâ ki dâimî bir sûrette dergâh-ı ilâhîye ilticâ edip niyaz etsin, duâ etsin.

قُلْ مَا يَعْزُبُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ³ yani “Eğer duânız olmazsa ne ehemmiyetiniz var!” Âyetin sırrıyla insanın hikmet-i hilkatî ve sebep-i kıymeti olan samimî duâ ve niyazın bir sebebi hastalık olduğundan, bu nokta-yı nazardan şekvâ değil, Allah'a şükür etmek ve hastalığın açtığı duâ musluğunu, âfiyeti kesbetmekle kapamamak gerektir.

On Üçüncü Deva

Ey hastalıktan şekvâ eden biçâre adam! Hastalık, bazılara ehemmiyetli bir definedir, gayet kıymetli bir hediye-i ilâhiyedir. Her hasta, kendi hastalığını o nev'iden tasavvur edebilir.

Madem ecel vakti muayyen değil; Cenâb-ı Hak, insanı yeis-i mutlak ve gaflet-i mutlaktan kurtarmak için, havf u recâ ortasında ve hem dünya ve

¹ Buhârî, *cihâd* 134; Ebû Dâvûd, *cenâiz* 1; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/410, 418.

² İnsanın hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir zaaf içinde olmasıyla ilgili bkz.: Nisâ sûresi, 4/28; Fâtır sûresi, 35/15; Muhammed sûresi, 47/38; Rûm sûresi, 30/54; Enfâl sûresi, 8/66.

³ Furkan sûresi, 25/77.

hem âhireti muhafaza etmek noktasında tutmak için, hikmetiyle eceli gizlemiş. Madem her vakit ecel gelebilir;¹ eğer insanı gaflet içinde yakalasa, ebedî hayatına çok zarar verebilir. Hastalık gafleti dağıtır, âhireti düşündürür, ölmü tahattur ettirir, öylece hazırlanır. Bazı öyle bir kazancı olur ki; yirmi sene- de kazanamadığı bir mertebeyi yirmi günde kazanıyor.

Ezcümle, arkadaşlarımızdan –Allah rahmet etsin– iki genç vardı. Biri İla- malı Sabri, diğeri İslâmköylü Vezirzade Mustafa. Bu iki zât, talebelerim için- de kalesiz oldukları hâlde, samimiyette ve î mân hizmetinde en ileri safta olduklarını hayretle görüyordum. Hikmetini bilmedim. Vefatlarından sonra anladım ki; her ikisinde de ehemmiyetli bir hastalık vardı. O hastalık irşâdiyla, sâir gafil ve ferâizi terk eden gençlere bedel, en mühim bir takvâ ve en kıymet- tar bir hizmette ve âhirete nâfi' bir vaziyette bulundular. İnşâallah iki senelik hastalık zahmeti, milyonlar sene hayat-ı ebediyenin saâdetine medâr oldu. Ben onların sıhhati için bazı ettiğim duâyı, şimdi anlıyorum, dünya itibârıyla beddua olmuş. İnşâallah o duâm, sıhhat-i uhreviye için kabul olunmuştur.

İşte bu iki zât, benim itikadımca, on senelik bir takvâ ile elde edilecek bir kazanç kadar bir kâr buldular. Eğer ikisi, bir kısım gençler gibi sıhhat ve gençliğine güvenip, gaflet ve sefâhete atılsaydılar; ölüm de onları tarassud edip tam günahlarının pislikleri içinde yakalasa; o nurlar definesi yerine, kabirlerini akrepler ve yılanlar yuvası yapacaklardı.

Madem hastalıkların böyle menfaati var; ondan şekvâ değil, tevekkül, sabır ile, belki şükredip, rahmet-i ilâhiyeye itimâd etmektir.

On Dördüncü Deva

Ey gözüne perde gelen hasta! Eğer ehl-i î mânın gözüne gelen perdenin altında nasıl bir nur ve mânevî bir göz olduğunu bilsen “Yüz bin şükür Rabb-i Rahîmime!” dersin. Bu merhemî izah için bir hâdis e söyleyeceğim. Şöyle ki:

Bana sekiz sene kemâl-i sadâkatle hiç gücendirmeden hizmet eden Bar- lalı Süleyman'ın halasının, bir vakit gözü kapandı. O sâliha kadın, bana karşı haddimden yüz derece fazla hüsn-ü zan ederek, “Gözümün açılması için duâ et.” diyerek, câmi kapısında beni yakaladı. Ben de, o mübarek ve meczûbe kadının salâhatını duâma şefaatçi yapıp, “Yâ Rabbi, onun salâhatı hürmetine

¹ “Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez.” (Lokman sûresi, 31/34), Ayrıca ölümün her an gelebileceği- ne dair bkz.: İsrâ sûresi, 17/68, A'râf sûresi, 7/4, 97.

onun gözünü aç.” diye yalvardım. İkinci gün Burdurlu bir göz hekimi geldi, gözünü açtı. Kırk gün sonra yine gözü kapandı. Ben çok müteessir oldum, çok duâ ettim. İnşâallah o duâ, âhireti için kabul olmuştur.¹ Yoksa benim o duâm, onun hakkında gayet yanlış bir beddua olurdu. Çünkü eceli kırk gün kalmıştı. Kırk gün sonra –Allah rahmet etsin– vefat eyledi.

İşte o merhume, kırk gün Barla'nın hazînane bağlarına rikkatli ihtiyarlık gözüyle bakmasına bedel; kabrinde, cennet bağlarını kırk bin günlerde seyredeceğini kazandı. Çünkü î mânî kuvvetli, salâhatı şiddetli idi.

Evet, bir mümin, gözüne perde çekilse ve gözü kapalı kabre girse, derecesine göre, ehl-i kuburdan çok ziyâde o âlem-i nuru temâşâ edebilir. Bu dünyada nasıl çok şeyleri biz görüyoruz, kör olan müminler görmüyorlar. Kabirde o körler, î mânî ile gitmiş ise, o derece ehl-i kuburdan ziyâde görür. En uzak gösteren dürbünlerle bakar nev'inde, kabrinde derecesine göre cennet bağlarını sinema gibi görüp temâşâ ederler.

İşte böyle gayet nurlu ve toprak altında iken göklerin üstündeki cenneti göreceksin ve seyredecek bir gözü, bu gözündeki perde altında şükür ile sabır ile bulabilirsin. İşte o perdeyi senin gözünden kaldıracak, o gözle seni baktıracak göz hekimi, Kur'ân-ı Hakîm'dir.

On Beşinci Deva

Ey âh u enin eden hasta! Hastalığın sûretine bakıp “Âh!” eyleme; mâ-nâsına bak “Oh!” de. Eğer hastalığın mâ-nâsı güzel bir şey olmasa idi, Hâlık-ı Rahîm en sevdiği ibâdına hastalıkları vermezdi. Hâlbuki hadîs-i sahihte vardır ki: أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأُمَمُ فَلَا مَثَلَ –ev kemâ kâl– Yani, “En ziyâde musîbet ve meşakkate giriftâr olanlar, insanların en iyisi, en kâmilleridirler.”² Başta Hazreti Eyyûb (aleyhisselâm), enbiyâlar, sonra evliyâlar ve sonra ehl-i salâhat çektikleri hastalıklara birer ibâdet-i hâlisâ, birer hediye-i rahmânîye nazarıyla bakmışlar; sabır içinde şükretmişler. Hâlık-ı Rahîm'in rahmetinden gelen bir ameliyat-ı cerrahiye nev'inden görmüşler.

Sen ey âh u fizar eden hasta! Bu nuranî kâfileye iltihak etmek istersen, sabır içinde şükret. Yoksa şekvâ etsen, onlar seni kâfilelerine almayacaklar. Ehl-i gafletin çukurlarına düşersin. Karanlıklı bir yolda gideceksin.

¹ Bazı dualara dünyada, bazılarına ise ahirette cevap verileceğine dair bkz.: el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* 1/248; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 2/47.

² Tirmizî, *zühd* 57; İbni Mâce, *fiten* 23; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/172, 173, 180, 185; 6/369.

Evet hastalıkların bir kısmı var ki; eğer ölümle neticelense, mânevî şehid hükmünde şehâdet gibi bir velâyet derecesine sebebiyet verir. Ezcümle çocuk doğurmaktan gelen hastalıklar¹(Hâşiye) ve karın sancısıyla, gark ve hark ve taun ile vefat eden, şehid-i mânevî olduğu gibi, çok mübarek hastalıklar var ki, velâyet derecesini ölümle kazandırır.² Hem hastalık, dünya aşkını ve alâkasını hafifleştirdiğinden, vefat ile dünyadan, ehl-i dünya için gayet elîm ve acı olan müfârakatı tahfif eder; bazen de sevdirebilir.

On Altıncı Deva

Ey sıkıntıdan şekvâ eden hasta! Hastalık, hayat-ı içtimâiye-i insâniye de en mühim ve gayet güzel olan hürmet ve merhameti telkin eder. Çünkü insanı vahşete ve merhametsizliğe sevk eden istiğnâdan kurtarıyor. Çünkü sırrıyla, sıhhat ve âfiyetten gelen istiğnâda bulunan bir nefis-i emmâre, şâyan-ı hürmet çok uhuvvetlere karşı hürmeti hissetmez. Ve şâyan-ı merhamet ve şefkat olan musîbetzedelere ve hastalıklılara merhameti duymaz. Ne vakit hasta olsa, o hastalıkta aczini ve fakrını anlar, lâyı-ı hürmet olan ihvanlarına ihtiram eder. Ziyaretine gelen veya ona yardım eden mümin kardeşlerine karşı hürmeti hisseder. Ve rikkat-i cinsiyeden gelen şefkat-i insâniye ve en mühim bir haslet-i İslâmiye olan musîbetzedelere karşı merhameti hisseditip, onları nefesine kıyâs ederek, onlara tam mânâsıyla acır, şefkat eder, elinden gelse muâvenet eder, hiç olmazsa duâ eder, hiç olmazsa –şer'an sünnet olan– keyfini sormak için ziyaretine gider, sevâp kazanır.⁴

On Yedinci Deva

Ey hastalık vasıtasıyla hayrat yapamamaktan şekvâ eden hasta! Şükret, hayratın en hâlisinin kapısını sana açan, hastalıktır. *Hastalık mütemâdiyen*

¹ (Hâşiye) Bu hastalığın mânevî şehâdeti kazandırması, lohusa zamanı olan kırk güne kadardır.

² Şehadete vesile olan hastalık ve musibetler için bkz.: Buhârî, *ezân* 32, *cihâd* 30; Müslim, *imâre* 164; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/324, 533, 5/446; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/503.

³ “Hayır! Rabbinin bunca nimetlerine rağmen kâfir insan kendisini ihtiyaçsız zannetti diye azar.” (Alak sûresi, 96/6-7)

⁴ Hasta ziyaretinin kişiye sevab kazandıracağına dair bkz.: Müslim, *birr* 40; Ebû Dâvûd, *cenâiz* 7; Tirmizî, *cenâiz* 2, *birr* 64; İbni Mâce, *cenâiz* 1, 2.

hastaya ve lillâh için hastaya bakıcılara sevâp kazandırmakla beraber,¹ duânın makbuliyetine en mühim bir vesiledir.

Evet hastalara bakmak ehl-i îmân için mühim sevâbı vardır. Hastaların keyfini sormak, fakat hastayı sıkmamak şartıyla ziyaret etmek, sünnet-i seniyyedir;² keffaretü'z-zünûb olur. Hadîste vardır ki: “*Hastaların duâsını alınız, onların duâsı makbuldür.*”³

Bâhusus hasta, akrabadan olsa, hususan peder ve vâlide olsa, onlara hizmet mühim bir ibâdetdir, mühim bir sevâptır. Hastaların kalbini hoşnud etmek, teselli vermek, mühim bir sadaka hükmüne geçer. Bahtiyardır o evlâd ki; peder ve vâlidesinin hastalık zamanında, onların seriü't-teessür olan kalblerini memnun edip hayır duâlarını alır.

Evet hayat-ı içtimâyede en muhterem bir hakikat olan peder ve vâlidesinin şefkatlerine mukâbil, hastalıkları zamanında kemâl-i hürmet ve şefkat-i ferzendâne ile mukâbele eden o iyi evlâdın vaziyetini ve insâniyetin ulviyetini gösteren o vefadar levhaya karşı, hattâ melâikeler dahi “Mâşâallah, Bârekâllah” deyip alkışlıyorlar.

Evet hastalık zamanında, hastalık elemini hiçe indirecek gayet hoş ve ferahlı, etrafında tezâhür eden şefkatlerden ve acımak ve merhametlerden gelen lezzetler var. *Hastanın duâsının makbuliyeti, ehemmiyetli bir meseledir. Ben otuz-kırk seneden beri, bendeki kulunç denilen bir hastalıktan şifâ için duâ ederdim. Ben anladım ki, hastalık duâ için verilmiş. Duâ ile duâyı, yani duâ kendi kendini kaldırmadığından anladım ki, duânın neticesi uhrevidir;⁴(Hâşiye) kendisi de bir nevi ibâdetdir ve hastalık ile aczini anlayıp dergâh-ı ilâhîye ilticâ eder. Onun için otuz senedir şifâ duâsını ettiğim hâlde, duâm zâhirî kabul olmadığından, duâyı terk etmek kalbime gelmedi. Zira hastalık, duânın vaktidir; şifâ, duânın neticesi değil. Belki Cenâb-ı Hakîm-i Rahîm şifâ verse, fazlından verir.*

¹ Hastalığın keffâretüz-zünûb olması ve hastaya sevap kazandırması hakkında bkz.: Buhârî, *merdâ* 1, 14; Müslim, *birr* 45-53; Tirmizî, *zühd* 57; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/440.

² Peygamber Efendimizin (sallâllâhu aleyhi ve sellem) hastaları ziyaret edip onlar için dua etmesi, moral vermesi ve hasta ziyaretine teşvik etmesiyle alakalı bkz.: Buhârî, *ilim* 39, *cizye* 6, *merdâ* 4, 5, 9-11, 17; Müslim, *selâm* 47, *birr* 39-43.

³ Hasta duasının meleklerin duası derecesinde olmasıyla ilgili bkz.: İbni Mâce, *cenâiz* 1; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 6/541.

⁴ (Hâşiye) Evet, bir kısım hastalık, duânın sebeb-i vücudu iken, duâ, hastalığın ademine sebeb olsa, duânın vücudu kendi ademine sebeb olur; bu da olamaz.

Hem duâ, istediğimiz tarzda kabul olmazsa makbul olmadı denilmez. Hâlık-ı Hakîm daha iyi biliyor, menfaatimize hayırlı ne ise onu verir. Bazen dünyaya âit duâlarımızı, menfaatimiz için âhiretimize çevirir, öyle kabul eder.

Her ne ise, hastalık sırrıyla hulûsiyet kazanan, hususan zaaf u aczden ve tezellül ve ihtiyaçtan gelen bir duâ kabule çok yakındır. Hastalık böyle hâlis bir duânın medândır. Hem dindar olan hasta, hem hastaya bakan müminler de bu duâdan istifâde etmelidirler.

On Sekizinci Deva

Ey şükrü bırakıp şekvâya giren hasta! Şekvâ, bir haktan gelir. Senin bir hakkın zayi olmamış ki şekvâ ediyorsun. Belki senin üstünde hak olan çok şükürler var, yapmadın. Cenâb-ı Hak'ın hakkını vermeden, haksız bir sûrette hak istiyorsun gibi şekvâ ediyorsun. Sen, kendinden yukarı mertebelerdeki sıhhatli olanlara bakıp şekvâ edemezsin. Belki sen, kendinden sıhhat noktasında aşağı derecelerde bulunan bîcâre hastalara bakıp şükretmekle mükellesin.¹ Senin elin kırk ise, kesilmiş ellere bak! Bir gözün yoksa, iki gözü de olmayan âmâlara bak! Allah'a şükret.

Evet, nimette kendinden yukarıya bakıp şekvâ etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Ve musîbette herkesin hakkı, kendinden musîbet noktasında daha yukarı olanlara bakmaktır ki şükretsin.

Bu sır bazı risalelerde bir temsil ile izah edilmiş. İcmâli şudur ki:

Bir zât, bir bîcâreyi, bir minarenin başına çıkarıyor. Minarenin her basamağında ayrı ayrı birer ihsân, birer hediye veriyor. Tam minarenin başında da en büyük bir hediye veriyor. O mütenevvi hediyelere karşı ondan teşekkür ve minnettarlık istediği hâlde; o hırçın adam, bütün o basamaklarda gördüğü hediyeleri unutup veyahut hiçe sayıp şükretmeyerek yukarıya bakar. “Keşke bu minare daha uzun olsaydı, daha yukarıya çıksaydım, ne için o dağ gibi veyahut öteki minare gibi çok yüksek değil?” deyip şekvâya başlarsa, ne kadar bir küfrân-ı nimettir, bir haksızlıktır.

Öyle de, bir insan hiçlikten vücuda gelip, taş olmayarak, ağaç olmayıp, hayvan kalmayarak, insan olup, müslüman olarak, çok zaman sıhhat ve

¹ Bkz.: Müslim, *zühd* 9; Tirmizî, *kıyâmet* 58; İbni Mâce, *zühd* 9; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/254,481; İbni Hibbân, *es-Sahîh*, 2/490.

âfiyet görüp, yüksek bir derece-i nimet kazandığı hâlde, bazı ârızalarla, sıhhat ve âfiyet gibi bazı nimetlere lâıyk olmadığı veya sû-i ihtiyarıyla veya sû-i istimalıyla elinden kaçırdığı veyahut eli yetişmediği için şekvâ etmek, sabırsızlık göstermek, “Aman ne yaptım böyle başıma geldi?” diye rubûbiyet-i ilâhiyeyi tenkid etmek gibi bir hâlet; maddî hastalıktan daha musîbetli, mânevî bir hastalıktır. Kırılmış el ile dövüşmek gibi, şikâyetiyle hastalığını ziyâdeleştirir. Âkıl odur ki: إِذَا أَصَابْتَهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ¹ sırrıyla teslim olup sabretsin; tâ o hastalık, vazifesini bitirsin gitsin.

On Dokuzuncu Deva

Cemîl-i Zülcelâl'in bütün isimleri Esmâü'l-Hüsna tâbir-i samedânîsiyle gösteriyor ki,² güzeldirler. Mevcûdât içinde en latîf, en güzel, en câmi ayna-ya samediyet de hayattır. Güzelin aynası güzeldir. Güzelin mehâsinlerini gösteren ayna güzelleşir. O aynanın başına o güzelden ne gelse, güzel olduğu gibi; hayatın başına dahi ne gelse, hakikat noktasında güzeldir. Çünkü güzel olan o Esmâü'l-Hüsna'nın güzel nakışlarını gösterir.

Hayat, dâimâ sıhhat ve âfiyette yeknesak gitse, nâkıs bir ayna olur. Belki bir cihette adem ve yokluğu ve hiçliği ihsâs edip sıkıntı verir. Hayatın kıymetini tenzil eder. Ömrün lezzetini sıkıntıya kalbeder. “Çabuk vaktimi geçireceğim.” diye, sıkıntıdan ya sefâhete, ya eğlenceye atılır. Hapis müddeti gibi, kıymettar ömrüne adâvet edip, çabuk öldürüp geçirmek istiyor.

Fakat tahavvülde ve harekette ve ayrı ayrı tavırlar içinde yuvarlanmakta olan bir hayat, kıymetini ihsâs ediyor, ömrün ehemmiyetini ve lezzetini bildiriyor. Meşakkatte ve musîbette dahi olsa, ömrün geçmesini istemiyor. “Aman güneş batmadı, ya gece bitmedi!” diye sıkıntısından “Of!”, “Of!” etmiyor.

Evet gayet zengin ve işsiz, istirahat dōşeğinde her şeyi mükemmel bir efendiden sor; “Ne hâldesin?” Elbette, “Aman vakit geçmiyor; gel bir şeş-beş oynayalım.”, veyahut “Vakti geçirmek için bir eğlence bulalım.”, gibi müteellimâne sözleri ondan işiteceksin. Veyahut tûl-ü emelden gelen, bu şeyim eksik, keşke şu işi yapsaydım gibi şekvâları işiteceksin.

¹ “Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde, ‘Biz Allaha aidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz’ derler.” (Bakara sûresi, 2/156)

² “En güzel isimler Allah’ındır.” (A’raf sûresi, 7/180)

Sen bir musîbetzede veya işçi ve meşakkatli bir hâlde olan bir fakirden sor, “Ne hâldesin?” Akli başında ise diyecek ki: “Şükürler olsun Rabbime, iyiyim, çalışıyorum. Keşke çabuk güneş gitmeseydi, bu işi de bitirseydim. Vakit çabuk geçiyor, ömür durmuyor gidiyor. Vakıa zahmet çekiyorum, fakat bu da geçer, her şey böyle çabuk geçiyor.” diye, mânen ömür ne kadar kıymetli olduğunu, geçmesindeki teessüfle bildiriyor. Demek meşakkat ve çalışmakla, ömrün lezzetini ve hayatın kıymetini anlıyor. İstirahat ve sıhhat ise, ömrü acılaştırıyor ki, geçmesini arzu ediyor.

Ey hasta kardeş! Bil ki, başka risalelerde tafsîlâtıyla kat’î bir sûrette isbât edildiği gibi; musîbetlerin, şerhlerin, hattâ günahların aslı ve mâyesi ademdir. Adem ise şerdir, karanlıktır. Yeknesak istirahat, sükût, sükûnet, tevakkuf gibi hâletler ademe, hiçliğe yakınlığı içindir ki, ademdeki karanlığı ihsâs edip sıkıntı veriyor. Hareket ve tahavvül ise vücuddur, vücudu ihsâs eder. Vücut ise hâlis hayırdır, nurdur.

Madem hakikat budur; sendeki hastalık, kıymetli hayatı sâfileştirmek, kuvvetleştirmek, terakki ettirmek ve vücudundaki sâir cihâzât-ı insâniyeyi o hastalıklı uzvun etrafına muâvenetârâne müteveccih etmek ve Sâni-i Hakîm’in ayrı ayrı isimlerinin nakışlarını göstermek gibi, çok vazifeler için, o hastalık senin vücuduna misafir olarak gönderilmiştir. İnşâallah çabuk vazifesini bitirir gider. Ve âfiyete der ki: “Sen gel, benim yerimde dâimî kal, vazifeni gör, bu hâne senindir, âfiyetle kal.”

Yirminci Deva

Ey derdine derman arayan hasta! Hastalık iki kısımdır. Bir kısmı hakikî, bir kısmı vehmîdir.

Hakikî kısmı ise, Şâfi-i Hakîm-i Zülcelâl, küre-i arz olan eczâhâne-i kübrâsında, her derde bir devâ istif etmiş.¹ O devalar ise, dertleri isterler. Her derde bir derman halk etmiştir. Tedâvi için ilâçları almak, istimâl etmek meşrûdur. Fakat tesiri ve şifâyı, Cenâb-ı Hak’tan bilmek gerektir. Dermanı O verdiği gibi, şifâyı da O veriyor.

Hâzık mütedeyyin hekimlerin tavsiyelerini tutmak, ehemmiyetli bir ilâçtır. Çünkü ekser hastalıklar sû-i istimâlâtan, perhizsizlikten ve israftan ve

¹ Her hastalık için uygun bir ilâcın olduğunu belirten ve tedavi yollarının araştırılmasını tavsiye buyuran hadis-i şerifler için bkz.: Buhârî, *tıb* 1; Müslim, *selâm* 69; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsneid* 1/377, 3/335.

hatâtattan ve sefâhetten ve dikkatsizlikten geliyor. Mütedeyyin hekim, elbette meşrû bir dâirede nasihat eder ve vesâyâda bulunur. Sû-i istimâlâtan, israfâtan men eder, teselli verir. Hasta o vesâyâ ve o teselliye itimâd edip hastalığı hafifleşir, sıkıntı yerinde bir ferahlık verir.

Amma vehmî hastalık kısmı ise; onun en müessir ilâcı, ehemmiyet vermemektir. Ehemmiyet verdikçe o büyür, şişer. Ehemmiyet vermezse küçülür, dağılır. Nasıl ki arılara iliştikçe, insanın başına üşüşürler, aldırılmazsan dağılır. Hem karanlıkta gözüne sallanan bir ipten gelen bir hayale ehemmiyet verdikçe büyür. Hattâ bazen onu dîvâne gibi kaçıır; ehemmiyet vermezse, âdi bir ipin yılan olmadığını görür, başındaki telâşına güler.

Bu vehmî hastalık çok devam etse, hakikate inkılâp eder. Vehham ve asabî insanlarda fenâ bir hastalıktır. Habbeyi kubbe yapar; kuvve-i mâneviyesi kırılır. Hususan merhametsiz yarım hekimlere veyahut insafsız doktorlara rast gelse, evhâmını daha ziyâde tahrik eder. Zengin ise malı gider; yoksa ya aklı gider veya sıhhati gider.

Yirmi Birinci Deva

Ey hasta kardeş! Senin hastalığında maddî elem var, fakat o maddî elemi tesirini izâle edecek ehemmiyetli bir mânevî lezzet seni ihâta ediyor. Çünkü peder ve vâlden ve akrabalar varsa, çoktan beri unuttuğun gayet lezzetli o eski şefkatleri senin etrafında yeniden uyanıp, çocukluk zamanında gördüğün o şirin nazarıları yine görmekle beraber; çok gizli perdeli kalan etrafındaki dostluklar, hastalığın câzibesıyla yine sana karşı muhabbetarâne baktıklarından, elbette onlara karşı senin bu maddî elemi pek ucuz düşer. Hem sen müftehirâne hizmet ettiğin ve iltifâtlarını kazanmasına çalıştığın zâtlar, hastalığın hükmüyle sana merhametkârâne hizmetkârlık ettiklerinden, efendilerine efendi oldun. Hem insanlardaki rikkat-i cinsiyeyi ve şefkat-i nev'iyeyi kendine celb ettiğinden, hiçten çok yardımcı ahbab ve şefkatli dost buldun. Hem çok meşakkatli hizmetlerden paydos emrini yine hastalıktan aldın, istirahat ediyorsun. Elbette senin cüz'î elemi, bu mânevî lezzetlere karşı seni şekvâyâ değil, teşekküre sevk etmelidir.

Yirmi İkinci Deva

Ey nüzûl gibi ağır hastalıklara müptelâ olan kardeş! Evvelâ sana müjde ediyorum ki; mümin için nüzûl mübarek sayılıyor. Bunu çoktan ehl-i velâyetten işitiyordum. Sırrını bilmezdim. Bir sırı şöyle kalbime geliyor ki:

Ehlullah, Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olmak ve dünyanın azîm mânevî tehlikelerinden kurtulmak ve saâdet-i ebediyeyi temin etmek için, iki esas ihtiyaren takip etmişler:

Birisi: Râbıta-yı mevttir. Yani, dünya fânî olduğu gibi, kendisi de içinde vazifedar fânî bir misafir olduğunu düşünmekle, hayat-ı ebedisine o sûretle çalışmışlar.

İkincisi: Nefs-i emmârenin ve kör hissiyâtın tehlikelerinden kurtulmak için, çileler ile, riyâzetlerle nefis-i emmârenin öldürülmesine çalışmışlar.

Sizler ey yarî vücudunun sıhhatini kaybeden kardeş! Sen ihtiyarsız, kısa ve kolay ve sebeb-i saâdet olan iki esas sana verilmiş ki; dâimâ senin vücudunun vaziyeti, dünyanın zevâlini ve insanın fânî olduğunu ihtâr ediyor. Daha dünya seni boğamıyor, gaflet senin gözünü kapayamıyor. Ve yarım insan vaziyetinde bir zâta, nefis-i emmâre elbette hevesât-ı rezile ile ve nefsanî müştehyât ile onu aldatamaz, çabuk o nefsin belâsından kurtulur.

İşte mümin sırr-ı îmân ile ve teslimiyet ve tevekkül ile, o ağır nüzûl gibi hastalıktan az bir zamanda, ehl-i velâyetin çileleri gibi istifâde edebilir. O vakit o ağır hastalık çok ucuz düşer.

Yirmi Üçüncü Deva

Ey kimsesiz, garib, biçâre hasta! Hastalığınla beraber kimsesizlik ve gurbet, sana karşı en katı kalbleri rikkate getirirse ve nazar-ı şefkati celb ederse; acaba Kur'ân'ın bütün sûrelerinin başlarında kendini er-Rahmânü'r-Rahîm sıfatıyla bize takdim eden ve bir lem'a-yı şefkatiyle umum yavrulara karşı umum vâlideleri, o hârîka şefkatiyle terbiye ettiren¹ ve her baharda bir cilve-i rahmetiyle zemin yüzünü nimetlerle dolduran ve ebedî bir hayattaki cennet, bütün mehâsiniyle bir cilve-i rahmeti olan senin Hâlık-ı Rahîmine îmân ile intisabın ve O'nu tanıyıp hastalığın lisân-ı acziyle niyazın, elbette senin bu gurbetteki kimsesizlik hastalığın, her şeye bedel O'nun nazar-ı rahmetini sana celb eder.

¹ “Cenâb-ı Hak rahmeti yüz parçaya böldü. Bunun doksan dokuz parçasını nezd-i ulûhiyetinde tuttu. Bir tek parçayı da yer yüzüne indirdi. Varlıklar arasındaki merhametin kaynağı işte bu parçadır. Atın yavrusuna basma endişesiyle ayağını kaldırmaması da bu merhamet sebebiyledir.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *edeb* 19, *rikak* 19; Müslim, *tevbe* 17; Tirmizî, *deavât* 107-108; İbni Mâce, *zühd* 35.

Madem O var, sana bakar, sana her şey var. Asıl gurbette, kimsesizlikte kalan odur ki; î mân ve teslimiyetle O'na intisap etmesin veya intisabına ehemmiyet vermesin.

Yirmi Dördüncü Deva

Ey masum hasta çocuklara ve masum çocuklar hükmünde olan ihtiyarlara hizmet eden hasta bakıcılar! Sizin önünüzde mühim bir ticaret-i uhreviye var. Şevk ve gayret ile o ticareti kazanınız.

Masum çocukların hastalıklarını, o nazik vücudlara bir idman, bir riyâzet ve ileride dünyanın dağdağalarına mukavemet verdirmek için bir şırınga ve bir terbiye-i rabbâniye gibi, çocuğun hayat-ı dünyeviyesine âit çok hikmetlerle beraber ve hayat-ı rûhiyesine ve tasaffî-i hayatına medâr olacak büyüklerdeki keffaretü'z-zünûb yerine, mânevî ve ileride veyahut âhirette terakkiyât-ı mânevîyesine medâr şırıngalar nev'indeki hastalıklardan gelen sevâp, peder ve vâlidelerinin defter-i âmâline, bilhassa sırr-ı şefkatle çocuğun sıhhatini kendi sıhhatine tercih eden vâlidesinin sayfa-yı hasenâtına girdiği, ehl-i hakikatçe sâbittir.

İhtiyarlara bakmak ise; hem azîm sevâp almakla beraber, o ihtiyarların ve bilhassa peder ve vâlide ise, duâlarını almak ve kalblerini hoşnud etmek ve vefakârâne hizmet etmek,¹ hem bu dünyadaki saâdete,² hem âhiretin saâdetine³ medâr olduğu rivâyât-ı sahiha ile ve çok vukûât-ı tarihiye ile sâbittir. İhtiyar peder ve vâlidesine tam itaat eden bahtiyar bir veled, evlâdından aynı vaziyeti gördüğü gibi; bedbaht bir veled eğer ebeveynini rencide etse, azâb-ı uhrevîden başka, dünyada çok felâketlerle cezâsını gördüğü, çok vukûâtla sâbittir.⁴

Evet ihtiyarlara, masumlara, yalnız akrabasına bakmak değil; belki ehl-i î mân –madem sırr-ı î mânla uhuvvet-i hakikiye var– onlara rast gelse, muhterem hasta ihtiyar ona muhtaç olsa, rûh u canla ona hizmet etmek İslâmiyet'in muktezâsıdır.

¹ Anne-baba hakkına tam riayet etmek ve onlara en iyi şekilde muamelede bulunmak gerektiği hususunda bkz.: Buhârî, edeb 1-6; Müslim, birr 1-6, 9, 10.

² Büyüklerin hayır ve bereket vesilesi olacağına dair bkz.: et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-eusat 9/16; el-Beyhakî, Şuabü'l-îmân 7/463; el-Aclûnî, Keşfü'l-hafâ 1/477.

³ Kişinin anne-babasına yaşlılıkları zamanında bakmasıyla cenneti kazanabileceğine dair bkz.: Müslim, birr 9; Tirmizî, deavât 110.

⁴ Bkz.: “Anne babasına lânetler okuyup rencide eden kimseye Allah lânet eder.” Müslim, edâhi 45; Ahmed İbni Hanbel, el-Müsne'd 1/118, 152.

Yirmi Beşinci Deva

Ey hasta kardeşler! Siz gayet nâfi' ve her derde deva ve hakikî lezzetli kudsî bir tiryak isterseniz, îmânınızı inkişâf ettiriniz. Yani tövbe ve istiğfar ile ve namaz ve ubûdiyetle, o tiryâk-ı kudsî olan îmânı ve îmândan gelen ilâcı istimâl ediniz.

Evet, dünyaya muhabbet ve alâka yüzünden güyâ âdetâ ehl-i gafletin dünya gibi büyük, hasta, mânevî bir vücudu vardır. Îmân ise, o dünya gibi zevâl ve firâk darbelerine, yara ve bere içinde olan o mânevî vücuduna birden şifâ verip; yaralardan kurtarıp, hakikî şifâ verdiğini pek çok risalelerde kat'î isbât etmişiz. Başınızı ağrıtmamak için kısa kesiyorum.

Îmân ilâcı ise, ferâizi mümkün oldukça yerine getirmekle tesirini gösteriyor. Gaflet ve sefâhet ve hevesât-ı nefsaniye ve lehviyat-ı gayr-i meşrûa, o tiryakin tesirini men eder. Hastalık madem gafleti kaldırıyor, iştihayı kesiyor, gayr-i meşrû keyiflere gitmeye mâni oluyor; ondan istifâde ediniz. Hakikî îmânın kudsî ilâçlarından ve nurlarından tövbe ve istiğfar ile, duâ ve niyaz ile istimâl ediniz.

Cenâb-ı Hak sizlere şifâ versin, hastalıklarınızı keffaretü'z-zünûb yapsın, âmîn, âmîn, âmîn...

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ
رَبِّنَا بِالْحَقِّ¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ طِبِّ الْقُلُوبِ وَدَوَائِهَا وَعَافِيَةِ الْأَبْدَانِ وَشِفَائِهَا وَنُورِ
الْأَبْصَارِ وَضِيَائِهَا وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ³

¹ “Hamdolsun bizi bu cennete erıştiren Allah’a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmısaydı, biz kendiliğimize yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.” derler.” (A’râf sûresi, 7/43)

² “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

³ Allahım! Kalblerin derman ve devâsı, bedenlerin âfiyet ve şifası, gözlerin nur ve ziyası olan Efendimiz Muhammed’e (sallâllâhu aleyhi ve sellem), âl ve ashabına salât ve selâm et.

وَهُوَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ Meâli: “Bu kitap her derde dermandır.” Tevâfukât-ı latîfendendir ki; Re’fet Bey’in birinci tesvidden gayet sûratle yazdığı nüsha ile beraber, Hüsrev’in yazdığı diğer bir nüshada, ihtiyarsız hiç düşünmeden, satır başlarında gelen elifleri saydık; aynen bu دَوَاءٌ لِكُلِّ دَاءٍ cümlesine tevâfuk ediyor.¹(Hâşiye-1) Hem bu risalenin müellifinin Said ismine, bir tek fark ile yine tevâfuk ediyor.²(Hâşiye-2) Yalnız risalenin unvanına âit yazıdaki bir elif hesaba dâhil edilmemiştir.

Cây-ı hayrettir ki: Süleyman Rüşdü’nün yazdığı nüsha, hiç elif hatıra gelmeden ve düşünmeden, 114 elif, 114 şifâ-yı kudsiyeyi tazammun eden, 114 süver-i Kur’âniye’nin adedine tevâfukla beraber دَوَاءٌ لِكُلِّ دَاءٍ şeddeli lâm bir sayılmak cihetiyle, 114 harfine tam tamına tevâfuk ediyor.

Yirmi Beşinci Lem'a'nın Zeyli

On Yedinci Mektup olup, Mektubât mecmûasına idhal edildiğinden buraya dercedilmedi.

¹ (Hâşiye-1) Sonradan yazılan ihtârın iki elifi bu hesaba dâhil olamayacağı için dâhil edilmemiştir.

² (Hâşiye-2) Madem Kerâmet-i Aleviye’de ve Gavsîye’de, Said’in âhırinde nida için vaz’ edilmiş bir elif var, Saidâ olmuş; belki fazla olan bu elif, o elife bakıyor.

Yirmi Altıncı Lem'a

İhtiyarlar Lem'ası

Yirmi Altı Rica ve ziyâ-yı teselliyi câmidir.

İhtâr: Her bir “rica”nın başında mânevî derdimi gayet elîm ve sizi müteessir edecek derecede yazdığımın sebebi: Kur'ân-ı Hakîm'den gelen ilâcın fevkalâde tesirini göstermek içindir. İhtiyarlara âit bu Lem'a, üç-dört cihetle hüsn-ü ifadeyi muhafaza edememiş:

Birincisi: Sergüzeşt-i hayatıma âit olduğu için, o zamanlara hayalen gidip o hâlette yazıldığından; ifade, intizamını muhafaza edemedi.

İkincisi: Sabah namazından sonra gayet yorgunluk hissettiğim bir zamanda, hem sürâte mecburiyet tahtında yazıldığından ifadede müşevveşiyet düşmüş.

Üçüncüsü: Yanımda daim yazacak bulunmadığından, yanımda bulunan kâtibin de Risale-i Nur'a âit dört-beş vazifesi olmakla, tashihatına tam vakit bulamadığımızdan intizamsız kaldı.

Dördüncüsü: Telifin akabinde ikimiz de yorgun olarak, mânâyı dikkatle düşünemeyerek, gayet sathî bir tashihle iktifâ edildiğinden, tarz-ı ifadede elbette kusurlar bulunacak. Âlicenab ihtiyarlardan, ifadedeki kusurlarıma nazâr-ı müsamaha ile bakmak; ve rahmet-i ilâhiye boş olarak döndürmediği mübarek ihtiyarlar,¹ ellerini dergâh-ı ilâhiye açtıkları vakit bizi de duâlarında dâhil etsinler.

¹ Cenâb-ı Hakk'ın, dergâhına el açan yaşlı kimseleri eli boş çevirmekten hayâ ettiğine dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/270; el-Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 10/149; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/284. Ayrıca genel mânâda Cenâb-ı Hakk'ın, dergâhına kalkın hiçbir eli boş çevirmediğine dair bkz.: el-Bezzâr, *el-Müsne'd* 6/479; Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 3/391; İbni Hibbân, *es-Sahih* 3/160; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/31.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كَهَيْعَصَ ۞ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ۞ إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ۞ قَالَ رَبِّ إِنِّي
وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا¹

Şu Lem'a Yirmi Altı Ricadır.

Birinci Rica

Ey sinn-i kemâle gelen muhterem ihtiyar kardeşler ve ihtiyare hemşireler! Ben de sizin gibi ihtiyarım. İhtiyarlık zamanında ara sıra bulduğum ricaları ve o ricalardaki teselli nuruna sizi de teşrik etmek arzusuyla, başımdan geçen bazı hâlâtı yazacağım. Gördüğüm ziyâ ve rast geldiğim rica kapıları, elbette benim nâkıs ve müşevveş istidâdına göre görülmüş, açılmış. İnşâallah sizlerin sâfî ve hâlis istidâtlarınız, gördüğüm ziyâyı parlattıracak; bulduğum ricayı daha ziyâde kuvvetleştirecek.

İşte gelecek o ricaların ve ziyâların menbaı, madeni, çeşmesi; îmandır.

İkinci Rica

İhtiyarlığa girdiğim zaman; bir gün güz mevsiminde, ikinci vaktinde, yüksek bir dağda dünyaya baktım. Birden gayet rikkatli ve hazîn ve bir cihette karanlıklı bir hâlet bana geldi. Gördüm ki; ben ihtiyarlandım, gündüz de ihtiyarlanmış, sene de ihtiyarlanmış, dünya da ihtiyarlanmış. Bu ihtiyarlıklar içinde dünyadan firâk ve sevdiklerimden iftirâk zamanı yaklaştığından, ihtiyarlık beni ziyâde sarstı.

Birden rahmet-i ilâhiye öyle bir sûrette inkişâf etti ki; o rikkatli hüznün ve firâkı, kuvvetli bir rica ve parlak bir teselli nuruna çevirdi.

Evet ey benim gibi ihtiyarlar! Kur'ân-ı Hakîm'de yüz yerde “er-Rahmân er-Rahîm” sıfatlarıyla kendini bizlere takdim eden ve dâimâ zeminin yüzünde merhamet isteyen zihayatların imdâdına rahmetini gönderen ve gaybdan her sene baharı hadsiz nimet ve hediyeleriyle doldurup rızka muhtaç bizlere

¹ “Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, Senin Rabbinin, kulu Zekeriyâ'ya olan lütuf ve ihsanının anlatımıdır. O Rabbine gizlice seslenip şöyle niyaz etmişti: Yâ Rabbi, iyice yaşlandım, kemiklerim zayıfladı, eridi, başımdaki saçların ağardı, beyaz alevler gibi tutuştu. Yâ Rabbi, Sana her ne için yalvardıysam, asla mahrum kalmadım, bedbaht olmadım.” (Meryem sûresi, 19/1-4)

yetiştiren ve zaaf u acz derecesi nisbetinde rahmetinin cilvesini ziyâde gösteren bir Hâlık-ı Rahîmimizin rahmeti, bu ihtiyarlığımızda en büyük bir rica ve en kuvvetli bir ziyâdır. Bu rahmeti bulmak, îmân ile o Rahmân'a intisap etmek ve ferâizi kılmakla O'na itaat etmektir.

Üçüncü Rica

Bir zaman gençlik gecesinin uykusundan ihtiyarlık sabahıyla uyandığım vakit kendime baktım; vücudum kabir tarafına bir inişten koşar gibi gidiyor. Niyazî-i Mısırî'nin,

*Günde bir taşı bina-yı ömrümün düştü yere,
Can yatar gafil, binası oldu vîran bîhaber...¹*

dediği gibi, rûhumun hânesi olan cismimin de her gün bir taşı düşmekle yıpranıyor ve dünya ile beni kuvvetli bağlayan ümitlerim, emellerim kopmaya başladılar. Hadsiz dostlarımdan ve sevdiklerimden müfâratat zamanının yakınlaştığını hissettim. O mânevî ve çok derin ve devasız görünen yaranın merhemini aradım, bulamadım. Yine Niyazî-i Mısırî gibi dedim ki:

*Dil bekâsı, Hak fenâsı istedi mülk-i tenim,
Bir devasız derde düştüm, âh ki Lokman bîhaber!² 3(Hâşiye)*

O vakit birden merhamet-i ilâhiyenin lisânı, misâli, timsâli, dellâlî, mümessili olan Peygamber-i Zîşân (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın nuru ve şefaati ve beşere getirdiği hediye-i hidâyeti, o dermansız hadsiz zannettiğim yaraya güzel bir merhem ve tiryak oldu. Karanlıklı yeisimi, nurlu bir ricaya çevirdi.

Evet ey benim gibi ihtiyarlığını hisseden muhterem ihtiyar ve ihtiyareler! Biz gidiyoruz, aldanmakta fayda yok. Gözümüzü kapamakla bizi burada durdurmazlar, sevkîyat var. Fakat gafletten ve kısmen de ehl-i dalâletten gelen zulûmât evhâmlarıyla bize firâklı ve karanlıklı görünen berzah memleketi, ahabpların mecmuidir. Başta şefiimiz olan Habibullah (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile bütûn dostlarımıza kavuşmak âlemdir.

¹ Niyazi Mısırî, *Divân* s.149 (133. şiir, 2. beyit)

² Niyazi Mısırî, *Divân* s.149 (133. şiir, 3. beyit)

³ (Hâşiye) Yani: Benim kalbim bütün kuvvetiyle bekâ istediği hâlde; hikmet-i ilâhiye, cesedimin harabiyetini iktizâ ediyor. Hekim-i Lokman da çaresini bulamadığı dermansız bir derde düştüm.

Evet bin üç yüz elli senede, her sene üç yüz elli milyon insanların Sultanı ve onların rûhlarının Mürebbsi ve akıllarının Muallimi ve kalblerinin Mahbûbu ve her günde ¹ كَالْفَاعِلِ sırınca, bütün o ümmetinin işlediği hasenâtın bir misli, sayfa-yı hasenâtına ilâve edilen ve şu kâinattaki makâsıd-ı âliye-i ilâhiyenin medârı ve mevcûdâtın kıymetlerinin teâlisinin sebebi olan o Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), dünyaya geldiği dakikada “Ümmetî! Ümmetî!” –rivâyet-i sahiha ile ve keşf-i sâdıkla– dediği gibi,² mahşerde herkes “Nefsî! Nefsî!” dediği zaman, yine “Ümmetî! Ümmetî!”³ diyerek en kudsi ve en yüksek bir fedâkârlık ile, yine şefaatiyle ümmetinin imdâdına koşan bir Zât’ın gittiği âleme gidiyoruz. Ve o güneşin etrafında hadsiz asfiyâ ve evliyâ yıldızlarıyla ışıklanan öyle bir âleme gidiyoruz.

İşte o Zât’ın şefaati altına girip ve nurundan istifâde etmenin ve zulûmât-ı berzahiyeden kurtulmanın çaresi: Sünnet-i seniyyeye ittibâdır.

Dördüncü Rîca

Bir zaman ihtiyarlığa ayak bastığımdan, gafleti idame ettiren sıhhat-i bedenim de bozulmuştu. İhtiyarlıkla hastalık, müttefikan bana hücum etti. Başıma vura vura uykumu kaçırdılar. Çoluk-çocuk, mal gibi beni dünya ile bağlayacak alâkalar da yoktu. Gençlik sersemliğiyle zayı ettiğim sermaye-i ömrümün meyvelerini; bütün günahlar, hatîâtlar gördüm. Niyazî-i Mısırî gibi feryad eyleyerek dedim:

*Bir ticaret yapmadım, nakd-i ömür oldu hebâ,
Yola geldim; lâkin göçmüş cümle kervan bîhaber.
Ağlayıp nâlân edip düştüm yola تنها garib,
Dîde giryan, sîne biryan, akıl hayran bîhaber.⁴*

O vakit gurbette idim. Me’yûsane bir hüzün ve nedâmetkârâne bir tees-süf ve istimdâdkârâne bir hasret hissettim.

¹ (Bir işe) sebep olan, (onu bizzat) yapan gibidir.

² Doğduğu zaman Efendimiz’in (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), başını kaldırıp bakışlarını semâya diktiğine.. secde, ellerini kaldırmış, çok muhtar bir vaziyette dua ettiğine.. tekbir getirdiğine.. dair rivayetler için bkz.: es-Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/80, 85, 91; en-Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemîn* s.224, 227, 228.

³ Buhârî, *tevhid* 36, *tefsîru sûre* (17) 5; Müslim, *îmân* 326, 327, Tirmizî, *kıyâmet* 10.

⁴ Niyazi Mısırî, *Divân* s.149 (133. şiir, 4. ve 5. beyit).

Birden Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân imdâda yetiştî. Bana o kadar kuvvetli bir rica kapısını açtı ve öyle hakikî bir teselli ziyâsını verdi ki, o vaziyetimin yüz derece fevkindeki yeisi dahi izâle eder ve o karanlıkları dağıtabilirdi.

Evet ey benim gibi dünya ile alâkaları kesilmeye başlayan ve dünya ile bağlanan ipleri kopmaya yüz tutan muhterem ihtiyar ve ihtiyareler! Bu dünyayı en mükemmel ve muntazam bir şehir, bir saray hükmünde halk eden bir Sâni-i Zülcelâl, mümkün müdür ki; o şehirde, o sarayda en ehemmiyetli misafirleriyle ve dostlarıyla konuşmasın, görüşmesin. Madem bilerek bu sarayı yapmış ve irade ve ihtiyar ile tanzim ve tezyin etmiş; elbette nasıl ki “Yapan bilir.” öyle de “Bilen konuşur.”¹ Madem bu sarayı, bu şehri bize güzel bir misafirhâne ve ticaretgâh yapmış; elbette bize karşı münasebâtını ve bizden arzularını gösterecek bir defteri, bir kitabı bulunacaktır.

İşte, o kudsî defterin en mükemmeli; kırk vecihle mucize ve her dakikada hiç olmazsa yüz milyonun dillerinde gezen, nur serpen ve her bir harfinde asgari olarak on sevâp ve on hasene² ve bazen on bin ve bazen Leyle-i Kadir sırrıyla bir harfine otuz bin hasene ve meyve-i cennet ve nur-u berzah veren Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'dır. Bu makamda O'na rekabet edecek kâinata hiçbir kitap yoktur ve hiçbir kimse gösteremez.³ Madem bu elimizdeki Kur'ân, Semâvât ve arzın Hâlık-ı Zülcelâlinin rubûbiyet-i mutlakası noktasından ve azamet-i ulûhiyeti cihetinden ve ihâta-yı rahmeti cânibinden gelen kelâmıdır, fermanıdır; bir maden-i rahmetidir.⁴ O'na yapış.⁵ Her derde bir deva,⁶ her zulmete bir ziyâ,⁷ her yeise bir rica, içinde vardır.

¹ “O yarattığı mahlûkunu hiç bilmez olur mu?” (Mülk sûresi, 67/14)

² Kur'ân okurken her bir harfine on sevap verileceğine dair bkz.: Tirmizî, *fezâilü'l-Kur'ân* 16; Dârimî, *fezâilü'l-Kur'ân* 1.

³ Kur'ân'ın, bir sûresinin hatta bir tek ayetinin dahi benzerinin getirilemeyeceğine dair bkz.: İsrâ sûresi, 17/88; Kasas sûresi, 28/49; Hüd sûresi, 11/13; Yûnus sûresi, 10/37-38; Tûr sûresi, 52/33-34; Bakara sûresi, 2/23.

⁴ Kur'ân'ın rahmet oluşunu bildiren ayet-i kerîmeler için bkz.: En'am sûresi, 6/155; İsrâ sûresi, 17/82; Kasas sûresi, 28/86; A'râf sûresi, 7/52; Yûnus sûresi, 10/57; Nahl sûresi, 16/64.

⁵ Kur'ân'a yapışmayı, emirlerine sınıksız sarılmayı emir buyuran ayet-i kerîmeler ve hadis-i şerifler için bkz.: Zuhur sûresi, 43/43; A'râf sûresi, 7/170; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 36; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/366; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 5/183.

⁶ Kur'ân'ın dertlere deva olduğunu bildiren ayet-i kerîmeler ve hadis-i şerifler için bkz.: İsrâ sûresi, 17/82; Yûnus sûresi, 10/57; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/222; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 9/222; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 9/345.

⁷ “Allah size gerçekleri hatırlatan bir kitap indirdi, bir elçi gönderdi. Allah'ın nurlar saçan, yollar açan âyetlerini sizlere okuyor ki iman edip makbul ve güzel işler yapanları karanlıklardan aydınlığa çıkarırsın.” (Talâk sûresi, 65/10, 11)

İşte bu ebedî hazinenin anahtarı îmândır ve teslimdir ve O'nu dinleyip kabul etmek ve okumaktır.

Beşinci Rica

Bir zaman ihtiyarlığımın mebdeinde, bir inzivâ arzusuyla, İstanbul'un boğaz tarafındaki Yuşa Tepesi'nde, yalnızlıkla rûhum bir istirahat aradı. Bir gün o yüksek tepede, dâire-i ufka, etrafa baktım. Gayet hazîn ve rikkatli bir levha-yı zevâl ve firâkı, ihtiyarlığın ihtârıyla gördüm. Şecere-i ömrümün kırk beşinci senesi olan kırk beşinci dalındaki yüksek makamından, tâ hayatımın aşağı tabakalarına nazar gezdirdim. Gördüm ki; o aşağıda, her bir dalında, her bir senenin zarfında sevdiklerimden ve alâkadarlarımdan ve tanıştıklarımdan hadsiz cenazeler var. Ve o firâk ve iftirâktan gelen gayet rikkatli bir mânevî teessürât içinde, Fuzulî-i Bağdadî gibi, müfârat eden dostları düşünererek enin edip:

Vaslını yâd eyledikçe ağlarım,

Tâ nefes var ise kuru cismimde feryad eylerim.

diyerek bir teselli, bir nur, bir rica kapısını aradım. Birden, âhirete îmân nuru, imdâda yetiştî. Hiç sönmez bir nur, hiç kırılmaz bir rica verdi.

Evet ey benim gibi ihtiyar kardeşler ve ihtiyare hemşireler! Madem âhiret var ve madem bâkîdir ve madem dünyadan daha güzeldir ve madem bizi Yaratan Zât hem Hakîm, hem Rahîm'dir... ihtiyarlıktan şekvâ ve teessûf etmemeliyiz... Bilâkis ihtiyarlık, îmân ile ibâdet içinde sinn-i kemâle gelip, vazife-i hayattan terhis ve âlem-i rahmete istirahat için gitmeye bir alâmet olduğu cihetle ondan memnun olmalıyız.

Evet, nass-ı hadîs ile; nev-i beşerin en mümtaz şahsiyetleri olan yüz yirmi dört bin enbiyânın¹ icmâ' ve tevâtür ile; kısmen şuhûda ve kısmen hak-kal-yakîne istinaden, müttefikân âhiretin vücudundan ve insanların oraya sevk edileceğinden ve bu kâinatın Hâlıkının kat'î vaad ettiği âhireti getireceğinden haber verdikleri gibi, onların verdikleri haberi keşif ve şuhûd ile ilmelyakîn sûretinde tasdik eden yüz yirmi dört milyon evliyânın o âhiretin vücuduna şehâdetleriyle ve bu kâinatın Sâni-i Hakîm'inin bütün esmâsı bu

¹ 124 bin Nebî, 315 (veya 313) Resûl olduğuna dair bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 5/265; İbni Hibbân, *es-Sahih* 2/77; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/217.

dünyada gösterdikleri cilveleriyle, bir âlem-i bekâyı bilbedâhe iktizâ ettiklerinden; yine âhiretin vücuduna delâletiyle; ve her sene baharda, rûy-u zeminde ayakta duran hadd ü hesaba gelmez ölmüş ağaçların cenazelerini emr-i kün feyekûn¹ ile ihyâ edip ba'sü ba'de'l-mevt'e mazhar eden ve haşır ve neşrin yüz binler nümûnesi olarak nebâtât tâifelerinden ve hayvanât milletlerinden üç yüz bin nevileri haşır u neşreden hadsiz bir kudret-i ezeliye ve hesapsız ve israfsız bir hikmet-i ebediye ve rızka muhtaç bütün zîrûhları kemâl-i şefkatle gayet hârika bir tarzda iâşe ettiren ve her baharda az bir zamanda hadd ü hesaba gelmez envâ-ı zînet ve mehâsini gösteren bir rahmet-i bâkiye ve bir inâyet-i daimenin bilbedâhe âhiretin vücudunu istilzâm ile; ve şu kâinatın en mükemmel meyvesi ve Hâlık-ı Kâinat'ın en sevdiği masnûu ve kâinatın mevcûdâtıyla en ziyâde alâkadar olan insandaki şedid, sarsılmaz, dâimî olan aşk-ı bekâ ve şevk-i ebediyet ve âmâl-i sermediyet, bilbedâhe işaret ve delâletiyle bu âlem-i fânîden sonra bir âlem-i bâkî ve bir dâr-ı âhîret ve bir dâr-ı saâdet bulunduğunu o derece kat'î bir sûrette isbât ederler ki, dünyanın vücudu kadar, bilbedâhe âhiretin vücudunu kabul etmeyi istilzâm ederler.²(Hâşiye)

Madem Kur'ân-ı Hakîm'in bize verdiği en mühim bir ders, "îmân-ı bi'l-âhîret"tir ve o îmân da bu derece kuvvetlidir ve o îmânda öyle bir rica ve bir teselli var ki; yüz bin ihtiyarlık bir tek şahsa gelse, bu îmândan gelen teselli mukâbil gelebilir. Biz ihtiyarlar ³كَمَالِ الْإِيمَانِ deyip, ihtiyarlığımıza sevinmeliyiz.

Altıncı Rica

Bir zaman elîm bir esaretimde, insanlardan tevahhuş edip Barla Yayı-şında Çam Dağı'nın tepesinde yalnız kaldım. Yalnızlıkta bir nur arıyordum.

¹ "(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) 'ol!' der, o da olur." (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

² (Hâşiye) Evet, sübûtî bir emri ihbâr etmenin kolaylığı ve inkâr ve nefyetmenin gayet müşkül olduğu, bu temsilden görünür. Şöyle ki, biri dese: "Meyveleri süt konserveleri olan gayet hârika bir bahçe, küre-i arz üzerinde vardır." Diğeri dese: "Yoktur." İsbât eden, yalnız onun yerini veyahut bazı meyvelerini göstermekle kolayca dâvâsını isbât eder. İnkâr eden adam, nefyini isbât etmek için, bütün küre-i arzı görmek ve göstermekle dâvâsını isbât edebilir. Aynen öyle de; cenneti ihbâr edenler, yüz binler tereşşuhâtını, meyvelerini, âsârını gösterdiklerinden kat-ı nazar... iki şahid-i sâdıkın sübûtuna şehâdetleri kâfi gelirken; onu inkâr eden, hadsiz bir kâinatı, hadsiz ebedî zamanı temâşâ etmek ve görmek ve eledikten sonra inkârını isbât edebilir, ademini gösterebilir.

İşte ey ihtiyar kardeşler! İmân-ı âhiretin ne kadar kuvvetli olduğunu anlayınız.

³ Kâmil iman nasip etmesinden dolayı Allah'a hamdolsun!

Bir gece, o yüksek tepenin başındaki yüksek bir çam ağacının üstündeki üstü açık odacıkta idim. Üç dört gurbeti birbiri içinde ihtiyarlık bana ihtâr etti. Altıncı Mektup'ta izah edildiği gibi; o gece ıssız, sessiz, yalnız, ağaçların hışırtılarından ve hemhemelerinden gelen hazîn bir sadâ, bir ses, rikkatime, ihtiyarlığıma, gurbetime ziyâde dokundu. İhtiyarlık bana ihtâr etti ki; gündüz nasıl şu siyah bir kabre tebeddül etti, dünya siyah kefenini giydi, öyle de; senin ömrünün gündüzü de geceye ve dünya gündüzü de berzah gecesine ve hayatın yazı dahi ölümün kış gecesine inkılâp edeceğini kalbimin kulağına söyledi. Nefsim bilmeceburiye dedi:

Evet, ben vatanımdan garip olduğum gibi, bu elli sene zarfındaki ömrümde zevâl bulan sevdiklerimden ayrı düştüğümünden ve arkalarında onlara ağlayarak kaldığımdan, bu vatan gurbetinden daha ziyâde hazîn ve elîm bir gurbettir. Ve bu gece ve dağın garibâne vaziyetindeki hazîn gurbetten daha ziyâde hazîn ve elîm bir gurbete yaklaşıyorum ki, bütün dünyadan birden müfârat zamanı yaklaştığını ihtiyarlık bana haber veriyor. Bu gurbet gurbet içinde ve bu hüzün hüzün içindeki vaziyetten bir rica, bir nur aradım.

Birden îmân-ı billâh imdâda yetişti. Öyle bir ünsiyet verdi ki; bulunduğum muzaaf vahşet bin defa tezâuf etse idi, yine o teselli kâfi gelirdi.

Evet, ey ihtiyar ve ihtiyareler! Madem Rahîm bir Hâlıkımız var; bizim için gurbet olamaz. Madem O var, bizim için her şey var. Madem O var, melâikeleri de var. Öyle ise bu dünya boş değil, hâlî dağlar, boş sahrâlar Cenâb-ı Hakk'ın ibâdıyla doludur.¹ Zîşuûr ibâdından başka, O'nun nuruyla, O'nun hesabıyla taşı da ağacı da birer mûnis arkadaş hükmüne geçer; lisân-ı hâl ile bizim ile konuşabilirler ve eğlendirirler.

Evet, bu kâinatın mevcûdâtı adedince ve bu büyük kitab-ı âlemin harfleri sayısınca vücuduna şehâdet eden ve zirûhların medâr-ı şefkat ve rahmet ve inâyet olabilen cihâzâtı ve mat'ûmâtı ve nimetleri adedince rahmetini gösteren deliller, şâhidler, bize Rahîm, Kerîm, Enîs, Vedûd olan Hâlıkımızın, Sâni'imizin, Hâmimizin dergâhını gösteriyorlar. O dergâhta en makbul bir şefaataçı, acz ve zaafıdır. Ve acz ve zaafın tam zamanı da, ihtiyarlıktır. Böyle bir dergâha makbul bir şefaataçı olan ihtiyarlıktan küsmek değil, sevmek lâzımdır.

¹ Göremediğimiz her tarafın secde eden meleklerle dolu olduğunu bildiren hadis-i şerif için bkz.: Tirmizî, *zühd* 9; İbnî Mâce, *zühd* 19; el-Bezzâr, *el-Müsne'd* 9/358.

Yedinci Rica

Bir zaman ihtiyarlığın başlangıcında, Eski Said'in gülmeleri Yeni Said'in ağlamalarına inkılâp ettiği hengâmda, Ankara'daki ehl-i dünya, beni Eski Said zannedip oraya istediler; gittim. Güz mevsiminin âhirlerinde Ankara'nın benden çok ziyâde ihtiyarlanmış, yıpranmış, eskimiş kalesinin başına çıktım. O kale, tahaccür etmiş hâdisât-ı tarihiye sûretinde bana göründü. Senenin ihtiyarlık mevsimiyle benim ihtiyarlığım, kalenin ihtiyarlığı, beşerin ihtiyarlığı, şanlı Osmanlı Devleti'nin ihtiyarlığı ve Hilâfet saltanatının vefatı ve dünyanın ihtiyarlığı; bana gayet hazîn ve rikkatli ve firkatli bir hâlet içinde, o yüksek kalede geçmiş zamanın derelerine ve gelecek zamanın dağlarına baktırdı ve baktım. Birbiri içinde beni ihâta eden dört-beş ihtiyarlık karanlıkları içinde, Ankara'da en kara bir hâlet-i rûhiye hissettiğimden,^{1(Hâşiye)} bir nur, bir teselli, bir rica aradım.

Sağa, yani mâzi olan geçmiş zamana bakıp teselli ararken; bana mâzi, pederimin ve ecdâdımın ve nev'imın bir mezar-ı ekberi sûretinde göründü, teselli yerine vahşet verdi.

Sol tarafım olan istikbâle derman ararken baktım. Gördüm ki; benim ve emsâlimin ve nesl-i âtinin büyük ve karanlıklı bir kabri sûretinde göründü, ünsiyet yerine dehşet verdi.

Sağ ile soldan tevahhuş edip hazır gününe baktım. O gafletli ve tarihvârî nazarıma o hazır gün, yarım ölmekte ve hareket-i mezbuhanedeki ızdırıp çeken cismimin cenazesini taşıyan bir tabut sûretinde göründü.

Sonra bu cihetten dahi me'yûs olunca, başımı kaldırıp ömrümün ağacının başına baktım. Gördüm ki; o ağacın tek bir meyvesi var, o da benim cenazemdir; o ağaç üstünde duruyor, bana bakıyor.

O cihetten dahi tevahhuş edip başımı aşağıya eğdim, o ömür ağacının aşağısına, köküne baktım. Gördüm ki; o aşağıda olan toprak, kemiklerimin toprağıyla, mebde-i hilkatimin toprağı birbirine karışmış bir sûrette ayaklar altında çiğneniyor gördüm. O da derman değil, belki derdime dert kattı.

Sonra mecburiyetle arkama baktım. Gördüm ki; esassız, fânî olan dünya, hiçlik derelerinde ve yokluk zulûmâtında yuvarlanıp gidiyor. Derdime merhem ararken, zehir ilâve etti.

¹ (Hâşiye) O zaman bu hâlet-i rûhiye Farisî bir münâcât sûretinde kalbe geldi, yazdım. Ankara'da Hubab Risalesi'nde tab' edilmiştir.

O cihette dahi hayır göremediğimden ön tarafıma baktım; ileriye nazarı mı gönderdim. Gördüm ki; kabir kapısı tam yolumun üstünde açık görünüp, ağzını açmış bana bakıyor. Onun arkasında ebed tarafına giden cadde ve o caddede giden kâfileler uzaktan uzağa nazara çarpıyor.

Ve bu altı cihetten gelen dehşetlere karşı bana nokta-yı istinad ve silâh-ı müdafaa olacak, cüz'î bir cüz-ü ihtiyariden başka bir şey elimde yok. O hadsiz âdâ ve hesapsız muzır şeylere karşı tek bir silâh-ı insanî olan o cüz-ü ihtiyarî; hem nâkıs, hem kısa, hem âciz, hem îcâdsız olduğundan, kesbden başka bir şey elinden gelmez. Ne geçmiş zamana geçebilir, tâ ondan bana gelen hüzn-leri sustursun ve ne de istikbâle hulûl edebilir, tâ ondan gelen korkuları men etsin. Geçmiş ve geleceklere âit emellerime ve elemelerime faydası olmadığını gördüm.

Bu altı cihetten gelen dehşet ve vahşet ve karanlık ve me'yûsiyet içinde çırpındığım hengâmda, birden Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın semâsında parlayan îmân nurları imdâda yetiştirdi. O altı ciheti o kadar tenvir edip ışıktırdı ki; gördüğüm o vahşetler, o karanlıklar yüz derece tezâuf etse idi, yine o nur, onlara karşı kâfi ve vâfi idi. Bütün o dehşetleri birer birer teselliye ve o vahşetleri birer birer ünsiyete çevirdi. Şöyle ki:

Îmân, o vahşetli geçmiş zamanın mezar-ı ekber sûretini yırtıp, ünsiyetli bir meclis-i münevver ve bir mecmâ-ı ahhap olduğunu biaynelyakîn, bihak-kalyakîn gösterdi.

Hem îmân, bir kabir-i ekber sûretinde nazar-ı gaflete görünen gelecek zamanı, sevimli saâdet saraylarında bir ziyafet-i rahmâniye meclisi sûretinde biilmelyakîn gösterdi.

Hem îmân, nazar-ı gaflete bir tabut vaziyetinde görünen hazır zamanı ve o hazır günün tabutiyet şeklini kırıp, o hazır gün uhrevî bir ticaretgâh dükkânı ve şâşaalı bir misafirhâne-i rahmânî sûretinde bilmüşâhede gösterdi.

Hem îmân, nazar-ı gafletle ömür ağacının başında cenaze şeklinde görünen tek meyvesi cenaze olmadığını, belki ebedî bir hayata mazhar ve ebedî bir saâdete namzed olan rûhumun, eskimiş yuvasından, yıldızlarda gezmek için çıktığını biilmelyakîn gösterdi.

Hem îmân, kemiklerimle, mebd-i hilkatimin toprağı, ayak altında ehemmiyetsiz mahvolmuş kemikler olmadığını; belki o toprak, rahmet kapısı ve cennet salonunun bir perdesi olduğunu sır-ı îmân ile gösterdi.

Hem îmân, nazar-ı gafletle, arkamda, hiçlikte, yokluk karanlığında yuvarlanan dünyanın vaziyetini sırr-ı Kur'ân ile gösterdi ki; o zâhirî zulûmâtta yuvarlanan dünya ise; vazifesi bitmiş, mânâsını ifade etmiş, neticelerini kendine bedel vücudda bırakmış bir kısım mektubât-ı samedaniye ve sahâif-i nukûş-u sübhâniye olduğunu gösterdi. Dünyanın mâhiyeti ne olduğunu biilmelyakîn bildirdi.

Hem îmân, ileride gözünü açıp bana bakan kabri ve kabrin arkasında ebede giden caddeyi, nur-u Kur'ân ile gösterdi ki; o kabir, kuyu kapısı değil, belki âlem-i nurun kapısıdır. Ve o yol ise; hiçliğe ve ademistana değil, belki vücuda, nuristana ve saâdet-i ebediyeye giden yol olduğunu tam kanaat verecek bir derecede gösterdiğinden, dertlerime hem derman, hem merhem oldu.

Hem îmân, o elinde pek cüz'î bir kesb bulunan cüz'î bir cüz-ü ihtiyarî yerine, o hadsiz düşman ve zulmetlere karşı, gayr-i mütenahî bir kudrete istinâd etmek ve hadsiz bir rahmete intisap etmek için o cüz-ü ihtiyarînin eline bir vesika veriyor. Belki de îmân, o cüz-ü ihtiyarînin elinde bir vesika oluyor. Hem o cüz-ü ihtiyarî olan silâh-ı insanî, gerçî zâtında hem kısa, hem âciz, hem noksandır. Fakat nasıl ki bir asker, cüz'î kuvvetini devlet hesabına istimâl ettiği vakit, binler derece kuvvetinden fazla işler görür; öyle de sırr-ı îmânla o cüz'î cüz-ü ihtiyarî, Cenâb-ı Hak nâmına O'nun yolunda istimâl edilse, beş yüz sene genişliğinde bir cenneti dahi kazanabilir.¹

Hem îmân, geçmiş ve gelecek zamana nüfuz edemeyen o cüz-ü ihtiyarînin dizginini cismin elinden alıp, kalbe ve rûha teslim eder. Rûh ve kalbin dâire-i hayatı ise, cisim gibi hazır zamana münhasır olmadığından, pek çok seneler mâziden, pek çok seneler istikbâlden dâire-i hayatına dâhil olduğundan; o cüz-ü ihtiyarî, cüz'iyetten çıkıp külliyyet kesbeder. Zaman-ı mâzinin en derin derelerine kuvvet-i îmân ile girebildiği ve hüznlerin zulmetlerini def edebildiği gibi; nur-u îmân ile istikbâlin en uzak dağlarına kadar çıkar, korkuları izâle eder.

İşte ey benim gibi ihtiyarlık zahmetini çeken ihtiyar ve hemşire ihtiyareler! Madem, elhamdülillâh, biz ehl-i îmânız ve madem îmânda bu kadar nurlu, lezzetli, sevimli, şirin defineler var ve madem ihtiyarlığımız bizi bu definenin

¹ Cennette en alt mertebedekilerin bile, bin senelik mesafeye denk gelecek kadar bol nimetlere mazhar olduklarına dair bkz.: Tirmizi, *tefsiru sûre* (75) 2, *cennet* 17; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/13, 64. Ayrıca cennetin, gökler ve yer kadar genişliğe sahip olduğuna dair bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/133; Hadid sûresi, 57/21.

içine daha ziyâde sevk ediyor... Elbette î mânî ihtiyarlıktan şekvâ değil, belki binler teşekkür etmeliyiz...

Sekizinci Rica

İhtiyarlığın alâmeti olan beyaz kıllar saçıma düştüğü bir zamanda, gençliğin derin uykusunu daha ziyâde kalınlaştıran Harb-i Umumî'nin dağdağaları ve esaretimin keşmekeşlikleri ve sonra İstanbul'a geldiğim vakit; ehemmiyetli bir şân ü şeref vaziyeti, hattâ Halifeden, Şeyhü'l-islâm'dan, Başkumandandan tut, tâ medrese talebelerine kadar haddimden çok ziyâde bir hüsn-ü teveccüh ve iltifât gösterdikleri cihetle, gençlik sarhoşluğu ve o vaziyetin verdiği hâlet-i rûhiye, o uykuyu o derece kalınlaştırmıştı ki; âdetâ dünyayı dâimî, kendimi de lâyemûtâne dünyaya yapışmış bir vaziyet-i acîbede görüyordum.

İşte o zamanda, İstanbul'un Bayezid Câmî-i mübarekine, Ramazan-ı Şerif'te, ihlâslı hâfızları dinlemeye gittim. Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, semâvî yüksek hitabıyla beşerin fenâsını ve zîhayatın vefatını haber veren gayet kuvvetli bir sûrette *كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ*¹ fermanını, hâfızların lisânıyla ilân etti. Kulağıma girip, tâ kalbimin içine yerleşip, o pek kalın gaflet ve uyku ve sarhoşluk tabakalarını parça parça etti. Câmiden çıktım. Daha çoktan beri başımda yerleşen o eski uykunun sersemliğiyle birkaç gün başımda bir fırtına, dumanlı bir ateş ve pusulasını şaşırılmış gemi gibi kendimi gördüm. Aynada saçıma baktıkça, beyaz kıllar bana diyorlar: "Dikkat et!"

İşte o beyaz kılların ihtârıyla vaziyet tavazzuh etti. Baktım ki; çok güvendiğim ve ezvâkına meftun olduğum gençlik elveda diyor ve muhabbetiyle pek çok alâkadar olduğum hayat-ı dünyeviye sönmeye başlıyor ve pek çok alâkadar ve âdetâ âşık olduğum dünya, bana "Uğurlar olsun." deyip, misafirhâneden gideceğimi ihtâr ediyor. Kendisi de "Allah'a ısmarladık." deyip, o da gitmeye hazırlanıyor. Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân *كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ* âyetinin külliyyetinde: "*Nev-i insanî bir nefistir, dirilmek üzere ölecek. Ve küre-i arz dahi bir nefistir, bâkî bir sûrete girmek için o da ölecek. Dünya dahi bir nefistir, âhiret sûretine girmek için o da ölecek!*" mânâsı, âyetin işaretinden kalbe açılıyordu.

İşte bu hâlette vaziyetime baktım ki; medâr-ı ezvâk olan gençlik gidiyor, menşe-i ahzân olan ihtiyarlık yerine geliyor. Ve gayet parlak ve nuranî hayat

¹ "Her canlı her an ölümü tatmaktadır." (Âl-i İmran sûresi, 3/185)

gidiyor; zâhirî karanlıklı dehşetli ölüm, yerine gelmeye hazırlanıyor. Ve o çok sevimli ve dâimî zannedilen ve gafillerin mâşûkası olan dünya, pek süratle zevâle kavuşuyor gördüm. Kendi kendimi aldatmak ve yine başımı gaflete sokmak için, İstanbul'da haddimden çok fazla gördüğüm makam-ı içtimâinin ezvâkına baktım, hiçbir faydası olmadı. Bütün onların teveccühü, iltifâtı, tesellileri; yakınımnda olan kabir kapısına kadar gelebilir, orada söner. Ve şöhet-perestlerin bir gaye-i hayali olan şân ü şerefın süslü perdesi altında sakil bir riyâ, soğuk bir hodfüruşluk, muvakkat bir sersemlik sûretinde gördüğüm-den, anladım ki; beni şimdiye kadar aldatan bu işler, hiçbir teselli veremez ve onlarda hiçbir nur yok.

Yine tam uyanmak için, Kur'ân'ın semâvî dersini işitmek üzere, yine Bayezid Câmîi'ndeki hâfızları dinlemeye başladım. O vakit o semâvî dersten *وَسِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا... الخ* nev'inden kudsî fermanlarla müjdeler işittim. Kur'ân'dan aldığım feyz ile hâriçten teselli aramak değil, belki dehşet ve vahşet ve me'yûsiyet aldığım noktalar içinde teselliyi, ricayı, nuru aradım. Cenâb-ı Hakk'a yüz bin şükür olsun ki; ayn-ı dert içinde dermanı buldum, ayn-ı zulmet içinde nuru buldum, ayn-ı dehşet içinde teselliyi buldum.

En evvel, herkesi korkutan, en korkunç tevehhüm edilen ölümün yüzüne baktım, nur-u Kur'ân ile gördüm ki; ölümün peçesi gerçi karanlık, siyah, çirkin ise de; fakat mümin için asıl sîması nuranîdir, güzeldir gördüm. Ve çok risalelerde bu hakikati kat'î bir sûrette isbât etmişiz. Sekizinci Söz ve Yirminci Mektup gibi çok risalelerde izah ettiğimiz gibi; *ölüm idam değil, firâk değil, belki hayat-ı ebediyenin mukaddimesidir, mebdeidir ve vazife-i hayat külfetinden bir paydostur, bir terhistir, bir tebdil-i mekândır. Berzah âlemine göçmüş kâfile-i ahbaba kavuşmaktır.* Ve hâkezâ bunlar gibi hakikatler ile ölümün hakikî güzel sîmasını gördüm. Korkarak değil, belki bir cihetle müştâkâne mevtin yüzüne baktım. Ehl-i tarikatça râbita-yı mevtin bir sırrını anladım.

Sonra herkesi zevâliyle ağlatan ve herkesi kendine meftun ve müştâk eden ve günah ve gaflet ile geçen ve geçmiş gençliğime baktım; o güzel süslü çarşafı (elbisesi) içinde, gayet çirkin, sarhoş, sersem bir yüz gördüm. Eğer mâhiyetini bilmeseydim birkaç sene beni sarhoş edip güldürmesine bedel, yüz sene dünyada kalsam beni ağlattıracaktı. Nasıl ki öylelerden birisi ağlayarak demiş:

¹ İman edenlerin müjdelendiği ayet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/25; Tevbe sûresi, 9/112; Yûnus sûresi, 10/2,87; Ahzâb sûresi, 33/47; Saf sûresi, 61/13.

لَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ يَوْمًا فَأُخْرِهٖ بِمَا فَعَلَ الْمَشِيبَ¹

Yani: “Keşke gençliğim bir gün dönseydi, ihtiyarlık benim başıma ne kadar hazîn hâller getirdiğini ona şekvâ edip söyleyecektim.”

Evet, bu zât gibi gençliğin mâhiyetini bilmeyen ihtiyarlar, gençliklerini düşünüp, teessüf ve tahassürle ağlıyorlar. Hâlbuki gençlik, eğer ehl-i kalb, ehl-i huzur ve akli başında ve kalbi yerinde bulunan müminlerde olsa, ibâdet ve hayrata ve ticaret-i uhreviye sarf edilse; en kuvvetli bir vesîle-i ticaret ve güzel ve şirin bir vasıta-yı hayrattır. Ve o gençlik, vazife-i diniyesini bilip sû-i istimâl etmeyenlere; kıymettar, zevkli bir nimet-i ilâhiyedir. Eğer istikâmet, iffet, takvâ beraber olmazsa çok tehlikeleri var. Taşkınlıklarıyla, saâdet-i ebediyesini ve hayat-ı uhreviyesini zedeler, belki hayat-ı dünyeviyesini de berbad eder. Belki bir-iki sene gençlik zevkine bedel, ihtiyarlıkta çok seneler gam ve keder çeker.

Madem ekser insanlarda gençlik zararlı düşüyor, biz ihtiyarlar Allah’a şükretmeliyiz ki, gençlik tehlikelerinden ve zararlarından kurtulduk. *Her şey gibi, elbette gençliğin dahi lezzetleri gidecek. Eğer ibâdet ve hayra sarf edilmiş ise; o gençliğin meyveleri onun yerinde bâkî kalıp, hayat-ı ebediye bir gençlik kazanmasına vesîle olur.*

Sonra, ekser nâsın âşık ve müptelâ olduğu dünyaya baktım. Nur-u Kur’ân ile gördüm ki:

Birbiri içinde “**üç küllî dünya**” var:

Birisi: Esmâ-yı ilâhiyeye bakar, onların aynasıdır.

İkinci yüzü: Âhirete bakar, onun mezraasıdır.²

Üçüncü yüzü: Ehl-i dünyaya bakar, ehl-i gafletin mel’abegâhıdır.

Hem herkesin, bu dünyada koca bir dünyası var. Âdetâ insanlar adince dünyalar birbiri içine girmiş. Fakat herkesin hususî dünyasının direği, kendi hayatıdır. Ne vakit cismi kırılrsa, dünyası başına yıkılır; kıyâmeti kopar. Ehl-i gaflet, kendi dünyasının böyle çabuk yıkılacak vaziyetini bilmediklerinden, umumî dünya gibi dâimî zannedip perestiş eder. Başkalarının dünyası

¹ el-übşeyhî, *el-Müstatraf* 2/71; el-Câhiz, *el-Beyân ve’t-tebyîn* 1/429.

² “Dünya, âhiretin tarlasıdır.” mânâsındaki hadis için bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmî’-d-dîn* 4/19; es-Sehâvî, *el-Makâsîdül-hasene* s.497; Esiyyülkârî, *el-Esrârü’l-merfûa* s.205.

gibi çabuk yıkılır, bozulur, benim de hususî bir dünyam var. Bu hususî dünyam, bu kısacık ömrümle ne faydası var diye düşündüm. Nur-u Kur'ân ile gördüm ki:

Hem benim, hem herkes için, şu dünya muvakkat bir ticaretgâh ve her gün dolar boşalır bir misafirhâne ve gelen geçenlerin alış-verişi için yol üstünde kurulmuş bir pazar ve Nakkaş-ı Ezeli'nin teceddüd eden (hikmetle yazar bozar) bir defteri ve her bahar bir yaldızlı mektubu ve her bir yaz bir manzum kasidesi ve o Sâni-i Zülcelâl'in cilve-i esmâsını tazelandiren, gösteren aynaları ve âhiretin fidanlık bir bahçesi ve rahmet-i ilâhiyenin bir çiçekdanlığı ve âlem-i bekâda gösterilecek olan levhaları yetiştirmeye mahsus muvakkat bir tezgâhı mâhiyetinde gördüm. Bu dünyayı bu sûrette yaratan Hâlık-ı Zülcelâl'e yüz bin şükrettim. Ve anladım ki; dünyanın, âhirete ve esmâ-yı ilâhiyeye bakan güzel iç yüzlerine karşı nev-i insana muhabbet verilmişken, o muhabbeti sû-i istimâl ederek fânî, çirkin, zararlı, gafletli yüzüne karşı sarf ettiğinden, حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ¹ hadis-i şerifinin sırrına mazhar olmuşlar.

İşte, ey ihtiyar ve ihtiyareler! Ben Kur'ân-ı Hakîm'in nuruyla ve ihtiyarlığımın ihtânıyla ve îmân dahi gözümü açmasıyla bu hakikati gördüm ve çok risalelerde kat'î bürhânlarla isbât ettim. Kendime hakikî bir teselli ve kuvvetli bir rica ve parlak bir ziyâ gördüm. Ve ihtiyarlığıma memnun oldum ve gençliğin gitmesinden mesrûr oldum. Siz de ağlamayınız ve şükrediniz. Madem îmân var ve hakikat böyledir; ehl-i gaflet ağlasın, ehl-i dalâlet ağlasın.

Dokuzuncu Rica

Harb-i Umumi'de esaretle, Rusya'nın şark-ı şimalisinden, çok uzak olan Kosturma vilâyetinde bulunuyordum. Orada Tatarların küçük bir câmii, meşhur Volga Nehri'nin kenarında bulunuyordu. Oradaki arkadaşlarım olan esir zâbitler içinde sıkılıyordum. Yalnızlık istedim; dışarıda izinsiz gezemiyordum. Tatar mahallesi, kefâletle beni o Volga Nehri'nin kenarındaki küçük câmiye aldılar.

Ben yalnız olarak câmide yatıyordum. Bahar da yakın. O şimal kıtasının pek çok uzun gecelerinde çok uyanık kalıyordum. O karanlık gecelerde ve

¹ "Dünya sevgisi bütün hataların başıdır." Bkz.: el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 7/338; el-Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhib* 3/178; es-Suyûtî, *et-Tedribü'r-râvî* s.287; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/496.

karanlıklı gurbette, Volga Nehri'nin hazîn şırıltıları ve yağmurun rikkatli şırıltıları ve rüzgârın firkatli esmesi, beni derin gaflet uykusundan muvakkaten uyandırdı. Gerçi daha kendimi ihtiyar bilmiyordum, fakat Harb-i Umumî'yi gören ihtiyardır. Güyâ¹ الْوَلَدَانِ شَيْئًا¹ sırrına mazhar olarak, öyle günlerdir ki; çocukları ihtiyarlandığı cihetle, kırk yaşında iken, kendimi seksen yaşında bir vaziyette buldum. O karanlıklı uzun gece ve hazîn gurbet ve hazîn vaziyet içinde hayattan ve vatandan bir me'yûsiyet geldi. Aczime, yalnızlığıma baktım, ümidim kesildi. O hâlette iken Kur'ân-ı Hakîm'den imdâd geldi; dilim² الْوَكِيلُ dedi, kalbim de ağlayarak dedi:

غَرِيبٌ بِيَكْسَمِ ضَعِيفٌ نَائِتٌ أَلَمَانُ كُؤِيمٌ
عَفُوٌّ جُؤِيمٌ مَدَدُ خَوَاهِمُ زَدَرَ كَاهَتْ إِلَهِي³

Rûhum dahi vatanımdaki eski dostları düşünüp o gurbette vefatımı tahayyül ederek, Niyazî-i Mısırî gibi dedim:

*Dünya gamından geçip, yokluğa kanat açıp,
Şevk ile her dem uçup, çağırırım dost, dost!⁴*

diye, dostları arıyordu.

Her ne ise... O hüznü, rikkatli, firkatli uzun gurbet gecesinde, dergâh-ı ilâhîde zaaf u aczim o kadar büyük bir şefaathî ve vesîle oldu ki, şimdi de hayretteyim. Çünkü birkaç gün sonra, gayet hilâf-ı me'mûl bir sûrette, yayan gidilse bir senelik mesafede, tek başımla Rusça bilmediğim hâlde firar ettim. Zaaf u aczime binâen gelen inâyet-i ilâhiye ile hârika bir sûrette kurtuldum. Tâ Varşova ve Avusturya'ya uğrayarak İstanbul'a kadar geldim ki, bu sûrette kolaylıkla kurtulmak pek hârika olmuştu. Rusça bilen en cesur ve en kurnaz adamların muvaffak olamadıkları, çok teshilât ve çok kolaylıkla, o uzun firarî seyahati bitirdim.

Fakat o Volga Nehri kenarındaki câmideki mezkûr gecenin vaziyeti bana bu kararı verdirmiş ki; "Bakıyye-i ömrümü mağaralarda geçireceğim. Bu insanların hayat-ı içtimâyesine karışmak artık yeter. Madem sonunda yalnız

¹ "Dehşetinden çocukları birden ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o gün..." (Müzzemmil sûresi, 73/17)

² "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!" (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

³ Garibim, kimsesizim, zavıfım, güçsüzüm, imdât derim. Dergâhından affını, yardımını dilerim, ey Allah'ım!

⁴ Niyazi Mısırî, *Divân* s.169 (157. şiir, 11. beyit)

kabre gideceğim; yalnızlığa alışmak için, şimdiden yalnızlığı ihtiyar edeceğim.”, demiştim.

Fakat, maatteessüf, İstanbul'daki ciddî ve çok ahabap ve İstanbul'un şâşaalı hayat-ı dünyeviyesi, hususan haddimden çok fazla bana teveccüh eden şân ü şeref gibi neticesiz şeyler, o kararımı muvakkaten bana unutturdular. Güyâ o gurbet gecesi, hayatımın gözünde nurlu siyahlıktı. Ve İstanbul'un beyaz şâşaalı gündüzü, o hayat gözümün nirsuz beyazı idi ki, ileriye göremedi, yine yattı. Tâ iki sene sonra Gavs-ı Geylânî, *Fethu'r-Rabbânî* kitabıyla tekrar gözümü açtırdı.

İşte ey ihtiyar ve ihtiyareler! Biliniz ki; ihtiyarlıktaki zaaf u acz, rahmet ve inâyet-i ilâhiyenin celbine vesîledir. Ben kendi şahsımda çok hâdiselerle müşâhede ettiğim gibi, zeminin yüzündeki rahmetin cilvesi de gayet zâhir bir tarzda bu hakikati gösteriyor. Çünkü hayvanâtın en âciz ve en zayıfı, yavru-lardır. Hâlbuki rahmetin en şirin ve en güzel cilvesine mazhar, yine onlardır. Bir ağacın başındaki yuvada bir yavrunun aczi; annesini en muftî bir nefer gibi, rahmetin cilvesi istihdam ediyor. Etrafı gezer, rızkını getirir. Ne vakit o yavru kanatlarının kuvvetlenmesiyle aczini unutsa, vâlidisi ona “Sen git rızkını ara.” der, daha onu dinlemez.

İşte bu sırr-ı rahmet, yavruların hakkında cereyân ettiği gibi, zaaf u acz noktasında yavrular hükmüne geçen ihtiyarlar hakkında da câridir. Bana kanaat-i kat'iye verecek derecede tecrübeler vardır ki; nasıl çocukların aczlerine binâen rahmet tarafından rızıkları hârika bir sûrette memeler musluklarından gönderiliyor ve akıttırılıyor; öyle de, masûmiyet kesbeden îmânlı ihtiyarların rızıkları da, bereket sûretinde gönderiliyor. Hem bir hânenin bereket direği, o hânedeki ihtiyarlar olduğu; hem bir hâne-yi belâlardan muhafaza edici, içindeki beli bükülmüş masum ihtiyarlar ve ihtiyareler bulunduğu¹ (Hâşiye) hadîs-i şerifin bir parçası olan

لَوْلَا الشُّبُوحُ الرُّكَّعُ لَضَبَّ عَلَيْكُمُ الْبَلَاءُ صَبًا²

yani, “Beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasaydı, belâlar sel gibi üzerinize dökülecekti.” diye ferman etmekle, bu hakikati isbât ediyor.

İşte madem ihtiyarlıktaki zaaf u acz, bu derece rahmet-i ilâhiyenin celbine medârdır; ve madem Kur'ân-ı Hakîm

¹ (Hâşiye) Hadîsin tamamı: وَلَوْلَا الْبَهَائِمُ الرُّكَّعُ وَالصَّبِيَانُ الرُّضْعُ إلّا âhir... –ev kemâ kâl–

² Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 11/287; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 22/309.

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۖ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا¹

âyetiyle, beş cihetle gayet mucizâne bir sûrette ihtiyar peder ve vâlideye karşı hürmete ve şefkate evlâdları davet ediyor; ve madem İslâmiyet dini, ihtiyarlara hürmet ve merhameti emrediyor;² ve madem insâniyet fıtratı, ihtiyarlara karşı hürmet ve merhameti iktizâ ediyor. Elbette biz ihtiyarlar, gençlik iştihasıyla olan muvakkat bir zevk-i maddî yerine, mânevî ve dâimî ve mühim inâyet-i ilâhiyeden ve rikkat-i cinsiyeden gelen rahmet ve hürmet ve rahmet ve hürmetten neşet eden ezvâk-ı rûhaniyeyi alıyoruz. O hâlde biz bu ihtiyarlığımızı, yüz gençliğe değişmemeliyiz. Evet ben kendim sizi temin ediyorum ki: “Eski Said’in on senelik gençliğini bana verseler, ben şimdi Yeni Said’in bir senelik ihtiyarlığını vermeyeceğim.” Ben ihtiyarlığımdan râzıyım, siz de râzı olmalısınız.

Onuncu Rîca

Bir zaman esaretten geldikten sonra, İstanbul’da bir-iki sene yine gaflet galebe etti. Siyaset havası, nazarımı nefsimden kaldırıp âfâka dağıtmış iken, bir gün İstanbul’un Eyüb Sultan kabristanının dereye bakan yüksek bir yerinde oturuyordum. İstanbul etrafındaki âfâka baktım. Birden, bakıyorum benim hususî dünyam vefat ediyor, bazı cihette rûh çekiliyor gibi bir hâlet-i hayaliye bana geldi. Dedim: “Acaba bu kabristanın mezar taşlarındaki yazıları mıdır ki, bana böyle hayal veriyor?” diye nazarımı çektim. Uzağa değil, o kabristana baktım, kalbime ihtâr edildi ki:

“Bu senin etrafındaki kabristanın, yüz İstanbul, içinde vardır. Çünkü yüz defa İstanbul buraya boşalmış. Bütün İstanbul’un halkını buraya boşaltan bir Hâkim-i Kadîr’in hükmünden kurtulup müstesnâ kalamazsın, sen de gideceksin.”

¹ “(Rabbin şöyle buyurdu: Allah’tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye ve babaya güzel muamele edin.) Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten yuksünme, “öf!” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle. Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et: Yâ Rabbi, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak sen de onlara merhamet buyur!” (İsrâ sûresi, 17/23-25).

² “İhtiyarlara hürmet ve saygı, küçüklere de sevgi ve merhamet göstermeyen bizden değildir.” meâlindeki hadis-i şerif için bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/185, 207, 222; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/131, 4/197; Ebû Yâ’lâ, *el-Müsne'd* 6/191; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 6/101.

Ben kabristandan çıkıp, bu dehşetli hayal ile Sultan Eyüb Câmîi'nin mahfelindeki küçük bir odaya çok defa girdiğim gibi, bu defa da girdim. Düşündüm ki; ben üç cihette misafirim; bu menzilcikte misafir olduğum gibi, İstanbul'da da misafirim, dünyada da misafirim. Misafir, yolunu düşünmeli. Nasıl ki bu odadan çıkacağım, bir gün de İstanbul'dan da çıkacağım, diğer bir gün de dünyadan çıkacağım.

İşte bu hâlette, gayet rikkatli ve firkatli, elemli bir hüznün ve gam kalbime, başıma çöktü. Çünkü ben yalnız bir-iki dostu kaybetmiyorum; İstanbul'da binler sevdiğim dostlarımdan müfâratat gibi, çok sevdiğim İstanbul'dan da ayrılacağım. Dünyada yüz binler dostlarımdan iftirâk gibi, çok sevdiğim ve müptelâ olduğum o güzel dünyadan da ayrılacağım, diye düşünürken, yine kabristanın o yüksek yerine gittim. Ara sıra sinemaya ibret için gittiğimden; bana, İstanbul içindeki insanlar, o dakikada sinemada geçmiş zamanın gölgelerini hazır zamana getirmek cihetiyle, ölmüş olanları ayakta gezer sûretinde gösterdikleri gibi aynen ben de o vakit gördüğüm insanları, ayakta gezen cenazeler vaziyetinde gördüm. Hayalime dedim ki: "Madem bu kabristanda olanlardan bir kısmı sinemada gezer gibi görülüyor; ileride katiyen bu kabristana girecekleri, girmiş gibi gör; onlar da cenazelerdir, geziyorlar."

Birden Kur'ân-ı Hakîm'in nuruyla ve Gavs-ı Âzam Şeyh-i Geylânî Hazretlerinin irşâdıyla, o hazîn hâlet, sürurlu ve neşeli bir vaziyete inkılâp etti. Şöyle ki:

O hazîn hâle karşı Kur'ân'dan gelen nur böyle ihtâr etti ki; senin, şimal-i şarkide, Kosturma'daki gurbetinde bir-iki esir zâbit dostun vardı. Bu dostların her hâlde İstanbul'a gideceklerini biliyordun. Sana birisi dese idi: "Sen İstanbul'a mı gideceksin, yoksa burada mı kalacaksın?" Elbette zerre miktar aklın varsa, İstanbul'a ferah ve sürurla gitmesini kabul edecektin. Çünkü bin birden dokuz yüz doksan dokuz ahababın İstanbul'dadırlar. Burada bir-iki tane kalmış, onlar da oraya gidecekler. Senin için İstanbul'a gitmek; hazîn bir firâk, elîm bir iftirâk değil. Hem de geldin, memnun olmadın mı? O düşman memleketindeki pek karanlık uzun gecelerinden ve pek soğuk fırtına kışlarından kurtuldun. Bu güzel, dünya cenneti gibi İstanbul'a geldin.

Aynen öyle de; *senin küçüklüğünden bu yaşına kadar, sevdiklerinden yüzde doksan dokuzu sana dehşet veren kabristana göçmüşler. Bu dünyada kalan bir-iki dostun var, onlar da oraya gidecekler. Dünyada vefatın firâk değil, visâldir; o ahabaplara kavuşmaktır. Onlar, yani o ervâh-ı*

bâkiye, eskimiş yuvalarını toprak altında bırakıp bir kısmı yıldızlarda, bir kısmı âlem-i berzah tabakâtında geziyorlar diye ihtâr edildi.

Evet, bu hakikati, Kur'ân ve îmân o derece kat'î bir sûrette isbât etmiştir ki; bütün bütün kalbsiz, rûhsuz olmazsa veyahut dalâlet kalbini boğmamış ise, görüyor gibi inanmak gerektir. Çünkü bu dünyayı hadsiz envâ-ı lütuf ve ihsânıyla böyle tezyin edip mükrimâne ve şefikâne rubûbiyetini gösteren ve tohumlar gibi en ehemmiyetsiz cüz'î şeyleri dahi muhafaza eden bir Sâni-i Kerîm ve Rahîm; masnûâtı içinde en mükemmel ve en câmi, en ehemmiyetli ve en çok sevdiği masnûu olan insanı, elbette ve bilbedâhe sûreten göründüğü gibi böyle merhametsiz, âkıbetsiz idam etmez, mahvetmez, zayı etmez. Belki bir çiftçinin toprağa serptiği tohumlar gibi, başka bir hayatta sünbül vermek için, Hâlık-ı Rahîm o sevgili masnûunu bir rahmet kapısı olan toprak altına muvakkaten atar.¹(Hâşiye)

İşte bu ihtâr-ı Kur'ânî'yi aldıktan sonra, o kabristan, İstanbul'dan ziyâde bana ünsiyetli oldu. Halvet ve uzlet, bana sohbet ve muâşeretten daha ziyâde hoş geldi. Ben de Boğaz tarafındaki Sarıyer'de, bir halvethâne kendime buldum. Gavs-ı Âzam (*qâddesallâhu sirrafı*) *Fethu'r-Rabbânî*'siyle, bana bir üstad ve tabip ve mürşid olduğu gibi, İmam Rabbânî de (*qâddesallâhu sirrafı*) *Mektûbât*'ıyla, bir enîs, bir müşfik, bir hoca hükmüne geçti. O vakit ihtiyarlığa girdiğimden ve medeniyetin ezvâkından çekildiğimden ve hayat-ı içtimâiyeden sıyrıldığımın pek çok memnun oldum. Allah'a şükrettim.

İşte, ey benim gibi ihtiyarlık içine giren ve ihtiyarlığın ihtârıyla vefatı çok tahattur eden zâtlar! Kur'ân'ın verdiği ders-i îmân nuruyla, ihtiyarlığı ve vefatı ve hastalığı hoş görmeliyiz, belki bir cihette sevmeliyiz. *Madem îmân gibi hadsiz derecede kıymettar bir nimet bizde vardır; ihtiyarlık da hoştur, hastalık da hoştur, vefat da hoştur. Nâhoş bir şey varsa; o da günahdır, sefâhettir, bid'atlardır, dalâlettir.*

On Birinci Rîca

Esaretten geldikten sonra, İstanbul'da Çamlıca Tepesi'nde bir köşkte, merhum biraderzâdem Abdurrahmân ile beraber oturuyorduk. Bu hayatım, hayat-ı dünyeviye cihetinde bizim gibilere en mes'ûdâne bir hayat sayılabilirdi.

¹ (Hâşiye) Bu hakikat; iki kere iki dört eder derecesinde sâir risalelerde, hususan Onuncu ve Yirmi Dokuzuncu Sözler'de isbât edilmiştir.

Çünkü esaretten kurtulmuştum, Dâru'l-Hikmet'te meslek-i ilmiyeme münasip en âlî bir tarzda neşr-i ilme muvaffakiyet vardı. Bana teveccüh eden haysiyet ve şeref, haddimden çok fazla idi. Mevkice İstanbul'un en güzel yeri olan Çamlıca'da oturuyordum. Hem her şeyim mükemmeldi. Merhum biraderzâdem Abdurrahmân gibi gayet zeki, fedâkâr, hem bir talebe, hem hizmetkâr, hem kâtip, hem evlâd-ı mâneviyem beraberdi. Dünyada herkesten ziyâde kendimi mes'ûd bilirken aynaya baktım; saçımda, sakalımda beyaz kılları gördüm.

Birden esarete, Kosturma'daki câmideki intibâh-ı rûhî yine başladı. Onun eseri olarak, kalben merbut olduğum ve medâr-ı saâdet-i dünyeviye zannettiğim hâlâtı, esbâbî tetkike başladım. Hangisini tetkik ettimse, baktım ki; çürüktür, alâkaya değmiyor, aldatıyor. O sıralarda en sadâkatli zannettiğim bir arkadaşım, umulmadık bir sadâkatsizlik ve hatıra gelmez bir vefasızlık gördüm. Hayat-ı dünyeviyyeden bir ürkmek geldi. Kalbime dedim: "Acaba ben bütün bütün aldanmış mıyım? Görüyorum ki; hakikat noktasında acınacak halimize, pek çok insanlar gıpta ile bakıyorlar. Bütün bu insanlar dîvâne mi olmuşlar, yoksa şimdi ben dîvâne mi oluyorum ki, bu dünya-perest insanları dîvâne görüyorum?"

Her ne ise... Ben, ihtiyarlığın verdiği şiddetli intibâh cihetinde, en evvel alâkadar olduğum fânî şeylerin fânîliğini gördüm. Kendime de baktım, nihayet-i aczde gördüm. O vakit, bekâ isteyen ve bekâ tevehhümüyle fânîlere müptelâ olan rûhum bütün kuvvetiyle dedi ki: "Madem cismen fânîyim, bu fânîlerden bana ne hayır gelebilir? Madem ben âcizim, bu âcizlerden ne bekleyebilirim? Benim derdime çare bulacak bir Bâkî-i Sermedî, bir Kadîr-i Ezeli lâzım." diyerek taharriye başladım.

O vakit, her şeyden evvel, eskiden beri tahsil ettiğim ilme müracaat edip, bir teselli, bir rica aramaya başladım. Maatteessüf o vakte kadar ulûm-u felsefeyi, ulûm-u İslâmiye ile beraber havsalama doldurup o ulûm-u felsefeyi pek yanlış olarak maden-i tekemmül ve medâr-ı tenevvür zannetmişim. Hâlbuki o felsefî meseleler rûhumu çok fazla kirletmiş ve terakkiyât-ı mâneviyemde engel olmuştu.

Birden, Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve keremiyle Kur'ân-ı Hakîm'deki hikmet-i kudsiye imdâda yetişti. Çok risalelerde beyân edildiği gibi; o felsefî meselelerin kirlerini yıkadı, temizlettirdi.

Ezcümle, fûnûn-u hikmetten gelen zulûmât-ı rûhiye, rûhumu kâinata boğduruyordu. Hangi cihete baktım, nur aradım; o meselelerde nur bulamadım,

teneffüs edemedim. Tâ Kur'ân-ı Hakîm'den gelen ve ¹لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ cümlesiyle ders verilen tevhid, gayet parlak bir nur olarak bütün o zulûmâtı dağıttı; rahatla nefes aldım. Fakat nefis ve şeytan, ehl-i dalâlet ve ehl-i felsefeden aldıkları derse istinâd ederek, akıl ve kalbe hücum ettiler. Bu hücumdaki münazarat-ı nefsiye, -lillâhilhamd- kalbin muzafferiyetiyle neticelendi. Çok risalelerde kısmen o münazaralar yazılmış. Onlara iktifâ edip, burada yalnız binde bir muzafferiyet-i kalbiyeyi göstermek için, binler bürhândan bir tek bürhân beyân edeceğim. Tâ ki, gençliğinde hikmet-i ecnebiye veya fûnûn-u medeniye nâmı altındaki kısmen dalâlet, kısmen mâlâyâniyat meseleleriyle rûhunu kirletmiş, kalbini hasta etmiş, nefisini şımartmış bir kısım ihtiyarların rûhunda temizlik yapsın. Tevhid hakkında şeytan ve nefsin şerrinden kurtulsun. Şöyle ki:

Ulûm-u felsefiyenin vekâleti nâmına nefsim dedi ki:

“Bu kâinattaki eşyanın tabiatıyla bu mevcûdâta müdahaleleri var. Her şey bir sebebe bakar. Meyveyi ağaçtan, hububatı topraktan istemeli. En cüz'î, en küçük bir şeyi de Allah'tan istemek ve Allah'a yalvarmak ne demektir?”

O vakit nur-u Kur'ân ile sırr-ı tevhid, şu gelecek sûrette inkişâf etti. Kalbim o mütefelsif nefsim dedi:

En cüz'î ve en küçük şey, en büyük şey gibi, doğrudan doğruya bütün bu kâinat Hâlıkının kudretinden gelir ve hazinesinden çıkar. Başka sûrette olamaz. Esbab ise bir perdedir. Çünkü en ehemmiyetsiz ve en küçük zannettiğimiz mahlûklar, bazen sanat ve hilkat cihetinde en büyüğünden daha büyük olur. Sinek tavuktan sanatça ileri geçmezse de, geri de kalmaz. Öyle ise büyük küçük tefrik edilmeyecek. Ya bütün-ü esbâb-ı maddiye-ye taksim edilecek veyahut bütün-ü birden bir tek Zât'a verilecektir. Birinci şık muhâl olduğu gibi, bu şık vâciptir, zarurîdir. Çünkü bir tek Zât'a, yani bir Kadîr-i Ezelî'ye verilse; madem bütün mevcûdâtın intizamı ve hikmetleriyle vücudu kat'î tahakkuk eden ilmi, her şeyi ihâta ediyor; ve madem ilminde her şeyin miktarı taayyün ediyor; ve madem bilmüşâhede her vakit hiçten, nihayetsiz sühûletle, nihayetsiz sanatlı masnûlar vücuda geliyor; ve madem o Kadîr-i Alîm'in bir kibrit çakar gibi emr-i kün feyekûn² ile hangi şey olursa olsun icâd edebildiğini, hadsiz kuvvetli deliller ile, çok risalelerde beyân ettiğimiz ve

¹ “Allah, o hak Mabuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur.” (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

² “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olurur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

hususan Yirminci Mektup ve Yirmi Üçüncü Lem'a'nın âhırinde isbât edildiği gibi, hadsiz bir kudreti var. Elbette, bilmüşâhede görülen hârikulâde sühûlet ve kolaylık, o ihâta-yı ilmiyeden ve azamet-i kudretten geliyor.

Meselâ, nasıl ki göze görülmeyen eczâlî bir mürekkeple yazılan bir kitaba, o yazıyı göstermeye mahsus bir eczâ sürülse; o koca kitab, birden her bir göze vücudunu gösterip kendini okutturur. Aynen öyle de; o Kadîr-i Ezeli'nin ilm-i muhîtinde, her şeyin sûret-i mahsusası bir miktar-ı muayyen ile taayyün ediyor. O Kadîr-i Mutlak emr-i kün feyekûn ile, o hadsiz kudretiyle ve nafiz iradesiyle, o yazıya sürülen eczâ gibi, gayet kolay ve sühûletle kudretin bir cilvesi olan kuvvetini o mâhiyet-i ilmiyeye sürer, o şeye vücud-u hâricî verir; göze gösterir, nukûş-u hikmetini okutturur.

Eğer bütün eşya birden o Kadîr-i Ezeli'ye ve Alîm-i Külli Şey'e verilmezse; o vakit sinek gibi en küçük bir şeyin vücudunu, dünyanın ekser nev'ilerinden hususî bir mîzan ile toplamak lâzım gelmekle beraber, o küçük sineğin vücudunda çalışan zerreler o sineğin sırr-ı hilkatini ve kemâl-i sanatını bütün dekaikiyle bilmekle olabilir. Çünkü esbâb-ı tabiiye ile esbâb-ı maddiye, bilbedâhe ve umum ehl-i akılın ittifâkıyla, hiçten îcâd edemez. Öyle ise, her hâlde onlar îcâd etse, elbette toplayacak. Madem toplayacak, hangi zîhayat olursa olsun, ekser anâsır ve envândan nümûneler, içinde vardır. Âdetâ kâinatın bir hülâsası, bir çekirdeği hükmündedir. Elbette, o hâlde bir çekirdeği bütün bir ağaçtan, bir zîhayatı bütün rûy-u zeminden ince elekle eleyip ve en hassas bir mîzan ile ölçüp toplattırmak lâzım geliyor. Ve madem esbâb-ı tabiiye cahildir, câmiddir; bir ilmi yoktur ki bir plân, bir fihriste, bir model, bir program takdir etsin, ona göre mânevî kalıba gelen zerrâtı eritip döksün; tâ dağılmasın, intizamını bozmasın. Hâlbuki her şeyin şekli, hey'eti hadsiz tarzlarda olabildiği için, hadsiz hadd ü hesaba gelmez eşkâller, miktarlar içinde, bir tek şekil ve miktarda sel gibi akan anâsırın zerreleri dağılmayarak, muntazaman, miktarsız, kalıpsız birbiri üstünde kitle hâlinde durdurmak ve zîhayata muntazam bir vücud vermek; ne derece imkândan, ihtimâlden, akıldan uzak olduğu görünüyor. Elbette kimin kalbinde körlük yoksa, görür.

Evet bu hakikate binâen, إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ¹ أَنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ²(Hâşiye) bütün esbâb-ı maddiye toplansa, bu âyet-i azîmenin sırrıyla¹ اجْتَمَعُوا لَهُ²

¹ Hac sûresi, 22/73.

² (Hâşiye) Yani Allah'tan başka bütün çağırdığınız ve ibâdet ettiğiniz şeyler toplansalar, bir sineği halk edemezler.

onların ihtiyarları da olsa, bir tek sineğin vücudunu ve o vücudun cihâzâtını mîzan-ı mahsusla toplayamazlar. Toplasalar da, o vücudun miktar-ı muayyenesinde durduramazlar. Durdursalar da, dâimâ tazelenmekte olan ve o vücuda gelip çalışan zerrâtı, muntazaman çalıştıramazlar. Öyle ise; bilbedâhe esbab, bu eşyaya sahip çıkamazlar. Demek Sahib-i Hakikîleri başkadır.

Evet, öyle bir Sahib-i Hakikîleri var ki, ¹ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَتَفْسٍ وَاحِدَةً¹, âyetinin sırrıyla, bütün zeminin yüzündeki zîhayatı, bir sineğin ihyâsı kadar kolay yapar. Bir baharı, bir tek çiçek kolaylığında îcâd eder. Çünkü toplamaya muhtaç değil. Emr-i kün feyekûn'e² mâlik olduğundan ve her baharda hadsiz mevcûdât-ı bahariyenin madde-i unsuriyesinden başka, hadsiz sıfât ve ahvâl ve eşkâllerini hiçten îcâd ettiğinden ve ilminde her şeyin plânı, modeli, fihristesi ve programı taayyün ettiğinden ve bütün zerrât O'nun ilim ve kudreti dâiresinde hareket ettiklerinden, kibrit çakar gibi her şeyi nihayet kolaylıkla îcâd eder. Ve hiçbir şey, zerre miktar hareketini şaşırmasın. Seyyârât mutî bir ordusu olduğu gibi, zerrât dahi muntazam bir ordusu hükmüne geçer. Madem o kudret-i ezeliyeye istinaden hareket ediyorlar ve o ilm-i ezelinin düsturuyla çalışıyorlar; işte o eserler, o kudrete göre vücuda gelir. Yoksa o küçük, ehemmiyetsiz şahsiyetlerine bakmakla o eserler küçülmez. O kudrete intisap kuvvetiyle bir sinek, bir Nemrud'u gebertir.³ Karınca, Firavun'un sarayını harap eder. Zerre gibi küçük çam tohumu, dağ gibi koca bir çam ağacının yükünü omuzunda taşıyor. Bu hakikati çok risalelerde isbât ettiğimiz gibi, nasıl ki bir nefer, askerlik vesikasıyla padişaha intisap noktasında yüz bin defa kendi kuvvetinden fazla, bir şahı esir etmek gibi eserlere mazhar olur. Öyle de, her şey, o kudret-i ezeliyeye intisabıyla, yüz bin defa esbâb-ı tabiiyenin fevkinde mucizât-ı sanata mazhar olabilir.

Elhâsıl: Her şeyin nihayet derecede hem sanatlı, hem sühûletli vücudu gösteriyor ki, muhît bir ilim sahibi olan bir Kadîr-i Ezeli'nin eseridir. Yoksa yüz bin muhâl içinde, değil vücuda gelmek, belki imkân dâiresinden çıkıp, imtinâ dâiresine girecek ve mümkün sûretinden çıkıp, mümtenî mâhiyetine girecek ve hiçbir şey vücuda gelmeyecek, belki de vücuda gelmesi muhâl olacaktır.

¹ "Sizin hepinizi yaratmak da, ölümünüzün ardından (âhirette) hepinizi diriltmek de, (O'nun için) ancak bir kişiyi yaratmak ve diriltmek gibidir." (Lokman sûresi, 31/28)

² "(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) 'ol!' der, o da olur." (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

³ İbni Kesîr, *el-Bidâye* 1/140-141.

İşte bu gayet ince ve gayet kuvvetli ve gayet derin ve gayet zâhir bir bürhân ile şeytanın muvakkat bir şâkirdi ve ehl-i dalâletin ve ehl-i felsefenin bir vekili olan nefsim sustu. Ve, –lillâhilhamd– tam îmâna geldi. Ve dedi ki:

Evet, bana öyle bir Hâlık ve Rab lâzım ki, en küçük hâtırat-ı kalbimi ve en hafî niyazımı bilecek ve en gizli ihtiyâc-ı rûhumu yerine getirdiği gibi, bana saâdet-i ebediyeyi vermek için, koca dünyayı âhirete tebdil edecek¹ ve bu dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak; hem sineği halk ettiği gibi semâvâtı da icâd edecek, hem güneşi semânın yüzüne bir göz olarak çaktığı gibi bir zerreyi de göz bebeğimde yerleştirecek bir kudrete mâlik olsun. Yoksa sineği halk edemeyen, hâtırat-ı kalbime müdahale edemez, niyaz-ı rûhumu işitemez. Semâvâtı halk etmeyen, saâdet-i ebediyeyi bana veremez. Öyle ise, benim Rabbim O'dur ki; hem hâtırat-ı kalbimi islah eder, hem cevvi havayı bulutlarla bir saatte doldurup boşalttığı gibi, dünyayı âhirete tebdil edip, cenneti yapıp, kapısını bana açar; “Haydi, gir!” der.

İşte, ey nefsim gibi bedbahtlık neticesinde bir kısım ömrünü nursesiz felsefi ve ecnebî fûnûnuna sarf eden ihtiyar kardeşlerim! Kur'ân'ın lisânındaki mütemâdiyen **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**² ferman-ı kudsiyesinden ne kadar kuvvetli ve ne kadar hakikatli ve hiçbir cihette sarsılmaz ve zedelenmez ve tagayyür etmez kudsi bir rûkn-ü îmânîyi anlayınız ki, nasıl bütün mânevî zulûmâtı dağıtır ve mânevî yaraları tedâvi eder!

Bu uzun macerayı, ihtiyarlığımın rica kapıları içinde derci, âdetâ ihtiyarım ile olmadı. İstemiyordum, belki usandıracak diye çekiniyordum. Fakat, bana yazdırıldı diyebilirim. Her ne ise, sadede dönüyorum.

Saç ve sakalımdaki beyaz kılların ve bir vefadârın sadâkatsizliği neticesinde o şâsaalı ve zâhiren tatlı ve süslü İstanbul'un hayat-ı dünyeviyesinin ezvâkından bana bir nefret geldi. Nefis, meftun olduğu ezvâkın yerinde mânevî ezvâk aradı. Bu ehl-i gafletin nazarında soğuk ve ağır ve nâhoş görünen ihtiyarlıkta, bir teselli, bir nur istedi. Felillâhilhamd, Cenâb-ı Hakk'a yüz bin şükür olsun, bütün o hakikatsiz, tatsız, âkıbetsiz ezvâk-ı dünyeviye yerine; hakikî, dâimî ve tatlı ezvâk-ı îmânîyeyi **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** 'da ve nur-u tevhidde bulduğum gibi, ehl-i gafletin nazarında soğuk ve sakil görünen ihtiyarlığı, o nur-u tevhid ile çok hafif ve hararetili ve nurlu gördüm.

¹ Dünyanın kaldırılıp yerine ahiret yurdunun ikame edileceğini gösteren ayet-i kerîme için bkz.: İbrahim sûresi, 14/48.

² “Allah, o hak Mabuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur.” (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

Ey ihtiyar ve ihtiyareler! Madem sizlerde î mân var ve madem î mânı ışıklandıran ve inkişâf ettiren namaz ve niyaz var; ihtiyarlığınıza ebedî bir gençlik nazarıyla bakabilirsiniz. Çünkü onunla ebedî bir gençlik kazanabilirsiniz. Hakikî soğuk ve sakil ve çirkin ve zulmetli ve elemli olan ihtiyarlık ise; ehl-i dalâletin ihtiyarlıklarıdır, belki de onların gençlikleridir. Onlar ağlamalı, onlar “Vâ-esefâ, vâ-hasretâ!” demeli. Sizler, ey muhterem î mânlı ihtiyarlar! ¹اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰی كُلِّ حَالٍ deyip mesrûrâne şükretmelisiniz.

On İkinci Rıca

Bir zaman Isparta vilâyetinin Barla nâhiyesinde nefiy nâmı altında, işken-celi bir esaretle yalnız ve kimsesiz bir köyde ihtilâttan ve muhabereden men edilmiş bir vaziyette hem hastalık, hem ihtiyarlık, hem de gurbet içinde gayet perişan bir hâlde iken; Cenâb-ı Hak kemâl-i merhametinden, Kur’ân-ı Hakîm’in nüktelerine, sırlarına dâir benim için medâr-ı teselli bir nur îhsân etmişti. Onunla o acı, elîm, hazîn vaziyetimi unutmaya çalışıyordum.

Vatanımı, ahabbımı, akâribimi unutabiliyordum. Fakat “Vâ-hasretâ!” birisini unutamıyordum. O da hem biraderzâdem, hem mânevî evlâdım, hem en fedâkâr talebem, hem en cesur bir arkadaşım olan merhum Abdurrahmân idi. Altı yedi sene evvel benden ayrılmıştı. Ne o benim yerimi biliyor ki yardıma koşsun, teselli versin ve ne de ben onun vaziyetini biliyordum ki, onunla muhabere edeyim, dertleşeyim. Benim bu ihtiyarlık vaziyeti zamanımda; öyle fedâkâr, sâdık birisi bana lâzımdı.

Sonra, birden birisi bana bir mektup verdi. Mektubu açtım gördüm ki; Abdurrahmân’ın mâhiyetini tam gösterir bir tarzda bir mektup ki, o mektubun bir kısmı Yirmi Yedinci Mektup’un fıkraları içinde, üç zâhir kerâmeti gösterir bir tarzda dercedilmiştir. O mektup beni çok ağlattırmış ve el’ân da ağlatıyor. Merhum Abdurrahmân o mektupla pek ciddî ve samimî bir sûrette; dünyanın ezvâkından nefret ettiğini ve en büyük maksadı bana yetişip küçük-lüğünde benim ona baktığım gibi, o da ihtiyarlığında bana hizmet etmekte. Hem dünyada benim hakikî vazifem olan neşr-i esrâr-ı Kur’âniye’de, muktedir kalemle bana yardım etmekte. Hattâ mektubunda yazıyordu: “Yirmi otuz risaleyi bana gönder, her birisinden yirmi otuz nüsha yazıp ve yazdıracağım.” diyordu.

¹ “Bize uygun gördüğü her hâlimizden ötürü hamdolsun Rabbimize..” Bkz.: Tirmizî, *deavât* 128; Ebû Dâvûd, *edeb* 97, 98; İbni Mâce, *edeb* 55, *duâ* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/117.

O mektup, bana dünyaya karşı kuvvetli bir ümit verdi. Dehâ derecesinde zekâyâ mâlik ve hakikî evlâdın çok fevkinde bir sadâkat ve irtibâtla bana hizmet edecek böyle cesur bir talebemi buldum diye; o işkenceli esareti, o kimsesizliği, o gurbeti, o ihtiyarlığı unuttum.

O mektuptan evvel, î mân-ı bi'l-âhirete dâir tab' ettirdiğim Onuncu Söz'ün bir nüshası eline geçmişti. Güyâ o risale ona bir tiryak idi ki; altı-yedi sene zarfında aldığı bütün mânevî yaralarını tedâvi etti. Gayet kuvvetli ve parlak bir î mân ile ecelini bekliyor gibi bana o mektubu yazmış. Bir-iki ay sonra Abdurrahmân vasıtasıyla yine mes'ûdâne bir hayat-ı dünyeviye geçirmek tasavvurunda iken "Vâ-hasretâ!" birden onun vefat haberini aldım. Bu haber o derece beni sarstı ki, beş senedir daha o tesir altındayım. O vakit bulunduğum işkenceli esaret ve yalnızlık ve gurbet ve ihtiyarlık ve hastalığım; on derece onların fevkinde bana bir firkat, bir rikkat, bir hüznün verdi. Benim merhume vâlidemin vefatıyla hususî dünyamın yarısı, onun vefatıyla vefat etmiş diyordum. Abdurrahmân'ın vefatıyla da, bâkî kalan öteki yarı dünyam da vefat etti gördüm. Dünyadan bütün bütün alâkam kesildi. Çünkü o, dünyada kalsaydı; hem dünyadaki vazife-i uhreviyemin kuvvetli bir medârı ve benden sonra tam yerime geçecek bir hayru'l-halef ve hem de bu dünyada en fedâkâr bir medâr-ı teselli, bir arkadaşım olabilirdi. Ve en zeki bir talebem, bir muhâtap ve Risale-i Nur eczâlarının en emin bir sahibi ve muhâfızı olurdu.

Evet, insâniyet itibârıyla böyle bir zayıat, benim gibi insanlara çok hirkatlıdır, yandırıyor. Gerçi zâhiren tahammüle çalışıyordum, fakat rûhumda şiddetli fırtına vardı. Eğer ara sıra Kur'ân'ın nurundan gelen teselli teskin etmeseydi, benim için dayanmak mümkün olamayacaktı. O zaman Barla derelerine, dağlarına yalnız gidip geziyordum. Hâlî yerlerde oturup o teessürât-ı hazîne içinde, eski zamanda Abdurrahmân gibi sâdık talebelerimle geçirdiğim mes'ûdâne hayat levhaları sinema gibi hayalimden geçtikçe, ihtiyarlık ve gurbetin verdiği sürat-i teessür mukavemetimi kırıyordu. Birden, كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ¹ âyet-i kudsiyesinin sırrı inkişâf etti. Bana يَا بَاقِي أَيُّهَا الْبَاقِي.. يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي² dedirtti ve onunla hakikî teselli verdi.

Evet, ben o hâlî derecede, o hazîn hâlette, bu âyet-i kudsiyenin sırrıyla, Mirkâtü's-Sünne Risalesi'nde işaret edildiği gibi, kendimi üç büyük cenaze başında gördüm:

¹ "O'nun vechi (Zâtı), hariç her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve hepiniz O'nun huzuruna götürüleceksiniz." (Kasas sûresi, 28/88)

² Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

Biri, elli beş yaşıma kadar, elli beş ölmüş ve hayat-ı ömrümde defnedilmiş Saidlerin kabri üstünde, bir mezar taşı olarak kendimi gördüm.

İkinci cenaze, zaman-ı Âdem'den (*aleyhisselâm*) beri, benim hemcinsim ve nev'im vefat edip mâzi kabrinde defnedilmiş olan o büyük cenazenin başında mezar taşı hükmünde olan bu asrın yüzünde gezer, karınca gibi küçük bir zîhayat sûretinde kendimi gördüm.

Üçüncü cenaze ise, insanlar gibi her sene dünya yüzünde seyyar bir dünyanın vefatıyla büyük dünya da bu âyetin sırrıyla vefat edeceği, hayalimin önünde tecessüm etti.

İşte, Abdurrahmân'ın vefatının hüznünden gelen bu dehşetli mânâyı bütün bütün aydınlatıracak ve hakikî teselli ve sönmez nur verecek bu âyet-i kerîme, mânâ-yı işârîsiyle imdâda yetişti:

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ¹

Evet, bu âyet bildirdi ki: Madem Cenâb-ı Hak var; O her şeye bedeldir. Madem O Bâkî'dir; elbette o kâfidir. Bir tek cilve-i inâyeti, bütün dünya yerini tutar. Ve bir cilve-i nuru, mezkûr üç büyük cenazeye mânevî hayat verir; cenazeler olmadığını, belki vazifelerini bitirmiş başka âlemlere gitmiş olduklarını gösteriyor. Üçüncü Lem'a'da bu sırrın izahı geçtiğinden ona iktifâen burada yalnız derim ki: ² كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ gösteren iki defa ³ يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِيَ .. ya baki, gayet elîm o hazin hâletten kurtardı. Şöyle ki:

Birinci defa يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِيَ dedim, dünya ve dünyadaki Abdurrahmân gibi hadsiz alâkadar olduğum ahabpların zevâlinden ve râbitalarım kopmasından neşet eden hadsiz mânevî yaralar içinde bir ameliyat-ı cerrahiye nev'inde bir tedâvi başladı.

¹ “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

² “O'nun vechi (Zâtı), hariç her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve hepiniz O'nun huzuruna götürüleceksiniz.” (Kasas sûresi, 28/88)

³ Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

İkinci defa اَنْتَ الْبَاقِي يَا cümlesi; bütün o hadsiz, mânevî yaralara hem merhem, hem tiryak oldu. Yani, “Sen Bâkî’sin; giden gitsin, Sen yetersin. Madem Sen Bâkî’sin; zevâl bulan her şeye bedel bir cilve-i rahmetin kâfidir. Madem Sen varsın; Senin varlığına îmân ile intisabını bilen ve sırr-ı İslâmiyet’le o intisaba göre hareket eden insana her şey var. Fenâ ve zevâl, mevt ve adem bir perdedir, bir tazelenmektir; ayrı ayrı menzillerde gezmek hükmündedir.” diye düşünüp, tamamıyla o hirkatli, firkatli, hazîn, elîm, karanlıklı, dehşetli hâlet-i rûhaniye; sürurlu, neşeli, lezzetli, nurlu, sevimli, ünsiyetli bir hâlete inkılâp etti. Lisânım ve kalbim, belki lisân-ı hâl ile bütün zerrât-ı vücudum “Elhamdülillâh!” dediler.

İşte o cilve-i rahmetin binden bir cüzü şudur ki:

Ben o hüzüngâhım olan dereden ve o hüzn-engiz hâletten Barla’ya döndüm. Baktım ki, Kuleönlü Mustafa nâmında bir genç, benden ilm-i hâle âit abdest ve namaza dâir birkaç meseleyi sormak için gelmiş. O vakit misafirleri kabul etmediğim hâlde, onun rûhundaki ihlâs ve ileride Risale-i Nur’a edeceği kıymetkar hizmeti,^{1(Hâşiye-1)} güyâ hiss-i kable’l-vukû ile rûhum o gencin rûhunda okudu. Onu geriye çevirmedim, kabul ettim.^{2(Hâşiye-2)} Sonra tebeyyün etti ki, Risale-i Nur hizmetinde ve benden sonra hayr-ı l-halef olarak, bir vâris-i hakikî vazifesini tam yerine getirecek olan Abdurrahmân yerine,

1 (Hâşiye-1) İşte o Mustafa’nın küçük kardeşi olan Küçük Ali kendi güzel, sıhhatli kalemıyla yedi yüzden ziyâde Nur Risaleleri’ni yazmakla, tamamıyla bilfiil bir Abdurrahmân olduğu gibi, müteaddit Abdurrahmânları da yetiştirdi.

2 (Hâşiye-2) Elhak, o yalnız kabule değil, belki istikbâle lâayık(Hâşiyecik) olduğunu gösterdi.

(Hâşiyecik) Risale-i Nur’un birinci şâkirdi Mustafa’nın istikbâle liyâkatine dâir Üstadımın hükmünü tasdik eden bir hâdise: Kurban arefesinden bir gün evvel Üstadım gezmeye gidecekti. At getirmek üzere beni gönderdiği zaman, Üstadıma dedim: “Sen aşağıya inme, ben kapıyı arkasından örtüp odunluktan çıkacağım.” Üstadım: “Hayır.” dedi. “Sen kapıdan çık!” diyerek aşağıya indi. Ben kapıdan çıktıktan sonra kapıyı arkasından sürgüledi. Ben gittim, kendisi de yukarıya çıktı. Sonra yatmış. Bir müddet sonra Kuleönlü Mustafa, Hacı Osman’la beraber gelmişler. Üstadım hiç kimseyi kabul etmiyordu ve etmeyecekti. Hususan o vakit iki adamı beraber hiç yanına almaz geri çevirirdi. Hâlbuki, bu makamda bahsedilen kardeşimiz Kuleönlü Mustafa, Hacı Osman’la gelince, kapı güyâ lisân-ı hâl ile ona demiş ki: “Üstadın seni kabul etmeyecek fakat ben sana açılacağım.” diyerek arkasından sürgülenmiş kapı kendi kendine Mustafa’ya açılmış. Demek Üstadımın onun hakkında “Mustafa istikbâle lâayıktır.” diye söylediği sözü istikbâl gösterdiği gibi, kapı da buna şahid olmuştur.

Hüsrev

Evet Hüsrev’in yazdığı doğrudur, tasdik ediyorum. Kapı bu mübarek Mustafa’yı benim bedeli-me hem istikbâl etti, hem de kabul etti.

Said Nursi

Cenâb-ı Hak Mustafa'yı nümûne olarak bana göndermiş ki; senden bir Abdurrahmân aldım, mukâbilinde bu gördüğün Mustafa gibi otuz Abdurrahmân o vazife-i diniyede sana hem talebe, hem biraderzâde, hem evlâd-ı mânevî, hem kardeş, hem fedâkâr arkadaş vereceğim.

Evet, –lillâhilhamd– otuz Abdurrahmân'ı verdi. O vakit dedim: Ey ağlayan kalbim! Madem bu nümûneyi gördün ve onunla o mânevî yaraların en mühimmini tedâvi etti; sâir bütün seni müteessir eden yaraları da tedâvi edeceğine kanaatin gelmelidir.

İşte, ey benim gibi ihtiyarlık zamanında gayet sevdiği evlâdını veya akrabasını kaybeden ve beline yüklenmiş ihtiyarlığın ağır yüküyle beraber firâktan gelen ağır gamları da başına yüklenen ihtiyar kardeşler ve ihtiyare hemşireler! Benim vaziyetimi anladınız ki sizinkinden çok şiddetli iken, madem böyle bir âyet-i kerîme tedâvi etti, şifâ verdi; *elbette Kur'ân-ı Hakîm'in eczâhâne-i kudsiyesinde, umum dertlerinize şifâ verecek ilâçları vardır. Eğer îmân ile ona müracaat edip ve ibâdetle o ilâçları istimâl etseniz, belinizde ve başınızdaki o ihtiyarlığın ve gamların ağır yükleri gayet hafifleşecektir.*

Bu mebhasın uzun yazılmasının sırrı ise, merhum Abdurrahmân'a ziyâde duâ-yı rahmet ettirmek düşüncesidir. Sizi usandırmamasın. Hem sizi belki ziyâde müteallim edecek en acıklı ve nefret verip ürkütecek en dehşetli yarımı, gayet nâhoş, elîm bir sûrette size göstermekten maksadım, Kur'ân-ı Hakîm'in kudsî tiryakı ne derece hârikulâde bir ilâç ve parlak bir nur olduğunu göstermektir.

On Üçüncü Rica^(Hâşiye)

Bu ricada sergüzeşt-i hayatımın mühim bir levhasından bahsedeceğimden, her hâlde bir derece uzun olacak. Usanmamanızı ve gücenmemenizi arzu ediyorum.

Harb-i Umumi'de, Rus'un esaretinden kurtulduktan sonra, İstanbul'da iki-üç sene Dârul-Hikmet'te hizmet-i diniye beni orada durdurdu. Sonra Kur'ân-ı Hakîm'in irşâdıyla ve Gavs-ı Âzam'ın himmetiyle ve ihtiyarlığın intibâhıyla İstanbul'daki hayat-ı medeniyeden usanç ve şâşaalı hayat-ı içtimâiyeden bir nefret geldi. Dâüssıla tâbir edilen iştîyak-ı vatan hissi beni vatanıma sevk etti. Madem öleceğim, vatanımda öleyim diye Van'a gittim.

¹ (Hâşiye) Latîf bir tevâfuktur ki, bu On Üçüncü Rica'nın bahsettiği medrese hâdisesi on üç sene evvel oldu.

Her şeyden evvel, Van'da Horhor denilen medresemin ziyaretine gittim. Baktım ki; sâir Van hâneleri gibi onu da Rus istilâsında Ermeniler yakmışlardı. Van'ın meşhur kalesi ki, dağ gibi yekpare taştan ibarettir. Benim medresem onun tam altında ve ona tam bitişiktir. Benim terk ettiğim yedi-sekiz sene evvel, o medresemdeki hakikaten dost, kardeş, enis talebelerimin hayalleri gözümün önüne geldi. O fedâkâr arkadaşlarımın bir kısmı hakikî şehid diğer bir kısmı da o musîbet yüzünden mânevî şehid olarak vefat etmişlerdi.

Ben ağlamaktan kendimi tutamadım ve kalenin tâ medresenin üstünde-ki iki minare yüksekliğinde medreseye nâzır tepesine çıktım, oturdum. Yedi sekiz sene evvelki zamana hayalen gittim. Benim hayalim kuvvetli olduğu için, beni o zamanda hayli gezdirdi. Etrafta kimse yoktu ki, beni o hayalden çevirsin ve o zamandan çeksın. Çünkü yalnız idim. Yedi sekiz sene zarfında, gözümü açtıkça bir asır zaman geçmiş kadar bir tahavvûlât görüyordum.

Baktım ki, benim medresemin etrafındaki şehir içi kale dibi mevkii, bütün baştan aşağıya kadar yandırılmış, tahrip edilmiş. Evvelki gördüğümde şimdi-ki gördüğüme, güyâ iki yüz sene sonra dünyaya gelip, öyle hazîn nazarla baktım. O hânelerdeki adamların çoğu ile dost ve ahbap idim. Kısım-ı âzamı, Allah rahmet etsin, muhaceret ile vefat etmişler, gurbette perişan olmuşlardı. Hem Ermeni mahallesinden başka, Van'ın bütün müslümanlarının hâneleri tahrip edilmiş gördüm. Benim kalbim en derinden sızladı. O kadar rikkatime dokundu ki, binler gözüm olsaydı beraber ağlayacaktı. Ben, gurbetten vatanı-ma döndüm; gurbetten kurtuldum zannediyordum. "Vâ-esefâ!", gurbetin en dehşetlisini vatanımda gördüm. On İkinci Rica'da bahsi geçen Abdurrahmân gibi, rûhumla pek alâkadar yüzer talebelerimi, dostlarımı kabirde ve o ahbap-ların yerlerini harabezar gördüm.

Eskiden beri hatırımda olan bir zâtın bir fıkrası vardı, tam mânâsını gö-remiyordum. O hazîn levha karşısında tam mânâsını gördüm. Fıkra budur: ¹لَوْ لَا مَفَارَقَةُ الْأَحْبَابِ مَا وَجَدْتُ لَهَا الْمَنَايَا إِلَى أَرْوَاحِنَا سُبُلًا¹ Yani, "Eğer dostlar-dan müfârakat olmasaydı, ölüm rûhlarımıza yol bulamazdı ki gelsin alsın."

Demek, en ziyâde insanı öldüren, ahbaptan müfârakattır. Evet, hiçbir şey beni o vaziyet kadar yandırmamış, ağlatmamış. Eğer Kur'ân'dan, îmandan medet gelmeseydi; o gam, o keder, o hüzn rûhumu uçuracak gibi tesirat yapacaktı.

¹ el-Hamevî, *Hızanetü'l-edeb* 1/136, 196; el-Kazvînî, *el-Îzâh* 1/374. (Bu beyit, Ebu't-Tayyib el-Mütenebbi'ye aittir.)

Eskiden beri şâirler şiirlerinde, ahabaplarıyla görüştükleri menzillerin mürûr-u zamanla harabegâhlarına ağılamışlar. Bunun en firkatlı levhasını da ben gözümle gördüm. İki yüz sene sonra gayet sevdiği dostların mahall-i ikame-tine uğrayan bir adamın hüznüyle; hem rûhum, hem kalbim gözüme yardım edip ağladılar. O vakit, gözümün önünde harabezâra dönmüş yerlerin, gayet mâmur ve şenlikli ve neşeli ve sürurlu bir sûrette bulunduğu zaman, yirmi seneye yakın en tatlı bir hayatta tedris ile, kıymettar talebelerimle geçirdiğim hayatımın o şirin safahatı, birer birer sinema levhaları gibi canlanıp görüne-rek, sonra vefat edip gider tarzında, hayali gözümün önünde epey zaman devam etti.

O vakit, ehl-i dünyanın hâline çok taaccüb ettim: Nasıl kendilerini aldatıyorlar? Çünkü o vaziyet, dünyanın tam fânî olduğunu ve insanlar da içinde misafir bulunduğunu bilbedâhe gösterdi. Ehl-i hakikatin mütemâdiyen, dünya gaddardır, mekkârdır, fenâdır, aldanmayınız demeleri ne kadar doğru olduğunu gözümle gördüm. Hem insan nasıl cismiyle, hânesiyle alâkadar-dır; öyle de, kasabasıyla, memleketiyle belki dünyasıyla alâkadar olduğunu kendim de gördüm. Çünkü ben vücudum itibarıyla ihtiyarlık rikkatinden iki gözümle ağlarken, medresemin yalnız ihtiyarlığı değil, belki vefatından dolayı on gözle ağlamak istiyordum. Ve o şirin vatanımın yarı ölmesiyle yüz gözle ağlamaya ihtiyâcım vardı.

Rivâyet-i hadîste vardır ki; her sabah bir melâike çağırıyor **لَذُوا لِّلْمَوْتِ** yani, “Ölmek için tevellüd edip dünyaya gelirsiniz, harap olmak için binalar yapıyorsunuz.” diyor. İşte bu hakikati, kulağımla değil gözümle işitiyordum.

Evet, o vaziyetim o vakit beni nasıl ağlattırmış; on senedir hayalim, o vaziyete uğradıkça yine ağlıyor. Evet, binler sene yaşamış o ihtiyar kalenin başındaki menzillerin harap olması ve onun altındaki şehrin sekiz sene zarfında sekiz yüz sene kadar ihtiyarlanması ve kale altındaki gayet hayattar ve mecma-ı ahabap olan medresemin vefatı, umum Osmanlı Devleti'nde bütün medreselerin vefatını gösteren cenazesinin mânevî azametine işareten koca Van Kalesi'nin yekpare taşı, ona bir mezar taşı olmuş. Âdetâ o medresedeki sekiz sene evvel benimle beraber bulunan merhum talebelerim, kabirlerinde benimle beraber ağlıyorlar. Belki o kasabanın harabe duvarları, dağılmış taş-ları benimle beraber ağlıyorlar ve onları ağlıyor gibi gördüm.

¹ Abdullah İbnü'l-Mübârek, *ez-Züh'd* 1/88; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 7/396; ed-Deylemî, *el-Müsned* 4/51.

Ben o vakit anladım ki, vatanımdaki bu gurbete dayanamayacağım; ya ben de kabre onların yanına gitmeliyim veyahut dağda bir mağaraya çekilip ecelimi orada beklemeliyim diye düşündüm. Dedim: Madem dünyada böyle tahammül edilmez, sabır-şiken, mukavemet-sûz, yandırıcı firkatler var. Elbette mevt, hayata râcihtir. Hayatın bu ağır vaziyeti çekilir derterden değildir.

O vakit cihât-ı sitte denilen altı cihete nazar gezdirdim, karanlıklı gördüm. O şiddet-i teessürden gelen gaflet bana dünyayı korkunç, boş, hâlî, başıma yıkılacak bir tarzda gösterdi. Rûhum ise, düşman vaziyetini alan hadsiz belâlara karşı bir nokta-yı istinâd ararken ve rûhta ebede kadar uzanan hadsiz arzuları tatmin edecek bir nokta-yı istimdâd taharri ederken ve o hadsiz fırâk ve iftirâktan ve tahrip ve vefattan gelen hüzn ve gama karşı teselli beklerken, birden Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

âyetinin hakikati tecelli etti. O rikkatli, firkatli, dehşetli, hüznü hayalden beni kurtardı, gözümü açtırdı.

Baktım ki, meyvedar ağaçların başlarındaki meyveleri tebessüm eder bir tarzda bana bakıyorlar; bize de dikkat et, yalnız harabezâra bakıp durma diyorlardı. Bu âyet-i kerîmenin hakikati böyle ihtâr ediyordu ki:

“Van sahrâsının sayfasında misafir olan insanların eliyle yazılan ve şehir sûretini alan sun'î bir mektubun, Rus istilâsı denilen dehşetli bir sel belâsına düşüp silinmesi neden seni bu kadar müteessir ediyor? Asıl Mâlik-i Hakikî ve her şeyin sahibi ve Rabbi olan Nakkaş-ı Ezeli'ye bak ki; bu Van sayfasında mektubâtı, kemâl-i şâşaa ile eski zamanda gördüğün vaziyeti yine devam edip yazılıyorlar. O yerler boş, harab, hâlî kalmış diye ağlamaların, Mâlik-i Hakikîsinden gaflet ve insanları misafir tasavvur etmemekten ve mâlik tevehhüm etmek yanlışından ileri geliyor.”

Fakat o yanlışlıktan ve o yakıcı vaziyetten bir hakikat kapısı açıldı. Ve o hakikati tam kabul etmeye nefis hazırlandı. Evet nasıl ki bir demir ateş sokulur; tâ yumuşasın, güzel ve menfaattar bir şekil verilsin. Öyle de, o hüzn-engiz hâlet ve o dehşetli vaziyet ateş oldu, nefsimi yumuşattı. Kur'ân-ı

¹ “Göklerde ne var, yerde ne varsa Allahu tenzih ve tesbih eder. O Aziz ve Hakimdir: Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Göklerin ve yerin hakimiyeti O'nundur. Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren O'dur. O her şeye kadirdir.” (Hadid sûresi, 57/1-2)

Mu'cizü'l-Beyân, mezkûr âyetin hakikatiyle, hakâik-i îmâniyenin feyzini tam ona gösterdi, kabul ettirdi.

Evet, -lillâhilhamd- şu âyetin hakikati, îmân feyziyle (Yirminci Mektup gibi risalelerde kat'î isbât ettiğimiz gibi) herkesin kuvvet-i îmâniyesi nisbetinde inkişâf eden öyle bir nokta-yı istinâd rûha ve kalbe verdi ki, o vaziyetin dehşetinden yüz derece ziyâde korkunç, zararlı musîbetlere karşı gelebilir bir kuvveti, îmân-ı billâhtan verdi. Ve şöyle ihtâr etti ki: Senin Hâlıkın olan şu memleketin Mâlik-i Hakikîsinin emrine her şey musahhardır, her şeyin dizgini O'nun elindedir, O'na intisabın yeter.¹

O Hâlıkıma dayanıp tanıdıktan sonra, düşman sûretini alan bütün şeyler, düşmanlıklarını terk ettiler; ağlattıran hazîn hâller, beni neşelendirmeye başladılar. Hem çok risalelerde kat'î bürhânlarla da isbât ettiğimiz gibi, o hadsiz arzulara karşı îmân-ı bi'l-âhiretten gelen nur ile öyle bir nokta-yı istimdâd verdi ki; değil küçücük ve muvakkat, kısa, dünyevî ahbablara karşı arzu ve râbıtalarıma, belki ebedü'l-âbâdda, âlem-i bekâda, saâdet-i ebediyede hadsiz uzun arzularıma kâfi gelebilir bir nokta-yı istimdâd verdi. Çünkü bir cilve-i rahmetiyle, muvakkat bir misafirhânesi olan bu dünyanın bir menzili olan şu zeminin yüzünde, o misafirlerini bir-iki saat sevindirmek için, bahar sofrasında hadd ü hesaba gelmez sanatlı, şirin nimetlerini, her baharda ihsân edip bir kahvaltı hükmünde o misafirlere yedirdikten sonra, mesken-i ebedîlerinde sekiz dâimî cennet² hadsiz bir zamanda, hadsiz envâ-ı nimetiyle doldurup ibâdına ihzâr eden bir Rahmânü'r-rahîm'in rahmetine îmân ile istinâd edip, intisabını bilen elbette öyle bir nokta-yı istimdâd bulur ki; en ednâ derecesi, hadsiz ebedî emellere medet verip idame eder.

Hem o âyetin hakikatiyle, îmânın ziyâsından gelen nur öyle parlak bir sûrette tecelli etti ki; o zulümâtlı olan cihât-ı sitteyi gündüz gibi aydınlattırdı. Çünkü bu medresem ve bu şehirde talebe ve dostlarımin arkalarında kalıp ağlamak vaziyetini şöyle aydınlattırdı ki: Ahbabın gittikleri âlem karanlıklı değil, yalnız yerlerini değiştirdiler; yine görüşeceksiniz diye ihtâr etti. Ağlamayı tamamen kestirdi. Ve dünyada onların yerine geçecek ve benzeyecek olanları bulacağımı ifham etti.

¹ Göklerin ve yerin hükümranlığı ve buralardaki hazinelerin Allah'a ait olduğunu gösteren birçok ayetten bazıları için bkz.: Bakara sûresi, 2/107; Âl-i İmran sûresi, 3/189; Mâide sûresi, 5/17; Câsiye sûresi, 45/27; Zümer sûresi, 39/63; Şûrâ sûresi, 42/12.

² Cennetin sekiz kapısıyla ilgili bkz.: Buhârî, *bed'ü'l-halk* 9; Müslim, *îmân* 46; Ebû Dâvûd, *tahâre* 65; Tirmizî, *tahâre* 41.

Evet, –lillâhilhamd– hem vefat eden Van medresesini İsparta medrese-siyle ihyâ edip, oradaki ahbabları dahi, daha çok, daha kıymetli talebeler ve ahbablarla mânen ihyâ etti. Hem bildirdi ki; dünya boş, hâlî olmadığını ve harab olmuş bir memleket sûretini yanlış tasavvur ettiğimi, belki Mâlik-i Hakikî hikmetinin iktizâsıyla, sun'î insanların levhasını değiştiriyor, mektubunu tazelandiriyor. Bir ağacın bir kısım meyvelerini kopardıkça yerine yine başka meyvelerin geldiği gibi, nev-i beşerde bu zevâl ve firâk dahi bir teceddüddür, tazelenmektir. İmân noktasında, ahbapsızlıktan gelen elîmane bir hüznün değil, belki başka güzel bir yerde görüşmek üzere ayrılmaktan gelen, lezizane bir hüznün veren bir tazelenmektir.

Hem o dehşetli vaziyetten, kâinatın mevcûdâtının karanlıklı görünen yüzünü aydınlattı. Ben de o vakit o hâlete şükretmek istedim, Arabî şu fıkra geldi; tam o hakikati tasvir etti. Şöyle ki, dedim:

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نُورِ الْإِيمَانِ الْمَصُورِ مَا يُتَوَهَّمُ أَجَانِبَ أَعْدَاءِ أَمْوَاتًا مُوحِّشِينَ أَيْتَامًا
بَاكِينَ، أَوْ ذَاءَ إِخْوَانًا أَحْيَاءَ مُؤْنِسِينَ مُرَحِّصِينَ مُشْرُورِينَ ذَاكِرِينَ مُسَبِّحِينَ

Yani, “O şiddetli hâletin tesirinden gelen gaflet ile, kâinatın mevcûdâtı bir kısmı düşman ve ecnebî,¹(Hâşiye) bir kısmı müthiş cenazeler, diğer kısmı ise, kimsesizlikten ağlayan yetimler sûretinde; gafil nefsimi tevehhüm ile gösterilen bu korkunç levhayı, nur-u îmân ile aynelyakîn gördüm ki: O ecnebî, düşman görünenler birer dost kardeşirler. Ve o müthiş cenazeler ise; kısmen hayattar ve ünsiyetkâr ve kısmen vazifeden terhis edilenlerdir. Ve o ağlayan yetimlerin vaveylâları ise zikir ve tesbihin zemzemeleri olduğunu nur-u îmân ile gördüğümden, o hadsiz nimetlerin menbaı olan îmanı bana veren Hâlık-ı Zülcelâl'e hadsiz hamdediyorum. Ve bu dünyada, bu dünya kadar büyük hususî dünyamdaki bütün mevcûdâtı, hamd ve tesbihât-ı ilâhiyede tasavvur ve niyetim ile istimâl etmek bir hakkım olduğu nokta-yı nazarından, bütün o mevcûdâtın her birisinin ve umurunun lisân-ı hâlleriyle beraber الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نُورِ الْإِيمَانِ² deriz.” demektir.

Hem o gafletkârâne hâlet-i müthişeden hiçe inen ezvâk-ı hayat ve bütün bütün çekilip kuruyan emeller ve en dar bir dâire içinde sıkışıp kalan belki mahvolan şahsıma âit nimetler, lezzetler birden –başka risalelerde kat'î bir

¹ (Hâşiye) Yani, zelzele, fırtına, tufan, taun, ateş gibi.

² Lutfettiği iman nûrundan dolayı hamdolsun Allah'a.

sûrette isbât ettiğimiz gibi– nur-u îmân ile kalbin etrafındaki o dar dâireyi öyle genişlettirdi ki, kâinatı içine aldı ve o Horhor bahçesinde kurumuş ve lezzetini kaçırmış nimetler yerinde, dâr-ı dünya ve dâr-ı âhireti birer sofraya nimet ve birer tablaya rahmet şekline getirdi. Göz, kulak, kalb gibi, on değil, yüz cihâzât-ı insâniyenin her birini, gayet uzun bir el sûretinde, her müminin derecesi nisbetinde o iki sofraya Rahmân'a uzatıp, her tarafından nimetleri toplayacak bir tarzda gösterdiğinden; hem bu ulvî hakikati ifade, hem o hadsiz nimete şükür için o vakit böyle demiştim:

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نُورِ الْإِيمَانِ الْمَصُورِ لِلدَّارَيْنِ مَمْلُوءَتَيْنِ مِنَ الْبَعْمَةِ وَالرَّحْمَةِ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ
حَقُّ أَنْ يَسْتَفِيدَ بِحَوَاسِهِ الْكَثِيرَةِ الْمُنْكَشِفَةِ بِإِذْنِ خَالِقِهِ

Yani: “Dünya ve âhireti nimet ve rahmetle doldurmuş bir sûrette, hakikî müminlerin nur-u îmân ve İslâmiyet’le inkişâf ve inbisât etmiş bütün hassalarının elleriyle o iki muazzam sofradan istifâdeyi temin eden ve gösteren nur-u îmân nimetinin mukâbiline, o îmânı bana veren Hâlıkıma, bütün zerrât-ı vücudumla dünya ve âhîret dolusu hamd ve şükür, elimden gelse yaparım.” demektir.

Madem îmân bu âlemde bu tesirat-ı azîmeyi yapar; elbette dâr-ı bekâda öyle semerat ve füyuzâtı olacak ki, bu dünyadaki akıl ile onlar ihâta edilmez ve tarif edilmez.

İşte, ey benim gibi ihtiyarlık münâsebetiyle pek çok dostların firâk acılarını çeken ihtiyar ve ihtiyareler! Sizin en ihtiyarınız her ne kadar zâhîren benden yaşlı ise de, mânen ben onlardan daha ziyâde ihtiyarlığımı tahmin ediyorum. Çünkü fitratımda rikkat-i cinsiye ile acımak hissi ziyâde bulunduğundan, kendi elemimden başka, binler kardeşlerimin elemelerini de o şefkat sırrıyla çektiğimden, yüzler sene yaşamış gibi ihtiyarım. Ve siz ne kadar firâk belâsını çekmiş iseniz, benim kadar o belâyâ mâruz kalmamışsınız. Çünkü oğlum yoktur ki yalnız oğlumu düşüneyim. Bende ki fitrî olan bu ziyâde acı-maklık ve şefkat, binler müslüman evlâdlarının, hattâ masum hayvanların teellümlerine karşı dahi bir rikkat, bir elem, o sırr-ı şefkat ile hissediyordum. Hususî bir hânem yoktur ki fikrimi yalnız ona hasredeyim; belki bu memleket ile ve belki âlem-i İslâm’ın kıtasıyla hânem gibi, hamiyet-i İslâmiye noktasında alâkadarım. Ve o iki büyük hânedeki dindaşlarımın elemeleriyle müteallim ve firâklarıyla mahzun oluyorum!..

İşte bütün ihtiyarlığımdan ve firâk belâlarından gelen teessürâtıma, bana nur-u îmân tam kâfi geldi; kırılmaz bir rica, kopmaz bir ümit, sönmez bir ziyâ, bitmez bir teselli verdi. Elbette sizlere ihtiyarlıktan gelen karanlık ve gaflet ve teessürât ve teellümâtâ; îmân kâfi ve vâfidir. Asıl en karanlıklı ve en nursuz ve tesellsiz ihtiyarlık ve en elîm ve müthiş firâk, ehl-i dalâletin ve ehl-i sefâhetin ihtiyarlıklarıdır ve firâklarıdır. O rica ve ziyâ ve teselli veren îmânı zevk etmek ve tesirâtını hissetmek için, ihtiyarlığa lâıyk ve İslâmiyet'e muvâfık ubûdiyet-kârâne bir tavr-ı şuûrdârâne takınmakla olur. Yoksa gençlere benzemeye çalışmak ve onların sarhoşça gafletlerine başını sokup ihtiyarlığını unutmakla değildir.

خَيْرُ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِكُهُولِكُمْ وَشَرُّ كُهُولِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ¹—ev kemâ kâl-meâlindeki hadîsi düşününüz. Yani, “Gençlerinizin en iyisi, temkinde ve sefâhetlerden çekilmekte ihtiyarlara benzeyenlerdir. Ve ihtiyarlarınızın en fenâsı, sefâhette ve başını gaflete sokmakta gençlere benzeyenlerdir.”

Ey kardeşlerim ihtiyarlar ve hemşire ihtiyareler! Hadîs-i şerifte vardır ki: “Altmış yetmiş yaşlarında ihtiyar bir mümin, dergâh-ı ilâhîye elini kaldırıp duâ ederken, rahmet-i ilâhîye onun elini boş döndürmeye hicap ediyor.”² Madem rahmet size karşı böyle hürmet ediyor; siz de rahmetin bu hürmetini ubûdiyetinizle ihtiram ediniz.

On Dördüncü Rîca

Dördüncü Şuâ olan Âyet-i Nuriye-i Hasbiye'nin başının hülâsası diyor ki:

Bir zaman ehl-i dünya beni her şeyden tecrit ettiklerinden, beş çeşit gurbetlere düşmüştüm. Sıkıntıdan gelen bir gaflet ile, Risale-i Nur'un teselli verici ve medet edici nurlarına bakmayarak, doğrudan doğruya kalbime baktım ve rûhumu aradım. Gördüm ki; gayet kuvvetli bir aşk-ı bekâ ve şedid bir muhabbet-i vücud ve büyük bir iştiyak-ı hayat ve hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir fakr, bende hükmediyordu. Hâlbuki müthiş bir fenâ, o bekâyı söndürüyor. O hâletimde, yanık bir şâirin dediği gibi dedim:

¹ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 22/83; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/94; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 13/467.

² Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/270, *Müsnedü's-şâmiyyîn* 2/268; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/284. Ayrıca, genel manada Cenâb-ı Hakk'ın dergâhına kalkan hiçbir eli boş çevirmedigine dair bkz.: el-Bezzâr, *el-Müsned* 6/479; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 3/391; İbni Hibbân, *es-Sahih* 3/160.

“Dil bekâsı, Hak fenâsı istedi mülk-i tenim

Bir devasız derde düştüm, âh ki Lokman bîhaber.”¹

Me'yûsane başımı eğdim. Birden, ²حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ imdâdına geldi, “Beni dikkatle oku!” dedi. Ben de günde beş yüz defa okudum. Okudukça, yalnız ilmelyakîn ile değil, aynelyakîn ile çok kıymetli envârından dokuz mertebe-i hasbiye bana inkişâf etti.

Birinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye

Bendeki aşk-ı bekâ; bendeki bekâya değil, belki sebepsiz ve bizzât mahbûb olan kemâl-i mutlak sahibi, Zât-ı Zülkemâl'in ve Zülcelâl'in bir isminin bir cilvesinin mâhiyetimde bir gölgesi bulunduğundan, fîratımda o Kâmil-i Mutlak'ın varlığına ve kemâline ve bekâsına müteveccih olan muhabbet-i fıtriye, gaflet yüzünden yolunu şaşırmış, gölgeye yapışmış, aynanın bekâsına âşık olmuştu, ³حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ geldi, perdeyi kaldırdı. Gördüm ve hissettim ve hakkı yakîn zevk ettim ki; bekâmın lezzeti ve saâdeti, aynen ve daha mükemmel bir tarzda Bâkî-i Zülkemâl'in bekâsına ve benim Rabbim ve İlâhım olduğuna, tasdik ve îmânımda ve iz'anımda vardır. Bunun edillesi, zevî'l-ihsâsı hayrette bırakacak gayet derin ve dakik on iki hemhemler ve şuûr-u îmânlar ile Risale-i Hasbiye'de beyân edilmiştir.

İkinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye

Fîratımdaki hadsiz acizle beraber, ihtiyarlık ve gurbet ve kimsesizlik ve tecridim içinde; ehl-i dünya desîseleriyle, casuslarıyla bana hücum ettikleri hengâmde kalbime dedim: “Elleri bağlı, zayıf ve hasta bir tek adama ordular taarruz ediyor. Benim için bir nokta-yı istinâd yok mu?” diye ³حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ âyetine müracaat ettim. Bana o âyet bildirdi ki:

İntisab-ı îmânî vesikasıyla Kadîr-i Mutlak öyle bir Sultan'a intisap edersin ki; zemin yüzünde her baharda dört yüz bin milletten mürekkebe nebâtât ve hayvanât ordularının bütün cihâzâtlarını kemâl-i intizam ile vermekle beraber, başta insan olarak, hayvanâtın muazzam ordusunun bütün erzaklarını,

¹ Niyazi Mısrî, *Divân* s.149 (133. şiir, 3. beyit)

² “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

³ “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

değil medenî insanların son zamanlarda keşfettikleri et ve şeker ve sâir taamların hülâsaları gibi, belki yüz derece o medenî hülâsalardan daha mükemmel ve bütün taamların her nev'inden tohum ve çekirdek denilen Rahmânî hülâsalarla koyup; ve o hülâsaları dahi, onların pişirmelerine ve inbisâtlarına dâir kaderî tarifeler içinde sarıp, muhafaza için küçük sandukçalara koyup, tevdi eder. O sandukçaların îcâdı, ¹ كُفْ emrinde bulunan تُونُ fabrikasından o kadar çabuk ve kolay ve çoklukla olur ki; Kur'ân der: "Hâlık emreder, meydana gelir." Madem sen, intisab-ı îmânî tezkeresiyle böyle bir nokta-yı istinâd bulabildiğinden, hadsiz bir kuvvete ve kudrete dayanabilirsin. Ben de âyetten bu dersimi aldıkça öyle bir kuvve-i mâneviyeyi buldum ki; değil şimdiki düşmanlarıma, belki dünyaya meydan okuyabilir bir iktidar-ı îmânî hissederek, bütün rûhumla beraber حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ dedim.

Üçüncü Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye

Ben o gurbetler ve hastalıklar ve mazlûmiyetlerin tazyikiyle dünyadan alâkamı kesilmiş bularak, ebedî bir dünyada ve bâkî bir memlekette dâimî bir saâdete namzed olduğumu îmân telkin ettiği hengâmda; tahassür akıtan "Of! Of!"dan vazgeçip, beşâset izhâr eden "Oh! Oh!" dedim. Fakat bu gaye-i hayal ve hedef-i rûh ve netice-i fitratın tahakkuku, ancak ve ancak bütün mahlûkatının bütün harekâtlarını ve sekenâtlarını ve ahvâl ve âmâllerini, kavlen ve fiilen bilen ve kaydeden ve bu küçücük ve âciz-i mutlak nev-i insanı Kendine dost ve muhâtap eden ve bütün mahlûkat üstünde bir makam veren bir Kadîr-i Mutlak'ın hadsiz kudretiyle ve insana nihayetsiz inâyet ve ehemmiyet vermesiyle olabilir, diye düşünürken bu iki noktada, yani böyle bir kudretin faaliyeti ve zâhiren bu ehemmiyetsiz insanın hakikatli ehemmiyeti hakkında îmânın inkişâfını ve kalbin itminanını veren bir izah istedim. Yine o âyete müracaat ettim. Dedi ki: "حَسْبُنَا daki يَا dikkat edip, senin ile beraber lisân-ı hâl ve lisân-ı kâl ile حَسْبُنَا'yı kimler söylüyorlar, dinle!" emretti.

Birden baktım ki, hadsiz kuşlar ve kuşçuklar olan sinekler ve hesapsız hayvanlar ve nihayetsiz nebatlar ve gayetsiz ağaçlar dahi benim gibi lisân-ı hâl ile ² حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ mânâsını yâd ediyorlar ve herkesin yâdına

¹ "(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) 'ol!' der, (o da olurur)." (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; ...)

² "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!" (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

getiriyorlar ki; bütün şerâit-i hayatiyelerini tekeffül eden öyle bir vekilleri var ki, birbirine benzeyen ve maddeleri bir olan yumurtalar ve birbirinin misli gibi katreler ve birbirinin aynı gibi habbeler ve birbirine müşâbih çekirdeklerden kuşların yüz bin çeşitlerini, hayvanların yüz bin tarzlarını, nebâtâtın yüz bin nev'ini ve ağaçların yüz bin sınıfını yanlışsız, noksansız, iltibâssız, süslü, mîzanlı, intizamlı, birbirinden ayrı fârikalı bir sûrette gözümüz önünde, hususan her baharda gayet çok, gayet kolay, gayet geniş bir dâirede, gayet çoklukla halk eder, yapar bir kudretin azamet ve haşmeti içinde beraberlik ve benze-yişlik ve birbiri içinde ve bir tarzda yapılmalarıyla, vahdetini ve ehadiyetini bize gösterir ve böyle hadsiz mucizâtı ibraz eden bir fiil-i rubûbiyete, bir tasarruf-u hallâkiyete müdahale ve iştirak mümkün olmadığını bildirir diye anladım. Her mümin gibi benim hüviyet-i şahsiyemi ve mâhiyet-i insâniyemi anlamak isteyenler ve benim gibi olmak arzu edenler حَسْبُنَا 'daki cemiyetinde bulunan "ene"nin, yani nefsimin tefsirine baksınlar. Ehemmiyetsiz, hakir ve fakir görünen vücudum –her müminin vücudu gibi– ne imiş, hayat ne imiş, insâniyet ne imiş, İslâmiyet ne imiş, îmân-ı tahkiki ne imiş, mârifetullah ne imiş, muhabbet nasıl olacaktı? Anlasınlar, dersini alsınlar!

Dördüncü Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye

Bir vakit ihtiyarlık, gurbet, hastalık, mağlûbiyet gibi vücudumu sarsan ârizalar, bir gaflet zamanıma rast gelip şiddetle alâkadar ve meftun olduğum vücudumu, belki mahlûkâtın vücudlarını "Ademe gidiyor." diye elîm bir endişe verirken, yine bu Âyet-i Hasbiyeye müracaat ettim. Dedi: "Mânâma dikkat et ve îmân dürbünüle bak!"

Ben de baktım ve îmân gözüyle gördüm ki: Bu zerrecik vücudum, her müminin vücudu gibi hadsiz bir vücudun aynası ve nihayetsiz bir inbisât ile hadsiz vücudları kazanmasına bir vesîle ve kendinden daha kıymettar bâkî, müteaddit vücudları meyve veren bir kelime-i hikmet bulunduğunu ve mensubiyet cihetiyle bir an yaşaması, ebedî bir vücud kadar kıymettar olduğunu ilmelyakîn ile bildim. Çünkü şuûr-u îmân ile bu vücudum Vâcibü'l-vücud'un eseri ve sanatı ve cilvesi olduğunu anlamakla, vahşi evhâmdan ve hadsiz firâklardan ve hadsiz müfârakat ve firâkların elemelerinden kurtulup; mevcûdâta, hususan zîhayatlara taalluk eden ef'âl ve esmâ-yı ilâhiye adedince uhuvvet râbitalarıyla münâsebet peydâ eylediğim bütün sevdiğim mevcûdâta, muvakkat bir firâk içinde dâimî bir visâl var olduğunu bildim. İşte îmân ile

ve îmândaki intisap ile, her mümin gibi, bu vücudum dahi hadsiz vücudların firâksız envârını kazanır; kendi gitse de onlar arkada kaldığından kendisi kalmış gibi memnun olur.

Hülâsa: Ölüm firâk değil, visâldir, tebdil-i mekândır, bâkî bir meyveyi sünbül vermektir.

Beşinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye

Yine bir vakit hayatım çok ağır şerâit ile sarsıldı ve nazar-ı dikkatimi ömre ve hayata çevirdi. Gördüm ki: Ömrüm koşarak gidiyor, âhirete yakınlaşmış. Hayatım dahi tazyikat altında sönmeye yüz tutmuş. Hâlbuki Hayy ismine dâir risalede izah edilen hayatın mühim vazifeleri ve büyük meziyetleri ve kıymettar faydaları böyle çabuk sönmeye değil, belki uzun yaşamaya lâyıktır, diye müte-ellimâne düşündüm. Yine üstadım olan ¹ *وَنَعْمَ الْوَكِيلُ* âyetine müracaat ettim. Dedi: “Sana hayatı veren Hayy-ı Kayyûm’a göre hayata bak!”

Ben de baktım, gördüm ki: Hayatımın bana bakması bir ise, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm’a bakması yüzdür; ve bana âit neticesi bir ise, Hâlıkıma âit bindir. Şu hâlde marzî-i ilâhî dâiresinde bir an yaşaması kâfidir, uzun zaman istemez.

Bu hakikat dört mesele ile beyân ediliyor. Ölü olmayanlar veyahut diri olmak isteyenler, hayatın mâhiyetini ve hakikatini ve hakikî hukukunu o dört mesele içinde arasınlar, bulsunlar ve dirilsinler!

Hülâsası şudur ki: Hayat, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm’a baktıkça ve îmân dahi hayata hayat ve rûh oldukça, bekâ bulur; hem bâkî meyveler verir, hem öyle yükseklenir ki, sermediyet cilvesini alır, daha ömrün kısalığına ve uzunluğuna bakılmaz.

Altıncı Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye

Müfârat-ı umumiye hengâmında olan harab-ı dünyadan haber veren âhırzaman hâdisâtı içinde müfârat-ı hususiyemi ihtâr eden ihtiyarlık ve âhir ömrümde bir hassasiyet-i fevkalâde ile fitratımdaki cemâl-perestlik ve güzel-lik sevdası ve kemâlâta meftuniyet hisleri inkişâf ettikleri bir zamanda, dâimî tahribâtçı olan zevâl ve fenâ ve mütemâdî tefrik edici olan mevt ve adem, dehşetli bir sûrette bu güzel dünyayı ve bu güzel mahlûkatı hırpaladığını, par-

¹ “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

ça parça edip güzelliğini bozduğunu; fevkalâde bir şuûr ve teessür ile gördüm. Fıtratımdaki aşk-ı mecazî, bu hâlê karşı şiddetli galeyan ve isyan ettiği zamanda bir medâr-ı teselli bulmak için yine bu Âyet-i Hasbiye'ye müracaat ettim. Dedi: “Beni oku ve dikkatle mânâma bak!” Ben de Sûre-i Nur'daki الخ نُوْرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ¹ âyetinin rasathânesine girip îmânın dürbü-nüyle bu Âyet-i Hasbiye'nin en uzak tabakalarına ve şuûr-u îmânî hurdebini ile en ince esrârına baktım, gördüm:

Nasıl ki aynalar, şişeler, şeffaf şeyler, hattâ kabarcıklar; güneş ziyâsının gizli ve çeşit çeşit cemâlini ve o ziyânın elvan-ı seb'a denilen yedi renginin mütenevvi güzelliğini gösteriyorlar ve teceddüd ve teharrükleriyle ve ayrı ayrı kabiliyetleriyle ve inkisâratlarıyla o cemâl ve o güzelliği tazeleştiriyorlar ve inkisâratlarıyla güneşin ve ziyâsının ve elvan-ı seb'asının gizli güzelliğini güzel izhâr ediyorlar. Aynen öyle de; Şems-i Ezel ve Ebed olan Cemîl-i Zülcelâl'in cemâl-i kudsîsine ve nihayetsiz güzel esmâ-yı hüsnâsının sermedî güzelliğine aynadarlık edip cilvelerinin tazelenmesi için bu güzel masnûlar, bu tatlı mahlûklar, bu cemâlli mevcûdât, hiç durmayarak gelip gidiyorlar; kendilerinde görünen güzelliği ve cemâller, kendilerinin malı olmadığını, belki tezâhür etmek isteyen sermedî ve mukaddes bir cemâlin ve dâimî tecelli eden ve görünmek isteyen mücerred ve münezzeh bir hüsnün işaretleri ve alâmetleri ve lem'aları ve cilveleri olduğunun pek çok kuvvetli delilleri Risale-i Nur'da tafsilen izah edilmiş. Burada o bürhânlardan üç tanesi, kısaca gayet mâkul bir sûrette zikredilmiştir, diye beyâna başlar. Bu risaleyi gören her bir zevk-i selim ashâbı hayrette kalmakla beraber kendilerinin istifâdelerinden başka, gayrılarının da istifâdelerine çalışmayı lâzım buluyorlar. Hususan ikinci bürhânda beş nokta beyân ediliyor. Akli çürük, kalbi bozuk olmayan, her hâlde takdir ve tahsin ve tasvib ile “Mâşâallah, fetebârekâllah” diyecek; fakir, hakir görülen vücudunu teâli ettirecek; hârika bir mucize olduğunu derk ve tasdik edecek.

*On Beşinci Rica*²(Hâşiye)

Bir zaman Emirdağı'nda ikamete memur ve tek başıma menzilde âdetâ bir haps-i münferid ve bana çok ağır gelen tarassudlar ve tahakkümler ile bana işkence vermelerinden hayattan usandım, hapisten çıktığıma teessûf ettim.

¹ “Allah göklerin ve yerin nûrudur.” (Nûr sûresi, 24/35)

² (Hâşiye) Nur'un telif zamanı üç sene evvel bitmiş olmasından, bu On Beşinci Rica, ileride bir Nurcu tarafından İhtiyarlar Lem'ası'nın tekmliline, telifine me'haz olmak üzere yazıldı.

Rûh u canımla Denizli hapsini arzuladım ve kabre girmeyi istedim. Ve “Hapis ve kabir, bu tarz-ı hayata müreccaktır.” diye, ya hapse veya kabre girmeye karar verirken, inâyet-i ilâhiye imdâda yetişti; kalemleri teksir makinesi olan Medresetü’z-Zehrâ şâkırtlerinin ellerine, yeni çıkan teksir makinesini verdi. Birden Nur’un kıymettar mecmûalarından her tanesi, bir kalem ile beş yüz nüsha meydana geldi. Fütûhâtı başlamaları, o sıkıntılı hayatı bana sevdirdi, “Hadsiz şükür olsun!” dedirtti.

Bir miktar sonra Risale-i Nur’un gizli düşmanları, fütûhât-ı nuriyeyi çekemediler. Hükûmeti aleyhimize sevk ettiler. Yine hayat bana ağır gelmeye başladı. Birden inâyet-i rabbâniye tecelli etti. En ziyâde Nur’lara muhtaç olan alâkadar memurlar, vazifeleri itibâıyla müsadere edilen Nur Risaleleri’ni kemâl-i merak ve dikkatle mütalâa ettiler. Fakat Nur’lar onların kalblerini kendine taraftar eyledi. Tenkid yerinde takdire başlamalarıyla, Nur Dershânesi çok genişlendi; maddî zararımızdan yüz derece ziyâde menfaat verdi, sıkıntılı telâşlarımızı hiçe indirdi.

Sonra, gizli düşman münafıklar, hükûmetin nazar-ı dikkatini benim şahsıma çevirdiler. Eski siyasî hayatımı hatırlattırdılar. Hem adliyeyi, hem maarif dâiresini, hem zabıta’yı, hem dâhiliye vekâletini evhâmlandırdılar. Partilerin cereyânları ve komünistlerin perdesinde anarşistlerin tahrikâtıyla o evhâm genişlendi. Bizi tazyik ve tevkif ve ellerine geçen risaleleri müsadereye başladılar. Nur şâkırtlerinin faaliyetine tevakkuf geldi. Benim şahsımı çürütmek fikriyle, bir kısım resmî memurlar, hiç kimsenin inanmayacağı isnâdlarda bulundular. Pek acıp iftiraları işâaya çalıştılar. Fakat kimseyi inandıramadılar.

Sonra, pek âdi bahânelerle, zemheririn en şiddetli soğuk günlerinde beni tevkif ederek, büyük ve gayet soğuk ve iki gün sobasız bir koğuşta tecrid-i mutlak içinde hapsedtiler. Ben küçük odamda günde kaç defa soba yakar ve dâimâ mangalımda ateş varken, zaafiyet ve hastalığımдан zor dayanabilirdim. Şimdi, bu vaziyette hem soğuktan bir sıtma, hem dehşetli bir sıkıntı ve hiddet içinde çırpınırken, bir inâyet-i ilâhiye ile bir hakikat kalbimde inkişâf etti.

Mânen, “Sen hapse Medrese-i Yusufiye nâmi vermişsin; hem Denizli’de sıkıntınızdan bin derece ziyâde hem ferah, hem mânevî kâr, hem oradaki mahpusların Nur’lardan istifâdeleri, hem büyük dâirelerde Nur’ların fütûhâtı gibi neticeler, size şekvâ yerinde binler şükrettirdi, her bir saat hapsinizi ve sıkıntınızı, on saat ibâdet hükmüne getirdi; o fânî saatleri bâkileştirdi. İnşâallah bu Üçüncü Medrese-i Yusufiye’deki musîbetzedelerin Nur’lardan istifâdeleri

ve teselli bulmaları, senin bu soğuk ve ağır sıkıntını hararetlendirip, sevinçlere çevirecek ve hiddet ettiğin adamlar eğer aldanmışlarsa bilmeyerek sana zulmediyorlar. Onlar hiddete lâıyk değİller. Eğer bilerek ve garazla ve dalâlet hesabına seni incitiyorlar ve işkence yapıyorlarsa, onlar pek yakın bir zamanda, ölümün idam-ı ebedîsiyle kabrin haps-i münferidine girip, dâimî sıkıntılı azâp çecekler. Sen onların zulmü yüzünden hem sevâp, hem fânî saatlerini bâkîleştirmeyi, hem mânevî lezzetleri, hem vazife-i ilmiye ve diniyeyi ihlâs ile yapmasını kazanıyorsun!” diye rûhuma ihtâr edildi. Ben de bütün kuvvetimle “Elhamdülillâh” dedim. İnsâniyet damarıyla o zâlimlere acıdım. “Yâ Rabbi! Onları ıslah eyle!” diye duâ ettim.

Bu yeni hâdisede, ifademde Dâhiliye Vekâletine yazdığım gibi, on vecihle kanunsuz olduğu ve kanun nâmına kanunsuzluk eden o zâlimler, asıl suçlu onlar olması gibi, öyle bahâneleri aradılar; iştenleri güldürecek ve hakperestleri ağılttıracak iftiraları ve uydurmalarıyla ehl-i insafa gösterdiler ki; Risale-i Nur’a ve şâkırtlerine ilişmeye, kanun ve hak cihetinde imkân bulamıyorlar, divâneliğe sapıyorlar.

Ezcümle: Bir ay bizi tecessüs eden memurlar, bir şey bahâne bulamadıklarından bir pusula yazıp ki: “Said’in hizmetkârı bir dükkândan rakı almış, ona götürmüş.” O pusulayı imza ettirmek için hiç kimseyi bulamayıp, sonra yabanî ve sarhoş bir adamı yakalamışlar, tehditkârâne “Gel bunu imza et!” demişler. O da demiş: “Tövbeler tövbesi olsun, bu acıp yalanı kim imza edebilir?” Onları, pusulayı yırtmaya mecbur etmiş.

İkinci bir nümûne: Bilmediğim ve şimdi dahi tanımadığım bir zât, atını beni gezdirmek için vermiş, ben de rahatsızlığım için teneffüs kasdı ile, ekser günlerde, yazda bir-iki saat gezerdim. O at ve araba sahibine elli liralık kitap vermeye söz vermiştim. Tâ, kâidem bozulmasın ve minnet altına girmeyeyim.

Acaba bu işte hiçbir zarar ihtimâli var mı? Hâlbuki “O at kimindir?” diye, elli defa bizlerden hem vali, hem adliyeciler, hem zabıta ve polisler sordular. Güyâ büyük bir hâdise-i siyasiye ve âsâyîşe temas eden bir vakıadır. Hattâ bu mânâsız soruşların kesilmesi için, iki zât, hamiyeten, biri “At benimdir.” diğeri “Araba benimdir.” dedikleri için ikisini de benimle beraber tevkif ettiler.

Bu nümûnelere kıyâsen, çok çocuk oyuncaklarına seyirci olup gülerek ağladık ve anladık ki: Risale-i Nur’a ve şâkırtlerine ilişenler, maskara olurlar.

O nümûnelerden latîf bir muhavere: Benim tevkif kâğıdımda sebep, emniyeti ihlâl suçu yazıldığından, ben daha o pusulayı görmeden müdde-i umuma

dedim: “Seni geçen gece gıybet ettim.” Emniyet müdürü hesabına beni konuşturan bir polise: *‘Eğer bin müdde-i umumî ve bin emniyet müdürü kadar bu memlekette emniyet-i umumîyeye hizmet etmemiş isem –üç defa– Allah beni kahretsin!’* dedim.”

Sonra, bu sırada, bu soğukta, en ziyâde istirahat ve üşümemeye ve dünyayı düşünmemeye muhtaç olduğum bir hengâmda, garazı ve kasdı ih-sâs eder bir tarzda, beni bu tahammülün fevkinde bu tehcir ve tecrit ve tevkif ve tazyike sevk edenlere, fevkalâde iğbirar ve kızmak geldi. Bir inâyet imdâda yetişti. Mânen kalbe ihtâr edildi ki:

“İnsanların sana ettikleri ayn-ı zulûmlerinde, ayn-ı adâlet olan kader-i ilâhînin büyük bir hissesi var ve bu hapiste yiyecek rızkın var; o rızkın seni bu raya çağırdı. Ona karşı rıza ve teslim ile mukâbele lâzım. Hikmet ve rahmet-i rabbâniyenin dahi büyük bir hissesi var ki, bu hapistekileri nurlandırmak ve teselli vermek ve size sevâp kazandırmaktır. Bu hisseye karşı, sabır içinde binler şükretmek lâzımdır. Hem senin nefsinin bilmediğin kusurlarıyla onda bir hissesi var. O hisseye karşı istiğfar ve tövbe ile, nefsine “Bu tokata müstehak oldun!” demelisin. Hem gizli düşmanların desîseleriyle bazı safdil ve vehham memurları iğfâl ile o zulme sevk etmek cihetiyle, onların da bir hissesi var. Ona karşı Risale-i Nur’un o münafıklara vurduğu dehşetli mânevî tokatlar, senin intikamını tamamen onlardan almış. O, onlara yeter. En son hisse, bil-fiil vasıta olan resmî memurlardır. Bu hisseye karşı, onların Nur’lara tenkid niyetiyle bakmalarında, ister istemez şüphesiz iman cihetinde istifâdelerinin hatırı için ¹ *وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ* düsturuyla; onları affetmek, bir ulûv-ü cenaplıktır.”

Ben de bu hakikatli ihtârdan kemâl-i ferah ve şükür ile, bu yeni Medrese-i Yusufiye’de durmaya, hattâ aleyhimde olanlara yardım etmek için kendime mûcib-i cezâ zararsız bir suç yapmaya karar verdim. Hem benim gibi yetmiş beş yaşında ve alâkasız ve dünyada sevdiği dostlarından, yetmişten ancak hayatta beşi kalmış ve onun vazife-i nuriyesini görecektir yetmiş bin nur nüshaları bâkî kalıp serbest geziyorlar. Ve bir dile bedel, binler dil ile hizmet-i imaniyeyi yapacak kardeşleri, vârisleri bulunan benim gibi bir adama kabir, bu haptiden yüz derece ziyâde hayırlıdır. Ve bu hapis dahi, hâricinde hürriyetsiz tahakkümler altındaki serbestiyetten yüz derece daha rahat, daha faydalıdır.

¹ “O muttakiler ki kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler.” (Âl-i İmran sûresi, 3/134)

Çünkü hâricinde, tek başıyla yüzer alâkadar memurların tahakkümlerini çekmeye mukâbil, hapiste yüzer mahpuslarla beraber yalnız müdür ve başgardıyan gibi bir-iki zâtın, maslahata binâen hafif tahakkümlerini çekmeye mecbur olur. Ona mukâbil, hapiste çok dostlardan kardeşâne taltifler, teselliler görür. Hem İslâmiyet şefkati ve insâniyet fıtratı, bu vaziyette ihtiyarlara merhamete gelmesi, hapis zahmetini rahmete çeviriyor diye, hapse râzı oldum.

Bu üçüncü mahkemeye geldiğim sırada zaafiyet ve ihtiyarlık ve rahatsızlıktan ayakta durmaya sıkıldığımdan, mahkeme kapısının hâricinde bir iskemlede oturdum. Birden bir hâkim geldi, hiddet etti, “Neden ayakta beklemiyor?” ihânetkârâne dedi. Ben de ihtiyarlık cihetinden, bu merhametsizliğe kızdım. Birden baktım; pek çok müslümanlar, kemâl-i şefkat ve uhuvvetle merhametkârâne bakıp etrafımızda toplanmışlar, dağıtılmıyorlar. Birden **“iki hakikat”** ihtâr edildi:

Birincisi: Benim ve Nur’ların gizli düşmanlarımız, benim istemediğim hâlde hakkımdaki teveccüh-ü âmmeyi kırmak ile Nur’un fütûhâtına sed çekilir diye, bazı safdil resmî memurları kandırıp, şahsımı millet nazarında çürütmek fikriyle, ihânetkârâne böyle muâmeleye sevk etmişler. Buna karşı inâyet-i ilâhiye, Nur’ların iman hizmetine mukâbil, bir ikram olarak, o bir tek adamın ihânetine bedel, bu yüz adama bak! Hizmetinizi takdir ile şefkatkârâne acıyarak alâkadârâne sizi istikbâl ve teşyi’ ediyorlar. Hattâ ikinci gün, ben müstantık dâiresinde müdde-i umumun suâllerine cevap verirken, hükûmet avlusunda mahkeme pencerelerine karşı bin kadar ahali kemâl-i alâka ile toplanıp lisân-ı hâl ile “Bunları sıkmayınız!” dediklerini, vaziyetleriyle ifade ediyorlar gibi göründüler. Polisler onları dağıtamıyorlardı.

Kalbime ihtâr edildi ki: Bu ahali, bu tehlikeli asırda tam bir teselli ve söndürölmez bir nur ve kuvvetli bir iman ve saâdet-i bâkiyeye bir doğru müjde istiyorlar ve fıtraten arıyorlar ve Nur Risalelerinde aradıkları bulunuyor diye işitmişler ki, benim ehemmiyetsiz şahsıma, imana bir parça hizmetkârlığım için haddimden çok ziyâde iltifât gösteriyorlar.

İkinci hakikat: Emniyeti ihlâl vehmiyle bize ihânet etmek ve teveccüh-ü âmmeyi kırmak kasdıyla tahkirkârâne aldanmış mahdut adamların bed muâmelelerine mukâbil, hadsiz ehl-i hakikatin ve nesl-i âtinin takdirkârâne alkışlamaları var, diye ihtâr edildi.

Evet, komünist perdesi altında anarşistliğin, emniyet-i umumiyeyi bozmaya dehşetli çalışmasına karşı, Risale-i Nur ve şakirtleri, iman-ı tahkiki kuvveyle bu vatanın her tarafında o müthiş ifsâdı durduruyor ve kırıyor. Emniyeti

ve âsâyîşi temine çalışıyor ki, pek çok bir kesrette ve memleketin her tarafında bulunan Nur talebelerinden, bu yirmi senede alâkadar üç-dört mahkeme ve on vilâyetin zabıtalrı, emniyeti ihlâlê dâir bir vukûatlarını bulmamış ve kaydetmemiş. Ve üç vilâyetin insaflı bir kısım zabıtalrı demişler: “Nur talebeleri mânevî bir zabıtaadır. Âsâyîşi muhafazada bize yardım ediyorlar. İman-ı tahkikî ile; Nur’u okuyan her adamın kafasında bir yasakçıyı bırakıyorlar, emniyeti temine çalışıyorlar.”

Bunun bir nümûnesi Denizli Hapishânesidir. Oraya Nur’lar ve o mahpuslar için yazılan Meyve Risalesi girmesiyle, üç-dört ay zarfında iki yüzden ziyâde o mahpuslar öyle fevkalâde itaatli, dindarane bir salâh-ı hâl aldılar ki; üç-dört adamı öldüren bir adam, tahta bitlerini öldürmekten çekiniyordu. Tam merhametli, zararsız, vatana nâfi’ bir uzuv olmaya başladı. Hattâ resmî memurlar, bu hâlê hayretle ve takdirle bakıyordular. Hem daha hüküm almadan bir kısım gençler dediler: “Nurcular hapiste kalsalar, biz kendimizi mahkûm ettireceğiz ve cezâ almaya çalışacağız; tâ onlardan ders alıp onlar gibi olacağız. Onların dersiyle kendimizi ıslah edeceğiz.”

İşte bu mâhiyette bulunan Nur talebelerini, emniyeti ihlâl ile ittiham edenler, her hâlde ve gayet fenâ bir sûrette aldanmış veya aldatılmış veya bilerek veya bilmeyerek anarşistlik hesabına hükûmeti iğfâl edip bizleri eziyetlerle ezmeye çalışıyorlar. Biz bunlara karşı deriz:

Madem ölüm öldürülmüyor ve kabir kapanmıyor ve dünya misafirhânesinde yolcular gayet sürat ve telâşla kâfile kâfile arkasında, toprak arkasına girip kayboluyorlar; elbette pek yakında birbirimizden ayrılacağız. Siz zulmünüzün cezâsını dehşetli bir sûrette göreceksiniz. Hiç olmazsa mazlûm ehl-i iman hakkında terhis tezkeresi olan ölümün, idam-ı ebedî darağacına çıkacaksınız. Sizin dünyada tevehhüm-ü ebediyetle aldığınız fânî zevkler, bâkî ve elîm elemelere dönecek.

Maatteessüf gizli münafık düşmanlarımız, bu dindar milletin yüzer milyon veli makamında olan şehidlerinin, kahraman gazilerinin kanıyla ve kılıcıyla kazanılan ve muhafaza edilen hakikat-i İslâmiyet’e bazen “tarîkat” nâmını takip ve o güneşin tek bir şuaî olan tarîkat meşrebini, o güneşin aynı gösterip, hükûmetin bazı dikkatsiz memurlarını aldatıp, hakikat-i Kur’âniye’ye ve hakâik-i imaniyeye tesirli bir sûrette çalışan Nur talebelerine “tarîkatçı” ve “siyasî cemiyetçi” nâmını vererek aleyhimize sevk etmek istiyorlar. Biz, hem onlara, hem onları aleyhimizde dinleyenlere, Denizli Mahkeme-i Âdilesinde dediğimiz gibi deriz:

“Yüzer milyon başların fedâ oldukları bir kudsî hakikate, başımız dahi fedâ olsun. Dünyayı başımıza ateş yapsanız, hakikat-i Kur’âniye’ye fedâ olan başlar, zındıkaya teslim-i silâh etmeyecek ve vazife-i kudsiyesinden vazgeçmeyecekler inşaallah!”

İşte, ihtiyarlığımın sergüzeştliğinden gelen ağırlara ve me’yûsiyetlere, imandan ve Kur’ân’dan imdâda yetişen kudsî teselliler ile bu ihtiyarlığımın en sıkıntılı bir senesini, gençliğimin en ferahlı on senesine değiştirmem. Hususan hapiste farz namazını kılan ve tövbe edenin her bir saati, on saat ibâdet hükmüne geçmesiyle ve hastalıkta ve mazlûmiyette dahi her bir fânî gün, sevâp cihetinde on gün bâkî bir ömrü kazandırmasıyla, benim gibi kabir kapısında nöbetini bekleyen bir adama ne kadar medâr-ı şükrandır, o mânevî ihtârdan bildim; “Hadsiz şükür Rabbime.” dedim; ihtiyarlığıma sevindim ve hapsime râzı oldum. Çünkü ömür durmuyor, çabuk gidiyor. Lezzetle, ferahla gitse, lezzetin zevâlî elem olmasından, hem teessüf, hem şükürsüzlükle, gafletle, bazı günahları yerinde bırakır, fânî olur gider. Eğer hapis ve zahmetli gitse, zevâl-i elem bir mânevî lezzet olmasından, hem bir nevi ibâdet sayıldığından, bir cihette bâkî kalır ve hayırlı meyveleriyle bâkî bir ömrü kazandırır. Geçmiş günahlara ve hapse sebebiyet veren hatalara keffaret olur, onları temizler. Bu nokta-yı nazardan, mahpuslardan farzı kılanlar, sabır içinde şükür etmelidirler.¹

On Altıncı Rîca

Bir zaman, ihtiyarlık vaktinde, Eskişehir hapsinden –bir sene cezâyı çekip– çıktım. Beni Kastamonu’ya nefyettiler. Polis karakolunda iki-üç ay misafir ettiler. Benim gibi sâdık dostlarıyla görüşmekten sıkılan bir münzevî ve kıyafetinin tebdiline tahammül etmeyen bir adam, böyle yerlerde ne kadar azâp çeker anlaşılır. İşte ben bu me’yûsiyette iken, birden inâyet-i ilâhiye ihtiyarlığımın imdâdına geldi. O karakoldaki komiser, polislerle beraber sâdık dost hükmüne geçtiler. Hiçbir vakit şapkayı başıma koymayı ihtâr etmedikleri gibi; benim hizmetçilerim misillü, istediğim zaman beni şehrin etrafında gezdiriyordular.

Sonra o karakolun karşısında Kastamonu’nun Medrese-i Nuriyesine girdim, Nur’ların telifine başladım. Feyzi, Emin, Hilmi, Sâdık, Nazif, Salahaddin gibi Nur’un kahraman şâkırtleri, Nur’ların neşri, teksiri için o medreseye devam ettiler. Gençlikte eski talebelerimle geçirdiğim kıymettar müzakere-i ilmiyeyi daha parlak bir sûrette gösterdiler.

¹ Müminlerin maruz kaldıkları her felaketin günahlarına keffâret olacağını müjdeleyen hadis-i şerifler için bkz.: Buhârî, *merdâ* 1; Müslim, *birr* 45-52; Tirmizî, *cenâiz* 1.

Sonra gizli düşmanlarımız bazı memurları ve bir kısım enaniyetli hocalar ve şeyhleri aleyhimize evhâmlandırdılar. Bizi, Denizli Hapsine, beş-altı vilâyetlerden gelen Nur talebelerini, o Medrese-i Yusufiye'de toplanmaya vesîle oldular.

Bu On Altıncı Rica'nın tafsîlâtı, Kastamonu'dan gönderip Lâhika'ya geçen ve Denizli Hapsinde oradaki kardeşlerime gizli gönderdiğim küçük mektuplar ve mahkemesindeki Müdafaa Risalesi'dir ki; bu ricanın hakikatini parlak gösteriyorlar. Tafsîlâtını lâhikaya, müdafaama havale edip, gayet kısa işarete edeceğiz.

Ben, mahrem ve mühim mecmûaları, hususan Süfyan'a ve Nur'un ke-râmetlerine dâir risaleleri kömür ve odunlar altında sakladım; tâ benim vefatımdan veya baştaki başlar hakikati dinleyip akıllarını başlarına aldıktan sonra neşredilsinler diye müsterihâne dururken, birden taharri memurları ve müdde-i umumun muavini, menzilimi bastılar. O gizli ve ehemmiyetli risaleleri, odunların altından çıkardılar. Hem beni tevkif edip Isparta Hapishânesine, sıhhatim muhtel bir hâlde gönderdiler. Ben pek çok müteellim ve Nur'lara gelen o zarardan dehşetli müteessir iken, bir inâyet-i ilâhiye imdâdımıza yetişti. O gizlenmiş ve ehl-i hükûmet onları okumaya çok muhtaç olan o ehemmiyetli risaleleri kemâl-i merak ve dikkatle okumaya başlayıp, büyük resmî dâireler âdetâ bir Dershâne-i Nuriye hükmüne geçti. Tenkid fikriyle takdire başladılar. Hattâ Denizli'de, hiç haberimiz yokken, fevkalâde perde altında matbû Âyetü'l-Kübrâ'yı resmî ve gayr-i resmî pek çok adamlar okudular, îmânlarını kuvvetlendirdiler. Bizim hapis musîbetimizi hiçe indirdiler.

Sonra bizi Denizli hapsine aldılar. Beni tecrid-i mutlak içinde ufûnetli, rutûbetli soğuk bir koğuşa soktular. İhtiyarlık, hastalık ve benim yüzümden masum arkadaşlarımdan zahmetlerinden bana gelen çok teellüm ve Nur'ların ta'til ve müsaderesinden gelen çok teessüf ve sıkıntı içinde çırpınırken, birden inâyet-i rabbâniye imdâda yetişti. Birden o koca hapishâneyi bir Dershâne-i Nuriyeye çevirip bir Medrese-i Yusufiye olduğunu isbât ederek, Medresetü'z-Zehrâ kahramanlarının elmas kalemleriyle Nur'lar intişara başladı. Hattâ o ağır şerâit içinde Nur'un kahramanı, üç-dört ay zarfında yirmiden ziyâde Meyve ve Müdafaat Risalesi'nden yazdı. Hem hapisteye, hem hâricte fütûhâta başladılar. O musîbetteki zararımızı büyük menfaatlara ve sıkıntılarımızı sevinçlere çevirdi. ¹ وَعَسَى أَن تَكْرَهُوا سَيِّئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

¹ "Olur ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur." (Bakara sûresi, 2/216)

Sonra birinci ehl-i vukufun yanlış ve sathî zabıtlara binâen aleyhimizde şiddetli tenkidleri ve Maarif Vekili'nin dehşetli hücumuyla beraber aleyhimizde bir beyânname neşretmesiyle, hattâ bazı haberlerle bir kısmımızın idamına çalışıldığı hengâmda, bir inâyet-i rabbâniye imdâdımıza yetişti. Başta Ankara ehl-i vukufunun şiddetli tenkidlerini beklerken, takdîr-kârâne raporları, hattâ beş sandık Nur Risalelerinde beş-on sehiv buldukları hâlde, mahkemede onların sehiv ve yanlış gösterdikleri noktalar ayn-ı hakikat olduğunu ve onların sehiv ve yanlış dedikleri maddelerde kendileri sehiv ettiklerini isbât ettiğimiz gibi, beş yaprak raporlarında beş-on sehiv ve yanlışlarını gösterdik. Ve yedi makamâta gönderdiğimiz Meyve ve Müdafaaanname Risaleleri ve Adliye Vekâletine gönderilen Nur'un umum risaleleri, hususan mahremlerin dokunaklı ve şiddetli tokatlarına mukâbil, tehditkârâne şiddetli emirler beklerken gayet mülâyimâne, hattâ tesellikârâne Başvekil'in bize gönderdiği mektubu gibi, musâlaha tarzında ilişmemeleri kat'î isbât etti ki: Risale-i Nur'un hakikatleri inâyet-i ilâhiye kerâmetiyle, onları mağlûp edip kendini onlara irşâdkârâne okutturmuş, o geniş dâireleri bir nevi dershâne yapmış, çok mütereddid ve mütehayyirlerin îmânlarını kurtarmış ve bizim sıkıntılarımızdan yüz derece ziyâde mânevî ferah ve fayda verdi.

Sonra gizli düşmanlar beni zehirlediler ve Nur'un şehid kahramanı merhum Hâfız Ali benim bedelime hastahâneye gitti ve benim yerimde berzah âlemine seyahat eyledi, bizi me'yûsane ağlattırdı. Ben bu musîbetten evvel Kastamonu'nun dağında bağırarak mükerrer defa dedim:

“*Kardeşlerim! Ata et, arslana ot atmayınız.*” Yani her risaleyi herkese vermeyiniz; tâ, bize taarruz edilmesin.”

Yaya gidilse yedi gün uzakta Hâfız Ali (*rahmetullâhi aleyhi*), mânevî telefonuyla işitiyor gibi aynı vakit bana yazıyor ki: “Evet Üstadım, Risale-i Nur'un bir kerâmetidir ki; ata et, arslana ot atmaz. Belki ata ot, arslana et atar ki, o arslan hocaya İhlâs Risalesi'ni verdi.” Yedi gün sonra mektubunu aldık, hesap ettik; aynı zamanda, ben dağda bağırırken, o da garip sözleri mektubunda yazıyormuş.

İşte, Nur'un böyle bir mânevî kahramanının vefatı ve gizli münafıkların aleyhimizde desîselerle bizi cezâlandırmaya çalışmaları ve benim zehirli hastalığımdan dolayı beni de hastahâneye resmî emirle mecbur etmek endişesi bizi sıkarken, birden inâyet-i ilâhiye imdâda geldi. Mübarek kardeşlerimin hâlis duâlarıyla zehirin tehlikesi geçmiş ve o merhum şehidin kuvvetli

emârelerle, kabrinde Nur'larla meşgul olması ve sual meleklerine Nur'lar ile cevap vermesi ve onun bedeline ve onun sisteminde Nur'lara çalışacak Denizli Kahramanı Hasan Feyzi (*rafimetullâhî aleyhi*) ve arkadaşları perde altında tesirli bir sûrette hizmetleri ve düşmanlarımızın dahi, mahpusların birden Nur'larla ıslah olmaları cihetinde, hapisten çıkmamıza taraftar olması; ve Ashâb-ı Kehf misillü Nur şâkırtleri o sıkıntılı çilehâneyi Ashâb-ı Kehf ve eski zaman ehl-i riyâzatının mağaralarına çevirmesi, ve istirahat-i kalble Nur'ların neşrine ve yazmasına sa'yleriyle, inâyet-i rabbâniyenin imdâdımıza yetiştiğini isbât etti.

Hem kalbime geldi ki: Madem İmam Âzam gibi eâzım-ı müctehidîn hapis çekmiş ve İmam Ahmed İbni Hanbel gibi bir mücahid-i ekbere, Kur'ân'ın bir tek meselesi için hapiste pek çok azâp verilmiş. Ve şekvâ etmeyerek, kemâl-i sabır ile sebat edip o meselelerde sükût etmemiş. Ve pek çok imamlar ve allâmeler, sizlerden pek çok ziyâde azâp verildiği hâlde, kemâl-i sabır içinde şükredip sarsılmamışlar. Elbette sizler, Kur'ân'ın müteaddit hakikatleri için pek büyük sevâp ve kazanç aldığınız hâlde, pek az zahmet çektiğinize binler teşekkür etmek borcunuzdur.

Evet zulm-i beşer içinde bir cilve-i inâyet-i rabbâniyeyi kısaca beyân edeceğim:

Ben yirmi yaşında iken tekrar ile derdim: “Eski zamanda mağaralara çekilen târikü’-d-dünyalar gibi âhir ömrümde ben de bir mağaraya, bir dağa çekilip, insanların hayat-ı içtimâyesinden çıkacağım.” Hem eski Harb-i Umumî’de şark-ı şimalîdeki esaretimde karar vermiştim ki: “Bundan sonra ömrümü mağaralarda geçireceğim. Hayat-ı siyasiyeden ve içtimâiyeden sıyrılacağım. Artık karışmak yeter.” derken, inâyet-i rabbâniye, hem adâlet-i kaderiye tecelli ettiler. Kararımdan ve arzumdan çok ziyâde hayırlı bir sûrette ihtiyarlığıma merhameten o mutasavver mağaralarımı haphishânelere ve inzivâlara ve yalnızlık içinde çilehânelere ve tecrid-i mutlak menzillerine çevirdi. Ehl-i riyâzet ve Münzevîlerin dağlardaki mağaralarının çok fevkinde “Yusufiye Medreseleri” ve vaktimizi zayi etmemek için tecridhâneleri verdi. Hem mağara fayda-yı uhreviyesini, hem hakâik-i îmâniye ve Kur’âniye’nin mücahidâne hizmetini verdi. Hattâ ben azmetmiştim ki; arkadaşlarımla berâetlerinden sonra bir suç gösterip, hapiste kalacağım. Hüsrev ve Feyzi gibi mücerredler benim yanımda kalsın ve bir bahâne ile insanlarla görüşmemek ve vaktimi lüzumsuz sohbetlerle ve tasannu’ ve hodefürüşlük ile geçirmemek için tecrit koğuşunda bulunacağım. Fakat kader-i ilâhî ve kısmetimiz, bizi başka çilehâneye

sevk ettiler. ¹وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ² ve ²وَالْخَيْرُ فِي مَا اخْتَارَهُ اللَّهُ¹ sırrıyla, ihtiyarlığima merhameten ve hizmet-i îmâniyede daha ziyâde çalıştırmak için ihtiyar ve kudretimizin hâricinde bu üçüncü Medrese-i Yusufiye'de vazife verildi.

Evet, inâyet-i ilâhiye, ihtiyarlığima merhameten; kuvvetli ve gizli düşmanı bulunmayan gençliğime mahsus olan mağaralarımı, hapishânenin tecrid-i münferid menzillerine çevirmesinde “**üç hikmet**” ve hizmet-i Nuriyeye “**üç ehemmiyetli fayda**”sı var:

Birinci hikmet ve fayda: Nur talebelerinin bu zamanda toplanmaları; zararsız olarak, Medrese-i Yusufiye'de olur. Ve birbirini görüp sohbet etmek, hâriçte masraflı ve şüpheli olur. Hattâ benimle görüşmek için bazıları kırk elli lirayı sarf ederek gelip, ya yirmi dakika veya hiç görüşmeden döner giderdi. Ben bazı kardeşlerimi yakından görmek için, hapsin zahmetini severek kabul ederdim. Demek hapis bizim için bir nimettir, bir rahmettir.

İkinci hikmet ve fayda: Bu zamanda Nur'larla hizmet-i îmâniye, her tarafta ilânâtla ve muhtaç olanların nazar-ı dikkatlerini celb etmekle olur. İşte hapsimizle Nur'lara nazar-ı dikkat celb olunur, bir ilânât hükmüne geçer. En ziyâde muannit veya muhtaç olanlar onu bulur, îmânını kurtarır ve inadı kırılır, tehlikeden kurtulur ve Nur'un dershânesi genişlenir.

Üçüncü hikmet ve fayda: Hapse giren Nur talebeleri birbirinin hâllerinden, seciyelerinden, ihlâs ve fedâkârlıklarından ders almalarıyla beraber, Nur'lar hizmetinde dünyevî menfaatleri daha aramazlar.

Evet, Medrese-i Yusufiye'de, çok emârelerle her sıkıntı ve zahmetin on, belki yüz misli maddî ve mânevî faydalar ve güzel neticeler ve îmâna geniş ve hâlis hizmetler, gözleriyle gördüklerinden, tam ihlâsa muvaffak olurlar, daha cüz'î ve hususî menfaatlere tenezzül etmezler.

Bu çilehânelerin bana mahsus bir letâfeti ve hazîn fakat tatlı bir vaziyeti var. Şöyle ki:

Ben gençlik zamanında bizim memlekette gördüğüm eski medresenin aynı vaziyetini görüyorum. Çünkü vilâyât-ı şarkiyede eski âdet medrese

¹ “Allah'ın kullarını sevk ettiği ve onlar için seçtiği her şeyde hayır vardır.” (Bkz.: el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/478)

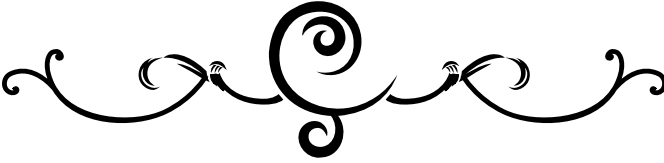
² “Olur ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur.” (Bakara sûresi, 2/216)

talebelerinin bir kısmının tâyinatlari dışarıdan geliyordu. Ve bazı medreseler, içinde pişiriyorlardı. Ve daha kaç cihette bu çilehâneye benziyorlardı. Ben de lezzetli bir tahassür içinde buraya baktıkça o eski gençlik ve şirin zamana hayalen gidiyorum ve ihtiyarlık vaziyetlerini unutuyorum.

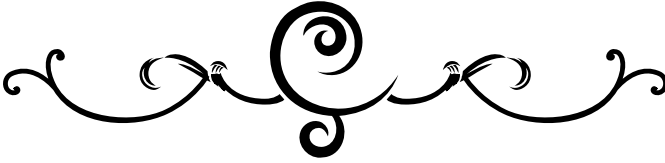
Yirmi Altıncı Lem'a'nın Zeyli

Yirmi Birinci Mektup olup, Mektubât mecmûasına idhal edildiğinden buraya dercedilmedi.

Yirmi Yedinci Lem'a

Eskişehir Mahkeme Müdafaası olup, teksir Lem'alar mecmûasında ve kısmen de Tarihçe-i Hayat'ta neşredilmiştir.

Yirmi Sekizinci Lem'a

Bazı kısımları buraya dercedilen bu risalenin tamamı, teksir Lem'alar mecmûasında neşredilmiştir.

İkinci Nükte

(Yirmi İkinci Nüktenin İkincisidir.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۖ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ¹

Şu âyet-i kerîmenin zâhir mânâsı çok tefsirlerin beyânına göre yüksek i'câz-ı Kur'ânî'yi göstermediğinden, çok zaman zihnime ilişiyordu. Kur'ân'ın feyzinden gelen gayet güzel ve yüksek mânâlarından üç veçhini icmâlen beyân edeceğiz.

Birincisi

Cenâb-ı Hak, Resûlüne âit olabilecek bazı hâlleri, Resûlünü tekrim ve teşrif noktasında bazen kendine isnâd eder.

İşte burada da: “Resûlüm, size vazife-i risâlet ve tebliğ-i ubûdiyet hizmetine mukâbil, sizden bir ecir ve ücret ve mükâfât, bir it'âm istemez.” mânâsında, “Ben sizi ibâdet için halk etmişim; Bana rızık vermek ve it'âm etmek için değil.” meâlindeki âyet, Resûl-i Ekrem (aleyhiissalâtü vesselâm) a âit it'âm ve irzâkı murad etmek gerektir. Yoksa gayet bedihî bir mâlûmu i'lam kabîlinden olur; i'câz-ı Kur'ân'ın belâgatine uygun gelmez.

¹ “Ben cinleri ve insanları sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım. Onlardan nafaka istemiyorum, beni yediriip beslemelerini de istemiyorum. Asıl bütün mahlukların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ'dır.” (Zâriyât sûresi, 51/56-58)

İkinci Vecih

İnsan rızka çok müptelâ olduğu için, rızka çalışmak bahânesi, ubûdiyete mâni tevehhüm edip, kendine bir özür bulmamak için âyet-i kerîme diyor ki: “Siz ubûdiyet için halk olunmuşsunuz. Netice-i hilkatınız ubûdiyettir. Rızka çalışmak, emr-i ilâhî noktasında bir nevi ubûdiyettir. Benim mahlûkatım ve rızıklarını derûhte ettiğim nefisleriniz ve iyaliniz ve hayvanâtınızın rızkını tedarik etmek, âdetâ Bana âit rızık ve it'âmı ihzâr etmek için yaratılmamışsınız. Çünkü Rezzâk Benim. Sizin müteallikâtınız olan ibâdımın rızkını Ben veriyorum. Siz bunu bahâne edip ubûdiyeti terk etmeyiniz!”

Eğer bu mânâ olmazsa Cenâb-ı Hakk'a rızık vermek ve it'âm etmek muhâliyeti bedihî ve mâlûm olduğundan, i'lâm-ı mâlûm kabîlinden olur. İlm-i Belâgat'te bir kâide-i mukarreredir ki: Bir kelâmın mânâsı mâlûm ve bedihî ise, o mânâ murad değil, onun bir lâzımı, bir tâbii muraddır. Meselâ, sen birisine desen: “Sen hâfızısın.” O, mâlûmunu i'lâm kabîlinden olur. Demek maksûd mânâsı budur ki: “Ben senin hâfız olduğunu biliyorum.” Bildiğimi bilmediği için ona bildiriyorum.

İşte, bu kâideye binâen, âyet, Cenâb-ı Hakk'a rızık vermeyi ve it'âm etmeyi nefyetmekten kinâye olan mânâ şudur: “Bana âit olup ve rızıklarını taahhüd ettiğim mahlûkatıma rızık yetiştirmek için halk olunmamışsınız. Belki asıl vazifeniz ubûdiyettir. Evâmirime göre rızka çabalamak da bir nevi ibâdetdir.”

Üçüncü Vecih

Sûre-i İhlâs'ta nasıl ki **لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ** zâhir mânâsı mâlûm ve bedihî olduğundan, o mânânın bir lâzımı muraddır. Yani: “Vâlîde ve veledi bulunanlar, ilâh olamazlar.” mânâsında ve Hazreti İsmâ (aleyhisselâm) ve Üzeyr (aleyhisselâm) ve melâike ve nücûmların ve gayr-i hak mâbûdların ulûhiyetlerini nefyetmek kasdıyla, ezeli ve ebedî mânâsında Cenâb-ı Hakk'ın **لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ** –gayet bedihî ve mâlûm hükmettiği gibi–, aynen onun gibi, bu misâlimizde de “Rızık ve it'âm kabiliyeti olan eşya, ilâh ve mâbûd olamazlar.” mânâsında “Mâbûdunuz olan Rezzâk-ı Zülcelâl sizden kendine rızık istemez ve siz O'nu it'âm için yaratılmamışsınız.” meâlindeki âyeti; rızka muhtaç ve it'âm edilen mevcûdât, mâbûdiyete lâayık değiller, demektir.

Said Nursî

¹ “Ne doğurdu, ne de doğuruldu.” (İhlâs sûresi, 112/3)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَوْ هُمْ قَائِلُونَ¹

Re'fet, *أَوْ هُمْ قَائِلُونَ* âyet-i celilesindeki mânâsını merak edip sorması münâsebetiyle ve hapiste sabah namazından sonra sâirler gibi yatmasından gelen rehavet dolayısıyla, elmas gibi kalemini atâlete uğratmamak için yazılmıştır.

Uyku Üç Nevi'dir

Birincisi

Gaylûledir ki, fecirden sonra tâ vakt-i kerâhet bitinceye kadardır. Bu uyku, rızkın noksanîyetine ve bereketsizliğine –hadîşçe– sebebiyet verdiği için, hilâf-ı sünnettir. Çünkü rızık için sa'yetmenin mukaddemâtını ihzâr etmenin en münâsîp zamanı, serinlik vaktidir.² Bu vakit geçtikten sonra bir rehavet ârız olur. O günkü sa'ye ve dolayısıyla da rızka zarar verdiği gibi, bereketsizliğe de sebebiyet verdiği, çok tecrübelerle sâbit olmuştur.

İkincisi

Feylûledir ki, ikinci namazından sonra mağribe kadardır. Bu uyku ömrün noksanîyetine, yani uykudan gelen sersemlik cihetiyle³ o günkü ömrü nevm-âlûd, yarı uyku, kısacık bir şekil aldığından maddî bir noksanîyet gösterdiği gibi, mânevî cihetiyle de, o gün hayatının maddî ve mânevî neticesi ekseriya ikindiden sonra tezâhür ettiğinden,⁴ o vakti uyku ile geçirmek, o neticeyi görmemek hükmüne geçtiğinden, güyâ o günü yaşamamış gibi oluyor.

¹ "Yahut gündüz uykusunda iken.." (A'râf sûresi, 7/4)

² Günün ilk saatlerindeki berekete dair bkz.: Ebû Dâvûd, *cihâd* 78; İbni Mâce, *ticâret* 41; Tirmizî, *büyû* 6.

³ İkinci namazından sonra uyumanın zararlı olabileceğini ifade eden hadis-i şerif için bkz.: Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 8/316; ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 3/493.

⁴ Kulları teftiş eden meleklerin sabah ve ikinci vakti toplanıp, gördüklerini Cenâb-ı Hakk'a bildirdiklerine dair hadis-i şerif için bkz.: Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 16, *bed'ü'l-halk* 6, *tevhîd* 23, 33; Müslim, *mesâcid* 210; Muvatta, *kasru's-salât* 82; Nesâî, *salât* 21.

Üçüncüsü

Kaylûledir ki, bu uyku sünnet-i seniyyedir.¹ Duhâ vaktinden, öğleden biraz sonraya kadardır. Bu uyku, gece kıyamına sebebiyet verdiği için sünnet olmakla beraber, Ceziretül'-Arab'da vaktü'z-zuhr denilen şiddet-i hararet zamanında bir ta'til-i eşgal, âdet-i kavmiye ve muhîtiye olduğundan, o sünnet-i seniyyeyi daha ziyâde kuvvetlendirmiştir. Bu uyku, hem ömrü, hem rızkı tezyide medârdır. Çünkü yarım saat kaylûle, iki saat gece uykusuna muâdil gelir. Demek, ömrüne her gün bir buçuk saat ilâve ediyor. Rızık için çalışmak müddetine, yine bir buçuk saati ölümün kardeşi olan uykunun² elinden kurtarıp yaşıyor ve çalışmak zamanına ilâve ediyor.

Said Nursî

“Bu da Güzeldir”

أَلْفُ صَلَاةٍ وَأَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ³ cümlesi, namaz tesbihâtında okunurken inkişâf eden latîf bir nükteyi uzaktan uzağa gördüm. Tamamını tutamadım; fakat işaret nev'inden bir-iki cümlesini söyleyeceğim.

Gördüm ki; gece âlemi, dünyanın yeni açılmış bir menzili gibidir. Yatsı namazında o âleme girdim. Hayalin fevkalâde inbisâtından ve mâhiyet-i insâniyenin bütün dünya ile alâkadarlığından, koca dünyayı o gecede bir menzil gibi gördüm. Zihayatlar ve insanlar o derece küçüldüler, görünmeyecek derecede küçüldüler. Yalnız o menzili şenlendiren ve ünsiyetlendiren ve nurlandıran tek Şahsiyet-i Mâneviye-i Muhammediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) hayalen müşâhede ettim. Bir adam yeni bir menzile girdiği zaman, menzildeki zâtlara selâm ettiği gibi,⁴ “Binler selâm⁵(Hâşiye) Sana Yâ Resûlallah!” demeye bir arzuyu

¹ Efendimiz bu uykuyu, “Kaylûle uykusuna yataınız, çünkü şeytanlar kaylûle yapmaz.” buyurarak tavsiye etmiş (et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-ıusat* 1/13); ayrıca kendileri de bu şekilde yapmışlardır: Buhârî, *isti'zân* 16, 39, 41, *cum'a* 40, 41, *hars* 21, *et'ime* 17, Müslim, *fezâil* 84, *cum'a* 30.

² “Uyku, ölümün kardeşidir.” mânâsındaki hadis için bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-ıusat* 8/342; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 4/183; İbnü'l-Mübârek, *ez-Züh'd* s.79.

³ Sana milyonlar salât ve milyonlar selâm olsun Yâ Resûlallah.

⁴ Bir mekana girdiğinde orada bulunanlara selâm verilmesini tavsiye buyuran âyet-i kerîme ve hadis-i şerif için bkz.: Nûr sûresi, 24/27; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/436; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 6/507.

⁵ (Hâşiye) Zât-ı Ahmediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) gelen rahmet, umum ümmetin ebedî zaman-daki ihtiyâcâtına bakıyor. Onun için, gayr-i mütenâhî salât yerindedir. Acaba, dünya gibi koca, büyük ve gafletle karanlıklı, vahşetli ve hâlî bir hâneye birisi girse; ne kadar tedeh-hüş, tevahhüş, telâş eder; ve birden o hâneyi tenvir ederek Enis, Münis, Habîb, Mahbûb bir

içimde coşar buldum. Güyâ bütün ins ü cinnin adedince selâm ediyorum, yani Sana tecdid-i biat, memuriyetini kabul ve getirdiğin kanunlarına itaat ve evâmirine teslim ve taarruzumuzdan selâmet bulacağını selâm ile ifade edip, benim dünyamın eczâları, zîşuûr mahlûkları olan umum cin ve insi konuştu-rup, her birerlerinin nâmına bir selâmı, mezkûr mânâlarla takdim ettim.

Hem o getirdiği nur ve hediye ile, benim bu dünyamı tenvir ettiği gibi, herkesin bu dünyadaki dünyalarını tenvir ediyor, nimetlendiriyor diye, o he-diyesine şâkirane bir mukâbele nev'inden “Binler salavât Sana insin!” dedim. Yani, “Senin bu iyiliğine karşı biz mukâbele edemiyoruz, belki Hâlıkımızın hazine-i rahmetinden gelen ve semâvât ehlinin adedince rahmetler Sana gel-mesini niyaz ile şükranımızı izhâr ediyoruz.” mânâsını hayalen hissettim.

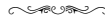
O Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ubûdiyeti cihetiyle halktan Hakk'a teveccühü hasebiyle rahmet mânâsındaki salâtı ister. Risâleti cihetiyle Hak'tan halka elçiliği haysiyetiyle selâm ister. Nasıl ki cin ve ins adedince selâma lâyük ve cin ve ins adedince umumî tecdid-i biatı takdim ediyoruz. Öyle de, semâvât ehli adedince, hazine-i rahmetten her birinin nâmına bir salâta lâyıktır. Çün-kü getirdiği nur ile her bir şeyin kemâli görünür ve her bir mevcudun kıymeti tezâhür eder ve her bir mahlûkun vazife-i rabbâniyesi müşâhede olunur ve her bir masnûdaki makâsıd-ı ilâhiye tecelli eder. Onun için her bir şey, lisân-ı hâl ile olduğu gibi, lisân-ı kâli de olsaydı, ¹يَا رَسُولَ اللَّهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ diyecekleri kat'î olduğundan biz umum onların nâmına

أَلْفَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَأَلْفَ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَعْدَ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ وَبَعْدَ الْمَلَكِ وَالنَّجْمِ²

mânen deriz.

فَيَكْفِيكَ أَنَّ اللَّهَ صَلَّى بِنَفْسِهِ وَأَمْلَاكَه صَلَّتْ عَلَيْهِ وَسَلَّمَتْ³

Said Nursi

Yaver-i Ekrem sadırda görünüp, o hânenin Mâlik-i Rahîm-i Kerîmini o hânenin her eşyasıyla tarif edip tanıtırırsa ne kadar sevinç, ünsiyet, sürur, ışıık, ferah verdiğini kıyâs ediniz. Zât-ı Risâletteki salavâtın kıymetini ve lezzetini takdir ediniz!

¹ Salât ve selâm Sana olsun Yâ Resûlallah.

² Cinler ve insanlar sayısınca, melekler ve yıldızlar adedince sana milyonlar salât ve milyonlar selâm olsun Yâ Resûlallah.

³ Allah'ın bizzat O'na salât etmesi ve meleklerinin de O'na salât ü selâmda bulunması, O'nun değerini anlayan için sana yeter..

[Vahdetü'l-vücûda Dâir]

Aziz kardeşim,

Vahdetü'l-vücûda dâir bir parça izahat istiyorsunuz. Bu meseleye dâir Otuz Birinci Mektup'un bir lem'asında, Hazreti Muhyiddin'in bu meseledeki fikrine karşı, gayet kuvvetli ve izahlı bir cevap vardır. Şimdilik bu kadar deriz ki:

Bu mesele-i vahdetü'l-vücûdu şimdiki insanlara telkin etmek, ciddî zarar verir. Nasıl ki teşbihât ve temsiller, havassın elinden avâmın eline ve ilmin elinden cehlin eline girse, hakikat telâkki edilir.¹(Hâşiye) Öyle de, vahdetü'l-vücûd meselesi gibi hakâik-i ulviye, ehl-i gaflet ve esbab içine dalan avâmlara girse, tabiat telâkki edilir ve üç mühim zarar verir:

Birincisi

Vahdetü'l-vücûdun meşrebi, Cenâb-ı Hak hesabına kâinatı âdetâ inkâr etmek iken, avâma girdikçe, gafil avâmlara, hususan maddiyyûn fikirleriyle âlûde olan fikirlere girdikçe, kâinat ve maddiyat hesabına ulûhiyeti inkâr yoluna gider.

İkincisi

Vahdetü'l-vücûd meşrebi, mâsivâ-yı ilâhînin rubûbiyetini o derece şiddetle reddeder ki, mâsivâyı inkâr ve ikiliği ref ediyor. Değil nüfûs-u emmârenin, belki her bir şeyin müstakil vücûdunu görmemek iken, bu zamanda fikr-i tabiatın istilâsıyla ve gurur ve enaniyetin nefs-i emmâreyi şişirmesiyle ve âhireti ve Hâlıkı bir derece unutmak cihetiyle bazı nüfûs-u emmâre küçük birer firavun, âdetâ nefsini mâbûd ittihâz etmek istidâdında bulunan insanlara vahdetü'l-vücûdu telkin etmek, nefs-i emmâreyi, –el-iyâzü billâh!– öyle şımartır ki, ele avuca sığmaz.

Üçüncüsü

Tagayyür, tebeddül, tecezzi, tahayyüzden mukaddes, münezzeh, müberrâ,

¹ (Hâşiye) Nasıl ki iki melâike, teşbihin sırrı münâsebetiyle Sevr ve Hût tesmiye edilen^{*1}, avâma koca bir öküz ve koca bir balık telâkki edilmiştir.

^{*1} et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/153, 194, 21/72; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/636; İbni Abdilberr, *et-Temhîd* 4/9.

muallâ olan Zât-ı Zülcelâl'in vücub-u vücuduna ve tekaddüs ve tenezzühüne muvâfık düşmeyen tasavvurâta sebebiyet verir ve telkinât-ı bâtilaya medâr olur.

Evet, vahdetü'l-vücuddan bahseden; fikren seradan Süreyyâ'ya çıkarak, kâinatı arkasında bırakıp nazarını Arş-ı Âlâ'ya diken, istiğrakî bir sûrette kâinatı mâdum sayıp her şeyi doğrudan doğruya kuvvet-i îmân ile Vâhid-i Ehad'den görebilir. Yoksa kâinatın arkasında durup kâinata bakan ve önünde esbâbı gören ve Ferş'ten nazar eden, elbette esbab içinde boğulup, tabiat bataklığına düşmek ihtimâli var. Fikren Arş'a çıkan, Celâleddin-i Rumî gibi diyebilir: "Kulağını aç! Herkesten işittiğin sözleri, fitrî fonograflar gibi Cenâb-ı Hak'tan işitebilirsin." Yoksa, Celâleddin gibi bu derece yükseğe çıkamayan ve Ferş'ten Arş'a kadar mevcûdâtı ayna şeklinde görmeyen adama, "Kulak ver, herkesten kelâmullah'ı işitirsin!" desen, mânen Arş'tan Ferş'e sukût eder gibi, hilâf-ı hakikat tasavvurât-ı bâtilaya giriftâr olur!..

قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ¹

مَا لِلْثَّرَابِ وَلِزَبِ الْأَرْبَابِ²

سُبْحَانَ مَنْ تَقَدَّسَ عَنِ الْأَشْبَاهِ ذَاتُهُ وَتَنَزَّهَتْ عَنْ مُشَابَهَةِ الْأَمْثَالِ صِفَاتُهُ وَشَهِدَ عَلَى رُبوبِيَّتِهِ إِيَانَتُهُ جَلَّ جَلَالُهُ وَلَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ³

Said Nursî

Bir Suale Cevap

Mustafa Sabri ile Musa Bekûf'un efkârlarını müvâzene etmek için vaktim müsaid değildir. Yalnız bu kadar derim ki: "Birisi ifrât etmiş, diğeri tefrit ediyor." Mustafa Sabri gerçi müdafaatında Musa Bekûf'e nisbeten haklıdır, fakat Muhyiddin gibi ulûm-u İslâmiye'nin bir mucizesi bulunan bir zâtı tezyifte haksızdır.

¹ "Sen "Allah" de; sonra bırak onları daldıkları bataklıkta oynayadursunlar." (En'âm sûresi, 6/91)

² Herşeyin Rabbi olan Allah'ı hakkıyla tanımak, topraktan yaratılan bir varlığın haddine mi düşmüş! O nerede.. bu nerede..?!

³ Zâtı, benzerlerden mukaddes; sıfâtı, emsâllerine benzemekten münezze; âyetleri de rubûbiyetine şâhit olan Allah, her türlü kusurdan, eksiklikten, noksanlıktan uzaktır. O, yüceler yücesidir. O'ndan başka ilâh da yoktur.

Evet, Muhyiddin, kendisi hâdî ve makbuldür. Fakat her kitabında mühdî ve mürşid olamıyor. Hakâikte çok zaman mîzansız gittiğinden, kavâid-i Ehl-i Sünnet'e muhalefet ediyor. Ve bazı kelâmları, zâhiri dalâlet ifade ediyor; fakat kendisi dalâletten müberrâdır. Bazen kelâm küfür görünür; fakat sahibi kâfir olamaz. Mustafa Sabri bu noktaları nazara almamış; kavâid-i Ehl-i Sünnet'e taassub cihetiyle bazı noktalarda tefrit etmiş.

Musa Bekûf ise, ziyâde teceddüde taraftar ve asriliğe mûmâşât-kâr efkârıyla çok yanlış gidiyor. Bazı hakâik-i İslâmiye'yi yanlış te'viller ile tahrif ediyor. Ebu'l-Alâ-yı Maarî gibi merdut bir adamı, muhakkikînin fevkinde tuttuğundan ve kendi efkârına uygun gelen Muhyiddin'in Ehl-i Sünnet'e muhalefet eden meselelerine ziyâde taraftarlığından, ziyâde ifrât ediyor.

قَالَ مُحْيِي الدِّينِ: تَحْزُمُ مَطَالَعَهُ كُتُبَنَا عَلَى مَنْ لَيْسَ مِنَّا

Yani, “Bizden olmayan ve makamımızı bilmeyen, kitaplarımızı okumasın, zarar görür.” Evet bu zamanda Muhyiddin'in kitapları, hususan vahdetü'l-vücuda dâir meselelerini okumak, zararlıdır.

Said Nursî

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Nev-i beşerin açılacak gülmelerine, endişe-i istikbâl ve âkıbet-bînlik adesiyle, gayet şâşaalı bir gece bayramında, hapishâne penceresinden bakarken, nazar-ı hayalime inkişâf eden bir vaziyeti beyân ediyorum. Sinemada, eski zamanda mezaristanda yatanların vaziyet-i hayatiyeleri görüldüğü gibi, yakın bir istikbâlde mezaristan ehli olanların, müteharrik cenazelerini görmüş gibi oldum. O gülünlere ağladım. Birden bir tevahhuş, bir acımak hissi geldi. Aklıma döndüm, hakikatten sordum: “Bu hayal nedir?” Hakikat dedi ki:

“Elli sene sonra, bu kemâl-i neşe ile gülün ve eğlenen zavallılardan, el-liden beşi, beli bükülmüş yetmiş yaşlı ihtiyarlar gibi; kırk beşi, mezaristanda çürümüş bulunacaklar. O güzel sîmalar, o neşeli gülmeler, zıdlarına inkılâp etmiş olacaklar. ¹ كُلُّ أَتٍ قَرِيبٌ kâidesiyle; madem, yakında gelecek şeylerin gelmiş gibi görülmesi bir derece hakikattir; elbette gördüğün hayal değildir.

¹ “Her gelecek şey yakındır.” (es-Suyûtî, *ed-Düreru'l-müntesira* s.15; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/149. Ayrıca bkz.: İbni Mâce, *mukaddime* 7; Dârimî, *mukaddime* 23)

Madem dünyanın gafletkârâne gülmeleri, böyle ağlanacak acı hâllerin perdesidir ve muvakkat ve zevâlê mâruzdur; elbette bîçâre insanların ebed-perest kalbini ve aşk-ı bekâyâ meftun olan rûhunu güldürecek, sevindirecek, meşrû dâiresinde ve müteşekkîrâne, huzurkârâne, gafletsiz, masumane eğlencelerdir ve sevâp cihetiyle bâkî kalan sevinçlerdir. Bunun içindir ki, bayramlarda, gaflet istilâ edip, gayr-i meşrû dâireye sapmamak için, rivâyetlerde zikrullah ve şükre çok azîm tergîbât vardır.¹ Tâ ki; bayramlarda o sevinç ve sürûr nimetlerini şükre çevirip, o nimeti idame ve ziyâdeleştirsın. *Çünkü şükür, nimeti ziyâdeleştirir;² gaflet ise kaçıır.*

Said Nursî

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ³

Meâli: ⁴(Hâşiye) “Nefis dâimâ kötü şeylere sevk eder.” âyetinin, hem de

أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ اللَّيِّ بَيْنَ جَنْبَيْكَ⁵

mânâ-yı şerifi: “Senin en zararlı düşmanın nefsidir.” hadîsinin bir nüktesidir.

Tezkiyesiz nefis-i emmâresi bulunmak şartıyla kendi nefsini beğenen ve seven adam, başkasını sevmez. Eğer zâhirî sevse de samimî sevmez, belki ondaki menfaatini ve lezzetini sever. Dâimâ kendini beğendirmeye ve sevdirmeye çalışır ve kusuru nefsine almaz; belki avukat gibi kendini müdafaa ve tebrîe eyler. Mübalâğalar ile, belki yalanlarla nefsini medh ü tenzih ederek âdetâ takdis eder ve derecesine göre ⁶اَتَّخَذَ إِلَهُهُ هَوِيَّهٗ âyetinin bir tokadını yer.

¹ Allah'ı çokça zikretmeye teşvik eden âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler için bkz.: Cum'a sûresi, 62/10; Dehr sûresi, 76/25; Enfâl sûresi, 8/45; Müslim, *zikir* 2, 3, 4; Tirmizî, *zühd* 63; Ebû Dâvûd, *cihâd* 14. Şükre teşvik eden rivâyetler için bkz.: Bakara sûresi, 2/152, 172; Nahl sûresi, 16/114; Müslim, *münâfikîn* 79, 80, 81, Ebû Dâvûd, *edeb* 110.

² Şükürün nimeti ziyadeleştirdiğine dair bkz.: “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırım.” (İbrahim sûresi, 14/7)

³ Yûsuf sûresi, 12/53.

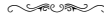
⁴ (Hâşiye) Bu parçanın da, herkese faydası var.

⁵ ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 3/408; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/148.

⁶ “(Baksana) şu kendi heva ve heveslerini tanı edinen kimseye!” (Furkan sûresi, 25/43; Câsiye sûresi, 45/23)

Temeddühü ve sevdirmesi ise, aksü'l-amel ile istiskali celb eder, soğuk düşürür. Hem amel-i uhrevîde ihlâsı kaybeder, riyâyı karıştırır. Âkıbeti gör-meyen ve neticeleri düşünmeyen ve lezzet-i hâzıraya müptelâ olan, hisse ve hevâ-yı nefse mağlûp olup, yolunu şaşırmış hissin fetvasıyla, bir saat lezzet için bir sene hapiste yatar. Bir dakika gurur veya intikam yüzünden on sene cezâ görür. Âdetâ ders aldığı Amme Cüzü'nü bir tek şekerlemeye satan hevâî bir çocuk gibi, elmas kıymetinde bulunan hasenâtını, hissini okşamak için ve hevâsını memnun etmek için ve hevesini tatmin etmek için, ehemmiyetsiz cam parçaları hükmündeki lezzetlere, enaniyetlere vesîle edip, kârlı işlerde hasâret eder.

اَللّٰهُمَّ اَحْفَظْنَا مِنْ شَرِّ النَّفْسِ وَالشَّيْطَانِ وَمِنْ شَرِّ الْجِنَّ وَالْاِنْسَانِ¹

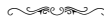

Suâl: Kısa bir zamandaki küfre mukâbil, hadsiz bir zaman cehennemde hapis nasıl adâlet olur?

Elcevap: Sene, üç yüz altmış beş gün hesabıyla, bir dakikada katl, yedi milyon sekiz yüz seksen dört bin dakika hapis iktizâsı kanun-u adâlet iken; bir dakika küfür, bin katl hükmünde olduğundan, yirmi sene ömrünü küfürle geçiren ve küfür ile ölen bir adam, kanun-u adâletle elli yedi trilyon iki yüz bir milyar iki yüz milyon sene beşerin kanun-u adâletiyle hapse müstehak olur. Elbette *خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا*² adâlet-i ilâhî ile vech-i muvafakatı bundan anlaşılıyor.

Birbirinden gayet uzak iki adedin sırr-ı münâsebeti şudur ki: Katl ve küfür, tahrip ve tecâvüz olduğu için, gayre tesirat yapar. Bir dakikada katl, lâakal zâhirî âdete göre on beş sene maktulün hayatını selb eder, onun yerine hapse girer. Bir dakika küfür, bin bir esmâ-yı ilâhîyi inkâr ve nukûşlarını tezyif ve kâinatın hukukuna tecâvüz ve kemâlâtını inkâr ve hadsiz delâil-i vahdâniyeti tekzip ve şehâdetlerini reddetmek olduğundan kâfiri, bin seneden ziyâde esfel-i safilîne atar, *خَالِدِينَ*³ 'de hapseder.

Said Nursi

¹ Allah'ım bizi nefsin, şeytanın, cinlerin ve insanların şerrinden koru.

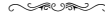
² "Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır." (Nisâ sûresi, 4/169; Ahzâb sûresi, 33/65; Cin sûresi, 72/23)

³ Ebedî, sonsuz.

Mânidar Bir Tevâfuk-u Latîfe

Risale-i Nur şâkirtlerini itham ettikleri ve cezâlarını istedikleri 163. madesine, Risale-i Nur müellifinin medresesine, yüz elli bin lira verilmesine dâir lâyihanın, 200 meb'ustan 163 meb'usun adedine tevâfuk edip, mânen o tevâfuk diyor ki: Hükûmet-i Cumhuriyenin 163 meb'usun takdirkârâne imzaları, 163. madde-i kanuniyenin hükmünü, onun hakkında iptâl ediyor.

Hem yine mânidar bir tevâfukât-ı latifedendir ki, Risale-i Nur'un 128 parçası, 115 parça kitap ediyor. Risale-i Nur'un şâkirtlerinin ve müellifinin mebede-i tevkifi olan 27 Nisan 1935 tarihi ile, mahkemenin karar ve hüküm tarihi olan 19 Ağustos 1935 tarihi olmasına nazaran, 115 gün olup, Risale-i Nur kitapları adedine tevâfuk etmekle beraber, istintak edilen, 115 suçlu gösterilen eşhasın da adedine tam tamına tevâfuk ettiği gibi, gösteriyor ki: Risale-i Nur müellifinin ve şâkirtlerinin başına gelen musîbet, bir dest-i inâyetle tanzim ediliyor.¹(Hâşiye)

Bu Lem'a'nın başında İmam Ali (*radıyallâhu anhu*), Risale-i Nur'a işaret ettiğinden, bir kardeşimiz heyecanlı bir iştiyakla Risale-i Nur'a, Elmas, Cevher, Nur ismini takıp tekrar ederek yazmıştı. Bu Lem'a'nın âhırinde derci münasip görüldü.

Takvâ dâiresinde bulunan talebe, deli de olsa, acaba Risale-i Nur'un ve kıymetli elmasın nurundan ayrılabilir mi? Öyle tahmin ederim ki: Risale-i Nur'un bu âciz talebeniz kadar kerâmetini, faziletini, lezzetini yiyen, tatlı meyvesinden koparan nadirdir. Hem bu kadar âcizliğim ile beraber, Risale-i Nur'a hizmet edemediğim hâlde göstermiş olduğunuz teveccühe medyûn-u şükranım. Binaenaleyh, Risale-i Nur'dan bendeniz değil, hiçbir talebeniz o mübarek elmastan ve lezzetten ayrılmaz.

Affınıza mağruren, Risale-i Nur'un bu defaki taharriyatında iki kerâmeti meydana aynen çıkmıştır. Hapishâne içerisinde polis, jandarma ve gardiyanlar müthiş arama yaparken, o esnada hiç kimse görmeden, yedi-sekiz yaşında, hemşiremin mahdumu, mekteb çantasının içerisine Risale-i Nur'un

¹ (Hâşiye) Câ-yı dikkattir ki: Risale-i Nur şâkirtlerinin tevkiflerinin bir kısmı 25 Nisan 1935 tarihinde başlamış olup, karamamede suçlu gösterilen 117 kimse ise de, ikisinin ismi mükerrer olmasına nazaran bu sûretle şâkirtlerin adedi 117 adedine o kısmın tevkifinden hüküm tarihine kadar 117 gün olmakla tevâfuk edip, evvelki tevâfukâta bir letâfet daha katmıştır.

nüşhalarını koyarak alıp gitmiştir. Arama, bendenizin odasında idi. Çocuk odaya geldi, odada telâş görünce, odanın bir tarafında ayrıca duran Risale-i Nur'ları çantasına koydu ve içerideki memurların hiçbirisi farkına varmadı, çocuğa da bir şey demediler. Fedâkâr çocuk doğruca vâlidisine gidiyor. “Dayımın dâimâ bize okuduğu Risale-i Nur'ları getirdim. Bunları alacaklar-mış. Ben onların haberi olmadan, onlar başka mektup, kitap karıştırırlarken aldım, çantama koydum. Bunları iyice bir yere koyunuz, muhafaza ediniz. Ben bunların okunmasını çok seviyorum. Dayım bize bunları okuyordu. O okurken ben başka bir hâlet kesbediyordum.” diye vâlidesine söylüyor ve mektebine avdet ediyor. Bu sayede Elmas, Cevher, Nur'lar ele geçmemiş oluyor.

Bu kerâmet değil de nedir? Kur'ânî bir mucize değil de nedir? Acaba bu fazilet, acaba bu lezzet, acaba bu Elmas, Cevher, hangi telifatta vardır ki, bu Elmas, Cevher, Nur'lar, şimdiye kadar hangi zâtın ağzından dökülmüştür? Ben de, hapis değil, bu Elmas, Cevher, Nur'lar için her an, her dakika, her fedâkârlığı memnuniyetle kabul ederim. Benden sonra bu Elmas, Cevher, Nur'lar yoluna evlâdım Emin de bütün hayatını sarf etmeye hazırdır.

İşte bu Elmas, Cevher, Nur'un ikinci kerâmetini isbât ile, üç yaşından sekiz yaşına kadar akrabalarım ve evlâdım, bu Elmas, Cevher, Nur'lar için fedâ-kârâne ve bu yolda hayatlarını hiç düşünmeden fedâ edeceklerini isbât ederim. Çünkü bu Elmas, Cevher, Nur'u okurken hepsi başıma toplandı. Onları sevdim ve birer çay verdim; bu Elmas, Cevher, Nur'u okumaya devam ettim. Hepsi birden “Bu nedir? Bu yazı nasıl yazıdır?” sordular. Ben de dedim: “Bu Elmas, Cevher, Nur'dur!” diye bunlara okumaya başladım.

Onuncu Söz'ü okurken saatler geçmiş. Çocuklar merakından, anlayamadıkları zaman hemen bendenize soruyorlardı. Ben de bu Elmas, Cevher, Nur'u onların anlayabileceği şekilde izah ederken çocukların renkleri, renk renk oluyordu ve güzelleşiyordu. Bendeniz de çocukların yüzüne baktıkça hepsinde ayrı ayrı nurlu Said görüyordum. Suallerinde “Nur hangisi? Cevher hangisi ve Elmas hangisi?” diye sorduklarında; “Evet Nur, bunu okumaktır. Bak sizde bir güzellik meydana geldi.” Onlar da birbirinin yüzüne baktılar, tasdik ettiler. “Ya elmas nedir?” “Bu sözleri yazmaktır. O zaman, yani yazdığınız zaman sizin yazılarınız elmas gibi kıymetli olur.” Tasdik ettiler. “Ya cevher nedir?” “İşte o da bu kitaptan aldığınız îmandır.” Hepsi birden şehâdet getirdiler. Bu sohbette üç-dört saat geçmiş; bendeniz farkına varmadım.

“İşte Elmas, Cevher, Nur budur” dedim. Tasdik ettiler. Hepsi birden bana bakıyorlardı ve “Bunu kim yazdı?” diyorlardı.

Âciz talebeniz
Şefik

Zekâi'nin Rüyası

Bu sabah rüyamda, İstanbul'un Tophâne sâhiline benzer saf ve berrak bir deniz kenarındayım. Kuşluk zamanında olduğunu zannettiğim güneşin ziyâsı, o derya-yı azîmin üzerinde hoş parıltılar husûle getiriyor... Ben deryaya müteveccihim. Denizin orta ve cenubu tarafından yüze yüze sâhile gelen bir genç, omuzundaki bir sabanı sâhile çıkardı. Orada bütün kardeşlerimize (tahliyeden sonra) istikbâl edilmekteler iken, sâhil boyunu takiben, garptan dolu dizgin iki atlı geliyor. “Üstad geliyor!” dediler. Bu izdiham yarıldı, hiç durmaksızın bu mehib yağız atlı ve esmer çehreli iki zât, şarka doğru uzaklaştılar. Ben, o deryaya dalmak üzere iken uyandım.

Zekâi

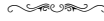
Tarafgirâne ve Risale-i Nur'a Rakîbâne Söylenen Sözlere Mukâbildir

Ger medhetmekse tefahurla kendinizi maksadın,
Risale-i Nur'un en sönük yıldızının peykisiniz.
Zinhar seyyare zannetme kardeşim, Risale-i Nur'un,
Arz değil, Âfitab dahi peykidir onun.
Pek yakında parlayacaktır âlemde Risale-i Nur,
Sönmez, belki gizlenir, zira nûrun alâ nûr,
Bir nur ki, bahr-i hakikat ve mahz-ı hidâyettir o,
'yı oku. مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى¹

¹ “Doğru yolu tutanların, hidayete erenlerin kim olduğunu yakında anlayacaksınız!” (Tâhâ sûresi, 20/135)

Hak'tan olmaz şikâyet, belki maksat hikâyet,
 Şer'in üzere giderken Hakk'a mâlûm.
 Risale-i Nur'a ki, eylemiştim hem de hizmet,
 Risale-i Nur ki, Aliyyü'l-Murtazâ ve Gavs-ı Âzam.
 Celcelutiye'de ve bazı kasâidde etmişler işaret,
 Risale-i Nur ki, urvetü'l-vüskâ lenfisâm,
 Temessük etmiştim zira, hem hidâyet ve ayn-ı hakikat,
 Koydular bizleri ki, orada durmuştu Yusuf (*aleyhisselâm*),
 Hem de beraberimizde idi Hazreti Üstad.

Halil İbrahim

Yirmi Sekizinci Lem'a'nın Yirmi Sekizinci Nüktesi

لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَذَّفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۖ دُخُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ
 وَاصِبٌ ۖ إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شَهَابٌ ثَاقِبٌ¹
 وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ
 السَّعِيرِ²

gibi âyetlerin mühim bir nüktesi, ehl-i dalâletin bir tenkidi münâsebetiyle be-yân edilecek. Şöyle ki:

Cin ve şeytanın casusları, semâvât haberlerine kulak hırsızlığı yapıp, gay-bî haberleri getirerek, kâhinler ve maddiyyûnlar ve bazı ispiirtizmacılar gibi, gâipten haber vermelerini, nüzûl-ü vahyin bidâyetinde vahye bir şüphe getirmemek için onların o dâimî casusluğu, o zaman daha ziyâde şehaplarla recm ve men edildiğine dâir olan mezkûr âyetler münâsebetiyle gayet mühim üç başlı bir suale muhtasar bir cevaptır.

¹ “Onlar Mele-i Âla'ya yükselip dinleyemezler ve her taraftan bombardımana tutulurlar. Dinlemeye kalksalar kovulup atılırlar. Hem onlar için devamlı bir azap vardır. Ne var ki içlerinden birisi bir söz kırıntısı kapmayı başarır, derhal yakıcı ve delici bir ışın onu kovalar.” (Sâffât sûresi, 37/8-10)

² “Gerçek şu ki, yere en yakın olan göğü lambalarla donattık ve onlardan bir kısmını şeytanlara atılan mermiler yaptık. Hem onlara alevli ateş hazırladık.” (Mülk sûresi, 67/5)

Suâ/: Şu gibi âyetlerden anlaşılıyor ki, cüz'î ve bazen şahsî bir hâdis-i gaybiyeyi de haber almak için, gayet uzak bir mesafe olan semâvât memleketine casus şeytanların sokulması ve o çok geniş memleketin her tarafında o cüz'î hâdisenin bahsi varmış gibi; hangi şeytan olsa, hangi yere sokulsa, yarım yamalak o haberi işitecek, getirecek diye bir mânâyı akıl ve hikmet kabul etmiyor.

Hem, nass-ı âyetle, semâvâtın üstünde bulunan cennetin meyvelerini bazı ehl-i risâlet ve ehl-i kerâmet, yakın bir yerden alır gibi alıyormuş.¹ Bazen yakından cenneti temâşâ ediyormuş,² diye nihayet uzaklık, nihayet yakınlık içinde bir meseledir ki, bu asrın aklına sığmaz?

Hem cüz'î bir şahsın cüz'î bir ahvâlî; küllî ve geniş olan semâvât memleketindeki Mele-i Âlâ'nın medâr-ı bahsi olması, gayet hakimâne olan tedvir-i kâinatın hikmetine muvâfık gelmiyor? Hâlbuki bu üç mesele de hakâik-i İslâmiye'den sayılıyor?

E/cevap:

Evvelâ: On Beşinci Söz nâmındaki bir risalede, “yedi basamak” nâmında, yedi kat'î mukaddime ile,³ *وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ*, âyetinin ifade ettiği, yıldızlarla şeytan casuslarının semâvâtтан ref' u tardı, öyle bir sûrette isbât edilmiş ki, en muannit maddiyyûnu dahi iknâ eder, susturur ve kabul ettirir.

Sâniyen: Bu uzak zannedilen o üç hakikat-i İslâmiye'yi, kısa zihinlere yakınlaştırmak için bir temsil ile işaret edeceğiz. Meselâ, bir hükûmetin dâire-i askeriyesi memleketin şarkında ve dâire-i adliyesi garbında ve dâire-i maarifi şimalinde ve dâire-i ilmiyesi cenubunda ve dâire-i mülkiyesi ortasında bulunsa; telsiz, telefon, telgrafla, gayet muntazam bir sûrette her dâire alâkadar olduğu vaziyetleri görse, haber alsa; âdetâ umum o memleket, adliye dâiresi olduğu hâlde, askerî dâiresidir ve mülkiye dâiresi olduğu gibi, ilmiye dâiresi oluyor.

¹ Hz Meryem'in mâbedde bulunurken yanında sürekli yiyecek olması bu kabil bir keramettir. Bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/37.

² Peygamber Efendimizin (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) cenneti temaşasıyla ilgili rivayetler için bkz.: Buhârî, *küşûf* 9; Müslim, *salât* 112, *küşûf* 17; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/358, 2/168, 223.

³ “Gerçek şu ki, yere en yakın olan göğü lambalarla donattık ve onlardan bir kısmını şeytanlara atılan mermiler yaptık.” (Mülk sûresi, 67/5)

Hem meselâ, müteaddit devletler ve ayrı ayrı payitahtları bulunan hükûmetlerin bazen oluyor ki, müstemlekât cihetiyle veya imtiyazât haysiyetiyle veya ticaretler münâsebetiyle bir tek memlekette ayrı ayrı hâkimiyetlikleri bulunur. Raiyet ve millet bir olduğu hâlde, her bir hükûmet, kendi imtiyazı cihetiyle, o raiyetle münâsebettardır. Birbirinden çok uzak o hükûmetlerin muamelâtı, birbirine temas ediyor. Her hânede birbirine yakınlaşıyor ve her adamda iştirakleri oluyor. Cüz'î meseleleri, temas noktalarındaki cüz'î bir dâirede görülür. Yoksa her cüz'î bir mesele, dâire-i külliyyeden alınmıyor, fakat o cüz'î meselelerden bahsedildiği zaman, doğrudan doğruya dâire-i külliyyenin kanunuyla olduğu cihetiyle dâire-i külliyyeden alınıyor gibi ve o dâirede medâr-ı bahs olunmuş bir mesele şekli verilir tarzda ifade edilir.

İşte bu iki temsil gibi, semâvât memleketi, payitaht ve merkez itibârıyla gayet uzak olduğu hâlde, arz memleketinde insanların kalblerine uzanmış mânevî telefonları olduğu gibi, semâvât âlemi, yalnız âlem-i cismanîye bakmıyor; belki âlem-i ervâhî ve âlem-i melekûtu tazammun ettiğinden, bir cihette perde altında âlem-i şehâdeti ihâta etmiştir.

Hem âlem-i bâkiden ve dâr-ı bekâdan olan cennet dahi, hadsiz uzaklığıyla beraber, yine o dâire-i tasarrufâtı, perde-i şehâdet altında, her tarafta nuranî bir sûrette uzanmış, yayılmış. Sâni-i Hakîm-i Zülcelâl'in hikmetiyle, kudretiyle, nasıl ki insanın başında yerleştirdiği duygularının merkezleri ayrı ayrı olduğu hâlde, her biri umum o vücuda, o cisme hükmediyor ve dâire-i tasarrufuna alabiliyor. Öyle de; bu insan-ı ekber olan kâinat dahi, mütedâhil ve birbiri içinde bulunan dâireler gibi, binler âlemleri ihtiva ediyor. Onlarda cereyân eden ahvâlin ve hâdiselerin küllî ve cüz'iyeti ve hususiyeti ve azameti cihetiyle medâr-ı nazar olur, yani o cüz'ler, cüz'î ve yakın yerlerde ve küllî ve azametliler küllî ve büyük makamlarda görülür.

Fakat bazen cüz'î ve hususî bir hâdisе, büyük bir âlemi istilâ eder. Hangi köşede dinlenilse, o hâdisе işitilir. Ve bazen de büyük tahşidât, düşmanın kuvvetine karşı değil, belki izhâr-ı haşmet için yapılır. Meselâ, hâdisе-i Muhammediye (*aleyhissalâtu vesselâm*) ve vahy-i Kur'ân'ın hâdisе-i kudsiyesi, umum semâvât memleketinde, hattâ o memleketin her köşesinde en mühim bir hâdisе olduğundan, doğrudan doğruya çok uzak ve çok yüksek olan koca semâvâtın burçlarına nâbetkarlar dizilip, yıldızlardan mancınıkları atarak, casus şeytanları tard ve def' ediyorlar vaziyetinde göstermek ve ifade etmekle, vahy-i Kur'ânî'nin derece-i haşmetini ve şâşaa-yı saltanatını ve hiçbir cihette şüphe girmeyen derece-i hakkaniyetini ilâna bir işaret-i rabbâniye olarak,

o vakitte ve o asırda daha ziyâde yıldızlar düşürülüymüş ve atılıyormuş. Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân dahi, o ilân-ı tekvinîyi tercüme edip ilân ediyor ve o işaret-i semâviyeye işaret eder.

Evet, bir melâikenin üfürmesiyle uçurulabilir olan casus şeytanları, böyle bir işaret-i azîme-i semâviye ile, melâikelerle mübâreze ettirmek, elbette o vahy-i Kur'ânî'nin haşmet-i saltanatını göstermek içindir. Hem bu haşmetli olan beyân-ı Kur'ânî ve azametli tahşidât-ı semâviye ise; cinnîlerin, şeytanların, semâvât ehlini mübârezeye ve müdafaaya sevk edecek bir iktidarları, bir müdafaaları bulunduğunu ifade için değil, belki kalb-i Muhammedî'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) tâ semâvât âlemine, tâ Arş-ı Âzam'a kadar olan uzun yolda, hiçbir yerde cin ve şeytanın müdahaleleri olmamasına işaret için, vahy-i Kur'ânî, koca semâvâtta, umum melâikece medâr-ı bahsolan bir hakikattir ki, bir derece ona temas etmek için, şeytanlar tâ semâvâta kadar çıkmaya mecbur olup, hiçbir şeye muvaffak olamayarak recmedilmesiyle işaret ediyor ki; kalb-i Muhammedî'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) gelen vahiy ve huzur-u Muhammedî'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) gelen Cebrail ve nazar-ı Muhammedî'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) görünen hakâik-i gaybiye, sağlam ve müstakîmdir, hiçbir cihetle şüphe girmez diye Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân mucizâne haber veriyor.

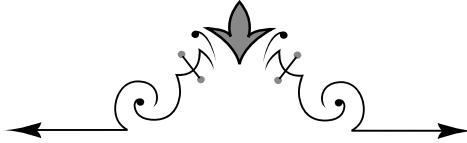
Amma cennetin uzaklığıyla beraber âlem-i bekâdan olduğu hâlde en yakın yerlerde görülmesi ve bazen ondan meyve alınması ise; evvelki iki temsil sırrıyla anlaşıldığı gibi, bu âlem-i fânî ve âlem-i şehâdet ise âlem-i gayba ve dâr-ı bekâya bir perdedir. Cennetin merkez-i kübrâsı uzakta olmakla beraber, âlem-i misâl aynası vasıtasıyla her tarafta görünmesi mümkün olduğu gibi, hakkalyakîn derecesindeki îmânlar vasıtasıyla, cennetin bu âlem-i fânîde –temsilde hatâ olmasın– bir nevi müstemlekeleri ve dâireleri bulunabilir ve kalb telefonuyla yüksek rûhlar ile muhaberelei olabilir, hediyeleri gelebilir.

Amma bir dâire-i külliyein cüz'î bir hâdis-e şahsiye ile meşgul olması, yani, “Kâhinlere gaybî haberleri getirmek için şeytanlar, tâ semâvâta çıkıp kulak veriyorlar, yarım yamalak yanlış haberler getiriyorlar.” diye tefsirlerdeki ifadelerin bir hakikati şu olmak gerektir ki: Semâvât memleketinin payitahtına kadar gidip o cüz'î haberi almak değildir. Belki cevî-i havaya dahi şümûlû bulunan semâvât memleketinin –teşbihte hatâ yok– karakol hâneleri hükümünde bazı mevkileri var ki, o mevkilerde arz memleketi ile münâsebettarlık oluyor; cüz'î hâdiseler için, o cüz'î makamlardan kulak hırsızlığı yapıyorlar. Hattâ kalb-i insanî dahi o makamlardan birisidir ki, melek-i ilham ile şeytan-ı hususî o mevkide mübâreze ediyorlar. Ve hakâik-i îmâniye ve Kur'âniye ve

hâdisât-ı Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ise, ne kadar cüz'î de olsa, en büyük, en küllî bir hâdise-i mühimme hükmünde en küllî bir dâire olan Arş-ı Âzam'da ve dâire-i semâvâtta –temsilde hatâ olmasın– mukadderât-ı kâinatın mânevî ceridelerinde neşrolunuyor gibi her köşede medâr-ı bahsoluyor, diye beyân ile beraber, kalb-i Muhammedî'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) tâ dâire-i Arş'a varıncaya kadar ise, hiçbir cihetle müdahale imkânı olmadığından, semâvâtı dinlemekten başka, şeytanların çaresi kalmadığını ifade ile, vahy-i Kur'ânî ve nübüvvet-i Ahmedîye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ne derece yüksek bir derece-i hakkaniyette olduğunu ve hiçbir cihetle hilâf ve yanlış ve hile ona yanaşmak mümkün olmadığını, gayet belîğâne belki mucizâne ilân etmek ve göstermektir.

Said Nursî

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

¹ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Yirmi Dokuzuncu Lem'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İfade-i Meram

On üç seneden beri kalbim, aklım ile imtizaç edip Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın **لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ¹** ، **لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ²** ، **أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ يَأْن'ın** **لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ⁴** gibi âyetler ile emrettiği tefekkür mesleğine teşvik ettiği ve **تَفَكَّرْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ⁵** hadis-i şerifi bazen bir saat tefekkür bir sene ibadet hükmünde olduğunu beyân edip, tefekküre azîm teşvikat yaptığı cihetle, ben de bu on üç seneden beri meslek-i tefekkürde akıl ve kalbime tezahür eden büyük nurları ve uzun hakikatleri kendime muhafaza etmek için işârât nev'inden bazı kelimâtı o envâra delâlet etmek için değil, belki vücûdlarına işaret ve tefekkürü teshil ve intizamı muhafaza için vaz' ettim. Gayet muhtelif Arabî ibarelerle kendi kendime o tefekkürde gittiğim zaman o kelimâtı lisânen zikrediyordum.

Bu uzun zamanda ve binler defa tekrarında ne bana usanç geliyordu ve ne de verdiği zevk noksanlaşıyordu ve ne de onlara ihtiyacı ruhî zâil oluyordu. Çünkü bütün o tefekkürat, âyât-ı Kur'âniye'nin lemeâtı olduğundan; âyâtın bir hassası olan usandırmamak ve halâvetini muhafaza etmek hassasının bir cilvesi, o tefekkür aynasında temessül etmiştir.

¹ “Olur ki iyi düşünürsünüz.” (Bakara sûresi, 2/219, 266)

² “Umulur ki düşünüp anlarlar.” (A'râf sûresi, 7/176; Nahl sûresi, 16/44; Haşır sûresi, 59/21)

³ “Onlar azıcık olsun kendi başlarına kalıp düşünmediler mi ki: Allah gökleri, yeri ve ikisinin arasında olan bütün varlıkları gerçek bir gaye ile, belirli bir vâdeye kadar yaratmıştır.” (Rûm sûresi, 30/8)

⁴ “Elbette bunlarda, iyice düşünen kimseler için, alacak nice dersler ve ibretler vardır.” (Yûnus sûresi, 10/24; Ra'd sûresi, 13/3; Câsiye sûresi, 45/13)

⁵ el-Gazâlî, *İhyâu ulûmî'd-dîn* 4/423; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'ân* 4/314; Aliyyülkânî, *el-Masnû'* s.82.

Bu âhirde gördüm ki: Risale-i Nur'un eczalarındaki kuvvetli ukde-i hayatiye ve parlak nurlar, o silsile-i tefekküratın lem'alarıdır. Bana ettikleri tesiri başka zâtlara da edeceği düşüncesiyle, âhir ömrümde mecmuunu kaleme almak niyet etmiştim. Gerçi çok mühim parçaları risalelerde dercedilmiştir; fakat hey'et-i mecmuasında başka bir kuvvet ve kıymet bulunacaktır.

Âhir-i ömür muayyen olmadığı için, bu hapisteki mahkûmiyetim ve vaziyetim ölümden daha beter bir şekil aldığından, âhir-i hayatı bekleyerek, kardeşlerimin ısrar ve ilhahları ile, tağyir etmeyerek, o silsile-i tefekkürat “Ye-di Bâb” üstünde yazıldı.

(Bu Lem'a'nın diğer altı bâbı, Teksir Lem'alar mecmuasında neşredildiğinden burada dercedilmedi.)

الْبَابُ الثَّالِثُ

فِي مَرَاتِبِ «اللَّهُ أَكْبَرُ»¹

«سَنَذْكُرُ سَبْعًا مِنْ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ مَرْتَبَةً لِهَذَا الْبَابِ، حَيْثُ قَدْ ذَكَرَ قِسْمٌ مِنْهُمْ مِنْ تِلْكَ الْمَرَاتِبِ فِي الْمَقَامِ الثَّانِي مِنَ الْمَكْتُوبِ الْعِشْرِينَ، وَفِي نَهَايَةِ الْمَوْقِفِ الثَّانِي مِنَ الْكَلِمَةِ الثَّانِيَةِ وَالثَّلَاثِينَ، وَفِي بَدَايَةِ الْمَوْقِفِ الثَّلَاثِ مِنْهَا. فَمَنْ شَاءَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَى حَقِيقَةِ هَذِهِ الْمَرَاتِبِ، فَلْيَرَاجِعْ تِلْكَ الرِّسَائِلَ.»

الْمَرْتَبَةُ الْأُولَى

﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذَّلِّ وَكَبِيرُهُ تَكْبِيرًا²﴾. لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ!..
جَلَّ جَلَالُهُ! اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قُدْرَةً وَعِلْمًا!

إِذْ هُوَ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الَّذِي صَنَعَ الْإِنْسَانَ بِقُدْرَتِهِ كَالْكَائِنَاتِ، وَكَتَبَ الْكَائِنَاتِ بِقَلَمٍ قَدَرِهِ كَمَا كَتَبَ الْإِنْسَانَ بِذَلِكَ الْقَلَمِ. إِذْ ذَاكَ الْعَالَمُ الْكَبِيرُ كَهَذَا الْعَالَمِ الصَّغِيرِ مَصْنُوعٌ قُدْرَتِهِ مَكْتُوبٌ قَدَرِهِ. إِبْدَاعُهُ لِدَاكَ صَيْرُهُ مَسْجِدًا. إِيجَادُهُ لِهَذَا صَيْرُهُ سَاجِدًا. إِنْشَاؤُهُ لِدَاكَ صَيْرَ ذَاكَ مُلْكًا. بِنَاؤُهُ لِهَذَا صَيْرُهُ مَمْلُوكًا. صَنْعَتُهُ فِي ذَاكَ تَظَاهَرَتْ كِتَابًا. صِبْغَتُهُ فِي هَذَا تَرَاهَرَتْ خِطَابًا. قُدْرَتُهُ فِي ذَاكَ تُظْهِرُ حِسْمَتَهُ. رَحْمَتُهُ فِي هَذَا تَنْظُمُ نِعْمَتِهِ. حِسْمَتُهُ فِي ذَاكَ تَشْهَدُ هُوَ الْوَاحِدُ. نِعْمَتُهُ فِي هَذَا تُعْلِنُ هُوَ الْأَحَدُ. سَكَّتُهُ فِي ذَاكَ فِي الْكُلِّ وَالْأَجْزَاءِ سُكُونًا حَرَكَةً. خَاطَمَهُ فِي هَذَا فِي الْجِسْمِ وَالْأَعْضَاءِ حُجْبَةً دَرَّةً.

¹ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

² İsrâ sûresi, 17/111.

Üçüncü Bâb:

“اللَّهُ أَكْبَرُ”¹ in Mertebelerine Dairdir

[Otuz üç mertebesinden yedi mertebeyi zikredeceğiz. O mertebelerden mühim bir kısmı Yirminci Mektup'un İkinci Makamı'nda ve Otuz İkinci Söz'ün İkinci Mevkıfı'nın âhirinde ve Üçüncü Mevkıfı'nın evvelinde izah edilmiştir. Şu mertebelerin hakikatini anlamak isteyenler o iki Söze müracaat etsinler.]

Birinci Mertebe

“De ki: ‘Her türlü hamd Allah’a mahsustur ki, asla evlât edinmemiştir. Hâkimiyetinde hiçbir ortağı yoktur. Acze düşüp de bir desteğe muhtaç olmamıştır ve tekbir getirerek O’nun büyüklüğünü ilân et.”²

Yâ Rab! Fermanın başım gözüm üstüne! Emrine âmâdeyim!

Yüceler yücesidir O! İlim ve kudretiyle her şeyden büyüktür O!

Zira her şeyi yaratan O, yarattıklarını düzenli ve ahenkli kılan O, insanı kâinata denk bir sanat eseri olarak kudretiyle şekillendiren ve insanı yazdığı aynı kader kalemile kâinatı yazan da O’dur.³

Çünkü şu büyük âlem olan kâinat, aynen bu küçük âlem olan insan gibi, O’nun kudretinin eseri ve kaderinin mektubudur. O, şu büyük âlemi öyle eşsiz bir sûrette yaratmıştır ki, onu bir mescit şekline döndürmüş; bu küçük âlemi de öyle bir sûrette var etmiştir ki, onu secde eden bir kul yapmıştır. Şu büyük âlemi bir mülk şeklinde inşâ etmiş, bu küçük âlemi de bütün mülke muhtaç bir kul olarak yaratmıştır. O’nun büyük âlemdeki sanatı bir kitap olarak kendini göstermiş, insandaki boyası ise hitap çiçeği olarak açmıştır. O’nun kudreti büyük âlemde haşmetini gösterirken, rahmeti de küçük âlem olan insanda nimetlerini tanzim ediyor. Haşmeti, büyük âlemde O’nun Vâhid olduğuna şehâdet ederken, nimetleri de küçük âlemde O’nun Ehad olduğunu ilân ediyor. O, büyük âlemin bütününün ve parçalarının hareket ve sükûnetlerine birlik mührü koyduğu gibi, şu insanın cisim ve uzuvlarına, hücre ve zerrelere de öylece birer birlik damgası basmıştır.

¹ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah’tır.

² İsrâ sûresi, 17/111.

³ Bkz.: Furkan sûresi, 25/2; Secde sûresi, 32/7; Zümer sûresi, 39/62; Kamer sûresi, 54/49.

فَانْظُرْ إِلَى أَثَرِهِ الْمُتَّسِقَةِ كَيْفَ تَرَى كَالْفَلَقِ سَخَاوَةً مُطْلَقَةً مَعَ انْتِظَامٍ مُطْلَقٍ، فِي سُرْعَةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ اتِّزَانٍ مُطْلَقٍ، فِي سُهولةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ انْتِقَانٍ مُطْلَقٍ، فِي وَسْعةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ حُسْنِ صُنْعٍ مُطْلَقٍ، فِي بُعْدَةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ اتِّفَاقٍ مُطْلَقٍ، فِي خِلَاطَةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ امْتِثَالٍ مُطْلَقٍ، فِي رُخْصَةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ غُلُوٍّ مُطْلَقٍ. فَهَذِهِ الْكَيْفِيَّةُ الْمَشْهُودَةُ شَاهِدَةٌ لِلْعَاقِلِ الْمُحَقِّقِ، مُجِبَّةٌ لِلْأَحْمَقِ الْمُنَافِقِ عَلَى قَبُولِ الصَّنْعَةِ وَالْوَحْدَةِ لِلْحَقِّ ذِي الْقُدْرَةِ الْمُطْلَقَةِ، وَهُوَ الْعَلِيمُ الْمُطْلَقُ!

وَفِي الْوَحْدَةِ سُهولةٌ مُطْلَقَةٌ، وَفِي الْكَثْرَةِ وَالشَّرَكَةِ صُعوبةٌ مُتَغَلِّقَةٌ:

إِنْ أُسْنِدَ كُلُّ الْأَشْيَاءِ لِلوَاحِدِ، فَالْكَائِنَاتُ كَالنَّحْلَةِ، وَالنَّحْلَةُ كَالثَّمَرَةِ سُهولةٌ فِي الْإِتِّدَاعِ. وَإِنْ أُسْنِدَ لِلْكَثْرَةِ فَالنَّحْلَةُ كَالْكَائِنَاتِ، وَالثَّمَرَةُ كَالشَّجَرَاتِ صُعوبةٌ فِي الْإِمْتِنَاعِ. إِذِ الْوَاحِدُ بِالْفِعْلِ الْوَاحِدِ يُحْصِلُ نَتِيجَةً وَوَضْعِيَةً لِلْكَثِيرِ بِلاَ كُلْفَةٍ وَلَا مُبَاشَرَةٍ؛ وَلَوْ أُحِيلَتْ تِلْكَ الْوَضْعِيَّةُ وَالنَّتِيجَةُ إِلَى الْكَثْرَةِ لَا يُمَكِّنُ أَنْ تَصِلَ إِلَيْهَا إِلَّا بِتَكْلُفَاتٍ وَمُبَاشَرَاتٍ وَمُشَاجَرَاتٍ كَالْأَمِيرِ مَعَ النَّفَرَاتِ، وَالْبَانِي مَعَ الْحَجَرَاتِ، وَالْأَرْضِ مَعَ السَّيَّارَاتِ، وَالْفَوَارَةِ مَعَ الْفَطَوَاتِ، وَنُقْطَةُ الْمَرْكَزِ مَعَ التَّقْطِ فِي الدَّائِرَةِ.

بِسَرٍّ أَنْ فِي الْوَحْدَةِ يَقُومُ الْإِنْتِسَابُ مَقَامَ قُدْرَةٍ غَيْرِ مَحْدُودَةٍ. وَلَا يَضْطَرُّ السَّبَبُ لِحَمْلِ مَنَابِعِ قُوَّتِهِ وَيَتَعَاطَمُ الْأَثَرُ بِالنِّسْبَةِ إِلَى الْمُسْنَدِ إِلَيْهِ. وَفِي الشَّرَكَةِ يَضْطَرُّ كُلُّ سَبَبٍ لِحَمْلِ مَنَابِعِ قُوَّتِهِ؛ فَيَتَصَاغَرُ الْأَثَرُ بِنِسْبَةِ جِزْمِهِ. وَمِنْ هُنَا غَلَبَتِ التَّمَلُّةُ وَالذُّبَابَةُ عَلَى الْجَبَابِرَةِ، وَحَمَلَتِ النَّوَاةُ الصَّغِيرَةُ شَجَرَةً عَظِيمَةً.

وَبِسَرٍّ أَنْ فِي إِسْنَادِ كُلِّ الْأَشْيَاءِ إِلَى الْوَاحِدِ لَا يَكُونُ الْإِبْجَادُ مِنَ الْعَدَمِ الْمُطْلَقِ. بَلْ يَكُونُ الْإِبْجَادُ عَيْنَ نَقْلِ الْمَوْجُودِ الْعِلْمِيِّ إِلَى الْوُجُودِ الْحَارِجِيِّ، كَنَقْلِ الصُّورَةِ الْمُتَمَثِّلَةِ فِي الْمِرْءَةِ إِلَى الصَّحِيفَةِ الْفُوتُوغْرَافِيَّةِ لِتُسَبِّتِ وُجُودِ خَارِجِيِّ لَهَا بِكَمَالِ السُّهولةِ، أَوْ إِظْهَارِ الْخَطِّ الْمَكْتُوبِ بِمَدَادٍ لَا يَرَى، بِوَاسِطَةِ مَادَّةٍ مُظْهِرَةٍ لِلْكِتَابَةِ الْمَسْتُورَةِ،

Şimdi O'nun muntazam, mükemmel eserlerine şöyle bir bak: Nasıl gün gibi âşikâr, sınırsız bir cömertlik ile beraber eşsiz bir intizam; baş döndüren bir hızla beraber mükemmel bir uyum; fevkalâde bir kolaylıkla beraber muhteşem bir sanat; her tarafa yayılmış bollukla beraber benzersiz bir güzellik; birbirinden alabildiğine uzaklığıyla beraber olağanüstü bir birlik; karmakarışıklıkla beraber gayet derecede birbirinden ayrılık ve farklılık; çok pahalı olmakla beraber fevkalâde ucuzluk olduğunu göreceksin!.

İşte bu görünen durum, sürekli hakikatin peşinde koşan akıllı bir kimse için bir şahit olduğu gibi, ahmak bir münafığı da, bütün bunların sonsuz ilim, sınırsız kudret sahibi Cenâb-ı Hakk'ın sanatı olduğuna ve O'nun birliğini kabul etmeye mecbur eder.

Birlikte fevkalâde bir kolaylık, Allah'a birçok ortak koşmada ise içinden çıkılması imkânsız bir zorluk vardır:

Eğer bütün eşya tek bir Zât'a verilirse, kâinatı hiç yoktan var etmek bir hurma fidanını var etmek kadar, bir hurma fidanı da bir meyve kadar kolay olur. Kesrete isnad edildiğinde ise, meyveyi ağaç kadar, ağacı ise kâinat kadar zorlaştıran bir imkânsızlık ortaya çıkar. Zira bir tek Zât, pek çok şey için, bir tek netice ve vaziyeti, bir tek fiil ile, külfetsiz ve mübaşeretle bir şekilde elde eder. Eğer bu vaziyet ve netice kesrete havale edilse, o neticeye ancak büyük bir zorluk, mübaşeret ve mücadele ile ulaşılabilir: Bir subayın vazifesini erlere, ustanın vazifesini binanın taşlarına, yerkürenin hareketini gezegenlere, fiskiye'nin vazifesini su damlalarına, daire merkezinin vazifesini o dairenin çevresindeki noktalara bırakmak gibi...

Vahdette, intisap sırrıyla, sınırsız bir kudret bulunur. Bu sûretle, bir sebep bütün kuvvet kaynaklarını tek başına yüklenmek zorunda kalmaz ve bir eser, kendisine isnad edilen Zât'a göre değer kazanır ve büyük işler görebilir. Şirkte ise, her bir sebep, kendi kuvvet kaynaklarını tek başına taşımaya mecburdur; bu sebeple eseri de kendi cirmi kadar küçük olur. İşte bundan dolayı; bir karınca veya bir sinek, kibirli zâlimleri yere serer¹ ve küçücük bir çekirdek, koca bir ağacı içinde barındırır.

Bütün eşyanın bir tek Zât'a verilmesi, her şeyi mutlak yokluktan var etmesi anlamına gelmez. Bir tek Zât'ın eşyayı var etmesi, tıpkı objektifte kaydedilen sûretin, kolayca fotoğraf kâğıdına basılarak ona hariç bir varlık verilmesi gibi veya görünmez bir mürekkeple yazılmış bir yazının, gizli yazıları

¹ Nemrut'un hakkından bir sineğin geldiğine dair bkz.: İbni Kesîr, *el-Bidâye* 1/140-141.

وَفِي إِسْنَادِ الْأَشْيَاءِ إِلَى الْأَسْبَابِ وَالْكَثْرَةِ يَلْزَمُ الْإِيجَادُ مِنَ الْعَدَمِ الْمُطْلَقِ، وَهُوَ إِنْ لَمْ يَكُنْ مُحَالًا يَكُونُ أَضْعَبَ الْأَشْيَاءِ. فَالْهُوْلَةُ فِي الْوَحْدَةِ وَاصِلَةٌ إِلَى دَرَجَةِ الْوُجُوبِ، وَالضُّعُوبَةُ فِي الْكَثْرَةِ وَاصِلَةٌ إِلَى دَرَجَةِ الْإِمْتِنَاعِ. وَبِحُكْمَةِ أَنَّ فِي الْوَحْدَةِ يُمْكِنُ الْإِبْدَاعُ وَإِيجَادُ «الْأَيْسِ مِنَ اللَّيْسِ» يَعْنِي إِبْدَاعُ الْمَوْجُودِ مِنَ الْعَدَمِ الصَّرْفِ بِلَا مُدَّةٍ وَلَا مَادَّةٍ، وَإِفْرَاقُ الذَّرَاتِ فِي الْقَالِبِ الْعِلْمِيِّ بِلَا كُلْفَةٍ وَلَا خِلْطَةٍ. وَفِي الشَّرَكَةِ وَالْكَثْرَةِ لَا يُمْكِنُ الْإِبْدَاعُ مِنَ الْعَدَمِ بِاتِّفَاقِ كُلِّ أَهْلِ الْعَقْلِ. فَلَا بُدَّ لَوْجُودِ ذِي حَيَاةٍ جَمْعُ ذَرَّاتٍ مُتَنَسِّرَةٍ فِي الْأَرْضِ وَالْعَنَاصِرِ؛ وَبِعَدَمِ الْقَالِبِ الْعِلْمِيِّ يَلْزَمُ لِمَحَافَظَةِ الذَّرَّاتِ فِي جِسْمِ ذِي الْحَيَاةِ وَجُودُ عِلْمٍ كُلِّيٍّ، وَإِرَادَةُ مُطْلَقَةٍ فِي كُلِّ ذَرَّةٍ. وَمَعَ ذَلِكَ إِنَّ الشُّرَكَاءَ مُسْتَعْنِيَةً عَنْهَا وَمُتَنَعَّةٌ بِالذَّاتِ وَتَحْكُمِيَّةٌ مَحْضَةٌ، لَا أَمَارَةَ عَلَيْهَا وَلَا إِشَارَةَ إِلَيْهَا فِي شَيْءٍ مِنَ الْمَوْجُودَاتِ. إِذْ خَلَقَهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ تَسْتَلْزِمُ قُدْرَةً كَامِلَةً غَيْرَ مُتَنَاهِيَةٍ بِالضَّرُورَةِ. فَاسْتَعْنِي عَنْ الشُّرَكَاءِ، وَإِلَّا لَزِمَ تَحْدِيدُ وَانْتِهَاءُ قُدْرَةٍ كَامِلَةٍ غَيْرَ مُتَنَاهِيَةٍ فِي وَقْتِ عَدَمِ التَّنَاهِي بِقُوَّةِ مُتَنَاهِيَةٍ بِلَا ضَرُورَةٍ، مَعَ الضَّرُورَةِ فِي عَكْسِهِ؛ وَهُوَ مُحَالٌ فِي خَمْسَةِ أَوْجِهٍ. فَامْتَنَعَتِ الشُّرَكَاءُ، مَعَ أَنَّ الشُّرَكَاءَ الْمُتَنَعَّةَ بِتِلْكَ الْوُجُوهِ لَا إِشَارَةَ إِلَى وَجُودِهَا، وَلَا أَمَارَةَ عَلَى تَحَقُّقِهَا فِي شَيْءٍ مِنَ الْمَوْجُودَاتِ.

فَقَدْ اسْتَفْسَرْنَا هَذِهِ الْمَسْأَلَةَ فِي «الْمَوْقِفِ الْأَوَّلِ مِنَ الرِّسَالَةِ الثَّانِيَةِ وَالثَّلَاثِينَ» مِنَ الذَّرَّاتِ إِلَى السَّيَّارَاتِ وَفِي «الْمَوْقِفِ الثَّانِي» مِنَ السَّمَوَاتِ إِلَى التَّشْخِصَاتِ الْوُجْهِيَّةِ فَأَعْطَتْ جَمِيعُهَا جَوَابَ رَدِّ الشُّرُوكِ بِإِرَادَةِ سَكَّةِ التَّوْحِيدِ.

فَكَمَا لَا شُرَكَاءَ لَهُ؛ كَذَلِكَ لَا مُعِينَ وَلَا وُزَرَاءَ لَهُ. وَمَا الْأَسْبَابُ إِلَّا حِجَابٌ رَقِيقٌ عَلَى تَصَرُّفِ الْقُدْرَةِ الْأَرْزَلِيَّةِ، لَيْسَ لَهَا تَأْيِيرٌ إِيْجَادِيٌّ فِي نَفْسِ الْأَمْرِ. إِذْ أَشْرَفُ الْأَسْبَابِ وَأَوْسَعُهَا اخْتِيَارًا هُوَ الْإِنْسَانُ؛ مَعَ أَنَّهُ لَيْسَ فِي يَدِهِ مِنْ أَظْهَرِ أَفْعَالِهِ الْإِخْتِيَارِيَّةِ كَ«الْأَكْلِ وَالْكَلَامِ وَالْفِكْرِ» مِنْ مِثَالِ أَجْزَاءٍ إِلَّا جُزْءٌ وَاحِدٌ مُشْكُوكٌ.

ortaya çıkaran bir madde vasıtasıyla görünür hâle getirilmesi gibi ilmî bir varlığı haricî bir varlığa nakletmek anlamını taşır.

Eşyanın sebeplere ve birçok ortağa verilmesi mutlak yokluktan var etmeyi gerektirir. Bu durum, imkânsız olmasa da son derece zordur. Öyleyse birlikte vücûb derecesine varan bir kolaylık, kesrette ise imkânsızlık derecesine varan bir zorluk vardır.

Birlikteki hikmete binâen, bir varlığı müddetsiz ve maddesiz mutlak yokluktan var etmek mümkün olur ki, o mevcudun zerreleri hiçbir karışıklık ve zorluk olmadan “ilmî bir kalıba”¹ dökülür.

Şirkte ve kesretteki yoktan var etme iddiası ise, akli başında olan herkesin ittifakıyla mümkün değildir. Çünkü bir canlının var olması için, yeryüzüne yayılmış zerrelere ve elementlerin bir araya gelmesi gerekir. Ayrıca, ilmî bir kalıbın mevcut olmayışı sebebiyle, o canlının cismindeki zerrelere korunması için, her zerrede sınırsız bir ilim ve sonsuz bir iradenin bulunması gerekecektir. Bununla beraber, ortaklara hiç ihtiyaç olmadığı ve varlıkları da imkânsız olduğu hâlde, onların varlıklarını iddia etmek mânâsız, delilsiz, boş bir iddiadır. Varlıklarda böyle bir şeye ne bir emare, ne de bir işaret yoktur.. Zira göklerin ve yerin yaratılışı, zaruri olarak sonsuz mükemmel bir kudret gerektirir. Dolayısıyla ortaklara da hiç ihtiyaç yoktur. Eğer bunun aksi farz edilse –hiçbir zaruret yokken, hattâ zaruret bunun tam aksi iken– sınırsız ve gayet mükemmel bir kudreti, sınırsız olduğu hâlde, sınırlı başka bir kuvvetle sınırlandırmak lâzım gelir ki, bu beş yönden imkânsızdır. İşte, ortakların varlığı aynen bunun gibi imkânsızdır ve varlıkta hiçbir şekilde –geçen yönler itibarıyla– varlığı imkânsız olan ortakların vücuduna dair bir işaret veya gerçekleştiğine/gerçekleşeceğine dair bir emare yoktur.

Biz bu meseleyi, Otuz İkinci Sözün Birinci Mevkıfı’nda zerrelere gezenlere; İkinci Mevkıfı’nda da göklerden, her bir insanın yüzündeki onu diğerlerinden ayıran farklılıklara kadar, teker teker ele alıp soruşturduk; hepsi de tevhid mührünü göstererek şirke “ret” cevabı verdiler.

O’nun ortakları olmadığı gibi, yardımcısı ve vezirleri de yoktur. Sebepler ise, ezeli kudretin tasarrufuna ince bir perdeden ibarettir; zaten işin aslında yaratmada da hiçbir tesirleri yoktur. Zira, sebeplerin en üstünü ve iradesi en geniş olanı insan olduğu hâlde, “yeme, konuşma, düşünme” gibi en açık iradî fiillerde dahi onun elinde olan, ancak yüzde bir kadar şüpheli bir kısımır.

¹ “İlmî kalıp” ile ilgili bkz.: *Sözler*, 26. Söz, 3. Mebhas, Mukaddime; *Lem’alar*, 30. Lem’a, 4. Nükte, 4. İşaret, 2. Nokta.

فَإِذَا كَانَ السَّبَبُ الْأَشْرَفُ وَالْأَوْسَعُ اخْتِيَارًا مَغْلُولَ الْأَيْدِي عَنِ التَّصَرُّفِ الْحَقِيقِيِّ كَمَا تَرَى؛ فَكَيْفَ يُمَكِّنُ أَنْ تَكُونَ الْبَهِيمَاتُ وَالْجَمَادَاتُ شَرِيكَةً فِي الْإِيجَادِ وَالرُّبُوبِيَّةِ لِخَالِقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ. فَكَمَا لَا يُمَكِّنُ أَنْ يَكُونَ الظُّرْفُ الَّذِي وَضَعَ السُّلْطَانَ فِيهِ الْهَدِيَّةَ، أَوِ الْمُنْدِيلَ الَّذِي لَفَّ فِيهِ الْعَطِيَّةَ، أَوِ النَّقْرَ الَّذِي أَرْسَلَ عَلَى يَدِهِ النِّعْمَةَ إِلَيْكَ، شُرَكَاءَ لِلسُّلْطَانِ فِي سُلْطَانَتِهِ؛ كَذَلِكَ لَا يُمَكِّنُ أَنْ يَكُونَ الْأَسْبَابُ الْمُرْسَلَةُ عَلَى أَيْدِيهِمُ النِّعَمَ إِلَيْنَا، وَالظُّرُوفُ الَّتِي هِيَ صَنَادِيقُ لِلنِّعَمِ الْمَدْخَرَةِ لَنَا، وَالْأَسْبَابُ الَّتِي التَّقَتْ عَلَى عَطَايَا إِلَهِيَّةٍ مُهْدَاةٍ إِلَيْنَا، شُرَكَاءَ أَغْوَانًا أَوْ وَسَائِطَ مُؤَبَّرَةً.

الْمَرْتَبَةُ الثَّانِيَّةُ

جَلَّ جَلَالُهُ! اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قُدْرَةً وَعِلْمًا!

إِذْ هُوَ الْخَالِقُ الْعَلِيمُ الصَّانِعُ الْحَكِيمُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الَّذِي هَذِهِ الْمَوْجُودَاتُ الْأَرْضِيَّةُ وَالْأَجْرَامُ الْعُلُويَّةُ فِي بُسْتَانِ الْكَائِنَاتِ مُعْجَزَاتُ قُدْرَةِ خَلَاقٍ عَلِيمٍ بِالْبَدَاهَةِ، وَهَذِهِ النَّبَاتَاتُ الْمُتَلَوَّنَةُ الْمَتَرَبِّتَةُ الْمُثْمَرَةُ، وَهَذِهِ الْحَيَوَانَاتُ الْمَتَوَعَّةُ الْمُتَبَرِّجَةُ الْمُثْمَرَةُ فِي حَدِيقَةِ الْأَرْضِ خَوَارِقُ صُنْعَةِ صَانِعٍ حَكِيمٍ بِالضَّرُورَةِ، وَهَذِهِ الْأَزْهَارُ الْمُتَبَسِّمَةُ وَالْأَثْمَارُ الْمُتَرَبِّتَةُ فِي جَنَّاتِ هَذِهِ الْحَدِيقَةِ هَدَايَا رَحْمَةٍ رَحْمَنٍ رَحِيمٍ بِالْمُشَاهَدَةِ. تَشْهَدُ هَاتِيكَ وَتُنَادِي نَاكَ وَتُعْلِنُ هَذِهِ بَأَنَّ خَلَاقَ هَاتِيكَ وَمُصَوِّرَ نَاكَ وَوَاهِبَ هَذِهِ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَبِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ قَدْ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا، تَسَاوَى بِالنِّسْبَةِ إِلَى قُدْرَتِهِ الذَّرَّاتُ وَالنُّجُومُ وَالْقَلِيلُ وَالكَثِيرُ وَالصَّغِيرُ وَالْكَبِيرُ وَالْمُنْتَاهِي وَغَيْرِ الْمُنْتَاهِي. وَكُلُّ الْوُقُوعَاتِ الْمَاضِيَةِ وَغَرَائِبِهَا مُعْجَزَاتُ صُنْعَةِ صَانِعٍ حَكِيمٍ تَشْهَدُ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ الصَّانِعَ قَدِيرٌ عَلَى كُلِّ الْإِمْكَانَاتِ الْإِسْتِقْبَالِيَّةِ وَعَجَائِبِهَا، إِذْ هُوَ الْخَالِقُ الْعَلِيمُ وَالْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.

Gördüğün gibi en üstün ve iradesi en geniş olan sebebin böyle hakikî tasarruftan eli kolu bağlı ise diğer hayvanlar ve cansız varlıklar, göklerin ve yerin Yaratıcı'sına yaratma ve rubûbiyette nasıl ortak olabilirler?

Nasıl ki bir padişahın, içine hediyesini koyduğu zarf veya lütfunu içine sardığı mendil veya eliyle sana nimet gönderdiği asker, o padişahın saltanatına ortak olamaz. Öyle de, elleriyle bize nimetlerin gönderildiği sebepler ve bizim için biriktirilen nimetlerin sandıklarından ibaret olan zarflar ve bize hediye gönderilmiş ilâhî lütufların üzerine sarıldığı sebepler, yardımcı, ortak veya tesirli birer vasıta olamazlar.

İkinci Mertebe

Yüceler yücesidir O! İlim ve kudretiyle her şeyden büyüktür O!

Zira O, öyle bir Hallâk, Alîm, Sâni', Hakîm, Rahmân ve Rahîm'dir ki, kâinat bağındaki şu yeryüzü ve gökyüzü varlıkları, apaçık O, Hallâk-ı Alîm'in kudretinin mucizeleridir:

Ve yeryüzü bahçesindeki şu her yere serpilmiş, rengârenk, süslenmiş bitkiler ve dört bir yana yayılmış, herkese güzelliklerini gösteren çeşit çeşit hayvanlar, kesinlikle O Sâni-i Hakîm'in sanatının harikalarıdır.. ve bu bağın bahçelerinde gözümüzün önünde tebessüm eden çiçekler ve süslenmiş meyveler, O Rahmân ve Rahîm'in rahmetinin hediyeleridir.

O kudret mucizeleri öyle şehâdet ediyor; şu sanat harikaları böyle nidâ ediyor ve bu rahmet hediyeleri şöyle ilân ediyor ki: Onun Hallâk'ı, şunun Musavvir'i ve bunun Vâhib'i olan Zât, her şeyi bilir ve O'nun her şeye gücü yeter. O, rahmet ve ilmiyle her şeyi kuşatmıştır. Kudretine nisbeten zerreler ve yıldızlar, az ve çok, küçük ve büyük, sınırlı ve sınırsız her şey eşittir.

O Sâni-i Hakîm'in mucizeleri olan geçmişin bütün hâdiseleri ve sanat harikaları gelecekte olması muhtemel bütün hâdiselere ve sanat harikalarına kâdir olduğuna şehâdet eder. Zira O, Hallâk-ı Alîm ve Azîz-i Hakîm'dir.

فَسُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ حَلِيقَةَ أَرْضِهِ مَشْهَرًا صَنَعَتِهِ مَحْشَرًا فِطْرَتِهِ مَظْهَرًا قُدْرَتِهِ مَدَارَ حِكْمَتِهِ
مَزْهَرًا رَحْمَتِهِ مَزْرَعًا جَنَّتِهِ مَمَرَّ الْمَخْلُوقَاتِ مَسِيلَ الْمَوْجُودَاتِ مَكِيلَ الْمَصْنُوعَاتِ.
فَمَزَيْنَ الْحَيَوَانَاتِ مُنْقَشَ الطُّيُورَاتِ مُثَمَّرَ الشَّجَرَاتِ مُزَهَّرَ النَّبَاتَاتِ مُعْجَزَاتِ عِلْمِهِ
خَوَارِقَ صُنْعِهِ هَدَايَا جُودِهِ بَرَاهِينَ لُطْفِهِ.

تَبَسُّمُ الْأَزْهَارِ مِنْ زِينَةِ الْأَثْمَارِ، تَسْجُعُ الْأَطْيَارِ فِي نَسَمَةِ الْأَسْحَارِ، تَهَرُّجُ الْأَمْطَارِ عَلَى
خُدُودِ الْأَزْهَارِ، تَرَحُّمُ الْوَالِدَاتِ عَلَى الْأَطْفَالِ الصَّغَارِ... تَعْرِفُ وَدُودُ، تَوَدُّدُ رَحْمَنِ،
تَرَحُّمُ حَنَانٍ، تَحْتُنُ مَنَانٌ لِلْجِنِّ وَالْإِنْسَانِ وَالرُّوحِ وَالْحَيَوَانِ وَالْمَلِكِ وَالْجَانِّ.

وَالْبُدُورُ وَالْأَثْمَارُ وَالْجُبُوبُ وَالْأَزْهَارُ مُعْجَزَاتُ الْحِكْمَةِ، خَوَارِقُ الصَّنْعَةِ، هَدَايَا
الرَّحْمَةِ، بَرَاهِينُ الْوَحْدَةِ، سَوَاهِدُ لُطْفِهِ فِي دَارِ الْآخِرَةِ... سَوَاهِدُ صَادِقَةٍ بِأَنَّ خَلْقَهَا عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَبِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ. قَدْ وَسِعَ كُلُّ شَيْءٍ بِالرَّحْمَةِ وَالْعِلْمِ وَالْخَلْقِ وَالتَّدْبِيرِ
وَالصُّنْعِ وَالتَّصْوِيرِ. فَالشَّمْسُ كَالْبُذْرَةِ وَالنَّجْمُ كَالرَّهْرَةِ وَالْأَرْضُ كَالْحَبَّةِ لَا تَنْقُلُ عَلَيْهِ
بِالْخَلْقِ وَالتَّدْبِيرِ وَالصُّنْعِ وَالتَّصْوِيرِ. فَالْبُدُورُ وَالْأَثْمَارُ مَرَايَا الْوَحْدَةِ فِي أَفْطَارِ الْكَثْرَةِ،
إِشَارَاتُ الْقَدْرِ، رُمُوزَاتُ الْقُدْرَةِ، بِأَنَّ تِلْكَ الْكَثْرَةَ مِنْ مَبْنَعِ الْوَحْدَةِ. تَصُدِّرُ شَاهِدَةً لَوْحْدَةِ
الْفَاطِرِ فِي الصُّنْعِ وَالتَّصْوِيرِ. ثُمَّ إِلَى الْوَحْدَةِ تَنْتَهِي ذَاكِرَةٌ لِحِكْمَةِ الصَّانِعِ فِي الْخَلْقِ
وَالْتَّدْبِيرِ. وَتَلْوِيحَاتُ الْحِكْمَةِ بِأَنَّ خَالِقَ الْكُلِّ بِكَلِّيَّةِ النَّظَرِ إِلَى الْجُزْئِيِّ يَنْظُرُ ثُمَّ إِلَى
جُزْئِهِ. إِذْ إِنْ كَانَ تَمَرًا فَهُوَ الْمَقْصُودُ الْأَطْهَرُ مِنْ خَلْقِ هَذَا الشَّجَرِ. فَالْبَشَرُ نَمَرٌ لِهَذِهِ
الْكَائِنَاتِ، فَهُوَ الْمَقْصُودُ الْأَطْهَرُ لِخَالِقِ الْمَوْجُودَاتِ. وَالْقَلْبُ كَالنَّوَاةِ، فَهُوَ الْمِرَاةُ الْأَنُورُ
لِصَانِعِ الْمَخْلُوقَاتِ. وَمِنْ هَذِهِ الْحِكْمَةِ فَالْإِنْسَانُ الْأَصْغَرُ فِي هَذِهِ الْكَائِنَاتِ هُوَ الْمَدَارُ
الْأَطْهَرُ لِلنَّشْرِ وَالْحَشْرِ فِي هَذِهِ الْمَوْجُودَاتِ، وَالتَّخْرِيبِ وَالتَّبْدِيلِ وَالتَّحْوِيلِ وَالتَّجْدِيدِ
لِهَذِهِ الْكَائِنَاتِ.

Yeryüzü bahçesini, sanatına bir sergi, yaratmasına bir meydan, kudretine bir tecellî yeri, hikmetine bir yörünge, rahmetine bir çiçeklik, cennetine bir tarla, yarattıklarına bir uğrak yeri, varlıkların akıp gittiği bir mecra, eserlerine bir ölçek olarak yaratan Zât, her türlü eksiklikten uzaktır.¹ Binâenaleyh, canlıların süslenmesi, kuşların nakış nakış işlenmesi, ağaçların meyvelerle donanması, bitkilerin çiçek çiçek açması, O'nun ilminin mucizeleri, sanatının harikaları, cömertliğinin hediyeleri, lütfunun delilleridir.

Bu yeryüzü bahçelerinde meyvelerin süsleriyle çiçeklerin tebessümü, seher yeliyle kuşların şakıması, çiçeklerin yanaklarındaki yağmur damlaların şırpıltısı ve annelerin küçücük yavrularına karşı şefkati; cinlere, insanlara, ruhlara, hayvanlara ve meleklerle bir Vedûd'un kendini tanıtmaması, bir Rahmân'ın kendini sevdirmesi, bir Hannân'ın şefkati ve bir Mennân'ın merhametinin cilveleridir.

Bütün tohumlar ve meyveler, çekirdek ve çiçekler, birer hikmet mucizesi, birer sanat harikası, birer rahmet hediyesi, birer vahdet delili ve âhiret yurdundaki ilâhî lütuflara da birer şahittir.. onlar, Yaratıcı'larının her şeye kâdir ve her şeyi bildiğine aldatmaz birer şahittir. O, rahmetiyle, ilmiyle, yaratmasıyla, idaresiyle, sun' ve tasviriyle her şeyi ihata etmiştir. O'nun yaratma ve idaresine, sun' ve tasvirine nispetle güneş bir tohum gibi, yıldız bir çiçek gibi, yeryüzü bir dâne gibidir; O'na hiçbir şey ağır gelmez.

Bütün tohumlar ve meyveler, kesret âlemlerinde vahdetin aynaları, kaderin işaretleri, kudretin remizleridir ki; bu kesretin kaynağının vahdet olduğunu gösterirler. Onlar, Fâtır'larının sun' ve tasvirde birliğine şehâdet ederek gün yüzüne çıkarlar ve tekrar vahdete dönmeleriyle de Sâni'lerinin yaratma ve idaresindeki hikmetini dile getirirler.

Hem o tohumlar ve meyveler, her şeyi yaratan Zât'ın o cüz'î varlıklara yönelik küllî nazarının, onların cüzlerine dahi baktığını gösteren hikmetinin işaretleridir. Binâenaleyh ağacın yaratılmasındaki en belirgin maksat, onun meyvesidir. İşte, beşer de şu kâinatın meyvesidir ve bu kâinatın Yaratıcı'sının nazarında da en birinci maksat odur. Kalb de bir çekirdek gibidir ve varlıkları yaratan Zât'ın en parlak aynası da odur. İşte şu hikmettedir ki, bu kâinataki şu küçücük insan, bu varlık âleminin yıkılıp değiştirilmesi ve başka bir hâl alıp yenilenmesi şeklinde cereyan eden haşır ve neşre en birinci yörüngesi olmuştur.

¹ Bkz.: Sözlər, 15. Söz, 3. Basamak ve hâşiyesi.

اللَّهُ أَكْبَرُ يَا كَبِيرُ أَنْتَ الَّذِي لَا تَهْدِي الْعُقُولَ لِكُنْهِ عَظَمَتِهِ.

كِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَابَرُ مِيزَانِنْدَ هَرُ شَيْءٍ

دَمَادَمُ جُو يَدَنْدُ: «يَا حَقُّ» سَرَّاسَرُ كُوَيْدَنْدُ: «يَا حَيُّ»

الْمَرْتَبَةُ الثَّلَاثَةُ

إِبْصَاحُهَا فِي رَأْسِ «الْمَوْقِفِ الثَّلَاثِ» مِنْ «الرِّسَالَةِ الثَّانِيَةِ وَالثَّلَاثِينَ».

اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قُدْرَةً وَعِلْمًا!

إِذْ هُوَ الْقَدِيرُ الْمُقَدِّرُ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ الْمُصَوِّرُ الْكَرِيمُ اللَّطِيفُ الْمُرَيِّنُ الْمُنْعِمُ الْوَدُودُ
الْمُتَعَرِّفُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْمُتَحَنِّنُ الْجَمِيلُ ذُو الْجَمَالِ وَالْكَمَالِ الْمُطْلِقِ النَّقَاشُ الْأَزَلِيُّ
الَّذِي مَا حَقَائِقُ هَذِهِ الْكَائِنَاتِ كَلًّا وَأَجْزَاءً وَصَحَائِفَ وَطَبَقَاتٍ، وَمَا حَقَائِقُ هَذِهِ
الْمَوْجُودَاتِ كُلِّيًّا وَجُزْئِيًّا وَوُجُودًا وَبَقَاءً:

- إِلَّا خُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ وَقُدْرَةُ بِنْتِظِيمِ وَتَقْدِيرِ وَعِلْمِ وَحِكْمَتِهِ؛
- وَإِلَّا نُقُوشُ پَرَكَارِ عِلْمِهِ وَحِكْمَتِهِ بِضَنْعٍ وَتَصْوِيرٍ؛
- وَإِلَّا تَرْيِينَاتُ يَدِ بَيْضَاءِ صُنْعِهِ وَتَصْوِيرِهِ وَتَرْيِينِهِ وَتَنْوِيرِهِ بِلُطْفٍ وَكَرَمٍ؛
- وَإِلَّا أَزَاهِيرُ لَطَائِفِ لُطْفِهِ وَكَرَمِهِ وَتَعَرُّفِهِ وَتَوَدُّدِهِ بِرَحْمَةٍ وَنِعْمَةٍ؛

Allahu ekber! Sen, büyüklüğünün hakikatine akılların eremeyeceği Yüceler Yücesisin!

Çünkü bütün eşya, ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ deyip kâinatın o büyük zikir halkasında beraber zikrederek çalışıyorlar.

Vakit be vakit istidat diliyle Cenâb-ı Hak'tan hukuk-u hayatını “Yâ Hak!” deyip rahmet hazinesinden istiyorlar. Baştan başa da hayata mazhariyetleri diliyle “Yâ Hayy!” ismini zikrediyorlar.

Üçüncü Mertebe²(Hâşiye-1)

İzahı, Otuz İkinci Söz'ün Üçüncü Mevkıfı'nın başındadır.

Allah, ilim ve kudretiyle her şeyden büyüktür!

Zira O, öyle bir Kadîr, Mukaddir, Alîm, Hakîm, Musavvir, Kerîm, Latîf, Müzeyyin, Mün'im, Vedûd, Mütearîf, Rahmân, Rahîm, Mütehannin, Sonsuz Celâl ve Kemâl Sahibi bir Cemîl, ve Nakkâş-ı Ezeli'dir ki, bu kâinatın sayfalar ve tabakalarıyla, küll-cüz olarak hakikati ve küllî-cüz'î ve vücûd-bekâ itibarıyla hakikati:

- O'nun kazâ ve kader kaleminin ilim ve hikmetle tanzim ve takdir ettiği çizgileri;
- ilim ve hikmet pergelinin sanat ve tasvir ile nakışları;
- sanat ve tasvirinin, tezyin ve tenvirinin mucizeler saçan bembeyaz elinin lütuf ve keremle süslemeleri;
- sonsuz rahmet ve nimetle kendini tanıttırması ve sevdirmesinin, lütuf ve kereminin, güzelliğinin çiçekleri;

¹ “Allah, o hak Mabuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur.” (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

² (Hâşiye-1) Bu Üçüncü Mertebe, cüz'î bir çiçeği ve güzel bir kadını nazara alıyor. Koca bahar bir çiçektir. Cennet dahi bir çiçek gibidir. O mertebenin mazharlarıdır. Ve âlem, güzel ve büyük bir insan; ve hürîler nev'i ve ruhanîler tâifesi ve hayvanlar cinsi ve insan sınıfı, her biri mânen güzel bir insan hükmünde, bu mertebenin gösterdiği esmâyı safahâtıyla gösteriyor.

• وَإِلَّا ثَمَرَاتٍ فَيَاضِ عَيْنِ رَحْمَتِهِ وَنِعْمَتِهِ وَتَرْخُمِهِ وَتَحَنُّنِهِ بِجَمَالٍ وَكَمَالٍ؛

• وَإِلَّا لَمَعَاتُ جَمَالِ سِرْمَدِيِّ وَكَمَالِ دَيْثُومِيِّ بِشَهَادَةِ تَفَانِيَةِ الْمَرَاتِبِ
وَسَيَّالِيَةِ الْمَظَاهِرِ، مَعَ دَوَامِ تَجَلِّيِ الْجَمَالِ عَلَى مَرِّ الْفُصُولِ وَالْعُصُورِ
وَالْأَدْوَارِ، وَمَعَ دَوَامِ الْإِنْعَامِ عَلَى مَرِّ الْأَنَامِ وَالْأَيَّامِ وَالْأَعْوَامِ.

نَعْمَ تَفَانِي الْمِرَاةِ زَوَالِ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ التَّجَلِّيِ الدَّائِمِ مَعَ الْفَيْضِ الْمُلَازِمِ مِنْ أَظْهَرِ
الظُّوَاهِرِ مِنْ أَظْهَرِ الْبَوَاهِرِ عَلَى أَنَّ الْجَمَالَ الظَّاهِرَ أَنَّ الْكَمَالَ الزَّاهِرَ لَيْسَا مِلْكُ الْمَظَاهِرِ
مِنْ أَفْصَحِ تَبَيَّنٍ مِنْ أَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ لِلْإِحْسَانِ الْمُجَدَّدِ لِلْوَاجِبِ الْوُجُودِ
لِلْبَاقِي الْوُدُودِ.

نَعْمَ فَلَا تُزِ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْبُدَاهَةِ عَلَى الْفِعْلِ الْمُكَمَّلِ. ثُمَّ الْفِعْلُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالضَّرُورَةِ
عَلَى الْإِسْمِ الْمُكَمَّلِ وَالْفَاعِلِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ الْإِسْمُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِلَا رَيْبٍ عَلَى الْوُصْفِ
الْمُكَمَّلِ. ثُمَّ الْوُصْفُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِلَا شَكٍّ عَلَى الشَّانِ الْمُكَمَّلِ. ثُمَّ الشَّانُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ
بِالْيَقِينِ عَلَى كَمَالِ الذَّاتِ بِمَا يَلِيْقُ بِالذَّاتِ وَهُوَ الْحَقُّ الْيَقِينُ.

الْمَرْتَبَةُ الرَّابِعَةُ

جَلَّ جَلَالُهُ! اللَّهُ أَكْبَرُ!

إِذْ هُوَ الْعَدْلُ الْعَادِلُ الْحَكَمُ الْحَاكِمُ الْحَكِيمُ الْأَرْزَلِيُّ الَّذِي أَسَسَ بُنْيَانَ شَجَرَةِ هَذِهِ
الْكَائِنَاتِ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ بِأُصُولِ مَسِيئَتِهِ وَحُكْمَتِهِ. وَفَصَّلَهَا بِدَسَائِيرِ قَضَائِهِ وَقَدَرِهِ. وَنَظَّمَهَا
بِقَوَانِينِ عَادَتِهِ وَسُنَّتِهِ. وَزَيَّنَهَا بِنَوَامِيسِ عِنَايَتِهِ وَرَحْمَتِهِ. وَنَوَّرَهَا بِجَلَوَاتِ أَشْمَائِهِ وَصِفَاتِهِ
بِشَهَادَاتِ انْظِمَاتِ مَصْنُوعَاتِهِ وَتَرْيِّنَاتِ مَوْجُودَاتِهِ وَتَشَابُهِهَا وَتَنَاسُبِهَا وَتَجَاوُزِهَا

•merhamet ve şefkatinin, nimet ve rahmetinin kaynağından son derece güzel ve mükemmel bir şekilde taşan meyveleri;

•varlıkların, günlerin ve senelerin hızla akmasına rağmen nimet vermenin devam etmesi, mevsimlerin ve asırların ve devirlerin peşi peşine geçmesine rağmen Cemâl'in tecellilerinin devamı, mazharların değişkenliği ve aynaların fâniliğinin şahâdetiyle dâimi bir kemâl ve sonsuz bir güzelliğin parıltıları olduğunu gösterir.

Evet, aynaların fâniliği ve varlıkların gelip geçiciliği ile beraber tecellilerin ve feyizlerin devam etmesi her şeyden daha açık, her şeyden daha belirgin bir şekilde onlarda görünen güzelliğin ve göz alıcı mükemmelliğin mazharlara ait olmadığını; apaçık bir dille ve en belirgin bir delille o tecellilerin, bir Vâcibü'l-vücûd'un ve bir Bâkî-i Vedûd'un mutlak güzelliği ve sürekli yenilenen ihsanları olduğunu gösterir.

Evet, eserin mükemmelliği, apaçık bir şekilde fiilin mükemmelliğini gösterir.. fiilin mükemmelliği ise, kesin olarak ismin ve fâilin mükemmelliğini gösterir.. ismin mükemmelliği hiç şüphesiz sıfatın mükemmelliğini gösterir.. sıfatın mükemmelliği ise, hiç kuşkusuz şe'nin mükemmelliğini gösterir.. şe'nin mükemmelliği ise, kesinlikle O Zât'a yaraşır bir şekilde O'nun kemâlini gösterir.. İşte bu aksine ihtimal verilemeyecek bir gerçektir.

Dördüncü Mertebe

Allah, yüceler yücesidir! Allah büyüktür!

Zira O öyle Ezeli bir Adl, Âdil, Hakem, Hâkim, Hakîm'dir ki, şu kâinat ağacının bünyesini meşîet ve hikmetinin asılları ile altı günde meydana getirmiş; onu kazâ ve kaderinin düsturlarıyla tafsil etmiş; âdet ve sünnetinin kanunlarıyla düzene koymuş; ve inâyet ve rahmetinin prensipleriyle süslemiş; eserlerinin intizamı, yarattıklarının süslenmeleri, birbirine benzemeleri, birbiriyle uyum içinde olmaları, birbirinin ihtiyaçlarına cevap vermeleri, birbirinin yardımına koşmaları, birbiriyle sarmaş dolaş olmaları ve her şeyde

وَتَعَاوَنَهَا وَتَعَانِقَهَا، وَإِنْقَانِ الصَّنْعَةِ الشُّعُورِيَّةِ فِي كُلِّ شَيْءٍ عَلَى مِقْدَارِ قَامَةِ قَابِلِيَّتِهِ
الْمُقَدَّرَةِ بِتَقْدِيرِ الْقَدَرِ.

- فَالْحِكْمَةُ الْعَامَّةُ فِي تَنْظِيمَانِهَا...
- وَالْعِنَايَةُ التَّامَّةُ فِي تَرْبِيَانِهَا...
- وَالرَّحْمَةُ الْوَاسِعَةُ فِي تَلْطِيفَانِهَا...
- وَالْأَرْزَاقُ وَالْإِعَاشَةُ الشَّامِلَةُ فِي تَرْبِيَتِهَا...
- وَالْحَيَاةُ الْعَجِيبَةُ الصَّنْعَةُ بِمَطَهَرِيَّتِهَا لِلشُّؤْنِ الدَّائِمَةِ لِفَاطِرِهَا...
- وَالْمَحَاسِنُ الْقَصْدِيَّةُ فِي تَحْسِينَاتِهَا...
- وَدَوَامُ تَجَلِّي الْجَمَالِ الْمُنْعَكِسِ مَعَ زَوَالِهَا...
- وَالْعَشْقُ الصَّادِقُ فِي قَلْبِهَا لِمَعْبُودِهَا...
- وَالْإِنْجِدَابُ الظَّاهِرُ فِي جَذْبَتِهَا...
- وَاتِّفَاقُ كُلِّ كَمَلِهَا عَلَى وَحْدَةِ فَاطِرِهَا...
- وَالنَّصْرُفُ لِمَصَالِحِ فِي أَجْزَائِهَا...
- وَالتَّدْبِيرُ الْحَكِيمُ لِنَبَاتَاتِهَا...
- وَالتَّرَبُّعُ الْكَرِيمُ لِحَيَوَانَاتِهَا...
- وَالْإِنِّظَامُ الْمُكْمَلُ فِي تَغْيِيرَاتِ أَرْكَانِهَا...
- وَالْعَايَاتُ الْجَسِيمَةُ فِي انِّظَامِ كُلِّيَّتِهَا...
- وَالْحُدُوثُ دَفْعَةٌ مَعَ غَايَةِ كَمَالِ حُسْنِ صُنْعَتِهَا بِلَا احْتِجَاجٍ إِلَى مُدَّةٍ وَمَادَّةٍ...
- وَالتَّشْخُّصَاتُ الْحَكِيمَةُ مَعَ عَدَمِ تَحْدِيدِ تَرَدُّدِ إِمْكَانَاتِهَا...
- وَقَضَاءُ حَاجَاتِهَا عَلَى غَايَةِ كَثْرَتِهَا وَتَنَوُّعِهَا فِي أَوْقَاتِهَا اللَّائِقَةِ الْمُنَاسِبَةِ، مِنْ
حَيْثُ لَا يُحْتَسَبُ وَمِنْ حَيْثُ لَا يُشْعَرُ مَعَ قَصْرِ أَيْدِيهَا مِنْ أَصْعَرِ مَطَالِبِهَا...

kaderin takdiriyle, kendileri için belirlenen kabiliyetleri ölçüsünde; bilerek, kursuz ve sağlam yapılmalarının şehâdetiyle, isim ve sıfatlarının cilveleriyle bütün bir varlığının çehresine nurlar serpmiştir.

Varlığın, düzenlenmesinde;

- her tarafı tutmuş hikmet...
- süslenmelerindeki tam inâyet...
- lütuflara ermelerindeki engin rahmet...
- terbiye edilmelerindeki kuşatan iâşe ve rızıklar...
- Yaratıcısının zâtî şe'nlerine ayna olan harikulâde sanatlı hayat...
- güzelliklerle bezenmesindeki irâdî güzellikler...
- varlıkların geçip gitmesiyle beraber onlarda yansıyan güzelliğin tecellîsinin devamı...

- kalblerinde, Mâbuduna karşı olan sâdık aşk...
- kutsal bir çekime (cezbe) doğru kendilerini salıvermeleri...
- bütün mükemmel insanların Yaratıcı'larının birliğinde ittifak etmeleri...
- parçalarında maslahatların gözetildiği tasarruflar...
- bitkilerindeki hikmetli düzenleme ve idare...
- hayvanlarındaki cömertçe beslenip, görülüp gözetilmeleri...
- temel unsurlarının değişmesine rağmen devam eden mükemmel düzen...

• her şeyi kuşatan intizamla beraber büyük büyük gayeler...

• son derece güzel ve mükemmel sanatlı olmalarına rağmen müddete ve maddeye ihtiyaç duyulmadan aniden meydana gelmeleri...

• her şey olabilme ihtimaline rağmen hikmetlice kendileri olmaları, elleri en küçük isteklerine bile yetişemediği hâlde pek çok ve türlü türlü ihtiyaçlarının, umulmadık şekilde ve beklenmedik bir tarzda, en uygun zamanda görülmesi...

- وَالْقُوَّةُ الْمُطْلَقَةُ فِي مَعْدِنِ ضَعْفِهَا...
- وَالْقُدْرَةُ الْمُطْلَقَةُ فِي مَنَبْعِ عَجْزِهَا...
- وَالْحَيَاةُ الظَّاهِرَةُ فِي جُمُودِهَا...
- وَالشُّعُورُ الْمُحِيطُ فِي جَهْلِهَا...
- وَالْإِنِّظَامُ الْمُكْمَلُ فِي تَغْيِيرَاتِهَا الْمُسْتَلَزِمِ لَوْجُودِ الْمُغَيَّرِ الْغَيْرِ الْمُتَغَيَّرِ...
- وَالْإِتِّفَاقُ فِي تَسْبِيحَاتِهَا كَالدَّوَائِرِ الْمُتَدَاخِلَةِ الْمُتَّحِدَةِ الْمَرْكَزِ...
- وَالْمَقْبُولِيَّةُ فِي دَعَوَاتِهَا الثَّلَاثِ "بِلِسَانِ اسْتِعْدَادِهَا، وَبِلِسَانِ احْتِيَاجَاتِهَا الْفَطْرِيَّةِ، وَبِلِسَانِ اضْطِرَارِهَا"...
- وَالْمُنَاجَاةُ وَالشُّهُودَاتُ وَالْمُيُوضَّاتُ فِي عِبَادَاتِهَا... وَالْإِنِّظَامُ فِي قَدَرِهَا...
- وَالْإِطْمِئْنَانُ بِذِكْرِ فَاطِرِهَا...
- وَكَوْنُ الْعِبَادَةِ فِيهَا خَيْطُ الْوُضْلَةِ بَيْنَ مُنْتَهَاهَا وَمَبْدِئِهَا...
- وَسَبَبُ ظُهُورِ كَمَالِهَا وَلِتَحَقُّقِ مَقَاصِدِ صَانِعِهَا...

وَهَكَذَا بِسَائِرِ شُؤُونَاتِهَا وَأَحْوَالِهَا وَكَيْفِيَّاتِهَا شَاهِدَاتُ بِأَنَّهَا كُلُّهَا بِتَدْبِيرِ مُدَبِّرِ حَكِيمٍ وَاحِدٍ... وَفِي تَرْبِيَةِ مُرَبِّ كَرِيمٍ أَحَدٍ صَمَدٍ... وَكُلُّهَا خُدَامُ سَيِّدٍ وَاحِدٍ... وَتَحْتَ نَصْرِفٍ مُتَنَصِّرِفٍ وَاحِدٍ... وَمَصْدَرُهَا قُدْرَةُ وَاحِدٍ الَّذِي تَظَاهَرَتْ وَتَكَاثَرَتْ خَوَاتِيمُ وَخَدَّتِهِ عَلَى كُلِّ مَكْتُوبٍ مِنْ مَكْتُوباتِهِ فِي كُلِّ صَفْحَةٍ مِنْ صَفَحَاتِ مَوْجُودَاتِهِ.

نَعَمْ: فَكُلُّ زَهْرَةٍ وَثَمَرٍ، وَكُلُّ نَبَاتٍ وَشَجَرٍ، بَلْ كُلُّ حَيَوَانٍ وَحَجَرٍ، بَلْ كُلُّ ذَرٍّ وَمَدَرٍ، فِي كُلِّ وَادٍ وَجَبَلٍ، وَكُلِّ بَادٍ وَقَفَرٍ خَاتَمَ بَيْنَ النَّفْسِ وَالْأَثَرِ، يُظْهِرُ لِدِقَّةِ النَّظَرِ بِأَنَّ ذَاكَ الْأَثَرَ هُوَ كَاتِبُ ذَاكَ الْمَكَانِ بِالْعَبْرِ؛ فَهُوَ كَاتِبُ ظَهْرِ الْبَرِّ وَبَطْنِ الْبَحْرِ؛ فَهُوَ نَقَّاشُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ فِي صَحِيفَةِ السَّمَوَاتِ ذَاتِ الْعَبْرِ. جَلَّ جَلَالُ نَقَّاشِهَا اللَّهُ أَكْبَرُ!

كِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَابَرُ مِيزِ نَنْدَ عَالَمٍ

- zaafın madenindeki mutlak kuvvet...
- acz kaynağındaki mutlak kudret...
- hayata elverişsizliğine rağmen kendinde görünen hayat...
- hiçbir şey bilmemelerine rağmen onlarda görünen ihatalı şuur...
- kendisi hiç değişmeyip her şeyi değiştiren birini gerektiren değişikliklerdeki mükemmel nizam...

• aynı merkez etrafındaki iç içe daireler gibi tesbihlerinin aynı olması...

istidat lisanıyla, ihtiyac-ı fitrî lisanıyla ve ıztırar lisanıyla yaptıkları üç çeşit duanın kabulü...

• ibadetleriyle mazhar oldukları münâcâtlar, müşâhedeler ve feyizler,

• her “iki kader”indeki intizam¹,

• Yaratıcı’larını zikretmekle itminana ermeleri,

• Sâni’lerinin onları yaratmadaki maksadının gerçekleşmesi, kendi mükemmelliklerinin ortaya çıkması ve başlangıç ile sonuçlarını birleştiren bağın ibadet olması,

• daha bunun gibi, onların her türlü durum, vaziyet ve keyfiyetleri şehâdet eder ki bütün bunlar Hakîm bir Müdebbir’in idaresiyle, Ehad, Samed, Kerîm bir Mürebbi’nin terbiyesiyle olmaktadır. Hepsî de bir tek Seyyid’in hizmetçileri ve bir tek Mutasarrıf’ın tasarrufu altındadırlar. Ve bütününün kaynağı da mevcudatının her bir sayfasındaki mektuplarının her bir mektubunun üzerinde bir çok vahdet mühürleri görünen Bir Zât’ın kudretidir.

Evet, her bir sahrâ ve çölde, her bir vâdi ve dağdaki her bir çiçek ve meyve, her bir bitki ve ağaç, hattâ her bir hayvan ve taş, dahası her bir zerre ve toprak, nakış ve eseri apaçık görünen bir mühürdür. Onlara dikkatle bakarlara gösterir ki, bu eserin sahibi kim ise, ibretle yazılan şu mekânın kâtibi de O’dur ve zeminin yüzünü ve denizin içini yazan da O’dur; ve böyle ibretlerle dolu semâların sayfasına ayı ve güneşi nakşeden de O’dur. Onları nakşeden Yüceler Yücesidir! Allahu Ekber!

Bütün eşya, ² لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ deyip kâinatın o büyük zikir halkasında beraber zikrediyorlar.

¹ “İki kader”le ilgili bkz.: Sözler, 26. Söz, 3. Mebhas, Mukaddime.

² “Allah, o hak Mabuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur.” (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

الْمَرْبَّةُ الْخَامِسَةُ

اللَّهُ أَكْبَرُ إِذْ هُوَ الْخَلَّاقُ الْقَدِيرُ الْمُصَوِّرُ الْبَصِيرُ الَّذِي هَذِهِ الْأَجْرَامُ الْعُلُويَّةُ وَالْكَوَاكِبُ
الدَّرِّيَّةُ نِيَرَاتُ بَرَاهِينِ أُلُوهِيَّتِهِ وَعَظَمَتِهِ، وَشَعَاعَاتُ شَوَاهِدِ رُبُوبِيَّتِهِ وَعِزَّتِهِ؛ تَشْهَدُ وَتُنَادِي
عَلَى شِعْشَعَةِ سُلْطَنَةِ رُبُوبِيَّتِهِ وَتُنَادِي عَلَى وَسْعَةِ حُكْمِهِ وَحِكْمَتِهِ، وَعَلَى حِشْمَةِ عَظَمَةِ
قُدْرَتِهِ. فَاسْتَمِعْ إِلَى آيَةِ: ﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا¹﴾

ثُمَّ انْظُرْ إِلَى وَجْهِ السَّمَاءِ كَيْفَ تَرَى سُكُونًا فِي سُكُونَةٍ، حَرَكَةً فِي حِكْمَةٍ، تَلَالُافًا فِي
حِشْمَةٍ، تَبَسُّمًا فِي زِينَةٍ مَعَ انْتِظَامِ الْخِلْقَةِ مَعَ اتِّزَانِ الصَّنْعَةِ.

تَشْعُشُعُ سِرَاجِهَا لِتَبْدِيلِ الْمَوَاسِمِ، تَهْلُهْلُ مِصْبَاحِهَا لِتَنْوِيرِ الْمَعَالِمِ، تَلَالُؤُ نُجُومِهَا لِتَرْيِيزِ
الْعَوَالِمِ. تُعْلِنُ لِأَهْلِ النَّهْيِ سُلْطَنَةَ بِلَا انْتِهَاءٍ لَتَدْبِيرِ هَذَا الْعَالَمِ.

فَذَلِكَ الْخَلَّاقُ الْقَدِيرُ عَلِيمٌ بِكُلِّ شَيْءٍ، وَمُرِيدٌ بِإِرَادَةٍ شَامِلَةٍ، مَا شَاءَ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ
يَكُنْ. وَهُوَ قَدِيرٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ بِقُدْرَةٍ مُطْلَقَةٍ مُحِيطَةٍ ذَاتِيَّةٍ. وَكَمَا لَا يُمَكِّنُ وَلَا يُتَصَوَّرُ
وُجُودُ هَذِهِ الشَّمْسِ فِي هَذَا الْيَوْمِ بِلَا ضِيَاءٍ وَلَا حَرَارَةٍ؛ كَذَلِكَ لَا يُمَكِّنُ وَلَا يُتَصَوَّرُ
وُجُودُ إِلَهٍ خَالِقٍ لِلسَّمَوَاتِ بِلَا عِلْمٍ مُحِيطٍ، وَبِلَا قُدْرَةٍ مُطْلَقَةٍ. فَهُوَ بِالضَّرُورَةِ عَلِيمٌ بِكُلِّ
شَيْءٍ بِعِلْمٍ مُحِيطٍ لِأَزْمِ ذَاتِيٍّ لِلذَّاتِ، يُلْزِمُ تَعَلُّقَ ذَلِكَ الْعِلْمِ بِكُلِّ الْأَشْيَاءِ لَا يُمَكِّنُ أَنْ
يَنْفَكَ عَنْهُ شَيْءٌ بِسِرِّ الْخُضُورِ وَالشُّهُودِ وَالنُّفُودِ وَالْإِحَاطَةِ التَّوْرَانِيَّةِ.

فَمَا يُشَاهَدُ فِي جَمِيعِ الْمَوْجُودَاتِ مِنَ الْإِنْتِظَامَاتِ الْمُؤَزَّوْنَةِ، وَالْإِتْرَانَاتِ الْمُنَظَّمَةِ،
وَالْحِكْمِ الْعَامَّةِ، وَالْعِنَايَاتِ الثَّامَّةِ، وَالْأَقْدَارِ الْمُنْتَظِمَةِ،

¹ “Hiç üzerlerindeki göğe bakmazlar mı? Bakıp da Bizim onu nasıl sağlamca bina edip süslediğimizi düşünmezler mi?” (Kaf sûresi, 50/6)

Beşinci Mertebe¹(Hâşiye-2)

Allah büyüktür. Zira O, öyle Hallâk, Kadîr, Musavvir ve Basîr'dir ki, şu büyük büyük gök cisimleri ve inci-misal yıldızlar O'nun ulûhiyet ve azame-tinin pırl pırl delilleri ve rubûbiyet ve izzetinin ıslıl ıslıl şahitleridir ki O'nun rubûbiyetinin saltanatının ihtişamını gürül gürül haykırmakta ve O'na şahitlik yapmakta; hükümrânlığının ve hikmetinin sınırsızlığını ve kudretinin büyüklüğünün baş döndürücülüğünü ilân etmektedirler.

Şimdi “Üstlerindeki göğe bakmazlar mı, onu nasıl bina edip süsle-dik...”² âyetine kulak ver!

Sonra semânın yüzüne bak ki, intizamlı yaratma ve ölçülü sanatla bera-ber nasıl sükûnet içinde bir sessizlik, hikmet içinde bir hareket, ihtişam içinde bir parıldama, zînet içinde bir tebessümü göreceksin.

Mevsimlerin değişmesi için semanın lambası olan güneşin ışınlarının fark-lı açılarla gelmesi, kandili olan ayın her gece farklı bir hilal şeklinde doğarak dünyayı aydınlatması, göğün güzel yüzünün yıldızlarla yaldızlanması, bu âle-mi idare eden sınırsız bir saltanatın varlığını ehl-i fikre ilân eder.

İşte O Kudreti Sonsuz Yaratıcı, her şeyi bilir.³ O, şümûllü bir irade ile di-leyendir; her ne dilerse olur, olmamasını dilediği de olmaz. O, sınırsız, kuşatıcı ve zâtî (Kendinden) bir kudretle her şeye gücü yetendir. Nasıl ki güpegündüz şu güneşin ışıksız ve ısısız varlığı düşünülemez ve bu mümkün değildir. Aynen öyle de gökleri, kuşatıcı bir ilim ve sınırsız bir kudret olmaksızın yaratan bir ilâhın varlığı da tasavvur edilemez ve böyle bir şey asla mümkün değildir. De-mek, kesinlikle, bizzat kendinden olan kuşatıcı ilmiyle O, her şeyi bilir. Öyle de bu ilmin, her şeyle irtibatı zaruridir. Her yerde hâzır ve şahid olan, her şeye nüfuz eden, her şeyi nuranî bir ihata ile kuşatan böyle ilimden hiçbir şeyin ayrı düşmesi mümkün değildir.

Bütün varlıkta görünen ölçülü intizamlar ve intizamlı ölçüler, umumi hik-metler ve eksiksiz, kusursuz mükemmel inâyetler, muntazam kaderler ve

¹ (Hâşiye-2) Otuz İkinci Söz'ün Birinci Mevkıfının Zeyli'nde ve Yirminci Mektup'un İkinci Makamı'nda izah edilmiştir.

² Kaf sûresi, 50/6.

³ Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi bildiğini ifade eden bazı âyetler için bkz.: Hadîd sûresi, 57/3; Mücadele sûresi, 58/7; Teğâbün sûresi, 64/11; Talâk sûresi, 65/12.

وَالْأَفْصِيَّةِ الْمُثْمِرَةِ، وَالْأَجَالِ الْمُعَيَّنَةِ، وَالْأَزْزَاقِ الْمُقَنَّنَةِ، وَالْإِنْقَانَاتِ الْمُفَنَّنَةِ، وَالْإِهْتِمَامَاتِ
الْمُرَيَّنَةِ، وَغَايَةِ كَمَالِ الْإِمْتِيَّازِ وَالْإِتِّزَانِ وَالْإِنْتِظَامِ وَالْإِنْتِقَانِ، وَالشَّهْوَلَةِ الْمُطْلَقَةِ شَاهِدَاتِ
عَلَى إِحَاطَةِ عِلْمٍ عَلَّامِ الْغُيُوبِ بِكُلِّ شَيْءٍ.

وَأَنَّ آيَةَ ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾¹ تَدُلُّ عَلَى أَنَّ الْوُجُودَ فِي الشَّيْءِ
يَسْتَلْزِمُ الْعِلْمَ بِهِ. وَنُورُ الْوُجُودِ فِي الْأَشْيَاءِ يَسْتَلْزِمُ نُورَ الْعِلْمِ فِيهَا.

فَنِسْبَةُ دَلَالَةِ حُسْنِ صُنْعِهِ الْإِنْسَانَ عَلَى شُعُورِهِ، إِلَى نِسْبَةِ دَلَالَةِ خَلْقِهِ الْإِنْسَانَ عَلَى عِلْمِ
خَالِقِهِ، كَنِسْبَةِ لَمِيعَةِ نَجْمَةِ الذُّبْيَةِ فِي اللَّيْلَةِ الدَّهْمَاءِ إِلَى شَعْسَعَةِ الشَّمْسِ فِي نَضِيفِ
النَّهَارِ عَلَى وَجْهِ الْغُبْرَاءِ.

وَكَمَا أَنَّهُ عَلَيْهِمْ بِكُلِّ شَيْءٍ فَهُوَ مُرِيدٌ لِكُلِّ شَيْءٍ لَا يُمْكِنُ أَنْ يَتَحَقَّقَ شَيْءٌ بِدُونِ مَشِيئَتِهِ.
وَكَمَا أَنَّ الْقُدْرَةَ تَوْثُرُ، وَأَنَّ الْعِلْمَ يَمِيزُ؛ كَذَلِكَ أَنَّ الْإِرَادَةَ تُخَصِّصُ، ثُمَّ يَتَحَقَّقُ وَجُودُ
الْأَشْيَاءِ.

فَالشَّوَاهِدُ عَلَى وُجُودِ إِرَادَتِهِ تَعَالَى وَاخْتِيَارِهِ سُبْحَانَهُ بَعْدَ كَيْفِيَّاتِ الْأَشْيَاءِ وَأَحْوَالِهَا
وَشُؤُونَاتِهَا.

نَعَمْ، فَتَنْظِيمُ الْمَوْجُودَاتِ وَتَخْصِيصُهَا بِصِفَاتِهَا مِنْ بَيْنِ الْإِمْكَانَاتِ الْغَيْرِ الْمَحْدُودَةِ، وَمِنْ
بَيْنِ الطَّرِيقِ الْعَقِيمَةِ، وَمِنْ بَيْنِ الْأَخْتِمَالَاتِ الْمُشَوَّشَةِ، وَتَحْتَ أَيْدِي السُّيُولِ الْمُشْكَاسَةِ،
بِهَذَا النِّظَامِ الْأَدَقِّ الْأَرْقَى، وَتَوَازِينِهَا بِهَذَا الْمِيزَانِ الْحَسَّاسِ الْجَسَّاسِ الْمَشْهُودَيْنِ؛ وَأَنَّ
خَلْقَ الْمَوْجُودَاتِ الْمُخْتَلِفَاتِ الْمُنتَظِمَاتِ الْحَيَوِيَّةِ مِنَ الْبَسَائِطِ الْجَامِدَةِ -كَالْإِنْسَانَ
بِجِهَازَاتِهِ مِنَ النُّطْفَةِ، وَالطَّيْرِ بِجَوَارِحِهِ مِنَ الْبَيْضَةِ، وَالشَّجَرِ بِأَغْصَانِهِ الْمُتَنَوِّعَةِ مِنَ
النَّوَاةِ- تَدُلُّ عَلَى أَنَّ تَخْصِصَ كُلِّ شَيْءٍ وَتَعْيِينَهُ بِإِرَادَتِهِ وَاخْتِيَارِهِ وَمَشِيئَتِهِ سُبْحَانَهُ. فَكَمَا
أَنَّ تَوَافُقَ الْأَشْيَاءِ مِنْ جِنْسٍ، وَالْأَفْرَادِ مِنْ نَوْعٍ فِي أَسَاسَاتِ الْأَعْضَاءِ، يَدُلُّ بِالضَّرُورَةِ
عَلَى أَنَّ صَانِعَهَا وَاحِدٌ أَحَدٌ؛

¹ “O yarattığı mahlûkunu hiç bilmez olur mu? Latif (Kendisinden hiçbir şeyin gizli kalmadığı, her şeye bütünüyle nüfuz eden) ve Habir (her şeyden hakkıyla haberdar olan) O'dur.” (Mülk sûresi, 67/14)

bunlara bağılı olarak meydana gelen güzel neticeler, süresi belirlenmiş eceller, ölçüsü belirlenmiş rızıklar, türlü türlü mükemmel sanatlar, olağanüstü süslemeler, son derece birbirinden farklı, ölçülü, intizamlı ve sağlam yapılmalar ve fevkalâde kolayca var edilmeler, Allâmü'l-guyûb'un ilminin her şeyi kuşattığına şahitlerdir.

*“Yaratan, yarattığını hiç bilmez olur mu? (İlmi her şeye nüfûz eden, her şeyden haberi olan) Latîf ve Habîr O’dur.”*¹ âyeti gösteriyor ki bir şeyi var etmek o şeyle ilgili bütün bilgileri bilmeyi gerektirir. Ve varlıktaki vücûd nuru, kendisinde ilim nurunu da gerektirir.

İnsanın çok güzel sanatlı olmasının güyâ onun şuuruyla olduğunu kabul etmekle, insanın yaratılışının Yaratıcı’sının ilmiyle olduğu hakikati arasındaki nisbet, karanlık gecedeki yıldız böceğinin ışıkçığının, gün ortasındaki yeryüzünde parıl parıl parlayan güneşin ışığına nisbeti gibidir.

Her şeyi bilen O olduğu gibi her şeyi irade eden de O’dur. O’nun dilemesi olmadan hiçbir şeyin meydana gelmesi mümkün değildir. Kudret yarattığı, ilim temyiz ettiği gibi, irade de tahsis eder; sonra da varlık meydana gelir.

Yüce Allah’ın irade ve dilemesine şahitler; varlığın geçirdiği durumlar, hâller ve tavırlar sayısındadır.

Evet, varlıkların, hadsiz olabirlikler ve neticeye götürmeyen kapalı yollar ve karmakarışık ihtimaller arasından ve birbirine zıt, birbiriyle çekişen sel gibi unsurların elleri altında şu inceden inceye nizamla tanzimi, bu gözle görünen hassaslardan hassas mizanla tevezini, kendilerine has özelliklerin verilmesi; cansız basit (mürekkeb olmayan) maddelerden birbirinden çok farklı fakat intizam içinde olan canlıların yaratılması –bütün organlarıyla spermden yaratılan insanlar, bütün uzuvlarıyla yumurtadan yaratılan kuşlar, çeşit çeşit dal ve budaklarıyla çekirdekten yaratılan ağaçlar gibi– her şeyin kendisi için belirlenen şekli alması, O’nun iradesiyle ve O’nun dilemesiyle olduğunu gösterir. Aynı cinsten olan varlıkların, aynı türden olan fertlerin temel organlarda birbirlerinin aynı olmaları kesinlikle onların Sanatkâr’ının Vâhid ve Ehad olduğunu gösterir. Aynen öyle de muntazam alâmet-i farikaları ihtiva eden, hikmetli teşahhuslardaki birbirlerinden ayrı olma da bu

¹ Mülk sûresi, 67/14.

كَذَلِكَ أَنَّ تَمَازِيْرَهَا فِي التَّشْحِصَاتِ الْحَكِيمَةِ الْمُشْتَمِلَةِ عَلَى عِلَامَاتٍ فَارِقَةٍ مُنْتَظَمَةٍ، تَدُلُّ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ الصَّانِعَ الْوَاحِدَ الْأَحَدَ هُوَ فَاعِلٌ مُخْتَارٌ مُرِيدٌ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ، جَلَّ جَلَالُهُ!

وَكَمَا أَنَّ ذَلِكَ الْخَلْقَ الْعَلِيمَ الْمُرِيدَ عَلِيمٌ بِكُلِّ شَيْءٍ، وَمُرِيدٌ لِكُلِّ شَيْءٍ، لَهُ عِلْمٌ مُحِيطٌ، وَإِرَادَةٌ شَامِلَةٌ، وَاخْتِيَارٌ تَامٌّ؛ كَذَلِكَ لَهُ قُدْرَةٌ كَامِلَةٌ ضَرُورِيَّةٌ ذَاتِيَّةٌ نَاشِئَةٌ مِنَ الذَّاتِ وَلَا زِمَةٌ لِلذَّاتِ. فَمُحَالٌ تَدَاخُلُ ضِدَّهَا. وَإِلَّا لَزِمَ جَمْعُ الضَّدَيْنِ الْمُحَالُ بِالِاتِّفَاقِ.

فَلَا مَرَاتَبَ فِي تِلْكَ الْقُدْرَةِ. فَتَسَاوَى بِالنِّسْبَةِ إِلَيْهَا الذَّرَّاتُ وَالتُّجُومُ وَالْقَلِيلُ وَالكَثِيرُ وَالصَّغِيرُ وَالْكَبِيرُ وَالْجُزْئِيُّ وَالْكُلِّيُّ وَالْجُزْءُ وَالْكُلُّ وَالْإِنْسَانُ وَالْعَالَمُ وَالتَّوَاتُ وَالشَّجَرُ:

- بِسِرِّ التَّوَاتُوتِ وَالشَّفَافِيَّةِ وَالْمُقَابَلَةِ وَالْمُوَازَنَةِ وَالْإِنْتَظَامِ وَالْإِمْتِنَانِ.
- بِشَهَادَةِ الْإِنْتَظَامِ الْمَطْلُوقِ وَالْإِتْرَانِ الْمَطْلُوقِ وَالْإِمْتِنَانِ الْمَطْلُوقِ فِي السَّرْعَةِ وَالسَّهُولَةِ وَالْكَثَرَةِ الْمَطْلُوقَاتِ.
- بِسِرِّ إِمْدَادِ الْوَاحِدِيَّةِ وَيُسْرِ الْوَحْدَةِ وَتَجَلِّي الْأَحَدِيَّةِ.
- بِحِكْمَةِ الْوُجُوبِ وَالتَّجَرُّدِ وَمُبَايَنَةِ الْمَاهِيَّةِ.
- بِسِرِّ عَدَمِ التَّقْيِيدِ وَعَدَمِ التَّحْيِيزِ وَعَدَمِ التَّجَزُّءِ.
- بِحِكْمَةِ انْقِلَابِ الْعَوَائِقِ وَالْمَوَانِعِ إِلَى الْوَسَائِلِ فِي التَّسْهِيلِ إِنْ اِحْتِيَجَ إِلَيْهِ. وَالْحَالُ أَنَّهُ لَا اِحْتِيَاجَ، كَأَعْصَابِ الْإِنْسَانِ، وَالْخُطُوطِ الْحَدِيدِيَّةِ لِنَقْلِ السَّيَّالَاتِ اللَّطِيفَةِ.
- بِحِكْمَةِ أَنَّ الذَّرَّةَ وَالْجُزْءَ وَالْجُزْئِيَّ وَالْقَلِيلَ وَالصَّغِيرَ وَالْإِنْسَانَ وَالتَّوَاتُ لَا يَسْتُ بِأَقْلَ جَزْأَلَهُ مِنَ النَّجْمِ وَالتَّنُوعِ وَالْكُلِّ وَالْكُلِّيِّ وَالْكَثِيرِ وَالْكَبِيرِ وَالْعَالَمِ وَالشَّجَرِ.

Vâhid ve Ehad olan Sanatkâr'ın dilediği gibi hükmeden, istediğini yapan Fâil-i Muhtar ve sonsuz irade sahibi olduğunu gösterir.

Hem nasıl ki O Hallâk, Alîm ve Mürîd; her şeyi bilir, her şeyi irade eder, O'nun her şeyi kuşatan bir ilmi, her şeyi kapsayan bir iradesi, tam bir ihtiyârı vardır. Aynen öyle de O'nun eksiksiz-kusursuz, tastamam zarurî, kendinden, Zâtından neşet eder ve Zâtının lâzımı bir kudreti vardır. Öyleyse o kudretin zıddının (acz) onun içine girmesi imkânsızdır. Aksi takdirde bir araya gelmeleri ittifakla imkânsız olan zıtların bir arada bulunmasını kabul etmek lâzım gelir.

Dolayısıyla o kudrette derece de olamaz. Çünkü zerreler-yıldızlar, az-çok, küçük-büyük, cüz'î-küllî, parça-bütün, insan-âlem, çekirdek-ağaç o kudrete nisbetle birbirine eşittir.

- Nuraniyet, şeffaflıyet, mukabele, muvâzene, intizam ve imtisâl¹ sırrıyla,

- baş döndüren bir hızla beraber eşsiz bir intizamın, fevkalâde bir kolaylıkla beraber mükemmel bir uyumun ve her tarafa yayılmış bollukla beraber gayet derecede birbirinden farklı olmanın şehâdetiyle,²

- her şeyin vâhidiyetten medet alması ve vâhidiyetin her şeye medet vermesi, birlikteki kolaylık ve ehadiyet tecellisi sırrıyla,³

- Allah'ın varlığının kendinden olması ve mahiyetinin hiçbir varlığın mahiyetine benzememesi hikmetiyle,

- hiçbir kayıt altına girmeme ve mekandan münezze olma ve parçalara bölünmeme sırrıyla,⁴

- vesilelere hiç ihtiyaç olmamasına rağmen –faraza ihtiyaç olsaydı– insanın damarları ve elektrik gibi seyyâl, latîf maddeleri ileten madenî tellerde olduğu gibi engel ve mânilerin aslında kolaylaştırmada vesilelere dönüşmesi hikmetiyle,⁵

- zerre, cüz, cüz'î, az, küçük, insan, çekirdek baş döndürücü güzellik ve harika sanat açısından yıldızdan, neviden, külden, külliden, çoktan, büyükten, âlemden ve ağaçtan daha geri, daha aşağı olmadığı hikmetiyle,⁶

¹ Bkz.: *Sözler*, 10. Söz, Hâtime; 29. Söz, 2. Maksud, 3. Mesele; *Şuâlar*, 7. Şuâ, 2. Bab, 3. Hakikat, 2. Sır; 15. Şuâ, Kudrete Dâir Arabî Fıkra, 2. Basamak; *Sünûhât*, 2. Cümle, 3. Nokta.

² Bkz.: *Sözler*, 22. Söz, 2. Makam, 6. Lem'a; 33. Söz, 5. ve 17. Pencerele; *Mektûbât*, 20. Mektub, 2. Makam 10. kelime.

³ Bkz.: *Mektûbât*, 20. Mektub, 2. Makam, 10. Kelime, Üçüncüsü; *Şuâlar*, 15. Şuâ, Kudrete Dâir Arabî Fıkra, 3. Basamak.

⁴ Bkz.: *Mektûbât*, 20. Mektub, 2. Makam 10. Kelime, Dördüncüsü; *Şuâlar*, 15. Şuâ, Kudrete Dâir Arabî Fıkra, 4. ve 5. Basamaklar.

⁵ Bkz.: *Şuâlar*, 15. Şuâ, Kudrete Dâir Arabî Fıkra, 6. Basamak.

⁶ Bkz.: *Şuâlar*, 15. Şuâ, Kudrete Dâir Arabî Fıkra, 7. Basamak.

• فَمَنْ خَلَقَ هَؤُلَاءِ لَا يُسْتَبَعَدُ مِنْهُ خَلْقُ هَٰذِهِ. إِذِ الْمُحَاطَاتُ كَالْأَمْثَلَةِ
الْمَكْتُوبَةِ الْمُصَغَّرَةِ، أَوْ كَالنَّقْطِ الْمُحْلُوبَةِ الْمُعَصَّرَةِ.

فَلَا بُدَّ بِالضَّرُورَةِ أَنْ يَكُونَ الْمُحِيطُ فِي قَبْضَةِ تَصَرُّفِ خَالِقِ الْمُحَاطِ، لِيُدرِجَ مِثَالِ
الْمُحِيطِ فِي الْمُحَاطَاتِ بِدَسَاتِيرِ عِلْمِهِ، وَأَنْ يَعْضُرَهَا مِنْهُ بِمَوَازِينِ حِكْمَتِهِ. فَالْقُدْرَةُ الَّتِي
أَبْرَزْتَ هَاتِيكَ الْجَزَائِيَّاتِ لَا يَتَعَسَّرُ عَلَيْهَا إِبْرَازُ تَاكَ الْكُلِّيَّاتِ.

فَكَمَا أَنَّ نُسخَةَ قُرْآنِ الْحِكْمَةِ الْمَكْتُوبَةِ عَلَى الْجَوْهَرِ الْقَرْدِ بِذَرَاتِ الْأَثِيرِ لَيْسَتْ بِأَقْلَ جَزَالَةٍ
مِنْ نُسخَةِ قُرْآنِ الْعَظَمَةِ الْمَكْتُوبَةِ عَلَى صَحَائِفِ السَّمَوَاتِ بِمَدَادِ النُّجُومِ وَالشُّمُوسِ؛
كَذَلِكَ لَيْسَتْ خِلْقَةُ نَحْلَةٍ وَنَمْلَةٍ بِأَقْلَ جَزَالَةٍ مِنْ خِلْقَةِ النَّحْلِ وَالْفِيلِ، وَلَا صَنْعَةُ وَرْدِ
الرَّهْرِ بِأَقْلَ جَزَالَةٍ مِنْ صَنْعَةِ دُرِّيِّ نَجْمِ الرَّهْرِ. وَهَكَذَا فَقَسْ.

فَكَمَا أَنَّ غَايَةَ كَمَالِ السُّهُولَةِ فِي إِيجَادِ الْأَشْيَاءِ أَوْقَعَتْ أَهْلَ الضَّلَالَةِ فِي الْيَبَاسِ التَّشْكِيلِ
بِالتَّشْكِيلِ الْمُسْتَلْزِمِ لِلْمَحَالَّاتِ الْخُرَافِيَّةِ الَّتِي تَمْجُّهَا الْعُقُولُ، بَلْ تَتَفَرُّ عَنْهَا الْأَوْهَامُ؛
كَذَلِكَ أُثْبِتَتْ بِالْقَطْعِ وَالضَّرُورَةِ لِأَهْلِ الْحَقِّ وَالْحَقِيقَةِ تَسَاوِيِ السَّيَّارَاتِ مَعَ الذَّرَّاتِ
بِالنِّسْبَةِ إِلَى قُدْرَةِ خَالِقِ الْكَائِنَاتِ.

جَلَّ جَلَالُهُ! وَعَظُمَ شَأْنُهُ! وَلَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ!

الْمَرْتَبَةُ السَّادِسَةُ

جَلَّ جَلَالُهُ! وَعَظُمَ شَأْنُهُ! اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قُدْرَةً وَعِلْمًا،

• onları yaratanın, bunları da yaratması uzak görülemez, yadırganamaz. Zira (zerre, cüz, cüz'î, az, küçük, insan, çekirdek gibi) ihata edilen bu varlıklar, küçücük küçücük yazılmış örnekler veya sağılmış ve sıkılmış noktalar gibidir. Öyleyse kesin olarak, (yıldız, nevi, kül, küllî, çok, büyük, âlem ve ağaç gibi) ihata eden bu varlıklar, ihata edilenlerin Yaratıcı'sının tasarrufu ve idaresi altında olmalıdır ki ilminin düsturlarıyla, ihata edenin bir örneğini ihata edilenlerin içine koyabilsin ve hikmetinin mizanlarıyla onu (ihata edeni) sıkıp ihata edilenleri ondan çıkarsın. İşte şu cüz'ileri ortaya koyan kudrete, bu küllîleri dahi ortaya koymak ağır gelmez.

Hem nasıl ki bir atom üzerine esir zerreleriyle yazılan Kur'ân-ı Hakîm nüshası, göklerin sayfalarında yıldızlar ve güneşler mürekkebiyle yazılan Kur'ân-ı Azîmü's-Şân nüshasından baş döndürücü güzellik ve göz kamaştırıcı sanat açısından geri değil, aşağı kalmaz. Aynen öyle de bir arı ve karıncanın yaratılışı, hurma ağacı ve filin yaratılışından bu baş döndürücü güzellik ve göz kamaştırıcı sanat açısından aşağı olmadığı gibi, pırıl pırıl parlayan bir çiçek de ışıltı ışıltı ışıltı Çoban yıldızından sanatça daha aşağı değildir. İşte bu şekilde sen de kıyas et.

Hem nasıl ki varlıkların yaratılmasında bu görülen son derece kolaylık,¹ ehl-i dalâleti, akılların kabul etmediği hattâ vehimlerin kendisinden kaçtığı hurâfevârî muhalleri gerektiren “kendi kendine olmayla” bir “Yaratıcı'nın var edip şekillendirmesini” karıştırmalarına sebep olmuştur. Aynen öyle de ehl-i hak ve hakikate, kâinatın Yaratıcı'sının kudretine nisbetle zerrelerle gezegenlerin eşit olduğunu aksine ihtimal verilmeyecek bir kat'iyetle isbat etmiştir.

Yüceler yücesidir O! Şânı ne uludur O! لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ²

Altıncı Mertebe³(Hâşiye-3)

Yüceler yücesidir O! Şânı ne uludur O! Allah, ilim ve kudretiyle her şeyden büyüktür!

¹ Cenâb-ı Hakk'ın varlıkları yaratmasındaki kolaylığı ifade buyuran bazı âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; Meryem sûresi, 19/35; Yâsin sûresi, 36/82; Mü'min sûresi, 40/68.

² “Allah, o hak Mabuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur.” (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

³ (Hâşiye-3) Bu Mertebe-i Sâdise sair mertebeler gibi yazılıysaydı, pek çok uzun olacaktı. Çünkü İmam-ı Mübîn, Kitab-ı Mübîn, kısa ifade ile beyan edilemez. Otuzuncu Söz'de bir nebze zikredildiğinden, burada kitabeten kısa kesip, derste izahat verdik.

إِذْ هُوَ الْعَادِلُ الْحَكِيمُ الْقَادِرُ الْعَلِيمُ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ السُّلْطَانُ الْأَرْزَاقِيُّ الَّذِي هَذِهِ الْعَوَالِمُ كُلُّهَا فِي تَصَرُّفِ قَبْضَتِي نِظَامِهِ وَمِيزَانِهِ وَتَنْظِيمِهِ وَتَوَازِينِهِ وَعَدْلِهِ وَحِكْمَتِهِ وَعِلْمِهِ وَقُدْرَتِهِ، وَمَظْهَرُ سِرِّ وَاحِدِيَّتِهِ وَأَحَدِيَّتِهِ بِالْحَدْسِ الشُّهُودِيِّ بَلْ بِالْمُشَاهَدَةِ. إِذْ لَا خَارِجَ فِي الْكُونِ مِنْ دَائِرَةِ النِّظَامِ وَالْمِيزَانِ وَالتَّنْظِيمِ وَالتَّوْزِينِ؛ وَهُمَا بَابَانِ مِنَ "الإمام المُبِينِ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ". وَهُمَا عُنْوَانَانِ لِعِلْمِ الْعَلِيمِ الْحَكِيمِ وَأَمْرِهِ وَقُدْرَةِ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ وَإِرَادَتِهِ. فَذَلِكَ النِّظَامُ مَعَ ذَلِكَ الْمِيزَانِ، فِي ذَلِكَ الْكِتَابِ مَعَ ذَلِكَ الْإِمَامِ بُرْهَانَانِ نَبِيزَانِ لِمَنْ لَهُ فِي رَأْسِهِ إِذْعَانٌ، وَفِي وَجْهِهِ الْعَيْنَانِ، أَنْ لَا شَيْءَ مِنَ الْأَشْيَاءِ فِي الْكُونِ وَالزَّمَانِ يَخْرُجُ مِنْ قَبْضَةِ تَصَرُّفِ رَحْمَنِ، وَتَنْظِيمِ حَتَّانٍ، وَتَرْزِينِ مَنَّانٍ، وَتَوَازِينِ دَيَّانٍ.

الْحَاصِلُ:

أَنَّ تَجَلِّيَ الْإِسْمِ «الْأَوَّلِ وَالْآخِرِ» فِي الْخَلَاقِيَّةِ، التَّائِطِرِينَ إِلَى الْمُبْدَأِ وَالْمُنْتَهَى وَالْأَصْلِ وَالنَّسْلِ وَالْمَاضِي وَالْمُسْتَقْبَلِ وَالْأَمْرِ وَالْعِلْمِ، مُشِيرَانِ إِلَى «الإمام المُبِينِ». وَتَجَلِّيَ الْإِسْمِ «الظَّاهِرِ وَالْبَاطِنِ» عَلَى الْأَشْيَاءِ فِي ضَمَنِ الْخَلَاقِيَّةِ يُشِيرَانِ إِلَى «الْكِتَابِ الْمُبِينِ».

فَالْكَائِنَاتُ كَشَجَرَةٍ عَظِيمَةٍ، وَكُلُّ عَالَمٍ مِنْهَا أَيْضًا كَالشَّجَرَةِ. فَنُمُوتُ شَجَرَةٍ جُزْئِيَّةٍ لِحَلْفَةِ الْكَائِنَاتِ وَأَنْوَاعِهَا وَعَوَالِمِهَا. وَهَذِهِ الشَّجَرَةُ الْجُزْئِيَّةُ لَهَا أَصْلٌ وَمَبْدَأٌ وَهُوَ النَّوَاءُ الَّتِي تَنْبُتُ عَلَيْهَا، وَكَذَا لَهَا نَسْلٌ يُدِيمُ وَظِيْفَتَهَا بَعْدَ مَوْتِهَا وَهُوَ النَّوَاءُ فِي ثَمَرَاتِهَا.

فَالْمُبْدَأُ وَالْمُنْتَهَى مَظْهَرَانِ لِتَجَلِّيِ الْإِسْمِ «الْأَوَّلِ وَالْآخِرِ». فَكَأَنَّ الْمُبْدَأَ وَالنَّوَاءَ الْأَصْلِيَّةَ بِالْإِنْتِظَامِ وَالْحِكْمَةِ، فَهَرِيسَةٌ وَتَعْرِفَةٌ مُرَكَّبَةٌ مِنْ مَجْمُوعِ دَسَانِيرِ تَشَكُّلِ الشَّجَرَةِ. وَالنَّوَاتُ فِي ثَمَرَاتِهَا الَّتِي فِي نَهَائِهَا مَظْهَرٌ لِتَجَلِّيِ الْإِسْمِ «الْآخِرِ».

Zira O, öyle bir Âdil, Hakîm, Kâdir, Alîm, Vâhid, Ehad ve Ezeli bir Sul-tan'dır ki, bütün bu âlemler O'nun nizam ve mîzanının, tanzim ve tevizinin, adalet ve hikmetinin, ilim ve kudretinin idare ve tasarrufundadır.. ve kesin bir kanaat hattâ gözle görürcesine vâhidiyet ve ehadiyet sırrına mazhardır. Çün-kü nizam ve mîzan, tanzim ve tevizin dairesinin dışında hiçbir varlık yoktur. Bunlar, "İmam-ı Mübîn ve Kitab-ı Mübîn"den iki konudur.¹ Ve yine bun-lar, Alîm-i Hakîm'in ilim ve emrinin, Azîz-i Rahîm'in kudret ve iradesinin iki unvanıdır. Ve şu Kitab-ı Mübîn'le İmam-ı Mübîn'deki mîzanla beraber olan nizam, başında iz'an ve yüzünde gözü bulunan kimse için zaman ve varlıkta Rahmân'ın tasarruf ve idaresinden, Hannân'ın tanziminden, Mennân'ın tez-yininden ve Deyyân'ın tevizininden hâriç hiçbir şeyin olmadığını gösteren pırl pırl iki delildir.

Elhâsıl:

Allah'ın yaratıcılığında başlangıç ve son, asıl ve nesil, geçmiş ve gelecek, emir ve ilme bakan "Evvel ve Âhir" isimlerinin tecellisi "İmam-ı Mübîn"e işaret etmektedir. Ve yine Allah'ın yaratıcılığında, varlık üzerinde "Zâhir ve Bâtın" isimlerinin tecellisi ise "Kitab-ı Mübîn"e işaret etmektedir. Zira kâinat büyük bir ağaç gibidir. Kâinatın her bir âlemi de bir ağaç gibidir. Varlığın ya-ratılışı, onun neveleri ve âlemleri ile ilgili olarak küçük bir ağaç tasavvur ede-lim.. işte o küçük ağacın bir aslı ve başlangıcı vardır ki, o da üzerinde boy atıp geliştiği çekirdektir. Ve yine öldükten sonra onun vazifesini devam ettirecek bir de nesli vardır ki, o da meyvelerindeki çekirdeklerdir.

İşte, başlangıç ve sonuç, "Evvel ve Âhir" isimlerinin tecellisinin mazharla-rıdır. İntizamlı ve hikmetli olan başlangıç ve aslı çekirdek, ağacın alacağı her türlü şekle dair kanunların hepsinin bir araya getirilmiş bir fihristi ve bir tari-fesi hükmündedir. Ağacın nihayetinde olan meyvelerdeki çekirdekler "Âhir" isminin tecellisinin mazharıdır.

¹ Bkz.: *Mektûbât*, 10. Mektub; 30. Söz, 2. Maksad'ın Hâşiyesi.

فَتِلْكَ النَّوَاتُ فِي النَّمَرَاتِ بِكَمَالِ الْحِكْمَةِ، كَأَنَّهَا ضَنْدِيقَاتٌ صَغِيرَةٌ أودَعَتْ فِيهَا فِهْرِسْتَهُ وَتَعْرِفَهُ لَتَشْكُلَ مَا يُشَابِهَ تِلْكَ الشَّجَرَةَ. وَكَأَنَّهَا كُتِبَ فِيهَا بِقَلَمِ الْقَدْرِ دَسَاتِيرُ تَشْكُلُ شَجَرَاتٍ آتِيَةٍ. وَظَاهِرُ الشَّجَرَةِ مَظْهَرٌ لَتَجَلِّيَ الْأَسْمُ «الظَّاهِرُ». فَظَاهَرَهَا بِكَمَالِ الْإِنْظَامِ وَالتَّرْزِينِ وَالْحِكْمَةِ، كَأَنَّهَا حُلَّةٌ مُنْتَظِمَةٌ مَرْبُوتَةٌ مَرَّصَةٌ قَدْ قُدَّتْ عَلَى مِقْدَارِ قَامَتِهَا بِكَمَالِ الْحِكْمَةِ وَالْعِنَايَةِ.

وَبَاطِنُ تِلْكَ الشَّجَرَةِ مَظْهَرٌ لَتَجَلِّيَ الْأَسْمُ «الْبَاطِنِ». فَبِكَمَالِ الْإِنْظَامِ وَالتَّذْيِيرِ الْمُحَيَّرِ لِلْعُقُولِ، وَتَوَزِيعِ مَوَادِّ الْحَيَاةِ إِلَى الْأَعْضَاءِ الْمُخْتَلِفَةِ بِكَمَالِ الْإِنْظَامِ، كَأَنَّ بَاطِنَ تِلْكَ الشَّجَرَةِ مَاكِبَةٌ خَارِقَةٌ فِي غَايَةِ الْإِنْظَامِ وَالْإِتْرَانِ.

فَكَمَا أَنَّ أَوَّلَهَا تَعْرِفَهُ عَجِيئَةً، وَآخِرَهَا فِهْرِسْتَهُ خَارِقَةٌ تُشِيرَانِ إِلَى «الْإِمَامِ الْمُبِينِ»؛ كَذَلِكَ إِنَّ ظَاهِرَهَا كَحُلَّةٍ عَجِيئَةِ الصَّنْعَةِ، وَبَاطِنُهَا كَمَاكِبَةٌ فِي غَايَةِ الْإِنْظَامِ، تُشِيرَانِ إِلَى «الْكِتَابِ الْمُبِينِ».

فَكَمَا أَنَّ الْقَوَاتِ الْحَافِظَاتِ فِي الْإِنْسَانِ تُشِيرُ إِلَى «اللُّوحِ الْمَحْفُوظِ» وَتَدُلُّ عَلَيْهِ؛ كَذَلِكَ إِنَّ النَّوَاتِ الْأَصْلِيَّةَ وَالتَّمَرَاتِ تُشِيرَانِ فِي كُلِّ شَجَرَةٍ إِلَى «الْإِمَامِ الْمُبِينِ». وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ يَوْمَزَانِ إِلَى «الْكِتَابِ الْمُبِينِ». فَقَسَّ عَلَى هَذِهِ الشَّجَرَةِ الْجُزْئِيَّةِ شَجَرَةَ الْأَرْضِ بِمَاضِيهَا وَمُسْتَقْبَلِهَا، وَشَجَرَةَ الْكَائِنَاتِ بِأَوَائِلِهَا وَآخِرِهَا، وَشَجَرَةَ الْإِنْسَانِ بِأَجْدَادِهَا وَأَنْسَالِهَا. وَهَكَذَا...

جَلَّ جَلَالُ خَالِقِهَا! وَلَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ!

يَا كَبِيرُ! أَنْتَ الَّذِي لَا تَهْدِي الْعُقُولَ لَوْصِفِ عَظَمَتِهِ! وَلَا تَصِلُ الْأَفْكَارُ إِلَى كُنْهِ جَبَرُوتِهِ!

الْمَرْبُوتَةُ السَّابِعَةُ

جَلَّ جَلَالُهُ! اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قُدْرَةً وَعِلْمًا!

Mükemmel bir hikmetle yaratılan meyvelerdeki çekirdekler, bu ağaca benzer başka ağaçların teşekkülü için kendilerine birer fihriste ve tarife konmuş bir sandukça hükmündedirler. Ve âdeta onların içinde kader kalemiyle, gelecek ağaçların ileride alacakları şekillerin programları yazılmıştır.

Ağacın görünen yüzü, “Zâhir” isminin tecellisine mazhardır. İşte ağacın bu dış yüzü mükemmel bir intizam, süsleme ve hikmet sayesinde yine mükemmel bir hikmet ve inâyetle tam da boyuna göre biçilmiş, kendine has güzelliklerle donatılmış, süslenmiş muntazam bir elbise gibidir.

Bu ağacın görünmeyen iç yüzü ise “Bâtın” isminin tecellisine mazhardır. Mükemmel bir intizam ve akılları hayrette bırakan bir idare ve yine mükemmel bir intizamla hayatı için gerekli gıdaların ağacın her tarafına dağıtılması sayesinde âdetâ bu ağacın içi, son derece intizamlı ve ölçülü harika bir makine gibidir.

Nasıl ki başlangıcı olağanüstü bir tarife, sonu da harika bir fihrist olan bu ağaç, “İmam-ı Mübîn”e işaret etmektedir. Aynen öyle de dışı sanat harikası bir elbise, içi de son derece düzenli bir makine gibi olan bu ağaç “Kitab-ı Mübîn”e işaret etmektedir.

Hem nasıl ki insanlardaki hâfıza kuvveti “levh-i mahfuz”a işaret etmekte ve ona delâlet etmektedir. Aynen öyle de her bir ağaçtaki aslî çekirdekler ve meyveler “İmam-ı Mübîn”i göstermektedir.¹ Ağacın içi ve dışı da “Kitab-ı Mübîn”e işaret etmektedir. İşte bu küçücük ağaca, geçmiş ve geleceğiyle yeryüzü ağacını, öncesi ve sonrasıyla kâinat ağacını ve ataları ve soylarıyla da insan ağacını kıyas et. Ve hâkezâ...

Yüceler yücesidir varlığın Yaratıcı’sı ve O’ndan başka da ilâh yoktur!

Ey Yüce Zât! Akıllar, Senin büyüklüğünün vafına erişemez.. fikirler, Senin ululuğunun mahiyetine yetişemez!

Yedinci Mertebe

Yüceler yücesidir O! İlim ve kudretiyle her şeyden büyüktür O!

¹ Bkz.: Sözlər, 26. Söz, 3. Mebhas, Mukaddime; Lem’alar, 30. Lem’a, Beşinci Şuâ, Üçüncü Vazifesi.

إِذْ هُوَ الْخَلَّاقُ الْفَعَّالُ الْعَلَّامُ الْوَهَّابُ الْفَيَّاضُ شَمْسُ الْأَزَلِ الَّذِي هَذِهِ الْكَائِنَاتُ
بِأَنْوَاعِهَا وَمَوْجُودَاتِهَا ظِلَالُ أَنْوَارِهِ، وَأَثَارُ أَفْعَالِهِ، وَالْوَانُ نُفُوشِ أَنْوَاعِ تَجَلِّيَّاتِ أَسْمَائِهِ،
وَحُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ وَقَدَرِهِ، وَمَرَايَا تَجَلِّيَّاتِ صِفَاتِهِ وَجَمَالِهِ وَجَلَّالِهِ وَكَمَالِهِ؛

- بِإِجْمَاعِ الشَّاهِدِ الْأَزَلِيِّ بِجَمِيعِ كُتُبِهِ وَصُحُفِهِ وَإِنَائِهِ التَّكْوِينِيَّةِ وَالْقُرْآنِيَّةِ،
- وَبِإِجْمَاعِ الْأَرْضِ مَعَ الْعَالَمِ بِإِفْتِقَارَانِهَا وَاحْتِيَاجَانِهَا فِي ذَاتِهَا وَذَرَائِفِهَا مَعَ تَظَاهِرِ
الْغِنَاءِ الْمُطْلَقِ وَالثَّرْوَةِ الْمُطْلَقَةِ عَلَيْهَا،
- وَبِإِجْمَاعِ كُلِّ أَهْلِ الشُّهُودِ مِنْ ذَوِي الْأَرْوَاحِ النَّبِيَّةِ وَالْقُلُوبِ الْمُنَوَّرَةِ وَالْعُقُولِ
النُّورَانِيَّةِ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْلِيَاءِ وَالْأَصْفِيَاءِ بِجَمِيعِ تَحْقِيقَاتِهِمْ وَكُشُوفَاتِهِمْ وَفُيُوضَاتِهِمْ
وَمُنَاجَاتِهِمْ،
- قَدْ اتَّفَقَ الْكُلُّ مِنْهُمْ، وَمِنْ الْأَرْضِ وَالْأَجْرَامِ الْعُلَوِيَّةِ وَالسُّفْلِيَّةِ بِمَا لَا يُحَدُّ مِنْ
شَهَادَاتِهِمُ الْقَطْعِيَّةِ وَتَصْدِيقَاتِهِمُ الْيَقِينِيَّةِ بِقَبُولِ شَهَادَاتِ الْآيَاتِ التَّكْوِينِيَّةِ وَالْقُرْآنِيَّةِ
وَشَهَادَاتِ الصُّحُفِ وَالْكِتَابِ السَّمَاوِيَّةِ الَّتِي هِيَ شَهَادَةُ الْوَاجِبِ الوجودِ عَلَى أَنَّ
هَذِهِ الْمَوْجُودَاتِ أَثَارُ قُدْرَتِهِ وَمَكْتُوبَاتُ قَدَرِهِ وَمَرَايَا أَسْمَائِهِ وَتَمَثُّلَاتُ أَنْوَارِهِ.
جَلَّ جَلَالُهُ! وَلَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ!

Zira O öyle bir Hallâk, Fettâh,^{1(Hâşiye-4)} Fa'âl, Allâm, Vehhâb ve Feyyâz bir Şems-i Ezeli'dir ki, şu kâinat, bütün nevileriyle ve varlıklarıyla O'nun nurlarının gölgeleri, fiillerinin eserleri, isimlerinin çeşit çeşit tecellîlerinin renk renk nakışları, kaza ve kader kaleminin yazıları; sıfatlarının, cemâlinin, celâlinin ve kemâlinin tecellî aynalarıdır.

- Gönderdiği bütün kitap ve sayfaları ve varlıktaki ve Kur'ân'daki âyetleriyle Şâhid-i Ezeli'nin icmâi;

- hem kendileri, hem de bütün zerrelerinin olanca fakirlikleri ve ihtiyaçlarıyla beraber üzerlerinde sonsuz zenginlik ve sınırsız servet görülen yeryüzü ve âlemin icmâi,

- insanlık semasının ayları ve güneşleri olan, aydınlık ruh sahibi peygamberler (*aleyhimüsselâm*), kalbî hayatlarında aydınlığa ermiş bütün hak dostları ve ilham esintileriyle akılları pırl pırl hâle gelmiş Hakk'ın o saf ve dupduru kulları olan ehl-i şühûdun, hakikati bütün yönleriyle olduğu gibi gösteren araştırmaları, keşifleri, mazhar oldukları feyizleri ve münâcâtlarının icmâi ile,

- Ve yine yeryüzü ve gökyüzündeki gezegenler, sayılamayacak kadar kesin şehâdetleri ve sarsılmaz tasdikleriyle, tekvinî ve Kur'ânî âyetlerin şehâdetlerini ve Vâcibü'l-vücud'un bizzat şehâdeti demek olan suhuf ve semâvî kitapların şehâdetlerini kabul ederek ittifak etmişlerdir ki, bütün bu varlıklar O'nun kudretinin eserleri, kaderinin mektupları, isimlerinin aynaları ve nurlarının temessülleridir.

Yüceler yücesidir O! Ve O'ndan başka ilâh da yoktur!

¹ (Hâşiye-4) Bu esmâ-yı mübareke dürbünleriyle, mevcûdattaki cilveleri altında, ef'âl-i ilâhiye ve âsârına bakmakla, Müsemmâ-yı Zülcelâl'e intikal edilir.

Otuzuncu Lem'a

Otuz Birinci Mektup'un Otuzuncu Lem'ası ve Eskişehir Hapishânesi'nin bir meyvesi, "Altı Nükte"dir.

Denizli Medrese-i Yusufiye'sinin bir ders-i âzamı "Meyve Risalesi" olduğu ve Afyon Medrese-i Yusufiye'sinin kıymettar bir ders-i ekmeli "el-Hüccetü'z-Zehrâ" olması gibi, Eskişehir Medrese-i Yusufiye'sinin gayet kuvvetli bir ders-i âzamı da, İsm-i Âzam'ı taşıyan altı ismin altı nüktesini beyân eden bu Otuzuncu Lem'a'dır.

İsm-i Âzam'dan Hayy-ı Kayyûm'a dâir parçada pek derin ve geniş meseleleri herkes birden bilemez ve zevk etmez, fakat hissesiz de kalmaz.

Birinci Nükte

İsm-i Kuddûs'un bir nüktesine dâirdir.

Bu Kuddûs Nüktesi, Otuzuncu Söz'ün Zeylinin Zeyli olması münasıptır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ¹

âyetinin bir nüktesi ve bir İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzam'ın altı nurundan bir nuru olan "Kuiddûs" isminin bir cilvesi, Şâban-ı Şerif'in âhîrinde, Eskişehir Hapishânesi'nde bana göründü. Hem mevcudiyet-i ilâhiyeyi kemâl-i zuhûrla, hem vahdet-i rabbâniyeyi kemâl-i vuzûhla gösterdi. Şöyle ki, gördüm:

Bu kâinat ve bu küre-i arz, daim işler bir büyük fabrika ve her vakit dolar boşalır bir han, bir misafirhânedir. Hâlbuki böyle işlek fabrikalar, hanlar ve misafirhâneler; müzahrefatla, enkazlarla, süprüntülerle çok kirleniyorlar, bulaşık oluyorlar ve ufûnetli maddeler her tarafında terâküm ediyorlar. Eğer pek çok dikkatle bakılmazsa ve tanzif edilmezse ve süpürölüp temizlenmezse içinde durulmaz; insan onda boğulur.

¹ "Yeryüzünü de Biz döşedik, bakınız Biz ne de güzel döşedik!" (Zâriyât sûresi, 51/48)

Hâlbuki bu fabrika-yı kâinat ve misafirhâne-i arz o derece pâk, temiz ve naziftir ve o kadar kirsiz ve bulaşıksızdır ve ufûnetsizdir ki, bir lüzumsuz şey ve bir menfaatsiz madde ve tesadüfî bir kir bulunmaz, zâhirî bulunsa da, çabuk bir istihâle makinesine atılır, temizlenir.

Demek bu fabrikaya bakan Zât, çok iyi bakıyor. Ve bu fabrikanın öyle tanzifçi bir Sahibi var ki, o koca fabrikayı ve o büyük sarayı küçük bir oda gibi süpürtür, temizler, tanzim ve tanzif eder. Ve o pek büyük fabrikanın büyüklüğü nisbetinde müzahrefatı ve enkazından kalma kirli maddeleri, süprüntüleri bulunmuyor. Belki büyüklüğü nisbetinde, temizliğine ve nezâfetine dikkat ediliyor.

Bir insan, bir ayda yıkanmazsa ve küçük odasını süpürmezse çok kirlenir, pislenir. Demek bu saray-ı âlemdaki pâklık, sâfilik, nuranîlik, temizlik; mütemâdiyen hikmetli bir tanziften, bir dikkatli tathirden ileri geliyor. Ve eğer o dâimî tathir ve süpürmek ve dikkat ile bakmak olmasaydı, bir senede bütün hayvanların yüz bin milletleri arzın yüzünde boğulacaklardı. Ve semâvâtın fezâsında, tahribe ve mevte mazhar olan kürelerin ve peyklerin, belki yıldızların enkazları, başımızı ve diğer hayvanâtın başlarını, belki küre-i arzın başını, belki dünyamızın başını kıracaklardı. Dağlar büyüklüğündeki taşları başımıza yağdıracaklardı ve bizi bu vatan-ı dünyevîmizden kaçıracaklardı. Hâlbuki eskiden beri o yukarı âlemlerdeki tathir ve tâmirden, medâr-ı ibret olarak yalnız birkaç semâvî taşlar düşmüş ise de hiç kimsenin başını kırmamış.

Hem zeminin yüzünde her sene mevt ve hayatın değişimleri ve dövüşmeleri yüzünden yüz binler hayvanât milletlerinin cenazeleri ve iki yüz bin nebatâtın tâifelerinin enkazları, berr ve bahrin yüzlerini fevkalâde öyle kirleteceklerdi ki; zîşuûr, o yüzleri değil sevmek, âşık olmak belki öyle çirkinlikten nefret edip mevte ve ademe kaçacaklardı.

Bir kuş kolayca kanatlarını ve bir kâtip rahatça sayfalarını temizlediği gibi, bu tayyare-i arzın ve bu tuyûr-u semâviyenin kanatları ve bu kitab-ı kâinatın sayfaları de öylece temizleniyor, güzelleşiyor ki; âhiretin hadsiz güzelliğini görmeyen ve îmânla düşünmeyen insanlar, dünyanın bu temizliğine, bu güzelliğine âşık olurlar, perestîş ederler.

Demek bu saray-ı âlem ve bu fabrika-yı kâinat, İsm-i Kuddûs'un bir cile-i âzamına mazhardır ki, o tanzif-i kudsîden gelen emirleri, değil yalnız denizlerin âkilü'l-lâhm tanzifatçıları ve karaların kartalları, belki kurdlar ve karıncalar gibi cenazeleri toplayan sıhhiye memurları dahi dinliyorlar.

Belki o kudsi evâmir-i tanzifiyeyi, bedende cereyân eden kandaki kürey-vât-ı hamrâ ve beyzâ dahi dinleyip, bedenin hüceyrâtında tanzifât yaptıkları gibi; nefes dahi o kanı tasfiye eder, temizler.

Ve o emri; göz kapakları, gözleri temizlemek ve sinekler, kanatlarını süpürmek için dinledikleri gibi, koca hava ve bulut dahi dinler. Hava zeminin sathına, yüzüne konan toz toprak gibi süprüntülere üfler, tanzif eder. Bulut süngeri, zemin bahçesine su serper, toz toprağı yatıştırır. Sonra gökyüzünü çok zaman kirletmemek için, çabuk süprüntülerini toplayıp kemâl-i intizamla çekilir, gizlenir. Göğün güzel yüzünü ve gözünü, silinmiş ve süpürülmüş, parlak parlar gösteriyor.

Ve o evâmir-i tanzifiyeyi yıldızlar, unsurlar, madenler, nebatlar dinledikleri gibi, bütün zerreler dahi dinliyorlar ki, hayret-engiz tahavvülât fırtınaları içinde o zerreler nezâfete dikkat ediyorlar. Bir yerde lüzumsuz toplanmıyorlar, kalabalık etmiyorlar. Mülevves olsalar, çabuk temizleniyorlar. En temiz ve en nazif ve en parlak ve en pâk vaziyetleri; en güzel, en saf, en latîf sûretleri almak için, bir dest-i hikmet tarafından sevk olunuyorlar.

İşte bu tek fiil, yani tek hakikat olan tanzif; İsm-i Kuddûs gibi bir İsm-i Âzam'dan, kâinatın dâire-i âzamında görünen bir cilve-i âzamıdır ki, doğrudan doğruya mevcudiyet-i rabbâniyeyi ve vahdâniyet-i ilâhiyeyi esmâ-yı hüsnâsıyla beraber, güneş gibi geniş ve dürbün gibi olan gözlere gösterir.

Evet, Risale-i Nur'un çok cüz'lerinde kat'î bürhânlarla isbât edilmiş ki, İsm-i Hakem ve İsm-i Hakîm'in bir cilvesi olan fiil-i tanzim ve nizam; ve İsm-i Adl ve Âdil'in bir cilvesi olan fiil-i tevzin ve mîzan ve İsm-i Cemîl ve Kerîm'in bir cilvesi olan fiil-i tezyin ve ihsân; ve İsm-i Rab ve Rahîm'in bir cilvesi olan fiil-i terbiye ve in'am; bu dâire-i âzam-ı âlemde, her biri bir tek hakikat ve bir tek fiil olduklarından, bir tek Zât'ın vücûb-u vücûdunu ve vahdetini gösteriyorlar. Aynen öyle de, İsm-i Kuddûs'un bir mazharı ve bir cilvesi olan fiil-i tanzif ve tathir dahi, o Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un hem güneş gibi mevcudiyetini, hem gündüz gibi vahdâniyetini gösteriyorlar.

Ve mezkûr tanzim, tevzin, tezyin, tanzif misillü o ef'âl-i hakimâne, âzamî dâirede vahdet-i nev'iyeleri noktasında bir tek Sâni-i Vâhid'i gösterdikleri gibi; esmâ-yı hüsnânın ekserisinin, belki bin bir esmânın her birinin böyle birer cilve-i âzamı, bu dâire-i âzamda vardır. Ve o cilveden gelen fiil, büyüklüğü nisbetinde vuzûh ve kat'iyetle Vâhid-i Ehad'i gösterir.

Evet, her şeyi kanun ve nizamına itaat ettiren hikmet-i âmmе ve her şeyi süslendirip yüzünü güldüren inâyet-i şâmile ve her şeyi sevindirip memnun eden rahmet-i vâsia ve zihayat her şeyi beslendirip lezzetlendiren rızk-ı umumî-i iâşe ve her şeyi umum eşyaya münâsebettar ve müstefid ve bir derece mâlik eden hayat ve ihyâ gibi kâinatın yüzünü güldüren, ışıkladıran bedihî hakikatler ve vahdanî fiiller; ziyâ güneşi gösterdiği gibi, bir tek Zât-ı Hakîm, Kerîm, Rahîm, Rezzâk, Hayy ve Muhyî'yi bilbedâhe gösteriyorlar. Eğer her biri birer bürhân-ı bâhir-i vahdâniyet olan o yüzer geniş fiillerden tek birisi Vâhid-i Ehad'e verilmezse, yüzer vecihte muhaller lâzım gelir.

Meselâ, onlardan değil hikmet, inâyet, rahmet, iâşe, ihyâ gibi bedihî hakikatler ve vahdanî deliller, belki yalnız tanzif fiili kâinat Hâlıkına verilmezse, o vakit ehl-i dalâletin o meslek-i küfrisinde lâzım gelir ki, ya tanzif ile alâkadar zerreden, sinekten tut tâ unsurlara, yıldızlara kadar bütün mahlûkatın her biri koca kâinatın tezyin ve tevin ve tanzim ve tanzifini bilecek, düşünecek ve ona göre davranacak bir kabiliyette olacak; veyahut Hâlık-ı Âlem'in sîfât-ı kudsiyesi kendisinde bulunacak; veyahut bu kâinatın tezyinât ve tanzifâtı ve vâridât ve masârifinin müvâzenelerini tanzim etmek için, kâinat büyüklüğünde bir meclis-i meşveret bulundurulacak ve hadsiz zerreler, sinekler, yıldızlar o meclisin âzâları olacak. Ve hâkezâ bunlar gibi hurafeli, safsatalı yüzer muhaller bulunacak. Tâ ki, her tarafta görünen ve müşâhede olunan umumî ve ihâtalı ulvî tezyin ve tathir ve tanzif vücud bulabilsin. Bu ise bir muhâl değil, belki yüz bin muhâl ortaya girer.

Evet, eğer gündüzün ziyâsı ve zemindeki umum parlak şeylerde temessül eden hayalî güneşçikler güneşe verilmezse ve bir tek güneşin cilve-i in'ikâsıdır denilmezse, o vakit zemin yüzünde parlayan bütün cam parçalarında ve su katrelerinde ve karın şişeciklerinde, belki havanın zerrelerinde birer hakikî güneş bulunmak lâzım gelir. Tâ ki, o umumî ziyâ vücud bulabilsin.

İşte, hikmet dahi bir ziyâdır. Rahmet-i muhîta bir ziyâdır. Tezyin, tevin, tanzim, tanzif muhît birer ziyâdır ki, o Şems-i Ezeli'nin şualarıdır. İşte gel, bak; dalâlet ve küfür nasıl hiç çıkmaz bataklığa girer! Ve dalâletteki cehâlet, ne derece ahmakâne olduğunu gör, الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ¹, de.

Evet, kâinat sarayını tertemiz tutan bu ulvî, umumî tanzif; elbette İsm-i Kuddûs'un cilvesi ve muktezâsıdır. Evet, nasıl ki bütün mahlûkatın tesbihâtları

¹ Bize ihsan ettiği İslâm Dini ve tam, yüksek iman nimeti sebebiyle Rabbimize hamd olsun.

İsm-i Kuddûs'e bakar; öyle de bütün nezâfetlerini de, Kuddûs ismi ister.¹(Hâşiye)
Nezâfetin bu kudsi intisabındandır ki, ²الْطَّافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ hadisi, nezâfeti, îmân-
nın nurundan saymış.

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ³

âyeti dahi, tahâreti muhabbet-i ilâhiyenin bir medârı göstermiş.

Otuzuncu Lem'a'nın İkinci Nüktesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ⁴

âyetinin bir nüktesi ve bir ism-i âzam veyahut ism-i âzâmın altı nurundan bir nuru olan “Adl” isminin bir cilvesi, Birinci Nükte gibi Eskişehir Hapishâne-si'nde uzaktan uzağa göründü. Onu yakınlaştırmak için yine temsil yoluyla deriz:

Şu kâinat öyle bir saraydır ki; o sarayda mütemâdiyen tahrip ve tâmir içinde çalkalanan bir şehir var.. ve o şehirde her vakit harp ve hicret içinde kaynayan bir memleket var.. ve o memlekette her zaman mevt ve hayat içinde yuvarlanan bir âlem var.

Hâlbuki o sarayda, o şehirde, o memlekette, o âlemde o derece hayret-engiz bir muvâzene, bir mizan, bir tevzin hükmediyor; bilbedâhe isbat eder ki, bu hadsiz mevcudâtta olan tahavvülât ve vâridat ve masârif, her bir anda umum kâinatı görür, nazar-ı teftişinden geçirir bir tek Zât'ın mizanıyla ölçülür, tartılır. Yoksa balıklardan bir balık, bin yumurtacık ile ve nebâtâtta haşhaş gibi bir çiçek, yirmi bin tohum ile ve sel gibi akan unsurların, inkılâpların hücumuyla, şiddetle muvâzeneyi bozmaya çalışan ve istilâ etmek isteyen esbap başıboş olsalardı veyahut maksadsız, serseri tesadüf ve mizansız kör kuvvete

1 (Hâşiye) Kötü hasletler, bâtıl itikatlar, günahlar, bid'alar; mânevî kirlerden olduklarını unutmamalıyız.

2 “Temizlik îmandandır.” Aynı manayı ifade edip farklı lafızlarla rivayet edilen hadisler için bkz.: Müslim, *tahâre* 1; Tirmizî, *deavât* 86; Dârimî, *udû'* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 5/342.

3 “Allah tevbe ile kendisine dönenleri sever, temizlenenleri de sever.” (Bakara sûresi, 2/222)

4 “Hiçbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları elimizde olmasın. Biz onu ancak belirli bir ölçü ile indiririz.” (Hicr sûresi, 15/21)

ve şuursuz zulmetli tabiata havale edilseydi, o muvâzene-i eşya ve muvâzene-i kâinat öyle bozulacaktı ki bir senede, belki bir günde herc ü merc olurdu. Yani deniz, karmakarışık şeylerle dolacaktı, taaffün edecekti.. hava, gâzât-ı muzırâ ile zehirlenecekti.. zemin ise bir mezbele, bir mezbaha, bir bataklığa dönecekti.. dünya boğulacaktı..

İşte, cesed-i hayvânînin hüceyrâtından ve kandaki küreyvât-ı hamrâ ve beyzâdan ve zerrâtın tahavvülâtından ve cihâzât-ı bedeniyenin tenasübünden tut, ta denizlerin vâridat ve masârifine, ta zemin altındaki çeşmelerin gelir ve sarfiyatlarına, ta hayvanât ve nebâtâtın tevellüdât ve vefiyâtlarına, ta güz ve baharın tahribât ve tâmirâtlarına, ta unsurların ve yıldızların hidemât ve harekâtlarına, ta mevt ve hayatın, ziyâ ve zulmetin ve hararet ve burûdetin değişmelerine ve dövüşmelerine ve çarpışmalarına kadar, o derece hassas bir mizan ile ve o kadar ince bir ölçü ile tanzim edilir ve tartılır ki, akl-ı beşer hiçbir yerde hakikî olarak hiçbir israf, hiçbir abes görmediği gibi hikmet-i insaniye dahi her şeyde en mükemmel bir intizam, en güzel bir mevzûniyet görüyor ve gösteriyor. Belki hikmet-i insaniye o intizam ve mevzûniyetin bir tezâhürüdür, bir tercümanıdır.

İşte gel, güneş ile muhtelif on iki seyyârenin muvâzenelerine bak. Acaba bu muvâzene, güneş gibi Adl ve Kadîr olan Zât-ı Zülcelâl'i göstermiyor mu? Ve bilhassa seyyârâttan olan gemimiz yani küre-i arz, bir senede yirmi dört bin senelik bir dairede gezer, seyahat eder. Ve o harika süratiyle beraber zeminin yüzünde dizilmiş, istif edilmiş eşyayı dağıtmıyor, sarsmıyor, fezâya fırlatmıyor. Eğer sürati bir parça tezyid veya tenkîs edilseydi, sekenesini havaya fırlatıp fezâda dağıtacaktı. Ve bir dakika, belki bir saniye muvâzenesini bozsa, dünyamızı bozacak; belki başkasıyla çarpışacak, bir kıyâmeti koparacak.

Ve bilhassa zeminin yüzünde, nebâtî ve hayvânî dört yüz bin tâifenin tevellüdât ve vefiyâtça ve iâşe ve yaşayışça rahîmâne muvâzeneleri, ziyâ güneşi gösterdiği gibi bir tek Zât-ı Adl ve Rahîm'i gösteriyor.

Ve bilhassa o hadsiz milletlerin hadsiz efrâdından bir tek ferdin âzâsı, ci-hâzâtı, duyguları o derece hassas bir mizanla birbiriyle münasebettar ve muvâzenettedir ki; o tenasüb, o muvâzene, bedâhet derecesinde bir Sâni-i Adl-i Hakîm'i gösteriyor.

Ve bilhassa her ferd-i hayvânînin bedenindeki hüceyrâtın ve kan meclâlarının ve kandaki küreyvâtın ve o küreyvâtta zerrelere o derece ince ve hassas ve harika muvâzeneleri var; bilbedâhe isbat eder ki, her şeyin dizgini

elinde ve her şeyin anahtarı yanında ve bir şey bir şeye mâni olmuyor, umum eşyayı bir tek şey gibi kolayca idare eden bir tek Hâlık-ı Adl-i Hakîm'in mizanıyla, kanunuyla, nizamıyla terbiye ve idare oluyor.

Haşrin mahkeme-i kübrâsında mizan-ı âzam-ı adaletinde cin ve insan muvâzene-i âmâllerini istib'ad edip inanmayan, bu dünyada gözüyle gördüğü bu muvâzene-i ekbere dikkat etse, elbette, istib'adı kalmaz.

Ey israfli, iktisatsız; ey zulümlü, adaletsiz; ey kirli, nezâfetsiz, bedbaht insan! Bütün kâinatın ve bütün mevcudâtın düstur-u hareketi olan iktisat ve nezâfet ve adaleti yapmadığından, umum mevcudâta muhalefetinle, mânen onların nefretlerine ve hiddetlerine mazhar oluyorsun. Neye dayanıyorsun ki; umum mevcudâtı zulmünle, mizansızlığıyla, israfınla, nezâfetsizliğiyle kızdırıyorsun?

Evet, ism-i Hakîm'in cilve-i âzamından olan hikmet-i âhme-i kâinat, iktisat ve israftsızlık üzerinde hareket ediyor, iktisadî emrediyor. Ve ism-i Adl'in cilve-i âzamından gelen kâinattaki adalet-i tâmmе, umum eşyanın muvâzene-nelerini idare ediyor ve beşere de adaleti emrediyor. Sûre-i Rahmân'da

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۖ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۖ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ¹

âyetindeki dört mertebe, dört nevi mizana işaret eden dört defa “mizan” zikretmesi, kâinatta mizanın derece-i azametini ve fevkalâde pek büyük ehemmiyetini gösteriyor. Evet, hiçbir şeyde israf olmadığı gibi, hiçbir şeyde de hakikî zulüm ve mizansızlık yoktur.

Ve ism-i Kuddûs'un cilve-i âzamından gelen tanzif ve nezâfet, bütün kâinatın mevcudâtını temizliyor, güzelleştiriyor. Beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla, hiçbir şeyde hakikî nezâfetsizlik ve çirkinlik görünmüyor.

İşte, hakâik-i Kur'âniye'den ve desâtir-i İslâmiye'den olan adalet, iktisat, nezâfet, hayat-ı beşeriyede ne derece esaslı birer düstur olduğunu anla. Ve ahkâm-ı Kur'âniye ne derece kâinatla alâkadar ve kâinat içine kök salmış ve sarmış bulunduğunu ve o hakâiki bozmak, kâinatı bozmak ve suretini değiştirmek gibi mümkün olmadığını bil!

¹ “Göğü bu âhenkle o yükseltti ve bu mizanı koydu ki siz de ders alıp ölçü dışına taşmayasınız. Öyleyse siz de tartıyı adaletle yapın, sakın teraziyi, dengeyi aksatmayın!” (Rahman sûresi, 55/7-9).

Ve bu üç ziyâ-yı âzam gibi; rahmet, inâyet, hafîziyet misillü yüzer ihatalı hakikatler haşri, âhireti iktiza ve istilzam ettikleri hâlde, hiç mümkün müdür ki kâinatta ve umum mevcudâtta hüküm-fermâ olan rahmet, inâyet, adalet, hikmet, iktisat ve nezâfet gibi pek kuvvetli ihatalı hakikatler, haşrin ademîyle ve âhiretin gelmemesiyle merhametsizliğe, zulme, hikmetsizliğe, israfa, nezâfetsizliğe, abesiyete inkılâp etsinler? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Bir sineğin hakk-ı hayatını rahîmâne muhafaza eden bir rahmet, bir hikmet, acaba haşri getirmemekle umum zîşuurların hadsiz hukuk-u hayatlarını ve nihâyetsiz mevcudâtın nihâyetsiz hukuklarını zayı eder mi? Ve tâbiri caiz ise rahmet ve şefkatte ve adalet ve hikmette hadsiz hassasiyet ve dikkat gösteren bir haşmet-i rubûbiyet ve kemâlâtını göstermek ve kendini tanıttırmak ve sevdirmek için bu kâinatı hadsiz harika sanatlarıyla, nimetleriyle süslendiren bir saltanat-ı ulûhiyet, böyle hem umum kemâlâtını, hem bütün mahlûkatını hiçe indiren ve inkâr ettiren haşirsizliğe müsaade eder mi? Hâşâ! Böyle bir Cemâl-i Mutlak, böyle bir kubh-u mutlaka bilbedâhe müsaade etmez.

Evet, âhireti inkâr etmek isteyen adam, evvelce bütün dünyayı bütün hakâikiyle inkâr etmeli. Yoksa, dünya bütün hakâikiyle, yüz bin lisanla onu tekzip ederek bu yalanında yüz bin derece yalancılığını isbat edecek. Onuncu Söz kat'î delillerle isbat etmiştir ki âhiretin vücûdu, dünyanın vücûdu kadar kat'î ve şüphesizdir.

İsm-i Âzam'ın Altı Nurundan Üçüncü Nuruna İşaret Eden

Üçüncü Nükte

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ¹

âyetinin bir nüktesi ve bir ism-i âzam veya ism-i âzâmın altı nurundan bir nuru olan "ism-i Hakem" in bir cilvesi, Ramazan-ı Şerif'te görüldü. Ona yalnız bir işaret olarak Beş Nokta'dan ibaret Üçüncü Nükte acele olarak yazıldı, müsvedde hâlinde kaldı.

¹ "Sen insanları Allah yoluna hikmetle davet et." (Nahl sûresi, 16/125).

Üçüncü Nükte'nin Birinci Noktası

Onuncu Söz'de işaret edildiği gibi, ism-i Hakem'in tecelli-i âzamı şu kâinatı öyle bir kitap hükmüne getirmiş ki; her sayfasında yüzer kitap yazılmış.. ve her satırında yüzer sayfa dercedilmiş.. ve her kelimesinde yüzer satır mevcuttur ve her harfinde yüzer kelime var.. ve her noktasında kitabın muhtasar bir fihristeciği bulunur bir tarza getirmiştir. O kitabın sayfaları, satırları, ta noktalarına kadar yüzer cihette nakkâşını, kâtibini öyle vuzuhla gösteriyor ki; o kitab-ı kâinatın müşâhedesi, kendi vücûdundan yüz derece daha ziyâde kâtibinin vücûdunu ve vahdetini isbat eder. Çünkü bir harf, kendi vücûdunu bir harf kadar ifade ettiği hâlde; kâtibini bir satır kadar ifade ediyor.

Evet bu kitab-ı kebîrin bir sayfası, zemin yüzüdü. O sayfada nebâtât, hayvanât tâîfeleri adedince kitaplar; birbiri içinde, beraber, bir vakitte, yanlışsız, gayet mükemmel bir surette bahar mevsiminde yazıldığı gözle görünüyor.

Bu sayfanın bir satırı, bir bahçedir. O bahçede bulunan çiçekler, ağaçlar, nebatlar adedince manzum kasideler; beraber, birbiri içinde, yanlışsız yazıldığını gözümüzle görüyoruz.

O satırın bir kelimesi çiçek açmış, meyve vermek üzere yaprağını vermiş bir ağaçtır. İşte bu kelime muntazam, mevzûn, süslü yaprak, çiçek ve meyveleri adedince Hakem-i Zülcelâl'in medh ü senâsına dâir mânidar fıkralardır.

Güyâ çiçek açmış her ağaç gibi, o ağaç dahi nakkâşının medihelerini tagannî eden manzum bir kasidedir.

Hem güyâ Hakem-i Zülcelâl, zeminin meşherinde teşhir ettiği antika ve acîb eserlerine binler gözle bakmak istiyor.

Hem güyâ o Sultan-ı Ezeli'nin o ağaca verdiği murassa hediye ve nişanları ve formları, hususî bayramı ve resm-i küşadî olan baharda padişahın nazarına arz etmek için öyle müzeyyen, mevzûn, muntazam, mânidar bir şekil almış ve öyle hikmetli bir şekil verilmiştir ki; her bir çiçeğinde, her bir meyvesinde birbiri içinde çok vecihler ve delillerle nakkâşının vücûduna ve esmâsına şehâdet ederler.

Meselâ her bir çiçekte, her bir meyvede bir mizan var. Ve o mizan, bir intizam içinde.. ve o intizam, tazelenen bir tanzim ve tevizin içinde.. ve o tevizin ve tanzim, bir zînet ve sanat içinde.. ve o zînet ve sanat, mânidar kokular ve

hikmetli tatlar içinde bulunduğundan; her bir çiçek, o ağacın çiçekleri adedin-ce Hakem-i Zülcelâl'e işaretler ediyor.

Ve bu bir kelime olan bu ağaçta, bir harf hükmünde olan bir meyvede bulunan bir çekirdek noktası, bütün ağacın fihristesini, programını taşıyan küçük bir sandukçadır. Ve hâkezâ, buna kıyâsen kâinat kitabının bütün satırları, sayfaları böyle ism-i Hakem ve Hakîm'in cilvesiyle yalnız her bir sayfası değil, belki her bir satırı ve her bir kelimesi ve her bir harfi ve her bir noktası, birer mucize hükmüne getirilmiştir ki bütün esbap toplansa, bir noktasının nazîrini getiremezler, muâraza edemezler.

Evet, bu kur'ân-ı azîm-i kâinatın her bir âyet-i tekviniyesi, o âyetin noktaları ve hurûfu adedince mucizeler gösterdiklerinden; elbette, serseri tesadüf, kör kuvvet, gayesiz, mizansız, şuursuz tabiat hiçbir cihetle o hakimâne, basîrâne olan has mizana ve gayet ince intizama karışamazlar. Eğer karışsaydılar; elbette, karışık eseri görünecekti. Hâlbuki hiçbir cihette intizamsızlık müşâhede olunmuyor.

Üçüncü Nükte'nin İkinci Noktası

İki meseledir.

Birinci Meselesi

Onuncu Söz'de beyan edildiği gibi nihâyet kemâlde bir cemâl ve nihâyet cemâlde bir kemâl; elbette, kendini görmek ve göstermek, teşhir etmek istemesi en esaslı bir kâidedir. İşte bu esaslı düstur-u umumîye binâendir ki; bu kitab-ı kebîr-i kâinatın Nakkâş-ı Ezeli'si, bu kâinatla ve bu kâinatın her bir sayfasıyla ve her bir satırıyla, hatta harfleri ve noktalarıyla kendini tanıttırmak ve kemâlâtını bildirmek ve cemâlini göstermek ve kendisini sevdirmek için, en cüz'îden en küllîye kadar, her bir mevcudun müteaddit lisanlarıyla cemâl-i kemâlini ve kemâl-i cemâlini tanıttırıyor ve sevdirtiyor.

İşte ey gafil insan! Bu Hâkim-i Hakem-i Hakîm-i Zülcelâli Velcemâl, sana karşı kendisini her bir mahlûkuyla böyle hadsiz ve parlak tarzlarda tanıttırmak ve sevdirmek istediği hâlde, sen O'nun tanıttırmasına karşı imanla tanımazsan ve O'nun sevdirmesine mukabil ubûdiyetinle kendini O'na sevdirmezsen ne derece hadsiz muzaaf bir cehalet, bir hasâret olduğunu bil, ayıl!

İkinci Noktanın İkinci Meselesi

Bu kâinatın Sâni-i Kadîr-i Hakîm'inin mülkünde iştirak yeri yoktur. Çünkü her şeyde nihâyet derecede intizam bulunduğundan, şirki kabul edemez. Çünkü müteaddit eller bir işe karışır, o iş karışır. Bir memlekette iki padişah, bir şehirde iki vali, bir köyde iki müdür bulunsa; o memleket, o şehir, o köyün her işinde bir karışıklık başlayacağı gibi; en ednâ bir vazifedar adam, o vazifesine başkasının müdahalesini kabul etmemesi gösteriyor ki; hâkimiyetin en esaslı hâssası elbette, istiklâl ve infiraddır. Demek intizam, vahdeti ve hâkimiyet, infiradı iktiza eder.

Madem hâkimiyetin bir muvakkat gölgesi, muâvenete muhtaç ve âciz insanlarda böyle müdahaleyi reddederse; elbette, derece-i rubûbiyette hakikî bir hâkimiyet-i mutlaka, bir Kadîr-i Mutlak'ta bütün şiddetiyle müdahaleyi reddetmek gerektir. Eğer zerre kadar müdahale olsaydı, intizam bozulacaktı.

Hâlbuki bu kâinat, öyle bir tarzda yaratılmış ki bir çekirdeği halk etmek için, bir ağacı halk edebilir bir kudret lâzımdır. Ve bir ağacı halk etmek için de kâinatı halk edebilir bir kudret gerektir. Ve kâinat içinde parmak karıştıran bir şerik bulunsa, en küçük bir çekirdekte de hissedar olmak lâzım gelir.

Çünkü o, onun numûnesidir. O hâlde, koca kâinatta yerleşmeyen iki rubûbiyet, bir çekirdekte, belki bir zerrede yerleşmek lâzım gelir. Bu ise, muhâlâtın ve bâtil hayâlâtın en manasız ve en uzak bir muhalidir. Koca kâinatın umum ahvâl ve keyfiyatını mizan-ı adlinde ve nizam-ı hikmetinde tutan bir Kadîr-i Mutlak'ın aczini –hatta bir çekirdekte dahi– iktiza eden şirk ve küfür, ne kadar hadsiz derecede muzaaf bir hilâf, bir hata, bir yalan olduğunu.. ve tevhid, ne derece hadsiz muzaaf bir derecede hak ve hakikat ve doğru olduğunu bil, ¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى الْاِيْمَانِ de!

Üçüncü Nokta

Sâni-i Kadîr, ism-i Hakem ve Hakîm'iyile bu âlem içinde binler muntazam âlemleri dercetmiştir. O âlemler içinde en ziyâde kâinattaki hikmetlere medar ve mazhar olan insanı bir merkez, bir medar hükmünde yaratmış.. ve o kâinat dâiresinin en mühim hikmetleri ve faydaları, insana bakıyor.. ve insan dâiresi içinde dahi, rızkı bir merkez hükmüne getirmiş; âlem-i insanîde ekser

¹ İmân nimetini lutfeden Allah'a sonsuz şükürler olsun.

hikmetler, maslahatlar o rızka bakar ve onunla tezâhür eder.. ve insanda şuur ve rızıkta zevk vasıtasıyla ism-i Hakîm'in cilvesi parlak bir surette görünüyor.. ve şuur-u insanî vasıtasıyla keşfolunan yüzer fenlerden her bir fen, Hakem isminin bir nevide, bir cilvesini tarif ediyor.

Meselâ, tıb fenninden suâl olsa: “Bu kâinat nedir?” Elbette, diyecek ki: “Gayet muntazam ve mükemmel bir eczahâne-i kübrâdır. İçinde her bir ilâç güzelce ihzâr ve istif edilmiştir.”

Fenn-i kimyadan sorulsa: “Bu küre-i arz nedir?” Diyecek: “Gayet muntazam ve mükemmel bir kimyahânedir.”

Fenn-i makine diyecek: “Hiçbir kusuru olmayan, gayet mükemmel bir fabrikadır.”

Fenn-i ziraat diyecek: “Nihâyet derecede mahsuldâr, her nevi hububu vaktinde yetiştiren muntazam bir tarladır ve mükemmel bir bahçedir.”

Fenn-i ticaret diyecek: “Gayet muntazam bir sergi ve çok intizamlı bir pazar ve malları çok sanatlı bir dükkândır.”

Fenn-i iâşe diyecek: “Gayet muntazam, bütün erzakın envâını câmî bir ambardır.”

Fenn-i rızık diyecek: “Yüz binler leziz taamlar beraber, kemâl-i intizam ile içinde pişirilen bir matbah-ı rabbânî ve bir kazan-ı rahmânîdir.”

Fenn-i askeriye diyecek ki: “Arz bir ordugâhtır. Her bahar mevsiminde yeni taht-ı silâha alınmış ve zemin yüzünde çadırları kurulmuş dört yüz bin muhtelif milletler, o orduda bulunduğu hâlde; ayrı ayrı erzakları, ayrı ayrı libâsları, silâhları; ayrı ayrı tâlimatları, terhisâtları, kemâl-i intizamla hiçbirini unutmamaya ve şaşımaya, bir tek Kumandan-ı Âzam'ın emriyle, kuvve-tille, merhametleyle, hazinesiyle gayet muntazam yapılıp, idare ediliyor.”

Ve fenn-i elektrikten sorulsa: “Bu âlem nedir?” Elbette, diyecek: “Bu muhteşem saray-ı kâinatın damı, gayet intizamlı, mizanlı hadsiz elektrik lâmbalarıyla tezyin edilmiştir. Fakat o kadar harika bir intizam ve mizan iledir ki; başta güneş olarak küre-i arzdan bin defa büyük o semâvî lâmbalar, mütemâdiyen yandıkları hâlde muvâzenelerini bozmuyorlar, patlak vermiyorlar, yangın çıkarmıyorlar. Sarfiyatları hadsiz olduğu hâlde, vâridâtları ve gazyağları ve madde-i iştiâlleri nereden geliyor? Neden tükenmiyor? Neden yanmak muvâzenesi bozulmuyor? Küçük bir lâmba dahi muntazam bakılmazsa söner.

Kozmoğrafyaca küre-i arzdan bir milyondan ziyâde büyük ve bir milyon seneden ziyâde yaşayan güneş¹(Hâşiye) kömürsüz, yağsız yandıran; söndürmeyen Hakîm-i Zülcelâl'in hikmetine, kudretine bak. ²سُبْحَانَ اللَّهِ de, güneşin müddet-i ömründe geçen dakikalarının âşirâtı adedince ³مَا شَاءَ اللَّهُ، ⁴بَارَكَ اللَّهُ، ⁵لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ söyle!

Demek bu semâvî lâmbalarda gayet harika bir intizam var ve onlara çok dikkatle bakılıyor. Güyâ o pek büyük ve pek çok kitle-i nariyelerin ve gayet çok kanâdil-i nuriyelerin buhar kazanı ise, harareti tükenmez bir cehennemdir ki onlara nursuz hararet veriyor. Ve o elektrik lâmbalarının makinesi ve merkezî fabrikası, dâimî bir cennettir ki onlara nur ve ışık veriyor. İsm-i Hakem ve Hakîm'in cilve-i âzamıyla, intizamla yanmakları devam ediyor.” Ve hâkezâ...

Bunlara kıyasen, yüzer fennin her birisinin kat'î şehâdetiyle, noksansız bir intizam-ı ekmel içinde hadsiz hikmetler, maslahatlarla bu kâinat tezyin edilmiştir. Ve o harika ve ihatalı hikmetle, mecmû-u kâinata verdiği intizam ve hikmetleri, en küçük bir zîhayat ve bir çekirdekte küçük bir mikyasta dercetmiştir. Ve mâlûm ve bedihîdir ki, intizam ile gayeleri ve hikmetleri ve faydaları takip etmek; ihtiyâr ile, irade ile, kasd ile, meşîet ile olabilir; başka olamaz. İhtiyârsız, iradesiz, kasıtsız, şuursuz esbap ve tabiatın işi olmadığı gibi, müdahaleleri dahi olamaz.

Demek bu kâinatın bütün mevcudâtındaki hadsiz intizâmât ve hikmetleriyle iktiza ettikleri ve gösterdikleri bir Fâil-i Muhtar'ı, bir Sâni-i Hakîm'i bilmemek veya inkâr etmek, ne kadar acîb bir cehalet ve divanelik olduğu tarif edilmez. Evet, dünyada en ziyâde hayret edilecek bir şey varsa, o da bu inkârdır. Çünkü kâinatın mevcudâtındaki hadsiz intizâmât ve hikmetleriyle, vücûd ve vahdetine şâhidler bulunduğu hâlde; O'nu görmemek, bilmemek, ne derece körlük ve cehalet olduğunu, en kör cahil de anlar. Hatta diyebilirim ki

1 (Hâşiye) Acaba dünya sarayını ısıdıran güneş sobasına veyahut lâmbasına ne kadar odun ve kömür ve gazyağı lâzım olduğu hesap edilsin. Her gün yanması için –kozmoğrafyanın sözüne bakılsa– bir milyon küre-i arz kadar odun yığınları ve binler denizler kadar gazyağı gerektir. Şimdi düşün; onu odunsuz, gazsız dâimî ışıklandıran Kadîr-i Zülcelâl'in haşmetine, hikmetine, kudretine güneşin zerrelere adedince ²سُبْحَانَ اللَّهِ، ³مَا شَاءَ اللَّهُ، ⁴بَارَكَ اللَّهُ de.

2 Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim.

3 “Mâşâallah! Allah ne güzel dilemiş ve yapmış!”

4 Allah hayır ve bereketini artırsın.

5 “Allah, o hak Mabuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur.” (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

ehl-i küfrün içinde kâinatın vücûdunu inkâr ettiklerinden ahmak zannedilen sofestâiler, en akıllılarıdır. Çünkü kâinatın vücûdunu kabul etmekle Allah'a ve Hâlık'ına inanmamak kabil ve mümkün olmadığından, kâinatı inkâra başladılar. Kendilerini de inkâr ettiler. "Hiçbir şey yok." diyerek akıldan istifa ederek, akıl perdesi altında sâir münkirlerin hadsiz akılsızlıklarından kurtulup, bir derece akla yanaştılar.

Dördüncü Nokta

Onuncu Söz'de işaret edildiği gibi, bir Sâni-i Hakîm ve gayet hikmetli bir usta, bir sarayın her bir taşında yüzer hikmeti hassasiyetle takip etse, sonra o saraya dam yapmayıp boşu boşuna harap olmasıyla takip ettiği hadsiz hikmetleri zayi etmesini hiçbir zîşuur kabul etmediği ve bir Hakîm-i Mutlak, kemâl-i hikmetinden bir dirhem kadar bir çekirdekten yüzer batman faydaları, gayeleri, hikmetleri dikkatle takip ettiği hâlde; dağ gibi koca ağaca bir dirhem kadar bir tek fayda, bir tek küçük gaye, bir tek meyve vermek için o koca ağacın pek çok masârifini yapmakla, kendi hikmetine bütün bütün zıt ve muhalif olarak müsrifâne bir sefâhet irtikâp etmesi hiçbir cihetle imkânı olmadığı gibi; aynen öyle de, bu kâinat sarayının her bir mevcudâtına yüzer hikmet takan ve yüzer vazife ile teşhiz eden, hatta her bir ağaca meyveleri adedince hikmetler ve çiçekleri adedince vazifeler veren bir Sâni-i Hakîm, kıyâmeti getirmemekle ve haşri yapmamakla, bütün had ve hesaba gelmeyen hikmetleri ve nihâyetsiz vazifeleri manasız, abes, boş, faydasız zayi etmesi, o Kadîr-i Mutlak'ın kemâl-i kudretine acz-i mutlak verdiği gibi, o Hakîm-i Mutlak'ın kemâl-i hikmetine hadsiz abesiyet ve faydasızlığı ve o Rahîm-i Mutlak'ın cemâl-i rahmetine nihâyetsiz çirkinliği ve o Âdil-i Mutlak'ın kemâl-i adaletine nihâyetsiz zulmü vermek demektir. Âdetâ kâinatta herkese görünen hikmet, rahmet, adaleti inkâr etmektir. Bu ise en acîb bir muhâldir ki hadsiz bâtil şeyler, içinde bulunur.

Ehl-i dalâlet gelsin, baksın; gireceği ve düşündüğü kendi kabri gibi kendi dalâletinde ne derece dehşetli bir zulmet, bir karanlık ve yılanların, akreplerin yuvası bir kuyu olduğunu görsün. Ve âhirete iman ise, cennet gibi güzel ve nuranî bir yol olduğunu bilsin, imana girsin.

Beşinci Nokta

İki meseledir.

Birinci Mesele

Sâni-i Zülcelâl, ism-i Hakîm'in muktezasıyla, her şeyde en hafif sureti, en kısa yolu, en kolay tarzı, en faydalı şekli ehemmiyetle takip ettiği gösteriyor ki; israf, abesiyet, faydasızlık fıtratta yoktur. İsrâf ise, ism-i Hakîm'in zıttı olduğu gibi; iktisat, onun lâzımıdır ve düstur-u esasıdır.

Ey iktisatsız, israfçı insan! Bütün kâinatın en esaslı düsturu olan iktisadı yapmadığından, ne kadar hilâf-ı hakikat hareket ettiğini bil! ¹ **كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا** âyeti ne kadar esaslı, geniş bir düsturu ders verdiğini anla!

İkinci Mesele

İsm-i Hakem ve Hakîm, bedâhet derecesinde Resûl-i Ekrem (*aleyhiissalâtu vesselâm*)'ın risaletine delâlet ve istilzam ediyor, denilebilir.

Evet, madem gayet mânidar bir kitap, onu ders verecek bir muallim ister.. ve gayet güzel bir cemâl, kendini görecektir ve gösterecek bir ayna iktiza eder.. ve gayet kemâlde bir sanat, teşhirci bir dellâl ister.

Elbette, her bir harfinde yüzer manalar, hikmetler bulunan bu kitab-ı kebîr-i kâinatın muhatabı olan nev-i insan içinde elbette, bir rehber-i ekmel, bir muallim-i ekber bulunacak. Ta ki, o kitapta bulunan kudsi ve hakikî hikmetleri ders verecek.. belki kâinattaki hikmetlerin vücûdunu bildirecek.. belki kâinatın hilkatindeki makâsıd-ı rabbâniyenin zuhuruna, belki husûlüne vesîle olacak.. ve umum kâinatta Hâlık tarafından gayet ehemmiyetle izhârını irade ettiği kemâl-i sanatını, cemâl-i esmâsını bildirecek, aynadarlık edecek.. ve o Hâlık, bütün mevcudâtla kendini sevdirmek ve zîşuur mahlûklarından mukabele istediğinden, o zîşuurların nâmına birisi o geniş tezâhürât-ı rubûbiyete karşı geniş bir ubûdiyet ile mukabele edip, berr ve bahri cezbeye getirecek, semâvât ve arzı cınlatacak bir velvele-i teşhir ve takdis ile o zîşuurların nazarını, o sanatların Sâni'ine çevirecek.. ve kudsi dersler ve tâlimatla bütün ehl-i aklın kulaklarını kendine çevirecek bir Kur'ân-ı Azîmüştân'la, o Sâni-i Hakem-i Hakîm'in makâsıd-ı ilâhiyesini en güzel bir surette gösterecek.. ve bütün hikmetlerinin tezâhürüne ve tezâhürât-ı cemâliye ve celâliyesine karşı en ekmel bir mukabele edecek bir zât, güneşin vücûdu gibi bu kâinata lâzımdır, zarurîdir. Ve öyle eden ve en ekmel bir surette o vazifeleri yapan,

¹ "Yiyin, için fakat israf etmeyin." (A'râf sûresi, 7/31)

bilmüşâhede Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'dır. Öyle ise güneş ziyâyı, ziyâ gündüzü istilzam ettiği derecede kâinattaki hikmetler, risalet-i Ahmediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) istilzam eder.

Evet, nasıl ki ism-i Hakem ve Hakîm'in cilve-i âzamı ile, âzamî derecede risalet-i Ahmediye'yi iktiza ediyor; öyle de esmâ-yı hüsnâdan Allah, Rahmân, Rahîm, Vedûd, Mün'im, Kerîm, Cemîl, Rab gibi çok isimlerin her biri, kâinatta görünen bir cilve-i âzamla, âzamî derecede ve mertebe-i kat'iyette risalet-i Ahmediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) istilzam ederler.

Meselâ ism-i Rahmân'ın cilvesi olan rahmet-i vâsia, o Rahmeten li'l-âlemîn ile tezâhür eder. ve ism-i Vedûd'un cilvesi olan tahabbüb-ü ilâhî ve taarruf-u rabbânî, o Habib-i Rabbi'l-âlemîn ile netice verir, mukabele görür. ve ism-i Cemîl'in bir cilvesi olan bütün cemâller, yani cemâl-i Zât, cemâl-i esmâ, cemâl-i sanat, cemâl-i masnûât dahi, o ayna-yı Ahmediye'de görülür, gösterilir. ve haşmet-i rubûbiyetin ve saltanat-ı ulûhiyetin cilveleri dahi, o dellâl-ı saltanat-ı rubûbiyet olan Zât-ı Ahmediye'nin risaletiyle bilinir, görünür, anlaşılır, tasdik edilir ve hâkezâ... Bu misaller gibi ekser esmâ-yı hüsnânın her biri, risalet-i Ahmediye'ye birer parlak burhandır.

Elhâsıl: Madem kâinat mevcuttur ve inkâr edilmiyor; elbette, kâinatın renkleri, zînetleri, ışıkları, ziyâları, sanatları, hayatları, râbitaları hükmünde olan hikmet, inâyet, rahmet, cemâl, nizam, mizan, zînet gibi meşhud hakikatler, hiçbir cihetle inkâr edilmez. Madem bu sıfatların, fiillerin inkârı mümkün değildir; elbette, o sıfatların mevsufu ve o fiillerin fâili ve o ziyâların güneşi olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd, Hakîm, Kerîm, Rahîm, Cemîl, Hakem, Adl dahi hiçbir cihetle inkâr edilmez ve inkârı kabil olmaz. Ve elbette, o sıfatların ve o fiillerin medar-ı zuhurları, belki medar-ı kemâlleri, belki medar-ı tahakkukları olan rehber-i ekber, muallim-i ekmel ve dellâl-ı âzam ve tilsim-ı kâinatın keşşâfı ve ayna-yı samedânî ve habib-i rahmânî olan Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın risaleti hiçbir cihetle inkâr edilmez. Âlem-i hakikatin ve hakikat-i kâinatın ziyâları gibi, bunun risaleti dahi kâinatın en parlak bir ziyâsıdır.

عَلَيْهِ وَعَلَى إِلِهِ وَصَحْبِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بَعْدَ عَاشِرَاتِ الْأَيَّامِ وَذَرَاتِ الْأَنَامِ¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Günlerin âşireleri ve mahlûkatın zerreleri sayısınca O'na, âl ve ashabına salât ve selâm olsun.

² “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Otuzuncu Lem'a'nın Dördüncü Nüktesi

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ¹

âyetinin bir nüktesi ve Vâhid ve Ehad isimlerini tazammun eden bir İsm-i Âzam veya İsm-i Âzam'ın altı nurundan bir nuru olan “Ferd” isminin bir cilvesi, Şevvâl-i Şerif'te Eskişehir Hapishânesi'nde bana göründü. O cilve-i âzâmın tafsîlâtını Risale-i Nur'a havale edip, burada muhtasar “Yedi İşaret”le, İsm-i Ferd'in tecelli-i âzamıyla gösterdiği tevhid-i hakikiyi, gayet muhtasar beyân edeceğiz.

Birinci İşaret

Ferd ism-i âzamı, âzamî bir tecelli ile kâinatın hey'et-i mecmûasına ve her bir nev'ine ve her bir ferdine birer sikke-i tevhid, birer hâtem-i vahdâniyet koyduğunu, Yirmi İkinci Söz ile Otuz Üçüncü Mektup tafsilen göstermişlerdir. Burada yalnız üç sikkeye işaret edeceğiz.

Birinci Sikke

Ferdiyet cilvesi, kâinat yüzünde öyle bir sikke-i vahdet koymuştur ki, kâinatı tecezzi kabul etmez bir küll hükmüne getirmiştir. Bütün kâinata tasarruf edemeyen bir zât, hiçbir cüzüne hakikî mâlik olamaz. O sikke de şudur: Kâinatın mevcûdâtı, envâları, en muntazam bir fabrika çarkları gibi birbirine muâvenet eder; birbirinin vazifesini tekmile çalışır. Öyle bir tesânüd, öyle birbirine muâvenet, öyle birbirinin sualine cevap vermek ve birbirinin imdâdına koşmak ve birbirine sarılmak, birbiri içine girmek sûretiyle öyle bir vahdet-i vücud teşkil ediyorlar ki; bir insanın cesedindeki unsurlar gibi, birbirinden kâbil-i tefrik olmaz. Bir unsurun dizginini tutan, umumun dizginlerini tutamazsa, o tek unsurun dizginini zabt edemez.

İşte kâinatın sîmasındaki bu teâvün, tesânüd, tecâvüb, teânuh; pek parlak bir sikke-i kübrâ-yı vahdettir.

¹ “De ki: O, Allah'tır, gerçek İlah'tır ve Birdir.” (İhlâs sûresi, 112/1)

İkinci Sikke

Zeminin yüzünde ve bahar sîmasında öyle bir parlak hâtem-i ehadiyet ve sikke-i vahdâniyet İsm-i Ferd'in cilvesiyle görünüyor ki, küre-i arzın yüzünde bütün zîhayatı bütün efrâdıyla ve ahvâl ve şuûnâtıyla idare etmeyen ve umumunu birden görmeyen ve bilmeyen ve îcâd etmeyen bir zât, îcâd cihetinde hiçbir şeye karışmadığını isbât ediyor. O sikke de şudur:

Zeminin yüzünde madenî maddelerin, unsurların ve câmidat mahlûkâtın gayet muntazam, fakat gizli sikkelerinden kat-ı nazar; yalnız iki yüz bin hayvanât tâifelerinin ve iki yüz bin nebatât envânının atkı ipleriyle dokunan nakışlı şu sikkeye bak ki: Birden bahar mevsiminde, zeminin yüzünde, birbiri içinde, beraber, ayrı ayrı şekilleri, ayrı ayrı hizmetleri, ayrı ayrı rızıkları, ayrı ayrı cihâzâtları; hiçbirini şaşırmayarak, yanlış etmeyerek, nihayet karışıklık içinde nihayet derecede temyiz ve tefrik ile, gayet hassas bir mîzanla her bir şeye lâzım olan her şeyleri külfetsiz tam vaktinde umulmadığı yerden verildiğini gözümüzle gördüğümüzden, zeminin sîmasında o keyfiyet, o tedbir, o idare öyle bir hâtem-i vahdâniyet ve öyle bir sikke-i ehadiyettir ki; bütün o mevcûdâtı birden, hiçten îcâd edip beraber idare etmeyen bir zât; rubûbiyet ve îcâd cihetiyle hiçbir şeye karışamaz. Çünkü karışmış olsa, o hadsiz geniş müvâzene-i idare bozulacak. Fakat insanların o kavânin-i rubûbiyetin hüsn-ü cereyânlarına yine emr-i ilâhî ile surî bir hizmeti var.

Üçüncü Sikke

İnsanın yüzünde... Belki, insanın yüzü öyle bir sikke-i ehadiyettir ki, Âdem zamanından tâ Kıyamete kadar gelmiş ve gelecek bütün efrâd-ı insâniye birden nazar-ı mütalâasında bulunmayan; ve her birine karşı o tek yüzde birer alâmet-i farika koymayan ve o küçük yüzde hadsiz alâmet-i farika bırakmayan bir sebep, bir tek insanın yüzündeki hâtem-i vahdâniyete îcâd cihetiyle el uzatamaz. Evet insanın yüzüne o sikkeyi koyan Zât, elbette bütün efrâd-ı insâniye nazar-ı şuhûdunda ve dâire-i ilmindedir ki, her bir insanın sîması göz, kulak, ağız gibi âzâ-yı esasîde birbirine benzediği hâlde, birer alâmet-i farika ile, hiçbirisine tamam benzemez. Nasıl ki o sîmada göz, kulak gibi âzâların umum efrâdında birbirine benzediği, o nev-i insanın Sâni'i bir, Vâhid olduğuna şehâdet eden bir sikke-i tevhiddir; öyle de, hukûk-u insâniyenin muhafazası için sâir envân fevkinde olarak, o sîmalarda birbirine iltibâs olmamak ve birbirinden tefriki için, hikmetli pek çok alâmet-i farika ile iftirâkları, o Sâni-i Vâhid'in iradesini, ihtiyarını ve meşîetini göstermekle beraber, ayrı

ve çok dakîk bir sikke-i ehadiyet oluyor ki; bütün insanları, hayvanları, belki kâinatı halk etmeyen bir zât, bir sebep o sikkeyi koyamaz.

İkinci İşaret

Kâinatın âlemleri, envâları ve unsurları öyle birbiri içine girift olarak girmiştir ki, kâinatın hey'et-i mecmûasına mâlik olmayan bir sebep, hiçbir nev'ine, hiçbir unsuruna hakikî tasarruf edemez. Âdetâ İsm-i Ferd'in cilve-i vahdeti, bütün kâinatı bir vahdet içine almış; her şey o vahdeti ilân ediyor.

Meselâ: Bu kâinatın lâmbası olan güneşin bir olması, umum kâinat birinin olmasına işaret ettiği gibi; zîhayatların çevik ve çalak hizmetçileri olan hava unsuru bir olması; ve aşçıları olan ateş bir olması; ve zemin bahçesini sulayan bulut süngeri bir olması; ve umum zîhayatın imdâdına yetişen yağmur bir olması ve her yere yetişmesi; ve ekser hayvanât ve nebatât tâifelerinin her birisi umum zemin yüzünde serbest yayılmaları, vahdet-i nev'iyeleri ve meskenleri bir bulunması; gayet kat'î bir sûrette işaretler, şehâdetlerdir ki, meskenleri ile beraber umum o mevcûdât, bir tek Zât'ın malı olduğuna delâlet ederler.

İşte buna kıyâsen, bütün kâinatın böyle birbirine girift olan envâları mecmû-u kâinatı öyle bir küll hükmüne getirmiştir ki, îcâd cihetiyle tecezzi kabul etmez. Umum kâinata hükmü geçmeyen bir sebep, rubûbiyet cihetiyle ve îcâd keyfiyetiyle hiçbir şeye hükmedemez ve bir tek zerreye rubûbiyetini dindiremez.

Üçüncü İşaret

İsm-i Ferd'in tecelli-i âzamıyla kâinatı birbiri içinde hadsiz mektubât-ı samedaniye hükmüne getirip, her mektupta hadsiz hâtem-i vahdâniyet ve pek çok mühr-ü ehadiyet basılmış gibi, her bir mektubun kelimâtı adedince ehadiyet mühürlerini taşıyor ve o mühürlerin adedince Kâtibini gösteriyor. Evet her bir çiçek, her bir meyve, her bir ot, hattâ her bir hayvan, her bir ağaç birer mühr-ü ehadiyet ve birer sikke-i samediyet olduklarını ve bulundukları mekân ise bir mektup sûretini alması cihetiyle her biri bir imza şeklini alır; o mekânın kâtibini gösteriyor.

Meselâ: Bir bahçede bir sarı çiçek, o bahçe nakkaşının bir mührü hükmündedir. O çiçek mührü kimin ise, bütün zemin yüzündeki o nevi çiçekler, o Zât'ın kelimeleri hükmünde olduğuna ve o bahçe dahi O'nun yazısı olduğuna

na, açık bir sûrette delâlet ediyor. Demek oluyor ki; her bir şey, umum eşyayı Hâlıkına isnâd edip, âzamî bir tevhide işaret ediyor.

Dördüncü İşaret

İsm-i Ferd'in cilve-i âzamı güneş gibi zâhir olmakla beraber, vücub derecesinde bir mâkûliyet ve hadsiz bir kolaylıkla kabul edilir. Ve o cilvenin muhalifi ve zıddı olan şirk, nihayet derecede müşkül ve akıldan gayet derecede uzak, belki muhâl ve mümtenî derecesinde olduğunu isbât eden çok bürhânlar, Risale-i Nur'un eczâlarında beyân edilmiş. Şimdilik o delillerdeki o noktaların tafsîlâtını o risalelere havale edip, yalnız "Üç Nokta"sını burada beyân edeceğiz.

Birincisi

Onuncu ve Yirmi Dokuzuncu Sözlerin âhirlerinde icmâlen ve Yirminci Mektup'un âhirinde tafsilen gayet kat'î bürhânlar ile isbât etmişiz ki, Zât-ı Ferd ve Ehad'in kudretine nisbeten en büyük şeyin îcâdı, en küçük bir şey gibi kolaydır. Bir baharı, bir çiçek gibi sühûletle halk eder. Binler haşrın nûmûnelerini her baharda gözümüz önünde kolaylıkla îcâd eder. Büyük bir ağacı, küçük bir meyve gibi rahatça idare eder. Eğer müteaddit esbaba havale edilse, her bir meyve, bir ağaç kadar masraflı ve müşkülâtlı ve bir çiçek, bir bahar kadar zahmetli ve suûbetli olur.

Evet, nasıl ki bir ordunun teşhizat-ı askeriyesi bir kumandanın emriyle bir fabrikada yapılsa; o ordunun teşhizatı, âdetâ bir tek neferin teşhizatı gibi kolaylaşır; eğer her neferin cihâzâtı ayrı ayrı fabrikada yapılsa ve idare-i askeriyesi vahdetten kesrete girse; o vakit her bir nefer, ordu kadar fabrikalar ister. Aynen öyle de eğer her şey Zât-ı Ferd ve Ehad'e verilse; bütün bir nev'in hadsiz efrâdı, bir tek ferd gibi kolay olur.¹ Eğer esbaba verilse; her bir ferd, o nev' kadar müşkülâtlı olur.

Evet, vahdet de, ferdiyet de; her şeyin o Zât-ı Vâhid'e intisabıyla olur ve O'na istinâd eder. Ve bu istinâd ve intisap ise; o şey için hadsiz bir kuvvet, bir kudret hükmüne geçebilir. O vakit, küçük bir şey, o intisap ve istinâd kuvvetiyle, binler derece kuvvet-i şahsiyesinin fevkinde işler görebilir, neticeler verebilir. Ve çok kuvvetli olan Ferd ve Ehad'e istinâd ve intisap etmeyen bir

¹ Bkz.: Lokman sûresi, 31/28; Yâsîn sûresi, 36/82.

şey, kendi şahsî kuvvetine göre, küçük işler görebilir ve neticesi ona göre küçüldür.

Meselâ: Nasıl ki başıbozuk, gayet cesur, kuvvetli bir adam, kendi cephânesini ve zahîresini beraberinde ve belinde taşımaya mecbur olduğundan, ancak on adam düşmanına karşı muvakkat dayanabilir. Çünkü şahsî kuvveti o kadar eser gösterebilir. Fakat, askerlik tezkeresiyle bir kumandan-ı âzama intisap ve istinâd eden bir adam; kendi menâbi-i kuvvetini ve erzak deposunu kendisi çekmediği ve taşımaya mecbur olmadığı için, o intisap ve istinad, onun için tükenmez bir kuvvet, bir hazine hükmüne geçtiğinden; mağlûp düşen düşman ordusunun bir müşirini, belki binler adamla beraber, o intisap kuvvetiyle esir edebilir.

Demek vahdette, ferdiyette; bir karınca bir Firavun'u, bir sinek bir Nemrud'u, bir mikrop bir cebbarı o intisap kuvvetiyle mağlûp edebildiği gibi; nohut tanesi küçüklüğünde bir çekirdek dahi dağ gibi heybetli bir çam ağacını omuzunda taşıyabilir. Evet, nasıl ki bir kumandan-ı âzam, bir neferin imdâdına bir orduyu gönderebilir haysiyetiyle ve o neferin arkasında bir orduyu tahşid edebildiği cihetiyle; o nefer, bir ordu kendisinin arkasında mânen bulunuyor gibi bir kuvvet-i mâneviye ile pek büyük işlere, kumandanı nâmına mazhar olur. Öyle de, Sultan-ı Ezelî, Ferd ve Ehad olduğundan hiçbir cihetle ihtiyaç yok, eğer faraza ihtiyaç olsa her şeyin imdâdına bütün eşyayı gönderir ve her bir şeyin arkasına kâinat ordusunu tahşid eder ve her bir şey kâinat kadar bir kuvvete dayanır ve her bir şeye karşı bütün eşya –faraza eğer ihtiyaç olsa– o Kumandan-ı Ferd'in kuvveti hükmüne geçebilir. Eğer ferdiyet olmazsa, her bir şey bütün bu kuvveti kaybeder, hiç hükmüne sukût eder; neticeleri dahi hiçe iner.

İşte, gözümüzle her vakit müşâhede ettiğimiz bu çok hârika eserlerin gayet küçük ehemmiyetsiz şeylerden tezâhürü, bilbedâhe ferdiyet ve ehadiyeti gösteriyor.¹ Yoksa her şeyin neticesi, meyvesi, eseri; o şeyin maddesi ve kuvveti gibi küçülerek hiçe inecekti. Ve gözümüz önündeki gayet kıymetli şeylerin gayet derecede ucuzluğu ve nihayet derecede mebzuliyeti, hiç kalmayacaktı. Şimdi kırk para ile alacağımız bir kavunu, bir narı; kırk bin lira ile de yiyemezdik.

¹ Meselâ; insan gibi mükemmel bir varlığın, basit bir sudan yaratılması (Mürselât sûresi, 77/20); içenlerin boğazından afiyetle geçen süt gibi güzel bir gıdanın, davarların karınlarındaki işkembe ile kan arasında süzülmesi (Nahl sûresi, 16/66); insanlar için şifa olan bal gibi bir şerbetin, arının karnından çıkartılması (Nahl sûresi, 16/69)...

Evet dünyadaki bütün sühûlet, bütün ucuzluk, bütün mebzuliyet; vahdet-ten gelir ve ferdiyete şehâdet eder.

İkinci Nokta

Mevcûdât iki vecihle îcâd ediliyor. Biri; “ibdâ’ ve ihtirâ” tâbir edilen hiç-ten îcâddır. Diğeri; “inşâ ve terkiib” tâbir edilen mevcud olan anâsır ve eşya-dan toplamak sûretiyle ona vücud vermektir. Eğer cilve-i ferdiyete ve sırr-ı ehadiyete göre olsa, hadsiz derece bir sühûlet, belki vücub derecesinde bir kolaylık olur. Eğer ferdiyete verilmezse, hadsiz derece müşkül ve gayr-i mâkul, belki imtinâ derecesinde bir suûbet olacak. Hâlbuki kâinattaki mevcûdât, nihayet derecede külfetsiz olarak ve sühûletle ve kolaylıkla gayet mükemmel bir sûrette vücuda gelmeleri, cilve-i ferdiyeti bilbedâhe gösteriyor ve her şey doğrudan doğruya Zât-ı Ferd-i Zülcelâl’in sanatı olduğunu isbât ediyor.

Evet, eğer eşya Ferd-i Vâhid’e verilse, bir kibrit çakar gibi, eserleriyle azameti anlaşılan o nihayetsiz kudretiyle hiçten îcâd eder ve ihâtalı nihayetsiz ilmiyle her şeye mânevî bir kalıp hükmünde bir miktar tâyin eder. Ve o ayna-yı ilmindeki her şeyin sûretine ve plânına göre kolayca her bir şeyin zerreleri o kalıb-ı ilmî içine yerleşir, muntazaman vaziyetlerini muhafaza ederler.

Eğer etraftan zerreleri toplamak lâzım gelse de, ilmî kanunların ve kudretin ihâtalı düsturları cihetiyle; o zerrelere, kanun-u ilmî ve sevk-i kudretî ile bağlanmaları haysiyetiyle mutî bir ordunun neferatı gibi muntazaman kanun-u ilmî ve sevk-i kudretî ile gelip o şeyin vücudunu ihâta eden kalıb-ı ilmî ve miktar-ı kaderî içine girip kolayca vücudunu teşkil ederler. Belki aynadaki aksin fotoğraf vasıtasıyla kâğıt üstüne vücud-u hâricî giymesi veyahut görünmeyen bir yazı ile yazılan bir mektuba gösterici maddeyi sürmekle görünmesi gibi, Ferd-i Vâhid’in ilm-i ezelişinin aynasında bulunan mâhiyet-i eşya ve suver-i mevcûdâta gayet sühûletle, kudret onlara vücud-u hâricî giydiren ve âlem-i mânâdan âlem-i zuhûra getirir, gözlere gösterir.

Eğer Ferd-i Vâhid’e verilmezse, bir sineğin vücudunu rûy-u zeminin etrafından ve anâsırından gayet hassas bir mîzanla toplamak, âdetâ yeryüzünü ve unsurları eleyip her taraftan o mahsus vücudun mahsus zerrelere getirerek sanatlı vücudunda muntazam yerleştirmek için maddî kalıp, belki âzâları adedince kalıplar bulunmak ve o vücuddaki duygular ve rûh gibi ince, dakik, mânevî letâîfi dahi mîzan-ı mahsusla mânevî âlemlerden celb etmek lâzım gelir. İşte bu sûrette bir sineğin îcâdı, kâinat kadar müşkülâtlı olur; yüz derece

müşkül müşkül içinde, belki muhâl muhâl içinde olacak. Çünkü Hâlık-ı Ferd'den başka hiçbir şey, hiçten ve ademden icâd edemediğine bütün ehl-i din ve ehl-i fen ittifak ediyorlar. Öyle ise, esbab ve tabiata havale edilse, her şeye, ekser eşyadan toplamak sûretiyle vücud verilebilir.

Üçüncü Nokta

Eğer bütün eşya, bir Zât-ı Ferd-i Vâhid'e verilse, bir tek şey gibi kolay olmasına; eğer esbaba ve tabiata havale edilse, bir tek şeyin vücudu, umum eşya kadar müşkülâtlı olduğuna işaret eden, başka risalelerde izah edilen bir-iki temsili, muhtasaran beyân edeceğiz.

♦ *Meselâ:* Bir zâbite, bin nefere âit vaziyet ve idare havale edilse ve bir nefer de on zâbitin idaresine verilse, o bir neferin idaresi, bir taburun idaresinden on derece daha müşkülâtlı olur. Çünkü ona emredenler, birbirine mâni olurlar; bir keşmekeş ile o nefer hiçbir istirahat yüzünü görmeyecek. Hem bir taburdan matlup vaziyet ve netice, bir tek zâbite havale edilse; külfetsiz, kolayca o neticeyi istihsal eder ve o vaziyeti verebilir. Eğer o vaziyeti almayı ve o neticeyi istihsal etmeyi, o taburdaki başsız, âmirsiz, çavuşsuz neferata havale edilse, o matlup vaziyeti ve neticeyi almak için çok karışıklık içinde münakaşalarla ancak nâkıs bir sûreti, müşkülâtla tahsil edebilir.

♦ *İkinci Temsil:* Meselâ, Ayasofya gibi kubbeli bir câmiin kubbesindeki taşlarını durdurmak vaziyeti ve muallâkta durdurması bir ustaya verilse, o vaziyeti onlara kolayca verebilir. Eğer o vaziyete girmesi, taşlara havale edilse, her bir taş umum taşlara hem hâkim-i mutlak, hem mahkûm-u mutlak olmak lâzım gelir. Tâ ki, birbirine baş başa verip, muallâkta durabilsinler. O hâlde o ustanın kolayca gördüğü işini görmek için yüz usta kadar, yüz derece işinden daha ziyâde işler görülecek, sonra o vaziyetler alınacak.

♦ *Üçüncü Temsil:* Meselâ, küre-i arz, Zât-ı Ferd-i Vâhid'in bir memuru, bir nefer olduğundan, yalnız o bir tek nefer, o tek Zât'ın tek emrini dinlediği için, mevsimlerin husûlü ve gece ve gündüz vakitlerinin vücudu ve semâvât-taki ulvî ve haşmetli harekâtın zuhûru ve sinemavarî semâvî levhaların tebdili gibi neticeleri istihsal için arz gibi bir tek nefer, bir tek Zât'ın bir tek emrini almakla, o vazifenin neşesinden gelen bir câzibe ile meczup mevlevî gibi semâa kalkar, bütün o muhteşem neticelerin husûlüne ve zuhûruna vesîle olur. Güyâ o tek nefer, kâinat yüzündeki muhteşem manevraya bir kumandanlık eder.

Eğer hâkimiyet-i ulûhiyeti ve saltanat-ı rubûbiyeti umum kâinatı ihâta eden ve hüküm ve emri umum mevcûdâta geçen bir Zât-ı Ferd'e verilmezse; o hâlde o neticeleri, o semâvî manevrayı ve arzî mevsimleri tahsil etmek için küre-i arzdan bin defa büyük milyonlarla yıldızlar ve küreler, milyonlar sene uzun bir mesafeyi her yirmi dört saatte, her bir senede gezmekle o neticeler gösterilebilir.

İşte, küre-i arz gibi bir tek memur, meczup bir mevlvî gibi mihveri ve medârı üstünde iki hareketle hâsıl olan o haşmetli neticelerin husûlü ise, vah-dette ne derece hadsiz sühûlet olduğuna bir misâl olması gibi, aynı neticeleri kazanmak için milyonlar defa o hareketten daha müşkül ve hadsiz uzun yollar ile o neticeleri kazanmak ne derece müşkülâtlı, belki muhâl olduğuna; şirk ve küfrün yolunda ne derece muhaller, bâtil şeyler bulunduğu misâldir.

Esbaba tapanların ve tabiat-perestlerin cehâletlerine bu misâl ile bak. Meselâ: "Bir zât hârîka bir fabrikanın veya acîp bir saatin veya muhteşem bir sarayın veya mükemmel bir kitabın gayet muntazam bir sûrette eczâlarını, çarklarını fevkalâde sanatıyla hazır ettikten sonra, kendisi kolayca o eczâları terki edip işletmeyerek, belki çok uzun masraflarla o eczâları kendi kendine işlemek ve o usta yerine fabrikayı, sarayı, saati yapmak, kitabı yazmak için her bir cüzü, her bir çarkı, hattâ kâğıdı, kalemi birer hârîka makine hükmüne getiriyor. Ve teşhirini çok istediği bütün hünerlerini, kemâlâtını izhâra vesîle olan o üstadlığını ve sanatını onlara havale ediyor." diye zannetmek, ne derece akıldan uzak ve cehâlet olduğunu anlarsın! Aynen öyle de; esbaba ve tabiatlara îcâd isnâd edenler, muzaaf bir cehâlete düşerler. Çünkü tabiatların ve sebeplerin üstünde dahi gayet muntazam bir eser-i sanat var; onlar da sâir mahlûkat gibi masnûdurlar. Onları öyle yapan Zât, onların neticelerini dahi yapar, beraber gösteriyor. Çekirdeği yapan, onun üstünde ağacı o yapar; ve ağacı yapan, onun üstünde meyveleri dahi o îcâd eder. Yoksa ayrı ayrı tabiatların, sebeplerin vücuda gelmeleri için, yine muntazam başka tabiatları, sebepleri isteyecekler. Ve hâkezâ gitgide nihayetsiz, mânâsız, imkânsız bir silsile-i mevhumatı mevcut kabul etmek lâzım gelir. Bu ise, cehâletlerin en antikasıdır.

Beşinci İşaret

Çok yerlerde kat'î delillerle isbât etmişiz ki, hâkimiyetin en esaslı hâssası; istiklâldir, infiraddır. Hattâ hâkimiyetin zayıf bir gölgesi; âciz insanlarda dahi,

istiklâliyetini muhafaza etmek için, gayrın müdahalesini şiddetle reddeder ve kendi vazifesine başkasının karışmasına müsaade etmez. Çok padişahlar bu redd-i müdahale haysiyetiyle masum evlâdlarını ve sevdiği kardeşlerini merhametsizce kesmişler. Demek, hakikî hâkimiyetin en esaslı hâssası ve infikâk kabul etmez bir lâzımı ve dâimî bir muktezâsı; istiklâldir, infiraddır, gayrın müdahalesini reddir.

İşte, bu çok esaslı hâssa içindir ki, rubûbiyet-i mutlaka derecesindeki hâkimiyet-i ilâhiye, gayet şiddetle şirki ve iştiraki ve müdahale-i gayrı reddettiğinden, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân dahi, gayet hararetle ve şiddetle ve pek çok tekrar ile tevhidi gösterip; şirki, iştiraki azım tehditlerle reddediyor.

İşte, rubûbiyetteki hâkimiyet-i ilâhiye, tevhid ve vahdeti kat'î bir sûrette iktizâ ettiği ve gayet kuvvetli bir dâi'yi ve gayet şiddetli bir mukteziyi gösterdiği gibi, kâinat yüzündeki nihayet derecede mükemmel ve mecmû-u kâinattan, yıldızlardan tut tâ nebatât, hayvanât, meâdin... tâ cüz'iyat ve efrâda ve zerrelere kadar görünen intizam-ı ekmel ve insicam-ı ecmel; o ferdiyete, o vahdete hiçbir cihetle şüphe getirmez bir şâhid-i âdil, bir bürhân-ı bâhirdir. Çünkü gayrın müdahalesi olsa, bu gayet hassas nizam ve intizam ve müvâzene-i kâinat elbette bozulacaktı ve intizamsızlık eseri görünecekti. لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا أَتَيْنَاكَ بَشَرًا مِّنْ قَبْلِكَ لَتَنفَذُوا بَصَرَنَا ۚ (Enbiyâ sûresi, 22) âyetinin sırrıyla, bu hârika mükemmel nizam-ı kâinat karışacaktı ve fesâda girecekti.

Hâlbuki فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِنْ فُطُورٍ ۚ (Enbiyâ sûresi, 21) âyetiyle zerrâtta tâ seyyârâta, ferşten tâ arşa kadar hiçbir cihetle kuşur ve noksan ve müşevveşiyet eseri görülmediğinden, gayet parlak bir sûrette, bu nizam-ı kâinat ve şu intizam-ı mahlûkat ve şu müvâzene-i mevcûdât, İsm-i Ferd'in cilve-i âzamını gösterip vahdete şehâdet eder.

Hem cilve-i ehadiyet sırrıyla, en küçük bir zîhayat mahlûk, kâinatın bir misâl-i musağğarası ve küçük bir fihristesi hükmünde olduğundan; o tek zîhayata sahip çıkan, bütün kâinatı kabza-yı tasarrufunda tutan Zât olabilir. Ve bir çekirdek, hilkatçe bir ağaçtan geri olmadığı; ve bir ağaç, küçük bir kâinat hükmünde olduğu, her bir zîhayat dahi, küçük bir kâinat ve küçük bir âlem hükmünde olduğundan; bu sırr-ı ehadiyet cilvesi, şirk ve iştiraki muhâl derecesine getiriyor.

¹ "Eğer gökte ve yerde, Allah'tan başka ilâhlar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu." (Enbiyâ sûresi, 21/22)

² "Çevir de bak gözünü, görebilir misin bir kusur?!" (Mülk sûresi, 67/3)

Bu kâinat, o sır ile, değil yalnız tecezzi kabul etmez bir külldür; belki mâhiyetçe, inkısam ve iştiraki ve tecezzisi imkânsız ve müteaddit elleri kabul etmez bir küllî hükmüne geçtiğinden; ondaki her bir cüz', bir cüz'î ve bir ferdî hükmünde; ve o küll dahi, bir küllî hükmünde olduğundan, hiçbir cihetle iştirakin imkânı olmuyor. Bu İsm-i Ferd'in cilve-i âzamı; hakikat-i tevhidi, bu sırr-ı ehadiyetle bedahet derecesinde isbât ediyor.

Evet, kâinatın envâları birbiri içine girift olması ve kenetleşmesi ve her birinin vazifesi umuma baktığı cihetle; kâinatı rubûbiyet ve icâd noktasında tecezzi kabul etmez bir küll hükmüne getirdiği misillü; kâinatta faaliyet gösteren ef'âl-i umumiye-i muhîta dahi, birbirinin içinde tedahül cihetiyle, yani meselâ hayat vermek fiili içinde, aynı anda iâşe ve terzik fiili görünüyor. Ve o iâşe, ihyâ fiilleri içinde aynı zamanda o zîhayatın cesedini tanzim, teşhiz fiilleri müşâhede olunuyor. Ve o iâşe, ihyâ, tanzim, teşhiz fiilleri içinde; aynı vakitte tasvir, terbiye ve tedbir fiilleri nazara çarpıyor. Ve hâkezâ, böyle muhît ve umumî ef'âlin birbiri içine tedahülü ve girift olması ve ziyâdaki yedi renk gibi imtizaç belki ittihâd etmesi haysiyetiyle ve o ef'âlin her biri mâhiyetçe bir birlik ve vahdet içinde ekser mevcûdâta ihâtası ve şümûlü ve vahdanî birer fiil olduğundan, her hâlde fâilinin bir tek Zât olması ve her biri umum kâinatı istila etmesi ve sâir ef'âl ile muâvenettarâne birleşmesi itibâriyle, kâinatı tecezzi kabul etmez bir küll hükmüne getirdiği gibi; zîhayat mahlûkların her birisi, kâinatın bir çekirdeği, bir fihristesi, bir nümûnesi hükmünde olduğundan, kâinatı rubûbiyet noktasında tecezzi ve inkısamı imkân hâricinde bir küllî hükmüne getirmiştir.

Demek kâinat öyle bir külldür ki; bir cüz'e rab olmak, umum o külle rab olmakla olur. Ve öyle bir küllüddür ki; her bir cüz', bir ferd hükmüne geçip, bir tek ferde rubûbiyetini dinlettirmek, umum o küllîyi musahhar etmekle olabilir.

Altıncı İşaret

Ferdîyet-i rabbâniye ve vahdet-i ilâhiye, bütün kemâlâtın¹(Hâşiye) medârı, esası olduğu ve kâinatın hilkatindeki hikmetlerin ve maksadların menşei ve madeni olduğu gibi, zîşuûr ve zîaklın, hususan insanların metalibinin ve

1 (Hâşiye) Hattâ hadsiz kemâl ve cemâl-i ilâhînin tahakkukuna en zâhir bürhân ve en kuvvetli bir delil, vahdettir. Çünkü kâinatın Sâni'i, Vâhid-i Ehad bilirse, bütün kâinattaki kemâlât ve cemâller, o Sâni-i Vâhid'de bulunan kudsi kemâlâtın ve cemâllerin gölgeleri ve cilveleri ve işaretleri ve tereşşuhâtları olduğu bilinecek. Yoksa kâinatın kemâlâtı ve cemâlleri, mahlûkata ve şuûrsuz bir kısım esbaba âit kalacaktı. O vakit akl-ı beşer nazarında kemâlât-ı ilâhiyenin hazine-i sermediyesi anahtarsız, meçhul kalırdı.

arzularının husûl bulmasının menbâi ve çâre-i yegânesidir. Eğer ferdiyet olmazsa, beşerin bütün metalip ve arzuları sönecek. Hem hilkat-i kâinatın neticeleri hiçe inecek, hem mevcut ve muhakkak olan ekser kemâlâtın in'ida-mına vesîle olacak.

Meselâ: İnsanda en şedid ve sarsılmaz ve aşk derecesinde bir arzu-yu bekâ var. Ve o matlabı vermek için, bütün kâinatı sırr-ı ferdiyetle kabzasında tutan¹ ve bir menzili kapayıp öbür menzili açmak gibi kolay bir sûrette dünyayı kapayıp âhireti açabilir bir Zât, o arzu-yu bekâyı yerine getirebilir. Ve bu arzu gibi, ebede uzanmış ve kâinatın etrafına yayılmış, beşerin binler arzuları, sırr-ı ferdiyete ve hakikat-i tevhide bağlıdırlar. Eğer o ferdiyet olmazsa; onlar olmaz, akım kalırlar. Ve vahdetle bütün kâinata birden tasarruf eden bir Zât-ı Ferd olmazsa, o matlablar yerine gelmez. Faraza gelse de çok nâkis olur.

İşte bu sırr-ı azîm içindir ki, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, tevhid ve ferdiyeti pek çok tekrar ile, kuvvetli bir hararetle, yüksek bir halâvetle ders verdiği gibi; bütün enbiyâ ve asfiyâ ve evliyâ en büyük zevklerini ve saâdetlerini; kelime-i tevhid olan **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**² 'da buluyorlar.

Yedinci İşaret

İşte bu tevhid-i hakikîyi bütün merâtibiyle en mükemmel bir sûrette ders veren, isbât eden, ilân eden Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın risâleti, elbette o tevhidin kat'iyeti derecesinde sâbit olmak lâzım gelir. Çünkü madem dâire-i vücudun en büyük hakikati olan tevhidi bütün hakâikiyle o Zât ders veriyor; elbette tevhidi isbât eden bütün bürhânlar, dolayısıyla O'nun risâletini ve vazifesinin hakkaniyetini ve dâvâsının doğruluğunu dahi kat'î isbât eder denilebilir. Evet, böyle binler hakâik-i âliye-yi cem' eden, ferdiyet ve vahdâniyeti hakıyla keşfedip ders veren bir risâlet; gayet kat'î bir sûrette o tevhid, o ferdiyetin muktezâsıdır ve lâzımıdır. Onlar, onu her hâlde isterler.

İşte, o vazifeyi tam tamına yerine getiren Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın şahsiyet-i mâneviyesinin derece-i ehemmiyetine ve ulviyetine ve bu kâinatın bir güneşi olduğuna şehâdet eden pek çok delillerden, sebeplerden üç tanesini nümüne olarak beyân ediyoruz.

¹ Her şeyin, Allah'ın (*celle celâlüfî*) tasarruf ve yönetimde olduğunu belirten âyet için bkz.: Zümer sûresi, 39/62, 67.

² "Allah, o hak Mabuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

Birincisi

Umum ümmet, umum asırlarda işledikleri umum hasenâtın bir misli **كَالْفَاعِلِ**¹ sırrınca, Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın sayfa-yı hasenâtına geçtiği gibi; umum ümmet, her günde ettikleri salavât duâsının kat'î makbuliyeti cihetiyle, o hadsiz duâların iktizâ ettikleri makam ve mertebeyi düşünmekle, şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın bu kâinat içinde nasıl bir güneş olduğu anlaşılır.

İkincisi

Âlem-i İslâm'ın şecere-i kübrâsının menşei, çekirdeği, hayatı, medârı olan mâhiyet-i Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın fevkalâde istidât ve cihâzâtıyla, âlem-i İslâmiyet'in mâneviyâtını teşkil eden kudsî kelimâtı, tesbihâtı, ibâdâtı en evvel bütün mânâlarıyla hissedip yapmaktan gelen terakkiyât-ı rûhiyesini düşün; habibiyet derecesine çıkan ubûdiyet-i Muhammediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) velâyeti, sâir velâyetlerden ne kadar yüksek olduğunu anla!

Bir zaman bir tek tesbihin, bir tek namazda, Sahâbelerin tarz-ı telâkkisine yakın bir sûrette bana inkişâfı, bir ay kadar ibâdet derecesinde ehemmiyetli göründü. Sahâbelerin yüksek kıymetini onunla anladım. Demek bidâyet-i İslâmiye'de kelimât-ı kudsiyenin verdiği feyiz ve nurun başka bir meziyeti var. Tazeliği haysiyetiyle başka bir letâfeti, bir taraveti, bir lezzeti var ki; gaflet perdesi altında mürûr-u zamanla gizlenir, azalır, perdelenir. Zât-ı Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ise, onları menba-ı hakikisinden (Zât-ı Akdes'ten) turfanda, taze olarak, fevkalâde istidâdıyla almış, emmiş, massetmiş. Bu sırra binâen o Zât, bir tek tesbihten, başkasının bir sene ibâdeti kadar feyiz alabilir.

İşte bu nokta-yı nazardan Zât-ı Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın, haddi ve nihayeti olmayan merâtib-i kemâlâtta ne derece terakki ettiğini kıyâs et.

Üçüncüsü

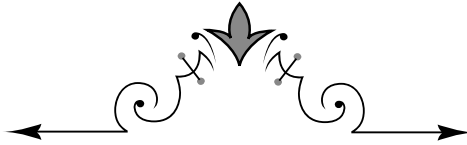
Bu kâinatın Hâlıkı, bu kâinattaki bütün makasının en ehemmiyetli medârı nev-i insan olduğundan ve bütün hitâbât-ı sübhâniyenin en anlayışlı bir

¹ (Bir işe) sebep olan, (onu bizzat) yapan gibidir.

muhâtabı nev-i beşer olduğundan; o nev-i beşer içinde en meşhur, en namdar ve âsârıyla ve icraatıyla en mükemmel, en muhteşem ferd olan Zât-ı Muhammediye'yi (*aleyhissalâtu vesselâm*) o nev' nâmına, belki umum kâinat hesabına Kendine muhâtap eden Zât-ı Ferd-i Zülcelâl, elbette O'nu hadsiz kemâlâtta hadsiz feyzine mazhar etmiştir.

İşte, bu üç nokta gibi çok noktalar var. Kat'î bir sûrette isbât ederler ki; şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediye (*aleyhissalâtu vesselâm*), kâinatın mânevî bir güneşi olduğu gibi, bu kâinat denilen Kur'ân-ı Kebir'in âyet-i kübrâsı ve o Furkân-ı Âzam'ın ism-i âzamı ve İsm-i Ferd'in cilve-i âzamının bir aynasıdır. Kâinatın umum zerrâtının umum zamanlarındaki umum dakikalarının bütün âşirelerine darbedilip, hâsıl-ı darb adedince o Zât-ı Ahmediye'ye salât ü selâm, nihayetsiz hazine-i rahmetinden inmesini, Zât-ı Ferd-i Ehad-i Samed'den niyaz ediyoruz!..

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

¹ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Otuzuncu Lem'a'nın Beşinci Nüktesi

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُعْجِزٌ لِّلْمُتَوَكِّلِينَ
وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

âyet-i azîmenin ve

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ²

âyet-i azîmin birer nüktesi ile, İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzam'ın iki ziyâsından bir ziyâsı veya altı nurundan bir nuru olan İsm-i Hayy'ın bir cilvesi, Şevval-i Şerif'te, Eskişehir Hapishânesi'nde, uzaktan uzağa aklıma göründü. Vaktinde kaydedilmedi. Ve çabuk o kudsî kuşu avlayamadık. Tebâud ettikten sonra, hiç olmazsa bazı remizlerle o hakikat-i ekberin ve nur-u âzâmın bazı şua'larını muhtasaran göstereceğiz.

Birinci Remiz

İsm-i Hayy ve İsm-i Muhyî'nin bir cilve-i âzamından olan "Hayat nedir? Ve mâhiyeti ve vazifesi nedir?" sualine karşı fihristevâri cevap şudur ki:

Hayat, şu kâinatın en ehemmiyetli gayesi...

Hem en büyük neticesi...

Hem en parlak nuru...

Hem en latîf mâyesi...

Hem gayet süzölmüş bir hulâsası...

Hem en mükemmel meyvesi...

Hem en yüksek kemâli...

Hem en güzel cemâli...

¹ "İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise, ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadirdir." (Rûm sûresi, 30/50)

² "Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilah yoktur. Haydır, Kayyumdur kendisini ne bir uyuklama, ne uyku tutamaz." (Bakara sûresi, 2/255)

Hem en güzel zîneti...

Hem sır-ı vahdeti...

Hem râbîta-yı ittihâdı...

Hem kemâlâtının menşei...

Hem sanat ve mâhiyetçe en hârika bir zîrûhu...

Hem en küçük bir mahlûku bir kâinat hükmüne getiren mucizekâr bir hakikati...

Hem güyâ kâinatın küçük bir zîhayatta yerleşmesine vesîle oluyor gibi; koca kâinatın bir nevi fihristesini o zîhayatta göstermekle beraber, o zîhayatı ekser mevcûdâtla münâsebettar ve küçük bir kâinat hükmüne getiren en hârika bir mucize-i kudrettir.

Hem en büyük bir küll kadar hayat ile küçük bir cüzü büyülen ve bir ferdi dahi küllî gibi bir âlem hükmüne getiren ve rubûbiyet cihetinde kâinatı tecezzi ve iştiraki ve inkısamı kabul etmez bir küll ve bir küllî hükmünde gösteren fevkalâde hârika bir sanat-ı ilâhiyedir. Hem kâinatın mâhiyetleri içinde Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un vücub-u vücuduna ve vahdetine ve ehadiyetine şehâdet eden bürhânların en parlağı, en kat'îsi ve en mükemmeli...¹

Hem masnûât-ı ilâhiye içinde en hafîsi ve en zâhiri, en kıymettar ve en ucuzu, en nezihî ve en parlak ve en mânidar bir nakş-ı sanat-ı rabbâniyedir.

Hem sâir mevcûdâtı kendine hâdim ettiren nazenin, nazdar, nazik bir cilve-i rahmet-i rahmâniyedir.

Hem şuûnât-ı ilâhiyenin gayet câmi bir aynasıdır.

Hem Rahmân, Rezzâk, Rahîm, Kerîm, Hakîm gibi çok esmâ-yı hüsnânın cilvelerini câmi ve rızık, hikmet, inâyet, rahmet gibi çok hakikatleri kendine tâbi eden ve görmek ve işitmek ve hissetmek gibi umum duyguların menşei, madeni bir u'cûbe-i hilkat-i rabbâniyedir.

Hem hayat, bu kâinatın tezgâh-ı âzamında öyle bir istihâle makinesidir ki, mütemâdiyen her tarafta tasfiye yapıyor, temizlendiriyor, terakki veriyor, nurlandırıyor. Ve zerrât kâfilelerine, güyâ hayatın yuvası olan cesedi o zerrelere vazife görmek, nurlanmak, tâlimat yapmak için bir misafirhâne, bir mekteb, bir kışladır. Âdetâ Zât-ı Hayy ve Muhyî, bu makine-i hayat vasıtasıyla; bu

¹ Hayat nimetinin Cenâb-ı Hakk'ın varlığına delil olmasıyla ilgili bkz.: Bakara sûresi, 2/28.

karanlıklı ve fânî ve süflî olan âlem-i dünyayı latifleştiriyor, ısklandırıyor, bir nevi bekâ veriyor, bâkî bir âleme gitmeye hazırlattırıyor.

Hem hayatın iki yüzü, yani mülk, melekût vecihleri parlaktır, kirsizdir, noksansızdır, ulvîdir. Onun için perdesiz, vasıtasız, doğrudan doğruya dest-i kudret-i rabbâniyeden çıktığını aşikâre göstermek için, sâir eşya gibi zâhirî es-bâbî hayattaki tasarrufât-ı kudrete perde edilmemiş bir müstesnâ mahlûktur.

Hem hayatın hakikati, altı erkân-ı îmâniyeye bakıp, mânen ve remzen isbât eder. Yani, hem Vâcibü'l-vücut'un vücub-u vücudunu ve hayat-ı ser-mediyesini, hem dâr-ı âhireti ve hayat-ı bâkiyesini, hem vücud-u melâike, hem sâir erkân-ı îmâniyeye pek kuvvetli bakıp iktizâ eden bir hakikat-i nura-niyedir.

Hem hayat, bütün kâinattan süzülmüş en sâfi bir hulâsası olduğu gibi, kâinattaki en mühim bir maksad-ı ilâhî ve hilkat-i âlemin en mühim neticesi olan şükür ve ibâdet ve hamd ve muhabbeti netice veren bir sır-ı âzamdır.

İşte, hayatın bu mezkûr yirmi dokuz ehemmiyetli ve kıymetli hassalarını ve ulvî ve umumî vazifelerini nazara al. Sonra bak. Muhyî isminin arkasında, İsm-i Hayy'ın azametini gör. Ve hayatın bu azametli hassaları ve meyveleri noktasından, İsm-i Hayy nasıl bir İsm-i Âzam olduğunu bil.

Hem anla ki; bu hayat, madem kâinatın en büyük neticesi ve en azametli gayesi ve en kıymetli meyvesidir; elbette bu hayatın dahi kâinat kadar büyük bir gayesi, azametli bir neticesi bulunmak gerektir. Çünkü ağacın neticesi meyve olduğu gibi, meyvenin de çekirdeği vasıtasıyla neticesi, gelecek bir ağaçtır. Evet bu hayatın gayesi ve neticesi hayat-ı ebediye olduğu gibi bir meyvesi de, hayatı veren Zât-ı Hayy ve Muhyî'ye karşı şükür ve ibâdet ve hamd ve muhabbettir ki; bu şükür ve muhabbet ve hamd ve ibâdet ise; hayatın meyvesi olduğu gibi, kâinatın gayesidir. Ve bundan anla ki; bu hayatın gayesini "Rahatça yaşamak ve gaffetli lezzetlenmek ve heveskârâne nimetlenmektir." diyenler, gayet çirkin bir cehâletle; münkirâne, belki de kâfirâne, bu pek çok kıymetli hayat nimetini ve şuûr hediyesini ve akıl ihsânını istihfaf ve tahkir edip, dehşetli bir küfrân-ı nimet ederler.

İkinci Remiz

İsm-i Hayy'ın bir cilde-i âzamı ve İsm-i Muhyî'nin bir tecelli-i eltafi olan bu hayatın Birinci Remiz'deki fihristesi zikredilen bütün mertebeleri ve vasıfları

ve vazifeleri beyân etmek, o vasıflar adedince risaleler yazmak lâzım geldiğinden, Risale-i Nur'un eczâlarında o vasıfların, o mertebelerin, o vazifelerin bir kısmı izah edildiğinden, kısmen tafsîlâtı Risale-i Nur'a havale edip, burada birkaç tanesine muhtasaran işaret edeceğiz.

İşte, hayatın yirmi dokuz hâssalarından yirmi üçüncü hâssasında şöyle denilmiştir ki: *Hayatın iki yüzü de şeffaf, kirsiz olduğundan, esbâb-ı zâhiriye, ondaki tasarrufat-ı kudret-i rabbâniyeye perde edilmemiştir.*

Evet, bu hâssanın sırrı şudur ki; kâinatta gerçi her şeyde bir güzellik ve iyilik ve hayır vardır; ve şer ve çirkinlik gayet cüz'îdir ve vâhid-i kıyâsîdirler ki, güzellik ve iyilik mertebelerini ve hakikatlerinin tekessürünü ve teaddüdünü göstermek cihetiyle, o şer ise hayır ve o kubuh dahi hüsn olur. Fakat zîşuûrların nazar-ı zâhirîsinde görünen zâhirî çirkinlik ve fenâlık ve belâ ve musîbetten gelen küsmekler ve şekvâlar Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'a teveccüh etmemek için; hem aklın zâhirî nazarında hasis, pis görünen şeylerde, kudsî münezzeh olan kudretin bizzât ve perdesiz onlar ile mübâşeretî, kudretin izzetine münâfî gelmemek için, zâhirî esbablar o kudretin tasarrufatına perde edilmişler. O esbab ise; îcâd edemiyorlar, belki haksız olan şekvâlara ve itirazlara hedef olmak ve izzet ve kudsîyet ve münezzehiyet-i kudretî muhafaza içindirler.

Yirmi İkinci Söz'ün İkinci Makamının Mukaddimesinde beyân edildiği gibi; Hazreti Azrail (*aleyhisselâm*), kabz-ı ervâh vazifesi hususunda Cenâb-ı Hakk'a münâcât etmiş.

Demiş:

“Senin kulların benden küsecekler.”

Cevaben ona denilmiş:

“Senin vazifen ile vefat edenlerin ortasında hastalıklar ve musîbetler perdesini bırakacağım; vefat edenler sana değil, belki itiraz ve şekvâ oklarını o perdelere atacaklar.”

Bu münâcâtın sırrına göre; ölümün ve vefatın ehl-i îmân hakkında hakikî güzel yüzünü görmeyen ve ondaki rahmetin cilvesini bilmeyenlerin küsmeleri ve itirazları Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'a gitmemek için Hazreti Azrail (*aleyhisselâm*)'ın vazifesi de bir perde olduğu gibi, sâir esbablar dahi zâhirî perdedirler. *Evet izzet ve azamet ister ki, esbab perdedâr-ı dest-i kudret ola aklın nazarında. Fakat vahdet ve celâl ister ki; esbab, ellerini çeksinler te'sir-i hakikîden.*

Fakat hayatın hem zâhirî, hem bâtinî, hem mülk, hem melekût vecihleri kirsiz, noksansız, kusursuz olduğundan; şekvâları ve itirazları davet edecek maddeler onda bulunmadığı gibi, izzet ve kudsiyet-i kudrete münâfi olacak pislik ve çirkinlik olmadığından, doğrudan doğruya perdesiz olarak Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un "ihyâ edici, hayat verici, diriltici" isminin eline teslim edilmişlerdir. Nur da öyledir, vücud ve îcâd da öyledir. Onun içindir ki; îcâd ve halk doğrudan doğruya, perdesiz, Zât-ı Zülcelâl'in kudretine bakar. Hattâ yağmur bir nevi hayat ve rahmet olduğundan, vakt-i nüzûlû bir muttarid kanuna tâbi kılınmamış; tâ ki, her vakt-i hâcette eller dergâh-ı ilâhîye rahmet istemek için açılsın. Eğer yağmur, güneşin tulûu gibi bir kanuna tâbi olsaydı; o nimet-i hayatiye, her vakt-i hâcette rica ile istenilmeyecekti.

Üçüncü Remiz

Yirmi Dokuzuncu hâssasında denilmiştir ki: *Kâinatın neticesi hayat olduğu gibi; hayatın neticesi olan şükür ve ibâdet dahi, kâinatın sebebi hilkatî ve ille-i gâiyesi ve maksûd neticesidir.* Evet bu kâinatın Sâni-i Hayy-ı Kayyûm'u bu kadar hadsiz envâ-ı nimetiyle kendini zîhayatlara bildirip sevdirdiğine mukâbil, elbette zîhayatlardan o nimetlere karşı teşekkür ve sevdirmesine mukâbil sevmelerini ve kıymettar sanatlarına mukâbil medh ü senâ etmelerini ve evâmîr-i rabbâniyesine karşı itaat ve ubûdiyetle mukâbele edilmesini ister.

İşte bu sır-ı rubûbiyete göre teşekkür ve ubûdiyet, bütün envâ-ı hayatın ve dolayısıyla bütün kâinatın en ehemmiyetli gayesi olduğundandır ki, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân pek çok hararetle ve şiddetle ve halâvetle şükür ve ibâdete sevk ediyor.¹ Ve ibâdet Cenâb-ı Hak' a mahsus ve şükür O'na lâ-yık ve hamd O'na hastır diye çok tekrar ile beyân ediyor.² Demek bu şükür ve ibâdet doğrudan doğruya Mâlik-i Hakikîsine gitmek lâzım olduğunu ifade için, hayatı bütün şuûnâtıyla perdesiz kabza-yı tasarrufunda tutmasına delâlet eden

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ³

¹ Şükür ve ibadeti emreden ayet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/152,172; Nahl sûresi, 16/36, 114; Ankebût sûresi, 29/17; Sebe sûresi, 34/15; ...

² Bkz.: Fâtiha sûresi, 1/2, 5; Bakara sûresi, 2/172; Hûd sûresi, 11/2, 26; İsrâ sûresi, 17/23, 111; Fussilet sûresi, 41/14; Ahkaf sûresi, 46/21; ...

³ "Hayatı veren de, öldüren de Odur. Gece ile gündüzü peş peşe getiren de Odur." (Mü'minûn sûresi, 23/80)

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ¹
فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا²

gibi âyetler; pek sarîh bir sûrette vasıtaları nefyedip, doğrudan doğruya hayatı Hayy-ı Kayyûm'un dest-i kudretine münhasıran veriyor.

Evet minnettarlık ve teşekkürü davet eden ve muhabbet ve senâ hissini tahrik eden, hayattan sonra rızık ve şifâ ve yağmur gibi vesîle-i şükran şeyler dahi doğrudan doğruya Zât-ı Rezzâk-ı Şâfi'ye âit olduğunu; esbab ve vesait bir perde olduğunu

هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ³
وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ⁴
وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا⁵

gibi âyetler ile “Rızık, şifâ ve yağmur, münhasıran Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un kudretine hasır.” Perdesiz, ondan geldiğini ifade için kâide-i nahviyece alâmet-i hasr ve tahsis olan ⁷هُوَ الرَّزَّاقُ⁶، ifade etmiştir. İlâçlara hâsiyetleri veren ve tesiri halk eden ancak o Şâfi-i Hakikî'dir.

Dördüncü Remiz

Hayatın yirmi sekizinci hâssasında beyân edilmiştir ki; hayat, îmânın altı erkânına bakıp isbât ediyor; onların tahakkukuna işaretler ediyor.

Evet, madem bu kâinatın en mühim neticesi ve meyvesi ve hikmet-i hil-kati hayattır; elbette o hakikat-i âliye, bu fânî, kısacık, noksan, elemli hayat-ı dünyeviyeye münhasır değildir. Belki hayatın yirmi dokuz hâssasıyla mâhiyetinin azameti anlaşılan şecere-i hayatın gayesi, neticesi ve o şecerenin

¹ “Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren Odur. Bir işin olmasına hükmedince, sadece “ol” der, o da hemen olur.” (Mü'min sûresi, 40/68)

² “(Gökten bir su indirip) ölmüş toprağa onun sayesinde hayat verir.” (Rûm sûresi, 30/24)

³ “Asıl bütün mahlukların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ'dır.” (Zâriyât sûresi, 51/58)

⁴ “Hastalandığımda O'dur bana şifa veren.” (Şuarâ sûresi, 26/80)

⁵ “O'dur ki insanlar artık ümitlerini kestikten sonra yağmur indirir.” (Şûrâ sûresi, 42/28)

⁶ O'dur ki...

⁷ Rızıkları veren O'dur.

azametine lâıyk meyvesi, hayat-ı ebediyedir ve hayat-ı uhreviyedir; taşıyla ve ağacıyla, toprağıyla hayattar olan dâr-ı saâdetteki hayattır. Yoksa bu hadsiz cihâzât-ı mühimme ile teşhiz edilen hayat şeceresi; zîşuûr hakkında, hususan insan hakkında meyvesiz, faydasız, hakikatsiz olmak lâzım gelecek. Ve sermayece ve cihâzâtça serçe kuşundan meselâ yirmi derece ziyâde ve bu kâinatın ve zîhayatın en mühim, yüksek ve ehemmiyetli mahlûku olan insan, serçe kuşundan, saâdet-i hayat cihetinde yirmi derece aşağı düşüp en bedbaht, en zelil bir bîçâre olacak. Hem en kıymettar bir nimet olan akıl dahi, geçmiş zamanın hüzünlerini ve gelecek zamanın korkularını düşünmekle kalb-i insanı mütemâdiyen incitip bir lezzete dokuz elemli karıştırdığından, en müsibetli bir belâ olur. Bu ise, yüz derece bâtıldır. Demek bu hayat-ı dünyeviye, âhirete îmân rûknünü kat'î isbât ediyor ve her baharda haşrin üç yüz binden ziyâde nümûnelerini gözümûze gösteriyor.

Acaba senin cisminde, senin bahçende ve senin vatanında hayatına lâzım ve münasip bütün levâzımatı ve cihâzâtı hikmet ve inâyet ve rahmetle ihzâr eden ve vaktinde yetiştiren, hattâ senin midenin bekâ ve yaşamak arzusuyla ettiği hususî ve cüz'î olan rızık duâsını bilen ve işiten ve hadsiz leziz tamlarla o duânın kabulünü gösteren ve mideyi memnun eden bir Mutasarrıf-ı Kadîr, hiç mümkün müdür ki; seni bilmesin ve görmesin? Ve nev-i insanın en büyük gayesi olan hayat-ı ebediyeye lâzım esbâbı ihzâr etmesin? Ve nev-i insanın en büyük, en ehemmiyetli, en lâıyk ve umumî olan bekâ duâsını hayat-ı uhreviyenin inşâsıyla ve cennetin îcâdıyla kabul etmesin? Ve kâinatın en mühim mahlûku, belki zeminin sultanı ve neticesi olan nev-i insanın arş ve ferşi çınlatan umumî ve gayet kuvvetli duâsını işitmeyip küçük bir mide kadar ehemmiyet vermesin, memnun etmesin, kemâl-i hikmetini ve nihayet rahmetini inkâr ettirsin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Hem hiç kâbil midir ki; hayatın en cüz'îsinin pek gizli sesini işitsin, derdini dinlesin ve derman versin ve nazını çeksın ve kemâl-i itina ve ihtimam ile beslesin ve ona dikkatle hizmet ettirsin ve büyük mahlûkatını ona hizmetkâr yapsın; ve sonra en büyük ve kıymettar ve bâkî ve nazdar bir hayatın gök sadâsı gibi yüksek sesini işitmesin? Ve onun çok ehemmiyetli bekâ duâsını ve nazını ve niyazını nazara almasın? Âdetâ bir neferin kemâl-i itina ile teşhizat ve idaresini yapsın; ve mutî ve muhteşem orduya hiç bakmasın? Ve zerreyi görsün, güneşi görmesin? Sivrisineğin sesini işitsin, gök gürültüsünü işitmesin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Hem hiçbir cihetle akıl kabul eder mi ki; hadsiz rahmetli, muhabbetli ve nihayet derecede şefkatli ve Kendi sanatını çok sever ve Kendini çok sevdiren

ve Kendini sevenleri ziyâde sever bir Zât-ı Kadîr-i Hakîm, en ziyâde Kendini seven ve sevimli ve sevilen ve Sâni'ini fîrâten perestiş eden hayatı ve hayatın zâtı ve cevheri olan rûhu, mevt-i ebedî ile idam edip, kendinden o sevgili muhibbini ve habibini ebedî bir sûrette küstürsün, darılsın, dehşetli rencide ederek sırr-ı rahmetini ve nur-u muhabbetini inkâr etsin ve ettirsin? Yüz bin defa hâşâ ve kellâ! Bu kâinatı cilvesiyle süslendiren bir cemâl-i mutlak ve umum mahlûkatı sevindiren bir rahmet-i mutlaka, böyle hadsiz bir çirkinlikten ve kubh-u mutlakdan ve böyle bir zulm-ü mutlakdan, bir merhametsizlikten, elbette nihayetsiz derece münezzehtir ve mukaddestir.

Netice: Madem dünyada hayat var, elbette insanlardan hayatın sırrını alayanlar ve hayatını sû-i istimâl etmeyenler, dâr-ı bekâda ve cennet-i bâkiyede, hayat-ı bâkiyeye mazhar olacaklardır.¹ Âmennâ!

Ve hem nasıl ki yeryüzünde bulunan parlak şeylerin güneşin akisleriyle parlamaları ve denizlerin yüzlerinde kabarcıkları ziyânın lem'alarıyla parlayıp sönmeleri, arkalarından gelen kabarcıklar yine hayalî güneşçiklere aynalık etmeleri bilbedâhe gösteriyor ki; o lem'alar, yüksek bir tek güneşin cilve-i in'ikâsıdır ve güneşin vücudunu muhtelif diller ile yâd ediyorlar ve ışık parmaklarıyla ona işaret ediyorlar.

Aynen öyle de, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un Muhyî isminin cilve-i âzamı ile berrin yüzünde ve bahrin içinde zihayatların kudret-i ilâhiye ile parlayıp, arkalarından gelenlere yer vermek için "Yâ Hayy!" deyip perde-i gaybda gizlenmeleri; bir hayat-ı sermediye sahibi olan Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un hayatına ve vücub-u vücuduna şehâdetler, işaretler ettikleri gibi; umum mevcûdâtın tanziminde eseri görünen ilm-i ilâhiye şehâdet eden bütün deliller ve kâinata tasarruf eden kudreti isbât eden bütün bürhânlar ve tanzim ve idare-i kâinata hükümfermâ olan irade ve meşîeti isbât eden bütün hüccetler ve kelâm-ı rab-bânî ve vahy-i ilahiyenin medârı olan risâletleri isbât eden bütün âlâmetler, mucizeler ve hâkezâ... yedi sıfât-ı ilâhiyeye şehâdet eden bütün delâil; bilittifak Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un hayatına delâlet, şehâdet, işaret ediyorlar.

Çünkü nasıl bir şeyde görmek varsa, hayatı da var; işitmek varsa, hayatın âlâmetidir; söylemek varsa, hayatın vücuduna işaret eder; ihtiyar, irade varsa hayatı gösterir.

¹ Bu hakikati ifade eden bazı âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/25, 82; Âl-i imran sûresi, 3/133-136; A'râf sûresi, 7/42; Yûnus sûresi, 10/26; Hûd sûresi, 11/23; Nisâ sûresi, 4/122; Nahl sûresi, 16/30-31, 97.

Aynen öyle de; bu kâinatta âsârıyla vücudları muhakkak ve bedihî olan kudret-i mutlaka ve irade-i şâmile ve ilm-i muhit gibi sıfatlar bütün delâilleriyle Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un hayatına ve vücub-u vücuduna şehâdet ederler ve bütün kâinatı bir gölgesiyle ışıklandıran ve bir cilvesiyle bütün dâr-ı âhireti zerrâtıyla beraber hayatlandıran hayat-ı sermediyesine şehâdet ederler.

Hem hayat, "Melâikeye İmân" rüknüne dahi bakar, remzen isbât eder. Çünkü madem kâinatta en mühim netice hayattır ve en ziyâde intişar eden ve kıymetkarlığı için nüshaları teksir edilen ve zemin misafirhânesini gelip geçen kâfilelerle şenlendiren zihayatlardır.

Ve madem küre-i arz bu kadar zihayâtın envâıyla dolmuş ve mütemâdiyen zihayat envâlarını tecdid ve teksir etmek hikmetiyle her vakit dolar boşanır ve en hasis ve çürümüş maddelerinde dahi kesretle zihayatlar halk edilerek bir mahşer-i huveynât oluyor. Ve madem hayatın süzülmüş en sâfi hulâsası olan şuûr ve akıl ve en latîf ve sâbit cevheri olan rûh, bu küre-i arzda gayet kesretli bir sûrette halk olunuyorlar; âdetâ küre-i arz, hayat ve akıl ve şuûr ve ervâh ile ihyâ olup öyle şenlendirilmiş. Elbette küre-i arzdan daha latîf, daha nuranî, daha büyük, daha ehemmiyetli olan ecrâm-ı semâviye; ölü, câmid, hayatsız, şuûrsuz kalması imkân hâricindedir.

Demek gökleri, güneşleri, yıldızları şenlendirecek ve hayattar vaziyetini verecek ve netice-i hilkat-i semâvâtı gösterecek ve hitâbât-ı sübhâniyeye mazhar olacak olan zîşuûr, zihayat ve semâvâta münasip sekeneler, her hâlde sırr-ı hayatla bulunuyorlar ki, onlar da melâikelerdir.

Hem hayatın sırr-ı mâhiyeti "Peygamberlere İmân" rüknüne bakıp remzen isbât eder. Evet madem kâinat, hayat için yaratılmış ve hayat dahi Hayy-ı Kayyûm-u Ezeli'nin bir cilve-i âzamıdır, bir nakş-ı ekmelidir, bir sanat-ı ecmelidir. Madem hayat-ı sermediye, Resûllerin gönderilmesiyle ve Kitapların indirilmesiyle kendini gösterir. Evet, eğer Kitaplar ve Peygamberler olmazsa, o hayat-ı ezeliye bilinmez.

Nasıl ki bir adamın söylemesiyle, diri ve hayattar olduğu anlaşılır; öyle de, bu kâinatın perdesi altında olan âlem-i gaybın arkasında söyleyen, konuşan, emir ve nehyedip hitab eden bir Zâtın kelimâtını, hitâbâtını gösterecek, Peygamberler ve ellerinde nâzil olan Kitaplardır. Elbette kâinattaki hayat, kat'î bir sûrette Hayy-ı Ezeli'nin vücub-u vücuduna kat'î şehâdet ettiği gibi; o hayat-ı ezeliyenin şuâtı, celevâtı, münasebâtı olan "İrsâl-i Rusûl" ve "İnzâl-i Kütüb" rükünlerine bakar, remzen isbât eder. Ve bilhassa risâlet-i Muhammediye

(*aleyhiissalâtü vesselâm*) ve vahy-i Kur'ânî, hayatın rûhu ve akli hükmünde olduğundan, bu hayatın vücudu gibi, hakkaniyetleri kat'îdir denilebilir.

Evet, nasıl ki hayat, bu kâinattan süzölmüş bir hulâsadır. Ve şuûr ve his dahi hayattan süzölmüş, hayatın bir hulâsasıdır. Akıl dahi şuûrdan ve histen süzölmüş, şuûrun bir hulâsasıdır. Ve rûh dahi, hayatın hâlis ve sâfi bir cevheri ve sâbit ve müstakil zâtıdır. Öyle de maddî ve mânevî hayat-ı Muhammediye (aleyhiissalâtü vesselâm) dahi, hayat ve rûh-u kâinattan süzölmüş hulâsatü'l-hulâsadır. Ve risâlet-i Muhammediye dahi (aleyhiissalâtü vesselâm), kâinatın his ve şuûr ve aklından süzölmüş en sâfi hulâsasıdır. Belki maddî ve mânevî hayat-ı Muhammediye (aleyhiissalâtü vesselâm), âsârının şehâdetiyle hayat-ı kâinatın hayatıdır. Ve risâlet-i Muhammediye (aleyhiissalâtü vesselâm), şuûr-u kâinatın şuûrudur ve nurudur. Ve vahy-i Kur'ân dahi, hayattar hakâikinin şehâdetiyle hayat-ı kâinatın rûhudur ve şuûr-u kâinatın aklıdır.

Evet, evet, evet! Eğer kâinattan risâlet-i Muhammediye'nin (aleyhiissalâtü vesselâm) nuru çıksa, gitse; kâinat vefat edecek. Eğer Kur'ân gitse,¹ kâinat dîvâne olacak ve küre-i arz kafasını, aklını kaybedecek, belki şuûrsuz kalmış olan başını bir seyyareye çarpacak, bir Kıyameti koparacak.

Hem hayat, “Îmân-ı bi'l-Kader” rûknüne bakıp, remzen isbât eder. Çünkü madem hayat, âlem-i şehâdetin ziyâsıdır ve istilâ ediyor ve vücudun neticesi ve gayesidir ve Hâlık-ı Kâinat'ın en câmi aynasıdır ve faaliyet-i rabbâniyenin en mükemmel enmûzeci ve fihristesidir, –temsilde hatâ olmasın– bir nevi programı hükmündedir. Elbette âlem-i gayb –yani mâzi, müstakbel– yani geçmiş ve gelecek mahlûkatın hayat-ı mâneviyeleri hükmünde olan intizam ve nizam ve mâlûmiyet ve meşhudiyyet ve taayyün ve evâmîr-i tekvîniyeyi imtisâle müheyya bir vaziyette bulunmalarını sırr-ı hayat iktizâ ediyor.

Nasıl ki bir ağacın çekirdek-i aslîsi ve kökü ve müntehâsında ve meyvelerindeki çekirdekleri dahi aynen ağaç gibi bir nevi hayata mazhardırlar. Belki ağacın kavânîn-i hayatiyesinden daha ince kavânîn-i hayatı taşıyorlar. Hem nasıl ki bu hazır bahardan evvel geçmiş güzün bıraktığı tohumlar ve kökler, bu bahar gittikten sonra, gelecek baharlara bırakacağı çekirdekler, kökler, bu bahar gibi cilve-i hayatı taşıyorlar ve kavânîn-i hayatiyeye tâbidirler. Aynen

¹ Peygamber Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), kıyâmet yakın bir dönemde, Kur'ân'ın yeryüzünden çekilip alınacağını ifade buyurmaktadır: İbni Mâce, *fiten* 26; İbni Hibbân, *es-Sahih* 15/267; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/520, 587.

öyle de; şecere-i kâinatın bütün dal ve budaklarıyla her birinin bir mâzisi ve müstakbeli var. Geçmiş ve gelecek tavırlarından ve vaziyetlerinden müteşekkil bir silsilesi bulunur. Her nev' ve her cüzünün ilm-i ilâhiyede muhtelif tavırları ile müteaddit vücudları bir silsile-i vücud-u ilmî teşkil eder. Ve vücud-u hâricî gibi o vücud-u ilmî dahi, hayat-ı umumiyenin mânevî bir cilvesine mazhardı ki, mukadderât-ı hayatiye, o mânidar ve canlı elvâh-ı kaderiyeden alınır.

Evet âlem-i gaybın bir nev'i olan âlem-i ervâh, ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zâtları olan ervâh ile dolu olması, elbette mâzi ve müstakbel denilen âlem-i gaybın bir diğer nev'i de ve ikinci kısmı dahi, cilve-i hayata mazhariyetini ister ve istilzâm eder. Hem her bir şeyin vücud-u ilmisindeki intizam-ı ekmeli ve mânidar vaziyetleri ve canlı meyveleri, tavırları; bir nevi hayat-ı mâneviyeye mazhariyetini gösterir. Evet, hayat-ı ezeliye güneşinin ziyâsı olan bu cilve-i hayat, elbette yalnız bu âlem-i şehâdete ve bu zaman-ı hâzıra ve bu vücud-u hâricîye münhasır olamaz; belki her bir âlem, kabiliyetine göre o ziyânın cilvesine mazhardır. Ve kâinat bütün âlemleriyle o cilve ile hayattar ve ziyâdardır. Yoksa nazar-ı dalâletin gördüğü gibi muvakkat ve zâhîrî bir hayat altında her bir âlem, büyük ve müthiş birer cenaze ve karanlıklı birer virâne âlem olacaktı.

İşte, "Kadere ve Kazaya Îmân" rüknü dahi, geniş bir vecihte sırr-ı hayatla anlaşılıyor ve sâbit oluyor. Yani, nasıl ki âlem-i şehâdet ve mevcud hazır eşya, intizamlarıyla ve neticeleriyle hayattarlıkları görünüyor; öyle de âlem-i gaybdan sayılan geçmiş ve gelecek mahlûkatın dahi mânen hayattar bir vücud-u mânevîleri ve rûhlu birer sübût-u ilmîleri vardır ki, Levh-i Kaza ve Kader vasıtasıyla o mânevî hayatın eseri, mukadderât nâmıyla görünür, tezâhür eder.

Beşinci Remiz

Hem hayatın on altıncı hâssasında denilmiş ki: *Hayat bir şeye girdiği vakit, o cesedi bir âlem hükmüne getirir; cüz' ise küll gibi, cüz'îye dahi küllî gibi bir câmiyet verir.*

Evet, hayatın öyle bir câmiyeti var; âdetâ umum kâinata tecelli eden ekser esmâ-yı hüsnâyı kendinde gösteren bir câmi ayna-yı ehadiyettir. Bir cisme hayat girdiği vakit, küçük bir âlem hükmüne getirir; âdetâ kâinat şeceresinin bir nevi fihristesini taşıyan bir nevi çekirdeği hükmüne geçiyor. Nasıl ki bir çekirdek, onun ağacını yapabilen bir kudretin eseri olabilir; öyle de, en küçük bir zihyatı halk eden, elbette umum kâinatın Hâlıkıdır.

İşte bu hayat, bu câmiyetiyle en gizli bir sır-ı ehadiyeti kendinde gösterir. Yani, nasıl ki azametli güneş, ziyâsıyla ve yedi rengiyle ve aksiyle güneşe mukâbil olan her bir katre suda ve her bir cam zerresinde bulunuyor. Öyle de, her bir zîhayatta kâinatı ihâta eden esmâ ve sıfât-ı ilâhiyenin cilveleri beraber onda tecelli ediyor. Bu nokta-yı nazardan hayat; kâinatı, rubûbiyet ve îcâd cihetinde inkısam ve tecezzi kabul etmez bir küll hükmüne, belki iştiraki ve tecezzisi imkân hâricinde bulunan bir küllî hükmüne getirir.

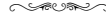
Evet, seni yaratan, bütün nev-i insanı yaratan Zât olduğunu, bilbedâhe senin yüzündeki sikkesi gösteriyor. Çünkü mâhiyet-i insâniye birdir, inkısamı gayr-i mümkündür. Hem hayat vasıtasıyla eczâ-yı kâinat O'nun efrâdı hükmüne ve kâinat ise, nev'i hükmüne geçer; sikke-i ehadiyeti mecmûunda gösterdiği gibi, her bir cüzde dahi o sikke-i ehadiyeti ve hâtem-i samediyeti göstererek şirk ve iştiraki her cihetle tard eder.

Hem hayatta sanat-ı rabbâniyenin öyle fevkalâde hârika mucizeleri var ki, bütün kâinatı halk edemeyen bir zât, bir kudret; en küçük bir zîhayatı halk edemez. Evet bir nohut tanesinde bütün Kur'ân'ı yazar gibi; çamın gayet küçük bir tohumunda koca çam ağacının fihristesini ve mukadderâtını yazan kalem, elbette semâvâtı yıldızlarla yazan kalem olabilir. Evet, bir arının küçük kafasında kâinat bahçesindeki çiçekleri tanıyacak ve ekser envâıyla münâsebettar olacak ve bal gibi bir hediye-i rahmeti getirecek ve dünyaya geldiği günde şerâit-i hayatı bilecek derecede bir istidâdı, bir kabiliyeti, bir cihazı derceden Zât, elbette bütün kâinatın Hâlıkı olabilir.

Elhâsıl: Hayat nasıl ki kâinatın yüzünde parlak bir sikke-i tevhiddir ve her bir zîrûh dahi hayat noktasında bir sikke-i ehadiyettir; ve hayatın her bir ferinde bulunan nakş-ı sanat, bir mühr-ü samediyettir; ve zîhayatların adedince bu kâinat mektubunu Zât-ı Hayy-ı Kayyûm ve Vâhid-i Ehad nâmına hayatlarıyla imza ediyorlar; ve o mektupta tevhid mühürleri ve ehadiyet hâtemleri ve samediyet sikkeleridirler. Öyle de; hayat gibi, her bir zîhayat dahi, bu kitab-ı kâinatta birer mühr-ü vahdâniyet olduğu gibi, her birinin yüzünde ve şîmasında birer hâtem-i ehadiyet konulmuştur. Hem nasıl ki hayat, cüz'iyatı adedince ve zîhayat efrâdı sayısınca Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un vahdetine şehâdet eden imzalar ve mühürlerdir. Öyle de; ihyâ ve diriltmek fiili dahi, efrâdı adedince tevhide imza basıyor. Meselâ, ihyânın bir ferdi olan ihyâ-yı arz, güneş gibi parlak bir şâhid-i tevhiddir. Çünkü baharda zeminin dirilmesinde ve ihyâsında üç yüz bin envân ve her nev'in hadsiz efrâdı beraber, birbiri içinde, noksansız, kusursuz, mükemmel, muntazam ihyâ edilir ve dirilirler.

Evet böyle bir tek fiil ile hadsiz muntazam fiilleri yapan, elbette bütün mahlûkâtın Hâlıkıdır ve bütün zîhayatları ihyâ eden Hayy-ı Kayyûm'dur ve rubûbiyetinde iştiraki mümkün olmayan bir Vâhid-i Ehad'dir.

Şimdilik hayatın hâssalarından bu kadar az ve muhtasar yazıldı. Başka hâssaların beyânı ve tafsîlâtını Risale-i Nur'a ve başka zamana havale ediyoruz.

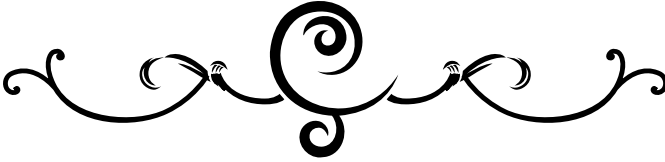
Hâtîme

İsm-i Âzam herkes için bir olmaz, belki ayrı ayrı oluyor. Meselâ, İmam Ali (*radîyallâhu anhî*)'nin hakkında; "Ferd, Hayy, Kayyûm, Hakem, Adl, Kuddûs" altı isimdir. Ve İmam Âzam'ın İsm-i Âzamı: "Hakem, Adl" iki isimdir. Ve Gavs-ı Âzam'ın İsm-i Âzam'ı, "Yâ Hayy!"dır. Ve İmam Rabbânî'nin İsm-i Âzam'ı "Kayyûm" ve hâkezâ, pek çok zâtlar daha başka isimleri, İsm-i Âzam görmüşlerdir.

Bu Beşinci Nükte İsm-i Hayy hakkında olduğu münâsebetiyle, hem teberrük, hem şâhid, hem delil, hem kudsî bir hüccet, hem kendimize bir duâ, hem bu risaleye bir hüsn-ü hâtîme olarak Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), el-Cevşenü'l-Kebîr nâmındaki münâcât-ı âzamında mârifetullahta gayet yüksek ve gayet câmi derecede mârifetini göstererek böyle demiştir. Biz de hayalen o zamana gidip, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın dediğine "Âmîn!" diyerek, aynı münâcâtı kendimiz de söylüyor gibi, sadâ-yı Muhammedî (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile deriz:

يَا حَيِّ قَبْلَ كُلِّ حَيٍّ ، يَا حَيُّ بَعْدَ كُلِّ حَيٍّ
يَا حَيِّ الَّذِي لَيْسَ كَمِثْلِهِ حَيٌّ ، يَا حَيِّ الَّذِي لَا يُشَبِّهُهُ شَيْءٌ
يَا حَيِّ الَّذِي لَا يَحْتَاجُ إِلَى حَيٍّ ، يَا حَيِّ الَّذِي لَا يُشَارِكُهُ حَيٌّ
يَا حَيِّ الَّذِي يُمِيتُ كُلَّ حَيٍّ ، يَا حَيِّ الَّذِي يَرْزُقُ كُلَّ حَيٍّ
يَا حَيِّ الَّذِي يُحْيِي الْمَوْتَى ، يَا حَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ

سُبْحَانَكَ يَا لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْأَمَانُ الْأَمَانُ نَجِّنَا مِنَ النَّارِ. أَمِينَ¹
 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Ey bütün canlılardan önce var olan Gerçek Hayat Sahibi, Ey bütün canlıların yok olmasından sonra da var olacak Gerçek Hayat Sahibi, Ey eşi benzeri olmayan Gerçek Hayat Sahibi, Ey hiçbir şeyin kendisine benzemediği Gerçek Hayat Sahibi, Ey hiçbir canlıya muhtaç olmayan Gerçek Hayat Sahibi, Ey hiçbir canlının kendisine ortak olmadığı Gerçek Hayat Sahibi, Ey bütün canlıları ölüme mahkum eden Gerçek Hayat Sahibi, Ey bütün canlıları rızıklandıran Gerçek Hayat Sahibi, Ey bütün ölüleri diriltiren Gerçek Hayat Sahibi, Ey hiç ölmeyecek Gerçek Hayat Sahibi Rabbim, Sübhânsın yâ Rab! Sen'den başka yoktur ilâh! Emân diliyoruz Sen'den, Koru bizi cehennemden!

² “Sübhânsın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Otuzuncu Lem'a'nın Altıncı Nüktesi

İsm-i Kayyûm'a bakar

İsm-i Hayy'ın bir hulâsası, Nur Çeşmesi'nin bir zeyli olmuş; bu İsm-i Kayyûm dahi, Otuzuncu Söz'ün zeyli olması münasip görüldü.

İtizar: Bu çok ehemmiyetli meseleler ve çok derin ve geniş İsm-i Kayyûm'un cilve-i âzamı, hem muntazaman değil, belki ayrı ayrı lem'alar tarzında kalbe hutur ettiğinden, hem gayet müşevveş ve acele ve tetkiksiz müsvedde hâlinde kaldığından elbette tâbirât ve ifadelerde çok noksanlar, intizamsızlıklar bulunacaktır. Meselelerin güzelliklerine, benim kusurlarımı bağışlamalısınız.

İhtâr: İsm-i Âzam'a âit nükteler, âzamî bir sûrette geniş, hem gayet derin olduğundan, hususan İsm-i Kayyûm'a âit meseleler ve bilhassa Birinci Şuâî¹(Hâşiye) maddiyyûnlara baktığı için, daha ziyâde derin gittiğinden, elbette her adam her meseleyi her cihette anlamaz. Fakat herkes her meseleden bir derece hisse alabilir. "Bir şey bütün elde edilmese, bütün bütün elden kaçınılmaz." kâidesiyle, "Bu mânevî bahçenin bütün meyvelerini koparamıyorum." diye vazgeçmek kâr-ı akıl değildir. İnsan ne kadar koparsa, o kadar kârdır. İsm-i Âzam'a âit meselelerin ihâta edilmeyecek derecede genişleri olduğu gibi, akıl görmeyecek derecede inceleri de vardır. Hususan İsm-i Hayy ve Kayyûm'a ve bilhassa hayatın îmân erkânına karşı remizlerine ve bilhassa Kaza ve Kader rûknüne hayatın işaretine ve İsm-i Kayyûm'un Birinci Şuâına herkesin fikri yetişmez, fakat hissesiz de kalmaz; belki her hâlde îmânını kuvvetlendirir. Saâdet-i ebediyenin anahtarı olan îmânın kuvvetleşmesi ehemmiyeti çok azîmdir. *Îmânın bir zerre kadar kuvveti ziyâde olması, bir hazinedir. İmam Rabbânî Ahmed-i Fârukî diyor ki: "Bir küçük mesele-i îmâniyenin inkişâfı, benim nazarımda yüzler ezvâk ve kerâmetlere müreccahtır."*

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ²

¹ (Hâşiye) Bu risaleyi okuyan eğer mütefennin değilse, Birinci Şuâî okumasın, ikinciden başlasın veya âhırde okusun.

² "Her şey üzerinde hâkimiyet elindedir." (Mü'minün sûresi, 33/88; Yâsîn sûresi, 36/83)

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ¹
 وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ²
 مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا³

gibi kayyûmiyet-i ilâhiyeye işaret eden âyetlerin bir nüktesi ve İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzam'ın iki ziyâsından ikinci ziyâsı veyahut İsm-i Âzam'ın altı nurundan altıncı nuru olan Kayyûm isminin bir cilve-i âzamı, Zilkade ayında aklıma göründü. Eskişehir Hapishânesi'ndeki müsaadesizliğim cihetiyle o nur-u âzamı elbette tamamıyla beyân edemeyeceğim, fakat Hazreti İmam Ali (*radîyallâhu anhi*), Kaside-i Ercûze'sinde "Sekîne" nam-ı âlîsiyle beyân ettiği İsm-i Âzam ve Celcelûtiye'sinde yine pek muhteşem isimlerle İsm-i Âzam içinde bulunan o altı ismi en âzam, en ehemmiyetli tuttuğu için ve onların bahsi içinde kerâmetkârâne bize teselli verdiği için bu İsm-i Kayyûm'a dahi, evvelki beş esmâ gibi, hiç olmazsa muhtasar bir sûrette "Beş Şuâ" ile, o nur-u âzama işaret edeceğiz.

Birinci Şuâ

Bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelâlî Kayyûm'dur. Yani bizâtihî kaimdir, daimdir, bâkîdir. Bütün eşya onunla kaimdir, devam eder ve vücudda kalır, bekâ bulur. Eğer kâinattan bir dakikacık olsun o nisbet-i kayyûmiyet kesilse, kâinat mahvolur.⁴

Hem o Zât-ı Zülcelâl kayyûmiyetiyle beraber Kur'ân-ı Azîmüşşân'da ferman ettiği gibi *لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ*⁵ 'dür. Yani ne zâtında, ne sıfâtında, ne ef'âlinde nazîri yoktur, misli olmaz, şebîhi yoktur, şeriki olmaz. Evet bütün kâinatı bütün şuûnâtıyla ve keyfiyâtıyla kabza-yı rubûbiyetinde tutup, bir hâne ve bir saray hükmünde kemâl-i intizam ile tedbir ve idare ve terbiye eden bir Zât-ı Akdes'e misil ve mesîl ve şerik ve şebîh olmaz, muhâldir.

¹ "Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları Onun nezdindedir." (Zümer sûresi, 39/63)

² "Hiçbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları elimizde olmasın." (Hicr sûresi, 15/21)

³ "Yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın." (Hûd sûresi, 11/56)

⁴ "Gerçek şu ki: Gökleri ve yeri yok olmaktan koruyan, Yüce Allah'tır. Şayet onlar yıkılacak olursa onları Allah'tan başka kimse tutamaz. Doğrusu O halimdir, gafûrdur." (Fâtr sûresi, 35/41)

⁵ "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur." (Şûrâ sûresi, 42/11)

Evet, bir Zât ki, O'na yıldızların îcâdı zerreler kadar kolay gele; ve en büyük şey en küçük şey gibi kudretine musahhar ola; ve hiçbir şey hiçbir şeye, hiçbir fiil hiçbir fiile mâni olmaya; ve hadsiz efrâd, bir ferd gibi nazarında hazır ola; ve bütün sesleri birden işite; ve umumun hadsiz hâcâtını birden yapabile; ve kâinatın mevcûdâtındaki bütün intizamât ve mîzanların şehâdetiyle hiçbir şey, hiçbir hâl, dâire-i meşîet ve iradesinden hâriç olmaya; ve hiçbir mekânda olmadığı hâlde, her bir yerde ve her bir mekânda kudretiyle, ilmiyle hazır ola; ve her şey ondan nihayet derecede uzak olduğu hâlde, o ise her şeye nihayet derecede yakın olabilen bir Zât-ı Hayy-ı Kayyûm-u Zülcelâl'in elbette hiçbir cihetle misli, nazîri, şeriki, veziri, zıddı, niddi olmaz ve olması muhâldir. Yalnız, mesel ve temsil sûretinde şuûnât-ı kudsiyesine bakılabilir. Risale-i Nur'daki bütün temsilât ve teşbihât, bu mesel ve temsil nev'indendirler.

İşte böyle misilsiz ve Vâcibü'l-vücut ve maddeden mücerred ve mekândan münezzeh ve tecezzisi ve inkısamı her cihetle muhâl ve tagayyür ve tebeddülü mümteni ve ihtiyaç ve aczi imkân hâricinde olan bir Zât-ı Akdes'in kâinat safahatında ve tabakât-ı mevcûdâtında tecelli eden bir kısım cilvelerini ayn-ı Zât-ı Akdes tevehhüm ederek bir kısım mahlûkatına ulûhiyetin ahkâmını veren ehl-i dalâlet insanların bir kısmı, o Zât-ı Zülcelâl'in bazı eserlerini tabiata isnâd etmişler.

Hâlbuki, Risale-i Nur'un müteaddit yerlerinde kat'î bürhânlarla isbât edilmiş ki:

Tabiat bir sanat-ı ilâhiyedir, Sâni olmaz.

Bir kitabet-i rabbâniyedir, kâtip olmaz.

Bir nakıştır, nakkaş olamaz.

Bir defterdir, defterdâr olmaz.

Bir kanundur, kudret olmaz.

Bir mistardır, masdar olmaz.

Bir kabildir, münfail olur; fâil olmaz.

Bir nizamdır, nâzım olamaz.

Bir şeriat-ı fitriyedir, şâri' olamaz.

Farz-ı muhâl olarak en küçük bir zihayat mahlûk tabiata havale edilse, "Bunu yap!" denilse; Risale-i Nur'un çok yerlerinde kat'î bürhânlarla isbât edildiği gibi, o küçük zihayatın âzâları ve cihâzâtı adedince kalıplar, belki makineler bulundurmak gerektir; tâ ki, tabiat o işi görebilsin.

Hem, maddiyyûn denilen bir kısım ehl-i dalâlet, zerrâtta tahavvülât-ı muntazama içinde hallâkıyet-i ilâhiyenin ve kudret-i rabbâniyenin bir cilve-i âzamını hissettiklerinden ve o cilvenin nereden geldiğini bilemediklerinden ve o kudret-i samedaniyenin cilvesinden gelen umumî kuvvetin nereden idare edildiğini anlayamadıklarından, madde ve kuvveti ezeli tevehhüm ederek, zerrelere ve hareketlerine âsâr-ı ilâhiyeyi isnâd etmeye başlamışlar. Fesüb-hânallah! İnsanlarda bu derece hadsiz cehâlet olabilir mi ki, mekândan münezzeh olmakla beraber her bir yerde her bir şeyin icâdında her şeyi görecektir, bilecek, idare edecek bir tarzda bulunur bir vaziyetle yaptığı fiilleri ve eserleri; câmid, kör, şuûrsuz, iradesiz, mizansız ve tesadüf fırtınaları içinde çalkanan zerrâta ve harekâtına vermek, ne kadar cahilâne ve hurafetkârâne bir fikir olduğunu, zerre kadar akli bulunanların bilmesi gerektir.

Evet, bu herifler vahdet-i mutlakadan vazgeçtikleri için, hadsiz ve nihayetsiz bir kesret-i mutlakaya düşmüşler. Yani bir tek ilâhı kabul etmedikleri için, nihayetsiz ilâhları kabul etmeye mecbur oluyorlar. Yani bir tek Zât-ı Akdes'in hassası ve lâzım-ı zâtîsi olan ezeliyeti ve hâlikiyeti, bozulmuş akıllarına sığdıramadıklarından; o hadsiz, nihayetsiz câmid zerrelere ezeliyetlerini, belki ulûhiyetlerini kabul etmeye mesleklerince mecbur oluyorlar. İşte sen gel, echeliyetin nihayetsiz derecesine bak!

Evet, zerrelereki cilve ise; zerrelere tâifesini Vâcibü'l-vücut'un havliyle, kudretiyle, emriyle muntazam ve muhteşem bir ordu hükmüne getirmiştir. Eğer bir saniye o Kumandan-ı Âzam'ın emri ve kuvveti geri alınsa, o çok kesretli câmid, şuûrsuz tâife, başıbozuklar hükmüne gelecekler; belki bütün bütün mahvolacaklar.

Hem insanların bir kısmı güyâ daha ileri görüyor gibi, daha ziyâde cahilâne bir dalâletle Sâni-i Zülcelâl'in gayet latîf, nazenin, mutî, musahhar bir sayfa-yı icraatı ve emirlerinin bir vasıta-yı nakliyatı ve zayıf bir perde-i tasarrufâtı ve latîf bir midâd-ı (mürekkap) kitabeti ve en nazenin bir hulle-i icâdatı ve bir mâye-i masnûâtı ve bir mezraa-yı hububâtı olan "esîr" maddesini, cilve-i rubûbiyetine aynadarlık ettiği için masdar ve fâil tevehhüm etmişler. Bu acîp cehâlet, hadsiz muhalleri istilzâm ediyor.

Çünkü esîr maddesi, maddiyyûnları boğduran zerrât maddesinden daha latîf ve eski hükemânın saplandığı heyûlâ fihristesinden daha kesif, ihtiyarsız, şuûrsuz, câmid bir maddedir. Bu hadsiz bir sûrette tecezzi ve inkısam eden ve nâkillik ve infial hâssasıyla ve vazifesiyle teşhiz edilen bu maddeye, belki

o maddenin zerreden çok derece daha küçük olan zerrelere; her şeyde her şeyi görecektir, bilecek, idare edecek bir ihtiyar ve bir iktidar ile vücud bulan fiilleri, eserleri isnâd etmek, esîrin zerreleri adedince yanlıştır.

Evet, mevcûdâtta görünen fiil-i îcâd öyle bir keyfiyettir ki; her şeyde, hususan zîhayat olsa, ekser eşyayı ve belki umum kâinatı görecektir, bilecek ve kâinata karşı o zîhayatın münasebâtını tanıyacak, temin edecek bir iktidar ve ihtiyardan geldiğini gösteriyor ki, maddî ve ihâtasız olan esbâbın hiçbir cihetle fiili olmaz.

Evet, sır-ı kayyûmiyetle en cüz'î bir fiil-i îcâdî, doğrudan doğruya bütün kâinat Hâlıkının fiili olduğuna delâlet eden bir sır-ı âzamı taşıyor. Evet, meselâ bir arının îcâdına teveccüh eden bir fiil, iki cihetle Hâlık-ı Kâinat'a hususiyetini gösteriyor.

Birincisi: O arının bütün emsâlinin bütün zeminde, aynı zamanda aynı fiile mazhariyetleri gösteriyor ki, bu cüz'î ve hususî fiil ise, ihâtalı rûy-u zemini kaplamış bir fiilin bir ucudur. Öyle ise, o büyük fiilin Fâili ve o fiilin Sahibi kim ise, o cüz'î fiil dahi O'nundur.

İkinci cihet: Bu hazır arının hilkatine teveccüh eden fiilin fâili olmak için, o arının şerâit-i hayatîyesini ve cihâzâtını ve kâinatla münasebetini temin edecek ve bilecek kadar pek büyük bir iktidar ve ihtiyar lâzım geldiğinden, o cüz'î fiili yapan Zât'ın, ekser kâinata hükmü geçmekle ancak o fiili öyle mükemmel yapabilir.

Demek, en cüz'î fiil, iki cihetle Hâlık-ı Külli Şey'e has olduğunu gösterir.

En ziyâde cây-ı dikkat ve cây-ı hayret şudur ki: Vücudun en kuvvetli mertebesi olan vücubun; ve vücudun en sebatlı derecesi olan maddeden tecerrüdün; ve vücudun zevâlden en uzak tavrı olan mekândan münezzehtir; ve vücudun en sağlam ve tagayyürden ve ademden en mukaddes sıfatı olan vahdetin sahibi olan Zât-ı Vâcibü'l-vücud'un en has hâssası ve lâzım-ı zâtîsi olan ezeliyeti ve sermediyeti; vücudun en zayıf mertebesi ve en incecik derecesi ve en mütegayyir, mütehavvil tavrı ve en ziyâde mekâna yayılmış olan hadsiz, kesretli bir maddî madde olan esîr ve zerrât gibi şeylere vermek ve onlara ezeliyet isnâd etmek ve onları ezeli tasavvur etmek ve kısmen âsâr-ı ilâhiyenin onlardan neşet ettiğini tevehhüm etmek, ne kadar hilâf-ı hakikat ve vakıa muhalif ve akıldan uzak ve bâtil bir fikir olduğu, Risale-i Nur'un müteaddit cüz'lerinde kat'î bürhânlarla gösterilmiştir.

İkinci Şuâ

“İki Mesele”dir.

Birinci Mesele

İsm-i Kayyûm'un bir cilve-i âzamına işaret eden

لَا تَأْخُذْهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ¹
مَا مِنْ دَآئِيَةٍ إِلَّا هُوَ أَخَذَ بِنَاصِيَتِهَا²
لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ³

gibi âyetlerin işaret ettiği hakikat-i âzâmın bir vechi şudur ki:

Şu kâinattaki ecrâm-ı semâviyenin kıyamları, devamları, bekâları; sırr-ı kayyûmiyetle bağlıdır. Eğer o cilve-i kayyûmiyet bir dakikada yüzünü çevirse, bir kısmı küre-i arzdan bin defa büyük milyonlarla küreler, fezâ-yı gayr-i mütenahî boşluğunda dağılacak, birbirine çarpacak, ademe dökülecekler. Nasıl ki, meselâ havada, tayyareler yerinde binler muhteşem kasırları kemâl-i intizamla durdurup seyahat ettiren bir Zât'ın kayyûmiyet iktidarı, o havadaki sarayların sebat ve nizam ve devamları ile ölçülür. Öyle de, o Zât-ı Kayyûm-u Zülcelâl'in madde-i esîriye içinde hadsiz ecrâm-ı semâviyeye nihayet derecede intizam ve mîzan içinde sırr-ı kayyûmiyetle bir kıyam, bir bekâ, bir devam vererek, bazısı küre-i arzdan bin ve bir kısmı bir milyon defa büyük milyonlarla azîm küreleri direksiz, istinadsız, boşlukta durdurmakla beraber, her birini bir vazife ile tanzif edip gayet muhteşem bir ordu şeklinde emr-i kün feyekün'den⁴ gelen fermanlara kemâl-i inkıyâdla itaat ettirmesi, İsm-i Kayyûm'un âzamî cilvesine bir ölçü olduğu gibi, her bir mevcudun zerrelere dahi, yıldızlar gibi sırr-ı kayyûmiyetle kaim ve o sır ile bekâ ve devam ediyorlar.

Evet, bir zîhayatın cesedindeki zerrelere her bir âzâyaya mahsus bir hey'et ile küme küme toplanıp dağılmadıkları ve sel gibi akan unsurların fırtınaları içinde vaziyetlerini muhafaza edip dağılmamaları ve muntazaman durmaları, bilbedâhe kendi kendilerinden olmayıp, belki sırr-ı kayyûmiyetle olduğundan;

¹ “O’nu (*celle celâlihi*) ne bir uyuklama, ne uyku tutamaz.” (Bakara sûresi, 2/255)

² “Yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın.” (Hûd sûresi, 11/56)

³ “Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları Onun nezdindedir.” (Zümer sûresi, 39/63)

⁴ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En’âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

her bir ceset muntazam bir tabur, her bir nevi muntazam bir ordu hükmünde olarak bütün zîhayat ve mürekkebâtın zemin yüzünde ve yıldızların fezâ âleminde durmaları ve gezmeleri gibi, bu zerreler dahi hadsiz dilleriyle sırr-ı kayyûmiyeti ilân ederler.

İkinci Mesele

Eşyanın sırr-ı kayyûmiyetle münâsebettar faydalarının ve hikmetlerinin bir kısmına işaret etmeyi, bu makam iktizâ ediyor.

Evet her şeyin hikmet-i vücudu ve gaye-i fıtratı ve fayda-yı hilkatı ve netice-i hayatı üçer nevidir:

Birinci nevi, kendine ve insana ve insanın maslahatlarına bakar.

İkinci nevi, daha mühimdir ki, her şey, umum zîşuûr mütalâa edebilecek ve Fâtır-ı Zülcelâl'in cilve-i esmâsını bildirecek birer âyet, birer mektup, birer kitab, birer kaside hükmünde olarak mânâlarını hadsiz okuyucularına ifade etmesidir.

Üçüncü nevi ise, Sâni-i Zülcelâl'e âittir, ona bakar. Her şeyin faydası ve neticesi kendine bakan bir ise, Sâni-i Zülcelâl'e bakan yüzlerdir ki, Sâni-i Zülcelâl kendi acâib-i sanatını kendisi temâşâ eder; kendi cilve-i esmâsına, kendi masnûâtında bakar. Bu âzamî üçüncü nevide, bir saniye kadar yaşamak kâfidir.

Hem her şeyin vücudunu iktizâ eden bir sırr-ı kayyûmiyet var ki, Üçüncü Şuâ'da izah edilecek.

Bir zaman tılsım-ı kâinat ve muamma-yı hilkat cilvesiyle mevcûdâtın hikmetlerine ve faydalarına baktım, dedim: "Acaba bu eşya neden böyle kendini gösteriyorlar, çabuk kaybolup gidiyorlar?" Onların şahsına bakıyorum; muntazam, hikmetli giyinmiş, giydirilmiş, süslendirilmiş, sergiye temâşâgâha gönderilmiş. Hâlbuki bir-iki günde, belki bir kısmı birkaç dakikada kaybolup; faydasız boşu boşuna gidiyorlar. "Bu kısa zamanda bize görünmelerinden maksat nedir?" diye çok merak ediyordum. O zaman mevcûdâtın, hususan zîhayatın dünya dershânesine gelmelerinin mühim bir hikmetini lütf-u ilâhî ile buldum. O da şudur:

Her şey, hususan zîhayat, gayet mânidar bir kelime, bir mektup, bir kaside-i rabbânîdir; bir ilânnâme-i ilâhîdir. Umum zîşuûrun mütalâasına mazhar olduktan ve hadsiz mütalâacılar mânâsını ifade ettikten sonra, lafzı ve hurûfu hükmündeki sûret-i cismaniyesi kaybolur.

Bir sene kadar bu hikmet bana kâfi geldi. Bir sene sonra masnûâtta ve bilhassa zîhayatlarda bulunan çok hârika ve pek ince sanatın mucizeleri inkişâf etti. Anladım ki, bu çok ince ve çok hârika olan dekaik-i sanat, yalnız zîşuûrların nazarlarına ifade-i mânâ için değildir. Gerçi her bir mevcudu, hadsiz zîşuûrlar mütalâa edebilir. Fakat hem onların mütalâası mahduttur, hem de herkes o zîhayatın bütün dekaik-i sanatına nüfuz edemezler.

Demek zîhayatların en mühim netice-i hilkatı ve en büyük gaye-i fıtratı, Zât-ı Kayyûm-u Ezelî'nin kendi nazarına, kendi acâib-i sanatını ve verdiği rahîmâne hediyelerini ve ihsânlarını arz etmektir.

Bu gaye ise, çok zaman bana kanaat verdi ve ondan anladım ki: Her mevcutta, hususan zîhayatlarda hadsiz dekaik-ı sanat bulunması, Zât-ı Kayyûm-u Ezelî'nin nazarına arz etmek, yani Zât-ı Kayyûm-u Ezelî kendi sanatını kendisi temâşâ etmek olan hikmet-i hilkat, o büyük masârife kâfi geliyordu.

Bir zaman sonra gördüm ki, mevcûdâtın şahıslarında ve sûretlerindeki dekaik-i sanat devam etmiyor; gayet sûratle tazeleniyor, tebeddül ediyor; nihayetsiz bir faaliyet ve bir Hallâkiyet içinde tahavvül ediyorlar. Bu Hallâkiyet ve bu faaliyetin hikmeti elbette o faaliyet derecesinde büyük olmak lâzım geliyor, diye tefekküre başladım.

Bu defa mezkûr iki hikmet kâfi gelmemeye başladılar, noksan kaldılar. Gayet merak ile ayrı bir hikmeti aramaya ve taharriye başladım. Bir zaman sonra, -lillâhilhamd- Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın feyzi ile, sırr-ı kayyûmiyet noktasında azîm hadsiz bir hikmet, bir gaye göründü. Ve onun ile "tılsım-ı kâinat" ve "muamma-yı hilkat" tâbir edilen bir sırr-ı ilâhî anlaşıldı. (Yirmi Dördüncü Mektup'ta tafsilen beyân edildiğinden, burada yalnız icmâlen iki-üç noktasını Üçüncü Şuâ'da zikredeceğiz.)

Evet, sırr-ı kayyûmiyetin cilvesine bu noktadan bakınız ki; bütün mevcûdâtı ademden çıkarıp, her birisini bu nihayetsiz fezâda

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا¹

sırrıyla durdurup, kıyam ve bekâ verip, umumunu böyle sırr-ı kayyûmiyetin tecellisine mazhar eyliyor. Eğer bu nokta-yı istinât olmazsa; hiçbir şey kendi başıyla durmaz. Hadsiz bir boşlukta yuvarlanıp ademe sukût edecek.

¹ "Allah O'dur ki gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti." (Ra'd sûresi, 13/2)

Hem nasıl ki bütün mevcûdât, vücudları ve kıyıamları ve bekâları cihetin- de Kayyûm-u Zülcelâl'e dayanıyorlar; kıyıamları O'nunladır; öyle de, mevcû- dâtın keyfiyât ve ahvâlinde binler silsilelerin; –temsilde hatâ olmasın– telefon, telgraf silsilelerinin merkezi ve santral direği hükmünde olan sırr-ı kayyûmiyet- te ¹وَالَّذِي يُرْجِعُ الْأَمْرَ كُلَّهُ¹ sırrıyla, uçları bağlıdır. Eğer o nuranî nokta-yı istinâda dayanmazlarsa, ehl-i akılca muhâl ve bâtil olan binler devirler ve teselsüller lâzım gelecek; belki, mevcûdât adedince bâtil olan devirler ve teselsüller lâ- zım gelir. Meselâ, bu şey (hıfz veya nur veya vücud veya rızık gibi) bir cihette buna dayanır, bu da ötekine, o da ona... gitgide her hâlde nihayetsiz olamaz, bir nihayeti bulunacak.

İşte, bütün böyle silsilelerin müntehâları, elbette sırr-ı kayyûmiyettir. Sırr-ı kayyûmiyet anlaşıldıktan sonra, o mevhum silsilelerde birbirine dayanmak râbitası ve mânâsı kalmaz, kalkar; her şey doğrudan doğruya sırr-ı kayyûmi- yete bakar.

Üçüncü Şuâ

كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ²، فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ³، يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ⁴، بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ⁵، فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا⁶

gibi âyetlerin işaret ettikleri hallâkiyet-i ilâhiye ve faaliyet-i rabbâniye içindeki sırr-ı kayyûmiyetin bir derece inkişâfına, bir-iki mukaddime ile işaret edeceğiz.

Birincisi

Şu kâinata baktığımız vakit görüyoruz ki, zaman seylinde mütemâdiyen çalkanan ve kâfile kâfile arkasından gelip geçen mahlûkatın bir kısmı, bir sa- niyede gelir, der-akab kaybolur. Bir tâifesi, bir dakikada gelir, geçer. Bir nev'i, bir saat âlem-i şehâdete uğrar, âlem-i gayba girer. Bir kısmı bir günde, bir kıs- mı bir senede, bir kısmı bir asırda, bir kısmı da asırlarda bu âlem-i şehâdete gelip, konup; vazife görüp gidiyorlar.

¹ "Bütün işler hükmetmesi için O'na götürülür." (Hûd sûresi, 11/123)

² "O, her an yeni tecellîlerle iş başındadır." (Rahman sûresi, 55/29).

³ "Dilediği her şeyi yapandır." (Bürûc sûresi, 85/16)

⁴ "O dilediğini yaratır." (Rûm sûresi, 30/54)

⁵ "O Zât ki, herşey üzerinde hâkimiyet elindedir." (Yâsîn sûresi, 36/83)

⁶ "İşte bak, Allahın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor!" (Rûm sûresi, 30/50)

Bu hayret verici seyahat ve seyeran-ı mevcûdât, o sefer ve seyelân-ı mah-lûkat öyle bir intizam ve mîzan ve hikmetle sevk ü idare edilir ve onlara ve o kâfilelere kumandanlık eden öyle basîrâne, hakimâne, müdebbirâne kumandanlık ediyor ki; bütün akıllar faraza ittihâd edip bir tek akıl olsa, o hakimâne idarenin künhüne yetişemez ve kusur bulup tenkid edemez.

İşte bu hallâkiyet-i rabbâniyenin içinde; o sevimli ve sevdiği masnûâtın hususan zîhayatların hiçbirine göz açtırmayarak âlem-i gayba gönderiyor, hiçbirine nefes aldırmayarak dünyadaki hayattan terhis ediyor, mütemâdiyen bu misafirhâne-i âlemi doldurup misafirlerin rızası olmayarak boşaltıyor; kalem-i kaza ve kader, küre-i arzı yazar bozar tahtası gibi yaparak ¹يُخَيِّ وَيُمِيتُ cilveleriyle mütemâdiyen küre-i arzda yazılarını yazar ve o yazıları tazelerdirir, tebdil eder. İşte bu faaliyet-i rabbâniyenin ve bu hallâkiyet-i ilâhiyenin bir sırr-ı hikmeti ve esaslı bir muktazîsi ve bir sebep-i dâisi, üç mühim şubeye ayrılan hadsiz, nihayetsiz bir hikmettir.

O hikmetin birinci şubesi şudur ki: Faaliyetin her nev'i cüz'î olsun, küllî olsun bir lezzet verir. Belki her faaliyette bir lezzet var. Belki faaliyet ayn-ı lezzettir. Belki faaliyet, ayn-ı lezzet olan vücudun tezâhürüdür ve ayn-ı elem olan ademden tebâud ile silkinmesidir.

Evet, her kabiliyet sahibi, bir faaliyetle kabiliyetinin inkişâfını lezzetle takip eder. Her bir istidâdın faaliyetle tezâhür etmesi, bir lezzetten gelir ve bir lezzeti netice verir. Her bir kemâl sahibi, faaliyetle kemâlâtının tezâhürünü lezzetle takip eder.

Madem her bir faaliyette böyle sevilir, istenilir bir kemâl, bir lezzet vardır ve faaliyet dahi, bir kemâldir ve madem zîhayat âleminde dâimî ve ezeli bir hayattan neşet eden hadsiz bir muhabbetin, nihayetsiz bir merhametin cilveleri görünüyor ve o cilveler gösteriyor ki, kendini böyle sevdiren ve seven ve şefkat edip lütuflarda bulunan Zât'ın kudsiyetine lâyık ve vücub-u vücuduna münasip o hayat-ı sermediyenin muktezâsı olarak hadsiz derecede -tâbirde hatâ olmasın- bir aşk-ı lâhûfî, bir muhabbet-i kudsiye, bir lezzet-i mukaddese gibi şuûnât-ı kudsiye o Hayat-ı Akdes'te var ki, o şuûnât böyle hadsiz faaliyetle ve nihayetsiz bir hallâkiyetle kâinatı dâimâ tazelandiriyor, çalkalandırıyor, değiştiriyor.

¹ “Diriltlen ve öldüren O'dur.” (Bakara sûresi, 2/258; Tevbe sûresi, 9/116; Yûnus sûresi, 10/56; Mû'minûn sûresi, 23/80; Duhân sûresi, 44/8; Hadîd sûresi, 57/2)

Sırr-ı kayyûmiyete bakan hadsiz faaliyet-i ilâhiyedeki hikmetin ikinci şubesi: Esmâ-yı ilâhiyeye bakar. Mâlûmdur ki her bir cemâl sahibi, kendi cemâlini görmek ve göstermek ister; her bir hüner sahibi, kendi hünerini teşhir ve ilân etmekle nazar-ı dikkati celb etmek ister ve sever; ve hüneri gizli kalmış bir güzel hakikat ve güzel bir mânâ, meydana çıkmak ve müşterileri bulmak ister ve sever.

Madem bu esaslı kâideler, her şeyde derecesine göre cereyân ediyor; elbette Cemîl-i Mutlak olan Zât-ı Kayyûm-u Zülcelâl'in bin bir esmâ-yı hüsnâsından her bir ismin, kâinatın şehâdetiyle ve cilvelerinin delâletiyle ve nakışlarının işaretiyle, her birisinin her bir mertebesinde hakikî bir hüsün, hakikî bir kemâl, hakikî bir cemâl ve gayet güzel bir hakikat, belki her bir ismin her bir mertebesinde hadsiz envâ-ı hüsünle hadsiz hakâik-i cemîle vardır.

Madem bu esmânın kudsî cemâllerini irâe eden aynaları ve güzel nakışlarını gösteren levhaları ve güzel hakikatlerini ifade eden sayfaları, bu mevcûdâtır ve bu kâinattır. Elbette o dâimî ve bâkî esmâ, hadsiz cilvelerini ve nihayetsiz mânidar nakışlarını ve kitaplarını; hem müsemmaları olan Zât-ı Kayyûm-u Zülcelâl'in nazar-ı müşâhedesine, hem hadd ü hesaba gelmeyen zîrûh ve zîşuûr mahlûkatın nazar-ı mütalâasına göstermek ve nihayetli mahdud bir şeyden nihayetsiz levhaları ve bir tek şahıstan pek çok şahısları ve bir hakikatten pek kesretli hakikatleri göstermek için, o aşk-ı mukaddes-i ilâhiye istinaden ve o sırr-ı kayyûmiyete binâen, kâinatı umumen ve mütemâdiyen cilveleriyle tazelandiriyorlar, değiştiriyorlar.

Dördüncü Şuâ

Kâinattaki hayret-nümâ faaliyet-i daimenin hikmetinin üçüncü şubesi şudur ki: Her bir merhamet sahibi, başkasını memnun etmekten mesrûr olur; her bir şefkat sahibi, başkasını mesrûr etmekten memnun olur; her bir muhabbet sahibi, sevindirmeye lâayık mahlûkları sevindirmekle sevinir; her bir âlîcenab zât, başkasını mes'ûd etmekle lezzet alır; her bir âdil zât, ihkak-ı hak etmek ve müstehaklara cezâ vermekte hukuk sahiplerini minnettar etmekle keyiflenir; hüner sahibi her bir sanatkâr, sanatını teşhir etmekle ve sanatının tasavvur ettiği tarzda işlemesiyle ve istediği neticeleri vermesiyle iftihar eder.

İşte bu mezkûr düsturların her biri birer kâide-i esâsiyedir ki, kâinatta ve âlem-i insâniyette cereyân ediyorlar. Bu kâidelerin esmâ-yı ilâhiyede cereyân ettiklerini gösteren üç misâl, Otuz İkinci Söz'ün İkinci Mevkıfı'nda izah edilmiştir. Bir hulâsası bu makamda yazılması münasip olduğundan, deriz:

Nasıl ki meselâ gayet merhametli, sehâvetli, gayet kerîm âlîcenab bir zât, fıtratındaki âlî seciyelerin muktezâsıyla büyük bir seyahat gemisine, çok muhtaç ve fakir insanları bindirip, gayet mükemmel ziyâfetlerle, ikramlarla o muhtaç fakirleri memnun ederek denizlerde arzın etrafında gezdirir ve kendisi de onların üstünde, onları mesrûrâne temâşâ ederek o muhtaçların minnettarlıklarından lezzet alır ve onların telezzüzlerinden mesrûr olur ve onların keyiflerinden sevinir, iftihar eder.

Madem böyle bir tevziat memuru hükmünde olan bir insan, böyle cüz'î bir ziyâfet vermekten bu derece memnun ve mesrûr olursa; elbette bütün hayvanları ve insanları ve hadsiz melekleri ve cinleri ve rûhları, bir sefine-i rahmânî olan küre-i arz gemisine bindirerek; rûy-u zemini, envâ-ı mat'ûmâtla ve bütün duyuların ezvâk ve erzakıyla doldurulmuş bir sofrayı rabbâniye şeklinde onlara açmak ve o muhtaç ve müteşekkik ve minnettar ve mesrûr mahlûkatını aktâr-ı kâinatta seyahat ettirmekle ve bu dünyada bu kadar ikramlarla onları mesrûr etmekle beraber, dâr-ı bekâda cennetlerinden her birini ziyâfet-i daime için birer sofrayı yapan Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'a âit olarak o mahlûkatın teşekkürlerinden ve minnettarlıklarından ve mesrûriyetlerinden ve sevinçlerinden gelen ve tâbirinde âciz olduğumuz ve me'zun olmadığımız şuûnât-ı ilâhiyeyi, "memnuniyet-i mukaddese" "iftihar-ı kudsî" ve "lezzet-i mukaddese" gibi isimlerle işaret edilen maânî-i rubûbiyettir ki, bu dâimî faaliyet ve mütemâdî hallâkiyet iktizâ eder.

Hem meselâ, bir mahir sanatkâr, plâksız bir fonoğraf yapsa, o fonoğraf istediği gibi konuşsa, işlese; sanatkârı ne kadar müftehir olur, mütelezziz olur; kendi kendine "Mâşâallah!" der. Madem icâdsız ve surî bir küçük sanat, sanatkârının rûhunda bu derece bir iftihar, bir memnuniyet hissi uyandırır, elbette bu mevcûdâtın Sâni-i Hakîm'i, kâinatın mecmûunu, hadsiz nağmelerin envâıyla sadâ veren ve ses verip tesbih eden ve zikredip konuşan bir musikî-i ilâhiye ve bir fabrika-yı acîbe yapmakla beraber, kâinatın her bir nev'ini, her bir âlemini ayrı bir sanatla ve ayrı sanat mucizeleriyle göstererek zîhayatların kafalarında birer fonoğraf, birer fotoğraf, birer telgraf gibi çok makineleri, hattâ en küçük bir kafada dahi yapmakla beraber her bir insan kafasına, değil yalnız plâksız fonoğraf, birer aynasız fotoğraf, bir telsiz telgraf, belki bunlardan yirmi defa daha hârika, her insanın kafasında öyle bir makineyi yapmaktan ve istediği tarzda işleyip neticeleri vermekten gelen iftihar-ı kudsî ve memnuniyet-i mukaddese gibi mânâları ve rubûbiyetin bu nev'inden olan ulvî şuûnâtı; elbette ve herhâlde bu faaliyet-i daimeyi istilzâm eder.

Hem meselâ, bir hükümdar-ı âdil, ihkak-ı hak için mazlûmların hakkını zâlimlerden almakla ve fakirleri kavîlerin şerrinden muhafaza etmekle ve her-kese müstehak olduğu hakkı vermekle lezzet alması, iftihar etmesi, memnun olması; hükümdarlığın ve adâletin bir kâide-i esâsiyesi olduğundan, elbette Hâkim-i Hakîm, Adl-i Âdil olan Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un bütün mahlûkatına, hususan zîhayatlara "hukuk-u hayat" tâbir edilen şerâit-i hayatiyeyi vermekle; ve hayatlarını muhafaza için onlara cihâzât ihsân etmekle; ve zayıfları kavîlerin şerrinden Rahîmâne himaye etmekle; ve umum zîhayatlarda bu dünyada ihkak-ı hak etmek nev'i tamamen ve haksızlara cezâ vermek nev'i ise kısmen sırr-ı adâletin icrâsından olmakla; ve bilhassa mahkeme-i kübrâ-yı haşirde adâlet-i ekberin tecellisinden hâsıl olan ve tâbirinde âciz olduğumuz şuûnât-ı rabbâniye ve maânî-i kudsiyedir ki, kâinatta bu faaliyet-i daimeyi iktizâ ediyor.

İşte bu üç misâl gibi; esmâ-yı hüsnânın umumunda, her birisi bu faaliyet-i daimeye böyle kudsi bazı şuûnât-ı ilâhiyeye medâr olduklarından, hallâkiyet-i daimeyi iktizâ ederler. Hem madem her kabiliyet, her bir istidât, inbisât ve inkişâf edip semere vermekle bir ferahlık, bir genişlik, bir lezzet verir; hem madem her vazifedar, vazifesini yapmak ve bitirmekle, vazifesinden terhisinde büyük bir rahatlık, bir memnuniyet hisseder; ve madem bir tek tohumdan bir çok meyveleri almak ve bir dirhemden yüz dirhem kâr kazanmak, sahiplerine çok sevinçli bir hâlettir, bir ticarettir. Elbette bütün mahlûkattaki hadsiz istidâtları inkişâf ettiren ve bütün mahlûkatını kıymettar vazifelerde istihdam ettikten sonra terakkivâri terhis ettiren, yani unsurları, madenler mertebesine; madenleri, nebatlar hayatına; nebatları, rızık vasıtasıyla hayvanların derece-i hayatına; ve hayvanları insanların şuûrkârâne olan yüksek hayatına çıkarıyor.

İşte, her bir zîhayatın zâhirî bir vücudunun zevâliyle; (Yirmi Dördüncü Mektup'ta izah edildiği gibi) rûhu, mâhiyeti, hüviyeti, sûreti ve misâli vücudları ve ilmî ve gaybî mevcudiyetleri ve cesed-i necmîsi ve gılab-ı ruhu gibi kendinden alınmış pek çok vücudlarını arkasında bırakıp ve yerinde vazife başına geçiren faaliyet-i daime ve hallâkiyet-i rabbâniyeden neşet eden maânî-i kudsiyenin ve rubûbiyet-i ilâhiyenin ne kadar ehemmiyetli oldukları anlaşılır.

Mühim bir suale kat'î bir cevap: Ehl-i dalâletten bir kısmı diyorlar ki: "Kâinatı bir faaliyet-i daime ile tağyir ve tebdil eden Zât'ın, elbette kendisinin de mütegayyir ve mütehavvil olması lâzım gelir."

Elcevap: Hâşâ! Yüz bin defa hâşâ! Yerdeki aynaların tagayyürü, gökteki güneşin tagayyürünü değil, bilâkis cilvelerinin tazelendiğini gösterir. Hem ezeli, ebedî, sermedî, her cihetçe kemâl-i mutlakta ve istiğnâ-yı mutlakta, maddeden mücerred, mekândan, kayıddan, imkândan münezzeh, müberrâ, muallâ olan bir Zât-ı Akdes'in tagayyürü ve tebeddülü muhâldir. Kâinatın tagayyürü, onun tagayyürüne değil, belki adem-i tagayyürüne ve gayr-i mütehavvil olduğuna delildir. Çünkü müteaddit şeyleri intizamla dâimî tağyir ve tahrik eden bir Zât, mütegayyir olmamak ve hareket etmemek lâzım gelir. Meselâ, sen çok iplerle bağlı çok gülleleri ve topları çevirdiğin ve dâimî intizamla tahrik edip vaziyetler verdiğin vakit, senin yerinde durup tagayyür ve hareket etmemekliğin gerektir. Yoksa o intizamı bozacaksın. Meşhurdur ki, intizamla tahrik eden, hareket etmemek ve devam ile tağyir eden, mütegayyir olmamak gerektir; tâ ki o iş intizamla devam etsin.

Sâniyen: Tagayyür ve tebeddül; hudûstan ve tekemmül etmek için tazelenmekten ve ihtiyaçtan ve maddîlikten ve imkândan ileri geliyor. Zât-ı Akdes ise hem kadîm, hem her cihetçe kemâl-i mutlakta, hem istiğnâ-yı mutlakta, hem maddeden mücerred, hem Vâcibü'l-vücud olduğundan; elbette tagayyür ve tebeddülü muhâldir, mümkün değildir.

Beşinci Şuâ

İki meseledir.

Birinci Meselesi

İsm-i Kayyûm'un cilve-i âzamını görmek istersek, hayalimizi bütün kâinatı temâşâ edecek; biri, en uzak şeyleri; diğeri, en küçük zerrelere gösterecek iki dürbün yapıp birinci dürbünle bakıyoruz, görüyoruz ki: İsm-i Kayyûm'un cilvesiyle, küre-i arzdan bin defa büyük milyonlar küreler, yıldızlar, direksiz olarak havadan daha latîf olan madde-i esîriye içinde kısmen durdurulmuş, kısmen vazife için seyahat ettiriliyor. Sonra o hayalin hurdebini olan ikinci dürbünüyle, küçük zerrâtı görecek bir sûretle bakıyoruz. O sır-ı kayyûmiyetle, zîhayat mahlûkat-ı arziyenin her birinin zerrât-ı vücudiyeleri, yıldızlar gibi muntazam bir vaziyet alıp hareket ediyorlar ve vazifeler görüyorlar. Hususan zîhayatın kanındaki "küreyvât-ı hamrâ ve beyzâ" tâbir ettikleri zerrelere teşekkül eden küçücük kütleleri, seyyar yıldızlar gibi, mevlevîvârî iki hareket-i muntazama ile hareket ediyorlar görüyoruz.

Bir hulâsatü'l-hulâsa:¹(Hâşiye) İsm-i Âzam'ın altı ismi, ziyâdaki yedi renk gibi imtizaç ederek teşkil ettikleri ziyâ-yı kudsiyeye bakmak için, bir hulâsanın zikri münasiptir. Şöyle ki:

Bütün kâinatın mevcûdâtını böyle durduran, bekâ ve kıyam veren, İsm-i Kayyûm'un bu cilve-i âzâminin arkasından bak: İsm-i Hayy'ın cilve-i âzamı, o bütün mevcûdât-ı zîhayatı cilvesiyle şu'lelendirmiş, kâinatı nurlandırmış, bütün zîhayat mevcûdâtı cilvesiyle yaldızlıyor.

Şimdi bak: İsm-i Hayy'ın arkasında İsm-i Ferd'in cilve-i âzamı, bütün kâinatı envâıyla, eczâsıyla bir vahdet içine alıyor; her şeyin alınına bir sikke-i vahdet koyuyor; her şeyin yüzüne bir hâtem-i ehadiyet basıyor; nihayetsiz ve hadsiz dillerle cilvesini ilân ettiriyor.

Şimdi İsm-i Ferd'in arkasından İsm-i Hakem'in cilve-i âzamına bak ki; yıldızlardan zerrelere kadar, hayalin iki dürbünüyle temâşâ ettiğimiz mevcûdâtın her birisini, cüz'î olsun, küllî olsun, en büyük dâireden en küçük dâireye kadar, her birine lâıyk ve münasip olarak meyvedar bir nizam ve hikmetli bir intizam ve semeredar bir insicam içine almış, bütün mevcûdâtı süslendirmiş, yaldızlandırmış.

Sonra İsm-i Hakem'in cilve-i âzamı arkasından bak ki, İsm-i Adl'in cilve-i âzamıyla, İkinci Nükte'de izah edildiği vechile, bütün kâinatı mevcûdâtıyla, faaliyet-i daime içinde öyle hayretengiz mîzanlarla, ölçülerle, tartılarla idare eder ki; ecrâm-ı semâviyeden biri, bir saniyede müvâzenesini kaybetse; yani İsm-i Adl'in cilvesi altından çıksa, yıldızlar içinde bir herc ü merce, bir Kıyâmet kopmasına sebebiyet verecek. İşte bütün mevcûdâtın dâire-i âzamı, Kehkeşan'dan yani Samanyolu tâbir edilen mıntika-yı kübrâdan tut, tâ kan içindeki küreyvât-ı hamrâ ve beyzânın dâire-i hareketlerine kadar her bir dâiresini, her bir mevcudunu hassas bir mîzan, bir ölçü ile biçilmiş bir şekil ve bir vaziyetle baştan başa yıldızlar ordusundan, tâ zerrelere ordusuna kadar bütün mevcûdâtın emr-i kün feyekûn'den² gelen emirlere kemâl-i musahhariyetle itaat ettiklerini gösteriyor.

Şimdi İsm-i Adl'in cilve-i âzamı arkasından, Birinci Nükte'de izah edildiği gibi, İsm-i Kudûs'ün cilve-i âzamına bak ki; kâinatın bütün mevcûdâtını

¹ (Hâşiye) Otuzuncu Lem'a'nın altı risaleciğinin esas ve mevzuu ve İsm-i Âzam'ın sırnını taşıyan altı mukaddes isimlerin gayet kısa bir hulâsalarıdır.

² "(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) 'ol!' der, o da olur." (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

öyle temiz, pâk, sâfi, güzel, süslü, berrak yapar gösterir ki; bütün kâinata ve bütün mevcûdâta Cemîl-i Mutlak'ın hadsiz derecede cemâl-i zâtisine lâayık ve nihayetsiz güzel olan esmâ-yı hüsnâsına münasip olacak güzel aynalar şeklini vermiştir.

Elhâsıl: İsm-i âzâmın bu altı ismi ve altı nuru, kâinatı ve mevcûdâtı ayrı ayrı güzel renklerde, çeşit çeşit nakışlarda, başka başka zînetlerde bulunan yaldızlı perdeler içinde mevcûdâtı sarmıştır.

Beşinci Şuâ'nın İkinci Meselesi

Kâinata tecelli eden kayyûmiyetin cilvesi, vâhidiyet ve celâl noktasında olduğu gibi, kâinatın merkezi ve medârı ve zîşuûr meyvesi olan insanda dahi, kayyûmiyetin cilvesi, ehadiyet ve cemâl noktasında tezâhürü var. Yani, nasıl ki kâinat sırr-ı kayyûmiyetle kaimdir; öyle de, İsm-i Kayyûm'un mazhar-ı ekmeli olan insan ile, bir cihette kâinat kıyam bulur. Yani, kâinatın ekser hikmetleri, maslahatları, gayeleri insana baktığı için, güyâ insandaki cilve-i kayyûmiyet, kâinata bir direktir.

Evet, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm, bu kâinatta insanı irade etmiş ve kâinatı onun için yaratmış denilebilir. Çünkü insan, câmiyet-i tâmme ile bütün esmâ-yı ilâhiyeyi anlar, zevk eder. Hususan rızıktaki zevk cihetiyle pek çok esmâ-yı hüsnâyı anlar. Hâlbuki melâikeler, onları o zevk ile bilemezler.

İşte, insanın bu ehemmiyetli câmiyetidir ki: Zât-ı Hayy-ı Kayyûm, insana bütün esmâsını ihsâs etmek ve bütün envâ-ı ihsânâtını tattırmak için öyle işti-hal bir mide vermiş ki, o midenin geniş sofrasını hadsiz envâ-ı mat'ûmâtıyla kerîmâne doldurmuş.

Hem bu maddî mide gibi hayatı da bir mide yapmış. O hayat midesine duygular, eller hükmünde gayet geniş bir sofrayı nimet açmış. O hayat ise, duyguları vasıtasıyla, o sofrayı nimetten her çeşit istifâdeler ile, teşekküratın her nev'ini yapar.

Ve bu hayat midesinden sonra bir insâniyet midesini vermiş ki, o mide, hayattan daha geniş bir dâirede rızık ve nimet ister. Akıl ve fikir ve hayal, o midenin elleri hükmünde, semâvât ve zemin genişliğinde, o sofrayı rahmetten istifâde edip şükreder.

Ve insâniyet midesinden sonra hadsiz geniş diğer bir sofrayı nimet açmak için, İslâmiyet ve îmân akîdelerini, çok rızık ister bir mânevî mide hükmüne

getirip, onun rızık sofrasının dâiresini mümkinât dâiresinin hâricinde genişletip, esmâ-yı ilâhiyeyi de içine alır kılmıştır ki, o mide ile İsm-i Rahmân'ı ve İsm-i Hakîm'i en büyük bir zevk-i rızkî ile hissederek. *الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى رَحْمَتِهِ وَعَلَى حِكْمَتِهِ*¹ der ve hâkezâ... bu mânevî mide-i kübrâ ile hadsiz nimet-i ilâhiyeden istifâde edebilir ve bilhassa o midedeki muhabbet-i ilâhiye zevkinin daha başka bir dâiresi var.

İşte, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm, insanı bütün kâinata bir merkez, bir medâr yaparak, kâinat kadar geniş bir sofrayı nimet insana açtığı ve kâinatı insana musahhar ettiğinin ve kâinatın insan ile mazhar olduğu sır-ı kayyûmiyetle bir cihette kaim olduğunun hikmeti ise, insanın mühim üç vazifesidir.

Birincisi: Kâinata münteşir bütün envâ-ı nimeti insanla tanzim etmek ve insanın menfaati ipiyle tesbih taneleri gibi tanzim eder, nimetlerin iplerinin uçlarını insanın başına bağlar, rahmet hazinelerinin umum çeşitlerine insanı bir liste hükmüne getirir.

İkinci Vazifesi: Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un hitâbâtına, insan câmiyeti hayşiyetiyle en mükemmel muhâtap olmak ve hayretkârâne sanatlarını takdir ve tahsin etmekle en yüksek sesli bir dellâl olmak ve şuûrdârâne teşekküratın bütün envâıyla, bütün envâ-ı nimetine ve çeşit çeşit hadsiz ihsânâtına şükür ve hamd ü senâ etmektir.

Üçüncü Vazifesi: Hayatı ile, üç cihetle Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'a ve şuûnâtına ve sıfât-ı muhîtasına aynadarlık etmektir.

Birinci Vecih: İnsan kendi acz-i mutlakıyla, Hâlıkının kudret-i mutlakasını ve derecâtını; ve aczin dereceleriyle, kudretin mertebelerini hissetmektir. Ve fakr-ı mutlakıyla rahmetini ve rahmetinin derecelerini idrak etmek ve zaafıyla O'nun kuvvetini anlamaktır. *Ve hâkezâ, noksan sıfatlarıyla Hâlıkının evsâf-ı kemâline mikyasvâri ayna olmak...* Gecede nurun daha ziyâde parlamasına nazaran, gece zulmetinin elektrik lâmbalarını göstermeğe mükemmel bir ayna olduğu gibi, insan dahi böyle nâkis sıfatlarıyla kemâlât-ı ilâhiyeye aynadarlık eder.

İkinci Vecih: İnsan, cüz'î iradesiyle ve azıcık ilmiyle ve küçücük kudretiyle ve zâhirî mâlikiyetiyle ve hânesini bina etmesiyle, bu kâinat ustasının mâlikiyetini ve sanatını ve iradesini ve kudretini ve ilmini, kâinatın büyüklüğü nisbetinde anlar, aynadarlık eder.

¹ Bütün varlığı kapsayan sonsuz şefkat sahibi ve her işi hikmetle yapan Allah'a hamdolsun.

Üçüncü Vecih'teki aynadarlığın iki yüzü var:

Birisi, esmâ-yı ilâhiyenin ayrı ayrı nakışlarını kendinde göstermektedir. Âdetâ insan, câmiiyetiyle kâinatın küçük bir fihristesi ve bir misâl-i musağğarası hükmünde olup, umum esmânın nakışlarını gösteriyor.

İkinci yüzü, şuûnât-ı ilâhiyeye aynadarlık eder. Yani kendi hayatıyla Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un hayatına işaret ettiği gibi, kendi hayatında inkişâf eden sem' ve basar gibi duyguların vasıtasıyla, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un sem' ve basar gibi sıfatlarına aynadarlık eder, bildirir.

Hem insan, hayatında bulunan ve inkişâf etmeyen ve his ve hassasiyet sûretinde galeyan eden ve kesretli bir sûrette olan çok ince hayatî duygular, mânâlar ve hisler vasıtasıyla, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un şuûnât-ı kudsiyesine aynadarlık eder. Meselâ, o hassasiyet içinde; sevmek, iftihar etmek, memnun olmak, mesrûr olmak, müferrah olmak gibi mânâlar ile Zât-ı Akdes'in kudsiyetine ve gınâ-yı mutlakına münasip ve lâıyk olmak şartıyla, o neviden olan şuûnâtına aynadarlık eder.

Hem insan, nasıl ki hayat-ı câmiasıyla Zât-ı Zülcelâl'in sıfât ve şuûnâtına bir mikyas-ı mârifettir ve cilve-i esmâsına bir fihristedir ve şuûrlu bir aynadır, ve hâkezâ çok cihetlerle Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'a aynadarlık eder. Öyle de, insan, şu kâinatın hakâiklerine bir vâhid-i kıyâsîdir, bir fihristedir, bir mikyastır ve bir mîzandır. Meselâ, kâinatta Levh-i Mahfuz'un gayet kat'î bir delil-i vücudu ve bir nümûnesi, insandaki kuvve-i hâfızadır ve âlem-i misâlin vücuduna kat'î delil ve nümûne, kuvve-i hayaliyedir¹(Hâşiye) ve kâinattaki rûhânîlerin bir delil-i vücudu ve nümûnesi, insandaki kuvvelerdir ve latîfelerdir. Ve hâkezâ, insan, küçük bir mikyasta, kâinattaki hakâik-i imaniyeyi şuhûd derecesinde gösterebilir.

İşte, insanın mezkûr vazifeler gibi çok mühim hizmetleri var. Cemâl-i bâkiye aynadır, kemâl-i sermediyeye dellâl-i muzhirdir ve rahmet-i ebediyeye muhtac-ı müteşekkirdir. Madem cemâl, kemâl, rahmet bâkîdirler ve sermedîdirler; elbette o cemâl-i bâkînin ayna-yı müştâkı ve o kemâl-i sermedînin

¹ (Hâşiye) Evet, nasıl ki insanın anâsırları, kâinatın unsurlarından.. ve kemikleri, taş ve kayalarından.. ve saçları nebat ve eşcarından.. ve bedeninde cereyân eden kan ve gözünden, kulağından, burnundan ve ağzından akan ayrı ayrı suları, arzın çeşmelerinden ve madenî sularından haber veriyorlar, delâlet edip onlara işaret ediyorlar. Aynen öyle de; insanın rûhu âlem-i ervâhtan ve hâfızaları Levh-i Mahfuz'dan ve kuvve-i hayaliyeleri âlem-i misâlden; ve hâkezâ her bir cihazı bir âlemden haber veriyorlar. Ve onların vücudlarına kat'î şehâdet ederler.

dellâl-ı âşıkı ve o rahmet-i ebediyenin muhtac-ı müteşekkiri olan insan, bâkî kalmak için, bir dâr-ı bekâya girecek ve o bâkîlere refâkat için ebede gidecek ve o ebedî cemâl ve o sermedî kemâl ve dâimî rahmete, ebedü'l-âbâdda refâkat etmek gerektir, lâzımdır. Çünkü ebedî bir cemâl, fânî bir müştâka ve zâil bir dosta râzı olmaz. Çünkü cemâl, kendini sevdiği için, sevmesine mukâbil muhabbet ister. Zevâl ve fenâ ise, o muhabbeti adâvete kalbeder, çevirir. Eğer insan ebede gidip bâkî kalmazsa, fıtratındaki cemâl-i sermedîye karşı olan esaslı muhabbet yerine adâvet bulunacaktır. Onuncu Söz'ün hâşiyesinde beyân edildiği gibi, "Bir zaman bir dünya güzeli, bir âşıkını huzurundan çıkarıyor. O adamdaki aşk, birden adâvete dönüyor ve diyor ki: 'Tuh!.. Ne kadar çirkindir.' diyerek, kendine teselli vermek için cemâlinden küsüyor, cemâlini inkâr ediyor."

Evet, insan bilmediği şeye düşman olduğu gibi, eli yetişmediği veyahut tutamadığı şeylerin adâvetkârâne kusurlarını arar, âdetâ düşmanlık etmek ister. Madem bütün kâinatın şehâdetiyle Mahbûb-u Hakikî ve Cemîl-i Mutlak, bütün güzel esmâ-yı hüsnâsıyla kendini insana sevdendiriyor ve insanların kendini sevmelerini istiyor; elbette ve her hâlde, kendisinin hem mahbûbu, hem habibi olan insana fitrî bir adâveti verip derinden derine kendinden küstürmeyecek. Ve fıtraten en ziyâde sevimli ve muhabbetli ve perestîş için yarattığı en müstesnâ mahlûku olan insanın fıtratına bütün bütün zıt olarak bir gizli adâveti, insanın rûhuna vermeyecek. Çünkü insan, sevdiği ve kıymetini takdir ettiği bir Cemâl-i Mutlak'tan ebedî ayrılmaktan gelen derin yarasını; ancak ona adâvetle, ondan küsmekle ve onu inkâr etmekle tedâvi edebilir. İşte, kâfirlerin Allah'ın düşmanı olması, bu noktadan ileri geliyor. Öyle ise, her hâlde o Cemâl-i Ezeli, kendisinin ayna-yı müştâkı olan insan ile ebedü'l-âbâd yolunda seyahatinde beraber bulunmak için, alâküllihâl bir dâr-ı bekâda bir hayat-ı bâkiyeye insanı mazhar edecek.

Evet, madem insan fıtraten bir Cemâl-i Bâkî'ye müştâk ve muhib bir sûrette halk edilmiştir. Ve madem bâkî bir cemâl, zâil bir müştâka râzı olamaz. Ve madem insan bilmediği veya yetişemediği veya tutamadığı bir maksûddan gelen hüzn ve elemden teselli bulmak için, o maksûdun kusurunu bulmakla, belki gizli adâvet etmekle kendini teskin eder. Ve madem bu kâinat, insan için halk edilmiş ve insan ise mârifet ve muhabbet-i ilâhiye için yaratılmış. Ve madem bu Kâinatın Hâlıkı, esmâsıyla sermedidir. Ve madem esmalarının cilveleri daim ve bâkî ve ebedî olacaktır. Elbette ve herhâlde insan, bir dâr-ı bekâya gidecek ve bir hayat-ı bâkiyeye mazhar olacaktır. Ve insanın

kıymetini ve vazifelerini ve kemâlâtını bildiren Rehber-i Âzam ve İnsan-ı Ek-mel olan Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtu vesselâm*), insana dâir beyân ettiğimiz bütün kemâlâtı ve vazifeleri en ekmel bir sûrette kendinde ve dininde göstermesiyle gösteriyor ki: Nasıl kâinat insan için yaratılmış ve kâinattan maksûd ve müntehap insandır; öyle de, insandan dahi en büyük maksûd ve en kıymetli müntehab ve en parlak ayna-yı Ehad ve Samed, elbette Ahmed-i Muhammed'dir.

عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِلَهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ بِعَدَدِ حَسَنَاتِ أَمَّتِهِ.

يَا اللَّهُ ، يَا رَحْمَنُ ، يَا رَحِيمُ ، يَا فَزْدُ ، يَا حَيُّ ، يَا قَيُّوْمُ ، يَا حَكَمَ ، يَا عَدْلُ ، يَا قُدُّوسُ ؛
نَسْأَلُكَ بِحَقِّ فُرْقَانِكَ الْحَكِيمِ وَبِحُزْمَةِ حَبِيبِكَ الْأَكْرَمِ وَبِحَقِّ أَسْمَائِكَ الْحُسْنَى وَبِحُزْمَةِ
إِسْمِكَ الْأَعْظَمِ أَنْ تَحْفَظَنَا مِنْ شَرِّ النَّفْسِ وَالشَّيْطَانِ وَمِنْ شَرِّ الْجِنِّ وَالْإِنْسَانِ. آمِينَ!¹
مُبْحَانُكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Ümmetin hasenatı adedince ona ve âline salât ve selâm olsun. Yâ Allah, yâ Rahmân, yâ Rahîm, yâ Ferd, yâ Hayy, yâ Kayyûm, yâ Hakem, yâ Adl, yâ Kuddûs! Furkan-ı Hakîminin hakkı için ve Habîb-i Ekreminin hürmetine, esmâ-yı hüsnânın hakkı için ve İsm-i Âzâmın hürmetine Senden niyaz edip istiyoruz: Bizi nefsin ve şeytanın, cin ve insanın şerrinden muhafaza buyur, âmin...

² “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

On Dördüncü Lem'a

Bilâhere Üstadımızın tensibi ile On Dördüncü Şuâ “Afyon Mahkemesi Müdafaası ve Mektupları” ve On Beşinci Şuâ ise “el-Hüccetü’z-Zehra” olarak tesmiye edilmiş ve neşredilmiştir.¹(Hâşiye)

On Beşinci Lem'a

Eski Said’in en son telifi ve yirmi gün Ramazan’da telif edilen, kendi kendine manzum gelen “Lemeât” risalesidir. “Sözler” mecmûasında neşredilmiştir.

On Altıncı Lem'a

Yeni Said’in en evvel hakikatten şuhûd derecesinde kalbine zâhir olan ve Arabî ibaresinde Katre, Habbe, Şemme, Zerre, Hubab, Zühre, Şûle ve onların zeyillerinden ibarettir. “Risale-i Nur Külliyyatı’ndan Mesnevî-i Nuriye” ismi altında intişar etmiştir.

¹ (Hâşiye) Şualara inkısam etmiş olup, On Dördüncü Şuâ “Afyon Mahkemesi Müdafaası ve Mektupları” ve On Beşinci Şuâ ise “el-Hüccetü’z-Zehra” olarak tesmiye edilmiş ve neşredilmiştir.

Münâcâ

Yâ İlâhî ve Yâ Rabbî!

Ben imanın gözüyle ve Kur'ân'ın tâlimiyle ve nuruyla ve Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın dersiyle ve ism-i Hakîm'in göstermesiyle görüyorum ki:

Semâvâtta hiçbir *deveran ve hareket* yoktur ki, böyle intizamıyla senin mevcûdiyetine işaret ve delâlet etmesin...

Ve hiçbir *ecrâm-ı semâviye* yoktur ki; sükûtuyla, gürültüsüz vazife görerek, direksiz durmalarıyla, senin rubûbiyetine ve vahdetine şehâdeti ve işareti olmasın...

Ve hiçbir *yıldız* yoktur ki; mevzûn hilkiyle, muntazam vaziyetiyle ve nuranî tebessümüyle ve bütün yıldızlara mümâselet ve müşâbehet sikkesiyle senin haşmet-i ulûhiyetine ve vahdâniyetine işaret ve şehâdetde bulunmasın...

Ve on iki seyyâreden hiçbir *seyyâre yıldız* yoktur ki; hikmetli hareketiyle ve itaatli musahhariyetiyle ve intizamlı vazifesiyle ve ehemmiyetli peykleriyle senin vücûb-u vücûduna şehâdet ve saltanat-ı ulûhiyetine işaret etmesin...

Evet, gökler sekeneleriyle, her biri tek başıyla şehâdet ettikleri gibi; *heyet-i mecmûasıyla*, derece-i bedâhette –*Ey zemin ve gökleri yaratan Yaratıcı!*– senin vücûb-u vücûduna öyle zâhir şehâdet, –*Ve ey zerrâtı muntazam mürekkebâtıyla tedbirini gören ve idare eden ve bu seyyâre yıldızları manzum peykleriyle döndüren, emrine itaat ettiren*– senin vahdetine ve birliğine öyle kuvvetli şehâdet ederler ki; göğün yüzünde bulunan yıldızlar sayısınca nuranî burhanlar ve parlak deliller, o şehâdeti tasdik ederler.

Hem bu sâfi, temiz, güzel gökler, fevkalâde büyük ve fevkalâde süratli ecrâmıyla muntazam bir ordu.. ve elektrik lâmbalarıyla süslenmiş bir saltanat donanması vaziyetini göstermek cihetiyle, senin rubûbiyetinin haşmetine ve her şeyi icad eden kudretinin azametine zâhir delâlet.. ve hadsiz semâvâtı ihata eden hâkimiyetinin ve her bir zihayâtı kucağına alan rahmetinin hadsiz genişliklerine kuvvetli işaret.. ve bütün mahlûkat-ı semâviyenin bütün işlerine

ve keyfiyetlerine taalluk eden ve avucuna alan, tanzim eden ilminin her şeye ihtasına.. ve hikmetinin her işe şümûlüne şüphesiz şehâdet ederler. Ve o şehâdet ve delâlet o kadar zâhirdir ki; güya yıldızlar, şahit olan göklerin şehâdet kelimeleri ve tecessüm etmiş nuranî delilleridirler.

Hem semâvat meydanında, denizinde, fezasındaki yıldızlar ise; mutî neferler, muntazam sefineler, harika tayyareler, acâib lâmbalar gibi vaziyetiyle senin saltanat-ı ulûhiyetinin şâşaasını gösteriyorlar. Ve o ordunun efradından bir yıldız olan güneşimizin seyyârelerinde ve zeminimizdeki vazifelerinin delâlet ve ihtarıyla güneşin sâir arkadaşları olan yıldızların bir kısmı, âhiret âlemlerine bakarlar ve vazifesiz değiller; belki bâkî olan âlemlerin güneşleridirler.

Ey Vâcibü'l-vücûd! Ey Vâhid-i Ehad!

Bu harika yıldızlar, bu acîb güneşler, aylar; senin mülkünde, senin semâvatında, senin emrinle ve kuvvetin ve kudretinle ve senin idare ve tedbirinle teshir ve tanzim ve tavzif edilmişlerdir. Bütün o ecrâm-ı ulviye, kendilerini yaratan ve döndüren ve idare eden birtek Hâlık'a tesbih ederler, tekbir ederler, lisân-ı hâl ile "Sübhânallah, Allahu Ekber" derler. Ben dahi onların bütün tesbihatıyla seni takdis ederim.

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyâsından ihtifâ etmiş olan Kâdir-i Zülcelâl! Ey Kâdir-i Mutlak!

Kur'ân-ı Hakîm'in dersiyle ve Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın tâli-iyle anladım:

Nasıl ki gökler, yıldızlar senin mevcûdiyetine ve vahdetine şehâdet ederler. Öyle de *cevv-i semâ*, bulutlarıyla ve şimşekleri ve ra'dları ve rüzgârlarıyla ve yağmurlarıyla senin vücûb-u vücûduna ve vahdetine şehâdet ederler.

Evet câmid, şuursuz *bulut*; âb-ı hayat olan *yağmuru* muhtaç olan zîhayatların imdadına göndermesi, ancak senin rahmetin ve hikmetinledir; karışık tesadüf karışamaz.

Hem elektriğin en büyüğü bulunan ve fevâid-i tenviriyesine işaret ederek ondan istifadeye teşvik eden *şimşek* ise, senin fezâdaki kudretini güzelce tenvir eder.

Hem yağmurun gelmesini müjdeleyen ve koca fezâyı konuşuran ve tesbihatının gürültüsüyle gökleri çınlatan *ra'dât* dahi, lisân-ı kâl ile konuşarak seni takdis edip rubûbiyetine şehâdet eder.

Hem zîhayatların yaşamasına en lüzumlu rızkı ve istifadece en kolayı ve nefesleri vermek ve nüfusları rahatlandırmak gibi çok vazifelerle tavzif edilen rüzgârlar dahi; cevvi, âdetâ bir hikmete binâen “Levh-i Mahv ve İsbât” ve “yazar, ifade eder sonra bozar tahtası” suretine çevirmekle, senin faaliyet-i kudretine işaret ve senin vücûduna şehâdet ettiği gibi, senin merhametinle bulutlardan sağıp zîhayatlara gönderilen rahmet dahi; mevzûn, muntazam katreleri kelimeleriyle senin vüs’at-i rahmetine ve geniş şefkatine şehâdet eder.

Ey Mutasarrıf-ı Fa’âl ve Ey Feyyâz-ı Mûteâl!

Senin vücûb-u vücûduna şehâdet eden bulut, berk, ra’d, rüzgâr, yağmur; birer birer şehâdet ettikleri gibi, heyet-i mecmûasıyla, keyfiyetçe birbirinden uzak, mahiyetçe birbirine muhalif olmakla beraber; birlik, beraberlik, birbirine içine girmek ve birbirinin vazifesine yardım etmek haysiyetiyle senin vahdetine ve birliğine gayet kuvvetli işaret ederler.

Hem koca fezâyı bir mahşer-i acâib yapan ve bazı günlerde birkaç defa doldurup boşaltan rubûbiyetinin haşmetine.. ve o geniş cevvi, yazar değiştirir bir levha gibi ve sıkar ve onunla zemin bahçesini sulattırır bir sünger gibi tasarruf eden kudretinin azametine ve her bir şeye şümûlüne şehâdet ettikleri gibi.. umum zemine ve bütün mahlûkata cevî perdesi altında bakan ve idare eden rahmetinin ve hâkimiyetinin hadsiz genişliklerine ve her şeye yetişmelerine delâlet eder.

Hem fezâdaki hava, o kadar hakimâne vazifelerde istihdam.. ve bulut ve yağmur, o kadar alimâne faydalarda istimâl olunur ki; her şeye ihata eden bir ilim ve her şeye şâmil bir hikmet olmazsa o istimâl, o istihdam olamaz.

Ey Fa’âlün limâ yürîd!

Cevv-i fezâdaki faaliyetinle her vakit bir numûne-i haşir ve kıyâmet göstermek, bir saatte yazı kışa ve kışa yaza döndürmek, bir âlem getirmek, bir âlem gayba göndermek misillü şuûnâtta bulunan kudretin, dünyayı âhirete çevirecek ve âhirette şuûnât-ı sermediyeyi gösterecek işaretini veriyor.

Ey Kadîr-i Zülcelâl!

Cevv-i fezâdaki hava, bulut ve yağmur, berk ve ra’d; senin mülkünde, senin emrin ve havlinle, senin kuvvet ve kudretinle musahhar ve vazifedardırlar. Mahiyetçe birbirinden uzak olan bu fezâ mahlûkatı, gayet süratli ve âni emirlere ve çabuk ve acele kumandalara itaat ettiren Âmir ve Hâkim’lerini takdis ederek rahmetini medh ü senâ ederler.

Ey arz ve semâvâtın Hâlık-ı Zülcelâli!

Senin Kur'ân-ı Hakîm'inin tâlimiyle ve Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın dersiyile iman ettim ve bildim ki:

Nasıl semâvât yıldızlarıyla ve cevî-i fezâ müştemilâtıyla senin vücûb-u vücûduna ve senin birliğine ve vahdetine şehâdet ediyorlar. Öyle de arz, bütün mahlûkatıyla ve ahvâliyle senin mevcûdiyetine ve vahdetine, mevcudâtı adedince şehâdetler ve işaretler ederler.

Evet, zeminde hiçbir *tahavvül* ve ağaç ve hayvanlarında her senede urbasını değiştirmek gibi hiçbir *tebeddül* –cüz'î olsun, küllî olsun– yoktur ki intizamıyla senin vücûduna ve vahdetine işaret etmesin...

Hem hiçbir *hayvan* yoktur ki zaafiyet ve ihtiyacının derecesine göre verilen rahîmâne rızkıyla.. ve yaşamasına lüzumlu bulunan cihâzâtın hakimâne verilmesiyle, senin varlığına ve birliğine şehâdeti olmasın...

Hem her baharda gözümüz önünde îcad edilen *nebâtât* ve *hayvanât*tan hiçbir tanesi yoktur ki sanat-ı acîbesiyle ve latîf zînetiyle ve tam temeyyüzüyle ve intizamıyla ve mevzûniyetiyle seni bildirmesin...

Ve zemin yüzünü dolduran ve nebâtât ve hayvanât denilen kudretinin harikaları ve mucizeleri, mahdut ve maddeleri bir ve müteşâbih olan yumurta ve yumurtacıklardan ve katrelerden ve habbe ve habbeciklerden ve çekirdeklerden yanlışsız, mükemmel, süslü, alâmet-i fârikalı olarak yaratılışları Sâni-i Hakîm'lerinin vücûduna ve vahdetine ve hikmetine ve hadsiz kudretine öyle bir şehâdetdir ki ziyanın güneşe şehâdetinden daha kuvvetli ve parlaktır.

Hem *hava*, *su*, *nur*, *ateş*, *toprak* gibi hiçbir unsur yoktur ki; şuursuzluklarıyla beraber şuurkârâne, mükemmel vazifeleri görmesiyle; basit ve istilâ edici, intizamsız, her yere dağılmakla beraber, gayet muntazam ve mütenevvî meyveleri ve mahsulleri hazine-i gaytından getirmesiyle, senin birliğine ve varlığına şehâdeti bulunmasın...

Ey Fâtır-ı Kadîr! Ey Fettâh-ı Allâm! Ey Fa'âl-i Hallâk!

Nasıl arz bütün seknesiyle Hâlık'ının vâcibü'l-vücûd olduğuna şehâdet eder. Öyle de senin –*Ey Vâhid-i Ehad*, *ey Hannân-ı Mennân*, *ey Vehhâb-ı Rezzâk!*– vahdetine ve ehadiyetine, *yüzündeki* sikkesiyle ve *sekenesinin yüzlerindeki* sikkeleriyle ve birlik ve beraberlik ve birbiri içine girmek ve birbirine yardım etmek ve onlara bakan rubûbiyet isimlerinin ve fiillerinin bir olmak cihetinde, bedâhet derecesinde senin vahdetine ve ehadiyetine şehâdet, belki mevcûdat adedince şehâdetler eder.

Hem nasıl *zemin*; bir ordugâh, bir meşher, bir tâlimgâh vaziyetiyle.. ve nebâtât ve hayvanât fırkalarında bulunan dört yüz bin muhtelif milletlerin ayrı ayrı cihâzâtları muntazaman verilmesiyle senin rubûbiyetinin haşmetine ve kudretinin her şeye yetişmesine delâlet eder. Öyle de hadsiz bütün zîhayatın ayrı ayrı rızıkları, vakti vaktine, kuru ve basit bir *topraktan*, rahîmâne, kerîmâne verilmesi.. ve hadsiz o efradın kemâl-i musahhariyetle evâmîr-i rab-bâniyeye itaatleri, rahmetinin her şeye şümûlünü ve hâkimiyetinin her şeye ihatasını gösteriyor.

Hem zeminde değişmekte bulunan mahlûkat kabilelerinin sevk ve idareleri, mevt ve hayat münâvebeleri ve hayvan ve nebâtâtın idare ve tedbirleri dahi, her şeye taalluk eden bir ilimle ve her şeyde hükmeden nihâyetsiz bir hikmetle olabilmesi, senin ihata-yı ilmine ve hikmetine delâlet eder.

Hem zeminde kısa bir zamanda hadsiz vazifeler gören ve hadsiz bir zaman yaşayacak gibi istidat ve mânevî cihâzât ile techiz edilen.. ve zemin mevcudâtına tasarruf eden insan için bu tâlimgâh-ı dünyada ve bu muvakkat ordugâh-ı zeminde ve bu muvakkat meşherde bu kadar ehemmiyet, bu hadsiz masraf, bu nihâyetsiz tecelliyât-ı rubûbiyet, bu hadsiz hitâbât-ı sübhâniye ve bu gayetsiz ihsânât-ı ilâhiye elbette ve her hâlde, bu kısacık ve hüzünlü ömre ve bu karışık kederli hayata, bu belâlî ve fâni dünyaya sığışmaz. Belki, ancak başka ve ebedî bir ömür ve bâkî bir dâr-ı saadet için olabildiği cihetinden, âlem-i bekâda bulunan ihsânât-ı uhreviyeye işaret, belki şehâdet eder.

Ey Hâlık-ı küllî şey!

Zeminin bütün mahlûkatı senin mülkünde, senin arzında, senin havl ve kuvvetinle ve senin kudretin ve iradetin ile ve ilmin ve hikmetin ile idare olunuyorlar ve musahhardırlar. *Ve* zemin yüzünde faaliyeti müşâhede edilen bir rubûbiyet, öyle ihata ve şümûl gösteriyor ve O'nun idaresi ve tedbiri ve terbiyesi öyle mükemmel ve öyle hassastır ve her taraftaki icraâtı öyle birlik ve beraberlik ve benzemelik içindedir ki; tecezzî kabul etmeyen bir küll ve inkısamı imkânsız bulunan bir küllî hükmünde bir tasarruf, bir rubûbiyet olduğunu bildiriyor. Hem zemin bütün sekencesiyle beraber, lisân-ı kâlden daha zâhir hadsiz lisanlarla Hâlık'ını takdis ve tesbih ve nihâyetsiz nimetlerinin lisân-ı hâlleriyle Rezzâk-ı Zülcelâl'inin hamd ve medh ü senâsını ediyorlar...

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyâsından istitâr etmiş olan Zât-ı Akdes!

Zeminin bütün takdisât ve tesbihatıyla seni kusurdan, aczden, şerikten takdis.. ve bütün tahmidât ve senâlarıyla sana hamd ve şükrederim.

Ey Rabbü'l-berri ve'l-bahr!

Kur'ân'ın dersiyle ve Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın tâlimiyle anladım ki:

Nasıl gökler ve fezâ ve zemin, senin birliğine ve varlığına şehâdet ederler. Öyle de *bahirler, nehirler ve çeşmeler ve ırmaklar*, senin vücûb-u vücûdu-na ve vahdetine bedâhet derecesinde şehâdet ederler.

Evet, bu dünyamızın menba-ı acâib buhar kazanları hükmünde olan denizlerde hiçbir mevcut, hatta hiçbir katre su yoktur ki; vücûduyla, intizamıyla, menfaatıyla ve vaziyetiyle Hâlık'ını bildirmesin...

Ve basit bir kumda ve basit bir suda rızıkları mükemmel bir surette verilen garip mahlûklardan ve hilkatleri gayet muntazam *hayvanât-ı bahriyeden*, hususan bir tanesi bir milyon yumurtacılarıyla denizleri şenlendiren balıklardan hiçbirisi yoktur ki hilkatıyla ve vazifesiyle ve idare ve iâşesiyle ve tedbir ve terbiyesiyle Yaradan'ına işaret ve Rezzâk'ına şehâdet etmesin...

Hem denizde kıymettar, hâsiyetli, zînetli *cevherlerden* hiçbirisi yoktur ki güzel hilkatıyla ve cazibedar fitratıyla ve menfaatli hâsiyetiyle seni tanımasın, bildirmesin...

Evet, onlar birer birer şehâdet ettikleri gibi, heyet-i mecmûasıyla beraberlik ve birbiri içinde karışmak ve sikke-i hilkatte birlik ve îcadça gayet kolay ve efratça gayet çokluk noktalarından senin vahdetine şehâdet ettikleri gibi; arzı, toprağıyla beraber bu küre-i arzı kuşatan muhît denizlerini muallakta durdurmak.. ve dökmeden ve dağıtmadan güneşin etrafında gezdirmek ve toprağı istilâ ettirmemek.. ve basit kumundan ve suyundan, mütenevvî ve muntazam hayvanâtını ve cevherlerini halketmek.. ve erzak vesâir umûrlarını küllî ve tam bir surette idare etmek ve tedbirlerini görmek.. ve yüzünde bulunmak lâzım gelen hadsiz cenazelerinden hiçbirisi bulunmamak noktalarından, senin varlığına ve vâcibü'l-vücûd olduğuna mevcudâtı adedince işaretler ederek şehâdet eder.

Ve senin saltanat-ı rubûbiyetinin haşmetine ve her şeye muhît olan kudretinin azametine pek zâhir delâlet ettikleri gibi; göklerin fevkindeki gayet büyük ve muntazam yıldızlardan, ta denizlerin dibinde bulunan gayet küçücük ve intizamlı iâşe edilen balıklara kadar her şeye yetişen ve hükmeden rahmetinin ve hâkimiyetinin hadsiz genişliklerine delâlet.. ve intizâmâtıyla ve faydalarıyla ve hikmetleriyle ve mizan ve mevzûniyetleriyle, senin her şeye muhît ilmine ve her şeye şâmil hikmetine işaret ederler.

Ve senin bu misafirhâne-i dünyada yolcular için böyle rahmet havuzların bulunması.. ve insanın seyr u seyahatine ve gemisine ve istifadesine musahhar olması işaret eder ki; yolda yapılmış bir handa bir gece misafirlerine bu kadar deniz hediyeleriyle ikram eden Zât, elbette makarr-ı saltanat-ı ebediyesinde öyle ebedî, rahmet denizleri bulundurmuş ki; bunlar, onların fâni ve küçük numûneleridirler.

İşte denizlerin böyle gayet harika bir tarzda arzın etrafında vaziyet-i acîbesiyle bulunması ve denizlerin mahlûkatı dahi gayet muntazam idare ve terbiye edilmesi, bilbedâhe gösterir ki; yalnız senin kuvvetin ve kudretin ile ve senin irade ve tedbirin ile senin mülkünde, senin emrine musahhardırlar ve lisân-ı hâllerıyla Hâlık'ını takdis edip “Allahu Ekber” derler.

Ey dağları zemin sefinesine hazineli direkler yapan Kadîr-i Zülcelâl!

Resûl-i Ekrem (*aleyhi'ssalâtü vesselâm*)'ın tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'inin derisiyle anladım ki:

Nasıl denizler acâibleriyle seni tanıyorlar ve tanıtıyorlar. Öyle de dağlar dahi, zelzele tesirâtından zeminin sükûnetine.. ve içindeki dâhilî inkılâbât fırtınalarından sükûtuna.. ve denizlerin istilâsından kurtulmasına.. ve havanın gâzât-ı muzırradan tasfiyesine.. ve suyun muhafaza ve iddiharlarına.. ve zihayatlara lâzım olan madenlerin hazinedarlığına ettiği hizmetleriyle ve hikmetleriyle seni tanıyorlar ve tanıtıyorlar.

Evet, dağlardaki taşların envândan.. ve muhtelif hastalıklara ilâç olan maddelerin aksamından.. ve zihayata hususan insanlara çok lâzım ve çok mütevvî olan madeniyâtın ecnâsından.. ve dağları, sahrâları çiçekleriyle süslendiren ve meyveleriyle şenlendiren nebâtâtın esnafından hiçbirisi yoktur ki; tesadüfe havalesi mümkün olmayan hikmetleriyle, intizamıyla, hüsn-ü hilkiyle, faydalarıyla, hususan madeniyâtın tuz, limon tuzu, sulfato ve şap gibi sureten birbirine benzemekle beraber, tatlarının şiddet-i muhalefetiyle ve bilhassa nebâtâtın basit bir topraktan çeşit çeşit envâlarıyla, ayrı ayrı çiçek ve meyveleriyle; nihâyetsiz Kadîr, nihâyetsiz Hakîm, nihâyetsiz Rahîm ve Kerîm bir Sâni'in vücûd-u vücûduna bedâhetle şehâdet ettikleri gibi; heyet-i mecmûasındaki vahdet-i idare ve vahdet-i tedbir ve menşe ve mesken ve hilkat ve sanatça beraberlik ve birlik ve ucuzluk ve kolaylık ve çokluk ve yapılmakta çabukluk noktalarından, Sâni'in vahdetine ve ehadiyetine şehâdet ederler.

Hem nasıl ki, dağların yüzünde ve karnındaki masnûlar, zeminin her tarafında, her bir nevi aynı zamanda, aynı tarzda, yanlışsız, gayet mükemmel ve çabuk yapılmaları.. ve bir iş bir işe mâni olmadan, sâir nevîlerle beraber karışık iken karıştırmaksızın îcadları, senin rubûbiyetinin haşmetine ve hiçbir şey O'na ağır gelmeyen kudretinin azametine delâlet eder. Öyle de zeminin yüzündeki bütün zîhayat mahlûkların hadsiz hâcetlerini, hatta mütenevvî hastalıklarını, hatta muhtelif zevklerini ve ayrı ayrı iştihâlarını tatmin edecek bir surette dağların yüzlerini ve içlerini muntazam eşcâr ve nebâtât ve madeniyâtla doldurmak ve muhtaçlara teshir etmek cihetiyle, senin rahmetinin hadsiz genişliğine ve hâkimiyetinin nihâyetsiz vüs'atine delâlet.. ve toprak tabakâtı içinde gizli ve karanlık ve karışık bulunduğu hâlde, bilerek, görerek, şaşımayaarak, intizamlı, hâcetlere göre ihzâr edilmeleriyle senin her şeye taluk eden ilminin ihatasına.. ve her bir şeyi tanzim eden hikmetinin bütün eşyaya şümûlüne.. ve ilâçların ihzârâtı ve madenî maddelerin iddihârâtıyla rubûbiyetinin rahîmâne ve kerîmâne olan tedâbirinin mehâsinine ve inâyetinin ihtiyatlı letâifine pek zâhir bir surette işaret ve delâlet ederler.

Hem bu dünya hanında misafir yolcular için koca dağları levâzımâtlarına ve istikbaldeki ihtiyaçlarına muntazam ihtiyat deposu ve cihâzât ambarı ve hayata lüzûmu olan çok definelerin mükemmel mahzeni olmak cihetinde işaret, belki delâlet, belki şehâdet eder ki; bu kadar Kerîm ve misafir-perver ve bu kadar Hakîm ve şefkat-perver ve bu kadar Kadîr ve rubûbiyet-perver bir Sâni'in, elbette ve her hâlde çok sevdiği o misafirleri için ebedî bir âlemde, ebedî ihsânâtının ebedî hazineleri vardır. Buradaki dağlara bedel, orada yıldızlar o vazifeyi görürler.

Ey Kâdir-i külli şey!

Dağlar ve içindeki mahlûklar senin mülkünde ve senin kuvvet ve kudretinle ve ilim ve hikmetinle musahhar ve müddehardırlar. Onları bu tarzda tavzif ve teshir eden Hâlık'ını takdis ve tesbih ederler.

Ey Hâlık-ı Rahmân ve ey Rabb-i Rahîm!

Resûl-i Ekrem (*aleyhiissalâtü vesselâm*)'ın tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'inin der-siyle anladım:

Nasıl ki semâ ve fezâ ve arz ve deniz ve dağ, müştemilât ve mahlûklarıyla beraber seni tanıyorlar ve tanıttırıyorlar. Öyle de zemindeki bütün ağaç ve nebâtât, yaprakları ve çiçekleri ve meyveleriyle seni bedâhet derecesinde tanıttırıyorlar ve tanıyorlar. Ve umum eşcârın ve nebâtâtın cezbedârâne hareket-i

zikriyede bulunan yapraklarından.. ve zînetleriyle Sâni'inin isimlerini tavsif ve tarif eden çiçeklerinden.. ve letâfet ve cilve-i merhametinden tebessüm eden meyvelerinden her birisi, tesadüfe havalesi hiçbir cihet-i imkânı olmayan harika sanat içindeki nizam.. ve nizam içindeki mizan.. ve mizan içindeki zînet.. ve zînet içindeki nakışlar.. ve nakışlar içindeki güzel ve ayrı ayrı kokular.. ve kokular içindeki meyvelerin muhtelif tatlarıyla nihâyetsiz Rahîm ve Kerîm bir Sâni'in vücûb-u vücûduna bedâhet derecesinde şehâdet ettikleri gibi; heyet-i mecmûasıyla bütün zemin yüzünde birlik ve beraberlik.. birbirine benzemeklik.. ve sikke-i hilkatte müşâbehet.. ve tedbir ve idarede münasebet.. ve onlara taalluk eden îcad fiilleri.. ve rabbânî isimlerde muvâfakat.. ve o yüz bin envânı hadsiz efradlarını birbiri içinde şaşırmayarak birden idareleri gibi noktalarıyla, o Vâcibü'l-vücûd Sâni'in bilbedâhe vahdetine ve ehadîyetine dahi şehâdet ederler.

Hem nasıl ki, onlar senin vücûb-u vücûduna ve vahdetine şehâdet ediyorlar. Öyle de rûy-u zeminde dört yüz bin milletlerden teşekkül eden zîhayat ordusundaki hadsiz efradın yüz binler tarzda îâşe ve idareleri; şaşırmayarak, karıştırmayarak, mükemmel yapılmasıyla senin rubûbiyetinin vahdâniyetteki haşmetine.. ve bir baharı bir çiçek kadar kolay îcad eden kudretinin azametîne ve her şeye taallukuna delâlet ettikleri gibi; koca zeminin her tarafında, hadsiz hayvanâtına ve insanlara, hadsiz taamların çeşit çeşit aksamını ihzâr eden rahmetinin hadsiz genişliğine.. ve o hadsiz işler ve in'amlar ve idareler ve îâşeler ve icraâtlar kemâl-i intizamla cereyanları ve her şey, hatta zerrelere o emirlere ve icraâta itaat ve musahhariyetleriyle hâkimiyetinin hadsiz vüs'atine kat'î delâlet etmekle beraber; o ağaçların ve nebatların ve her bir yaprak ve çiçek ve meyve ve kök ve dal ve budak gibi her birisinin her bir şeyini, her bir işini bilerek, görerek faydalara, maslahatlara, hikmetlere göre yapılmakla, senin ilminin her şeye ihatasına ve hikmetinin her şeye şümûlüne pek zâhir bir surette delâlet ve hadsiz parmaklarıyla işaret ederler. Ve senin gayet kemâldeki cemâl-i sanatına ve nihâyet cemâldeki kemâl-i nimetine hadsiz dilleriyle senâ ve medhederler.

Hem bu muvakkat handa ve fânî misafirhânede ve kısa bir zamanda ve az bir ömürde, eşcâr ve nebâtâtın elleriyle, bu kadar kıymetli ihsanlar ve nimetler ve bu kadar fevkalâde masraflar ve ikramlar, işaret belki şehâdet eder ki; misafirlerine burada böyle merhametler yapan kudretli, keremkâr Zât-ı Rahîm; bütün ettiği masrafı ve ihsanı, kendini sevdirmek ve tanıttirmek neticesinin aksiyile, yani bütün mahlûkat tarafından "Bize tattırdı, fakat yedirmeden

bizi idam etti.” dememek ve dedirmemek ve saltanat-ı ulûhiyetini iskat etmemek ve nihâyetsiz rahmetini inkâr etmemek ve ettirmemek ve bütün müştâk dostlarını mahrumiyet cihetinde düşmanlara çevirmemek noktalarından, elbette ve her hâlde ebedî bir âlemde, ebedî bir memlekette, ebedî bırakacağı abdlarına, ebedî rahmet hazinelerinden, ebedî cennetlerinde, ebedî ve cennete lâıyık bir surette meyvedâr eşcâr ve çiçekli nebatlar ihzâr etmiştir. Buradakiler ise, müşterilere göstermek için numûnelerdir.

Hem ağaçlar ve nebatlar, umumen yaprak ve çiçek ve meyvelerinin kelimeleriyle seni takdis ve tesbih ve tahmid etikleri gibi o kelimelerden her birisi dahi ayrıca seni takdis eder. Hususan meyvelerin bedî bir surette etleri çok muhtelif, sanatları çok acîb, çekirdekleri çok harika olarak yapılarak o yemek tablalarını ağaçların ellerine verip ve nebatların başlarına koyarak zîhayat misafirlerine göndermek cihetinde lisân-ı hâl olan tesbihatları, zuhurca lisân-ı kâl derecesine çıkar. Bütün onlar senin mülkünde, senin kuvvet ve kudretinle, senin irade ve ihsânâtınla, senin rahmet ve hikmetinle musahhardırlar ve senin her bir emrine muftıdırler.

***Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey kibriyâ-yı azametinden te-
settür etmiş olan Sâni-i Hakîm ve Hâlık-ı Rahîm!***

Bütün eşcâr ve nebâtâtın, bütün yaprak ve çiçek ve meyvelerin dilleriyle ve adediyle seni kusurdan, aczden, şerikten takdis ederek hamd ü senâ edirim.

Ey Fâtır-ı Kadîr! Ey Müdebbir-i Hakîm! Ey Mürebbî-i Rahîm!

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)’ın tâlimiyle ve Kur’ân-ı Hakîm’in der-
siyle anladım ve iman ettim ki:

Nasıl nebâtât ve eşcâr seni tanıyorlar, senin sıfât-ı kudsiyeni ve esmâ-yı hüsnânı bildiriyorlar. Öyle de zîhayatlardan ruhlu kısmı olan *insan ve hayvanât*tan hiçbirisi yoktur ki cisminde gayet muntazam saatler gibi işleyen ve işlettirilen dâhilî ve haricî âzâlarıyla.. ve bedeninde gayet ince bir nizam ve gayet hassas bir mizan ve gayet mühim faydalarla yerleştirilen âlât ve duygularıyla.. ve cesedinde gayet sanatlı bir yapılaş ve gayet hikmetli bir tefriş ve gayet dikkatli bir muvâzene içinde konulan cihâzât-ı bedeniyesiyle, senin vücûb-u vücûduna ve sıfatlarının tahakkukuna şehâdet etmesin.

Çünkü bu kadar basîrâne nazik sanat ve şuûrkârâne ince hikmet ve müdebbirâne tam muvâzeneye elbette, kör kuvvet ve şuursuz tabiat ve serseri tesadûf karışamazlar ve onların işi olamaz ve mümkün değildir. Ve kendi

kendine teşekkül edip öyle olması ise, yüz derece muhâl içinde muhâldir. Çünkü o hâlde, her bir zerresi, her bir şeyini ve cesedinin teşekkülünü, belki dünyada alâkadar olduğu her şeyini bilecek, görecek, yapabilecek –âdetâ ilâh gibi– ihatalı bir ilmi ve kudreti bulunacak, sonra teşkil-i ceset ona havale edilir ve “kendi kendine oluyor” denilebilir.

Ve heyet-i mecmûasındaki vahdet-i tedbir ve vahdet-i idare ve vahdet-i nev’iye ve vahdet-i cinsiye ve umumun yüzlerinde göz, kulak, ağız gibi noktalarda ittifak cihetinde müşâhede edilen sikke-i fitratta birlik.. ve her bir nev’in efradı sîmâlarında görülen sikke-i hikmette ittihat.. ve îşâde ve îcadda beraberlik ve birbirinin içinde bulunmak gibi keyfiyetlerinden hiçbirisi yoktur ki, senin vahdetine kat’î şehâdetde bulunmasın ve her bir ferdeinde kâinata bakan bütün isimlerin cilveleri bulunmakla, vâhidîyet içinde, senin ehadiyetine işareti olmasın.

Hem nasıl ki, insan ile beraber hayvanâtın zeminin bütün yüzünde yayılan yüz bin envâî, muntazam bir ordu gibi teşhiz ve tâlîmât ve itaat ve musahharîyetle.. ve en küçükten ta en büyüğe kadar rubûbiyetin emirleri, intizamlı cereyanlarıyla o rubûbiyetinin derece-i haşmetine.. ve gayet çoklukla beraber gayet kıymetli ve gayet mükemmel olmakla beraber gayet çabuk yapılmaları ve gayet sanatlı olmakla beraber gayet kolay yapılarılarıyla, kudretinin derece-i azametinde delâlet ettikleri gibi; şarktan garba, şimâlden cenûba kadar yayılan mikroptan ta gergedana kadar, en küçücük sinekten ta en büyük kuşa kadar bütün onların rızıklarını yetiştiren rahmetinin hadsiz vûs’atine.. ve her biri emirber nefer gibi vazife-i fitriyesini yapmak ve zemin yüzü her baharda, güz mevsiminde terhis edilenler yerinde yeniden taht-ı silâha alınmış bir orduya ordugâh olmak cihetiyle, hâkimiyetinin nihâyetsiz genişliğine kat’î delâlet ederler.

Hem nasıl ki hayvanâtın her birisi kâinatın bir küçük nüshası ve bir misal-i musağğarı hükmünde gayet derin bir ilim ve gayet dakik bir hikmetle, karışık eczaları karıştırmayarak ve bütün hayvanların ayrı ayrı suretlerini şaşırmayarak hatasız, sehivsiz, noksansız yapılmalarıyla ilminin her şeye ihtasına ve hikmetinin her şeye şümûlüne adetlerince işaretler ederler. Öyle de her biri birer mucize-i sanat ve birer harika-yı hikmet olacak kadar sanatlı ve güzel yapılmasıyla, çok sevdiği ve teşhirini istediği sanat-ı rabbâniyenin kemâl-i hüsnüne ve gayet derecede güzelliğine işaret.. ve her birisi, hususan yavrular, gayet nazdar, nâzenin bir surette beslenmeleriyle ve heveslerinin ve arzularının tatmini cihetiyle senin inâyetinin gayet şirin cemâline hadsiz işaretler ederler.

Ey Rahmân-ı Rahîm! Ey Sâdıkul-va'dî'l-emîn! Ey Mâlik-i yevmî'd-dîn!

Senin Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ının tâlimiyle ve Kur'ân-ı Ha-kim'inin irşadiyle anladım ki:

Madem kâinatın en müntehap neticesi hayattır.. ve hayatın en müntehap hülâsası ruhtur.. ve zîruhun en müntehap kısmı zîşuurdur.. ve zîşuurun en câ-miî *insandır*.. ve bütün kâinat ise hayata musahhardır ve onun için çalışıyor.. ve zîhayatlar, zîruhlara musahhardır; onlar için dünyaya gönderiliyorlar.. ve zîruhlar, insanlara musahhardır; onlara yardım ediyorlar.. ve insanlar, fıtraten Hâlık'ını pek ciddî severler ve Hâlık'ları onları hem sever, hem kendini on-lara her vesile ile sevdirebilir.. ve insanın istidadı ve cihâzât-ı mâneviyesi, başka bir bâkî âleme ve ebedî bir hayata bakıyor ve insanın kalbi ve şuuru, bütün kuvvetiyle bekâ istiyor.. ve lisânı, hadsiz dualarıyla bekâ için Hâlık'ına yalva-rıyor.

Elbette ve her hâlde, o çok seven ve sevilen ve mahbub ve muhib olan insanları dirilmemek üzere öldürmekle, ebedî bir muhabbet için yaratmış iken, ebedî bir adâvetle gücendirmek olamaz ve kabil değildir! Belki, başka bir ebedî âlemde mesûdâne yaşaması hikmetiyle bu dünyada çalışmak ve onu kazanmak için gönderilmiştir. Ve insana tecellî eden isimlerin, bu fânî ve kısa hayattaki cilveleriyle âlem-i bekâda onların aynası olan insanların, ebedî cilvelerine mazhar olacaklarına işaret ederler.

Evet, ebedînin sâdık dostu ebedî olacak. Ve bâkînin ayna-yı zîşuuru bâkî olmak lâzım gelir. Hayvanların ruhları bâkî kalacağını ve Hüdhd-ü Süleymanî (*aleyhisselâm*) ve Neml'i.. ve Nâka-yı Salih (*aleyhisselâm*) ve Kelb-i As-hab-ı Kehf gibi bazı efrad-ı mahsûsa hem ruhu, hem cesediyle bâkî âleme gi-deceği ve her bir nev'in arasına istimâl için birtek cesedi bulunacağı, rivâyet-i sahihaden¹ anlaşılacakla beraber; hikmet ve hakikat, hem rahmet ve rubûbi-yet öyle iktiza ederler...

Ey Kâdir-i Kayyûm!

Bütün zîhayat, zîruh, zîşuur, senin mülkünde, yalnız senin kuvvet ve kud-retinle ve ancak senin irade ve tedbirinle ve rahmet ve hikmetinle, rubûbiye-tinin emirlerine teshîr ve fitrî vazifelerle tavzif edilmişler.. ve bir kısmı, insanın kuvveti ve galebesi için değil, belki fıtraten insanın zaafı ve aczi için rahmet

¹ Bkz.: el-Beğavî, *Meâlimü't-tenzil* 3/154; Ebu's-Suûd, *Tefsîru Ebi's-Suûd* 5/212; el-Âlûsî, *Râhu'l-meânî* 15/226.

tarafından ona musahhar olmuşlar.. ve lisân-ı hâl ve lisân-ı kâl ile Sâni'lerini ve Mâbud'larını kusurdan, şerikten takdis ve nimetlerine şükür ve hamd ederek, her biri ibadet-i mahsûsasını yapıyorlar.

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyâsından perdelenmiş olan Zât-ı Akdes!

Bütün zîruhların tesbihatıyla seni takdis edip, niyet edip سُبْحَانَكَ يَا مَنْ جَعَلَ مِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ¹ diyorum.

Yâ Rabbe'l-âlemîn! Yâ İlâhe'l-evvelîne ve'l-âhîrîn! Yâ Rabbe's-se-mâvâtî ve'l-aradîn!

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'in der- siyle anladım ve iman ettim ki:

Nasıl semâ, fezâ, arz, berr ve bahr, şecer, nebat, hayvan; efrâdıyla, ecza- sıyla, zerrâtıyla seni biliyorlar, tanıyorlar ve varlığına ve birliğine şehâdet ve delâlet ve işaret ediyorlar. Öyle de kâinatın hülâsası olan zîhayat ve zîhayatın hülâsası olan insan ve insanın hülâsası olan enbiyâ, evliya, asfiyanın hülâsa- sı olan kalblerinin ve akıllarının müşahedât ve keşfiyât ve ilhamât ve istih- racâtıyla yüzer icmâ ve yüzer tevâtür kuvvetinde bir kat'iyetle, senin vücûb-u vücûduna ve senin vahdâniyet ve ehadiyetine şehâdet edip ihbar ediyorlar, mucizât ve kerâmât ve yakînî burhanlarıyla haberlerini isbat ediyorlar.

Evet kalblerde, perde-i gaybda ihtar edici bir Zât'a bakan hiçbir hâtîrât-ı gaybiye.. ve ilham edici bir Zât'a baktıran hiçbir ilhâmât-ı sâdika.. ve hak- kalyakîn suretinde sıfât-ı kudsiye ve esmâ-yı hüsnânı keşfeden hiçbir itikad-ı yakîne.. ve enbiyâ ve evliyada bir Vâcibü'l-vücûd'un envârını aynelyakîn ile müşâhede eden hiçbir nurânî kalb.. ve asfiya ve siddîkînde, bir Hâlık-ı külli şey'in âyât-ı vücûbunu ve berâhîn-i vahdetini ilmelyakîn ile tasdik eden, is- bat eden hiçbir münevver akıl yoktur ki; senin vücûb-u vücûduna ve sıfât-ı kudsiyene ve senin vahdetine ve ehadiyetine ve esmâ-yı hüsnâna şehâdet etmesin, delâleti bulunmasın ve işareti olmasın...

Ve bilhassa, bütün enbiyâ ve evliya ve asfiya ve siddîkînin imamı ve re- isi ve hülâsası olan Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın ihbarını tasdik eden hiçbir mucizât-ı bâhiresi ve hakkaniyetini gösteren hiçbir hakikat-i âliyesi.. ve bütün mukaddes ve hakikatli kitapların hülâsatü'l-hülâsası olan Kur'ân-ı

¹ Ey canlı olan her şeyi sudan yaratan Zât! Sen ne yücesin!

Mu'cizü'l-Beyân'ın hiçbir âyet-i tevhidiye-i kâtiası ve mesâil-i imaniyeden hiçbir mesele-i kudsiyesi yoktur ki, senin vücûb-u vücûduna ve kudsî sıfatlarına ve senin vahdetine ve ehadiyetine ve esmâ ve sıfâtına şehâdet etmesin ve delâleti olmasın ve işareti bulunmasın...

Hem nasıl ki bütün o yüz binler muhbir-i sâdıklar, mucizâtlarına ve kerâmâtlarına ve hüccetlerine istinad ederek, senin varlığına ve birliğine şehâdet ederler. Öyle de her şeye muhît olan Arş-ı Âzam'ın külliyyât-ı umûrunu idare-den, ta kalbin gayet gizli ve cüz'î hâtırâtını ve arzularını ve dualarını bilmek ve işitmek ve idare etmeye kadar cereyan eden rubûbiyetinin derece-i haşmetini ve gözümüz önünde hadsiz muhtelif eşyayı birden îcad eden; hiçbir fiil bir fiile, bir iş bir işe mâni olmadan; en büyük bir şeyi en küçük bir sinek gibi kolayca yapan kudretinin derece-i azametini icmâ ile, ittifak ile ilân ve ihbar ve isbat ediyorlar.

Hem nasıl ki bu kâinatı, zîruha hususan insana mükemmel bir saray hükmüne getiren.. ve cenneti ve saadet-i ebediyeyi cin ve inse ihzâr eden.. ve en küçük bir zîhayatı unutmayan.. ve en âciz bir kalbin tatminine ve taltifine çalışan rahmetinin hadsiz genişliğini ve zerrâtta ta seyyârâta kadar bütün envâ-ı mahlûkatı emirlerine itaat ettiren ve teshîr ve tavzif eden hâkimiyetinin nihâyetsiz vüs'atini haber vererek, mucizât ve hüccetleriyle isbat ederler. Öyle de kâinatı, eczaları adedince risaleler içinde bulunan bir kitab-ı kebîr hükmüne getiren ve Levh-i Mahfuz'un defterleri olan İmam-ı Mübîn ve Kitab-ı Mübîn'de bütün mevcudâtın bütün sergüzeştlerini kaydedip yazan.. ve umum çekirdeklerde umum ağaçlarının fihristlerini ve programlarını ve zîşuurun başlarında bütün kuvve-i hâfızalarda sahiplerinin tarihçe-i hayatlarını yanlışsız, muntazaman yazdıran ilminin her şeye ihatasına.. ve her bir mevcûda çok hikmetleri takan, hatta her bir ağaçta meyveleri sayısınca neticeleri verdiren.. ve her bir zîhayatta âzâları, belki eczaları ve hüceyrât-ları adedince maslahatları takip eden.. hatta insanın lisanını çok vazifelerde tavzif etmekle beraber, taamların tatları adedince zevkî olan mizancıklar ile teşhîz ettiren hikmet-i kudsiyenin her bir şeye şümûlüne.. hem bu dünyada numûneleri görülen celâlî ve cemâlî isimlerinin tecellileri daha parlak bir surette ebedü'l-âbâdda devam edeceğine.. ve bu fânî âlemde numûneleri müşâhede edilen ihsânâtının daha şâşaalı bir surette dâr-ı saadette istimrarına ve bekâsına.. ve bu dünyada onları gören müşâkların ebedde dahi refâkatlerine ve beraber bulunmalarına bilicmâ, bilittifak şehâdet ve delâlet ve işaret ederler.

Hem yüzer mucizât-ı bâhiresine ve âyât-ı kâtiasına istinaden, başta Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ve Kur'ân-ı Hakîm'in olarak, bütün ervâh-ı neyyire ashabı olan enbiyâlar ve kulûb-u nurâniye aktâbı olan evliyalar ve ukûl-ü münevvere erbabı olan asfiyalar, bütün suhuf ve kütüb-ü mukaddese-de, senin çok tekrar ile ettiğin vaadlerine ve tehditlerine istinaden.. ve senin kudret ve rahmet ve inâyet ve hikmet ve celâl ve cemâlin gibi kudsî sıfatlarına ve şe'nlerine ve izzet-i celâline ve saltanat-ı rubûbiyetine itimaden.. ve keşfiyât ve müşahedât ve ilmelyakîn itikatlarıyla saadet-i ebediye cin ve inse müjdeliyorlar ve ehl-i dalâlet için cehennem bulunduğunu haber verip ilân ediyorlar ve iman edip şehâdet ediyorlar.

Ey Kadîr-i Hakîm! Ey Rahmân-ı Rahîm! Ey Sâdık-ı'l-va'dî'l-Kerîm! Ey izzet ve azamet ve celâl sahibi Kakhâr-ı Zülcelâl!

Bu kadar sâdık dostlarını ve bu kadar vaadlerini ve bu kadar sıfat ve şûnâtını tekzip edip, saltanat-ı rubûbiyetinin kat'î mukteziyâtını ve sevdiğin ve onlar dahi seni tasdik ve itaatle kendilerini sana sevdiren hadsiz makbûl ibâdının hadsiz dualarını ve dâvâlarını reddederek, küfür ve isyan ile ve seni vaadinde tekzip etmekle senin azamet-i kibriyâna dokunan ve izzet-i celâline dokunduran ve ulûhiyetinin haysiyetine lişen ve şefkat-i rubûbiyetini müte-essir eden ehl-i dalâlet ve ehl-i küfrü, haşrin inkârında tasdik etmekten yüz bin derece mukaddessin ve hadsiz derece münezzeh ve âlisin. Böyle nihâyetsiz bir zulûmden, bir çirkinlikten, senin nihâyetsiz adaletini ve cemâlini ve rahmetini takdis ediyorum. ¹ عَمَّا يَقُولُونَ غُلًّا كَبِيرًا âyetini, vücudunun bütün zerrâtı adedince söylemek istiyorum.

Belki, senin o sâdık elçilerin ve doğru dellâl-ı saltanatının hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn suretinde senin uhrevî rahmet hazinelerine ve âlem-i bekâda ihsânâtının definelerine ve dâr-ı saadette tamamıyla zuhur eden güzel isimlerinin harika güzel cilvelerine şehâdet, işaret, beşaret ederler.. ve bütün hakikatlerin mercii ve güneşi ve hâmîsi olan Hak isminin en büyük bir şuaî, bu hakikat-i ekber-i haşriye olduğunu –iman ederek– senin ibâdına ders veriyorlar.

Ey Rabbü'l-enbiyâ ve's-siddikîn!

Bütün onlar senin mülkünde, senin emrin ve kudretinle, senin irade ve tedbirinle, senin ilmin ve hikmetinle musahhar ve muvazzaftırlar. Takdis, tekbir,

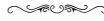
¹ “Allah onların, iddialarından münezzektir, son derece yücedir, uludur.” (İsrâ sûresi, 17/43).

tahmîd, tehlîl ile küre-i arzı bir zikirhâne-i âzam, bu kâinatı bir mescid-i ekber hükmünde göstermişler.

Yâ Rabbî ve yâ Rabbe's-semâvâtî ve'l-aradîn! Yâ Hâlıkî ve yâ Hâlık-ı külli şey!

Gökleri yıldızlarıyla, zemini müştemilâtıyla ve bütün mahlûkatı bütün keyfiyâtıyla teshir eden kudretinin ve iradetinin ve hikmetinin ve hâkimiyetinin ve rahmetinin hakkı için, nefsimi bana musahhar eyle ve matlubumu bana musahhar kıl!.. Kur'ân'a ve imana hizmet için insanların kalblerini Risale-i Nur'a musahhar yap!.. Ve bana ve ihvanıma iman-ı kâmil ve hüsn-ü hâtime ver!.. Hazreti Mûsâ (aleyhisselâm)'a denizi ve Hazreti İbrahim (aleyhisselâm)'a ateşi ve Hazreti Dâvud (aleyhisselâm)'a dağı, demiri ve Hazreti Süleyman (aleyhisselâm)'a cinni ve insi ve Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'a şems ve kameri teshîr ettiğin gibi, Risale-i Nur'a kalbleri ve akılları musahhar kıl!.. Ve beni ve Risale-i Nur Talebelerini nefis ve şeytanın şerrinden ve kabir azabından ve cehennem ateşinden muhafaza eyle ve Cennetü'l-Firdevs'te mesûd kıl! Âmîn, âmîn, âmîn...

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹
وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ²

Kur'ân'dan ve münâcât-ı nebeviye olan Cevşenü'l-Kebîr'den aldığım bu dersimi, bir ibadet-i tefekkürîye olarak Rabb-i Rahîm'imî dergâhına arz etmekte kusur etmişsem, kusurumun affı için Kur'ân'ı ve Cevşenü'l-Kebîr'i şefaâtçi ederek rahmetinden affımı niyaz ediyorum.

¹ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

² “Duaları ‘el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin’ (Hamd âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.) diye sona erer.” (Yûnus sûresi, 10/10).

Fihrist

BİRİNCİ LEM'A.....2

Hazreti Yûnus (*aleyhisselâm*)'ın münâcât-ı meşhûresi olan

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ¹

âyetinin bir sırr-ı mühimmini ve bir hakikat-i azîmesini beyân ederek; her bir insan, bu dünyada, Hazreti Yûnus (*aleyhisselâm*)'ın bulunduğu vaziyette –fakat büyük mikyasta– olduğunu beyân eder. Hazreti Yûnus (*aleyhisselâm*)'a “hut, deniz, gece” ne ise; her insan için nefsi, dünyası, istikbâli de odur.

İKİNCİ LEM'A.....6

Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)'ın münâcât-ı meşhûresini beyân eder.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ²

âyetinin mühim bir sırrını ve azîm bir hakikatini “Beş Nükte” ile tefsir edip, bütün musibetzedelere mânevî bir tiryak ve gayet nâfi’ bir ilâç hükmünde bir risaledir. Bu risale, maddî musibetleri, ehl-i îmân için musibetlikten çıkarıyor. Asıl ehemmiyetli musibet, kalbe ve rûha gelen dalâlet musibetleri olduğunu beyân ettiği gibi; musibetzedelerin ömür dakikaları ehl-i sabır ve şükür hakkında ibâdet saatleri hükmüne geçip şekvâ kapısını kapar, dâimâ şükür kapısını açar bir risaledir.

¹ “Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: “Yâ Rabbi! Sensin İlâh, Senden başka yoktur ilâh. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!” (Enbiyâ sûresi, 21/87).

² “Yâ Rabbi, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın.” diye niyaz etmişti.” (Enbiyâ sûresi, 21/83).

ÜÇÜNCÜ LEM'A..... 18

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ¹

âyetinin mühim iki hakikatini,² **بَا** **بَاقِي** **أَنْتَ** **الْبَاقِي**.. **بَا** **بَاقِي** **أَنْتَ** **الْبَاقِي** 2, iki cümlelerin ifade ettikleri iki hakikat-i mühimme ile tefsir ediyor. Bekâ için halk edilen ve bekâyâ âşık olan rûh-u insanî, Bâkî-i Zülcelâl'e karşı münâsebet-i hakikiyesini bilse, fânî ömrünü bâkî bir ömre tebdil eder. Saniyeleri seneler hükmüne geçtiğini ve Bâkî-i Zülcelâl'i tanımayan rûh-u insanın seneleri, saniyeler hükmünde olduğunu beyân edip isbât eden kıymettar bir risaledir. Fenâyı fenâ gören ve bekâyı merak edenler, bu risaleyi merakla okumalı.

DÖRDÜNCÜ LEM'A..... 25

Minhâcû's-Sünne nâmında gayet mühim bir risaledir. Ehl-i Şîa ve Ehl-i Sünnet mâbeyninde en mühim bir mesele-i ihtilâfiye olan mesele-i imameti gayet vâzıl ve kat'î bir sûrette hall ü fasleder.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ
رَحِيمٌ ۝ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ³
قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى⁴

âyât-ı azîmenin çok hakâik-i azîmesinden iki büyük hakikatini “Dört Nükte” ile tefsir ediyor. Bu risale, Ehl-i Sünnet ve Cemaate, hem Alevîlere gayet kıymettar ve menfaattardır; hakikaten Minhâcû's-Sünne'dir. Sünnet-i seniyyenin yolunu, o meselede tam beyân eder.

¹ “O'nun vechi (Zâtı), hariç her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve hepiniz O'nun huzuruna götü-rüleceksiniz.” (Kasas sûresi, 28/88)

² Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

³ “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olur-larsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetenedir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

⁴ “De ki: Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü, sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur.” (Şûrâ sûresi, 42/23)

BEŞİNCİ LEM'A.....39

^{1(*)2} لَيْلُ الْوَكِيلِ âyetinin gayet mühim bir hakikatini on beş mer-tebe ile beyân edecek bir risale olacaktı. Fakat hakikat ve ilimden ziyâde, zikir ve tefekkür ile münâsebettar olduğundan şimdilik tehir edildi. Çendan On Birinci Lem'a olan "Mirkâtü's-Sünne ve Tiryâku Marazı'l-Bid'a" nâmındaki gayet mühim bir risale Beşinci Lem'a nâmıyla bidâyeten yazılmıştı. Fakat o risale, on bir nükte-i mühimmeye inkısam ettiğinden On Birinci Lem'a'ya gir-di. Beşinci Lem'a açıkta kaldı.

ALTINCI LEM'A.....40

^{3(*)4} لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ cümlesinin ifade ettiği çok âyâtın mühim hakikatını yine on beş-yirmi mertebe-i fikriye ile beyân edecek bir ri-sale olacaktı. Bu Lem'a da, Beşinci Lem'a gibi, nefsimde hissettiğim ve hare-kât-ı rûhiyemde zikir ve tefekkürle müşâhede ettiğim mertebeler olduğundan, ilim ve hakikatten ziyâde zevk ve hâle medâr olmak cihetiyle, hakikat lem'a-ları içinde değil, belki âhirlerinde yazılması münasip görüldü.

YEDİNCİ LEM'A.....41

Sûre-i Feth'in âhîrinde

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ۝ هُوَ

1 (*) Hazreti Üstadımız Yirmi Dokuzuncu Arabî Lem'a'nın Altıncı Bâbı'nın hâşiyesinde bu iki cümle hakkında: "Bu iki mübarek kelâmın merâtibi, ilimden ziyâde fikir ve zikir olduğundan, Arabî zikredil-di..." diye beyânda bulunmaktadır. لَيْلُ الْوَكِيلِ âyetinin hakikatine dair 4. Şua olarak Hasbiye Risalesi namıyla Türkçe telif edilmiştir.

Hız. Üstadın Hizmetkârları

2 "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!" (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

3 (*) Hazreti Üstadımız Yirmi Dokuzuncu Arabî Lem'a'nın Altıncı Bâbı'nın hâşiyesinde bu iki cümle hakkında: "Bu iki mübarek kelâmın merâtibi, ilimden ziyâde fikir ve zikir olduğundan, Arabî zikredil-di..." diye beyânda bulunmaktadır. لَيْلُ الْوَكِيلِ âyetinin hakikatine dair 4. Şua olarak Hasbiye Risalesi namıyla Türkçe telif edilmiştir.

Hız. Üstadın Hizmetkârları

4 "Hareket ve güç, ancak yüceler yücesi ve pek büyük olan Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi ile olur." Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözün, cennet hazinelerinden bir hazine olduğunu bildirmiştir. Bkz.: Buhârî, meğâzî 38, deavât 51, 68, kader 7; Müslim, zikir 44-46.

الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ۖ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ ۖ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۖ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا¹

olan üç âyet-i azîmeden on vücûh-u i'câziyeden yalnız ihbâr-ı bilgayb vechinden sekiz ihbârât-ı gaybiyeyi beyân ediyor; şu üç âyet, tek başıyla bir mucize-i bâhire olduğunu isbât ediyor. Tetimmesinde,

فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا²

âyetinin mühim bir nükte-i i'câziyesini, Sûre-i Feth'in âhirindeki âyetin aynı ihbâr-ı gaybîsi nev'inden, gaybî ihbârlarına işaret eder.

Hâtimesinde, Kur'ân-ı Hakîm'in tevâfukât cihetinde i'câzî nüktelerinden gayet parlak bir nükte-i i'câziyesini beyân edip; Kur'ân Fatiha'da, Fatiha Besmele'de, Besmele Elif Lâm Mîm'de bir cihette dercedildiğini beyân ediyor.

Hem en münteşir ve mütedâvil derkenar Mushaflarda Lafzullah'ın tevâfukât-ı latîfe-i i'câziyesinden birisi şudur ki: Sayfanın âhirkî satırının yukarı kısmında bütün Kur'ân'da seksen ve aşağı kısmında yine Lafza-yı Celâl bir-biri üstünde seksen olup tevâfuk ederek gelmesi ve sayfalar arkasında tam muvafakatla birbirini göstermesi, âdetâ seksen adetten bir tek Lafza-yı Celâl tezâhür etmesi... hem âhirkî satırın tam ortasında elli beş ve başında yirmi beş, beraber yine seksen ederek; bu seksen, o iki seksene seksenlikte tevâfuk

¹ “Allah, Resûlünün rüyasını elbette doğru çıkaracaktır. İnşaaallah siz kiminiz başını tıraş ettirmiş, kiminiz saçlarını kısaltmış olarak, Mescid-i Haram'a korkmaksızın tam bir güvenlik içinde gireceksiniz. Ama Allah sizin bilemediğiniz şeyleri bildiğinden ondan önce, yakın bir zafer nasip etti. Bütün dinlere üstün kılmak için Resûlünü hidâyet ve hak dinle gönderen O'dur. Buna şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın resûlüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler. Sen onları rûkû ederken, secde ederken, Allah'tan lûtf ve rıza ararken görürsün. Onların âlâmeti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır. Bunlar, Tevratkî sıfatları olup İncildeki meselleri ise şöyledir: Öyle bir ekin ki filizini çıkarmış, sonra da onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da artık gövdesi üzerinde doğrulmuş. Öyle ki ekicilerin hoşuna gider, kâfirleri de öfkelerendir. İşte böylece Allah, onlar gibi iman edip makbul ve güzel işler yapanlara bir mağfîret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” (Fetih sûresi, 48/27-29)

² “(Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse) işte onlar, Allah'ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler, sıddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlar!” (Nisâ sûresi, 4/68-69)

ettikleri gibi, iki yüz kırk tevâfukât-ı latife yalnız sayfanın âhirki satırlarında bulunması gösteriyor ki; Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın hem âyâtı, hem kelîmâtı, hem hurûfâtı her biri, ayrı ayrı medâr-ı i'câz oldukları gibi, kelîmâtın nakışları ve hatları dahi ayrı bir ŝu'le-i i'câza mazhar olduğunu beyân eder.

SEKİZİNCİ LEM'A 58

Kerâmet-i Gavsîye Risalesi'dir. Sikke-i Tasdîk-i Gaybî mecmûasında ve teksir Lem'alar mecmûasında neşredilmiştir.

DOKUZUNCU LEM'A 58

Teksir Lem'alar mecmûasında neşredilmiştir.

ONUNCU LEM'A 59

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّخَضَّرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ
أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ¹

âyetinin bir sırrını, hizmet-i Kur'âniye'de arkadaşlarımla beşeriyet muktezâsı olarak sehiv ve hatalarının neticesinde yedikleri şefkat tokatlarını² beyân etmekle tefsir ediyorum.

Evet bu risale, iki kısım olarak yazılmış. Birinci kısımda; has ve sâdık Kur'ân hizmetkârlarının sehiv ve hataları neticesinde yedikleri tenbihkârâne şefkat tokatları; ikinci kısımda, zâhirî dost ve kalbi muarız olanların bilerek verdikleri zarara mukâbil, zecirkârâne yedikleri tokatlarından bahsedilecekti. Fakat lüzumsuz bazılarının hatırlarını rencide etmemek için, yüzer hâdisâtta birinci kısmın yalnız on beş adedinden bahsedildi. İkinci kısım şimdilik yazılmadı. Tokat yiyen, kendi imza ve tasdiki tahtında, kabul ederek yazmıştır. Ben beş tokat yedim, yazdım. Nefsim gibi telâkki ettiğim Abdülmecid ile Hulûsî'ye vekâleten yazdım. Ötekilerin bir kısmı kendileri yazdılar; bir kısmı, hakkında yazılanı gördüler, kabul ettiler. Nümûne nev'inden olarak onlarla iktifâ ettik. Yoksa hâdisât çoktur. Bununla katiyen kanaatimiz gelmiştir ki; bu

¹ “Gün gelir, her şahıs (dünyada iken) hayır adına ne işlemişse önünde hazır bulur; kötülük adına ne işlemişse de. İster ki, o kötülükle kendisi arasında upuzun bir mesafe olsun! Allah, sizi Kendisi'ne karşı gelmekten sakındırıyor. Allah, kullar(ın)a pek çok acıyandır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/30)

² Bkz.: Şûrâ sûresi, 42/30. Ayrıca ehl-i imânın hükmen küçük hataları, onların çabuk temizlenmesi için kısmen dünyada ve süraten verildiğine dair bkz.: Tirmizî, *zühd* 57; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/287, 450.

hizmetimizde başıboş değiliz. Mühim bir nazar altındayız ve dikkatli bir inâyet nazarındayız ve kuvvetli hıfz u himayet tahtındayız.

O risalenin âhîrinde, ¹الْظُّلْمُ لَا يَبْذُومُ وَالْكُفْرُ يَذُومُ¹ sırrına dâir mühim bir hakikat beyân edilerek, hizmetimize zulüm nev'inden ilişen mülhidler, bu dünyada tokadını yiyecekler ve kısmen yediklerini; ve zındıka ve dalâlet hesabına ilişenler çabuk tokat yemeyip tehir edildiğinin sebep ve hikmetini beyân ediyor.

ON BİRİNCİ LEM'A.....71

“Mirkâtü's-Sünne ve Tiryâku Marazı'l-Bid'a” nâmıyla gayet mühim bir risaledir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَّحِيمٌ ۝ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ²
قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ³

âyetlerinin gayet mühim iki hakikatini “On Bir Nükte” ile tefsir ediyor.

Birinci Nükte.....72

مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ⁴

hadis-i şerifinin sırrını beyân ediyor.

İkinci Nükte.....73

İmam Rabbânî (*kuddise sirrühî*), “Sünnet-i seniyyenin ittibâi; en haşmetli, en letâfetli, en emniyetli tarîkattır.” demesine dâirdir.

¹ “Zulüm devam etmez, küfür devam eder.” Bkz.: el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 2/107. Ayrıca “Allah Teâlâ, zalime biraz fırsat tanır, amma bir de yakaladı mı artık paçayı kurtaramaz.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *tefsîru sûre* (11) 5; Müslim, *birr* 62; Tirmizî, *tefsîru sûre* (8) 11.

² “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetenidir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

³ “De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmran sûresi, 3/31).

⁴ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/315; İbni Adıyy, *el-Kâmil* 2/327; el-Beyhakî, *ez-Zühed* s.118.

Üçüncü Nükte 73

Sünnet-i seniyyenin ehemmiyeti hakkında İmam Rabbânî'nin hükmünü tasdik ettiğini beyân ediyor.

Dördüncü Nükte 74

¹ الْمَوْتُ حَقٌّ hakikatinin kapısıyla, gayet acîp bir âlem-i mânevîye âit bir seyahat-i rûhiyeyi beyân ediyor.

Beşinci Nükte 76

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ²

âyetinin sarâhatiyle: Muhabbetullah, kat'î bir kıyâs-ı mantıkî ile, sünnet-i seniyyenin ittibânı intâc ettiğine dâirdir.

Altıncı Nükte 77

³ كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ hadîsinin mühim bir sırrını ve ⁴ أَمْكَلْتُ الْيَوْمَ لَكُمْ دِينَكُمْ âyetinin bir hakikatini tefsir ediyor.

Yedinci Nükte 78

Sünnet-i seniyyenin her bir meselesi altında bir edep bulunduğunu beyân eder. "Allâmü'l-guyûb'a karşı edep ve hicap nasıl olabilir ve ne demektir?" sualine karşı, güzel bir cevaptır.

Sekizinci Nükte 80

Sünnet-i seniyyenin bir kısmı şefkat-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) tereşşuhâtı olduğu gibi, Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın nasıl bir madde-i şefkat olduğunu gösteriyor.

¹ "Ölüm kesin bir gerçektir." (Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/180. Ayrıca, ölüm gerçeğini ifade eden âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/28; Âl-i İmran sûresi, 3/185; Hac sûresi, 22/66; Câsiye sûresi, 45/26; Kaf sûresi, 50/19; Cum'a sûresi, 62/8; Mülk sûresi, 67/2).

² "De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (Âl-i İmran sûresi, 3/31).

³ "Her bid'at dalâlettir ve her dalâlet cehennem ateşindedir." Nesâî, *ıydeyn* 22; Ma'mer İbni Râşid, *el-Câmi'* 11/159; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 9/97. İlk kısmı için bkz.: Müslim, *cum'a* 43; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; İbni Mâce, *mukaddime* 6, 7; Dârimî, *mukaddime* 16, 23.

⁴ "İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim." (Mâide sûresi, 5/3)

Dokuzuncu Nükte.....81

Sünnet-i seniyyenin her bir nev'ine tamamen bilfiil ittibâ etmek, ehass-ı havassa mahsus olduğu hâlde; herkes niyeti ile ve kasd ile ve tarafdârâne ve iltizamkârâne ve takdîrkârâne talip olmakla, o ittibâ-yı tâtmeden tam hissedar olabilir. Ehl-i tarîkatin ezkâr ve evrâd ve meşrebleri, esasât-ı Sünnet'e muhalefet etmemek şartıyla bid'ata dâhil olmadığını, olsa olsa bid'a-yı hasene olduğunu beyân eder.

Onuncu Nükte.....83

¹الله قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ Muhabbet-i ilâhiyeye ve o muhabbetin netîcesinde sünnet-i seniyyenin ittibâına dâir, üç nokta ile, gayet merak-âver ve mühim ve güzel beyânat var. Hattâ kitabın nakşında şu Onuncu Nükte'nin bir şuâ-ı kerâmetini, tevâfukla nazara gösteriyor.

On Birinci Nükte.....86

Zât-ı Ahmediye'nin sünnet-i seniyyesinin menbar; hem akvâli, hem ahvâli, hem ef'âli olduğunu ve her birisi hem farz, hem nevâfil, hem âdât aksâmına inkısam ettiğini ve Kur'an'da ²حُلِّيْ عَظِيمٍ sırıyla, nev-i beşer içinde mânen ve rûhen olduğu gibi, mizac-ı cismanîsinin cihetiyle dahi en mûtedil noktasında ve kuva-yı cismaniye ve nefsiyede nokta-yı itidâlin vasatında ve kemâlinde bulunan ferd-i ferîd, Resûl-i Ekrem (aleyhiissalâtü vesselâm) olduğunu isbât ediyor. Bu risale dahi, başta denildiği gibi, bir tiryâk-ı enfa' ve bir iksir-i âzamdır.

ON İKİNCİ LEM'A.....90

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينِ³

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا⁴

¹ “De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmran sûresi, 3/31).

² “Şüphesiz Sen, ahlâkın –Kur'an buudlu, ulûhiyet eksensli olması itibarıyla– ihâtası imkânsız, idrâki nâkâbil en yücesi üzerinesin!” (Kalem sûresi, 68/4)

³ “Bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ'dır.” (Zâriyât sûresi, 51/58).

⁴ “Allah O yüce Yaratıcıdır ki yedi kat göğü ve yerden de onların benzerini yaratmıştır. Allah'ın emri ve hükmü bunlar arasında inip durur ki, Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilmiyle ihata ettiğini, O'nun ilmi dışında hiçbir şey olmayacağını siz de bilebilirsiniz.” (Talâk sûresi, 65/12)

âyetlerinin, ehl-i fennin ve şimdiki coğrafyacı ve kozmoğrafyacıların medâr-ı tenkidleri olmuş iki hakikatini, “İki Nükte” ile tefsir ediyor.

Birinci Nükte.....90

Umum rızık doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâl'in elinde olduğunu ve hazine-i rahmetinden çıktığını beyân ederek, rıziksızlıktan ölmek olmadığını isbât eder.

İkinci Nükte.....93

Küre-i arzın, münkir coğrafyacı feylesofların rağmına olarak, yedi vecihle yedi tabaka olduğunu ve semâvât dahi, kozmoğrafyacı feylesofların rağmına olarak, yedi vecihle yedi tabaka olduğunu isbât eder. Bu risale, öyle geveze mülhidlere bir licâmdır, yani gemdir.

ON ÜÇÜNCÜ LEM'A.....102

“Hikmetü'l-istiâze” nâmıyla mâruf, gayet kıymetdar ve kuvvetli ve haki-katli bir risaledir.

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝ مَلِكِ النَّاسِ ۝ إِلَهِ النَّاسِ ۝ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ¹

sûresinin en mühim bir hakikatini,

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۝ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ²

âyetinin mühim bir hikmetini ve 'أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ'³ in en mühim bir sırrını “On Üç İşaret” ile tefsir ederek, on üç anahtarla, قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ 'ın kale-i hasinine girmek için kapı açar, tahassungâhı gösterir.

Birinci İşaret.....102

“Şeytanların kâinatta îcâd cihetinde hiç medhalleri olmadığı ve dalâ-letin müstekreh çirkinlikleri ehl-i dalâleti tenfir ettikleri hâlde ve Cenâb-ı

¹ “De ki: İnsanların Rabbine, İnsanların yegâne Hükümdarına, İnsanların İlâhına sığınırım: O sinsi şeytanın şerrinden O ki insanların kalplerine vesvese verir, O şeytan, cinlerden de olur, insanlardan da olur.” (Nâs sûresi, 114/1-6)

² “Sen de ki: “Yâ Rabbi! Şeytanların vesveselerinden, onların yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!” (Mü'minûn sûresi, 23/97-98)

³ Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah Teâlâ'ya sığınırım.

Hak rahmet ve inâyetiyle ehl-i hakka taraftar olduğu ve hak ve hakikatin câzibedâr güzellikleri, ehl-i hakkı müeyyid ve müşevvik bulunduğu hâlde; hizbü'ş-şeytanın çok defa hizbullaha galebe etmesinin hikmeti nedir?" diye suale karşı gayet kat'î ve vâzih bir cevaptır.

İkinci İşaret..... 103

"Şerr-i mahz olan şeytanların îcâdı ve ehl-i îmâna taslitleri ve onların yüzünden çok insanların küfre girip cehenneme girmelerine, Cemil-i ale'l-ıtlak ve Rahim-i Mutlak ve Rahmân-ı bi'l-Hakk'ın rahmet ve cemâli, bu hadsiz çirkinliğin ve bu dehşetli musibetin husûlüne nasıl müsaade ediyor ve ne için cezaz gösteriyor?" diye sualine karşı gayet kuvvetli ve muknî bir cevaptır.

Üçüncü İşaret..... 105

"Kur'an-ı Hakîm'de, ehl-i dalâlete karşı azîm şekvâlar ve kesretli tahşidât ve çok şiddetli tehdidât; aklın zâhirine göre, adâletli ve münâsebetli belâgâtine ve üslûbundaki itidâline ve istikâmetine münasip düşmüyor? Âdetâ âciz bir adama karşı orduları tahşid ediyor; ve müflis ve mülkte hissesiz âciz bir adama, kuvvetli bir şerik mevkii verir gibi ondan şekvâlar etmenin sırrı ve hikmeti nedir?" diye sualine karşı, gayet kat'î ve ehemmiyetli bir cevaptır.

Dördüncü İşaret..... 106

Adem şerr-i mahz ve vücud hayr-ı mahz olduğundan; mehâsin ve kemâlât vücuda ve şerler ve musibetler ademe istinâd ettiğini ve ondan neşet ettiğini beyân ediyor.

Beşinci İşaret..... 107

Cenâb-ı Hak Kütüb-ü Semâviyede beşere karşı cennet gibi azîm bir mükâfâtı ve cehennem gibi dehşetli bir mücâzâtı göstermekle beraber, çok irşad ve mükerrer ikaz ve defaatla ihtâr ve müteaddit tehdit ve teşvik ettiği hâlde, hizbü'ş-şeytanın çirkin ve mükâfatsız ve zayıf desiselerine karşı, ehl-i îmânın mağlûp olmalarının sırrı nedir?" diye müthiş suale karşı muknî' bir cevaptır.

Altıncı İşaret..... 109

Şeytanların en tehlikeli ve kesretli bir desisesi olan "tasavvur-u küfrî"yi "tasdik-i küfür" sûretinde, "tasavvur-u dalâlet"i "tasdik-i dalâlet" tarzında göstermesiyle, hassas ve sâfi-kalb insanları tehlikelere atmasına mukâbil, ilmi ve mantıkî ve hakikatli bir cevaptır.

Yedinci İşaret.....111

Mu'tezile imamları, şerrin îcâdını şer telâkki ettikleri için, küfür ve dalâletin îcâdını Allah'a vermeyip, güyâ onunla Allah'ı takdis ediyorlar. Mu'tezile'nin bu mühim meselelerine ve mecusilerin hâlîk-ı şerri ayrı telâkki etmelerine karşı gayet kuvvetli ve mantıkî bir cevab-ı müskit; hem "Günah-ı kebîreyi işleyen, mümin kalamaz!" diyen Mu'tezile ve bir kısım Hâricîlere karşı gayet makbul ve mukni bir cevaptır.

Sekizinci İşaret.....115

"Bazı risalelerde kat'î delillerle isbât edilmiş ki; küfür ve dalâlet yolu o kadar müşkülâtlı ve suûbetlidir ki, hiç kimse ona girmek gerekti ve kâbil-i sülûk değildir. İmân ve hidâyet yolu o kadar zâhir ve kolaydır ki, herkes ona girmeli idi, dediğiniz hâlde; bu Hikmetü'l-istiâze'de, dalâletli yolun kolay ve tahrip ve tecâvüz olduğu için çoklar o yola sülûk ettiğini beyânın, birbirine muhalif oluyor, vech-i tevfi ki nedir?" sualine karşı gayet merak-âver ve mantıkî ve kat'î bir cevap olmakla beraber, "Dalâlette o kadar dehşetli bir elem ve korku var ki, kâfir değil hayatından lezzet alması, belki hiç yaşamaması lâzım gelirken, ehl-i îmândan ziyâde kendini hayatta mes'ûd görmesinin sırrı nedir?" diye sualine karşı gayet güzel bir temsil ile tam kanaat getirir bir cevaptır.

Dokuzuncu İşaret.....118

"Hizbullah olan ehl-i hidâyet, başta enbiyâ ve onların başında Fahr-i Âlem (*sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem*), o kadar inâyât-ı ilâhiyeye ve imdadât-ı sübhâniyeye mazhar oldukları hâlde, neden hizbü's-şeytana karşı bazen mağlûp olmuşlar.

Hem Hâtemü'l-enbiyâ'nın güneş gibi parlak nübüvveti ve risâletinin komşuluğunda bulunan Medine münafıklarının dalâlette ısrarları ve hidâyete girmemeleri ne içindir ve hikmeti nedir?" diye suale karşı herkesi alâkadar edecek güzel ve kuvvetli bir cevaptır.

Onuncu İşaret.....121

İblisin, kendini kendine tâbi olanlara inkâr ettirmek sûretindeki desîse maskesini yırtarak, iblisin pis ve mülevves yüzünü gösterip, vücudunu isbât eder.

On Birinci İşaret.....123

Ehl-i dalâletin şerrinden kâinat kızdıklarını ve anâsır-ı külliye hiddet ettiklerini ve umum mevcûdât mânen galeyâna geldiklerini, Kur'ân-ı Hakîm mucizâne ifade ettiğine dâir merak-âver bir beyândır.

On İkinci İşaret.....125

Dört sual ve cevaptır. “Mahdut bir hayatta mahdut günahlara mukâbil hadsiz bir azâp ve nihayetsiz bir cehennem nasıl adâlet olur?”

Hem “Şeriat'ta denilmiştir ki: Cehennem, cezâ-yı ameldir; fakat cennet, fazl-ı ilâhî iledir. Bunun hikmeti nedir?”

Hem “Seyyiât intişar ve tecâvüz ettiğinden, bir seyyie bin yazılmak, hasene bir yazılmak lâzım gelirken; seyyienin bir, hasenenin on yazılmasının sırrı nedir?”

Hem “Ehl-i dalâletin kazandıkları muvaffakiyet ve gösterdikleri kuvvet, ehl-i hidâyette bir zaaf ve hakikatsizlik olduğundan mıdır?” diye dört suale gayet kısa ve kuvvetli dört cevaptır.

On Üçüncü İşaret.....130

“Üç Nokta”dır.

Birincisi.....130

Şeytanın en büyük bir desîsesi, hakâik-i îmâniyenin azameti cihetinde, dar kalbli ve kısa akıllı ve kâsır fikirli insanları aldatmasına mukâbil, tamamıyla şeytan-ı cinnî ve insîyi de susturacak bir cevaptır.

İkinci Nokta.....131

Şeytan, kusurlu insana kusurunu itiraf etmemek ile istiğfar ve istiâze yolunu kapayıp, enaniyeti tahrik ederek, avukat gibi, nefsini müdafaa ettirir. Âdetâ nefsini taksirattan takdis ettirmesine mukâbil, herkesi ikna' edecek bir cevaptır. Kusurunu görmemek, o kusurdan daha büyük bir kusur bulunduğunu ve kusurunu görmek, kusuru kusurluktan çıkarmak olduğunu beyân eder.

Üçüncü Nokta.....132

İnsanın hayat-ı içtimâyesini ifsâd eden en mühim bir desîse-i şeytânîye; “müminin bir tek seyyiesiyle hasenâtını örtmek” ile o mümine karşı adâvet et-tirmeye mukâbil, mîzan-ı ekberde adâlet-i mutlaka-yı ilâhiyenin tecellisindeki

düştür ile; herkese lüzumlu, hususan hadîdül'l-mîzac ve müşkül-pesent insanlara, kıymettar ve haklı ve kuvvetli bir cevaptır.

İşte şu risale on üç işaret ile şeytan-ı insî ve cinnînin on üç hücum yollarını kapadığı gibi; قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ sûresinin kale-i metninde tahassun etmek için on üç anahtar olup, on üç kapıyı ehl-i îmâna açar.

Şu Hikmetü'l-istiâze Risalesi'nin iki mühim kardeşi var. Birisi Yirmi Dokuzuncu Mektup'un Altıncı Risalesi olan "Hücumât-ı Sitte", mühim bir kale olduğu gibi; ikinci bir kardeşi olan Yirmi Altıncı Mektup'un "Hüccetü'l-Kur'ân ale's-Şeytan ve Hizbihi" nâmındaki risalesi dahi bir hısn-ı hasîndir. Bu üç risale birbiriyle münâsebettardır. Ve ehl-i îmâna bu zamanda çok lüzumlu olduğunu ihtâr ediyorum. Fakat şu risaleler tamamıyla Kur'ân'a sâdık olanların ellerine verilebilir. Bid'a ve dalâlete taraftar veya siyasetçiliğe müptelâ olanların ellerine vermemek gerektir. Bilhassa "Hücumât-ı Sitte", içerisinde Eski Said'in şiddetli lisânı karıştığı için, en has ve en sâdık kardeşlerime mahsustur. Şimdilik hakkı dinlemek ve kabul etmek istidâdında olmayanlara gösterilmesini tavsiye ediyorum. Hem de "İşârât-ı Seb'a", "Hücumât-ı Sitte" gibi şimdilik havassa mahsustur.

ON DÖRDÜNCÜ LEM'A 135

"İki Makam"dır.

Birinci Makam 135

Resûl-i Ekrem (*aleyhihsalâtü vesselâm*) dan sorulmuş ki: "Arz ne üstünde duruyor?" Resûl-i Ekrem (*aleyhihsalâtü vesselâm*) ferman etmiş:

عَلَى النَّوْرِ وَالْحَوْتِ¹ Yani "Öküz ve balık üstünde duruyor." Şu hadîse dâir çok münakaşât vardır. Coğrafyacılar, -hâşâ- bu hadîsi inkâr ediyorlar.

İşte, bu hadîsin hakikî mânâsını üç vecihle, bu risalenin Birinci Makamı öyle bir tarzda beyân ediyor ki; münkirlerin zerre miktar insafı varsa ve coğrafyacıların hakka karşı zerre miktar iz'anları bulunsa, bu hadîsi, bâhir bir mucize-i Ahmediye (*aleyhihsalâtü vesselâm*) sayacaklardır. Çünkü o üç cevap hem hakikî ve kat'î, hem mânidardırlar.

¹ Bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/153, 194, 21/72; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/636; İbni Abdilberr, *et-Temhîd* 4/9; el-Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 8/131 (Bezzar'dan naklen).

İkinci Makam 145

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in en mühim beş-altı sırlarını tefsir ediyor. Ve بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Kur'an'ın bir hülâsası ve bir fihristesi ve miftâhı olduğunu gösterdiği gibi; Arş'tan ferşe kadar uzanmış bir hatt-ı kudsi-i nuranî olmakla beraber, saâdet-i ebediye kapısını açan bir anahtar ve her mübarek şeye feyiz ve bereket veren bir menba-ı envâr olduğunu beyân eder. Bu İkinci Makam, en birinci risale olan “Birinci Söz”e bakar. Âdetâ, Risale-i Nur eczâları bir dâire hükmünde olup; müntehâsı iptidâsına بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ hatt-ı mübarekiyle ittihâd ediyor. Ve bu makamda “Altı Sır” yerine otuz yazılacaktı. Şimdilik altı kaldı. Kısadır, fakat gayet büyük hakâiki tazammun ediyor. Bunu dikkatle okuyan; بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ne kadar kıymettar bir hazine-i kudsiye olduğunu anlar.

ON BEŞİNCİ LEM'A 157

Risale-i Nur Külliyyatı'nın Sözler, Mektubât ve On Dördüncü Lem'a'ya kadar olan kısmının fihristesidir. Her kısmın fihristesi, yani Sözler kısmının fihristesi, Sözler Mecmûası'nda bulunduğundan, Mektubât ve Lem'alar'ın da kendilerine âit fihristeleri o mecmûaların âhirlerine ilhak edildiğinden burada yazılmadı.

ON ALTINCI LEM'A 158

Mesâil-i mühimmeden bazı mesâil hakkında sorulan suallerin cevaplarını muhtevidir. Şöyle ki; en başta, merak-âver “Dört Sual”e cevaptır.

Birincisi 158

“Ehl-i Sünnet ve Cemaat hakkında bir ferec ve bir fütûhât olacağı hakkında ehl-i keşfin verdiği haberlerin zuhûr etmemesi nedendir?” diye sorulmasına mukâbil, gayet güzel bir cevaptır.

İkincisi 160

“Risale-i Nur'un müellifi, kendisini şiddetli tazyikat altında tutan ehl-i dünyanın aleyhinde bulunması lâzım gelirken, onlara maddeten ilişmemesinin sebebi nedir?” sualine gayet latif bir cevaptır.

Üçüncüsü 161

“İngiliz ve İtalyan gibi hükûmetlerin bu hükûmetle muharebe etmek istemelerine karşı, neden şiddetli bir sûrette harp aleyhinde bulunuyorsunuz?”

Hâlbuki bu gibi hâdiseler, milletin kuvve-i mâneviyesinin menbâi olan hamiyet-i İslâmiye'yi tehyî etmekle, şeâir-i İslâmiye'nin ihyâsına ve bid'aların ref'ine bir derece medâr olur." diye vâki sualine verilen pek letâfetli bir cevaptır.

Dördüncüsü.....162

"Neden elinizdeki nurlu risaleleri herkese göstermemek için, arkadaşlarınıza ihtiyatı tavsiye ediyorsunuz? Ve neden halkları bu nurların feyizlerinden mahrum ediyorsunuz?" sualine verilen pek hoş, pek güzel bir cevaptır.

Hâtime.....163

Lihye-i Saâdet hakkında sorulan bir suale karşı şüpheleri izâle eden gayet muknî bir cevaptır.

Daha sonra, eskiden beri mülhidlerin iliştikleri üç meseleye dâir sorulan suallere verilen üç cevaptır.

Birinci Sual.....166

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ¹

âyet-i kerîmesinin meâli olan: "Zülkarneyn, güneşi hararetli ve çamurlu bir çeşme suyunda gurup ettiğini görmüş?"

İkinci Sual.....167

Sedd-i Zülkarneyn nerededir? Ve "Ye'cüc ve Me'cüc" kimlerdir?

Üçüncü Sual.....170

Hazreti İsa (aleyhisselâm), âhir zamanda gelip Deccal'ı öldüreceğine dâir suallere o kadar ulvî cevaplar verilmiş ki; hem ehl-i îmânın îmânlarını takviye eder, hem belâgatiyle edipleri susturur, hem de mülhidleri ilzam ederek tokatlar.

Nihayetinde, muğayyebât-ı hamse'den² yalnız ikisi hakkında sorulan mühim bir suale ehemmiyetli bir cevaptır. (Rüşdü).....171

¹ "Nihayet Batıya ulaştığında, güneşi âdeti kara bir balçıkta batar vaziyette buldu." (Kehf sûresi, 18/86)

² Bkz.: Lokman sûresi, 31/34; Buhârî, istiskâ 29, tefsîru sûre (6) 1, (13) 1, (31) 2, tevhid 4; Ahmed İbni Hanbel, el-Müsne'd 2/24, 52, 58, 122.

ON YEDİNCİ LEM'A 176

Zühre'den gelmiş “On Beş Nota” dan ibarettir.

Birinci Nota 177

Nefs-i insâniyetin müptelâ olduğu âfil ve nâfil şeylerin, etvâr-ı âlem üzerinde hakikatlerini gösterip, kalbin râbitasını kesip, yüzünü bekâ ve âhirete çevirir.

İkinci Nota 178

Bir düstur-u Kur'ânî olan tevazuu emir ve tekebbürden men eder.

Üçüncü Nota 178

كُلُّ ابْتِغَاءٍ سِرِّيًّا; mevtin hakikatini, güzel ve ayn-ı hakikat bir temsil ile açıp, uzun emelleri ve elemeleri keser. Hayy-ı Kayyûm-u Bâkî-i Dâim ve Biyedihî'l-Hayr'a her umûru teslim eder.

Dördüncü Nota 179

Muttarid bir kanun-u âdetullah olan mevsimlerin, asırların değişmesinde, ekser eşyanın aynen iade ve tazelenmesiyle, şecere-i kâinatın en mükemmel meyvesi olan insanın, mevsim-i haşr-i ekberde aynen iade edileceğini, katiyen isbât eder.

Beşinci Nota 179

Şu asr-ı felâket ve helâketin en büyük musîbeti olan ve dinsizliğe giden medeniyet-i sakîmenin iç yüzünü ve yüzündeki peçeyi ve cehennem-nümun mâhiyetini, hüda-yı Kur'ânî ile müvâzene sûretiyle açar, gösterir. Ehl-i îmânı ona temâyülden şiddetli tenfir ettirip, sâri bir vebayı teşhis ile, eczâhâne-i Kur'âniye'den zemzem-i tiryakı içirir.

Altıncı Nota 189

Nefis ve şeytanın en büyük hile ve desîselerinden olan; kâfirlerin çokluklarını ve onların bazı hakâik-i îmâniyenin inkârındaki ittifaklarını vesvese sûretiyle göstererek, şüpheleri ve dine karşı lâkaydlığı, ayn-ı hak ve hakikat bir temsil ile kökünden kesen ve Tûbâ-yı Cennet olan îmân ağacını yetiştiren mücerreb bir iksir-i nuranîdir.

¹ “Her gelecek şey yakındır.” (es-Suyûtî, *ed-Düreru'l-müntesira* s.15; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/149. Ayrıca bkz.: İbni Mâce, *mukaddime* 7; Dârimî, *mukaddime* 23)

Yedinci Nota 191

Hayat-ı içtimâiye-i İslâmiye'nin muzır bir mikrobu olan ve terakkiyât-ı ecnebiyede saâdet zannedilen, zulümlü ve zulmetli ihtirâsât-ı dünyevîye ehl-i î mânî sevk eden sahtekâr hamiyetfuruşları, Kur'ân'ın elmas kılıcıyla öldürerek, irtidada yüz tutan veyahut mertebe-i fiska inen ehl-i î mânî, Kur'ân-ı Hakîm'in hastahânesine alır, tedâvi eder.

Sekizinci Nota 193

'nün **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ**² 'in bir sırrını, **وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ**¹ bir hakikatini, **إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ**³ 'nun bir düsturunu, **فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ**⁴ 'nin bir nüktesini tefsir edip, kâinatta zerreden şemse kadar her şey bir vazife ile mükellef olup, bütün sa'y ü hareketleri kanun-u kader ile cereyân ettiğini; ve Cenâb-ı Hak kemâl-i kereminden, hizmet içinde mükâfât olarak bir lezzet dercettiğini isbât ve izah ile, mevcûdâtın en mükemmeli ve zîhayatın reisi ve arzın halifesi⁵ olan insan, tembellik edip gaflete düşerse; cemâdâtan daha câmid, sinekten, çekirgeden daha kansız olacağını ikaz ve inzar ile, insanları vazife-i fitriyelerine sevk edip, ulûhiyet-i mutlakayı isbât eder.

Dokuzuncu Nota 199

Cenâb-ı Hak, kemâl-i keremiyle, en büyük şeyi en küçük şeyde dercettiği cihetle; kâinattaki hayır ve kemâlâtı, şecere-i kâinatın meyvesi ve çekirdeği olan, nev-i insanın hakikatini taşıyan nebilerde gösterdiğini; ve nebilere intisap eden, hayır ve kemâlâtı, nura ve sürura çıkacağı gibi, ubûdiyet cihetiyle de, bir zerre gibi küçük bir mahlûk olan insanın, fihristiyet ve o intisap cihetiyle, ağzından çıkan **اللَّهُ أَكْبَرُ**⁶ sadâsı, küre-i arzın büyük bir **اللَّهُ أَكْبَرُ** 'i hükmüne geçtiğini, hakkalyakîn bir beyân ile, hakkın saâdetini, î mânî'nin hüsn-ü kemâlini bilbedâhe izhâr edip; dalâlet, şer, hasâret, dinin muhalifinde olduğunu kat'î isbât eder.

¹ "Rahmetim her şeyi kaplar." (A'râf sûresi, 7/156)

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

³ "Bir şeyi dilediğinde O'nun buyruğu, sadece "Ol!" demektir, hemen olur..." (Yâsin sûresi, 36/83)

⁴ "Sübhandır, münezzehdir o Zât ki, her şey üzerinde hâkimiyet elindedir. Ve... hepinizin de dönüşü, O'na olacaktır." (Yâsin sûresi, 36/83)

⁵ Bkz.: Bakara sûresi, 2/30.

⁶ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

Onuncu Nota.....201

Cenâb-ı Hakk'ın nur-u mârifetine yetişmek ve bakmak; ve âyât ve şâhidlerin aynalarında berâhin ve delillerin emârelerini görmek üç çeşit olup, bir kısmı su gibi, ikinci kısmı hava gibi, üçüncü kısmı nur gibi olup; takarrübün tarifini ve bu'diyetin vartalarını beyân eder.

On Birinci Nota.....202

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın ifadesindeki şefkat ve merhametin hikmetini, hem üslûb-u Kur'âniye'deki cezâlet ve selâsetteki fitrîliği gösterir.

On İkinci Nota.....202

¹كُلُّ أَبٍ قَرِيبٌ² kavlı şerifine imtisâlen, ²مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا¹ ve kabrin mâhiyetini gösterip, serkeş nefsi emmârenin dizginini çeker. Hem kısa bir ömür ve muvakkat bir hayatta, bu acıp asırda, saâdet-i ebediyeye en yarayışlı amel ve en makbul hizmet ve en devamlı sevâp, “îmânın takviyesine medâr Risale-i Nur talebelerinin tarzında ulûm-u îmâniyeye çalışmak” olduğunu beyân eden ve ehl-i ilim ve ehl-i kalemi ikaz eden bir düstur-u hakikattir.

On Üçüncü Nota.....205

Medâr-ı iltibâs olmuş “Beş Mesele”dir.

Birincisi.....205

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ³ sırıyla, tarîk-ı hakta çalışan ve mücâhede edenler yalnız kendi vazifesini düşünüp, Cenâb-ı Hakk'ın vazifesine karışmamaları lâzım geldiğini; ve şiddet-i hırs yüzünden, vazife-i ubûdiyet ve memuriyeti, âmiriyet ve mâbûdiyetle iltibâs edenlere karşı tefrik edip, haddini tecâvüz eden insana makamını gösteren, herkese lüzumlu bir meseledir.

¹ “Ölüm gelip çatmadan evvel, şehevânî ve nefsanî hislerinizi terk etmek suretiyle ölüp, hakikî hayata eriniz.” es-Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene* s.436; Aliyyülkârî, *el-Masnû'* s.198; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/384.

² “Her gelecek şey yakındır.” (es-Suyûtî, *ed-Düreru'l-müntesira* s.15; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/149. Ayrıca bkz.: İbnî Mâce, *mukaddime* 7; Dârimî, *mukaddime* 23)

³ “Sen dilediğin kimseyi doğru yola erdirmezsin, lâkin ancak Allah dilediğini doğruya hidâyet eder.” (Kasas sûresi, 28/56) Ayrıca bkz.: Bakara sûresi, 2/272.

İkinci Mesele.....207

Ubûdiyetin menşei, emr-i ilâhî; ve neticesi, rızâ-yı ilâhî; ve semerâtı ve fevâidi, uhreviye olduğunu; ve dünyaya âit faydalar ve semereler ve menfaatler, ubûdiyete, vird ve zikre illet veya illetin bir cüzü olsa, ubûdiyeti kısmen iptâl ettiğini beyân ile sır-ı ubûdiyetin hikmetini ders veren çok mühim ve lüzumlu bir meseledir.

Üçüncüsü.....208

¹ طُوبَى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَلَمْ يَتَجَاوَزْ طَوْرَهُ hadîs-i kudûsinin mukaddes düsturu güzel bir temsil ile izah edip, ubûdiyetin esas olan acz, fakr ve kusur ve naksını bilmek ve niyaz ile dergâh-ı ilâhînin rahmet kapısını çalmak lâzım geldiğini; hem her amelde bir ihlâs ciheti olduğundan, insan hareketinde rızâ-yı ilâhîyi düşünüp, vazife-i ilâhiyeye karışmamasıyla âlâ-yı illiyyine çıkacağını yol gösteren mühim bir meseledir.

Dördüncü Mesele.....210

² لَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكِّرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ ayetinin mânâ-yı işârîsiyle, Mün'im-i Hakikî'yi hatıra getirmeyen ve O'nun nâmıyla verilmeyen nimeti yemek ve almak câiz olmadığını; eğer muhtaç ise, esbâb-ı zâhiriyyenin başı üzerinde Mün'im-i Hakikî'nin rahmet elini görüp, بِسْمِ اللَّهِ³ deyip alınacağını; hem esbâb-ı zâhiriyyeyi perestiş edenleri aldatan iki şeyin beraber gelmesi veya bulunması olan iktiranı, illet zannetmelerini güzel ve mukavemet-sûz izahla, yüzleri Mün'im-i Hakikî'ye çevirir.

Beşinci Mesele.....212

Bir cemaatin sa'yleriyle hâsıl olan bir netice veya şerefi, o cemaatin reisine veya üstadına vermek; hem cemaate, hem de o üstad ve reise zulüm olduğu gibi; Cenâb-ı Hakk'ın nur u feyzine mâkes ve vesîle ve vasıta olan üstadın, masdar ve muktedir ve menba telâkki edilmemek lâzım geldiğini, güzel bir temsil ile isbât edip, hakikat-i hâle pencere açıp gösterir.

¹ Bkz.: el-Buhârî, *et-Târihu'l-kebîr* 3/338; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 5/71; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 4/182.

² "Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin!" (En'âm sûresi, 6/121)

³ Allah'ın adıyla

On Dördüncü Nota.....213

Tevhîde dâir dört küçük remizdir.

Birinci Remiz.....213

Dar nazarlı, kâsır fikirli ve muhâkemesiz akıllı, esbap-perest insanın nazarını vahdâniyet-i ilâhiyenin delillerine çevirip, güzel bir temsil üzerinde $لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ^1$ der, tevhîdi isbât eder.

İkinci Remiz.....214

$يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي^2$ 'nin bir sırrını tefsir edip, aşk-ı mecazîye müptelâ olan insana, aşk-ı hakikiyi ve Mâbûd-u Bilhakk'ı gösterir.

Üçüncü Remiz.....215

Hayat-ı bâkiyeye ve sermedî manzaralara namzed, yüksek makamda halk olunan istidâdat ve letâif-i insâniye, bazen hiç ender hiç olan hevâ-yı nefse esir bulunduğuandan, ikaz ve inzar ile insanı teyakkuza sevk eden büyük bir hakikatin küçük bir ucudur.

Dördüncü Remiz.....215

Uzun emellerden ve geçmiş ve gelecek elemlerden rûh ve kalbi güzel bir temsil ile kurtarıp, $لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ^3$ kelime-i kudsiyesinin şifâyab ve rahmetbahş hazinesine teslim eder.

On Beşinci Nota.....216

“Üç Mesele” dir.

Birincisi.....216

İsm-i Hafîz'in tecelli-i etemmine işâret eden

$فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ^4$ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ^4 âyetiyle, Hafîz-i Zülcelâl'in küre-i arz tarlasında ezel ilmiyle halk edip zer' ettiği tohumları, kesif

¹ “Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir. Ortağı yoktur.” (Bkz.: Tirmizî, *deavât* 36; Nesâî, *menâsik* 163; İbni Mâce, *ticârât* 40, *menâsik* 84).

² Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

³ “Allah'tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

⁴ “Zerre ağırlığınca hayır yapan onu bulur, zerre ağırlığınca şer yapan da onu bulur.” (Zilzâl sûresi, 99/7-8)

toprak içinde ve şiddet-i bürûdet karşısında mukavemetsiz, nihayetsiz zayıf ve küçük oldukları hâlde muhafaza edip, haşr-i baharîde başka bir âlemden gelmişler gibi, evâmîr-i tekvîniyeye imtisâl ile gelmeleriyle, emanet-i kübrâ hamelesi ve arzın halifesi¹ ve kâinatın meyvesi olan insanların ef'âl ve âsâr ve akvâlleri ve hasenât ve seyyiâtları muhafaza edilip Haşr'in sabahında meydana-ı muhasebeye getirileceğini kat'î isbât edip, Haşr'i bazı sebepler neticesi baid gören insanlara, bilmüşâhede nümûnesini gösterir.

Hâfız Ali

ON SEKİZİNCİ LEM'A218

İleride başka bir mecmûada neşredileceğinden, buraya dercedilmedi.

ON DOKUZUNCU LEM'A219

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا² âyet-i kerîmesini “Yedi Nükte” ile tefsir eden, iktisâdî emredip, israf ve tebzirden nehyeden ve bilhassa bu asırdaki beşere gayet mühim bir ders-i hikmet veren, kıymettar ve çok mübarek bir risaledir.

Birinci Nükte219

Cenâb-ı Hak, beşere ihsân ettiği bilcümle nimetlerin mukâbilinde beşerden ancak bir “şükür” istediğini; iktisâd, hem nimetlere karşı bir ihtiram, hem Cenâb-ı Hakk’a bir şükr-ü mânevî, hem nimetin bereketlenmesine bir vesîle olduğunu; israf ise, Mün'im-i Hakikî'nin nimetlerine bir hürmetsizlik ve bir tahkir olmakla, vahim neticeleri bulunduğunu beyân eder.

İkinci Nükte219

Vücut-u beşer bir saray, mide bir efendi, ağızdaki kuvve-i zâika bir kapıcı, et'imenin verdiği lezzetler birer bahşış olduğunu göstererek; vücudun idaresi iktisâd ile temin edildiğini, israf ise müvâzenesizliği ve hastalıkları tevliid ettiğini beyân eder.

Üçüncü Nükte220

Kuvve-i zâika, maddî cesede inhisar etmekten ziyâde; akla, rûha ve kalbe baktığından, israf etmemek, zillet ve sefaletle düşmemek ve o kuvve-i zâikayı taşıyan lisânı şükürde istimâl etmek şartıyla leziz taamların tercih

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/30.

² “Yiyin, için fakat israf etmeyin.” (A'râf sûresi, 7/31)

ve takip edilebileceğini; ve bu hakikat, hârika kuvve-i kudsiye sahibi Şâh-ı Geylânî (*ḳaḍḍesallâhu sirrahı*) Hazretlerinin ihyâ-yı emvat kerâmet-i azimesiyle izah edilerek; rûh cesede, kalb nefse, akıl mideye hâkim olduktan sonra, şükrün müntehâ derecelerine vâsıl olmakla mümkün olduğunu beyân eder.

Dördüncü Nükte.....222

İktisâd sebeb-i bereket olduğundan muktesidlerin hayatları izzetle geçtiğini; israf edenlerin her vakit sefalete, hattâ dilencililiğe kadar düştüklerini, hattâ haysiyet ve namuslarını ve hattâ mukaddesât-ı diniyelerini bile fedâ ettiklerini; ve iktisâdın menafi-i azîmesini ve israfın dehşetli zararlarını ve sehavetin güzelliği içinde bir oduncu ihtiyarın istiğnâsını zikrederek, iktisâdın kıymet ve izzetini, sehavetin fevkine çıkarır.

Beşinci Nükte.....224

Gayet merak-âver bir bal vakıasıyla, iktisâddaki izzet ve bereketin ve israftaki sefalet ve mahrumiyetin bir sırrını, pek hakikatli bir sûrette izah eder.

Altıncı Nükte.....226

Hisset ile, hissetten ayrı olan iktisâd haslet-i memdûhasını, Hazreti Ömer'in oğlu Hazreti Abdullah'ın (*radîyallâhu anhumâ*) bir vakıasıyla öyle izah eder ki; iktisâdın hisset olmadığını ve israftan ayrı olan sehavetin derece-i kemâlini gösterir.

Yedinci Nükte.....227

İsraf hırsı, hırs kanaatsizliği, kanaatsizlik haybet ve hasâreti ve hem ihlâsı kaçırmakla âmâl-i uhreviyeyi zedelemek gibi üç mühim neticeyi tevliid ettiğini; ve zekâvetleri yüzünden mâruf ediplerin dilencililiğe kadar tenezzül ettiklerini ve bir kısım âlimlerin hırs yüzünden dîk-ı maîşete giriftâr olduklarını temsillerle o kadar güzel izah eder ki, fevkinde beyân ve izah tasavvur edilemez.

Hüsrev

YİRMİNCİ LEM'A.....233

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۚ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ¹

âyet-i kerîmesiyle,

هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَالِمُونَ ۖ وَهَلَكَ الْعَالِمُونَ إِلَّا الْعَالِمُونَ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ
وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ²

hadîs-i şerifi mûcibince, İslâmiyet'te ihlâs en mühim bir esas olduğunun sırrını, hadsiz nüktelerinden “Beş Nokta” ile tefsir ve izah eder.

Birinci Nokta

234

“Ehl-i dünya ve ehl-i gaflet ve ehl-i dalâlet ve ehl-i nifak rekabetsiz bir sûrette ittifak ettikleri hâlde, neden ehl-i hak ve ehl-i hidâyet rekabetli ihtilâf ediyorlar?” diye vaki’ pek mühim ve pek müdhiş ve ehl-i hak ve ehl-i hamiyeti hakikaten kan ağlattıran bu suale, çok esbaptan yedi sebep ile cevap verilmiştir. Şöyledir:

Ehl-i hak ve ehl-i hidâyetin ihtilâfatı; hakikatsiz, zelil olduklarından ve himmetsiz, aşağı ve âkıbeti düşünmeyerek kasîru’n-nazar olduklarından ve kıskanç ve dünyaya harîs olduklarından olmadığı gibi... ehl-i gaflet ve ehl-i dalâletin de kuvvetli ittifakları, hakikatli ve âkıbeti düşündüklerinden ve yüksek nazarlı olduklarından olmadığını o kadar âlî bir üslûpla ve hakikatli bir ifade ile beyan ve izah eder ki; “Fesühbânallah, sebepleri bilinmediğinden, her an için üç yüz elli milyon fedakâr tebaası bulunan bu âlî İslâmiyet, nasıl olmuş da hepsi yüz elli milyonu tecavüz etmeyen ve ölümden dehşetli korkan üç-dört firenk hükûmetin elinde esir olmuşlar? Hem öyle bir esaretle mahkûm edilmişler ki, –Allah! Allah!– her fırsatta öyle dehşetli şenâetler yapılmış ki; Engizisyon mezalimine rahmet okutacak işkenceler, bîçare Ehl-i İslâm’a tatbik edilmiş. Gözyaşlarına bedel, damarlarından mütemadiyen kanlar akıttırılmış. Bir değnek cezaya mukabil, ehl-i hamiyetin boyunları, gaddar zalimlerin elleriyle koparılmış, atılmış; o bîçare müslüman hamiyet-perverlerinin bir kısmı

¹ “Biz sana kitabı gerçeğin ta kendisi olarak indirdik. O hâlde sen de, ihlâsla yalnız Allah’a ibadet et! İyi bilin ki hâlis din, yani bütün gönlüyle candan itaat, yalnız Allah’a yapılır.” (Zümer sûresi, 39/2-3). İhlâsla ilgili şu âyetlere de bakılabilir: A’râf sûresi, 7/29; Hicr sûresi, 15/40; Zümer sûresi, 39/11, 14; Mü’min sûresi, 40/14.

² “İnsanlar helâk oldu; âlimler müstesna. Âlimler de helâk oldu; ilmiyle amel edenler müstesna. Amel edenler de helâk oldu; ihlâs sahipleri müstesna. İhlâs sahiplerine gelince, onlar da pek büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar.” Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi’l-dîn* 3/414, 4/179, 362; el-Gazâlî, *Meâricü’l-Kuds* s.88; el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ* 2/415.

darağaçlarına asılmış, hayatlarına hâtime verilmiş, dünyanın ufuklarında merhametsizce teşhir edilmiş. Hem hayat-ı dünyevileri parça parça edilmiş, hem hayat-ı uhreviyeleri zedelenmiş; bir kısmının ise her iki hayatları ve saâdetleri birden imha edilmiş. Nedendir?” diye vâki olacak sualin cevapları, elmas hazinesine değer kıymetindeki bu Risalenin Birinci Noktasının verdiği izahatın neticesinden anlaşılmaktadır.

İşte bu zavallı müslümanlar hak ve hakikat mesleğinde giderlerken, hataya ve yanlış düşmeleri yüzünden ihlâsları zedelenmiş, aralarına rekabet girmiş, beyinlerindeki ittifak ve ittihat yerine tefrika ve ihtilâf girmiş. Binnetice, bu hâller tedavi edilmemiş, bu marazlar tevessü etmiş; bu hâlleri gören ehl-i dalâlet, Ehl-i İslâm'ın bu ihtilâfat ve tefrikasını ganimet bilmiş, desiselerle Âlem-i İslâm'a hücum etmişler, zavallı Ehl-i İslâm'ı pek müdhiş bir esaret altına almışlar, mahvetmek için çalışmışlar. İşte asırlardan beri üç yüz elli milyon Ehl-i İslâm'ı, zincirler altında, her gün, her saat, her ân inim inim inleyen hâletlerin sebepleri, bu Risalenin Birinci Noktasıyla pek hakikatli bir sûrette izah edilmiş. Fakat heyhat! Zaman ve zemin müsaid değilmiş ki, beş noktadan yalnız bir noktası yazılmış; diğerleri te'hir edilerek, yazılmamış.

Hüsrev

YIRMİ BİRİNCİ LEM'A.....249

وَلَا تَتَّزَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ¹
 وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ²
 فَذُفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا³
 وَلَا تَسْتَرْوَا بِأَيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا⁴

âyetlerini tefsir eder. Her amel-i hayırda, hususan uhrevî hizmetlerde ihlâsın en mühim bir esas olduğunu bildiren çok kıymetli bir risaledir. Bu Risale, evvelâ bu müdhiş zamandaki Kur'ân hâdimleriyle konuşarak der ki: “Dehşetli düşmanlar karşısında, şiddetli tazyikat altında, müdhiş dalâletler ve savletli

¹ “Sakin birbirinizle ihtilâf etmeyin; sonra korkuya kapılıp zaafa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) gider.” (Enfâl sûresi, 8/46)

² “Namazlara kalkıp huşû ile Allah'ın divanında durun.” (Bakara sûresi, 2/238)

³ “Nefsini maddî ve mânevî kirlerden arındıran felâha erer. Onu günahlarla örten ise ziyâna uğrar.” (Şems sûresi, 91/9-10)

⁴ “Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın.” (Bakara sûresi, 2/41)

bid'alar içinde, sizler gâyet az ve gâyet zayıf ve fakir ve kuvvetsiz olduğunuz hâlde, gayet ağır ve gayet büyük ve umumî ve kudsî bir vazife-i îmâniye ve hizmet-i Kur'âniye, sırf bir ihsan-ı ilâhî olarak, Cenâb-ı Hak tarafından omuzlarınıza konulmuştur. Öyle ise, herkesten ziyade ihlâsı kazanmaya ve onun sırlarını kendinizde yerleştirmeye mecbur ve mükellef olduğunuzu bilmelisiniz. Ve ihlâsı zayi eden esbaptan şiddetle kaçmalısınız.” der ve ihlâsı kazanmak için dört düsturu beyan eder.

Birinci Düstur.....251

“Doğrudan doğruya rızâ-yı ilâhîyi maksad yapmalısınız.” der.

İkinci Düstur.....251

“Rekabetsiz, tahakkümsüz, gıptasız, atâletsiz, hakikî bir tesanüd ile, faaliyetlerini umumî maksada tevcih ederek çalışan bir fabrikanın çarkları gibi olmalısınız.” der. Ve saâdet-i ebediyeyi netice veren ve Ümmet-i Muhammediye'yi (*aleyhissalâtu vesselâm*) dünya ve âhirette sahil-i selâmete çıkaran bir sefine-i rabbâniyede hizmet ettirildiğiniz için ihlâsa, ittifaka, tesanüde samimiyetle sarılmalısınız diye emreder.

Üçüncü Düstur.....253

Hem birkaç misal ile ihlâsın bir sırr-ı mühimmini izah eder; hem İmam Ali (*radîyallâhu anı*) ve Şah-ı Geylânî (*kâddesallâhu sirrahı*) gibi kudsî, harika kahramanların, Nur Talebelerinin başlarında üstad ve arkalarında yardımcı olarak, her vakit hazır olduklarının vechini beyan eder.

Dördüncü Düstur.....254

Kardeşler arasında “*tefânî*” sırrını, yâni “kardeş kardeş fâni olmak” esasını ikâme eder.

Ve ihlâsı kuvvetlendiren bir vasıtanın “*rabîta-yı mevt*” olduğunu ve zedeleyen sebeplerin “*riya ve tûl-ü emel*” gibi merdud hasletler olduğunu bildirir.

İhlâsı kazanmanın ikinci sebebi; *daima huzur-u ilâhîde olduğunu düşünmektir*. Bu suretle hem riyâdan kurtulma çaresini, hem kazanılan ihlâsta çok merâtib olduğunu beyan eder.

Daha sonra, *ihlâsı kıran sebeplerden üç mâniden birincisinin “mad-dî menfaatler” olduğunu; ve âmâl-i uhreviyedeki teşrik-i mesaide muazzam*

menfaat olduğunu; hem bu uhrevî kazanç, dünyevî şeriklerin kazançları gibi olmayıp, tecezzi ve inkısam etmeden, noksansız olarak, fazl-ı ilâhî ile, terâküm eden sevab ve yekûnlerinin bir misli, iştirak eden ferdlerin her birinin defter-i âmâlîne aynen gireceğini beyan ederek, rekabet ve ihlâssızlıkla bu ticaretin kaçırılmamasını tavsiye eder.

Mâniin ikincisi, ihlâsı kıran ve en mühim bir maraz-ı ruhî olup şirk-i ha-fiye yol açan “*teveccüh-ü âmme*”den şiddetli kaçmayı ve bu gibi marazlara ehemmiyet verilmemesini ehemmiyetle emreder.

Üçüncü mâni’de de “*korku ve tama*” yüzünden gelecek zararlar ile ihlâsın kırılacağını bahsederek, bu hususta Hücûmât-ı Sitte’de izahat-ı kâfiye verildiğinden, o kıymetli risaleye havale edilmekle hâtime verilen, şirin ve latîf ve çok âlî ve misilsiz ve herkesin muhtaç olduğu bir risale-i mübarekedir.

Hüsrev

Bir Kısım Kardeşlerime Husûsî Bir Mektuptur.....261

Bid’aların istilâsı zamanında, sünnet-i seniyyeye ittibâın ehemmiyetini Risale-i Nur’u yazmanın “beş nevi ibadet olduğunu” bildiren kıymetli bir mektuptur.

YİRMİ İKİNCİ LEM’A.....263

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا¹

gibi âyetlerle, üç işaret ile, Risale-i Nur müellifine ve Risale-i Nur’a âit çoklar tarafından deniliyor ki: “Sen ehl-i dünyanın dünyasına karışmadığın hâlde, nedendir ki, her bir fırsatta senin âhiretine karışıyorlar? Hattâ hiçbir hükûmet târikü’l-dünya ve Münzevîlere karışmıyor?” meâlinde bir suale karşı, gayet güzel cevap veriyor.

Birinci İşaret.....264

Risale-i Nur müellifi ve Risale-i Nur, bütün ehl-i îmânın, hususan Isparta vilâyetinin mânevî terakkiyâtlarına ve îmânlarının inbisâtına mühim bir medâr olduğundan; bu soru için cevabını, din ve şariat nâmına, haklarını müdafaaya mecbur olduklarından, dinsizlere karşı müdafa vazifesi, insanların, hususan Isparta vilâyetinin insanların hakları olduğunu kat’î gösterir.

¹ “Allah’a dayanıp güvenene Allah kâfidir. Allah buyruğunu elbette yerine getirir. Gerçekten Allah her şey için bir ölçü, her iş için bir vâde belirlemiştir.” (Talâk sûresi, 65/3)

İkinci İşaret.....265

Tenkid ve istifsarkârâne, mimsiz medeniyet tarafından denilen: “Sen neden bizden küstün ve bize müracaat etmiyorsun? Hâlbuki bizim prensibimiz var. Bu asrın muktezâsı olarak hususî düsturlarımız var. Bunların tatbikini, sen kendine ve ehl-i î mânâ kabul etmiyorsun. Hâlbuki bu cumhuriyetler devrinde tahakküm ve tegallübü kaldırmak düsturu var. Hâlbuki sen, hocalık ve inzivâ perdesi altında nazar-ı dikkati celb etmekteğin ve hükûmetin rejimi hilâfına çalıştığını, macera-yı hayatın gösteriyor. Bu senin hâlin burjuvalara mahsustur. Bizim, avâm tabakasının intibâhı ile sosyalizm ve bolşevizm düsturlarını tatbik etmek, işimize yarıyor. Prensiplerimize muhalif ve burjuva denilen tabaka-yı havassın istibdad ve tahakkümleri altında adâlet-i mahzayı kabul etmek ağır geliyor.” gibi suallerine karşı:

*Ne mümkün zulüm ile, bidâd ile imha-yı hakikat
Çalış kalbi kaldır, muktedirsən âdemiyyetten.*

düsturuyla Cenâb-ı Hakk’ın fazl u keremiyle ulûm-u î mânîye ve Kur’âniye’yi fehmetmek faziletini ihsân ettiğini; ve bu ihsânı kaldırmaya uğraşan, insan sûretinde şeytanlar olduğunu; birkaç mühim misâl ile, ehl-i ilhad ve kısmen münafıklar bu fevkalkanun muâmeleyi hiçbir hükûmet ve hiçbir ferdin tasvibine mazhar olmayan bu muâmeleye cumhuriyet hükûmeti müsaade etmediğini; değil yalnız Risale-i Nur müellifi, eğer fehmetse nev-i beşer küseceğini ve anâsırın hiddetlendiğini göstermekle, gayet güzel bir cevap veriyor.

Üçüncü İşaret.....269

İki sualın cevabıdır.

Birincisi.....269

Ehl-i Felsefe, zındıka hesabına diyorlar ki: “Bizim memleketimizde bulunan bir adam, mecburi cumhuriyetin kanunlarına inkıyâd edecektir. Hâlbuki sen, vazifesiz olduğun hâlde, halkların teveccühünü kazanmak istiyorsun.” demelerine karşı bir müskit cevap veriyor ki, onların foyalarını ortaya çıkarıp ne olduklarını gösteriyor.

İkinci Sual.....269

“Teveccüh-ü nâsı ve mevki-i âmmeyi kazanmak, bizim vazifedarlarımıza mahsus olup, sen vazifesiz bir adam olduğundan, teveccüh-ü nâsı ve mevki-i

âmmeyi size hoş görmüyoruz?” demelerine karşı: Eğer insan, bir cesetten ibaret olsaydı, lâyetmûtâne dünyada kalsa ve kabir kapısı kapansa ve ölüm öldürülse; o vakit vazifeler, yalnız maddî askerlik ve idare memurlarına mahsus kalırdı. Hâlbuki böyle mânevî ve gayet mühim ve bütün beşeri âlâkadar eden bir vazifenin inkârı; ¹ الْمَوْتُ حَقٌّ dâvâsını, her gün cenazelerinin mührüyle imza edip tasdik eden otuz bin şâhidin şehâdetini tekzip ve inkâr etmek ile olur. Madem inkâr ve tekzip etmek muhâldir; öyle ise, mânevî hâcât-ı zaruriyeye istinâd eden mânevî çok vazifeler var olduğunu, güzel ve mühim bir-iki temsil ile izah ve isbât eder.

Şu risalenin hâtimesinde, “Enaniyetli ehl-i dünyanın her işinde o kadar hassasiyet var ki; eğer şuûrları olsaydı, deha derecesinde bir muâmele olurdu.” diye ehl-i îmâna onların o hassasiyet ve desîselerine aldanmamalarını tavsiye ile, onların bu hâli bir istidraç olduğunu haber verir.

Küçük Ali

YİRMİ ÜÇÜNCÜ LEM'A.....274

Otuz Birinci Mektup'un Yirmi Üçüncü Lem'ası olan “Tabiat Risalesi”dir. Tabiattan gelen fikr-i küfrîyi, dirilmeyecek bir sûrette öldüren ve küfrün temel taşını zîr u zeber eden ve çok çirkin ve müstekreh ve gayr-i mâkul mudil efkârı, insaflı kâfilelerden tard edip çıkaran ve saâdet-i ebediyenin o hakikatli yollarını pek ehemmiyetli, çok şirin ve gayet zevkli bir sûrette açarak, delilleriyle, bürhânlarıyla isbât eden ve müellifine ebedî rahmet okunmasına vesile olan, âlî, gayet kıymetli bir risaledir. Bu risale,

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ²

âyet-i kerîmesinin bir tefsir-i vâzihı olup, “Cenâb-ı Hak hakkında şek olamaz ve olmamalı.” demekle, vücud ve vahdâniyet-i ilâhiyeyi bedahet derecesinde gösterir. Şu sırrı izahtan evvel, bir ihtâr ile, bin üç yüz otuz sekiz senesinde ordu-yu İslâm'ın Yunan'a galebesinden neşe alan ehl-i îmânın kuvvetli efkârı içine gayet müthiş bir zındıkâ fikri girmek üzere iken, o zındıkâ mefkûresinin başını dağıtmak gayesiyle Ankara'da Arapça olarak tab' edilmiş olan bu risalenin, sonra aynen Türkçe'ye tercüme edildiğini hatırlatır.

¹ “Ölüm kesin bir gerçektir.” (Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/180. Ayrıca, ölüm gerçeğini ifade eden âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/28; Âl-i İmran sûresi, 3/185; Hac sûresi, 22/66; Câsiye sûresi, 45/26; Kaf sûresi, 50/19; Cum'a sûresi, 62/8; Mülk sûresi, 67/2).

² “Peygamberleri onlara: Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi?” (İbrahim sûresi, 14/10).

Mukaddime.....275

İnsanların ağızından çıkan ve dinsizliği işmâm eden ve ehl-i îmânın bilme-yerek istimâl ettikleri kelimelerin en mühimlerinden üç tanesini beyân eder.

Birinci Kelime : “Evcedethü’l-esbab” yani esbâb-ı âlem icâd ediyor.

İkinci Kelime : “Teşekkele binefsihî” yani kendi kendine oluyor.

Üçüncü Kelime : “İktezathü’t-Tabiat” yani tabiat iktizâ edip, yapıyor.

Bu üç dehşetli kelimelerin, lâakal doksan muhâlâtı tazammun eden üçer muhâlden dokuz muhâl ile, açtıkları üç yolu tamamen kapayarak, dördüncü yol olan “Tarîk-i Vahdâniyet” ile, bilcümle mevcûdât, bir Kadîr-i Zülcelâl’in kudretiyle vücud bulduğunu, hakikî ve letâfetli temsilleriyle isbât eder.

Birinci Kelime.....276

“Evcedethü’l-esbab” yani teşkil-i eşya, esbâb-ı âlemin içtimâyıyla vücud bulmasının pek çok muhâlâtından üç tanesini zikreder.

Birincisi: “Herhangi bir zihayâtın icâdı Vâhid-i Ehad’e verilmeyip, esbaptan talep edilse; bir eczâhâne-i kübrâda mevcut kavanozların içindeki maddelerin garip bir tesadüf eseri veya esen rüzgârların kavanozları çarpıp devirerek içindeki maddelerin akması ve bir yere toplanması” temsiliyle gösterilen vücud-u eşyayı esbaba vermek itikadının hadsiz muhâliyetini, beyân eder.

İkinci Muhal: Mevcûdâtтан bir sineğin inşâsı Vâcibü’l-vücud’a verilme-yip, esbâb-ı âlem yapıyor denilse; kâinatın ekserisiyle alâkadar olan bu sineğin her bir zerresini; gözüne, kulağına, kalbine ve cesedine yerleştirmek için, erkân-ı âlemi ve anâsır ve tabâyii, usta gibi, o sineğin hem zâhirinde hem bâtınında çalıştırmak lâzım geliyor. Bu muhal, Sofestaileri dahi eblehâne meslekleri içinde utandırıyor.

Üçüncü Muhal: “Bir vâhidin vahdeti varsa, her hâlde bir elden sudûr ettiği” kâidesiyle, şu mükemmel intizam ve şu hassas mîzan ve şu câmi hayata mazhar olan bir mevcud, eğer Vâhid-i Ehad’in bir masnûu kabul edilmezse; câmid, cahil, kör, sağır, şuûrsuz, karmakarışık hadsiz esbâbın karıştırıcı elleri arasında inşâ edildiği ve nihayetsiz imkânât yolları içinde gayet mükemmel ve nihayet hassas ve câmi bir hayata mâlik olarak vücudu kabul edilse, yüzler muhâli birden kabul etmek imkânsızlığını ve eşekleri dahi eşeklikleri içinde güldürecek derecede akıldan uzaklığını gösterir.

İkinci Kelime 279

“Teşekkele binefsihî” yani kendi kendine teşekkül ediyor. Şu muhâlin bâtil olduğunu gösteren çok muhâlâtlardan üç muhali, nümûne olarak zikreliyor.

Birincisi: Her mevcud, basit bir madde olmadığı gibi, câmid ve tagay-yürsüz dahi olmadığından; ve hem de zerrelerden teşekkül ettirilmiş gayet acîp bir makine ve gayet hârika bir saray olmakla beraber, zâhirî ve bâtinî duygularla mücehhez bulunduğundan, kâinatla alâkası vardır. İşte her bir mevcud Hâlık-ı Külli Şey’e isnâd edilmeyip, “Kendi kendine teşekkül ediyor.” denilse; o vakit her bir mevcudun her bir zerresine, bir Eflâtun’a bedel binler Eflâtun kadar ilim ve şuûr vermek gibi hurafecilik ve dîvâneliğin en büyükle-rinin ortasına düştüğünü beyân edip, isbât eder.

İkincisi: Her bir mevcud, bilhassa ferd-i insan; birbiri içinde yerleştirilmiş binler kubbeli bir saray ve her bir kubbesi binler zerrâtın başbaşa vermesiyle teşekkül etmiş acîp nakışlı garip bir sanat-ı hârika olduğu hâlde, “Bu masnûât bir Sâni-i Vâhid’in eser-i sanatı değildir, kendi kendine teşekkül ediyor.” denilse, hadsiz ve hudut altına alınmayan zerrât-ı vücudiye adedince muhaller ortaya çıkar ki; bu mefkûre sahiplerini cehlin en müntehâsında oturarak, echeliyetle techil eder.

Üçüncü Muhal: Sâni-i Zülcelâl’in îcâdı olan her bir masnû, kalem-i kader-i ezelinin bir mektubu olmazsa, “Esbâb-ı âlem îcâd ediyor.” denilse; o vakit o esbab, evvelâ o masnûun bedenindeki hüceyrelerinden tut, binler mürekkebât adedince tabiat kalıpları, demir kalemleri ve harfleri ve hattâ bu demir harfleri ve kalemleri ve kalıpları dökmek için birçok fabrikalar ve bu fabrikaların inşâsı için, kezâ fabrikaların vücudu lâzım gelir. Ve hâkezâ bu teselsül gittikçe gidecek. Bu nâmütenahî muhâlâtı intâc eden bu fikri kabul edenler, bu hakikatten yedikleri silleden ayılıp, bu fikirlerinden vazgeçmelidirler, der.

Üçüncü Kelime 281

“İktezathüt-Tabiat” yani tabiat iktizâ ediyor. Bu idlâl edici mudil fikrin pek çok muhâlâtından üç muhâlinin:

Birincisi şudur ki: Şems-i Ezeli’nin kalem-i kader ve kudreti olan alî-mâne, basîrâne, hakimâne sanat-ı îcâd, o Zât-ı Zülcelâl’e verilmezse hem kör, hem sağır, hem akılsız, hem düşüncesiz bir tabiata verilse; o tabiat, bu

masnûâtı yapmak için, ya her şeyde hadsiz mânevî makine ve matbaaları bulunduracak veyahut her şeyde kâinatı halk edip idare edecek bir kudret ve hikmeti dercedecektir. Bu ise, her bir mevcutta hadsiz bir kudret ve irade ve nihaysiz bir ilim ve hikmet taşıyacak bir tabiatı veya bir kuvveti ve âdetâ bir ilâhî, içinde kabul etmek lâzım gelir ki; bu ise, kâinattaki muhâlâtın en bâtlı ve hurafenin en yalan bir şekli olduğunu ve Hâlık-ı Kâinat'ın sıfât-ı kudsiyesinin tecelliyâtına “tabiat” nâmı verenler, hayvanlardan yüz derece aşağı olduğunu gösterir.

İkincisi: Gayet intizamlı ve mîzanlı ve hikmetli olan şu mevcûdât, nihaysiz Kadîr ve Hakîm bir Zât'ın îcâdıdır, denilmezse, tabiata verilse, o vakit tabiat, nebâtâtın menşei ve meskeni olan ve nebâtâta saksılık vazifesini gören bir parça toprakta, milyarlar adedince ayrı ayrı makinaları ve matbaaları yerleştirmeli ki; o toprak, her türlü nebâtâtın menşei ve meskeni olabilsin ve hayatlarına lâzım her türlü ihtiyaçlarını muayyen miktarları dâhilinde verebilsin. İşte bu hurafe ve hadsiz muhâlâtı netice veren bu mefkûreyi taşıyanların eşekliklerine bakarak, yüzlerine tükürerek, der: Bu suûbetli ve müşkülâtlı acıp muhâlâtın, nasıl sühûletli vücuda inkılâp ettiği hakkındaki suale hakikatli ve gayet mâkul bir cevap verilmiştir.

Üçüncüsü: İki misâli var.

Birincisi: Hâlî bir sahrâda kurulmuş gayet mükemmel ve müzeyyen bir saraya giren vahşi bir adamın misâliyle izah edilen bir hakikattir. Şöyle ki: O saraydan daha muntazam, daha mükemmel ve her tarafı mucizât-ı hikmetle doldurulmuş olan şu âlem sarayının içine, ulûhiyeti inkâr eden vahşi tabiiyyunlar girerler. Gördükleri mevcûdâtın, dâire-i mümkinât hâricinde olan Zât-ı Vâcibü'l-vücut'un eser-i sanatı olduğunu düşünmeyerek; dâire-i mümkinât içinde bulunan ve kudret-i ilâhiyenin tebeddül ve tagayyür eden icraat kanunlarının bir defteri hükmündeki mecmûa-yı kavânîn-i âdetullaha ve bir fihriste-i sanat-ı rabbâniye olan ilâhî kanunlara yanlışlıkla “tabiat” nâmını verip, eşyanın îcâdını ona tahmil ederek, öylece ahmakâne bir bâtlı yola girerler ki, ahmaklığın muntehâsında en büyük ahmaklık nişanını göğüslerine kendi elleriyle takarlar.

Üçüncü Muhâlin ikinci misâli: Gayet muhteşem bir kışlaya ve gayet muazzam bir câmiye giren vahşi bir adamın misâliyle temsil edilen ikinci bir hakikattir. Sultan-ı Ezel ve Ebed'in hadsiz cünûdunun muhteşem bir kışlası ve muazzam bir mescidi olan şu kâinata, tabiat fikirli münkirler girerler. Bakarlar

ki; bütün mevcûdât iş başında vazifededirler. Sâni-i Zülcelâl'in Zât-ı Akdes'inden i'râz ettiklerinden, Hâlık-ı Zülcelâl'in bir cilve-i rabbâniyesi olan kuvvetini müstakil bir kadir telâkki ederek mânevî kanunlarını birer maddî madde tasavvur etmekle beraber, o kanunların ellerine îcâd vererek "tabiat" nâmını taktıklarından, bütün gördükleri şu hârikulâde mevcûdâtı tabiata isnâd edip, vahşilerin en vahşisi olduklarını ilân ederler.

İşte, taksim-i aklî ile, mevcudun vücud bulması için dört yoldan başka yol olmadığından, bu yollar hadsiz ve hesapsız muhalleri îcab eden dokuz muhâl ile kapatılarak, bilbedâhe ve bizzarûre, dördüncü yol olan vahdet yolu kat'î bir sûrette sâbit olur. Ve her bir mevcudun vücudu, doğrudan doğruya Zât-ı Vâcibü'l-vücud'un dest-i kudretinden çıktığını ve semâvât ve arz, kabza-yı kudretinde olduğunu gösterir. Esbap-perest ve tabiata sapanların gittikleri ve göremedikleri yollarının iç yüzünü gösterdikten sonra onları insafa davet eden ve mesleklerini terk ettiren gayet izahlı ve çok şirîn ve gayet latîf bir beyândan sonra, sorulan iki şüpheli sualin birincisine, "redd-i müdahale ve men-i iştirak kanunları"nın muktezâsıyla; ikincisine de Hâlık-ı Zülcelâl bütün bütün hikmetine zıt olan netice-i hilkatî ve semere-i kâinatı abesiyete çeviren ve hikmet-i rubûbiyetini inkâr ettirecek bir tarz olan mahlûkâtın ibâdetlerini ve bilhassa insanın şükür ve ubûdiyetini başkalara vermeye rıza göstermediği gibi, müsaade dahi etmediğini izah eden gayet güzel cevaplarla mukabele edilmiştir.

Hâtîme.....293

Tabiat fikr-i küfrîsini terk eden ve îmâna gelen zâtın, merak-âver üç sualinden:

Birincisi: "Tembelliklerinden dolayı namazı terk edenlerin cehennem gibi bir azâp ile tehdit edilmelerinin sebebi nedir?"

İkincisi: "Gözle görülen bu nihayet derecede mebzûliyet ve îcâd-ı eşyadaki intizamlı sûret, hem vahdet yolundaki nihayet derecede kolaylık ve sühûlet, hem nass-ı Kur'ân'la

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنْفُسٍ وَاحِدَةٍ¹
وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ²

¹ "Sizin hepinizi yaratmak da, ölümünüzün ardından (âhirette) hepinizi diriltmek de, (O'nun için) ancak bir kişiyi yaratmak ve diriltmek gibidir." (Lokman sûresi, 31/28)

² "Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter." (Nahl sûresi, 16/77)

gibi âyetlerin nihayet derecede gösterdikleri kolaylığın sırrı ve hikmeti nedir?”

Üçüncüsü: “Kâinat fabrikasının işlettirilmesi bir terkiib ve tahlil neticesi olduğunu ve hiçten bir şey idam edilmediği gibi hiçten bir şey de icâd edilmez diyen feylesofların bu sözleri nasıldır?” demesine karşı, pek dakîk ve çok derin ve gayet yüksek ve çok geniş ve nihayet derecede mukni ve müskit olarak serdettiği delâil-i akliye ile, esbaba tapan ve tabiat bataklığında boğulanları kurtaran ve hâlen o mesleklerinde bulunanları utandıran gayet hakikatli ve musîb cevaplar vardır.

Hüseyin

YİRMİ DÖRDÜNCÜ LEM'A 301

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ

gibi âyetlerle, Kur'an-ı Hakîm tesettürü emreliyor. Sefih ve mimsiz medeniyetin ise, Kur'an'ın bu hükmüne karşı muhalif gittiğini ve tesettürü fitrî görmediğinden, “Bir esarettir.” deyip dinsizcesine bir sualine karşı Kur'an-ı Hakîm'in bu hükmü tam yerinde olup, belki esaret olmayıp tesettürün fitrî olduğunu çok tecrübe ve misâllerle izah ve isbât edip, onları iskât ve tesettüre kat'î emreliyor.

Birincisi 302

Kadınların fitratı tesettürü iktizâ ediyor. Çünkü hilkaten zaîfe ve nazik olduğundan, kendi hayatından ziyâde çocuklarını himayeye fitraten bir meyli bulunduğundan, onu himaye edene karşı kendini güzel göstermek ve nefret ettirmemeye ve ittihama mâruz kalmamak için fitrî bir meyli bulunduğunu; hem kadınların ondan altısı ya ihtiyar, ya çirkin olmak cihetiyle, çirkinliğini herkese göstermek istemediğini; hem güzellerden kendini göstermekten sıkılmayanlar, ancak ondan bir-iki olup, diğerleri ise pis ve şehevânî ve sakil insanların nazarlarından istiskal ettiğinden, kendini göstermek istemediğini; ve Kur'an-ı Hakîm'in tesettüre emri fitrî olmakla beraber, o nazik ve zaîfeyi, bir refika-yı ebediye olabilmesi için, tesettürle zâhirî ve bâtınî zilletten ve mânevî bir esarettten kurtarıyor diye gayet güzel bir cevapla gaddar medeniyeti iskât ediyor.

¹ “Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mümin kadınlara söyle, ev dışına çıktıkları zaman dış elbiselerini üzerlerine salversinler.” (Ahzâb sûresi, 33/59).

İkinci Hikmet.....303

Erkek ve kadın arasında şiddetli bir muhabbet, yalnız bu hayat-ı dünyeviyenin ihtiyâcından ileri gelmediğini, belki ebedî bir hayatta ciddî bir arkadaş olmak için, o muhabbeti âhir ömre kadar devam ettiği ve etmesi lâzım geldiği cihetle o kadının, ebedî arkadaşı olan kocasının ebedî arkadaşlığından mahrum kalmamak için tesettürü katıyen ve fıtraten iktizâ ettiğini; ve sefih, gaddar medeniyetin “gayr-i fitrî ve esarettir” demelerini iskât etmekle beraber, tesettüre kat’î emrediyor.

Üçüncü Hikmet.....304

Aile saâdeti, kadın ve koca mâbeyninde bir emniyet-i mütekâbile ve samimî bir muhabbetle devam ettiğini; ve tesettürsüzlük o emniyet ve muhabbeti bozduğunu ve kırdığını; ve açık-saçık kadının ondan bir tanesi, kocasından daha iyisini görmediğinden, kendini başkalara göstermek istemediğinden; ve yirmi adamdan ancak bir tanesi karısından daha güzeline görmediğinden, açık-saçıklık ve hayvânî nazarlar o emniyeti ve muhabbeti kırdığını; hattâ o hayvânî, süflî ve pis görünmek, akrabalık misillü olanda dahi o emniyeti kırdığını; ve o çıplak bacakla görünüş, akraba misillü olanda dahi o emniyeti kırdığını; ve o çıplak bacakla görünmesi, akrabanın mahremiyeti dahi gayr-i mahrem olduğunu gayet kat’î bir sûrette isbât eder.

Dördüncü Hikmet.....305

Kesret-i nesil her cihetle matlup olup, her millet ve her hükûmet buna taraftar olduğu, hattâ Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*) تَنَاقَحُوا تَكَثَّرُوا فَإِنِّي يَا أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ¹ yani “İzdivac ediniz. Ben, sizin çokluğunuzla iftihar ederim.” buyurmasını; tesettürsüzlük izdivacı çoğaltmayıp, pek azalttığını, çünkü serseri asrî bir genç dahi refikasının gayet namuslu olmasını istediğini; ve kadın ise, erkeğin çoluk ve çocuk ve malına ve her şeyine dâhilî muhafız olduğundan, kadında sadâkat ve emniyet lâzım olduğunu; tesettürsüzlük ve açık-saçıklık ve hayâsızlık ise, o sadâkati ve emniyeti kırdığından, erkeğe vicdan azâbı çektiğini ve kadınlarda şecâat ve sehavet o sadâkat ve emniyeti ihlâl ettiğini; ve memleketimizin Avrupa’ya kıyâs edilemeyeceğini, eğer kıyâs edilse, neslin zaafına ve kuvvetin sukûtuna sebep olacağını; ve şehirli köylülere kıyâs edilemeyeceğini, çünkü köylüler maîşet meşgalesiyle uğraştığından,

¹ Abdurrezzak, *el-Musannef* 6/173; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/380.

sanat ile iştigal eden şehirli onlara kıyâs edilemeyeceğini ve daha çok hikmetlerini gayet kat'î isbât eder.

Rüşdü

**Ehl-i Îmân Âhiret Hemşirelerim Olan Kadınlar Tâifesi İle
Bir Muhaveredir.....307**

Risale-i Nur'un mühim bir esası şefkat olması ve kadınlar tâifesinin şefkat kahramanları bulunmaları cihetiyle fitraten Risale-i Nur'la alâkaları bulunduğunu; fakat bazı fenâ cereyânlarla o kıymetli seciyenin sû-i istimâl edildiğini; ve kadınların saâdet-i uhreviyesi gibi, saâdet-i dünyeviyelerinin de çâre-i yegânesi, dâire-i İslâmiye'deki terbiye-i diniye olduğunu izah eden kıymetli bir mektuptur.

YİRMİ BEŞİNCİ LEM'A.....314

“Yirmi Beş Deva”yı hâvîdir. Bu risale,

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ¹

gibi âyetler, ehl-i îmânın musibetleri musibet olmadığını, belki bir ihtâr-ı sübhânî ve iltifât-ı rahmânî olduğunu gösterir gayet mukni bir tefsir ve o ehl-i îmânın on kısmından bir kısmını teşkil eden musibetzedelere karşı mânevî bir tiryak ve gayet nâfi' bir eczâhâne gibi olduğunu, hattâ her bir deva, ayrı ayrı binler çeşit ilâçlar gibi hâsiyetlerini gösteren bir eczâhâne hükmünde ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın eczâhâne-i kübrâsı olan

وَالَّذِي هُوَ يُطْعَمُنِي وَيَسْقِينِي ۖ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي²

gibi şifâ hakkındaki yüzer âyâtın sırr-ı tesirine şifâlı, devalı bir mübarek mâkes ve bir mâ-yı zembere-i Kur'ân hükmünde olduğunu gösterir.

Birinci Deva.....315

İnsanın hastalığı zâhiren bir nevi dert gibi ise de, dert değil, belki bir nevi derman olduğunu ve ömür sermayesi sıhhat ve âfiyet ve istiğnâdan gelen bir gafletle zayı olduğundan, hastalık o zayıatı meyvedar bir ömre çevirdiğini haber verir gayet güzel bir devadır.

¹ “Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde, ‘Biz Allaha aidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz’ derler.” (Bakara sûresi, 2/156)

² “O’dur beni doyuran, O’dur beni içiren. Hastalandığımda O’dur bana şifa veren.” (Şuarâ sûresi, 26/79-80)

İkinci Deva.....315

İbâdet iki kısım olup, bir kısmı müsbet ibâdetdir ki, namaz ve niyaz gibi mâlûm ibâdetler olup, diğeri menfî ibâdetdir ki, hastalıklar insana aczini, zaafını hissettirdiğinden, hâlis, riyâsız mânevî bir ibâdet olduğunu; ve bu hastalıkların, Allah'tan şekvâ etmemek şartıyla, mümin için bir dakikası bir saat hükmüne geçtiğini ve bazı kâmillerin hastalıklarının bir dakikası bir gün ibâdet hükmüne geçtiğini rivâyet-i sahiha ve keşfiyat-ı sâdika ile sâbit olduğunu bildirir gayet mühim bir devadır.

Üçüncü Deva.....316

İnsan bu dünyaya keyif sürmek ve lezzet için gelmediğine, mütemâdiyen gelenlerin gitmesi ve gençlerin ihtiyarlanması ve mütemâdiyen zevâl ve firâkta yuvarlanması şâhid olduğunu; hem insan zihayatin en mükemmeli ve cihâzâtça en zengini olduğundan, geçen lezzetleri ve gelecek belâları düşündüğünden, kederli ve sıkıntılı bir hayat geçirdiğini; hastalık ise, sağlık ve âfiyet gibi gaflet vermediğinden, dünyayı hoş göstermeyip o tahatturların elemlelerinden vazgeçirdiğinden, hiç aldatmaz bir vâiz ve bir mürşid hükmünde olduğunu gösterir bir mübarek devadır.

Dördüncü Deva.....316

İnsan, hastalıktan şekvâ değil, hastalığa sabretmesi lâzım olduğunu gösterir. Çünkü o, cihâzâtını kendi yapmayıp ve başka bir yerden de satın almadığından; ve mülk sahibi, bahçesini çapalamak, bellemek ve budamak gibi ezalarla, o sayede güzel bir mahsul aldığından; o eza, o bağın hakkında eza değil, belki mahsulünün yetişmesine medâr olduğundan, şikâyetle hiç hakkı olmadığını gösterdiği gibi; insanın da, hastalıkla yapılan tasarruftan şikâyet değil, tahammüle mecbur olduğunu, şiddetli olduğu zaman “Yâ Sabûr!” de-yip, sabır ile mukavemet edileceğini haber veriyor.

Beşinci Deva.....317

Bu zamanda, hususan gençler hakkında; hastalık o gençleri gençlik sarhoşluğundan men ettiği için, onların hakkında o hastalık, mânevî bir sıhhat ve âfiyet olduğunu haber verir gayet şirin bir devadır.

Altıncı Deva.....318

Musîbetin gitmesiyle mânevî bir lezzet geleceğini gösterir. Çünkü “Elem-in zevâlî lezzettir.” diye, o elemli musîbetler, zevâl ile rûhta bir lezzet irsiyet

bıraktığını gayet güzel haber verir mühim bir devadır. Hattâ bu devanın ehemmiyetindendir ki; telifâtında iki kere aynı numara tekrür etmesi ve öylece kaydedilmesi, ehemmiyetini isbât eder.

Yedinci Deva319

Hastalık, insanın sıhhatindeki nimet-i ilâhiyenin lezzetini kaçırmıyor, bi-lâkis tattırıyor. Çünkü bir şey devam etse tesirini kaybeder, usanç verir. Hattâ ehl-i hakikat demişler: ¹بِأَصْدَادِهَا تُعْرَفُ الْأَشْيَاءُ yani “Her şey zıddıyla bilinir” “Soğuk olmazsa hararet anlaşılmaz.” diye mâkul ve şirin bir devadır.

Sekizinci Deva320

Hastalık, îmânlı bir insanın âhiretini geri bırakmıyor, belki daha ziyâde terakki ettiriyor. Çünkü hastalık, sabun gibi, günahları siler, temizler; güzel bir keffaretü’z-zünûb olduğu hadîs-i şerifle sâbit olduğunu; hem îmânlı olan bir insanın maddî hastalığı mânevî hastalıklardan kurtardığını; şahs-ı zâhîrisinin hatasıyla şahs-ı mânevîsi hasta olduğundan zâhir hastalığı o hatalardan geri koyup, mânevî istiğfara sebep olduğundan, o maddî hastalık çok büyük bir hazine olduğunu bildirir.

Dokuzuncu Deva321

Cenâb-ı Hakk’ı tanıyan bir insan için, ölüme sebep olan hastalıktan korkmak olmadığını; ve ölüm, insanın tanıdığı ve bildiği bütün ehl-i îmân olan ahbaplarına kavuşmak olduğunu; hem ölüm mukadder olup, bazen hastalıkların yanındaki sağ insanların ölmesi ve hastaların sağ kalması; hem ölüm, vazife-i hayattan bir paydos ve bir rahat olduğunu ve ehl-i dalâlet için gayet korkunç bir zulümât-ı ebediye olduğunu bildiren gayet mülâyimâne güzel bir devadır.

Onuncu Deva322

İnsanın hastalığı, merak ettikçe gayet ağırlaşıacağı, hususan evhâmlı bir hastanın bir dirhem zâhir hastalığı, merak vasıtasıyla on dirhem olacağını, hem merak da ayrıca bir hastalık olduğunu haber veren mühim bir devadır.

¹ et-Taberî, *Câmiu’l-beyân* 19/19. Ayrıca bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmî’d-dîn* 4/321; İbni Kayyim, *Medâricü’s-sâlikîn* 3/188

On Birinci Deva 323

Hastalık insana hazır bir elem verdiğiinden, evvelce geçirmiş olduğu hastalıktan sonra hiçbir elem kalmayıp, hemen lezzeti bu âna kadar devam ettiğini hatırlayıp, o andaki hastalığın hazır eleminden kurtulmak ile, bulunduğu dakikadan sonra zamanın nasıl geleceğini bilmediğinden, ondan korkmamak lâzım olduğunu; hem yok bir zamanda, yok bir eleme, yok bir hastalığa vücut rengi vermek mânâsız olduğunu; ve sabır kuvvetini sağa ve sola dağıtmak fayda vermediğinden, bütün kuvvetiyle hazır zamana dayanmak lâzım olduğunu haber veren en âlâ bir devadır.

On İkinci Deva 323

Hem insan hastalık sebebiyle ibâdet ve evrâdından mahrum kaldığına teessüf etmemesine; sabır ve tevekkül ve namazını kılmak şartıyla, o hastalıkta, ibâdet ve evrâdının sevâbı aynen ve daha hâlis bir sûrette verileceği hadisçe sâbit olduğu; ve insan o sayede aczini ve zaafını bildiğinden, bütün cihâzâtının lisân-ı hâl ve lisân-ı kâliyle dergâh-ı ilâhîye ilticâ etmesine sebep olduğundan, sırrını anlattığından, şikâyet değil, şükretmek lâzım olduğunu gösterir.

On Üçüncü Deva 324

Hastalıktan şikâyet edilmeyeceğini; ve hastalık bazılarına bir define olduğunu; ve ecel muayyen olmadığından, her vakit havf u recâ ortasında bulunmak lâzım olduğunu; ve ölüm, insanı gaflet içinde yakalamak ihtimâli bulunduğundan, hastalık onun âhîretini düşündürmek cihetiyle gayet güzel bir nâsih olduğunu gösterir mühim bir devadır.

On Dördüncü Deva 325

Hem ehl-i îmânın göz hastalığı perdesi altında –yani kör olmasında– pek mühim bir nur ve mânevî büyük bir göz olup, birkaç sene dünyanın hazînâne fânî bir güzelliğini fânî bir sûrette seyredecek fânî bir göze bedel, kırk göz kuvvetinde ebedî gözler ile ebedî bir sûrette cennette levhalarını seyr-etmesi daha evlâ olacağını beyân eder.¹(Hâşiye)

1 (Hâşiye) Bu devanın tesirindendir ki, misafireten bir köye gittiğimde; orada gözsüz Mehmed Ağa isminde bir zât, gözünün hastalığından şikâyeti üzerine, yanımda bulunan Hastalar Risalesi'nin On Dördüncü Devasını okuyunca, onun mânevî tesiriyle o zât dedi: "Keşke ben bu sevâbı ve mânevî bu kazancı; bana açan bu hastalığımдан şikâyet etmeseydim." diye nedâmetkârâne, bir şükür kapısına döndü. Onun için o hastalık, onun hakkında bir rahmet-i ilâhîye olduğunu kat'î anladı.

On Beşinci Deva326

Hastalığın sûretine bakıp “Âh!” eylemek caiz olmadığını, belki mânâsına bakılsa “Oh!” diye mânevî lezzetler akıtacağını; çünkü mânevî sevâp lezzeti olmasaydı, Cenâb-ı Hak en sevdiği kullarına hastalığı vermezdi diye hadîs-i şerifte **أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَلَا أَمْثَلُ¹** –ev kemâ kâl– hadîs-i şerifinin sırrını; ve bazı hastalıklar şehid makamını kazandıracağını, bâhusus kadınların lohusa zamanında kırk gün zarfında vefat ederlerse şehid olacaklarını en güzel bir sûrette haber verir.

On Altıncı Deva327

Hastalık, hayat-ı içtimâiye-i insâniyede en mühim olan hürmet ve merhameti telkin ettiğini, çünkü sıhhat ve âfiyet, nefis-i emmâreye, her cihetçe istiğnâ gösterdiğinden; hastalık, o istiğnâ yerine hürmet ve merhameti hissettirdiğinden, rıkkat-i cinsiyesine karşı bir şefkat celb etmeye vesîle olacağını gösteren gayet güzel ve en şirin ve lezzetli bir devadır.

On Yedinci Deva328

İnsan, hastalık vasıtasıyla, hayrât yapmadığından müteessir olmak caiz olmadığını; çünkü en mühim hayrât hastalıkta dahi bulunduğunu, hattâ hastalara bakmak bile en mühim hayır ve sadaka hükmüne geçeceğini; çünkü îmânı olan bir hastanın hatırını sormak ve güzel teselli etmek, hususan ana ve baba olsa, onların duâlarını kazanmak en âlâ bir hayrât ve sadaka olduğunu, pek mühim bir tarzda gösterir.

On Sekizinci Deva330

İnsan şükrü bırakıp şekvâya gitmeye ve bir hakkının zayi olmasından şikâ-yete hiç hakkı olmadığını; çünkü senin üstünde Cenâb-ı Hakk’ın çok nimetleri olmak cihetiyle, onların şükür hakkını îfâ etmediğinden dolayı Cenâb-ı Hakk’a karşı bir haksızlık ettiğini; hem sen sıhhat noktasında kendinden aşağıdaki bî-çârelere bakmak lâzım olduğunu, yani bir parmağın, bir elin, bir gözün yoksa; iki parmağı, iki eli, iki gözü olmayanlara bakmak lâzım olduğunu; çünkü sen hiçlikten vücuda gelip, taş, ağaç ve hayvan olmayıp insan olup İslâm nime-tini ve sıhhat ve âfiyet görüp yüksek bir dereceye nail olduğun hâlde, bazı

¹ En ziyâde musibet ve meşakkate giriftâr olanlar, insanların en iyisi, en kâmilleriidirler. (Tirmizî, *zühd* 57; İbni Mâce, *fiten* 23; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/172, 173, 180, 185; 6/369; İbni Hibbân, *es-Sahih* 7/160, 184; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/100, 3/386)

arızalarla ve kendi sû-i ihtiyarınla ve sû-i istimâlinle elinden kaçırdığın ve elin yetişmediği nimetlerden şekvâ etmek, sabırsızlık göstermek bir küfrân-ı nimet olduğunu gösterir bir devadır.

On Dokuzuncu Deva.....331

Cemîl-i Zülcelâl'in bütün isimleri, "esmâ-yı hüsnâ" tâbir-i samedânîsiyle güzel olduklarını ve mevcûdât içinde en latîf, en câmi ayna-yı samediyet de hayat olduğunu; ve güzelin aynası güzel olduğunu; ve güzelliğini gösteren güzelleşeceğini ve o aynaya da o güzelden ne gelse, güzel olduğunu; ve hayat dâimâ sıhhat ve âfiyet ve yeknesak gitse, nâkıs bir ayna olacağını; ve hastalıklı bir uzvun etrafında, Sâni-i Hakîm sâir âzâları o uzva muâvenettarâne teveccüh ettirip, nakışlarını ve vazifelerini göstermek için o hastalığı misafireten gönderip, vazifesi bittikten sonra yerini yine âfiyete bırakıp gittiğini isbât eder.

Yirminci Deva.....332

Hastalık iki kısım olup; bir kısmı hakikî, bir kısmı vehmî olduğunu; hakikî kısmına Şâfi-i Zülcelâl küre-i arz eczâhâne-i kübrâsında her derde bir devâ istif ettiğini; ve o devalar ise, dertleri istediğinden, onları istimâl etmek meşrû olduğunu, fakat devanın tesirini Cenâb-ı Hak'tan bilmek lâzım olduğunu; vehmî hastalığa ehemmiyet verilmeyeceği, ehemmiyet verildikçe fazlalaşacağını, ehemmiyet verilmezse hafif geçeceğini güzel bir temsil ile isbât eder.

Yirmi Birinci Deva.....333

Hastalıkta maddî bir elem olup, o elemi izâle edecek mânevî bir lezzet ihâta ettiğini; ve zâhiren peder ve vâlide ve akrabaların şefkatleri, onun etrafında hastalık câzibesıyla, ona karşı muhabbetarâne aktığından, o elem çok ucuz düştüğünü; maddî ve mânevî çok yardımcıları bulunduğundan, şikâyet değil, şükretmek lâzım olduğunu isbât eder.

Yirmi İkinci Deva.....334

Nüzûl gibi ağır hastalıklar, mümin için pek mübarek sayıldığını; ve ehl-i velâyetçe mübarekiyeti meşhud olduğunu; ve Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olmak için iki esasa gidildiğini; nüzûl gibi hastalıklar ise, o iki esasın hâssasını verdiğini; o iki esasın birisi, râbıta-yı mevt yani, dünyanın fânî olduğunu bildiği gibi, kendinin de fânî ve vazifedar bir misafir olduğunu gösterir. İkincisi, nefs-i emmârenin ve kör hissiyâtın tehlikelerinden kurtulmak için, bir kısım ehl-i

îmân çilelerle nefis-i emmâreyi öldürdüklerinden, hayat-ı ebediyelerini bu sûretle kazandıklarını; ve nüzûl gibi hastalıklarda aynı o hâssa bulunduğundan, o hastalık onun için gayet ucuz düştüğünü isbât edip gösterir.

Yirmi Üçüncü Deva.....335

Hastalık, gurbette ve kimsesizlikte bulunduğu zaman, o kimsesizliği cihe-tiyle, kendine en katı kalblerin dahi rikkatini celb ettiğini; ve Kur'ân'ın bütün sûrelerinin başlarında “er-Rahmânu’r-Rahîm” sıfatıyla kendini bize takdim eden Allah, bir lem’a-yı şefkatiyle, umum yavruların yardımına vâlidelerini koşturduğunu; ve her baharda, bir cilve-i rahmeti ile nimetlerini bize gön-derdiğini; ve o nimetlere nail olmak, îmân ve intisapla ve onu tanımakla ol-duğunu; ve o gurbet ve kimsesizlikteki hastalık ise, Cenâb-ı Hakk'ın nazar-ı merhametini celb ettireceğini, ehemmiyetli haber verir.

Yirmi Dördüncü Deva.....336

Masum çocuklara ve masum gibi ihtiyar hastalara bakan ve hizmet edenle-rin hakkında uhrevî büyük bir ticaret olduğunu; ve o nazik çocukların hastalık-ları, ileride hayat-ı dünyanın dağdağalarına tahammül için birer sırınga-yı rab-bâniye olduğunu; ve o şırıngalardan gelen sevâp ve ücret, onlara bakanların ve bilhassa vâlidelerinin defter-i âmâline yazıldığını; ve bu hakikatin ehl-i hakikat-çe meşhud olduğunu; ve bilhassa ihtiyar peder ve vâlide ve akraba gibi ihtiyar-ların duâlarını almak, âhiretin saâdetine medâr olduğunu; ve onlara bakanların da, ileride kendi evlâdlarından aynı vaziyeti göreceğini ve bakmadıkları cihetle, neticede azâb-ı uhrevî olduğu gibi, dünyaca da çok felâketlere mâruz kaldıkları ve kalacakları vukûat ile sâbit olduğunu; ve akrabası olmazsa bile, yine onlara bakmak İslâmiyet'in iktizâsından olduğunu gayet kat'î isbât eder.

Yirmi Beşinci Deva.....337

Bütün hastalıkların gayet nâfi' ve mânevî bir devası ve hakikî ve kudsî bir tiryakı ise, îmânın inkişâfı olduğunu; tevbe ve istiğfar ve namaz ve ubûdiyet ile, o tiryâk-ı kudsî olan îmân ve îmandan gelen ilâcın istimâl edilmesi lâzım olduğunu; ehl-i gafletin zevâl ve firâk darbeleriyle yaralanan mânevî büyük dünyalarının tedâvisi, kudsî bir tiryak olan îmânın şifâ vermesiyle yaralardan kurtulacaklarını ve o îmân ilâcının tesiri ise ferâizi yapmak ile olduğunu; ve sefâhet ve hevesât-ı nefسانيye ve lehviyât-ı gayr-i meşrûa, o tiryakın tesirini men ettiğini göze gösterip, gayet kat'î bir sûrette izah ve isbât eder.

Hâfız Mustafa (rahmetullâhi aleyhi)

YİRMİ ALTINCI LEM'A340

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كَهَيْعَصَ ۖ ذَكَرَ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ۖ إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ۖ قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا¹

Yirmi Altıncı Lem'a, "Yirmi Altı Rica" dır.

Birinci Rica341

Her şeyin aslı, nuru, ziyâsı, menbaı, madeni, çeşmesi î mân olduğunu; her şeyden evvel, o kudsî, münezzeh, muallâ nuru kazanmaya çalışmak lâzım geldiğini beyân eden kıymetli, îcâzlı bir ricadır.

İkinci Rica341

Hakikatte sabî hükmünde olan ihtiyarlar, ihtiyarlıkta Hâlık-ı Rahîm'e î mân ve intisap ve itaatle, sabîler gibi "Rahmân-ı Rahîm" isimlerinin mazharı olacağını tebşir eden nur-efşan bir hakikattir.

Üçüncü Rica342

Nev-i beşerin ister istemez müptelâ olduğu sevkıyât-ı berzahiye ve inkılâbât-ı uhreviyede, İki Cihanın Serveri ve Enbiyânın Seyyidi ve Rahmet ve Merhamet-i ilâhiyenin Timsâli olan Peygamber-i Zîşânımız Habibullah (*aleyhi-salâtü vesselâm*)'ın sünnet-i seniyyesine ittibâ ile selâmet ve necat bulunacağını beyân eder.

Dördüncü Rica344

Dünyadan alâkaları kesilmeye başlayan ihtiyar ve ihtiyarelerin, yakınlaştıkları kabir kapısını düşündükleri ve o zâhiren karanlıklı görünen âlemleri, nuruyla tenvir eden ve aydınlaştıran ve insana bir harfi on sevâp ve hayır; ve bazen yüz ve bazen bin sevâp ve hayır kazandıran ve hazine-i rahmetin miftâhı olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ı nur-u î mân ile dinleyip, evâmirine itaat ve nevâhisinden içtinâp edenlerin âlem-i ebedîde müferrah olacaklarını müjdelemekle, çok kuvvetli bir rica kapısını gösterir.

¹ "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, Senin Rabbinin, kulu Zekerıyyâ'ya olan lütuf ve ihsanının anlatımıdır. O Rabbine gizlice seslenip şöyle niyaz etmişti: Yâ Rabbi, iyice yaşlandım, kemiklerim zayıfladı, eridi, başımdaki saçların ağardı, beyaz alevler gibi tutuştu. Yâ Rabbi, Sana her ne için yalvardıysam, asla mahrum kalmadım, bedbaht olmadım." (Meryem sûresi, 19/1-4)

Beşinci Rica.....346

Her fertte ve her şahısta cüz’î-küllî tesirini gösteren teselli-i îmân-ı bi’l-âhi-ret, ihtiyarlara daha azîm ve kuvvetli bir rica ve teselli verdiği için, ihtiyarlığı emniyetli bir sefine-i rabbâniye bilip sevmek ve hoşnut olmak ve Cenâb-ı Hakk’a şükür ve hamdedilmesini tavsiye eder.

Altıncı Rica.....349

Nur-u îmân ile, kâinatın tabakaları ve arzın mevcûdâtı ve mahlûkatı, mû-nis birer arkadaş gibi Hâlık-ı Rahîm’e şehâdet edip, gurbet ve vahşeti ve zul-meti izâle ettiği gibi; ihtiyarlıkla, hayatıyla refâkat eden şeylerin müfâratat zamanında kitab-ı âlemin harfleri sayısınca şâhidleri; ve zîrûhların medâr-ı şefkat ve rahmet ve inâyet olan cihâzâtı ve mat’ûmâtı ve nimetleri adedince rahmetin delilleri bulunan ve en makbul bir şefaathçi olan acz ve zaafın dürbü-nüyle ve ihtiyarlık gözüyle görüleceğinden, ihtiyarlıktan küsmek değil, ihtiyar-lığı sevmekle, rica yolunu gösterir.

Yedinci Rica.....350

Fânî dünyaya eblehâne bâkî süsü veren ve payitaht-ı hükûmette görülen bina-yı evhâmı altı cihetten çürütüp, dalâletten gelen müthiş zulmeti, nur-u Kur’ân ve sırr-ı îmân ile dağıtıp, bîçâre musibettede ihtiyarları evhâm ve şü-behat vâdilerinden çıkarıp sâhil-i selâmete ve rahmet-i Rahmân’a yetiştiren mücahid bir ricadır.

Sekizinci Rica.....354

Cenâb-ı Hak kemâl-i keremiyle ve nihayetsiz re’fet ve şefkatiyle, ebed ve ebedî bir hayat için halk ettiği nev-i insanı nisyan-ı mutlaktan kurtarmak için, Kur’ân-ı Azîmüşşân’da ¹ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ferman-ı kudsiyesiyle her nefsin ölümünü haber verdiği gibi, o ölümün bir emâresi ve bir müjdecisi ve insa-nın dâimî arkadaşı ve hocası olan saçlarının ağarmasıyla, başı aşağı olmaya hazırlanmış olan ve gaflete dâimî meyyâl ve fânîye müptelâ olan insanı, sırr-ı îmân ve nur-u Kur’ân ile gaflet uykusundan ikaz edip, kuvvetli bir rica düstu-runu eline verir.

Dokuzuncu Rica.....358

Acz ve zaafı bilfil tadan ve hissiyât cihetinde çocuklar ve yavrular hük-müne geçen ihtiyarlık, rahmet ve inâyet-i ilâhiyenin celbine vesîle olduğu

¹ “Her canlı her an ölümü tatmaktadır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/185)

gibi, emr-i Kur'ân ve işaret-i nebeviye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile, küçükleri, hürmet ve merhamet ve şefkatle emirber neferler gibi etrafında toplayan ve bu sûretle hem Hâlık-ı Kerîm'in teveccühüne mazhar, hem insanların hizmet ve yardımına medâr olan ihtiyarlıktan râzî olmakla, rica kapısını açar.

Onuncu Rica362

Kur'ân-ı Hakîm'in nuruyla, hakikat ve vâkıu'l-hâl olan mevt, hayata tercih edilip sevildiği gibi; âlem-i berzahta olan emvâtın, elbette dünyada muvakkat misafirler olup, onlar da oraya gidecek olan insanlardan ziyâde ünsiyet ve ülfete lâıyk olduğu, îmânlı ihtiyarlık gözüyle yakînen müşâhede edildiğinden; îmânlı ihtiyarlığın büyük bir nimet-i ilâhiye olduğunu ve bazen seyr u sülûk ile derecât-ı evliyâ gibi yüksek makam ile tebşir ve müjde ve sürur veren kuvvetli bir ricadır.

On Birinci Rica365

İhtiyarlığın susmaz bir dellâlı olan beyaz kılların ikazıyla, ebedî tevehhüm edilen vücudun, başka bir âleme namzed olup fânîliği ve bazı vefadâr zannedilen vefasızların darbesiyle, bütün alâkadarların alâka-yı kalbe değmediği görülerek, bir melce', bir istinadgâh taharrîler neticesinde, Kur'ân-ı Hakîm'in lisânından çıkan **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ¹** ferman-ı kudsiyesi imdâda yetişip, kâinatta esbab ve bu asrın yolunu şaşırtan tabiat bataklığının hiçliğini ve asılsız bir evhâm-ı küfrî olduğunu gösteren ayn-ı hakikat bir-iki temsil ile; zerreden şemse kadar, felekten meleğe kadar, sinekten semeğe, hayalden hayata kadar kabza-yı tasarrufunda ve ihâta-yı ilminde olan bir Kadîr-i Ezeli'nin vücub-u vücudunu isbât edip, nur-u îmâna vesîle olan kuvvetli bir rica kapısını ihsân eder.

On İkinci Rica372

Rahmetullahi aleyh Abdurrahmân'ın vefatı üzerine,

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ²

âyet-i kudsiyesinin sırrıyla, **أَنْتَ الْبَاقِي .. يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي³** hakikatiyle,

¹ "Allah, o hak Mabuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

² "O'nun vechi (Zâtı), hariç her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve hepiniz O'nun huzuruna götürüleceksiniz." (Kasas sûresi, 28/88)

³ Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ¹

âyetinin tesellisiyle bir tek cilve-i inâyeti bütün dünya yerini tutan ve bir tek cilve-i nuru bütün zulmeti izâle eden Bâkî-i Zülcelâl ve Sermedî-i Zülkemâl ve Rahîm-i Zülcemâl'in teveccühü bâkî ise, yeter. Gidenler O'nun bâkî mülküne gittiğini ve yerlerine aynını gönderdiğini ve göndereceğini vâkî bir hakikatle gösterip, ekseriyetle iftirâk ve hasrete müptelâ olan ihtiyarların yüzlerini bir Bâkî-i Zülcelâl'e çeviren, zulmeti nura tebdil eden, kalblere îmân nuru bahşeden elektrik-misâl bir ricadır.

On Üçüncü Rica.....377

Harb-i Umumi'de Van şehrinin, Rus'un istilâ etmesi ve ihrak etmesiyle harabezâr olması ve ekser ahâlisinin şehâdet ve muhaceretle kaybolması ve Medrese-i Horhor'un harap olup vefatı içinde, bu memlekette kapanan ve vefat eden bütün medreselerin, "Horhor'un başında duran ve yekpâre bir taş olan Van Kalesi" kabir taşı olarak görünmesi üzerine, Van Kalesi'nin başında, şiddet-i me'yûsiyet ve matem içinde iken, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ²

âyetinin hakikati tecelli edip; o rikkatli, hirkatli, dehşetli hâlâtta kurtarıp; nazarı âfâka, âyât-ı kâinata baktırıp, misafir insanların eliyle yazılan sun'î bir mektubun silinmesi yerine, Nakkaş-ı Ezeli'nin her bir harfinde bir kitap yazılı, silinmez ve solmaz koca kâinat kitabını hediye etmesi ve okutturmasıyla izâle edip, bilâhere de Medrese-i Horhor yerine İsparta'yı medrese; ve müfârakat eden talebe ve dostlara bedel daha çok talebe ve dostlar vermesiyle, sırr-ı hikmetini ve rahmetini ve şefkatini gösteren bir Rabb-i Rahîm'in dergâhına yakınlaşan ve o dergâhta makbul birer abd olan îmânî ihtiyarların dünyanın ehvâl-i muhavvifânesinden mükedder ve me'yûs olmamalarını; o kudsî îmânı ve müsellemler İslâmiyet'i ihsân eden bir Muhsin-i Kerîm'e nihayetsiz hamd

¹ " (Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir)." (Tevbe sûresi, 9/129)

² "Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tenzih ve tesbih eder. O Aziz ve Hakîmdir: Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Göklerin ve yerin hakimiyeti O'nundur. Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren O'dur. O her şeye kadirdir." (Hadîd sûresi, 57/1-2)

ve şükürle lisânımızın zevkini ve ubûdiyet ve itaatle rûhumuzun şevkini tavsiye eden kıymettar bir ricadır.

Hâfız Mustafa (rahmetullahi aleyhi rahmeten vâsiaten)

On Dördüncü Rica..... 386

Ehl-i dünya, Üstadımızı her şeyden tecrit edip, beş çeşit gurbet içinde bulunduğu bir vakitte, gayet kuvvetli bir aşk-ı bekâ ve şiddetli bir muhabbet-i vücud ve büyük bir iştihak-ı hayat ve hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir fakrın kendisinde hükmettiğini görüp, me'yûsâne olarak başını eğdiği zaman, ¹حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ âyet-i hasbiyesi imdâdına yetişerek, “Beni dikkatle oku!” demesi üzerine günde beş yüz defa okuduğunu ve okudukça bu âyetin çok kıymetli nurlarından dokuz mertebe-i hasbiyenin yalnız ilmelyakîn ile değil aynelyakîn inkişâf ettiğini...

Birinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye:..... 387

Ondaki aşk-ı bekâ, mutlak kemâl sahibi Zât-ı Zülcelâl ve Zülcemâl'in bir isminin, bir cilvesinin mâhiyetindeki bir gölgesine yapıştığı anda, حَسْبُنَا اللَّهُ âyeti gelerek perdeyi kaldırdığını ve kendisindeki bekâ lezzetinin ve saâdetinin daha mükemmel bir tarzda Bâkî-i Zülkemâl'in bekâsında ve O'na olan tasdik ve îmânda bulunduğunu hissetmiş ve hakkalyakîn zevk aldığı ifade etmiştir.

İkinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye:..... 387

Üstadımız ihtiyarlık, gurbet ve kimsesizlik ve tecrit içinde bulunduğu ve ehl-i dünya desîseleriyle ve casusları ile ona hücum ettikleri zaman, “Eli bağlı, zayıf ve hasta bir tek adama ordular taarruz ediyor. Benim için bir nokta-yı istinâd yok mu?” diye kalbine hitab edip² حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ âyetine müracaat ettiği zaman, bu âyet ona: “İntisab-ı îmânî vesikasıyla Kadîr-i Mutlak olan öyle bir Sultana intisap edersin ki, dört yüz bin milletten mürekkeb nebâtât ve hayvanât orduları, O'nun emri altında ve kabza-yı tasarrufunda bulunan hadsiz bir kudret ve kuvvet Sahibine dayanabilirsin.” diye mânevî bir ders verdiğini ve o dersle değil şimdiki düşmanlara, belki bütün dünyaya meydan okuyabilir bir iktidar-ı îmânî hissettiğini ve bütün rûhuyla beraber حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ dediğini ifade etmiştir.

¹ “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

² “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

Üçüncü Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye:.....388

Ebedî bir dünyada ve bâkî bir memlekette, dâimî bir saâdete namzed olduğunu, fakat bu gaye-i hayal ve hedef-i rûh ve netice-i fıtratın tahakkuku, ancak mahlûkatın bütün harekâtlarını ve her şeylerini bilen ve kaydeden bir Kadîr-i Mutlak'ın hadsiz kudretiyle olabildiğini düşünürken, kalbine itminan veren bir izah istediğini ve yine o âyete müracaat ettiğinde, o âyet ona, حَسْبُنَا 'ya dikkat edip, senin ile beraber lisân-ı hâl ve lisân-ı kâl ile حَسْبُنَا 'yı kimler söylüyorlar diye emredince; bütün nebâtât ve hayvanâtın lisân-ı hâl ile حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ 'in mânâsını yâd ettiklerini gördüğünü ve kudretin aza-met ve haşmetini, mevcûdâtta nasıl temâşâ ettiğini ifade etmiştir.

Dördüncü Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye:.....390

Kendi vücudu, belki bütün mahlûkatın vücudları ademe gidiyor diye elim bir endişede iken, yine bu âyet-i hasbiyeye müracaat ettiğini ve îmân dürbü-nü ile baktığında; ölümün firâk değil visâl olduğunu, bir tebdil-i mekân ve bâkî bir meyvenin sünbüllenmesi olduğunu beyân etmiştir.

Beşinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye:.....391

Hayatın çabuk sönmesi teellümüne karşı, âyet-i hasbiyeden aldığı imdâd ile der: Hayat, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'a baktıkça ve îmân dahi hayata hayat ve rûh oldukça; bekâ bulur, hem bâkî meyveler verdiği için, ömrün kısalığına ve uzunluğuna bakılmayacağını izah etmiştir.

Ölü olmayanlar veya diri olmak isteyenler, hayatın mâhiyetini ve hakika-tini anlamayı arzu edenler, Dördüncü Şuâ'daki bu mertebenin dört meselesi-ne baksınlar, dirilsinler.

Altıncı Mertebe-i Nuriye-i Hasbiye:.....391

Dâimî tahribâtçı olan zevâl ve fenâ; ve mütemâdiyen ayırıcı olan ölüm ve adem, dehşetli bir sûrette bu güzel dünyayı ve bu güzel mahlûkatı hırpaladığını, parça parça edip güzelliklerini bozduğunu görmesi üzerine, fıtratındaki aşk-ı mecazî, bu hâle karşı şiddetli galeyan ve isyan ettiği zaman-da, bir medâr-ı teselli bulmak için, bu âyet-i hasbiyeye müracaat ettiğin-de “Beni oku ve dikkatle mânâma bak!” demesi üzerine, Sûre-i Nur'daki ¹ نُوْرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ 'in rasadhânesine girip, îmânın dürbünüyle

¹ “Allah göklerin ve yerin nûrudur.” (Nûr sûresi, 24/35)

bu âyet-i hasbiyenin en uzak tabakalarına baktığını beyân etmekte ve dürbünle gördüğü esrârı zikretmektedir.

Bu güzel masnûlar, bu tatlı mahlûklar, bu cemâlli mevcûdât; Cemîl-i Zülcelâl'in cemâl-i kudsisine ve nihayetsiz güzel esmâ-yı hüsnâsının sermedî güzelliğine aynadarlık ettiklerini ve Risale-i Nur'un eczâlarında çok kuvvetli delillerle bunların izah edildiğini beyân etmektedir.

On Beşinci Rica.....393

Bu rica Denizli hapsinden sonra, Nur'ların teksirle basılarak intişarı üzerine, fütûhât-ı nuriyeyi çekemeyen gizli düşman münafıklar; türlü desîse ve iftiralarla, hükûmeti aleyhe çevirerek, Nur Risalelerini müsadere ettirip, tetkik edilmesi neticesinde; değil tenkid edip düşmanlık göstermek, belki tetkik eden memurların kalblerini de fethederek, tenkid yerine takdir ettirdiğini; ve bu hâdisе Nur dershânelerinin genişlemesine sebep olduğunu; ve bir müddet sonra gizli din düşmanları, pek âdi bahânelerle, zemheririn en şiddetli günlerinde Üstadımızı tevkiף ettirerek, büyük, gayet soğuk, sobasız bir koğuşta hapsedtiklerini ve bu hapiste inâyet-i ilâhiye ile bir hakikat inkişâf ederek, Nur'ların hapishâne dâhilinde ve hâricinde intişar ve fütûhâtından dolayı binlerce şükrettiğini ve rûhuna “Sen onların zulmü yüzünden hem sevâp, hem fânî saatlerini bâkileştirmeyi, hem mânevî lezzetleri, hem vazife-i ilmiye ve diniyeyi ihlâs ile yapmasını kazanıyorsun.” diye ihtâr edilmesi üzerine, bütün kuvvetiyle “Elhamdülillâh!” diye duâ ettiğini gayet güzel beyân etmektedir.

Bu ricanın sonunda, Risale-i Nur talebeleri, îmân-ı tahkikî kuvvetiyle, bu vatanın her tarafında anarşistliği durdurduğunu, umumî emniyeti ve âsâyişi muhafaza ettiklerini; ve yirmi senedir memleketin her tarafındaki Nur Talebelerinin hiçbirisinin emniyeti ihlâl e dâir bir vukûatlarının bulunmadığını.. ve hattâ insaflı bir kısım zabıta memurlarının “Nur Talebeleri mânevî bir zabıtabdır, âsâyişi muhafazada bize yardım ediyorlar, îmân-ı tahkikî ile nuru okuyan her adamın kafasında bir yasakçı bırakıyorlar, emniyeti temine çalışıyorlar.” diye olan itiraflarını.. ve türlü isnâd ve iftiralarla, Kur'ân ve îmân nuruna sed çekmek isteyenlere karşı, Üstadımızın “Yüz milyon başların fedâ oldukları bir kudsî hakikate, başımız dahi fedâ olsun. Dünyayı başımıza ateş yapsanız, hakikat-i Kur'âniye'ye fedâ olan başlar, zındıkaya teslim-i silâh etmeyecek ve vazife-i kudsiyeden vazgeçmeyecekler inşaallah!” dediğini beyân etmektedir.

On Altıncı Rica.....401

Mahrem ve mühim mecmûalar, hususan Süfyan'a ve Nur'un kerâmetlerine dâir olan risaleler, zamanı gelince neşredilsin diye saklandığı hâlde; bir aramada, o risaleler bulunduğu yerden çıkarılmış ve Üstadımız hasta bir hâlde tevkif edilerek hapishâneye götürüldüğünü; ve Üstadımız müteallim ve Nur'lara gelen zarardan müteessir iken, birden inâyet-i ilâhiye imdâda yetişerek, mahrem risaleleri okuyan resmî dâirelerin, bir dershâne-i Nuriye hükmüne geçip risaleleri takdirle karşıladıklarını ve yine Denizli hapsinde, ihtiyarlık, hastalık ve masum arkadaşlara gelen zahmetlerden elem ve teessür içinde iken, birden inâyet-i rabbâniye yetişerek, hapishâneyi bir dershâne-i nuriyeye çevirip, bir Medrese-i Yusufiye (*aleyhisselâm*) olduğunu isbât ederek Medresetü'z-Zehrâ kahramanlarının elmas kalemleri ile Nur'ların intişara başlamasını; ve gizli düşmanların Üstadımızı nasıl zehirlediklerini; ve onun yerine merhum Hâfız Ali'nin şehid olarak berzah âlemine seyahat etmesi üzerine; hepsi müteallim ve müteessir hâlde iken, yine birden inâyet-i ilâhiye imdâda yetişerek, Üstadımızdan zehir tehlikesinin geçmesi ve merhum şehidin kabirde Nur'larla meşgul olarak, sual meleklerine Nur'larla cevap vermesi; ve onun bedeline Denizli Kahramanı Hasan Feyzi (*rahmetullâhi aleyhi*) ve arkadaşlarının hizmete girmesi; ve mahpusların Nur'larla ıslah olmaları gibi çok emârelerle, inâyet-i rabbâniyenin yetiştiğini ifade ettikten sonra, gençliğinde âhir ömrünü mağarada geçirmek arzusuna mukâbil; bu mağaraların hapishânelere, inzivâlara, çilehânelere, mutlak tecrit hücrelerine çevrilip, Yusufiye Medreseleri olarak Kur'ân ve îmânın hakikatlerine mücahidâne bir sûrette hizmet ettirdiğini; ve o çileli hapislerde, üç hikmet ve hizmet-i nuriyeye üç ehemmiyetli fayda bulunduğunu beyân eden ehemmiyetli bir ricadır.

YİRMİ YEDİNCİ LEM'A.....407

Başka bir mecmûada neşredildiğinden buraya dercedilmemiştir.

YİRMİ SEKİZİNCİ LEM'A.....408

“Yirmi Sekiz Nükte” olup; bir kısmı bu mecmûaya dercedilmiş, diğerleri başka bir mecmûada neşredildiğinden buraya dercedilmemiştir.

Yirmi Sekizinci Lem'a'nın İkinci Nüktesi

Yirmi İkinci Nüktenin İkincisi.....408

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۖ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ۖ إِنَّ

اللَّهُ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ¹

âyet-i kerîmesinin gayet güzel ve yüksek mânâlarından üç vechini icmâlen beyân etmiş.

Birinci Vecih:408

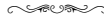
Âyetteki it'âm ve irzâk, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a âit olduğunu.

İkinci Vecih:409

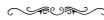
Rızka çalışmak bahânesini, ubûdiyete mâni tevehhüm ederek özür bulmak isteyenlere, gayet güzel bir cevap verir. Bu âyetten kinâye olan mânâ: “Bana âit olup, rızıklarını taahhüd ettiğim mahlûkatıma rızık yetiştirmek için halk olunmamışsınız. Belki asıl vazifeniz ubûdiyettir. Evâmirime göre rızka çabalamak da bir ibâdetdir.” der.

Üçüncü Vecih:410

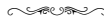
Sûre-i İhlâs'taki ²وَلَمْ يُولَدْ âyet-i kerîmesini misâl olarak “Rızık ve it'âm kabiliyetinde olan eşya, ilâh ve Mâbûd olamazlar; mâbûdiyete lâayk değildir.” mânâsını beyân etmektedir.

Uykunun nevilerini, vakitlerini ve sünnet-i seniyyeye muhalif ve muvâfık uykusu zamanlarını beyân eden mühim bir mektup.411

Yatsı namazı tesbihâtından sonra يَا أَلْفَ صَلَاةٍ وَأَلْفَ سَلَامٍ عَلَيْكَ ya ³رَسُولَ اللَّهِ cümlesini okurken; bu dünya hânesini şenlendiren, ünsiyetlendiren, nurlandıran şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediye'yi nasıl müşâhede ettiğini; ve O'nun getirdiği nur ve hediyelere karşı şâkirâne bir mukâbele olarak bütün cin ve insan O'na hadsiz salât ü selâm getirmeleri lâzım geldiğini ifade eden gayet latîf bir mektup.412

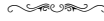

¹ “Ben cinleri ve insanları sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım. Onlardan nafaka istemiyorum, beni yedirip beslemelerini de istemiyorum. Asıl bütün mahlukların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ'dır.” (Zâriyât sûresi, 51/56-58)

² “Ne doğurdu, ne de doğuruldu.” (İhlâs sûresi, 112/3)

³ Sana milyonlar salât ve milyonlar selâm olsun Yâ Resûlallah.

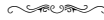
Hazreti Muhyiddin'in vahdet-i vücud meşrebini şimdiki insanlara telkin etmekte üç mühim zararın bulunduğunu beyân eden gayet mühim bir mektup.....415

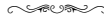
Yine Muhyiddin-i Arabî ve vahdet-i vücud hakkında münakaşa mevzuu olan bir suale verilen ilmî, mücmel bir cevap.....417

Bir bayramda, gayr-i meşrû dâirede gülüp eğlenen elli zavallının, elli se-ne sonraki hâllerini nasıl müşâhede ettiğini beyân eden gayet güzel bir ibret levhası.....418

Nefs-i emmâreye uymanın zararlarını ta'dâd ederek, nefse şiddetli bir tokat mâhiyetinde tesirli bir yazı.....419

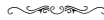

Kısa bir zamandaki küfre mukâbil hadsiz bir cehennem azâbının nasıl hakikî adâlet olduğunu beyân eden muknî' bir cevap.....420

Mânidar Bir Tevâfuk-u Latife.....421

Risale-i Nur'un makbuliyetine ve inâyet-i ilâhiyeye mazhariyetine dâir mânâlı tevâfuklar.

Masum Kalblere Nur'ların Nasıl Aksettiğini Anlatan Samimane, Nur-lu Bir Mektuptur.....422

Zekâî'nin Rüyası.....424

Müjdeli ve mânâlı hayırlı bir rüyadır.

Tarafgirane ve Risale-i Nur'a Rakibane Söylenen Sözlere

Mukâbildir.....425

Risale-i Nur'un yüksekliğini ve makbuliyetini ifade eden manzum bir kasidedir.

Yirmi Sekizinci Lem'a'nın Yirmi Sekizinci Nüktesi.....426

لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَذَّفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۖ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۖ إِلَّا
مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ¹

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ
السَّعِيرِ²

âyet-i kerîmelerinden anlaşıldığı üzere, cüz'î ve bazen şahsî gaybî hâdiseleri haber almak için, gayet uzak bir mesafe olan semâvât memleketine casus şeytanların sokulması ve o çok geniş memleketin her tarafında, o cüz'î hâdisenin bahsi varmış gibi, hangi şeytan olsa, hangi yere sokulsa, yarım yamalak o haberi işitmesi ve getirmesi aklen ve hikmeten nasıl kabul edilebilir?

Hem âyet-i kerîmeye göre bazı peygamberler ve evliyâlar, semâvâtın üstünde bulunan cennetin meyvelerini yakın bir yerden alır gibi alıyormuş. Ve bazen yakından cenneti temâşâ ediyorlarmış. Nihayet derecede uzak bir şeyin, nihayet derecede yakın olması, bu asrın aklına nasıl sıçar?

Hem cüz'î bir şahsın, cüz'î bir ahvâli, küllî ve geniş olan semâvât memleketindeki Mele-i Âlâ'da mevzubahis olması, kâinatın idaresindeki gayet hakimâne hikmete nasıl muvâfık geliyor? diye sorulan bu üç başlı suale, gayet ilmî, aklî ve mukni cevapları tazammun eder.

YİRMİ DOKUZUNCU LEM'A-YI ARABİYE.....432

Risale-i Nur'un içinde, lisân-ı cennet ve üslûb-u Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) ve tarz-ı Kur'ân-ı bahşâyış-i rahmet ile meydan-ı zuhûra gelerek "Tefekkürnâme" ismiyle müsemma olan bu Lem'a'nın bir kısmı, nümüne olarak bu mecmûaya dercedilmiş olup, diğer kısımları Arabî risallerle beraber neşre dilediğinden, buraya dercedilmemiştir.

OTUZUNCU LEM'A.....466

"Sekîne" nam-ı âlîsiyle tâbir edilen ve her biri bir İsm-i Âzam olan veyahut altısı birden İsm-i Âzam bulunan esmâ-yı hüsnâdan "Ferd, Hayy, Kayyûm,

¹ "Onlar Mele-i Âla'ya yükselip dinleyemezler ve her taraftan bombardimana tutulurlar. Dinlemeye kalksalar kovulup atılırlar. Hem onlar için devamlı bir azap vardır. Ne var ki içlerinden birisi bir söz kırıntısı kapmayı başarırsa, derhal yakıcı ve delici bir ışın onu kovalar." (Sâffât sûresi, 37/8-10)

² "Gerçek şu ki, yere en yakın olan göğü lambalarla donattık ve onlardan bir kısmını şeytanlara atılan mermiler yaptık. Hem onlara alevli ateş hazırladık." (Mülk sûresi, 67/5)

Hakem, Adl, Kuddûs” ism-i şeriflerine âit pek çok kıymettar ve Risale-i Nur’un şaheserlerinden biri olan bu lem’a, yüksek bir ifade ve çok ince hakikatlerle kaleme alınmış; hem çok derin mesâil-i vahdâniyet, azametli genişlikleriyle tefhim edilmiş; hem pek bâriz bir sûrette mevcûdiyet-i ilâhiyeye işaret eden şu hayretengiz faaliyet ile, müdebbiriyet-i rabbâniye o kadar güzel izah edilmiş ki, âh ne olurdu, bu risalenin hakikatlerinin âmakına ulaşmak şöyle dursun, sat-hını olsun bari görebilseydim. Heyhat! Kâsır fehmime bakılmayarak, bu risale, hissesine isabet eden bir kardeşimizin seferber hâlinde bulunması mazeretinden dolayı bana gönderilmişti. Liyâkatsızlığım ile beraber perişan hâlîm böyle bir şaheseri fihristeye idhal edebilecek sûrette hulâsa etmeye kâfi gelmediğinden, mahcûbiyetle emre itaat ediyorum.

Bu kıymettar Lem’a, “Altı Nükte-i Mühimme”ye inkısam etmiştir.

Birinci Nükte466

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالْأَرْضُ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ¹

âyetinin bir nüktesi ve “Kuddûs” İsm-i Âzamının bir cilvesi olup; hem mevcûdiyet-i ilâhiyeyi kemâl-i zuhûr ile, hem vahdâniyet-i ilâhiyeyi kemâl-i vuzûh ile göstermektedir. Evet, şu muntazam kâinat ve şu azametli gayet büyük fabrika; bütün mevcûdâtıyla hummalı bir faaliyet içinde mütemâdiyen çalışmasıyla beraber, kâinatın her tarafını tertemiz tutan, kirli ve bulaşık maddelerden, lüzumsuz olarak hiçbir tarafta hiçbir şey bulundurmayan, şu azametli seyyârâtтан tut, tâ zerrâta kadar her mevcud, Kuddûs-ü Âzam’dan gelen emirlere müheyvâ ve münkad olarak gayet fa’âl ve gayet hârîka bir istihâle makinesi hâline getirilmekle, şu azametli kâinat ve bütün unsurları baştan başa cennet-nümûn güzelliğiyle, kendilerini enzâr-ı âleme arz ediyorlar. Ve şu kasr-ı âlemdeki masnûâtın cephelerinde müşâhede edilen şu dilrubâ güzelliği ve gayet müstahsen temizlik; bütün enzârı istihsânla kendilerine celb ediyorlar ve Sâni’lerini takdir ve tahsinlerle medh ü senâ ettiriyorlar. Bu Kuddûs-ü Âzam ism-i şerifinin tecelli-i âzamından küçük bir cilvesini şââalî bir sûrette gösteren ve şu kışın bârid ve haşin çehresi altından çıkan bahar mevsimine bak: Nasıl çiçekler açmış, hûri-misâli libâslar giymiş, güzelleşmiş, tertemiz olmuş bütün ağaçlar ve zümrüd gibi yeşillenmiş zemin yüzü, bütün hey’etleriyle, kendilerini

¹ “Yeryüzünü de Biz döşedik, bakınız Biz ne de güzel döşedik!” (Zâriyât sûresi, 51/48)

bütün enzâra arz ediyorlar. Câmîd ve şuûrsuz maddeler, az bir zaman içinde; istihâle görmüş, zeminden yükselmiş, nur-u hayatla süslenmiş, sündüs-misâl güzelliklerle kendilerini Sâni'lerinin nazarına takdim ediyorlar. Bu vaziyet karşısında; değil yalnız ins ve cin, rûhânîler ve melâikeler de hayran oluyorlar. “Mâşâallah, Bârekâllah! Bu ne hayret verici güzellik ve temizlik!” deyip Sâni-i Zülcelâl'lerini takdîs, tahmîd ve temcîd edip, râkî' ve sâcid oluyorlar. İşte bu fiil-i tanzîf, diğer ef'âl-i ilâhiye gibi, vahdâniyet ve mevcûdiyet-i ilâhiyeyi be-dâhet derecesinde isbât edip göstermektedir.

İkinci Nükte472

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ¹

âyetinin bir nüktesi ve “Adl” İsm-i Âzamının bir cilvesidir. Şöyle ki:

Şu kâinat mütemâdiyen tahrip ve tâmir içinde çalkalanmakta, her vakit harp ve hicret içinde kaynamakta, her zaman mevt ve hayat içinde yuvarlanmaktadır. Bu hayretengiz tebeddülât ve tahavvülât ise, dehşetli cirmelerin intizamlı hareketlerinden; ve küre-i zeminin yüzündeki dört yüz bin nebâtî ve hayvânî zîhayatın muntazaman iâşe ve terbiyelerinden; ve sel gibi akan karıştırıcı ve istilâcî unsurların gayet muntazam vazifelerinden; ziyâ ve zulmetin, sıcak ve soğğun, hayat ve mematın dövüşmelerine varıncaya kadar bütün eşya öyle bir mîzan-ı adâlet içinde istikbâlden gelip, hâle uğrayarak, mâziye akıp gidiyor ki; Fesühbânallah, insaflı ve dikkatli bir nazarla bu âlem sarayına bakan her ferd-i insan, muhakkak olarak diyecek: “Bu saray-ı âlemin Sâni'i; bu saray-ı âlemi, Adl isminin âzamî tecellisine mazhar etmekle beraber, hem vâhiddir, hem de öyle mîzan-ı adâletle işler görüyor ki, en ehemmiyetsiz ve en küçük, kıymetsiz telâkkî edilen şeylerde dahi şirke yer bırakmıyor ve şirkin bu mîzan-ı adâlete sokulmasına zerre kadar müsaade etmiyor. Hem bu pek hârika intizam-ı ekmel içindeki gayet hassas mîzan-ı adâlete, elbette bu kâinatın Sâni-i Zülcelâl'inden başkası müdahale edemeyecek.” Hem bütün esbab o Sâni-i Zülcelâl'in dest-i kudretinin bir perdesi olduğunu anlayacak. Ve o Sâni-i Zülcemâl'in hem vâhid olduğuna, hem mevcûdiyetine; hayranlık içinde, güneşin vücuduna inandığı gibi îmân edecek.

¹ “Hiçbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları elimizde olmasın. Biz onu ancak belirli bir ölçü ile indiririz.” (Hicr sûresi, 15/21)

Üçüncü Nükte.....477

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ¹

âyetinin bir nüktesi ve “Hakem” İsm-i Âzamının bir cilvesi olup, “Beş Nokta” ile izah edilmiştir.

Birinci Nokta.....477

İsm-i Hakem’in tecelli-i âzamı şu kâinatı öyle bir kitab-ı kebîr hükmüne getirmiştir ki; o kitab-ı kebîrin zemin yüzü, bir sayfası; ve her müzeyyen bahçe, bir satırı; ve her süslü çiçeği ve yapraklı ağacı, bir kelimesi sûretinde halk etmiştir. O hâlde, şu kâinat baştan başa Hakîm-i Zülcelâl’in eserleriyle süslenmiş. Hem kendi sanatını kendisi müşâhede edip, hem de nâmütenâhî gözlerle birbirine baktıran; ve birbiri içinde çok deliller ve vecihlerle Nakkaşının vücuduna şehâdet eden ve dâimâ mîzan ve intizam içinde tazelenen; ve her küçük bir çekirdekte koca bir ağacı derceden; ve her bir ağaçta koca kâinatın fihristesini yerleştiren; ve her bahar sayfasını murassâ nişan ve münakkaş hediyelerle süsleyip, huzurunda resm-i geçit ettiren; ve her an bu masnûâtının lisânıyla medh ü senâsını teganni ettiren bu azametli ve hikmetli kudrete, hangi tesadûfün haddi var ki, parmak uzatabilsin.

İkinci Nokta.....479

İki meseledir.

Birinci Mesele: Nihayet kemâlde bir cemâl ve nihayet cemâlde bir kemâl, kendini görmek ve göstermek istemesine ve tanıttırıp sevdirmesine mukâbil, îmân ile O’nu tanımayı ve ubûdiyetle kendini O’na sevdirmeyi ders veriyor.

İkinci Mesele: Bütün kuvvetiyle şirki reddedip kabul etmeyen bu hikmetli intizam-ı mükemmel, hem vahdeti, hem istiklâl ve infiradı iktizâ ettiğini izah etmekle beraber, koca kâinatı umum ahvâl ve keyfiyâtıyla mîzan-ı adl ve nizam-ı hikmetinde tutan bir Kadîr-i Mutlak’a şirk ve küfür ile acz isnâd etmek ne kadar büyük bir hatâ ve tevhid ile îmân etmek, ne kadar doğru hak ve hakikatli bir mukâbele olduğunu bildiriyor.

¹ “Sen insanları Allah yoluna hikmetle davet et.” (Nahl sûresi, 16/125).

Üçüncü Nokta.....481

Sâni-i Kadîr, İsm-i Hakem ve Hakîm'i ile, kâinatta en ziyâde hikmetlere medâr ve mazhar kıldığı insanı; bir merkez, bir medâr hükmünde yaratmış. Ve insan dâiresi içinde de rızkı bir merkez hükmüne getirmiş. İnsanda şuûr ve rızıkta zevk vasıtasıyla İsm-i Hakem'in parlak bir sûrette cilvesinin göründüğünü; ve yüzer fenlerden her bir fennin bir cihette İsm-i Hakem'in cilvesini tarif ettiğini; (meselâ fenn-i tıb, fenn-i kimya, fenn-i ziraat, fenn-i ticaret ve hâkezâ...); bu fenlerin her birisinin kat'î şehâdetleriyle, ihtiyar ve irade, kasd ve meşîeti gösteren bu hadsiz intizam ve hikmetleri O Sâni-i Hakîm umum kâinata verdiği gibi, en küçük bir zihayatta ve en küçük bir çekirdekte dahi dercetmesiyle, Zât-ı Akdesinin fâil-i muhtar olduğunu; ve her şey O'nun emriyle vücud bulduğunu; ve O'nu bilmemek ve tanımamak ne kadar acıp bir cehâlet ve dîvânelik olduğunu izah ediyor.

Dördüncü Nokta.....484

Sâni-i Hakîm, her bir mevcuduna taktığı yüzler hikmeti, o mevcudların nihayet hassasiyetiyle tanzif ettiği yüzler vazifelerinden pek çok fayda ve gayeleri nihayet dikkat ile takip ettiği hâlde, O'nun cemâl-i rahmet ve kemâl-i adâletine ve nihayet derecede hikmetine zıt olan; ve rahmet ve adâletini inkâr ettiren haşîrsizliğe hiçbir cihetle müsaade etmediğini beyân ediyor.

Beşinci Nokta.....485

İki meseledir.

Birinci Mesele: Fıtratta israf ve abesiyet ve faydasızlık bulunmadığından,

¹كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا¹ âyet-i kerîmesiyle, iktisâdsız hareket edenleri tehdit eder.

İkinci Mesele: Cenâb-ı Hakk'ın “Hakem ve Hakîm” isimleri, bir cihette Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın risâletine delâlet ve istilzâm ettiklerini; ve esmâ-yı hüsnâdan çok isimlerin dahi, her biri bir cihette, cilve-i âzamıyla, âzamî derecede ve mertebe-i kat'iyette risâlet-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) istilzâm ettiklerini, pek parlak bir sûrette izah ediyor.

¹ “Yiyin, için fakat israf etmeyin.” (A'râf sûresi, 7/31)

Dördüncü Nükte.....489

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ¹

âyetinin bir nüktesi, Vâhid ve Ehad isimlerini tazammun eden “Ferd” İsm-i Âzâminin tecelli-i âzamına dâir tevhid-i hakikiyi gösteren “Yedi İşaret”tir.

Birinci İşaret.....489

İsm-i Ferd’in kâinat hey’et-i mecmûasında koyduğu hadsiz hâtemlerden üç sikkeye işaret eder.

Birinci Sikke: Kâinatın mevcûdâtında ve envâlarında görünen ve bir sikke-i kübrâ-yı ehadiyet olan “teâvün, tesânüd, tecâvüb, teânuk” sikkesidir.

İkinci Sikke: Zeminin yüzünde her bahar mevsiminde müşâhede edilen, dört yüz bin nebâtî ve hayvânî envân atkı ipleriyle dokunan hâtem-i vahdâniyettir.

Üçüncü Sikke: Hazreti Âdem’den tâ Kıyamet’e kadar gelmiş ve gelecek bütün insanların âzâ-yı esasîde bir olan sîmâlarındaki sikke-i vahdâniyettir.

İkinci İşaret.....492

İsm-i Ferd’in cilve-i vahdeti, kâinatın bütün envâlarını ve unsurlarını öyle bir sûrette birbirine girift etmekle birbirinin içine almıştır ki; mecmû-u kâinatı tecezzi kabul etmez bir küll hükmüne getirdiği ve çok birliklerle vahdâniyeti ilân ettiğini gösteriyor.

Üçüncü İşaret.....492

Yine İsm-i Ferd’in cilve-i âzamı, kâinatı öyle birbiri içine girmiş hadsiz mektubât-ı samedâniye hükmüne getirmiştir ki; her bir mektupta hadsiz hâtem-i vahdâniyet basılmış ve her bir mektup, kelimâtı adedince kâtibini bildiren ehadiyet mühürlerini taşıdığını gösteriyor.

Dördüncü İşaret.....493

İsm-i Ferd’in güneş gibi zâhir cilve-i âzamını gayet mâkul ve hadsiz kolaylıkla kabul ettiren ve şirkin muhâliyetini ve nihayet derecede akıldan uzak olduğunu gösteren bürhânlardan üç tanesini beyân ediyor.

Birincisi: Zât-ı Ferd’in hadsiz kudretine nisbeten en büyük şeyin îcâdı, en küçük bir şeyin îcâdı gibi kolay ve sühûletli olduğunu; bir baharı, bir çiçek

¹ “De ki: O, Allah’tır, gerçek İlah’tır ve Birdir.” (İhlâs sûresi, 112/1)

kadar ve bir ağacı, bir meyve kadar rahatça îcâd edip idare ettiğini; ve bu keyfiyet-i îcâd eğer müteaddit esbaba verilse, vahdetten kesrete girildiği için, en küçük bir şeyin îcâdı, en büyük bir şeyin îcâdı gibi pek çok masraflı, pek çok müşkülâtlı, pek çok zahmetli olduğunu temsilleriyle isbât eder.

İkincisi: Mevcûdâtın îcâdı ya ibda' ve ihtira' sûretiyle hiçten ve yoktan olacak veyahut inşâ ve terhib sûretiyle anâsır ve eşyadan toplamakla olacak. Bu iki sûrette; îcâd-ı eşya Zât-ı Ferd-i Vâhid'e verilmez de esbaptan istenilse, hadsiz derece müşkülâtlı ve suûbetli ve gayr-i mâkûl, belki de pek çok muhâlâtı intâc edecek. Eğer cilve-i ferdiyete ve sırr-ı ehadiyete verilse; bir kibrit çakar gibi, eserleriyle azameti anlaşılan nihaysiz kudretiyle, hiçten ve ademden veyahut anâsır ve eşyadan toplamak sûretiyle ayna-yı ilmindeki muayyen ilmî kalıplarla, hadsiz derece kolaylıkla ve sühûletle eşyanın îcâd edildiği görülecek.

Üçüncüsü: Eğer bütün eşyanın îcâdı bir Zât-ı Ferd-i Vâhid'e verilse, bir tek şey gibi kolay olduğunu; ve eğer esbaba ve tabiata havale edilse, bir tek şeyin vücudu umum eşya kadar müşkülâtlı olduğunu, üç şirin temsil ile izah eder.

Birinci Temsil: Bin nefere âit bir vaziyet ve idare, o bin neferi idare eden bir zâbite havale edilse ve bir nefer de on zâbitin idaresine verilse, bin neferin idaresinin ne kadar kolay olduğunu ve bir neferin idaresinin ne kadar müşkülâtlı olduğunu;

İkinci Temsil: Ayasofya gibi kubbeli bir câmiin kubbesindeki taşların muallâkta durmaları ve o vaziyeti teşkil etmeleri taşlardan istenilse, nihayet derecede suûbetli olduğunu; ve bir ustadan o vaziyet istenilse, nihayet derecede kolay olduğunu;

Üçüncü Temsil: Küre-i arz, Zât-ı Ferd-i Vâhid'in bir memuru olarak hareket etse, o hareketten hâsıl olan haşmetli ve azametli neticelerin gayet sühûletle husûlû vahdetteki kolaylığı gösterdiği gibi; şirk ve küfür yolunda aynı neticeleri istihsal etmek için, küre-i arzdan milyonlar defa büyük, hadsiz hesapsız cimrleri hudutsuz bir mesafede küre-i arzın etrafında, hem küre-i arzın mihver-i yevmîsi üzerindeki devri gibi yirmi dört saatte bir defa; hem mihver-i senevîsi üzerindeki devri gibi her senede bir defa dolaştırmak gibi suûbet ve müşkülâtın en dehşetlisi olan bir vaziyetini kabul etmek lâzım geldiğini; ve esbab ve tabiata îcâd verenler "kitab, saat, fabrika ve saray misâlleriyle" ec-heliyetlerin en antikasını irtikâp ettiklerini izah eder.

Beşinci İşaret.....499

Müdahale-i gayrı şiddetle reddeden; hâkimiyet-i ilâhiyedir.

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ آيَاتِنَا ۚ فَسَدَّتَا¹ âyetinin sırrıyla ve مِنْ آيَاتِنَا ۚ ferşten Arş'a kadar hiçbir cihette kusur ve fütur, noksanîyet ve müşevveşiyet eseri görülmemesi, ferdiyetin cilve-i âzamını gösterip, vahdete şehâdet eder.

Altıncı İşaret.....502

Bütün kemâlâtın medârı ve esası; ve kâinatın hilkatindeki hikmetlerin ve maksadların menşei ve madeni; ve zîşuûr ve zîaklın, hususan insanın metalip ve arzularının husûl bulmasının menbâi ve çâre-i yegânesi, ferdiyet-i rabbânîye ve vahdet-i ilâhiye olmasıdır.

Yedinci İşaret.....503

Tevhid-i hakikiyi bütün merâtibiyle en ekmel bir sûrette ders verip isbât eden ve ilân eden Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın risâleti, o tevhidin kat'iyeti derecesinde sâbit olduğunu izahla beraber; şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın derece-i ehemmiyet ve ulviyetine şehâdet eden pek çok delillerden üç tanesini zikreder.

Birincisi: كَالْفَاعِلِ³ sırrıyla, umum ümmetinin bütün zamanlarda işledikleri hasenâtın bir misli defter-i hasenâtına geçmekle ve hususan her günde umum ümmetin ettikleri salavât duâsının kat'î makbuliyeti cihetiyle; o hadsiz duâların iktizâ ettikleri makam ve mertebeyi düşündürmekle şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) kâinat içinde nasıl bir güneş olduğu anlaşıldığını;

İkincisi: Mâhiyet-i Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) âlem-i İslâmiyet'in şecere-i kübrâsının menşei, çekirdeği, hayatı, medârı olduğundan, fevkalhad istidât ve cihâzâtıyla âlem-i İslâmiyet'in mâneviyâtını teşkil eden kudsî kelimâtı, tesbihâtı, ibâdâtı en evvel bütün mânâlarıyla hissedip yapmasından gelen terakkiyât-ı rûhiyesini düşündürüp, habibiyet derecesine çıkan ubûdiyet-i Muhammediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) velâyeti, sâir velâyetlerden ne kadar

¹ “Eğer gökte ve yerde, Allah'tan başka ilâhlar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu.” (Enbiyâ sûresi, 21/22)

² “Çevir de bak gözünü, görebilir misin bir kusur?!” (Mülk sûresi, 67/3)

³ (Bir işe) sebep olan, (onu bizzat) yapan gibidir.

yüksek olduğunu anlatır. O Zât'ın (*aleyhissalâtü vesselâm*) hadd ü nihayeti olmayan merâtib-i kemâlâtta ne derece terakki ettiğini bildirir.

Üçüncüsü: Zât-ı Ferd-i Zülcemâl bütün nev-i beşer nâmına, belki umum kâinat hesabına Zât-ı Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı kendine muhâtap ittihâz etmekle; elbette O'nu hadsiz kemâlâtta hadsiz feyzine mazhar ettiğini ve şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), kâinatın mânevî bir güneşi ve bu kâinat denilen Kur'ân-ı Kebîr'in âyet-i kübrâsı ve o Furkân-ı Âzam'ın ve İsm-i Âzam'ın ve İsm-i Ferd'in cilve-i âzâminin bir aynası olduğunu ders verir.

Beşinci Nükte.....506

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

âyet-i azîmesiyle

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ²

âyet-i azîminin bir nüktesi ve “Hayy” İsm-i Âzam'ının bir cilvesi olup, muhtasaran “Beş Remiz” içinde gösterilmiştir.

Birinci Remiz: İsm-i Hayy ve İsm-i Muhyî'nin cilve-i âzamından olan “Hayat nedir? Mâhiyeti ve vazifesi nedir?” sualine karşı, fihristevârî, yirmi dokuz mertebede, iki sayfa içerisinde, öyle güzel bir sûrette cevap verilerek tarif edilmiştir ki; bu nasıl acîp bir izah, bu nasıl fesahatli bir tarz-ı beyân, bu nasıl garip bir tâbirâtır ki, misli görülmemiş. İnsan, bu hakikatlerin güzelliğine meftun oluyor; hayretinden parmaklarını ısıyor; daha fevkinde tarif tasavvur edilemiyor; takdir ve tahsinler içinde tefekküre dalıyor.

İkinci Remiz: Hayatın yirmi dokuz hassasından yirmi üçüncü hâssasında, hayatın iki yüzünün de şeffaf ve parlak olduğunun ve ondaki tasarrufât-ı kudret-i rabbâniyeye esbâb-ı zâhiriye perde edilmemesinin sırrını izah ediyor.

Üçüncü Remiz: Kâinatın neticesi hayat olduğu gibi, hayatın neticesi olan şükür ve ibâdet de, kâinatın sebab-i hilkatî ve maksûd neticesi olduğundan,

¹ “İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise, ölümleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadirdir.” (Rûm sûresi, 30/50)

² “Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilah yoktur. Haydır, Kayyumdur kendisini ne bir uyuklama, ne uyku tutamaz.” (Bakara sûresi, 2/255)

kâinatın Sâni-i Hayy-ı Kayyûm'u, hadsiz nimetleriyle kendini zîhayatlara bildirip sevdirmesine mukâbil, zîhayatlardan teşekkür istemesi ve sevmesine mukâbil sevmelerini ve kıymettar sanatlarına karşı medh ü senâ etmelerini istediğini; ve her bir zîhayatın hayatı doğrudan doğruya, vasıtasız olarak Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un dest-i kudretinde olduğunu bildiriyor.

Dördüncü Remiz: Hayat, îmânın altı erkânı olan

أَمِنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى،
وَأَلْبَعْتُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقَّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ¹

rükünlerine bakıp isbât ettiğini o kadar latîf bir tarzda ders veriyor, izah ediyor ki; o belâgat-ı ifade, insanı hayran ediyor.

Beşinci Remiz: Birinci Remzin on altıncı hâssasında zikredilen: Hayat bir şeye girdiği vakit, o cesedi bir âlem hükmüne getirdiğini; cüz' ise küll gibi, cüz'î ise küllî gibi bir câmiyet verdiğini çok güzelliklerle gayet şirin bir tarzda izah ediyor. Hem hâtimesinde, İsm-i Âzam bazı evliyâ için ayrı ayrı olduğunu beyân ediyor.

Altıncı Nükte.....524

Kayyûmiyet-i ilâhiyeye bakan âyetlerin bir nüktesine ve “Kayyûm” İsm-i Âzâmının bir cilve-i âzamına, muhtasar olarak “Beş Şuâ” ile işaret eder.

Birinci Şuâ: Bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelâl'i bizâtihî Kayyûm'dur, Dâim'dir, Bâkî'dir. Bütün eşya O'nun kayyûmiyetiyle kâimdir, devam eder, vücudda kalır, bekâ bulur. O nisbet-i kayyûmiyet bir an kesilse, bütün eşya birden mahvolur. Şeriki ve nazîri yoktur. Maddeden mücerred, mekândan münez-zeh, tecezzi ve inkısamı muhal, tagayyür ve tebeddülü mümtenî; ihtiyaç ve ac-zi imkân hâricinde bir Zât-ı Akdes'in bir kısım cilvelerini, bir kısım ehl-i dalâlet kimseler, zerrâtta tahavvülât-ı muntazama içinde hissettikleri hayret-engiz hallâkiyet-i ilâhiyenin ve kudret-i rabbâniyenin cilve-i âzâmının nereden geldiğini bilemediklerinden ve kudret-i samedâniyenin cilvesinden gelen umumî kuvvetin nereden idare edildiğini anlayamadıklarından, madde ve kuvveti ezeli tevehhüm etmeleriyle açtıkları inkâr-ı ulûhiyet mesleklerindeki yollarının

¹ “Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah Teâlâdan geldiğine, ölümden sonra dirilişin hak olduğuna iman ettim. Allah'tan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh bulunmadığına ve Muhammed'in Allah Resûlü olduğuna şehâdet ederim.” Ebû Hanîfe, *el-Fıkhu'l-ekber* s.27-29. Bunları îmân esaslarından sayan hadisler için bkz.: Buhârî, *îmân* 50; *tefsîr* (31) 2; Müslim, *îmân* 1, 8, 9.

iç yüzünü gösteren ve hak ve hakikat mesleğinin letâfetli yüzünü sırr-ı kayyûmiyetin tecelli-i âzamıyla izah edip, bütün güzelliğiyle meydana çıkaran gayet dakîk ve çok amîk ve pek geniş bir ifade ile, tabiiyyûn ve maddiyyûn mesleklerini iptâl edip, onları techil eden ve utandıran âlî bir beyândır.

İkinci Şuâ: İki meseledir.

Birincisi: Hadd ü hesapsız ecrâm-ı semâviyenin, nihayetsiz derecede intizam ve mîzan içinde, sırr-ı kayyûmiyetle kıyam ve bekâ ve devamları; ve emr-i kün feyekûn'den¹ gelen emirlere kemâl-i inkıyâdları, İsm-i Kayyûm'un âzamî cilvesine bir ölçü olduğu gibi, her bir zihayâtın cesedini teşkil eden zerrelerin, o cesedin her âzâsında o âzâyâ göre toplanmaları; ve sel gibi akan ve fırtınalar içinde çalkalanan unsurların, dağılmayarak o cesette muntazaman durmaları; ve o emr-i ilâhiyeye inkıyâdları, sırr-ı kayyûmiyeti ilân eden hadsiz diller olduğunu beyân eder.

İkinci Meselesi: Eşyanın sırr-ı kayyûmiyetle münâsebettar fayda ve hikmetlerine işaret eden pek çok envândan üç nev'ine işaret eder.

Birinci Nev'i: Eşyanın kendisine ve insana ve insanın maslahatlarına bakar.

İkinci Nev'i: Hem umum zîşuûrun mütalâasına bakar, hem Fâtırının es-mâsını bildiren birer âyet ve birer kasîde olduğunu hadsiz okuyucularına ifade etmesine bakar.

Üçüncü Nev'i: Doğrudan doğruya Sâni-i Zülcelâl'e bakar. İşte bu üçüncü nev'ide bir saniye kadar yaşamak kâfi olmakla beraber, **اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ**, **بَعَثَ فِيهَا** âyetinin işaretiyle; kayyûmiyet-i ilâhiye, hadsiz ecrâma ve nihayetsiz zerrâta nokta-yı istinât olduğunu ve bilcümle mevcûdâtın keyfiyât ve ahvâlinde binler silsilelerin uçları **وَالَّذِي يُزْجِعُ الْأُمُورَ كُلَّهَا** işaretiyle sırr-ı kayyûmiyete bağlı bulunduğunu iş'âr eder.

Üçüncü Şuâ: Hallâkiyet-i ilâhiye ve faaliyet-i rabbâniye içindeki sırr-ı kayyûmiyet'in bir derece inkişâfına işaret eden mukaddimelerin birincisi, zaman seylinde mütemâdiyen çalkanan ve göz açtırmadan, nefes aldırmadan âlem-i şehâdetten âlem-i gayba gönderilen bu mahlûkatın, bu hayret verici

¹ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

² “Allah O'dur ki gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti.” (Ra'd sûresi, 13/2)

³ “Bütün işler hükmetmesi için O'na götürülür.” (Hûd sûresi, 11/123)

seyahat ve seyeranı, üç mühim şubeye ayrılan hadsiz ve nihayetsiz bir hikmetten ileri geliyor.

Birinci Şubesi: Faaliyetin her bir nev'i, cüz'î olsun küllî olsun, bir lezzetin netice vermesi sırrıyla –tâbirde hatâ olmasın– Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'da bulunan bir aşk-ı lâhûtînin ve bir muhabbet-i kudsiyenin ve bir lezzet-i mukadderinin şuûnâtı, hadsiz faaliyetle ve nihayetsiz hallâkiyetle kâinatı mütemâdiyen tazelandirip çalkalandırdığını;

İkinci Şubesi: Her bir cemâl ve hüner sahibi, kendi cemâlini ve hünerini sevmesi ve teşhir edip ilân etmesi kâidesiyle Cemîl-i Zülkemâl'in bin bir esmâ-yı hüsnâsından her bir isminin her bir mertebesinde hadsiz envâ-ı hüsn ile hadsiz hakâik-i cemîle bulunmasındandır ki, o aşk-ı mukaddese-i ilâhiye, o sırr-ı kayyûmiyete binâen kâinatı mütemâdiyen değiştirip tazelandirdiğini;

Üçüncü Şubesi, hem Dördüncü Şuâ: Her merhamet ve şefkat sahibi ve her âlîcenâb olan zât, başkalarını memnun ve mesrûr etmekten, sevindiriş mes'ûd etmekten lezzet alması; ve her âdil zât, ihkak-ı hak etmekten keyiflenmesi; ve her hüner sahibi sanatkâr, yaptığı sanatını teşhir etmekten ve sanatının istediği tarzda işleyerek arzu ettiği neticeleri vermesiyle iftihar etmesi kâidelerine binâen, bu kâinatın Sâni-i Hakîm'i bin bir esmâ-yı hüsnâsının hadd ü nihayeti olmayan güzelliklerine bu mevcûdâtı mazhar etmek için bu kâinatı böyle acîp bir hallâkiyet-i dâime ve hayret-engiz bir faaliyet-i sermediyeye içinde sırr-ı kayyûmiyet ile mütemâdiyen tazelandirip tecdid ettiğini pek garib, pek şirin, pek latîf, gayet hoş bir ifade ile izah ediyor. Ve bir kısım ehl-i dalâletin, “Kâinatı böyle tağyir ve tebdil eden Zât'ın, Kendisinin de mütegayyir ve mütehavvil olması lâzım gelmez mi?” diye sordukları suale; bilâkis Zât-ı Zülcelâl'in mütegayyir ve mütehavvil olmaması lâzım geldiğini gayet kat'î bir sûrette beyân eden bir cevapla mukâbele edilmiştir.

Beşinci Şuâ: İki meseledir.

Birinci Mesele: İsm-i Kayyûm'un cilve-i âzamına baktırmak için, hayalî iki dürbünden biriyle, en uzaklarda esîr maddesi içinde sırr-ı kayyûmiyetle durdurulmuş; kısmen tahrik, kısmen tesbit edilmiş milyonlar azametli cirmeleri ve diğer dürbünle zîhayat mahlûkat-ı arziyenin zerrât-ı vücudiyelerinin vaziyet ve hareketlerini temâşâ ettirir.

Hulâsası: Bu altı İsm-i Âzam birbiriyle imtizaç ettiklerinden, bütün kâinatın bütün mevcûdâtını böyle durduran, bekâ ve kıyam veren İsm-i Kayyûm cilve-i âzamı arkasında tecelli eden İsm-i Hayy'ın bütün o mevcûdâtı hayat

ile ışıklandırdığını; ve İsm-i Hayy'ın arkasında tecelli eden İsm-i Ferd'in, o mevcûdâtı bir vahdet içine alıp yüzlerine birer hâtem-i ehadiyet bastığını; ve İsm-i Ferd'in arkasında tecelli eden İsm-i Hakem'in, o mevcûdâtı meyvedâr bir nizam ve hikmetli bir intizam ve semeredâr bir insicam içine alıp süslendirdiğini; ve İsm-i Hakem'in cilvesi arkasında tecelli eden İsm-i Adl'in, o mevcûdâtı yıldızlar ordusundan tâ zerreler ordusuna kadar gayet hassas bir mîzan-ı adl içinde tutarak emr-i kün feyekûn'den¹ gelen emirlere kemâl-i inkıyâd ile itaat ettirdiğini; ve İsm-i Adl'in cilvesi arkasında tecelli eden İsm-i Kuddûs'un, o mevcûdâtı, Cemîl-i Mutlak'ın cemâl-i Zâtına ve nihayetsiz güzel olan esmâ-yı hüsnâsına lâayık ve münasip olacak gayet güzel aynalar şekline getirdiğini gösteriyor.

İkinci Mesele: Kayyûmiyetin, vâhidiyet ve celâl noktasında kâinata tecellisi olduğu gibi, ehadiyet ve cemâl noktasında insanda dahi cilvesinin tezâhürâtı olduğunu; ve bu tecelli ile Zât-ı Zülcemâl'in, beşere, melâikelerin fevkinde ettiği ihsânâtını ve o ihsânâtın câmiyetini ve yüksekliğini ve genişliğini izah eder. Ve kâinatı bir sofrâ-yı nimet edip, insana teshir etmesinin; ve kâinatın, insanla mazhar olduğu sırr-ı kayyûmiyetle bir cihette kaim olduğunun hikmeti, insanın üç mühim vazifesinden ileri geldiğini ta'dâd eder. Ve insanın o üç mühim vazifesinden üçüncü vazifesinde, üç vecihle Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'a aynadarlık ettiğini anlatır. Ve bu aynadarlık ettiği vecihlerden üçüncü vecihdeki aynadarlığının da iki yüzü olduğunu; birinci yüzüyle esmâ-yı ilâhiyeye, ikinci yüzüyle de şuûnât-ı ilâhiyeye aynadarlık ettiğini emsâli nâmesbûk bir talâkat-ı lisân ile ifade ediyor ki, beşerin dâhîlerini dahi bu hakikatlere meftun edip hayran eder.

Hüsrev

MÜNÂCÂT 551

Cenâb-ı Hakk'a ilmelyakîn ve hattâ aynelyakîn derecesinde iktisab-ı mârifet ederek ubûdiyetin (kemâ hiye hakkuhâ) iktizâ ettiği acz ve fakr-ı tammı izhâr ederek dergâh-ı ilâhiye ilticâ ve huzûr-u Rahmân'a takarrüb gibi mezâyâ-yı insâniyeyi bihakkın talim; ve dünya ve mâfihaya mâlik ve kenz-i mahfiye mu-tasarıf olan Ekrem-i Enbiyâ (*alefhi ekmelettahiyât*) Efendimiz'in münâcâtından ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın tesbih ve tahmid ve senâ ve duâya münhasır yedi yüz aded âyâtından me'hûz nazîrsiz şu münâcâtın menba-ı mânevîsi,

¹ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

evvelâ başta hilkat-i âlem hakkında âyât-ı adîdeden ve âyet-i celîleden; sâniyen, *el-Cevşenü'l-Kebîr*'in bin bir esmâsından hilkat-i mevcûdâtla münâsebettar birkaç ukdelerinden; sâlisen, "ilim şehrinin kapısı" tâbir-i senâiye-i nebeviyesine bihakkin mazhar İmam Ali (*kerremallâhu vecheh ve radîyallâhu anhu*)'ın ecrâm-ı semâviye ve mevcûdât-ı arziye ile vücûb-u vücûd, Vâhid-i Ehad'i isbât ettiği muhteşem bir hitabeyi muktedâ-bih ittihâz ederek mevzu ve gaye-i maksadı o kadar ta'mik ve tevzi eder ki, bu hakâike âit takdirât ancak müel-lifinin lisan ve kalemine menût ve mütevakıf olup, yalnız mükerreren sâdır olan emre mutavaat niyet ve kasdıyla şürû' edilen şu fihristte deriz:

Birinci Fıkra: Semâvâtta ki deverân ve bu kesret içindeki acîp sükûnetle kemâl-i faaliyet, Mâbûd-u Bilhak olan Vâcibü'l-vücûd Vâhid-i Ehad'e delâlet ettiğini.

İkinci Fıkra: Fezânın bulut, şimşek, yıldırım, rüzgâr, yağmurlarla faaliyet ve icraat-ı hayret-efzâsı yine mezkûr biküll-i lisan olan Vâcibü'l-vücûd, Vâhid-i Ehad'e dâll bulunduğunu.

Üçüncü Fıkra: Unsurlar sâir müstemilâtıyla ve küre-i arz umum mah-lûkatıyla ve teferruâtıyla.

Dördüncü Fıkra: Edille-i sâbika gibi, denizler, nehirler, pınarlar mârûf biküll-i ihsân olan Vâcibü'l-vücûd, Vâhid-i Ehad'e delâlet ettiğini.

Beşinci Fıkra: Geçen şehâdet gibi; dağlar, zelzele tesirâtından zeminin muhafaza ve sükûnetine ve içindeki inkılâbât fırtınalarından selâmetine ve denizlerin istilâsından halâsına; hem havanın muzır gazlardan tasfiyesine ve suların iddihârına ve zihayatlara lâzım maddelerin hazinedârlığına ettiği hizmetler ve hikmetler ile Vâcibü'l-vücûd'un vücuduna ve vahdetine şehâdet ettiğini.

Altıncı Fıkra: Geçen deliller gibi, zemindeki ağaçların ve nebatâtın; yapraklar, çiçekler ve meyvelerin cezbedârâne hareket-i zikriyeleri ve kemâl-i sühûletle giydirilen cihâzât ve zînetleri bilbedâhe vücûb-u vücûd ve vahdet-i Bârî'ye delâlet ettiğini.

Yedinci Fıkra: Kezâ zîrûhun ve hususan nev-i beşerin cisimlerinde mevcut ve muntazam saatler ve makineler gibi işleyen ve işlettirilen dâhilî ve hâricî âzâ ve cevârih ve bilhassa havâss-ı hamse-i zâhire gibi kemâl-i faaliyetle iş gören duygularıyla vahdâniyeti isbât ettiğini.

Sekizinci Fıkra: Kâinatın hulâsası olan insan ve insanın zübdesi olan enbiyâ ve evliyâ ve asfiyânın hulâsaları olan kalblerinin ve akıllarının

müşahedât ve keşfiyât ve ilhamât ve istihrâcâtıyla, yüzler icmâ ve tevâtür kuvvetinde ve kat'iyetinde vücûb-u vücûd ve vahdet-i ilâhiyeye şehâdet ettiklerini kemâl-i vuzûh ile beyân ve tahaccür etmiş kalbleri ıslah, hem Cenâb-ı Kibriya'ya münâcât olan şu yektâ ravza-yı hakikat, hâtime-i tazarrû ve niyazını şöyle bağlar ki:

Yâ Rabbî ve yâ Rabbe's-Semâvâtî ve'l Aradîn! Yâ Hâlıkî ve yâ Hâlık-ı Külli Şey'! Gökleri yıldızlarıyla, zemini müştemilâtıyla ve bütün mahlûkatı bütün keyfiyâtıyla teshir eden kudretinin ve iradetinin ve hikmetinin ve hâkimiyetinin ve rahmetinin hakkı için, nefsimi bana musahhar eyle! Ve matlubumu bana musahhar kıl! Kur'ân'a ve îmâna hizmet için, insanların kalblerini Risale-i Nur'a musahhar yap! Ve bana ve ihvanıma îmân-ı kâmil ve hüsn-ü hâtime ver! Hazreti Mûsa (aleyhisselâm)a denizi ve Hazreti İbrahim (aleyhisselâm)a ateşi ve Hazreti Davud (aleyhisselâm)a dağı, demiri ve Hazreti Süleyman (aleyhisselâm)a cinni ve insi ve Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)a şems ve kameri teshir ettiğin gibi, Risale-i Nur'a kalbleri ve akılları musahhar kıl! Ve beni ve Risale-i Nur talebelerini, nefis ve şeytanın şerrinden ve kabir azâbından ve cehennem ateşinden muhafaza eyle ve Cennetü'l-Firdevs'te mesut kıl, âmîn, âmîn...

Kelimât-ı niyaziyeleriyle ihtitam eden şu münâcât, ehl-i îmânın lâzıme-i gayr-i müfarıkı olmaya çok lâyık olduğu aşikâr olmasından, ziyâde izaha lüzum görülmedi.

M. Sabri (rahmetullâhî aleyh)

Sekizinci Lem'a'nın Fihristesinden Bir Parça

İşârât-ı gaybiye hakkında bir yazı ve bir takriz

1 ^{فَاسْتَقَمَ كَمَا أَمَرْتُ} ve 2 ^{وَسَعِيدٌ} âyetlerinin bir nükte-i gaybiyesini,

Gavs-ı Âzam Seyyid Abdülkadir-i Geylânî'nin bir kerâmet-i gaybiyesiyle tefsir ediyor. Mütevâtir kerâmât-ı hârikaya mazhar olan o Sultanü'l-evliyâ memâtinde, aynı hayatında olduğu gibi, müridleriyle alâkadâr olduğu, ehl-i keşif ve ehl-i velâyetçe kabul edilmiş. İşte o zât sekiz yüz sene mukaddem, izn-i ilâhî ile kerâmetkârâne bu zamanımızı görmüş; yani ona gösterilmiş. Bu dağdağalı ve fitneli zamanda, ona mensup bir kısım Kur'ân hizmetkârlarına teselli verip, teşcî ve teşvik etmek sûretinde bir meşhur kasidesinin âhırinde beş satır içinde on beş cihetle aynı haberi veriyor. Hem İlmi Cifr'in üç-dört vechiyle o beş satırın mânâsı, hem kelîmâtı, hem hurûfun adedi birbirini teyid ederek aynı hâdiseyi haber verdiğinden, kat'iyet derecesinde, dikkat edenlere kanaat vermiş.

Mâlûmdur ki, istikbâlden haber veren enbiyâ ve evliyâ ^{لَا يَخْلُفُ إِلَّا اللَّهُ} 3 yasağına karşı hürmet ve teeddüb için, işaretler ve rumûzlarla iktifâ etmişler. Bazı bir işaret, bazı iki işaret, en kuvvetlisi beş-altı işaretle aynı hâdiseyi göstermişler. Hâlbuki Gavs-ı Âzam, bu zamandaki hizmet-i Kur'âniye'nin hey'etini işaret edip, içinde bir hâdimini sarâhat derecesinde gösteriyor. Şu risale içindeki imzalar ile gösterildiği gibi, hizmet-i Kur'âniye'deki arkadaşlarıma iştirakim var. Bir kısmı benim imzam iledir. Bir kısmı onların tasvib ve istihrâclarıyla ve tasdikleriyle olduğundan; bana âit haddimden fazla hisseyi, onların hatırları için kabul ettim. Yoksa o risalenin başında söylediğim gibi, bunda öyle bir hisse-i şerefe hakkım yoktur.

On sene mukaddem o kasîde-i gaybiyeyi görmüştüm; ve bana mânevî bir ihtâr gibi, "Dikkat et!" diye kalbime geliyordu. O hâtırayı iki cihetle dinlemiyordum:

1 "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" (Hûd sûresi, 11/112)

2 "Artık onlardan kimi bedbaht, kimi mutludur." (Hûd sûresi, 11/105)

3 Hiç kimse gaybı bilemez, gaybı yalnız Allah bilir.

Birincisi: Benim ehemmiyetli bir kısım ömrüm, şân ü şeref perdesi altında hubb-u câh zehiriyle zehirlenip öldüğü için, yeniden bu sûretle nefs-i emmâreye diğer bir şeref kapısı açmak istememekti.

İkinci Cihet: Bu muannit zamanda bedihî dâvâları ve zâhir hüccetleri kabul etmeyenlere karşı böyle işaret-i gaybiye nev'inden hodfüruşâne bir tarzda izhâr etmek hoşuma gitmiyordu. En nihayet esaretimin sekizinci senesinde ve en işkenceli ve en sıkıntılı bir zamanda gayet kuvvetli bir teşvike muhtaç olduğumuzdan bana ihtâr edildi ki: “Bunu, tahdîs-i nimet ve bir şükr-ü mânevî nev'inden izhâr et. Hem korkma, kanaat verecek derecede kuvvetlidir!”

O risalenin başında dediğim gibi, bunu izhârda en mühim maksadım; esrâr-ı Kur'âniye'ye âit olan risalelerin makbuliyetine Gavs-ı Âzam imza basması nev'inden olduğudur.

İkinci Maksadım: O kudsî üstadımın kerâmetini izhâr etmekle, kerâmât-ı evliyâyı inkâr eden mülhidlerî iskât edip; hizmet-i Kur'âniye'ye fütûrlar verecek çok esbaba mâruz ve çok avâika hedef olan arkadaşlarımın kuvve-i mânevîyesini takviye ve şevklerini tezyid ve fütûrlarını izâle etmek idi.

Benim için bir nevi hodfüruşluk nev'inden olduğu için ehemmiyetli zarardır. Fakat o zararımı, üstadımın ve arkadaşlarımın hatırı için kabul ettim.

Bu Kerâmet-i Gavsîye risalesi tedricen istihrâc edildiği için birkaç parça oldu ve tetimmelere inkısam etti. Gittikçe birbirini tenvir ve teyid ettikçe vuzûh peydâ ediyor. İşârâtın bazısında zaafiyet varsa da sâir arkadaşlarının ittîfâkından aldığı kuvvet o zaafî izâle eder. Hattâ cây-ı hayrettir ki; o beş satırın âhîrinde, her birinin mertebesini ve has bir sıfatını îmâ etmek sûretinde on beşten fazla Hizmet-i Kur'âniye'deki mühim kardeşlerimi gösteriyor. Bu risalede, Kerâmet-i Gavsîye münâsebetiyle birkaç ehemmiyetli meseleler ve birkaç mühim hakikatler beyân edilmiştir.

Bu risaleyi herkese tavsiye etmiyorum ve izin vermiyorum. Belki saffet ve insaf ve ihlâs ve hususiyeti bulunan kardeşlerime müsaade ediyorum. Hem başında olan maksadlarımı düşünerek öyle baksın. Beni, bir kerâmetfüruşluk vaziyetinde tasavvur etmesin.

Yirmi Sekizinci Lem'a'nın Fihristesinden Bir Parça

Birinci Nükte: Hazreti İmam Ali (*radîyallâhu anhu*), Kasîde-i Ercûze'sinde ¹أَحْرُفُ عَجْمٍ سُطِّرَتْ تَسْطِيرًا¹ deyip, bu zamanda tâmim edilen ecnebî harflerine bakıp, bu cümledeki harflerin cifrî ve ebcedî rakamlarının bu zamana parmak basmalarıyla vâki cereyân-ı küfriyâneye işaret ettiği gibi; hem Ercûze'sinde, hem Ercûze'yi teyid ve takviye eden Kasîde-i Celcelûtiye'sinde sarâhate yakın

تُقَادُ سِرَاجُ النُّورِ سِرًّا بَيَانَةً تُقَادُ سِرَاجُ الشُّرْجِ سِرًّا تَنْوَرَتْ²

fıkrasıyla, o cereyânın karşısında vücudu ziyâsıyla anlaşılan ve zulmetin pek şiddetli ve sisli, yakıcı dehşetine karşı sönmeyen ve gittikçe zulmeti yararak dünyayı ziyâlandırmaya çalışan Risale-i Nur'a ve müellifine hususî iltifâtını

أَقْدَ كَوْكَبِي بِالْإِسْمِ نُورًا وَبِهَجَّةٍ مَدَى الدَّهْرِ وَالْأَيَّامِ يَا نُورُ جَلَجَلْتَ³

deyip, âhir zamana kadar Risale-i Nur'un bedî' bir sûrette ışıık vermesini ve yanmasını duâ ve niyaz eden ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın en mühim bir şâkirdi ve ulûmunun birinci nâşiri olan Hazreti İmam Ali (*radîyallâhu anhu*), bi-dâyet-i İslâm'da Kur'ân'ın aleyhine açılan çok kapılara karşı mübarek İsm-i Âzam'ı şefî' tutup kahramânâne ve merdâne hakâik-i Şeriat'ı ve esas-ı İslâmîyet'i muhafazaya çalıştığı gibi, âhir zamanda bütün bütün Kur'ân'a muhalefet eden zındıka cereyânına karşı, aynı İsm-i Âzam'ı şefî' ve melce' ve tahassungâh ittihâz edip cerh edilmez Kur'ân'ın i'câzından gelen ve hâtem-i mucizeyi gösteren Risale-i Nur'un sönmez nuruyla ve susmaz lisanıyla şe-câatkârâne mukâbele ve mukavemet edip, yerin yüzünü yakıp çok çiçekleri kurutan zındıka nârını, İsm-i Âzam'ın kibriyâlı, azametli nuruyla ve İsm-i

¹ Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb (Evrâd-ı Şâzeli)* s.595.

² Nurun kandili gizlice fakat aynı zamanda da açık bir şekilde yakılır. Kandiller kandili gizli olarak nurlanır. (Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb (Evrâd-ı Şâzeli)* s.509-510)

³ Ey gizliliklere ilmiyle nüfuz eden Nur! Yıldızımı asırlar boyunca Nur isminle nurlandırı ve parlıtısını devam ettir! (Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb (Evrâd-ı Şâzeli)* s.509)

Rahmân ve Rahîm'in şefkatli ve re'fetli tecellisinden nebean eden âb-ı hayat ile söndüren; ve yanan yerlerde kuruyan nehir ve bağ çiçeklerine mukâbil, dağlarda ve kırlarda semâ yağmuru ve rahmetiyle hararete mütehammil ve şiddet-i bürûdete dayanıklı çiçekleri yetiştiren Risale-i Nur'u görmesi ve şefkatkârâne ve tesellidârâne ve kerâmetkârâne bakması, Hazreti İmam Ali (*radiyallâhu anhu*)'nın makam-ı velâyetinin iktizâ ettiğini hakkalyakîn gösterir.

Hem Kaside-i Celcelûtiye'nin bir kerâmeti olan **فَيَا حَامِلَ الْإِسْمِ الَّذِي جَلَّ** ¹قَدْرُهُ'ten başlayan üç-dört satırda kuvvetli emâre ve delilden:

Birinci Emâre: **فَيَا حَامِلَ الْإِسْمِ الَّذِي جَلَّ قَدْرُهُ** cifir ve ebcedî hesabıyla bin üç yüz elli üç senesi ki, Risale-i Nur şâkirtlerinin en sıkıntılı bir zamanına ve o zamanda "Sekîne" tâbir edilen İsm-i Âzam'ı, yetmiş bir âyet ile yüz yetmiş bir defa dâimî vird eden Risale-i Nur Müellifinin isimlerine tevâfuk sırrıyla parmak basması, o zamanda İsm-i Âzam'ı hâmil Risale-i Nur Müellifinin hususiyetini ve selâmetle kurtulacaklarını tebşir etmekle işaret ettiğini; -lillâhil-hamd- selâmet ile kurtulmaları, kerâmet-i Aleviye'yi tasdik ettiğini...

İkinci Emâre: **فَقَاتِلْ وَلَا تَخْشَ وَحَارِبْ وَلَا تَخَفْ** ²fıkrasıyla, eski Harb-i Umumî'ye iştirak ile yara, bereye ve nihayetsiz korkulara mâruz kalıp, nihayet Rusya'ya esir giden; hem dehşetli bir harb-i âhir zamanda mühim bir vazife ile mükellef edilip, yılandan daha zehirli akreplerin bulunduğu bir memlekete düşen; ve gece gündüz yılanlarla harp eden Risale-i Nur müellifine **فَقَاتِلْ وَلَا تَخْشَ وَحَارِبْ وَلَا تَخَفْ** ile iltifâtını ve mânevî sıyânet ve muhafaza ve imdâdını haber veriyor.

Üçüncü Emâre: Üç güz mevsiminde medâr-ı teselli üç kerâmettir.

Birincisi: Gavs-ı Âzam (*radiyallâhu anhu*),

يَا مُرِيدِي، كُنْ قَادِرِي الْوَقْتِ لِلَّهِ مُخْلِصًا تَعِيشُ سَعِيدًا ³

tâbiriyle on beş emâre-i kaviyye ile;

İkinci güzde, aynı mevsimde, Hazreti Ali (*radiyallâhu anhu*), ⁴**يَا مُدْرِكًا لِذَلِكَ الزَّمَانِ** tâbiriyle kuvvetli delillerle;

¹ Ey kadri yüce ismi taşıyan! (Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb (Evrâd-ı Şâzeli)* s.527)

² Savaş, korkma.. harbet, çekinme! (Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb (Evrâd-ı Şâzeli)* s.527)

³ Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb (Evrâd-ı Şâzeli)* s.562.

⁴ Bin üç yüz elli dört (1354) tarihine yetişersen. (Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb (Evrâd-ı Şâzeli)* s.596)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا فَزْدُ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا حَكَمُ يَا عَدْلُ يَا قُدُّوْسُ¹

İsm-i Âzam'ın hakkına ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın hürmetine ve Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtu vesselâm*) şerefine, bu mecmuayı bastırانları ve mübarek yardımcılarını cennetü'l-firdevs'te saadet-i ebediyeye mazhar eyle, âmîn.

Ve hizmet-i îmâniye ve Kur'âniye'de daima muvaffak eyle, âmîn.

Ve defter-i hasenatlarına Lem'alar Mecmuası'nın her bir harfine mukabil bin hasene yazdır, âmîn.

Ve Nur'ların neşrinde sebat ve devam ve ihlâs ihsan eyle âmîn.

Yâ Erhamerrâhimîn! Umum Risâle-i Nur Şâkirtleri'ni iki cihanda mesut eyle, âmîn.

İnsî ve cinnî şeytanların şerlerinden muhafaza eyle, âmîn.

Ve bu âciz ve biçâre Said'in kusuratını afveyle, âmîn...

Umum Nur Şâkirtleri Nâmına
Said Nursî

¹ Yâ Allah, yâ Rahmân: Ey Zâtı itibarıyla merhametli olan! Yâ Rahîm: Ey rahmetiyle mahlûkatına merhamet eden! Yâ Ferd: Ey eşi ve benzeri olmayan! Yâ Hayy: Ey her zaman var olan, diri olan, ezeli ve ebedî hayat sahibi olan! Yâ Kayyûm: Ey kendi Zât'ı ile var olup, zeval bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten! Yâ Hakem: Ey hükmü geçersiz kılınmayan Hâkim! Yâ Adl: Ey tam adalet sahibi! Yâ Kuddûs: Ey her şeyi tertemiz yapan ve kendisi bütün eksiklerden uzak ve yüce Zât!